ÍGY LÁTTÁK A KORTÁRSAK

1917 ★ 1919

KOSSUTH

Így látták

a kortársak

MAGYAR ÍRÓK,
KÖLTŐK,
PUBLICISTÁK
A NAGY
OKTÓBERRŐL

1917–1919

Kossuth Könyvkiadó · 1977

Második, átdolgozott és bővített kiadás

A kötetet összeállította
és az összekötő szöveget írta

REMETE LÁSZLÓ

ISBN 963 09 0851 4

Ez a könyv
a Nagy Októberi
Szocialista Forradalom
60. évfordulója
alkalmából jelenik meg

Bevezetés

Az 1917–1919-es hazai sajtó tengeréből kiragadott szépirodalmi és publicisztikai darabok sokaságával, azok időrendi felsorakoztatásával keresi a választ ez a gyűjtemény arra a kérdésre, hogyan látták a kortársak az emberiség utóbbi hatévtizedes fejlődését elhatározóan befolyásoló, Nagy Októberi Szocialista Forradalmat.

A magyar és külföldi távirati ügynökségek első közlései, helyszíni tudósítások, az események ismert és névtelen szereplőivel készített interjúk, igen gyakran az utókor véleményét is mérlegelő, arra hivatkozó vezércikkek, helyzetelemzések, kommentárok, tárcák nyomán elevenednek meg előttünk az azóta részben már az iskoláskönyvek lapjaira is felkerült históriai mozzanatok, fordulatok.

Sűrűn kapnak szót a válogatásban a kor élvonalbeli íróművészei, Ady, Babits, Juhász Gyula, Karinthy, Kosztolányi, Krúdy, Móra, Móricz Zsigmond, Tóth Árpád, akárcsak a haladó, a szociáldemokrata és a forradalmi publicisztika olyan művelői, mint Alpári Gyula, Bresztovszky Ernő, Jászi Oszkár, Kunfi Zsigmond, Pogány József, Szabó Ervin és mások. A humanista írástudók állásfoglalása, a fordulat által ihletett verseik, elbeszéléseik, cikkeik nézőpontja egyformán pozitív.

Nemcsak a haladó írók színe-java, hanem a szerkesztőségek azóta elfeledett vagy névtelen robotosai is az előbbiekkel azonos hőfokon méltatták a változást, olykor a mai békésebb idők olvasói számára furcsán ható, misztikus elemekkel átszőtt, naivan lelkendező, néha szinte áhítatos hangvételű cikkeikben, amint ezt a közbeiktatott dokumentumok illusztrálják.

Felmerül a kérdés, minek volt köszönhető, hogy a tőkésföldesúri hatalom alatt élő Magyarországon a háborús cenzúra által sokszorosan gúzsba kötött sajtóban, ha csak rövid ideig is, pontosan 1917 tavaszától 1918 januárjáig tömegesen jelenhettek meg az orosz átalakulást, magát a szocialista forradalmat üdvözlő megnyilatkozások. A választ a nemzetközi helyzet sajátosságában találjuk. A világháború negyedik évében az utolsó tartalékaikat felélő központi hatalmak imperialista köreinek érdekében állt, hogy leghatalmasabb keleti ellenfelük a belső viszályoktól legyöngüljön, kilépjen a hadviselők sorából. Ezzel magyarázható, hogy még a népelnyomás legkonokabb képviselője, gróf Tisza István is színleg az orosz forradalom igenlői-

hez csatlakozott a nyilvánosságnak szánt cikkeiben, hogy az úri osztályok képviselete, a magyar parlament is üdvözölte 1917. március 31-i ülésén a nagy fordulatot. Hogy mindez képmutatás, pusztán csak manipuláció volt, ezt gróf Andrássy Gyulának a kötetben is idézett, 1918 tavaszán megjelent írása leplezetlenül kimondta.

A korabeli dokumentumok egy részéből az is kiderül, hogy a hatalom tisztában volt az orosz forradalommal kapcsolatos politikája kétélűségével, melynek a magántulajdon rendjére való veszélyességét a szélsőkonzervatív és klerikális lapok egy része, amint erre az összekötő szövegek ismételten idézetekkel utalnak, kezdettől fogva hangoztatta.

A katonai és polgári hatóságok természetesen idejében megtették intézkedéseiket az orosz forradalom erjesztő hatásának meggátlására, amint ezt Tisza István miniszterelnöknek a kötetben ugyancsak idézett 1917 tavaszi bizalmas körlevele jelzi, vagy a *Világ* című újság 1917. december 20-i számának panasza a Szovjet-Oroszországgal Breszt-Litovszkban kezdődő béketárgyalásokra elrendelt hírzárlat miatt.

A békét hozó proletárforradalom győzelme azonban olyan elemi erejű lelkesedést váltott ki, hogy ezek az óvrendszabályok csak lassan éreztethették hatásukat a sajtóban.

Nyílt, brutális lépésekre csak azután szánta el magát a kormány, hogy meg kellett győződnie róla: a magyar szervezett munkásság nem éri be a puszta lelkesedéssel, hanem az „orosz példa" nyomán maga is cselekszik. A fordulat a magyar munkásság 1918. január 18-án kezdődött nagy politikai sztrájkja után következett be, amely kifejezetten a német–osztrák–magyar imperialista köröknek a breszt-litovszki béketárgyalásokon Szovjet-Oroszország ellen támasztott területrabló követelései ellen irányult. Ez a tapasztalat késztette a hatalmat a „bolsevikizmus" térhódítása elleni nyílt hadjárat megindítására, amelynek eredményeként a polgári nagysajtó, egy csekély töredéket leszámítva, már mindennapi penzumának tekintette a szovjet állam rágalmazását.

Elkésett próbálkozás volt, mert a gondolat már behatolt a tömegekbe. Ezt illusztrálják az 1918 tavaszán-nyarán szórványosan megjelent közlemények, a szocialista államot szimpátiával bemutató tudósítások, a Leninről szóló írások hangvétele, a

megdöbbenés, amelyet még a szovjetellenes uszítást folytató újságok munkatársaiból is kiváltott a Lenin elleni merénylet.

Nem véletlen, hogy a katonai összeomlás előestéjén a hatalom a vereségnél is súlyosabb veszélynek tartotta a „bolsevikizmus" hazai térhódítását, és ennek ellensúlyozására nemcsak megtűrte, hanem minden erővel elősegítette, hogy Lenin ellenében a magyar sajtó az Amerikai Egyesült Államok elnökét, a még ellenséges nagyhatalom vezetőjét népszerűsítse a rendelkezésére álló összes propagandisztikus eszközökkel.

Ez a taktika vált úrrá a polgári sajtóban az 1918. október 31-i „őszirózsás forradalom" időszakában is, amikor néha még a megelőző háborús hónapok hangvételét is túlszárnyaló stílusban indult meg a szocialista hatalom elleni újabb rágalomhadjárat. A magyar népnek a szovjet állam népeivel való érdekazonosságát következetesen csak az 1918. november végén alakult Kommunisták Magyarországi Pártja december 7-én indított, viszonylag kis példányszámú és nyomban üldözőbe vett lapja, a *Vörös Újság* hangoztatta.

Az imperialista háború könyörtelen iskoláját kijárt tömegeket azonban nem lehetett már tartósan megtéveszteni ebben a periódusban. Talán éppen a munkásmozgalomtól távol álló, vagy azzal csak egészen laza kapcsolatot tartó íróművészek, publicisták, mint Juhász Gyula, Szabó Dezső, Schöpflin Aladár, Bíró Lajos, Babits, Tóth Árpád és mások 1919. január–márciusi megnyilatkozásai érzékeltetik a leghívebben e válogatás darabjai közül a politikai köztudat alakulását, fejlődését, amelynek eredményeként az akkor még imperialista védővezettel elválasztott Szovjet-Oroszországgal szövetségre lépő Magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21-én megszülethetett.

*

Ennek a kötetnek szerényebb terjedelmű változata húsz évvel ezelőtt látott napvilágot. A mostani, második kiadás több vonatkozásban különbözik az elsőtől. A vizsgált időszakot jelentékenyen kiterjesztettük: míg az első kiadás 1917 márciusától 1918 márciusáig terjedő forrásokból merített, addig a mostani több mint egy esztendővel tovább halad, a magyar proletárforradalom előestéjéig megjelent lapokból válogat. Mintegy

illusztrációként csatoltunk az anyaghoz néhány jellemző darabot a Tanácsköztársaság alatti gazdag termésből is.

Az első kiadás dokumentumanyagát csaknem hiánytalanul közöljük, csupán két, mai szemmel kevésbé fontosnak tartott cikket hagytunk ki, viszont beiktattunk még 18 olyan egykorú írást, amelyek teljesebbé teszik a képet.

Az eltelt húsz év alatt a szocialista és a kapitalista országokban egyaránt nagy számban jelentek meg a témával foglalkozó kisebb-nagyobb tanulmányok, történelmi és irodalmi dokumentumgyűjtemények, melyek tudományos eredményeit a lehetőség szerint értékesítettük. A teljesség igénye nélkül utalunk e helyen a magyar szerzők közül Hajdu Tibor, József Farkas, Lengyel István, Mucsi Ferenc, Nevelő Irén, Péter László, Petrák Katalin tanulmányaira, monográfiáira, illetve dokumentumgyűjteményeire.

A második kiadásban figyelembe vehettük már az időközben elhunyt kiváló szegedi irodalomtörténész, Vajda László, Móra Ferenc hagyatékának hivatott gondozója, húsz év előtti kritikai észrevételeit. A Móra főszerkesztése alatt állott *Szegedi Napló* névtelen vezércikkei közül csak azokat közöljük Móra neve alatt, amelyeket Vajda, mint a kérdés szakértője, e szempontból hitelesített.

Az első kiadáshoz hasonlóan ezúttal is arra törekedtünk, hogy gyűjteményünk az egykori magyarországi sajtó kicsinyített tükre legyen, ezért nem szerepel benne az 1918-ban kiterebélyesedett szovjet-oroszországi magyar lapok anyaga.

A lehetőség szerint a dokumentumokat teljes szövegükben, eredeti formájukban közöljük, rövidítéseket csupán néhány hosszabb cikknél hajtottunk végre, részben terjedelmi okokból, kihagyva belőlük a témánktól eltérő bekezdéseket.

R. L.

„Fut, fut a cár”

■ „Éhséglázadás Péterváron", „Kenyérforradalom Oroszországban" – ilyen címek alatt szerez először tudomást a budapesti újságolvasó az 1917. március 12-i lapokból a világtörténelmi jelentőségű fordulatról, mely a föld egyhatod részén elkezdődött.

„A februári orosz forradalom" – ezen a néven anyakönyvezték a cárizmust elsöprő, a burzsoá kormányt hatalomra juttató keleti földindulást. Az Oroszországban akkor még használatos – az európai naptárhoz képest – tizenhárom napos „késést" mutató – pravoszláv időszámítás szerint 1917. február 27-én indult a pétervári munkásság döntő rohamra a cárizmus ellen. A hozzá csatlakozott helyőrség fegyveres támogatásával folytatott utcai harcokban meghátrálásra, majd később lemondásra kényszerítette a cári kormányt.

A reakció évszázados fellegvárának megrendüléséről érkezett híreket először kétkedve fogadják nálunk.

Március 15-én tárul fel a teljes kép: a megdönthetetlennek vélt cárizmus végóráit éli.

„Március 15 hű maradt hozzánk" – ezzel a címmel méltatja vezércikkben ugyanaznap délután az akkor legelterjedtebb, 300 000–400 000-es példányszámot elérő „bulvárlap", *Az Est* a nagy eseményt.

„Március idusára érkezett egészen stílszerűen a hír, hogy Pétervár utcáin kitört a forradalom..." – a különben konzervatív *Budapesti Hírlap* vezércikkíróját is ez a gondolat ragadja meg.

Március 16-án, 17-én öles betűkkel tudatják a magyar újságok az előbbieket betetőző hírt: „Lemondott a cár."

Az első gondolat, mely a világháború harminckettedik hónapjában ezt követi: közeledik a béke!

A lapok jelentős része ekkor még borúlátó. Az információk arról szólnak, hogy a cárizmus helyére lépett burzsoá forradalmi kormány, annak legbefolyásosabb vezetői: Rodzjanko, a „forradalmi duma" (képviselőház) elnöke, Miljukov, Kerenszkij, Gucskov miniszterek a háború végső győzelemig való folytatása mellett tartanak ki. Az értesülések szerint magát a forradalmat az orosz imperialista burzsoázia szította – éppen a háború érdekében, a cár ugyanis hajlott a különbékére. A forradalom előkészítésében elsőrangú szerepe volt az antanthatalmaknak, melyek minden eszközzel meg akarták akadályozni legerősebb

szövetségesük kiválását. Számos jelentés arról beszél, hogy az orosz forradalom szálai Lloyd George angol miniszterelnök kezében futnak össze a pétervári angol követ útján.

Persze, a valóság másként festett: a forradalmat a pétervári proletariátus 1917. február 23-án kezdődött, s csakhamar az ország több ipari centrumára átterjedő általános politikai sztrájkja, tüntetései és önfeláldozó fegyveres harca indította el és vitte győzelemre. A forradalom jelszavai közt első helyen az önkényuralom megdöntése és a háború befejezése szerepelt, nem pedig a háború folytatása. Mindezt az első napok magyar sajtójából még alig lehet kiolvasni. Sokan tényleg hitelt adnak annak a beállításnak, hogy a cárizmus megdöntése az angol és orosz burzsoázia műve. Erre vall az akkori idők népszerű szatirikus lapja, a *Borsszem Jankó* 1917. március 25-i számában közreadott alábbi „távirat" is:

„Forradalmi utasítás. Rodzjanko, Pétervár.

Forradalom kitörhet. Csekkek elmentek. Vezérré önt nevezem ki, Buchanan követünk vezetésével. Népség korán reggel keljen föl, tóduljon az utcára, ordítson: le a cárral – ezer halottig el lehet menni, sebesültek tetszés szerint. Birodalom szabadon választhat cárt, mi csak Mihályt ismerjük el. Forradalom további részleteit Reuter-ügynökség előre jelenti, önnek elküldjük, kérem azok szerint forrongani.

Lloyd George,
angol miniszterelnök."

■ De már akkor is akadtak nálunk távolabbra látó emberek, akik kétségbe vonták azt, hogy a nyugati imperialista körökkel cinkos burzsoázia tartósan meg tudja téveszteni a tömegeket. Erről tanúskodik több alább következő cikk, köztük a radikális polgárság lapjában, a *Világ*ban megjelent eszmefuttatás is:

Budapest, március 18 (II.) 2571. szám L. évfolyam, 1917

BORSSZEM JANKÓ

ALAPITOTTA: CSICSERI BORA
SZERKESZTIK: MOLNÁR JENÓ és BÉR DEZSÓ

Előfizetési ár: Egész évre 20 korona. Félévre 10 korona. Negyedévre 5 korona. Egyes szám ára 40 fillér

Telefon: Felelős szerkesztő 33-36. Művészeti szerkesztő 61-05. Kiadóhivatal 139-05. Megjelenik minden vasárnap

Szerkesztőség: Károly király-út 4

Kiadóhivatal: József-tér 13

Orosz március

Északfelől friss szél vihara vág,
Véres tagyok rezketnek, mint a fák,
Inog a trónus zord hullahegyen,
S a mély feinyög: Világosság legyen!

Az orosz világfölfordulás / GERŐ ÖDÖN

A cárt a forradalom lemondásra kényszerítette. A cárizmus történetében a forradalom nem újság, és nem ritka benne a trónról lemondatásnak erőszakosabb formája, a cárgyilkosság sem, de a népforradalom még nem ért föl a szent orosz autokráciához [önkényuralom]. Azok a régi családi forradalmak és családi gyilkosságok csak ennek az autokráciának a módszerei voltak, a Pál és Péter és Sándor cárok helycseréjének, a cárok névcseréjének módszerei, de a szamodersecnek [egyeduralkodó], a minden oroszok kényurának szent világfölöttvalósága nem változott meg attól, hogy a mindenhatóság kezelését a türelmetlen fiú vagy a szenvedelmes feleség, vagy a más egyensúlyi rendezkedésre vágyó cári család az egyik autokráciáról a másikra hárította át. Most azután igazi forradalom, az autokráciát megdöntő forradalom fergetege rontott neki a cári trónnak. Világot fölborító csuda, üstökös nekirohanása az orosz földnek. Mert az autokrácia Oroszországban nem államforma, nem uralkodói vagy kormányzati rendszer, hanem világfölfogás, életmindenség, vallás. A föld alatt félszázadon át forrt a vulkáni erő, hogy szétvesse, de a mindenható autokrácia lehatolt a föld alá is, és ártalmatlanná tette a földindulás erejét. Azután megindult a forradalmi akarás fent a föld színén is, és ki-kitört, és forralta a maga ideológiáját, és halálba vitt ezreket, és szervezte a lelkekben, a képzeletekben s a vágyakban az új államot. Vele is megbírt a szent autokrácia, az orosz néplélek vallása.

Most azután végigszáguld a világon a nagy hír, hogy ez a vallás megdőlt. Hogy fölborult az orosz világfelfogás. Hogy összedőlt mindenhatóságostul a szent orosz autokrácia. Pétervár népe megbuktatta s a főváros népével szövetkezett a többi nagyvárosé, az ötvenéves földalatti és földfeletti forradalommal átitatott nép. Csudás hírek jönnek, régi, nagy forradalmi emlékek megismétlésének hírei. A világtörténelem forradalmi recipéi [recept] lemásolásának hírei. Mi pedig, akik háborúban voltunk az autokrácia Oroszországával, szinte értelmetlenül bámulunk ezekre a hírekre. Mert a csudának, a világfölborulásnak képébe vaskos szálak merednek bele, eseményeket rángató szálak, s mert nem tudhatjuk, hogy vajon azok a szálak nem szakadnak-e el a fölborulásban. Az antant keze fogja őket, de vajon a világ-

XLV. évfolyam. Budapest, 1917. március 13, kedd. 71. szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA:
egy évre .... [illegible] kor. | negyed évre .... [illegible] kor.
fél évre .... [illegible] kor. | egy hóra .... [illegible] kor.
egy hétre .... [illegible] fillér
EGYES SZÁM ÁRA 10 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE.
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4.
(Telefon: József 3-20 és József 3-[illegible])
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ.
(Telefon: József 3-21 és József [illegible])

Oroszország népe.

ugy latszik, nem birja már [illegible] szenvedéseket, amelyeket a [illegible] [illegible]lított és komolyan forrongani kezd. Egy [illegible] távirat szerint a legutóbbi napokban Pétervárott zavargások voltak, erőszakosságok és a rendőrség ellen való támadások [illegible] az utcákon a nép a hatósági tila[illegible] [illegible]ro gyülések"-et tartott; ezért a [illegible] parancsnoksága a kato[illegible] [illegible] a népre és megparancsolta nekik, hogy a rend fentartása érdekében *semmiféle intézkedéstől vissza ne riadjanak.* [illegible] hivatalos hirforrásból [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ékesik [illegible] az a valóság, hogy ami most Oroszország [illegible] történik, az nagyon [illegible] dolog és sokkal több, a közönséges [illegible] [illegible] [illegible] beszámította az [illegible] hogy a népet [illegible] [illegible] [illegible]

Ebben jár[illegible] az egyre növekedő nyomoruság, a legszükségesebb élelmiszerek hiánya, a munkaviszonyok aránylagos romlása, dolgozó férfiak és asszonyok, gyönge kis gyermekek egyre türhetetlenebb kopla[illegible]: csoda-e, ha Oroszország népe úgy érzi, hogy már nincs veszíteni valója, hogy szembe szállhat a rámeredő puskacsövekkel, hiszen a halál csak megváltást hozhat neki, megváltást soho nem sejtett és már türhetetlenné [illegible] szenvedésektől.

... Forradalom kezdődő zaja-e az, ami hivatalosan kikészitett tudósitások keresztül ide hallatszik? bajos volna megmondani [illegible] ha nem forradalom, akkor a nép [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] országnak nincs más módja, mint *a gyors békekötés.*

nem akarnak, mint most a hatalomból [illegible] kommot párthiveiknek

MAGYARORSZÁG

BUDAPEST, 1917. MÁRCZIUS 16 PÉNTEK XXIV. ÉVFOLYAM 74. SZÁM

[illegible]
Negyedévre 9.60 korona Egész évre 36 korona.
Egyes szám ára helyben és vidéken 12 fillér.

Szerkesztő bizottság:
BECK LAJOS LOVÁSZY MÁRTON

Hirdetések [illegible] szerint.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
VI., Teréz-körut 22. szám.

Pétervárott győzött a forradalom

A 30.000 főnyi helyőrség a néphez csatlakozott, amely a kormány tagjait fogságba vetette. A duma Rodzianko elnökletével 12 tagu kormányt alakitott, amely proklamációt bocsátott ki, kijelentve, hogy a nép érdekében fog intézkedni.

Stockholm, március 15

(Saját tudósitónktól.) Pétervárról jelentik: A szombati nap különösen [illegible] volt. [illegible] főleg kenyeresboltokat ostromolták meg, de szombaton reggel megrohanták a [illegible] [illegible]zleteket is. A boltokat tökéletesen rombolták le. [illegible] és a kozákok [illegible] népre és számos sebesülés és haláleset történt. Délután 11 órakor [illegible] [illegible]parancsnok falragaszokon hirdette fel a lakosságot, hogy lakásait ne hagyja el, mert ő senkinek életéért nem felelős.

A felhivásnak csak a fő utcákon volt foganatja, de a munkásnegyedekben [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a fegyveres erővel.

Közben már pénteken Rodzianko a progresszív blokk [illegible] tagjainak, a [illegible] központi bizottságnak, a városok szövetségének és a zemstvók megbizásából a minisztereinek tudta nélkül külön futárt küldött a cárhoz a [illegible].

Rodzianko rendkivül rideg hangon azzal a követeléssel fordult a futár utján a cárhoz, [illegible] bocsássa el a [illegible] [illegible] [illegible] azokból, akik a nép és a duma bizalmát élvezik. Ellenkező esetben, a duma minden felelősséget elhárít magától.

A kormány pénteken [illegible] szerzett tudomást Rodzianko lépéséről és ellenintézkedéseket tett [illegible] délben pedig már köztudomásu lett, hogy Galicin herceg felhatalmazást kapott a [illegible] a dumá[illegible] [illegible] [illegible].

A pétervári forradalom

Péterváron kitört a forradalom. A pétervári helyőrség a forradalmárokhoz csatlakozott: a kormány összes tagjait elfogták és forradalmi kormány alakult: Pétervár parancsnokává Engelhardt dumaképviselőt nevezték ki és csütörtök vagy szerda óta az orosz birodalom fővárosában megint rend van.

Ezt a nagy szenzációt a hivatalos pétervári távirati ügynökség tudatja. E hir valódiságában tehát egyelőre nem kételkedhetünk, s ez egyuttal megerősiteni látszik azokat a hireket is, melyek pár nap óta különböző forrásokból érkeztek az oroszországi belső zavargásokról.

Kétségtelenül nagy esemény, melynek hatásait megitélni nem tudjuk, mert se igazi természetét, se tulajdonképpen való célját nem ismerjük. A pétervári távirati iroda

összedülések betartják-e az összedöntők terveit? Még háborúk terve se állapítható meg holnaputánra, hát még forradalmaké!

Ez a forradalom, ha igazán az antant indította meg, csakis egy kormányzati rendszernek szólt, de egy százmilliónyi nép egész világát, minden felépítményének alapját, minden konvencióját, minden társadalmi kényszerét, minden tudatformáját érte. És ezt a forradalmat öt évtized földalatti lélekidomítása és földfeletti politikai és társadalmi iskolája érlelte. Öt évtized vértanúi, szenvedői, vágyakozói, illuminátjai érlelték. Ezt a forradalmat az antant esetleg megindíthatta, de azután nem irányíthatja. Mert ez a forradalom nem érvényesíthet imperialista akarásokat. Még oroszokat sem, nemhogy angolokat! Mai vezérei, a Miljukovok, talán beiktatják őket forradalmi kátéjukba, de vajon meddig marad a forradalomnak vezére népforradalomban, világfölborulásban, vallásmegdőlésben az, akinek a kátéja a nép álma és vágya ellen való? Az éhező, a szenvedő, a sok esztendei háborúban meggyötört orosz nép, ha forradalmi, nem sokáig rohan az imperialista, hódító politika után, ha pedig nem tagadta meg az autokrácia vallását, nem rohan az istentelenek után.

Ha igaz volna, hogy a háborús párté az orosz városoknak ez a forradalma, bizonyosra vehetjük, hogy a diadalmas forradalom nem sokáig kockáztathatja meg azt, hogy a birodalom, a nép s a hadsereg fölött való uralmát a háborúban veszélyeztesse. Mert a háború mögött les és ott vár és ott eped és ott imádkozik és káromol a nép szenvedelmes békevágya. A diadalmas forradalom megkockáztatja-e, hogy ez a kettő találkozzék és megértse egymást és szövetkezzék egymással? Az antant már az általa megindított forradalom kormányát rábízhatta a Miljukovokra, s az új kormány elvállalhatta az antant háborújának erőszakolását, de az antant is és Miljukov is rá fognak eszmélni arra, hogy az orosz forradalom nem éri be rendszer- és kormányváltozással, hogy Oroszországban világváltozás történt, s hogy az ötvenévi forradalomra a hirtelen támadt rendezők nem parancsolhatják rá, hogy egy új kormánynak megalakulásával s egy alkotmányváltozással véget érjen, mikor mind a kettő a forradalom lelkének megtagadása. Inkább csak államcsíny, mint forradalom. Miljukovék és az antant államcsínyére lesve-les a nagy orosz forradalom lelke, de a legyőzött autokrácia vallása is.

Világ, 1917. március 17.

Budapest, 1917 • Péntek • március 16. VIII. évfolyam • 74. szám

AZ EST

Politikai napilap

FELELŐS SZERKESZTŐ: MIKLÓS ANDOR

[illegible]

Március 15-e hü

[illegible]

Az orosz minisztereket elfogták

A pétervári helyőrség csatlakozott a forradalomhoz

A duma 12 tagja vette át a kormányt

Pétervár, március 15.
(Magyar Távirati Iroda)

A Pétervári Távirati Ügynökség jelenti: Szentpétervárott kitört a forradalom. A hatalmat a duma 12 tagjából álló végrehajtó-bizottság vette kezébe. Az összes minisztereket fogságba vetették. A főváros helyőrségének 30.000 főnyi legénysége csatlakozott a forradalomhoz. Csütörtökön (szerdán?) a forradalom harmadik napján a fővárosban ismét helyreállt a rend. Engelhardt képviselőt a végrehajtó-bizottság kinevezte Szentpétervár parancsnokává.

A forradalom a duma elnapolása miatt tört ki

A kormány válasza az éhségvitára

Mannheim, március 15.
(Az Est [illegible])

[illegible] ma egyetlen nagy kérdés foglalkoztatja a birodalmat [illegible] az élelmiszerkérdés, minden egyéb háttérbe szorul. Az élelmiszerellátás [illegible] a dumaülésekben [illegible] Skobelev és a munkáspárti Kerenszki [illegible]

[illegible] a duma [illegible] Kerenszki [illegible] 117 szóval [illegible] ellen [illegible] a munkásokkal [illegible] a dumát.

[illegible] Kerenszki munkáspárti [illegible] a kormány [illegible] a dumában az volt az általános vélemény,

[illegible] volt, a mikor a munkáshiány nehezítette a birodalomra; kijelentették, hogy az éhség félelmesebb ellenfél, mint az erős felfegyverzett ellenség.

[illegible] a vidéken minden hallatlanul drága. Oroszország [illegible] 1914 óta [illegible] teljes rendetlenségben, a vonatok nem érkeznek meg [illegible] Péterváron [illegible] Szombaton kellett volna a kormánynak a duma által elfogadott [illegible] A válság a duma [illegible] elnapolása volt.

Ryk.

Gépfegyverek a nép ellen

Berlin, március 15.
(Az Est [illegible] tudósítójának távirata)

[illegible] tudomásunk, hogy Pétervárról [illegible] hírek szerint a [illegible] katonaság [illegible] a Nyevszkij Proszpekten [illegible] gépfegyverek [illegible] léptek, mert a [illegible] A katonaság [illegible] több mint [illegible] volt a sebesültek száma.

Kr.

Péterváron nagy zavargások voltak

Kopenhága, március 15.
(Az Est tudósítójától)

Pétervár az utcai zavargások [illegible] teljesen el van zárva a világtól. [illegible] nem hagyhatja el a várost. A postát napok óta visszatartják. [illegible] Táviratok Pétervárról a külföldre nem juthatnak ki. [illegible] a pétervári és moszkvai zavargások [illegible] nagyobb méretűek voltak, mint hivatalosan beismerték.

A munkászavargások [illegible] 27-én kezdődtek, a mikor nagy nép-

■ A való helyzetet, az orosz forradalom perspektíváját az iménti írásnál még világosabban, még találóbb módon jellemző vezércikk jelenik meg *Az Est* következő napi számában:

Két forradalom

zúg Pétervárott, két forradalom fogott össze, hogy elcsapja a reakciós kormányt, megszerezze a hadsereget és lemondassa a cárt. A gyönyörű és izgató titkokkal teli birodalomnak finnországi résén át két teljesen és világosan különböző hangot ismer meg sóváran figyelő fülünk. Két hang felelget egymásnak, legtitkosabb vágyainkig felcsapó, e forradalmi hullámverésben.

Az egyik a lojális, a törvényes, az áttekinthető és szabályozható forradalom. Az orosz gyár, az üzlet, a bank, művelt, meggondolt emberek, az erős, gazdag és okos orosz polgárság forradalma. Ez az orosz polgárság, a gyáros, a bankár, az ügyvéd és író már kezében tartotta a hatalmat egyszer, a háború előtt. De a háború alatt a megkopott, megsántult cári reakció, a tehetetlen, züllött és korrupt, maradi bürokrácia visszakaparintotta az uralmat. És most feloszlatta volna a dumát, elfogatta volna a polgárság vezetőit, a művelt, tanult embereket, és hatalmaskodott volna boldogan tovább.

De az orosz polgárság, az orosz vagyonosok már azelőtt sem tűrték ezt: hát még most, amikor a háború meggazdagította a gyárat, a földbirtokost, az üzletet, a középosztályt. Összefogtak az angolokkal és az éhező néppel, és megszerezték a hatalmat, hogy ők vezessék a birodalmat tovább. Hogy most minden az ő hatalmukban, nagyobb rendben, megnyugodva – de folyjon tovább, mint eddig.

...A másik hang azonban nem ilyen bölcs. A tömegek, forradalomban, mindig csak végtelen egyszerű jelszóra mozdulnak meg. A pétervári utca, a hadsereg és a nép lelke csak egy bölcsességet tud: Kenyeret és békét! Nem érti, tagadja a hadseregszállítók forradalmának higgadt lelkesedését: a háború folytatását a győzelemig. Konstantinápolyt, a nagyszláv eszmét. Mikor éhezik, gyermekei az utcán esnek össze, őt a nagyszláv eszméért merték volna forradalomba vinni?...

VILÁG

VIII. évfolyam | 1917 Budapest, PÉNTEK március 16. | 74-ik szám

A lángbaborult Oroszország

A varsói katonasága a forradalmárokkal — Pétervár, Moszkva, Kazán, Charkov és Odessza a forradalomé — Rodzianko forradalmi kormánya

[illegible]

A duma és a forradalom

[illegible]

Ma még együtt megy a nép a hadseregszállítók forradalmával, mert a cár jön tábornokaival, a régi Oroszország, Pétervár ellen. De ez a másik, ez az igazi forradalom, a békét sürgető nép, sokáig gyeplőn nem tartható.
Az Est, 1917. március 18.

■ Az események további menetéről tájékozott mai olvasó csak elismeréssel adózhat mindkét szerző előrelátásának, ugyanakkor azonban csodálkozva elmélkedhetik azon a kérdésen: minek köszönhető, hogy a háborús cenzúra kétszeres nyomása ellenére ilyen forradalmi következtetések jelenhettek meg a feudálisburzsoá reakció által kormányzott Magyarország sajtójában? Hogy ezt megérthessük, figyelembe kell vennünk a helyzet rendkívüli bonyolultságát. Mindenekelőtt azt, hogy az első világháború kitörése óta a hivatalos propaganda egyik leghatásosabb jelszava ez volt: a központi hatalmak, ezen belül Magyarország a cári zsarnokság ellen, az „orosz nép felszabadításáért" harcol. E jelszavakat, melyek a monarchia és Németország igazi céljait, területrabló szándékait leplezték, nem lehetett egyik napról a másikra megtagadni, a tömegek becsapását szolgáló új jelszavakkal helyettesíteni. Másfelől: a háborút ellenző, a nacionalista uszítással szemben már-már immunissá vált, a tengernyi vérveszteség és háborús nyomor következtében békéért sóvárgó magyar néptömegek és az imperialista uralkodó körök érdekei egy rövid történelmi pillanatra és egy sajátos vonatkozásban egybeestek. A békét sürgető orosz nép győzelmét óhajtották az ugyancsak békét áhító magyar néptömegek, de az orosz békeirányzat győzelme állt érdekében az Oroszország belső meggyengülésére, területrabló békekötés lehetőségére spekuláló imperialista uralkodó köröknek is. Mindez, természetesen, korántsem jelentette azt, hogy a központi hatalmak kormányai nem vették észre, milyen kétélű fegyver az orosz forradalom dicsérete. Elsőként a német kancellár, Bethmann-Hollweg siet „a vitorlából kifogni a szelet", a porosz parlamentben március 14-én már meghirdeti a széles tömegek „teljesjogú és örömest való bevonását a politikába". Példáját csakhamar nálunk is követik.

De akadnak a „másik oldalon", a nép oldalán tapasztaltabbak, akik, a nyugati parlamentáris demokráciák példáin okulva,

különben sem fűznek sok reményt a burzsoá keretek közé szorított orosz demokrácia jövőjéhez. Ők eleve kétséggel fogadják a „forradalmi duma" ígéreteit. Ezek gondolatait szólaltatja meg Karinthy Frigyes alábbi cikkében:

Az új forradalom / KARINTHY FRIGYES

Tekintetes orosz forradalom,

következőkben van szerencsém néhány szerény törvényjavaslatot tenni le az újonnan megalakult forradalmi duma asztalára, melyek bizonyos tanácskozási formák szabályozását célozzák. Javaslataim megtételére az a szerény megfigyelésem indított, melyet a tisztelt duma szíves figyelmébe ajánlok, s mely szerint az emberiség eddig sok mindenfélét megpróbált, abszolutizmust, köztársaságot, háborút és forradalmat is. Tette pedig mindezt nyilvánvalóan nemcsak úgy mulatságból, mert ha mulatni akar az ember, arra sokkal jobb dolgok vannak, például zene meg színház meg szüret meg szerelem – hanem nyilván azért tette mindezt, mert muszájt, mert nem érezte jól magát, mert fájt valamije, valahol viszketett neki, nem érezte jól a Földön – ha jól érezte volna magát, nyilván mulatságosabb dolgokkal foglalkozott volna, tücsköket fogdosott volna, sárkányt eregetett volna, énekelt volna a mezőn, vagy azon spekulált volna, hogyan lehetne a marsbeliekkel érintkezésbe lépni, pikniket rendezni a Szaturnuson. De nem, az emberiség alkotmánnyal, háborúval, közjoggal meg egyéb ilyen savanyú dologgal foglalkozott mindig, amit csak úgy lehet megérteni, mint ahogy a beteg embert megértem, ha az élet örömei helyett egyre csak az ő hideg és meleg borogatásaival, tapaszaival, keserű orvosságaival, tinktúráival törődik. Valami szervi betegsége van az emberi fajtának, és évezredek óta azt borogatja és ápolgatja és borogatja, de úgy látszik, eredmény nélkül. Jönnek ki és be az orvosok – az egyik meleg vizet ajánl, a másik hideg félfürdőt. Mikor már nagyon üvölt a beteg, komoly arccal, a népszerű divatfi fölényével megjelenik Doktor Háború, a hírneves sebész. Csak a műtét segít, szól kurtán, ingujját feltűri, kést ragad, s vaktában metélni kezd. Levág kezet, lábat, felmetszi a gyomrot – fejét csóválja, aztán valamivel udvariasabban megjegyzi, hogy

a baj nem ott van, ahol gondolta, de azért nem kell megijedni, azonnal ideküldi barátját, a hírneves belgyógyászt, Doktor Forradalmat.

Doktor Forradalom pedig, mint ahogy emlékezni méltóztatik, az elmúlt néhány száz éven belül már többször megjelent a beteg ágya mellett – s hogy gyökeres gyógyulást nem, legfeljebb pillanatnyi enyhülést ért csak el, szomorúan mutatja, hogy íme, megint sürgősen küldeni kellett érte.

Küldöttek érte, és meg is jelent: jó volna azonban figyelmeztetni őt, hogy most valahogy másképpen próbálja, mert lám, a múltkori recept nem használt: a beteg visszaesett és még rosszabbul van. Hogy a most következő forradalomnak másfélének kell lenni, mint amilyenek a régiek voltak, az nyilvánvaló – hiszen éppen azt kell megcsinálnia, ami azoknak nem sikerült, hogy fölöslegessé tegye a forradalmat, mint ahogy az igazi orvos mégiscsak az, aki fölöslegessé teszi önmagát, kigyógyítván a beteget.

Másképpen kell hát csinálni, ó, forradalom – éppen fordítva, mint eddig. Javaslataimat ezek után a következőkben foglalom össze:

1. A duma első ülésén hangosan felolvasandó valamelyik klasszikus, mondjuk a francia forradalom története. Mindazok a törvények, amiket akkor hoztak, eltörlendők és azoknak ellenkezője állítandó fel.

2. Az eddigi forradalmakra jellemző, hogy nagy szónoki produkciókra adtak alkalmat, a parlamentekben kivirágzott a rétori tehetség, jelszavak születtek, örökéletű mondások. Csak az nem született meg, amiről szó volt: az emberi szabadság. Sőt, ellenkezően – a sok képletes beszéd félreértések és félremagyarázások melegágya lett, a jelszavak lejártak, és minden rosszra fordult. Javaslom tehát, hogy:

3. Hivatalától megfosztandó és a parlamentből azonnal eltávolítandó az a képviselő vagy államférfi, aki tényleges és valódi dolgokról, állapotokról szólván, szóval olyan tárgyról, ami a nemzet érdekeivel függ össze: képletes kifejezéseket használ, pl. „mindnyájunk keblében ég a vágy". Az államférfi csak konkrét főnevekben és konkrét főnevekre vonatkozó jelzőkben fejezheti ki magát, lehetően tömondatokba foglalva mondanivalóját, s ha csak teheti, számokkal bizonyítva minden állítását.

A képletes beszéd kizáróan költőknek engedtetik meg, versek díszítésére, ahol nem származhatik bonyodalom abból, hogy a közönséges ember a képletes kifejezést készpénznek veszi.

4. Halálbüntetéssel sújtandó az a képviselő vagy államférfi, aki tényleges és valódi állapotokról és dolgokról szólván, szóval olyan tárgyról, melynek pozitív következményei lehetnek: a többes szám elsőszemélyű alanyi névmást használni merészeli, anélkül, hogy a többesszámú névmásban inkluzíve foglaltatott elsőszemélyű alanyi névmás ténylegesen vonatkoznék ama cselekvésre, melyet az állításban foglalt ige jelent. Pl., ha egy államférfi azt mondja: „mi szívesen vérezünk", anélkül, hogy amikor ezt mondja, tényleg vérezne, vagy „mi inkább minden szenvedést elviselünk", anélkül, hogy tényleg minden szenvedést, ott azon a helyen, el nem viselne.

5. A duma változtassa meg a nevét és mondja ki, hogy a jövőben nem dumálni, hanem cselekedni akar.

Pesti Napló, 1917. március 18.

■ Karinthy, a „homo moralis", az erkölcsjavító mellett politikai véleményt nyilvánított Kosztolányi Dezső, a „homo aestheticus", a „tiszta művészet" hirdetője is. 1917. március 19-én vidéki előadókörútja alkalmából éppen a *Nagyváradi Napló* szerkesztőségében érik a legújabb hírek, melyeknek hatása alól ő sem tudja kivonni magát. A vidéki újság számára írta itt következő cikkét:

Orosz köztársaság / KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

A vonatom késik és – vérbeli újságíró – a „Nagyváradi Napló" irodalomtörténeti nevezetességű szerkesztőségében várakozom, mint kedves várakozó teremben. Fehér Dezső, a szerkesztő, sok új író nevelőapja, ki tegnap leültetett előbb a fehér asztalhoz, aztán este a felolvasó asztalhoz, barátságosan leültet az íróasztalhoz is.

Most tettük le a pesti telefon kagylóját. Az orosz forradalomról érkeznek izgalmas, még mindig kósza hírek. Ebben a tudósításban két szó üti meg dobhártyámat. Az új cárjelölt mindad-

dig nem lép trónra, míg nem tudja, hogy az orosz nép a régi államforma vagy a köztársaság mellett dönt-e. Orosz köztársaság... Milyen különösen hangzik. A muszka katonák letépik az épületekről a kétfejű sasos császári címereket, s a csatornákba vetik. Aztán a kék-fehér lobogók helyett piros zászlókat visznek a katonák, éltetik a nemzetközi szociáldemokráciát, Szentpétervár utcáin a Marseillaise hangzik, orosz szöveggel, a szegények himnusza.

Mi itt, a váradi villanylángnál el se tudjuk képzelni, mi folyik ottan, azok a hírek, melyek kezeinkhez érkeznek csak sejtetik, milyen lázroham és görcs rázza a titáni testet, mely meg akar gyógyulni és élni akar, a vén országot, mely évszázadokig példaképe volt az elmaradottságnak és a tunyaságnak. Ha ez igaz, akkor az orosz nép nagyobb ugrást tett, mint a francia.

Franciaország, az egyház hű leánya, a forradalom őrületében detronizálta az istent, s a józan észt ültette az oltárra, egy színésznő alakjában. A muzsik pedig, ki valaha a minden oroszok urának, a fehér cárnak csak említésére is lekapta sipkáját és keresztet vetett, most istentagadóvá vált: megtagadta a cárt.

Ilyen csodát már láttunk. A kínai fal is ledőlt. A Menny Birodalmából a Föld Birodalma lett, az ódon kínai császárság, a mandarinok domíniuma, a porcelántornyok regevilága máról holnapra köztársasággá változott. Talán orosz földön is vannak még csodák.

S lehet, hogy hiedelmünket a holnapi táviratok már eloszlatják. Egyelőre csak kéjelgünk a különös hangzásban: orosz köztársaság... Soha ilyen bizarr jelzőt nem adtak a respublikának. Ha azt mondanák: fekete fehérség... vagy fiatal vénség... talán az is otthonosabb lenne a fülünknek, mint ez az elnevezés, ez a történelmi névváltozás, ez a nem álmodott, lázas szókötés: orosz köztársaság...

Nagyvárad, 1917. március 19.

Nagyváradi Napló, 1917. március 20.

■ Kosztolányi néhány nap múlva ismét foglalkozik az orosz forradalommal, ezúttal a Budapesten megjelenő *Egyenlőség* című hetilap számára ír. „Atyuska" címen vitriolba mártott tollal rajzolja meg a bukott cár portréját. Cikkét a következő sorokkal

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA: [illegible]
EGYES SZÁM ÁRA 10 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE.
Megjelenik hétfő kivételével minden nap

SZERKESZTŐSÉG: VIII. CONTI UTCA 4.
[illegible]
KIADÓHIVATAL: VIII. CONTI UTCA 4. SZ.
[illegible]

Első és második cikkünk közlését a cenzura nem engedélyezte.

Forradalmi kormány Pétervárott.

A cár minisztereit fogságba vetették.

Pétervárott győzött a forradalom. A helyőrség csatlakozott a forradalomhoz. — A duma 12 tagjából alakított forradalmi bizottság vette át a kormányt. — „A hatalom a forradalmi bizottság kezében.“ — Szörnyű halott az utcai harcokban, 2000 [illegible]. — Tüntetések az angol nagykövetség előtt. Moszkvában és más városokban is forronganak. [illegible]

Moszkva, Kazán, Charkov és Odessza csatlakozott a forradalomhoz. Kronstadt helyőrsége elismerte a végrehajtó bizottságot.

A [illegible] forradalmi [illegible] hírt hoztak Oroszországból: [illegible]. Az orosz birodalom fővárosában kitört a forradalom és az első hiteles és hivatalos jelentés, amely erről a világtörténelmi fontosságú eseményről értesít, a *forradalom* [illegible] adja tudtul a lázas izgalommal figyelő világnak. A cár kormányának nem sikerült elnyomnia az „*Ahogyan* [illegible]“ és „zavargásokat“ — amikről a legelső tendenciózus hírek beszéltek, melyek még [illegible] kormányának cenzurája keresztül jutottak túl a határon — mert nemcsak helyi kenyérzavargásokról volt szó, hanem az orosz nép *[illegible] felkerekedéséről* a [illegible] ellen és ha a jelek nem csalnak a *háború* ellen is.

A forradalmat a *duma* [illegible], amelyet a cár kormánya [illegible] akart [illegible] a nép és duma forradalmát a *katonaság* is támogatja. Ez a magyarázata annak, hogy a legújabb hírek, amelyek [illegible] a helyzetet uraló forradalmárok birtokában [illegible] Pétervári Távirati Ügynökség [illegible] közvetítésével érkeznek, a *forradalmárok teljes győzelmét* jelentették. Mintha csak a nagy francia forradalom jelenetei ismétlődnének meg Pétervárott… A forradalmárok a duma tizenkét tagjából *végrehajtó bizottságot* alakítottak, amely fogságba vetette a cári kormány valamennyi tagját és magához ragadta az egész államhatalmat. A forradalmi bizottság „ideiglenes kormánynak“ nyilvánította magát, a birodalom fővárosába parancsnokot nevezett ki és megtette az intézkedéseket a *forradalom vívmányainak* biztosítására. A konvent, amely Pétervár [illegible] [illegible] és a [illegible] fővárosi legénységének fegyveres erejére támaszkodik, *proklamációval* fordult az orosz birodalom lakosságához és hadseregéhez, amelyet csatlakozásra szólít fel. Ez a kiáltvány két mondatba foglalja össze a forradalom kitörésének okait: az egyikben a szállítás és az élelmezés „teljes desorganizációját“ jelöli meg az általános elkeseredés forrásának, a másikban a kormánynak az előrelátható zavargásokkal szemben tett „meszszemenő intézkedéseire“ és ezek közül a *biro*-

A forradalmi [illegible] [illegible] ki a világtörténelmi okmánynak azt a mondatát, amelyben a végrehajtó bizottság kijelenti, hogy *a duma [illegible] ukáz elhatározta, hogy nem tesz eleget a cári ukáznak és folytatja ülésezését.*

Itt még csak arról számolunk, hogy a hivatalos jelentések Péterváron kitört forradalomról beszélnek, de már vannak hírek arról is, hogy Moszkvában és más nagy városokban is forrong a lakosság. [illegible] nagy város csatlakozott a forradalomhoz. Kronstadtnak, a fővárost védő nagy erődségnek a helyőrsége is elismerte a végrehajtó bizottságot, [illegible] országban is terjed a forradalom.

Győzött a forradalom; a kormányt fogságba vetették.

Pétervár a konvent kezében; a katonaság csatlakozott a forradalmárokhoz.

(*Pétervár, március 15.*) — A Pétervári Távirati Ügynökség: **Péterváron kitört a forradalom.** A birodalmi duma tizenkét tagjából álló **végrehajtó bizottság** [illegible] a hatalmat. Az **összes minisztereket fogságba vetették.** A fővárosi helyőrség, [illegible] főnyi legénysége **csatlakozott a forradalmárokhoz.** A forradalom harmadik napján, csütörtökön [illegible] a rend a fővárosban [illegible] állítva. **Engelhardt** ezredest a bizottság **Pétervár parancsnokává** nevezte ki.

A forradalmi bizottság kiáltványa.

„A duma nem tesz eleget a cári ukáznak és folytatja ülésezését.“ — A közrend a konvent kezében.

(*Pétervár, március 15.* — „M. T. I.“) A Pétervári Távirati Ügynökség jelenti: *A [illegible] lakosság, amely a szállítás és az élelmezés [illegible] desorganizációja [illegible] keserűségét [illegible] izgatott [illegible]* **dott a kormány ellen,** [illegible] *minden* [illegible] [illegible] *telefonon* [illegible] [illegible] [illegible] *Tiltott [illegible]* elrendelte a birodalmi tanács és a duma feloszlatását. *A duma [illegible] [illegible] elhatározta, hogy nem tesz* [illegible]

A duma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

A [illegible] helyzetre és a [illegible] tekintettel, amelyben a régi kormány politikájának következtében a duma végrehajtó bizottsága [illegible] magát, hogy a közrendet [illegible] vegye. A bizottság határozottan [illegible] teljes tudatában, a bizottság [illegible] ad kifejezést, hogy a **lakosság és a hadsereg támogatni fogja** súlyos feladatában, hogy **új kormányt** teremtsen, amely a nép kívánságai iránt [illegible] viseltetik és a nép bizalmát élvezi.

A végrehajtó bizottság a [illegible] [illegible] [illegible] letartóztatta az összes minisztereket és fogságba helyezte. *A duma a kormány [illegible] Mi, a [illegible] [illegible] a rend [illegible], a duma végrehajtó bizottságának, és a csapatoknak [illegible], amelyek a dumát támogatják. Engelhardt képviselőt, aki ezredes a nagy vezérkarban, a bizottság Pétervár parancsnokává nevezte ki. A bizottság legelső [illegible] a lakossághoz, a csapatokhoz [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] képviselő a duma bizottsága megbízta a Pétervári Távirati Ügynökség ideiglenes [illegible].*

Moszkvában és más nagyobb városokban is…

(*Stockholm, március 15.*) [illegible] szerint orosz [illegible] a távirati forgalmat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hírek érkeztek, amelyek szerint *Péterváron* a forradalom kitört és más nagyobb városokban, nevezetesen Moszkvában, állítólag komoly zavargások vannak. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dumának tudomására jutott.

Négy város a forradalom mellett.

Az orosz városok csatlakoznak a forradalomhoz.

(*Frankfurt, március 15.*) A „Frankfurter Zeitung“ [illegible] Moszkva, Kazán, Charkov és Odessza városi tanácsa táviratilag jelentette be csatlakozását [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Szentpétervár erődje a forradalomhoz [illegible]

Kronstadt helyőrsége csatlakozott a forradalomhoz.

[illegible] A Pétervári Távirati [illegible] [illegible] [illegible] helyőrsége a végrehajtó bizottság rendelkezésére bocsátotta magát. [illegible]

zárja: „Egyelőre üres a cár trónja. Oroszország pedig talán a csodák és regék földje lesz. Mert lehet, hogy erre a bitang trónra most végre az emberiességet és az igazságot ültetik." (*Egyenlőség*, 1917. március 24.)

A kormány hivatalos örvendezése az orosz forradalom győzelme felett ellentétbe került azzal a ténnyel, hogy a központi hatalmak folytatták háborújukat az új Oroszország ellen.

Erről a nyilvánvaló ellentmondásról nem siettek írni a lapok.

Először a *Népszava* nézett szembe azzal a történelmi felelősséggel, amit a keleti háború folytatása a központi hatalmak kormányaira és népeire hárított.

A *Népszava* sem mondta meg: eddig is imperialista háborúról volt szó a cárizmus ellen, erről van szó akkor is, ha azt most az új rendszer ellen folytatják.

Alábbi cikkének néhány következtetésével mégis a tömegek véleményét szólaltatta meg:

Az orosz forradalom és a béke

A nagy események zuhataga szinte olyan forrón ömlik rá az emberiségre, mint a véráradat a frontokon az anyaföldre. Nagy időket élünk, és úgy látszik, még nagyobb idők felé megyünk. A háború végéhez közeledve mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy a civilizált emberiség történelmének új korszakát fogja megnyitni a háború befejezése.

Az orosz események gigászi hullámveréséről még senki sem tudja, hogy merre veti majd partra e rettentően nagy birodalom hajóját. De hogy nem viszi vissza a népgyilkos, véres kezű cárizmus kikötőjébe, ahonnan elsodorta, az kétségtelen. Alkotmányos monarchia lesz-e demokratikus népképviselettel vagy köztársaság még teljesebb demokráciával: ki tudná megmondani? De egy dolog bizonyos: az autokrata cárizmus eltűnt, a fehér rém, amely nemcsak saját népének, de Európa népeinek is hóhéra, szabadságuknak veszedelmeztetője volt mindenha: nincs többé! A cári önkényuralom, Európa államainak a civilizációtól, a haladástól, az emberiességtől ez a legidegenebb uralmi formája eltűnt. Európából kiküszöbölődött az itt rekedt

nagy darab Ázsia. Európa hatalmas lépéssel előbbrejutott a nivellálódás, az egyszintre emelkedés oly végtelenül fontos útján.

Oroszország képének megváltoztatása megváltoztatja az európai háború képét is. Igaz, hogy a hatalom ottani új nagybirtokosa, az imperialista nagyburzsoázia, talán még féktelenebbül hódító kedvű, mint a cárizmus volt. De mögötte és mellette ott a szervezett nép, amely nélkül sohasem juthattak volna hatalomhoz, és amely ellen nem soká maradhat a hatalmon. És ami a fő: amelynek akarata ellen nem viselhetnek végeláthatatlan háborút ködös és messzi külpolitikai hódításokért, amikor otthon éhes a nép. A forradalom a legszélsőbb háborús pártot juttatta ugyan uralomra, de egyúttal reájuk rakta a legerősebb két féket is. Az egyik a forradalom okozta belső harcok és zavarok bénító fékje, a másik a gyors béke tántoríthatatlan táborának, a munkásságnak hirtelen megezerszeresedett fékező ereje. Hiába jutott a szélső háborús párt uralomra Oroszországban: az ország háborús kedvét, akaratát és erejét a győztes forradalom nem fokozza, hanem inkább csökkenti. Igaz, hogy a nagy francia forradalom a végletekig fölfokozta a nép háborús kedvét és erejét, de ezt két olyan körülmény okozta, amelyeknek egyike már nem következett be Oroszországban, a másik pedig a központi hatalmak kezében van, hogy be ne következzék.

Az egyik az, hogy Franciaországban annakidején egy egész ellenséges világ szövetségével szemben kellett megvédeni a forradalom eredményeit: élet-halálra ment a harc az újonnan kivívott szabadságokért és jogokért, életre-halálra a határokon túlról, ellenséges országok hadseregének szuronyaival visszatérni akaró zsarnokság ellen!

A másik – erre már e hasábokon rámutattunk – az, hogy a francia forradalomnak még megvolt az a lehetősége, hogy az egész népet fegyverbe szólítsa, s a néphadsereget állítsa szembe a külföld toborzott és összefogdosott régi szabású hadseregeivel. A fölkelő nép Franciaország népfölkelőit dobta az európai uralkodók összeesküvése elé, és ezekkel győzött. Oroszország fölkelő népe ezt nem teheti, mert népfölkelőit már a lövészárkokba vitte a cárizmus, néphadsereg áll ott már néphadsereggel szemben, s a forradalom lendülete is alig tudna már újabb milliókat a harctérre vetni, még ha akarná is.

Egyetlen eshetőség van, amely a győztes orosz forradalmat a gyors béke mindennél komolyabb akadályává tehetné. Az, ha saját létéért, kivívott eredményeiért ugyanarra az élethalálharcra kényszerítenék kívülről, amelyre rákényszerítették a francia forradalmat. Ha Oroszország eddigi imperialista háborúját kívülről átváltoztatnák a forradalom háborújává. Ha az orosz nép azt látná, hogy a határokon túli ellenség és az elűzött cárizmus összefognak a kivívott szabadság és demokrácia elrablására, ahogy a francia royalisták fogtak össze Franciaország külső ellenségeivel a forradalom letiprására. Ez, és csak ez avathatná a forradalmi Oroszországban a most folyó háborút a nép háborújává. Ez, és csak ez jelenthetné a háború végeláthatatlanságát – a francia forradalom háborúi is szinte végtelenek voltak! –, csak ez jelentené a cárizmus elvesztett háborúja helyén a győztes forradalom kétségbeesett és végletekig vívott önvédelmi harcát.

Ennek az esetnek nem szabad bekövetkeznie! Sőt. Az ellenkezőjének kell bekövetkezni. A központi hatalmaknak nem szabad eltűrniök még annak látszatát sem, hogy a forradalmi Oroszország megszületése csak az antantnak öröm, és hogy a véres cár bukása csapás a központi hatalmakra. Ellenkezően. Örvendeniök kell, hogy a cári önkényuralom fenyegető réme eltűnt határaikról, s örvendve kell segédkezet nyújtaniok, hogy az új orosz rend végleg megszilárdulhasson.

Az orosz forradalom nemcsak az országban befelé és nemcsak szövetséges államai irányában kifelé, hanem a most vele ellenséges központi hatalmak felé is új helyzetet és új lehetőségeket teremt. Ezeknek az új lehetőségeknek hadd lássa hasznát Európa minden népe, az egész emberiség!

[A cenzúra egy részt törölt.]

A *Vorwärts*, a Német Szociáldemokrata Párt többségének vezető szócsöve írta csak nemrég a német cenzúra jóváhagyásával a következő sorokat:

Az orosz forradalom új föladatok elé állítja a német politikát. Kell, hogy a német politika az új orosz kormánynak lehetővé tegye azt, hogy tisztes békének gyors megkötésével érdemet szerezzen magának Oroszországban, s hogy ezzel uralmát megszilárdítsa. Az új kormánynak tudomásul kell vennie, hogy azt a békét, amelyre szüksége van, megkaphatja Németországtól,

ha akarja. Ez aztán nem lesz olyan béke, amely a nagynémet vagy pánszláv kívánságokat kielégítené, de olyan béke lesz, amely e két nagy népnek lehetővé teszi, hogy barátságban és békés versenyben éljenek egymás mellett. Olyan béke lesz, amely egyik nép nemzeti érzéseit sem sérti és nem ébreszti föl a megtorlás gondolatát.

Ehhez mi csak azt a kívánságunkat fűzhetjük hozzá: így legyen! Hisszük, reméljük, akarjuk, hogy így lesz, s ha így lesz, akkor szívünk nagy öröme az orosz forradalom dicsőséges sikerén kettős lesz. Nemcsak azért fogunk felé ujjongani, mert megszabadította Európát a cárizmus fehér rémének szégyenétől és veszedelmétől s mert megnyitotta egy nagyra hivatott, lenyűgözött nép előtt a fejlődés korlátlan lehetőségeit, de ujjongva fogjuk köszönteni azért is, mert közelebb hozta e földrész megkínzott népei számára a békét.

Népszava, 1917. március 21.

■ A magyar írók közül Lékai János, a Szabó Ervin által irányított illegális antimilitarista mozgalom odaadó harcosa volt egyike az elsőknek, akik az orosz forradalom fővárosában zajló eseményeket a szépprózа eszközeivel jelenítették meg. A Kassák Lajos szerkesztette *Ma*ban közölt alábbi írása egyetlen epizódba sűrítette az 1917 utolsó napjaiban lezajlott hatalmas társadalmi ütközéseket.

Szentpétervár, 1917. február 22. / LÉKAI JÁNOS

Legyintett a kezével.
Párnás ujjával a térre böködött.
„A lógósok."
A másik tarkóján végighullámzott a vastag zsírtömeg.
Bólintott.
„Így kell velük elbánni!"
Nevetett.
Szuronyok villantak.
„Na nézd, még össze is fűzték őket!"
Az emberek megálltak. Nézték a vonuló szakaszt.

„Szegények" sóhajtotta az egyik asszony és egy másik ködös hangon „hát csoda ez?! Ki szeret a harctérre menni?!"

Egy fatalpas ember keményen: „Ez őrület, egy egész szakasz! Hát van igazság!?" Egyik diák örömösen kiabált: „Megszámoltad? Négyszázhuszonnyolc!!" Barátja – egy 13 éves vézna legényke: „Szép cirkusz!"

A katonák pedig egykedvűen lépegettek.

„Négyszázhuszonnyolcan" ismételte a munkás.

A kávéházban a két úr: „Egészen elvették előlünk a kilátást!"

„Fel kellene állni egy székre."

„Ez jó gondolat." Szuszogott, lihegett.

„A disznók! Meg akartak lógni!"

Az utolsó szuronyok is elmerültek a hánytorgó sűrűben.

Két fiatalember vágódott át a termen. „Láttad? Na ehhez mit szólsz?" hallotta meg a löttyedttarkójú s vörösen átsúgta az asztalon: „Ezek az alakok se tetszenek nekem!" Újra sietők emberek. A szomszéd szobából feleselés csapódott ki. „...Nem tart sokáig..." lehetett hallani.

„De mi az ördögöt akarnak is azok! Hát nem élünk egész jól? Háború van!!! Vagy mi?! Hát tűrni kell!" Szinte a másik füléhez súrlódott: „Olvastam egy röpiratot. Azt mondják benne, hogy le kell rombolni minden egyenlőtlenséget. El kell űzni minden gyárost, fel kell osztani minden földet!"

„Pah" ordította a duzzadtajkú.

„Azt mondják, gyors béke kell. Nem igaz. Becsületes orosz béke kell!"

S a másik vezércikkek stílusában folytatta: „Seregeink győzni fognak és nem adjuk el magunkat!... Pincér, borsatót!!... el kell tűrnünk minden fáradságot, nélkülözést... kitartunk!"

A másik szobában forrtak a hangok.

Cigarettafüst gomolygott, ajtók csapódtak.

Egy lány jött. Gondosan becsukta az ajtót. Szemei megrezzentek.

„Bánt a füst?" kérdezte valaki.

„Ugyan – elmosolyodott – szinte ködbe fullt minden. Aztán halkabban, hogy csak az egészen körülállók hallhatták – ma még nem, majd holnap! Beszéltem vele is. Nem volt szerencsénk. A kaszárnyában megváltoztatták az inspekciót... Őrá csak holnap kerül a sor."

Tovább súgták a hírt. Csend lett. S a fojtott csendben egy kenderfejű hangja úgy fölijedt, mint a tűzszirén. „Nem lesz ebből baj?"

„Mit lehet tenni?!"

Ismét csapódott az ajtó. Az érkező arcáról hullott a veríték. „Borzasztó!... A gyárakban már abbahagyták a munkát! Nem tudtuk értesíteni őket, hogy csak holnap kezdődik!"

„Mi lesz itt? A katonák még nem tudnak semmi bizonyosat. Ellenünk jönnek!"

De egy másik bozontos üstökét a válla közé húzta: „Ne higgyétek! A szuronyok ezúttal a cár gárdistáiba fojtják a hangot."

A szívük összehúzta a gégéjüket.

Az utca hirtelen emberekkel vetődött be. Sűrű foltokban imbolyogtak. Lárma. Lárma... Mindenki az ablakokhoz rohant. Az arcok eltorzultak: „Mi történt?" „Valahol történt valami", „mindenki előrerohan". „Ott egy véres fej menekül." Távolról éles csattanás hallatszott. „Valahol lőttek." A kávéházban ideoda futkostak. Asszonyok a hajukat tépték. Egy fiatal lány idegen férfi karjaiba menekül. „Mentsen meg, mentsen meg!" Fejveszett fel-alá rohanásukban az asztalokat döntötték fel. „Mi történt?" „Mi történt?" Senki nem tudott semmit.

A löttyedttarkójú az asztalt csapkodta. „Csak ne vettem volna fel a 2400 rubeles bundámat. Nem őrület?! Még képesek ellopni!! Még szólok a ruhatárosnak, az enyémet is külön teszem" és rohant a duzzadtajkú.

Aztán: „Tudja mi ez?!" kérdezte a löttyedttarkójú: „A forradalom."

S a másik fogai összeverődtek: „Maga mindig olyan pesszimista!"

De az újra beledobta a hangját: „Igen, a forradalom."

„Mind fel kellene akasztani" sápadozott a másik.

Új és új tömegek jöttek.

A különszobában még mindig nem szóltak. Kezük ökölbe gubancolódott. Topogtak. „Még mindig semmi hír." Most kicsapódott az ajtó.

Mindenki felkiáltott.

Az új ember szinte belezuhant egy székbe.

A mennyezetnek beszélt.

Az utcáról pedig bevonított a tömeg.

„Már nem lehetett megállítani. Tömve voltak az utcák... Nem elégedtek meg, hogy szuronyok között hajtsák el a statárium eredményét, össze is szíjazták őket"...

„Pedig az atyuska rendeletet adott ki a kézi-gúzs ellen" nevetett fel valaki gúnyosan.

„...Egy percig azt lehetett gondolni, hogy minden rendben van. A szuronyok zavartan lelankadtak. De aztán"... a karja belegörcsösödött a szék támlájába... „egy őrmester túlbömbölte a lármát... A barom... »Tüzelj!« S az egymáshoz fűzött négyszáz ott vonaglott a porban. És ők csak lőttek! Lőttek!"

„Nem szabad csüggedni" mondotta halkan a kenderfejű – „nem szabad kishitűnek lenni".

„De egy nap miatt!..."

„Ez így van rendjén, ha ma nem sikerült, majd jön a holnap, holnapután." – Hangja már egészen magasba csengett. „Holnap! Vagy holnapután!"

Kint síp sivított.

Autón katonaság jött, gépfegyvert állítottak fel.

Valaki belökte az ajtót: „Elvtársak, gyorsan el innen! Keresnek bennünket! megtudták, hogy itt vagytok! Tíz perc és mindannyiunkat elvisznek!"

Nyugodtak és hidegek voltak.

„Ennek nem szabad megtörténni" mondta a kenderfejű.

„Az egész város kint hömpölyög" kiáltotta egy besiető. S egy másik: „Kihirdették az ostromállapotot."

„Gyerünk a IV. ezredhez. Azok velünk vannak."

„Sietni, sietni!" vergődött fel innen is, onnan is. „A tömegben még eltűnhetünk!!"

„De valakinek mégis itt kellene maradni! Félre kell vezetni a barmokat."

A kendèrfejű: „Én maradok."

Kürt harsant. Dobpergés csapódott feléjük... „Sietni! Sietni!"... A szoba hirtelen kiürült. Belső zsebéből kéziratot vett elő. Javított, jegyzett.

A zaj tornyosult. A tömeg bömbölt. A lovasok az emberfalat szorították. Jajszavak egy vonításba tömörültek. Munkások jöttek. Szilaj erejük szétzúzta a szuronyos kordont.

„Na szép kis história!!" mondta a löttyedttarkójú. „Szerencse még, hogy itt lakom a házban."

„Nem mennénk haza?" kérdezte a másik.

„Á, innen jobban látunk."

„Majd lesz mit mesélni odahaza."

Zaj. Új szuronyok. „Vigyázz, onnan is jönnek", „erre, erre, itt még senki sincs", „zsákutcába jutottunk", „nem baj, csak előre", „neki a szuronyoknak", „előőre", „neki, neki csak úgy, mint kinn".

„Ezek még egészen idejönnek" visította a löttyedttarkójú.

Csattanás és vonítás. Embereken gázolnak át a katonák. Csörren a kirakatüveg.

„Bezúzták az aaablakokat!!!!"

„Jajj, segítség!!!"

Újra csattanás. És a löttyedttarkójú lebillen a székről. A törött üvegen át betódulók átgázolnak rajta. A kávéház megtelik. A duzzadtajkú belenéz még egy pillanatra a pettyhüdt, sárga arcba. „Halott" mormogja és rohan „a kabátomat! Kérem a kabátomat!" És már magára húzza a bundát. A 2400 rubeleset. „Neki már úgysem kell."

Katonák... Mindig csak katonák. A gárdisták. Egyre a gárdisták. Már ők dominálnak. És a zúzott hullák. Üres az utca, gárdisták... Gárdisták.

Egy, kettő... egy, kettő, koppannak a bakancsok.

Őrjárat jön: „Mindenki vegye elő az igazolványát!" harsogja a patroulvezető.

A kenderfejűhöz érnek.

„Ezt az embert meg kell láncolni!"

„Barom, nem érted, hogy még a ti törvényeitek szerint sem szabad?!"

Erős öklök csapódtak rá. Kezei lábához feszülnek. Végignéz a fáradtarcú, rongyosruhájú gárdistákon... De már nem szól többet.

Vezényszó. A kenderfejű után csetlik, botlik a láncokban.

A szuronyok pedig a másik utca felé villannak.

És új ütemben:

Egy, kettő... egy... kettő... egy... kettő...

Ma, 1918. szeptember 15.

■ A természet újjáébredéséről szőtt körképbe ágyazva állította olvasói elé a *Népszava* egyik tárcaírója, Varsa Imre az 1917-es „orosz tavasz" légkörében öntudatra ébredő embert másfél évvel utóbb közölt írásával:

Megdicsőülés / VARSA IMRE

– Egy hadifogoly feljegyzéseiből –

A tavasz langyos szellője belopta magát az orosz zimankós télbe. Örülve sikerének, lágyan, vígan száll, száll; nyaldossa, olvasztja a Néva méteres jegét, amitől az ijedten repedezik; olykor-olykor hatalmas durranással, mintha ágyú szólna...

Lenn a mélyben kétségbeesett erőfeszítéssel dolgozik a víz; duzzad, dühöng, emelgeti a rárakott jégbilincseket.

A hatalmas páncél hasadékain keresztül érzi a tavaszi szellő szerelmes sóhaját; sietne, rohanna szerelmi találkozóra; forró, édes tavaszi vágy dagasztja, égeti keblét, hogy a jó, a szép tavasz szerelmes, lágy, enyelgő szellője legyezze, borzolja hullámait...

A kéj után való sóvárgás megtízszerezi erejét: nekizúdul, fölemeli páncélját, megfeszíti magát, mint a bilincsekbe vert gályarab; még egy kicsit, még egy erős szorítás; a jégtömeg emelkedik, hajlik... egy eget-földet remegtető durranás... kettészakadt a lánc...

Büszke, boldog, győzelmes morajlással tör elő a habzó, tajtékzó víztömeg; zúg, búg, kacagva ölelkezik a tavaszi széllel, a fényes napsugárral és boldogan, szerelmesen mondja, súgja:

– Ugye eljöttem hívó szavadra?! Ugye igaz, őszinte az én szerelmem tehozzád?! Hol jártál, merre késtél oly soká?!

Kéjes remegéssel, tajtékos hullámokat szórva terül el és mámoros boldogságában csapkodva ostromolja, tördeli szabadsága elrablóját, rabbilincsét, az immár darabokra hulladt jégtömegeket.

A jég még itt-ott ellenáll, de látva, érezve gyöngeségét, lassan belenyugszik sorsába és engedi magát hurcolni, nem törődve vele, hova, meddig...

A bilincseitől megszabadult folyam pedig büszkén, szerelmes mámorától megacélosodva rohan, vágtat áldozatával és kábult boldogsággal zúgva üvölti világgá:

– Nézzetek ide, ugye összetörtem a bilincset?! Szabad vagyok! Boldog vagyok!...

Csodás ereje van a tavaszi szélnek, száguld, röpül; bekandikál minden résbe; hívja, csalja, ébreszti a sötétségben tespedőket:

– Ébredjetek! Itt a tavasz! A tavasz; az örökké szerelmes, a szabadságot, az új életet hozó tavasz!

A tavaszi szellő új életet, új reményt, új erőt, isteni erőt önt a föld férgének, az embernek lelkébe is...

De százszorta, ezerszer nagyobb erővel zúg, búg most 1917 tavaszán nagy Oroszországon keresztül. A sok évszázados rabbilincsben nyögő, tespedő, szenvedő orosz nép is megérzi, megérti a tavasz hívó szavát; fölnyitja álmos szemeit; szívét, lelkét átjárja a szabadság vágya; föltápászkodik, szétnéz..., amit lát, oly szomorú, kétségbeejtő:

Fiai százezrével hullanak, pusztulnak a zsarnokság szolgálatában.. Az elnyomott orosz öntudatra ébred... A tavasz langy szellője belopta lelkébe a gondolkozást, a szabadság vágyát; nyújtózkodik, melle, izmai feszülnek és ekkor a rablánc belevág a megbilincselt kézbe... Fölszisszen, ijedten húzza összébb magát, hogy ne fájjon a lánc nyomása; csüggedten hajtja le újra fejét... De a tavasz nem enged: zúg, búg, sugdos a fülébe:

– Ébredj, ember! Nem látod, nem érzed a tavaszt?! Nem látod magad előtt a földi elemek küzdelmét?! Nem látod, hogy a gyönge fűszál mint repeszti meg parányi erejével a kemény, fagyos rögöt és hívó szavamra kidugja gyönge kis fejét?! Nem látod a patakot, a folyót? Hívó szavamra Herkulessé lesz mind, és félelmet, akadályt nem ismerve töri, zúzza össze rabláncait; csak te, ember, a teremtés remeke, nem bírsz fölébredni?! Szedd össze magad, rázd meg hatalmas válladat, szorítsd ökölbe izmos tenyered: csak akarni kell és nincs többé akadály; feszítsd meg erődet, meglásd, milyen szép, milyen gyönyörűen boldog az élet, a szabad, a rablánc nélküli élet!

Az ember, a rabszolga szíve hangosan dobog, föllobog lelkében a szabadság vágya; fölemeli kezét, hogy végigsimítsa homlokát, rendezni igyekszik ébredő gondolatait ... megcsörren a lánc és ő kétségbeesetten ejti ölébe ismét kezeit, mert a lánc feszül és bevágódik csuklóiba.

A tavaszi szellő dühbe gurul. Most már nem súg, búg; most

már tombol, de tombolása nem hideg, nem jeges; csak még több tűz, még több láng lobog benne.

Ember! Ember! Te volnál hát a föld leggyatrább teremtménye? Mikor minden féreg fölemeli fejét, mikor minden rög életet, szerelmet, szabadságot sóvárog, te gyáván, nyomorultan húzod meg magad! Te félsz, te alszol! – Majd még szilajabban dühöngve bömböl:

– Kezedben az erő, kezedben a fegyver, de te gyáva vagy! Tespedj, szenvedj hát tovább! Gyáva! – És már otthagyni készül a tespedve szenvedőt; ...de az ember megérti a gyalázó szót, arcába szökik a vér, ez a rég alvó, teppedt vér. A „Gyáva" szóra új élet támad benne; ökle megfeszül, szinte kicsattan ereiből a vér; fölemelkedik: nem érzi már a lánc vágását, nem érez testi fájdalmat, arcát égeti a kemény, gyalázó szó; fölhördül:

– Nem! Nem vagyok gyáva!

A lánc csörren, ellenáll. De az emberben föltámadt az őserő, nem engedi, feszíti izmos öklét, melle tágul, zihál; még egy erőfeszítés, a rozsdás lánc csikorog, bevág az elevenbe, kicsurran a forró, párolgó vér; az ember fölszisszen, de nem enged; nekifeszíti hatalmas erejét, fölordít, hogy a hegyek remegnek bele:

– Élni, élni akarok! Szabadságot akarok!

Még egy nyomás, még egy erőfeszítés, a tavaszi szellő mámorosan, észvesztően kacag:

– Ember! Rád ismerek újra! Ember, ne engedj!

A fűszál, a féreg megáll, pihenőt tart munkájában; még a boldogan, szabadon rohanó víz is elcsöndesedik, mind-mind érzi, hogy valami igen nagy történik most. A tavaszi szél is megáll egy pillanatra, vár, vár szívszakadva, örömrepesve. Egy pillanatig halálos, a nagy, nagy viharokat megelőző nyomasztó csönd van...

Az ember nem lát mindebből semmit, ő fölébredt, ő élni akar és a lánc, a rablánc útjában áll; piros, meleg vére folyik, ömlik, elönti szemét; arcát elfutja a szégyen, a düh; szinte üvölti:

– Akarok!...

...A lánc nagyot csörren, nagyot pattan, és értéktelen, hitvány szemétként hull a föld porába, az ember lába elé...

A tavaszi szellő kéjes táncot kezd, a fűszál szétrepeszti az útjában álló rögöt, kidugja gyönge kis fejét, látni akar ő is;

a víz fölborzolja hullámait, a bokorban gerle búg, kacag, valahol egy rigó víg nótába kezd...

Az ember fehér kendőjével törli véres verejtékét, a fehér kendőből véres, vörös zászló lesz, amelyet vígan lobogtat a tavaszi szél és minden fájdalmat feledve, örömmel, büszkén, boldogan kiáltja:

– Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!

– Megszületett az orosz szabadság!

Népszava, 1918. december 1.

■ Mikor azokról az írókról, költőkről szólunk, kik elsőkként sejtették meg az orosz forradalom beláthatatlan horderejét s adtak hangot érzéseiknek, a kép teljessége miatt is utalnunk kell Gyóni Gézára, ki ekkor a háború forgatagában orosz földre szakadva, krasznojarszki hadifogságában közvetlen szemtanúja a történteknek. Gyóni a világháború kitörése után rövid ideig a soviniszta uszítás áldozata, költeményeivel a militarista szellem szócsöve volt. Ám hadifogságában vezeklő versekkel tagadta meg, vonta vissza korábbi uszító költeményeit és 1917 tavaszán még tovább jutott: „Utolsó tánc" címen lelkes, valósággal ujjongó verssel üdvözölte az orosz forradalmat. Ugyanakkor annak a reményének is kifejezést adott, hogy az elemi erejű földrengés távoli hazája, népe sorsának jobbra fordulását is meghozza:

Most roppannak a roppant eresztékek;
Most bomlanak a bárgyú babonák.
Vágják már, vágják már a szent kések
A zabolát, a zabolát.
Retteg a hajcsár; megfordult a csorda,
Papok, poéták föl az oltárokra!
Zengjen a völgy és minden bús halom!
Forradalom,
Téged szomjaztunk elejétől fogva...

Szent arcod előtt leborulok térdre –
Távoli bús nép keserű fia.
Úri herék sok rab cselédje
Jajgat bennem, mert Rád kell várnia;

Rád, akit oly rég elnyomott az álom,
(Úri beléndek altatott és mákony)
S most ébredsz frissen és fiatalon
Forradalom –
S végig táncolsz a vérszagú világon.
(Krasznojarszk, 1917. március 22.)

■ A következőkben a magyar humor felülmúlhatatlan mesterének, a politikai kérdésekben olykor félénk Karinthy Frigyesnek (kit nem véletlenül nevezett egyszer Gábor Andor a „félbemaradt magyar Swiftnek") egyik legbátrabb, legszenvedélyesebb szatirikus cikkét közöljük, a másodikat, melyet egy hét leforgása alatt az orosz forradalommal kapcsolatban írt. A máskor higgadt író nem véletlenül veszti el nyugalmát. Nemcsak a maga izgalmának ad kifejezést, mikor a jelszavaknak az imperialista világban való fejtetőre állítását bélyegzi meg:

Békeuszítók, háborús apostolok 1917-ben / KARINTHY FRIGYES

Bonar Law feláll és nyugalomra inti az alsóházat. Örömmel közölheti és közli is az egész művelt világgal, hogy nincs semmi ok aggodalomra, a már-már elfajult orosz forradalom visszatért medrébe, a szélső munkáspárt békeizgatásai nem érték el céljukat, közülük a háborúpárti *mérsékeltek* felfogása győzött és került kifejezésre a kormányzatban.

A *mérsékeltek!* Ti késő unokák, kik e napok nyelvét tanulmányozzátok régi papírokon – ti ókor kísértetei, kik visszatértek közénk, hogy lássátok, mi lett unokátokból, Szent Gibbon-majom ősapám és ti, távoli csillagok, ahonnan figyelnek ránk – hadd ordítsak felétek térben és időben, a szélrózsa minden irányában, hogy ezt megértsétek és elhiggyétek: a *mérsékeltek!* Európa népei, tisztelt Ház, vagy hogy nevezzelek, kérlek alássan – most már mondd meg egészen őszintén, én bolondultam meg vagy te? A háborúspárti mérsékeltek felfogása győzött Oroszországban, a rend és nyugalom helyreállt; a gyermekes, szilaj szélsőség rajongóit, kik halálmegvető dühvel békét, békét

követelnek – nyugalomra intik az érett, megfontolt öregek, a mérsékeltek, a Rend és Fegyelem jó atyja, a háborút viselő kormány. És megnyugvással, formás levélben közli, hogy hálistennek, sikerült helyreállítani a rendet, a felbomlott egyensúlyt, melyet már-már összeomlással fenyegettek ezek a vademberek, ezek az anarchisták, ezek a vérszopó békeuszítók.

Kinek magyarázzam, hogy mondjam el, milyen nyelven vagy milyen hangszeren fuvolázzam vagy zongorázzam el, hogy mit kell ma mérsékelt alatt érteni: Európában? Kedves asztal, amin írok, mélyen tisztelt tinta, főtisztelendő papír úr, mérsékelt alatt értendő az olyan ember, aki óhajtja, hogy a világot ne rázzák fel, ne zavarják össze, hogy az ágyúk szép nyugodtan és rendesen kilőjék magukból a golyót, hogy az emberek annak rendje és módja szerint végezzék dolgukat, verjék be egymás fejét, szúrják keresztül egymás beleit, szakítsák be egymás koponyáját, gyújtsák fel egymás házát, kaparják ki egymás szemét, fojtsák meg egymást, és ne hallgassanak lelketlen és lelkiismeretlen uszítókra, akik mindenféle gonosz és embertelen szörnyűséget hirdetnek, tudniillik békét kívánnak. Kerenszkij, az orosz igazságügyminiszter kétségbeesve jajdul fel kiáltványában, mit csináltok szerencsétlenek, mit tesztek sátáni vadállatok, elsüllyesztitek a hadihajókat, ahelyett, hogy torpedót lőnétek ki belőle az ellenség matrózai felé?

Ha pedig azt kérdezitek, hogy mit kell érteni ma Európában lázító és uszító alatt, azt is megmondhatom. Azt a vadállatot kell érteni, azt a romboló, destruktív elemét a bölcs államrendnek, aki megrázza a társadalom fundamentumát, és fel akarja lázítani a népet, aki egyszóval azt akarja, hogy az emberek menjenek haza a házukba, üljenek le, ebédeljenek meg, ebéd után menjenek ki a földekre, szántsanak és arassanak. Mert igen, mondjuk ki nyíltan és bátran, férfiasan az igazságot: *ezt*, igenis ezt akarják ezek a vérengző forradalmárok, erre köszörülték ármányos késeiket, erre esküdtek össze földalatti kazamatáikban. Szegény, békés orosz kereskedő, az államhatalom hűs árnyékában, képzeld és borzadj össze: a mi szép, egyforma, nyugalmas világunk ellen esküdtek össze, a maximált árak ellen, a formás hadijelentések ellen, a hősi halál nemes romantikája ellen – ezek a gyalázatosak már azt a kis hősi halált is irigylik a szegény embertől, amikor egyebe sincsen, ezek a tehetségte-

len, irigy fráterek, akik az egészet valószínűleg azért csinálták, mert irigylik D'Annunziót és Rostand-t, amiért olyan gyönyörű lelkesítő verset írtak a háborúról, és most szeretnék őket lejáratni, hogy a szerkesztő úr rájuk fanyalodjon, tőlük kérjen verset. De abból nem esznek! A kormány tudni fogja kötelességét népével szemben, és meg fogja védeni tudni szeretett polgárait, helyreállítja a rendet, leveri a lázadást.

Rend... állam... lázadás... uszítók... mérsékelt... radikális... apostol... forradalom... szocializmus... nemzeti szocializmus... progresszív demokrácia... Tetszik ismerni azt, mikor az ember álmában franciául beszél? Egyszerre csak elkezd az ember franciául beszélni, egy franciával, aki csak ott van – az ember beszél, egyre folyékonyabban és hangosabban, és magában meglepett örömmel azt mondja, nini, hisz ez nagyszerű, én milyen tökéletesen és folyékonyan beszélek franciául, ezt nem is tudtam, és méghozzá milyen szépen, mint egy szónok, mert például azt mondom neki franciául: „valóban, uram, én lelkem mélyéből imádom a mákos rétest...", mire pont ennél a szónál felébred az ember és meghallja a saját szavát, és meglepetve veszi észre, hogy „én lelkem mélyéből szeretem a mákos rétest", azt ő úgy mondta, hogy „vigye el az ördög a sárga meszelőt!"

Európa – ébredj!

Pesti Napló, 1917. március 24.

■ Más színnel, új ecsetvonással gazdagítja a kor hangulatáról a sajtóban kialakult képet a magyar elbeszélőirodalom nagy mesterének, Tömörkény Istvánnak egyik utolsó írása (Tömörkény kerek egy hónappal később hunyt el). Mint oly sokan ekkor, a hadifogolyként hozzánk sodródott oroszok felé fordítja figyelmét. Nagy szeretettel rajzolja meg egy alföldi falu oroszainak alakját. Izgatottan figyeli, hogyan fogadják a hazájukból érkező nagy hírt, melyet a magyar paraszt továbbított nekik:

A kocsiállásos vendégfogadó udvarán muszkák ácsorognak. Régi hely ez, negyvenkilencben alighanem az öregapáik kötötték be ide a lovaikat, most a késő utódok szintén lovakkal bajlódnak, ahogy otthagyta őket a kocsi mellett csőszül a gazda. Rájuk lehet bízni a jószágot bátran, kedvvel bánnak vele, s beszélnek hozzá, a ló a becéző hangot megérti, akár oroszul van, akár tatárul.

Ácsorognak a foglyok a kocsik mellett az istállóajtóban, valami nagy társalkodás nincsen köztük, mert az Isten tudja csak, hogy hányféle nemzetségből vannak összeverődve. Némelyik alig a bukovinai határon túlról, a másik Ázsia túlsó oldaláról, az egyik csak nevetve nézi azt a telet, ami itt van, a másik már a forró homokú pusztákról való. Az a szakállas széles, aki egy darab fából bicskával farag a kocsisaroglyához valami olyan darabot, ami abból kitört, az alighanem a szibériai nagyerdőkből származik, ahol minden ember barkácsolómester, emez meg madzaggal, szegheggyel a szíjat varrogatja, hogy ugyan miként lehetne az ócska hámból újat csinálni. Egy meg ül a fürhécen, s komolyan nézi a maga elé terjesztett magyar újságot: ugyan mit olvashat ki belőle? Arra megy egy falábú ember, az tud néhány szót szólni velük a nyelvükön, bólintanak rá, egy a sapkához emeli a kezét, s a bicegve haladó, lábatlan, rokkant katona után tekint.

Hallgatnak azután megint csak, egyebet mit is tegyenek. Egy fiatal, bajusztalan legényke cigarettát csinál, néhány szem dohány a földre esik, gondosan hajol le érte, hogy összeszedje, azután négyen is élvezik az egy darab papírszivart, a szíváshoz sorra járulnak.

Akkor jön közibük egy másik fogoly a piacról, annak felöltőt vett a gazdája, mutatja is, a többi nézi, végigsimítják, a posztóját két ujjal megcsippentik.

A felöltős ember csöndesen mond nekik valamit.

A foglyok felütik a fejüket, és néznek rá. A tányérsapkák alatt csóválódásnak indulnak a fejek. Azután kételkedve néznek egymásra. A szemekben mintha fölcsillanna az öröm apróka lángja, azután hirtelen kialszik. Egy fogoly meglöki az újfelöltős muszkát, s rámordul valamit. Amaz nem sokat törődik vele,

ráüt a csizmája szárára, és elbilleg. Némely része neveti, a másik része csak nézi, mint olyan emberek, akiknek már úgyis mindegy minden.

Akkor arra halad egy öreg tanyai magyar a nagy sipkájával, újság a kezében, odaszól nekik:

– No, Vasziliek, kiütött a forradalom Muszkaországban. Nem sokáig lösztök mán itten.

Nem értik. A magyar magyaráz:

– No... revolúció! Ribillió!

Hogy még teljesebb igazságot mondjon, nemzetközi nyelven nagyot kanyarít a karjával a levegőbe, rúg is hozzá egyet, szólván:

– Cár: fuccs! Cárusgye! Obsit, merre a nap süt!

A fogolyszemekben megint egy kis fényforma villan föl. De csak egy kis hirtelenségre. Mert hihetetlen az ilyesmi.

A cár... Az sohasem megy el onnan, ahol van. Vagy ha elmegy, jön helyette másik, cár mindig volt és mindig lesz. Mese lehet ez csak, újságkitalálás, a szegény muszka foglyokat akarják vele bolondítani. Igen, hányszor mondták már, hogy a cár az oka mindennek, hányszor kívánták a pokolba, a neve említésekor hányszor tették össze a két kezüket úgy, mint mikor valaki a csirke nyakát kitekeri, de most csak mégsem akarják elhinni, hogy Rosszijában olyan világ is lehessen, hogy a cár ne legyen. Csak a szibirják hagyja abba a saroglyaléc faragását s vidáman tolja föl a fején a sapkát – ő tudja, miért. Az öreg tanyai ránéz, s azt mondja: – No, csakhogy van legalább egy őszinte embör is köztetek.

Magyarország, 1917. március 25.

■ A feudális maradványokkal terhelt Magyarországon ezekben a napokban, hetekben, amikor úgy tűnik, hogy a háborús Oroszországban sikerül a hatalomra jutott burzsoáziának konszolidálnia magát, és a cárizmus romjain nyugati mintájú polgári demokrácia van kialakulóban, nemegy polgári politikus, író és újságíró válik az orosz forradalom lelkes propagandistájává.

Haladó emberekben újból és újból felmerül az aggódó kérdés: szabad-e háborút folytatni a forradalmi Oroszország ellen?

Ignotus az elsők között beszél arról, hogy a magyar nép történelmi szégyenévé válik, ha a cárizmust lerázó orosz nép ellen visel háborút, megnehezítve a demokrácia kibontakozását: „Rettenetes volna – írja Ignotus –, ha rólunk... magyarokról csak az adna hírt baráti és ellenséges felebarátainknak, amivel a magyar kormánypatriotizmus akarja megmenteni a hazát." (*Világ*, 1917. március 18.) A cárizmus helyreállításáért harcol népünk, ha folytatja az oroszországi háborút – figyelmeztet Jászi Oszkár ugyanaznap, ugyanott megjelent vezércikkében. („Lavinákat nem lehet kormányozni.") És Jászi, a haladó polgárság tekintélyes ideológusa kísérli meg nálunk először a sajtóban, hogy az orosz forradalom világtörténelmi helyét kijelölje.

Alábbi cikkében sok helytelen megállapítás van. De a téves következtetések mellett számos időtálló, maradandó gondolatot vetett fel, melyek írását ma is érdekessé teszik:

Ex oriente lux!* / JÁSZI OSZKÁR

A világháborút lényegileg két különböző szempontból nézték és nézik a társadalmi összefüggések vizsgálói. Az egyik csoport nem lát benne egyebet, mint osztályok, fajok vagy nemzetiségek önző viaskodását a hatalomért. Meglehetősen pontos racionális célkitűzések szerint történnék minden a rettenetes drámában. Hatalmas egyének és befolyásos csoportok marakodása volna az egész gazdasági profitért vagy legfeljebb politikai presztízsért. Néhány száz jól számító üzletember és dicsőségzsákmányra áhító kalandor az egyik oldalon és sok millió vérző becsapott a másikon: ez volna a világtörténelem legnagyobb katasztrófájának egyedüli értelme. Ezentúl nincs semmi. Legfeljebb azt lehet remélni, hogy a kijátszott tömegek utólag kártalanítják magukat, amennyire képesek, a szörnyű kijátszásért.

Ezzel a gyerekesen naiv állásponttal szemben a megfigyelők másik csoportja azt hirdeti, hogy a tényeknek imént körvonalazott leírása nem meríti ki a történelmi folyamat lényegét, hogy a durva egyéni és csoportbeli célkitűzéseken túl mélyebb és alapvetőbb erők működnek itt, hogy maga a Természet keres

* Keletről jön a fény.

brutális biológiai módszereivel megoldást a beteg társadalmi test olyan problémáira, melyeket képtelen volt megoldani a béke politikájának alacsony mentalitása és moralitása: hogy a világ összes nagy kultúrnemzeteinek erőik minden megfeszítéseivel folyó véres viaskodása nem lehet puszta véletlen vagy butaság, hanem egy új alkotásokra és szervezésekre törő logika lüktet itt a véres káosz méhében, nem a bornirt államférfiak, hanem a *teremtő fejlődés* logikája; hogy szóval a háború nemcsak egy holt pontra jutott régi világot rombol le, hanem egy újnak, egy fejlettebbnek, életképesebbnek, produktívabbnak és szabadabbnak véreskezű szülészmestere. (A gyöngébbek kedvéért emeljük ki újra: ez az álláspont nem a háború igazolása, hanem halálos ítélete annak az egész politikai bölcsességnek és moralitásnak, mellyel úgy a mindenféle konzervatívok, mint a mindenféle demokraták népeik sorsát vezették!)

E két álláspont vitáját végérvényesen csak a közelítő jövő döntheti el, s minden igazságra törekvő lélek egyre gyötrelmesebb türelmetlenséggel várja ezt az ítéletet. Vajon fakad-e majd teljesebb, becsületesebb, emberhez méltóbb élet a füstölgő romokból, avagy folytatni fogjuk a régi politika becstelen játékait azzal az egyedüli különbséggel, hogy még koldusabbak, még brutálisabbak, még rövidlátóbbak leszünk?

És íme hamarabb, mint remélhettük volna, mintha a küszködő elméknek a sötét és álmatlan éjszakában máris előlegezett választ akarna adni a történelem szelleme: hatalmas fénysugár világítja meg a keleti horizontot, mely nemcsak Oroszország, de egész Európa, sőt az egész világ megújhodásával kecsegtet.

Amit annyi nemes és hősi mártír, annyi véres és heroikus forradalom önerejéből kiküzdeni képtelen volt, azt íme, szinte kardcsapás nélkül megoldotta a háborúnak önmaga ellen forduló dialektikája: *a földkerekség legrettenetesebb autokráciája romokban hever, s egy szellemi és erkölcsi kincsekkel pazarul megáldott nép lerázza bilincseit, hogy közös európai kultúránkat és szabadságainkat továbbvigye.* Régi sablonok, megkövesült dogmák, öntudatlan reflexek, hazug és elkopott retorika nem nyűgözik úgy le ezt a népet, mint a nyugati demokráciákat: itt még erős az ösztön biztonsága és az alkotó fantázia közvetlensége. Ha egyszer az orosz föld – mely inkább világrész, semmint ország – kibontakozhatik a politikai szabadság és népies kultúra levegőjében:

akkor az emberiség soha nem hallott válaszokat fog kapni tőle az iskolabölcsesség által már-már eltorzított problémákra. És tényleg az orosz demokrácia első megszólalása felmelegítheti a legkihűltebb szíveket is. Mert nemcsak nyugati kultúránk közös nagy szabadságjogait – a politikai és társadalmi egyenlőséget – proklamálta, hanem imponáló bátorsággal néz szembe olyan problémáknak is, melyeket még nem oldott meg a nyugateurópai fejlődés. *A nemzetiségek szabad autonómiájának, a szabad földnek és a női egyenjogúsításnak követelése* egészen új színeket visz az elkopott demokratikus palettára. Hadüzenet ez a *divide et impera* [oszd meg és uralkodj rajta] átkos politikája ellen a nemzetiségi egyenjogúsítás és önrendelkezési jog szellemében; hadüzenet a *latifundiumok* ellen, a 200 gyeszjatyinánál nagyobb birtokosok állami kisajátításának programbavételével (szent Isten, ez a vakmerő nép már 400 holdon felül anakronizmusnak ítéli a nagybirtokos magántulajdont!); hadüzenet az *egyoldalú férfiuralom* ellen a női választójog követelésével.

...De hisz a forradalmi kormány is folytatni akarja a háborút, tehát nagyon indokolatlan ez a lelkesedés – mondják majd a reálpolitikusok. Lehet, de a háborúnak előbb-utóbb csak vége lesz, ellenben a népszabadság útjára tért orosz állam az emberi haladásnak egyik legbiztosabb erődítménye marad a ragadozó cárizmus helyén. De még várjunk csak kissé! Igaz, hogy láttunk már eseteket a történelemben, amikor a győzelmes demokrácia agresszív imperializmusba torkollt, de három esztendős borzalmas vérfürdő és kínos koplalás után ez a fordulat szerfelett valószínűtlen. Ellenkezőleg, magából a forradalmi kormány kebeléből olyan békehangok hallatszanak – a konstantinápolyi probléma olyan új és modern formulázása –, melyek nagyon kellemetlenekké válhatnak az antant kardcsörtetőinek. És ha igaz, hogy a háború folytatásának kérdését népszavazással akarják eldönteni: akkor Európa békéje közelebb lehet, mintsem gondoljuk.

De bárminő fordulatot vegyenek is a legközelebbi napok eseményei, akinek szeme van, hogy lásson és füle van, hogy halljon, annak észre kell vennie, hogy *a nagy francia forradalom óta nagyobb horderejű, egyetemesebb jelentőségű, az egész emberiséget megújítani hivatottabb esemény nem történt a világon.* A háborút követő nagy regenerációs folyamat íme már útban van. Csak a vakok

és a süketek nem látják és nem hallják. Azok, akik összevásárolt mandátumaikon analfabéta tunyaságban ülnek, akiknek még a hősök választójoga is ugrás a sötétbe, akik még jobban meg akarnák merevíteni a latifundiumok uralmát, akik olcsó hazaárulási hecceket rendeznek – nem egyes bűnösök, de egész nemzetiségek ellen, akik bömbölő kuruckodás közben háborús nyereségekre vadásznak, akiknek a feminizmus s minden új probléma gyűlöletes, mert a számukra lehető legjobb világrendet zavarja. Ámde vakok és süketek még soha tartósan nem szoríthatták vissza az emberi haladás hadseregét.
Világ, 1917. március 25.

■ Csakhamar kiderült, hogy Jászi jóhiszeműsége teljesen alaptalan volt a formális demokráciát, a földosztást, az oroszországi nemzetiségek egyenjogúsítását, a Dardanellák megszerzésére irányuló imperialista célkitűzések „újraformulázását", békét és egyéb földi javakat kilátásba helyező polgári forradalom iránt. A Miljukov, Gucskov, Kerenszkij és társai irányította demokrácia semmiben sem maradt a ragadozó cárizmus mögött. A háború folytatásának kérdésében tartandó népszavazás helyett az orosz kormány újabb véres offenzívára készülődött.

A Jásziéhoz hasonló optimizmussal tekintett Lovászy Márton, Károlyi Mihály híve, a függetlenségi párti *Magyarország* főszerkesztője az orosz polgári demokratikus forradalom felé. Hogy a rózsaszínűre mázolt kulisszák mögött élethalálharc folyik az igazi népuralom és a demokratikus álarcot öltött népellenes erők között, ezt naiv jóhiszeműséggel nem vette észre. Csupán a „diplomáciai mesterkedések ideig-óráig ható" művének tartotta, hogy a forradalmi kormány szavait nem követték a tettek. Lovászy azon megállapítása viszont, mely szerint az orosz forradalom új demokratikus mozgalmak elindítója, történelmi igazolást nyert.

Az orosz forradalom / LOVÁSZY MÁRTON

Hogy az orosz forradalmat Anglia csinálta-e vagy sem, és ha Anglia csinálta, azért csinálta-e, hogy a cári udvar különbéketerveit meghiúsítsa vagy másért csinálta: a mi felfogásunk szerint ez meglehetősen másodrangú kérdés. Elsősorban is nem hisszük, hogy forradalmat olyan könnyen lehessen „csinálni". Megfelelő talaj nélkül, a nép nagy elkeseredése nélkül, nagy mennyiségű gyújtóanyag felhalmozódása nélkül aligha sikerült volna az angol diplomáciának az orosz forradalmat megcsinálni. Másodszor, az orosz forradalom lényege nem az, hogy egy, az angol kormánynak nem tetsző kormányzat cárostul együtt megbukott, és helyét egy másik, az angol kormány terveire kedvezőbb kormányzat váltotta föl, hanem az, hogy egy óriás, másfélszáz milliót számláló néptömeg felszabadult a sok százéves elnyomatás alól, és szabad néppé, szabad nemzetté lőn, amely ezentúl önmaga intézi a maga sorsát.

Ez az, ami az orosz forradalmat az emberiség történetében egyenrangú eseménnyé teszi a nagy francia forradalommal. Az Orosz Birodalom több mint tíz százalékát foglalja magába az egész emberiségnek; amikor tehát az emberiségnek több mint egy tizedrésze egyszerre, egy csapásra elnyomott rabszolgából szabad emberré lesz, akkor el kell ismernünk, hogy az emberi felszabadulás lassú, kínos, véres munkájában egy óriás lépés történt előre. Lehetséges-e az, hogy ennek a világtörténelmi jelentőségű, nagy eseménynek ne legyen átalakító hatása az emberiség fejlődésére, messze Oroszország határán túl is?

Az első nagy átalakulás Európa politikai rendszerében, amelyet pedig az események rohanása közepette eddig alig tudtunk nyugodtan és érdeme szerint értékelni, az, hogy *Európa nem áll többé a cárizmussal szemben.* Nem tudjuk, hogy köztársasággá alakul-e át Oroszország, vagy pedig megmarad-e a cári intézmény, mint az alkotmányos Oroszország államépületének oromzata, de az bizonyos, hogy a régi cárizmus, az elnyomó, a zsarnoki, a hódító, a világ békéjét századok óta háborgató cárizmus soha vissza nem tér többé. Az orosz nemzet szabad nemzetté lőn, és így neki is át kell esnie a szabad nemzetek ama fejlődési fokozatán, amelyben az állam legfőbb feladatául nem az imperialista hódítás és terjeszkedés, hanem a saját népe jólétének és fej-

lődésének ápolása, előmozdítása ismertetik el. Így azután az a *nyomás*, mely észak felől nehezedett Európára és amely az egyik fő tényezője volt annak, hogy Európa évtizedek óta állig fegyverben állott, szükségképpen enyhül, sőt alighanem teljesen meg is szűnik. És nem jogosít-e fel ez arra a reményre, hogy Európára mégiscsak fölvirrad mihamarabb a tartós béke, a rendezett nemzetközi jogállapot áldásos korszaka?

Ebben az optimizmusban, ebben a bizakodó reménységben nem zavar meg bennünket csalódásunk abban a reményben, hogy az orosz forradalom rögtön meghozza nekünk a békét. Idő kell ahhoz, hogy az események közvetlen hatása érezhető legyen. Márpedig tény az, hogy Oroszországban a demokrácia kerekedett felül, és tény az is, hogy sem az orosz népnek velünk, sem nekünk az orosz néppel nincs okunk harcolni. Ellenünk a cárizmus harcolt és mi a cárizmus ellen harcoltunk: cessante causa, cessat effectus [ha megszűnik az ok, megszűnik a hatás]. A diplomácia mesterkedései ideig-óráig megakadályozhatják ezeknek az alapvető, ki nem küszöbölhető, el nem törölhető tényeknek a hatását, de azok ereje előbb-utóbb áttör minden akadályt és minden diplomáciai cselszövényt.

A másik nagy átalakító hatás, amely az orosz forradalomtól várható, az, hogy a szabadságeszmék és a demokratikus törekvések világszerte diadalmaskodni fognak. A reakció elvesztette egyik legfőbb, egyik legutolsó fellegvárát és támasztékát. Hol lehessen még a népet szolgaságban tartani, ha már Oroszországban is szabaddá lőn?

Magyarország, 1917. március 25.

■ Két hét leforgása alatt bizonyossá válik, hogy az új orosz kormány a háború folytatása mellett tart ki. Egyre csüggedtebben ismétlik nálunk az első, kétkedve-reménykedve felröppenő kérdést, mely napokig lázban tartotta az egyszerű emberek millióit: „lesz-e belőle béke?" Móra Ferenc a *Szegedi Napló*ban vezércikkezik, már keserű kiábrándultsággal ír. Cikke egy pétervári távirat nyomán született. A jelentés arról adott hírt, hogy „a tatárok és a kirgizek is csatlakoztak a forradalomhoz, Taskentben 200 000 főnyi tömeg ünnepelte az új alkotmányt". Móra a „távoli rokonhoz" intézi levelét. Mintha egyszerű alföldi zsel-

lérekhez szólna, úgy magyarázza meg a szegény, becsapott „tatár atyafiának", aki korán örvendezik a „szabadságnak, egyenlőségnek és testvériségnek", hogy mi is az a polgári demokrácia:

Szegény tatár / MÓRA FERENC

Szegény tatár, ott az Amu Darja-i nagy homokok tájékán – aki ugyan üzbég is lehetsz, kalmuk is, kirgiz is lehetsz, tadsik is, az ördög meg Sven Hedin ha el tud igazodni köztetek – szegény tatár atyámfia te, fogadd az európai tatár szívbeli gratulációját, aki az ólomsivatagon a tintakút mellett virraszt az éjszakában. Ez éjszakán nem virrasztott hiába. Őrhelye fölött nagy falkában húztak el a hírek vadludai és vadkacsái. Az volt köztük a legszebb, hogy ti is mindnyájan csatlakoztatok a Miljukov tanár úr forradalmához, ti szilvamag szemű nemzetségek. Valami szép lehetett az a testvériesülési ünnep úgy is, ahogy a Reuter kolléga megírta, hát még ahogy igazában lefolyt! Minden utcasarkon lobogtak a szárított teveganéj-máglyák, amikor fölvonultatok a kormányzósági palota elé, és a levegőbe dobáltátok a nagy báránybőr-süvegeket, amikből ősz óta ki nem húztátok a becsületes fejeteket. A Marseillaise-t vajon énekeltétek-e? Allah akbar, az borzasztó szép lehet kalmuk dialektusban. De a legkülönb mégiscsak az lehetett, amikor Kuropatkin kán kiállt elejbetek, és vázolta előttetek mind a két kezével a moszkó forradalom eseményeit, és rátok parancsolt, hogy legyetek szabadok, egyenlők' és testvérek, és kiáltsatok nagy éljent a szent Konstitúciónak, aztán takarodjatok haza, szeretett polgártársak és rühös kutyák!

Hát ti megtettétek ezt is – benne van a Reuterben –, és csak otthon a jurtában vakartátok a fületek tövét egy bögre savanyú lótej mellett, hogy azt meg nem mondta meg a kán, melyik nap érkezik meg az a hadzsi Konstitúció, aki bizonyosan valami igen nagy úr lehet, és az is lehet, hogy háztűznézőbe jön ide a kirgiz hercegkisasszonyok közé. Utóvégre a Konstitúció hímnemű is lehet. Száz esztendővel ezelőtt ugyanis nőnemű volt. Akkor is forradalom volt a moszkóknál, csakhogy akkor a kozákok sehogy se akarták éltetni a Konstitúciót. Azt mondták,

nem tudják, miféle személy lehet az. Az akkori forradalmi kormány aztán megmagyarázta nekik, hogy az anyuskát hívják Konstitúciónak, a cár atyuskának a feleségét. Amire aztán őszinte lelkesedéssel megéljenezték Alkotmány őfelségét.

Ne haragudj meg, te szegény tatár, és ne mondd, hogy téged nem lehet bolonddá tenni, mert te nem vutkit iszol, hanem kumiszt és te most már öntudatos polgára vagy a szent Orosz Birodalomnak, amely fölé úgy borul az alkotmány kupolája, mint a Kara-Kum fölé az ég kék harangja. Szegény tatár, te sokkal ostobább vagy, mint a részeg kozák volt száz esztendővel ezelőtt. Te olyan ostoba vagy, amilyen ostobák szoktak lenni a népek a forradalmakban és a forradalmak előtt és a forradalmak után. Te most kurjongatsz, mert megszabadultál a cártól, aki maga volt a fekete Csort, az öreg ördög. Majd nemsokára megtanulod, hogy megkaptad helyette az egész poklot, minden ijával-fiával. Eddig meg kellett halnod a cárért, aki mégiscsak volt valahol, ezután meg kell halnod a szabadságért, egyenlőségért, testvériségért, aki nincs sehol. Eddig jussod volt úgy fordulni föl, hogy átkot szórhattál az égre a zsarnok ellen, ezután ehhez se lesz jussod. Az alkotmány hurcol a vágóhídra, amit éltettél, a parlament, amit választottál, a politikusok, akikért lelkesedtél, a senkik, akikből nagy urakat csináltál. Eddig hihetted, hogy egy embernek a bárgyúsága vagy a gonoszsága, a hiúsága vagy a gyávasága rakja a koponyák gúlájába a te fejedet is, ezután százan lesznek, a te fajtádból való emberek, közpolgárok, akik pénzért, hatalomért, tapsért, őrült álmokért meglopnak, elbolondítanak, megcsalnak, te szegény alkotmányozó tatár!

Szegedi Napló, 1917. március 29.

■ Vajon indokolt-e az orosz forradalom győzelméhez fűzött rendkívüli várakozás, nagyfokú optimizmus? – kérdezi Jászi Oszkártól egy előttünk ismeretlen híve. Nem hiú illúziók melengetése-e a derűlátás olyan időkben, amelyekben inkább az esztelen háborúban önmagát marcangoló emberi társadalom csődjéről kellene beszélni? E kérdésre válaszol Jászi alábbi cikke:

Teremtő fejlődés / JÁSZI OSZKÁR

„Von zwei Dingen eines: entweder lassen Sie uns Cyperwein trinken und schöne Mädchen küssen, also nur dem gewöhnlichen Genussegoismus fröhnen – oder aber, wenn wir von Staat und Sittlichkeit sprechen wollen, so lassen Sie uns alle unsere Kräfte der Verbesserung des dunklen Loses der unendlichen Mehrheit des Menschengeschlechtes weihen, aus deren nachtbedeckten Fluten wir Besitzende nur hervorragen, wie einzelne Pfeiler, gleichsam um zu zeigen, wie dunkel jene Flut, wie tief der Abgrund sei"*.

Ferdinand Lassalle

Szabad-e még húsvéti ünnepet ülni? Szabad-e még hinni és bízni az emberi ész ideáljaiban? Szabad-e még remélkedni a fokozatos előrehaladásban a nagyszerű kanti eszmény, a *„selbstdenkend"* [önállóan gondolkodó] *emberek szervezett világköztársasága felé?* Szabad-e még ma is, kultúránk és erkölcseink rettenetes katasztrófája idején ilyesmikről beszélni, sőt, úgy látni, hogy maga ez a mai világégés sem néhány ezer kardcsörtető kalandor és zsákmányra éhes profitlovag magánügye, hanem hogy a legmagasabbrendű emberiség legkülönb férfimillióinak mai szörnyűséges tusája nem puszta fátum, gonoszság és butaság, hanem, hogy e kataklizmának valami értelme, tendenciája, logosa [itt: belső törvényszerűség] van, valami nagyobb, fejlettebb, egészségesebb, egységesebb és szabadabb születhetik meg belőle, mint aminő a régi felgyújtott világ volt, hogy ez a háború az az ördögi erő, amely a rosszat akarja s a jó felé visz?

Nem szabad, figyelmeztettek rá épp a minap nagyrabecsült baráti oldalról. Ilyeneket mondani s az orosz forradalomban a mai világégés egyik kauzális következményét, sőt szuper-individuális értelmét látni, merő retorika, régi dogmákon való kergülés, a szavak és a lényeg temperamentumos összezavarása, újabb *sacrifizio dell'intelletto* [az értelem feláldozása] a háború ocsmány bálványa előtt, néhány megbukott formulával való zsonglőrködés.

„Az orosz revolúció (írja kitűnő barátom) éppoly kevéssé evo-

* „Két dolog közt választhat: vagy megengedi, hogy ciprusi bort igyunk, szép leányokat ölelgessünk: egyszóval átadjuk magunkat a szokásos önző élvezeteknek, vagy pedig, ha már államról, erkölcsről beszélünk, akkor hadd szenteljük minden erőnket az emberiség óriási többségére nehezedő vigasztalan sors megjavítására – e többség éjbonította hullámaiból mi jelzőrúdként emelkedünk ki, mutatva, mily sötétek a hullámok, mennyire mély a szakadék."

lúció – amennyiben evolválás alatt az emberi boldogság vagy mondjuk csak az emberi józan ész uralmának korszakát értem –, mint az eddigi revolúciók. A Természet ma is csak természet; öntudatlan, tompa és céltalan ostobaságában mítoszi méretű.

És minthogy az orosz forradalmat emberek csinálják, mit várhatunk az orosz forradalomtól?...

Legföljebb annyit, hogy az elfinomult és tehetségtelen, bíborban született, pulya Romanov helyett kócban és darócban született, kócos és erőszakos, de azért nem föltétlenül tehetséges demagógok kerülnek majd felül. Orosz Poincarék és Rooseveltek; a község szájának nyelvei, plebejus barmok pásztorai, néptribunok...

Mért hinnők, hogy a legújabb orosz jogegyenlőségi mozgalom végre el fogja törülni az erősek és gyöngék eredendő különbségeinek soha semmiféle reformmal ki nem egyenlíthető jogtalanságait?

Ami nem annyit jelent, hogy aki ma Oroszországban legény, az ki ne álljon az utcai gátra. Ki kell oda állni. Nincs közülünk senki, aki Pétervárott ezt ne tenné."

Vajon csakugyan így van-e? Egy hírlapi cikk kereteiben alig lehet vitatkozni a történetbölcselet, sőt a metafizika legmélyebb problémáiról. Legfeljebb egy lírikus kitörés mellé egy másikat lehetne állítani. Mégis talán nem egészen hiábavaló a *minden mindegy* álláspontjával szemben rámutatni néhány tényre és összefüggésre.

Ha az orosz forradalom semmi egyéb, mint korgó paraszti gyomrok fölkelése, nem értem, miért áldozhatta fel érte vagyona, szellemi és erkölcsi energiái legjavát a világ legnemesebb elméinek s legkülönb moralitásainak egy egész hadserege? Bakunyin, Kropotkin, Herzen és annyi ezer más bizonyára nem éhségből, sem demagógok által félrevezetve hordták a keresztet. S ha a társadalmi történésnek semmi más értelme nincs, mint a puszta változás, új erősök uralma az új gyöngék felett, újabb becsapás és jogtalanság: akkor miért bizonyult minden törekvés hiábavalónak, mely a rabszolgaságot, a jobbágyságot, a törvény előtti egyenlőtlenséget, az egyház uralmát a kutatás szabadsága felett, a császári abszolutizmust, szóval az emberi lélek régi béklyóit akarta visszaállítani? És ha a történelmet csakugyan „a község szájának nyelvei, plebejus barmok pásztorai"

csinálják és nem az emberi ész, sőt, az egyéni észen túlmenő kollektív teremtő akarat, a Törvény, a Logos (bizony nagy t-vel és l-lel írom, ha fel is jajdul miatta ezúttal nem tisztelt barátom, de egy sekély pozitivizmus és egy szolgai libre pensée): akkor nem értem, hogy a mai üzleti politikusok világában miért nem akadnak olyan ravasz néptribunok, akik – minthogy nincs haladás és fejlődés – a régi gazdasági és szellemi elnyomottság helyreállítását vennék programjukba, s miért szavalnak még a feudális grófok és a börze lovagjai is választójogról, földbirtokreformról és ingyenes népoktatásról? És ha az orosz forradalom tényleg egy olyan csekély s hatásaiban lényegtelen epizód, nem értem, hogy miért állnánk ki érte mi is, ha véletlenül Pétervárott élnénk? Hisz, aki ok nélkül kiáll és kritikátlanul lelkesedik, az még nem legény, csak smokk.

És ha nem képzelhető el a társadalmi fejlődés dolgaiban egy becsületes és tudományos célkitűzés, miért nem ismerünk arra példát a világtörténelemben, hogy oly politikai tömegmozgalom akadt volna, mely a rabszolgatartókat, a latifundistákat, a kapitalistákat tömöríthette volna a rabszolgák, a jobbágyok és a bérmunkások irigyelt pozícióinak – hisz minden mindegy – elfoglalására.

És ha ez ellen azt vetnék fel, hogy igen, a gyomor az az egyedüli realitás, erre a naiv szimplizmusra azt válaszolnám, hogy az emberhez méltó anyagi lét sine qua nonja [elengedhetetlen feltétel] minden magasabb szellemi és erkölcsi standard elérésének, s hogy az emberiség tévedésekben és visszaesésekben oly gazdag pályáján igenis útban volt és van egy ilyen standard felé.

Ki merné tagadni, hogy például a francia forradalom nemcsak jobb táplálási viszonyokat teremtett, hanem millió és millió lélekben felgyújtotta az emberi méltóság, a nemzeti szabadság és a nemzetközi szolidaritásnak egyre öntudatosabb eszméit? És vajon merő retorikai hevület s néhány pókhálós sablon alkalmazása-e azt remélni, hogy ha eme szűk anyagi lehetőségű korban, félmillió négyzetkilométernyi területen ilyen példátlan eredményekkel járt huszonötmillió ember politikai és lelki felszabadítása: akkor ma, a rendelkezésünkre álló technikai és szervezési eszközök felhasználásával huszonkétmillió négyzetkilométernyi területen százhatvanmillió ember politikai és szellemi

felszabadítása nemcsak az orosz korgó gyomrok magánügye, hanem egy szinte beláthatatlan horderejű tény, mely egész Európának lelki reneszánszával biztat. (Mily érdekes, hogy Kant fő érvét, mellyel az emberi nem tökéletesbülését bizonyította, épp a francia forradalom élményére alapította!) Hisz az orosz feudalizmus bukását szükségképp követni fogja a poroszé, a magyaré, a románé, a töröké is: az elnyomás, a sötétség, a korrupció régi lovagvárai egyszerre lehullanak Közép-Európában is, hogy a demokratikus haladásnak, a szabad földnek és a nemzetiségi jogegyenlőségnek adjanak helyet. Én ezt a perspektívát nagyszerűnek és vigasztalónak érzem, s alig hiszem, hogy az orosz, a porosz, a magyar, a román, a török igavonókat meg fogják tudni győzni arról, hogy voltaképp teljesen mindegy, hogy az erőseknek és a gyöngéknek minő új egyensúlyállapota következik. Remélem, hogy a mindenféle kancsuka és túlmunka áldozatai ezt válaszolják majd e furcsa elmélet hirdetőinek:

Lehet, hogy az erősek uralma örök. De tőlünk függ, hogy az erősek valóban az ész, az akarat és a faj erősei legyenek, ne pedig a puszta fizikai erőszak, az elrabolt föld, a pálinka és a korrupció „Übermensch"-ei [felsőbbrendű ember]. Amíg ember lesz, egyenlőtlenség lesz a földön, de ez az egyenlőtlenség éppúgy lehet a jus primae noctis egyenlőtlensége, mint a nagy író, a nagy tudós, a nagy gazdasági szervező és kisebb tehetségű társa ellentéte. Az erős uralma még nem szükségképp jelent piszkot, erőszakot és kizsákmányolást. A tiszta ész világosan és ellentmondás nélkül megkonstruálhat oly társadalmi eszmét, mely kiküszöböli nem az erőseket és a gyöngéket, de a mértéktelen vagyon és mértéktelen nyomor csőcselékét!

Világ, 1917. április 8.

■ Az úgynevezett középosztály jobbik részének a burzsoá demokratikus Magyarországról szőtt álmai megfogalmazója, Jászi Oszkár csakhamar az iméntieknél is merészebb következtetésekre jutott. A *Világ* 1917. június 29-i számában „Közép-Európa és Nyugat-Európa" címen újra mérlegelte az orosz demokratikus forradalom nyomán kialakult helyzetet. Önkritikusan állapította meg, hogy nemrég a fejlődésben megrekedt magyar társadalomnak a holtpontról való kimozdítását a gazda-

ságilag fejlettebb Németország hegemóniája alatt remélte és ezzel magáévá tette annak a „közép-európai vámközösség" jeligéje alatt propagált ideológiáját. A polgári demokrácia oroszországi győzelme azonban új helyzetet teremtett. A cárizmus fennállása idején még az annál fejlettebb Németországgal való szövetségben a keleti kolosszus imperialista terjeszkedésének akadályát látta, de 1917 tavaszától Jászi szerint is „A demokratizmus, a szabad föld és a szabad nemzetiség elvei szerint újra berendezkedő Oroszországgal szemben Közép-Európa »védőgát« jellegű szerepe megszűnt. Ellenkezőleg, a legfőbb és a legveszedelmesebb infekciós telep [a cárizmus] kiküszöbölésével Közép-Európa vált minden reakciós politika tűzhelyévé a nyugat és kelet nagy népies demokráciái közé ékelve." Ezért az előző években rokonszenvesnek tetsző német orientáció „elvesztette létjogosultságát a haladás hívei szemében abban a pillanatban, amikor az orosz demokrácia váratlan megszületése folytán többé nem a cárizmus, hanem a közép-európai feudalizmus lett a fő akadálya a népjogok fokozódó kiterjesztésének".

Jászi számára persze a nyugati polgári demokráciák az elérhető fejlődés csúcsát jelentették. A gazdasági egyenlőtlenséggel megcsúfolt, így tehát csak formális demokrácia fogyatékosságait ugyanúgy szeme elől tévesztette, mint azt, hogy az angol, a francia és az újsütetű orosz polgári demokráciák egy meghatározott osztály érdekében áldozzák fel a rabló célokért folytatott háborúban életek millióit.

1917 március utolsó, április első napjaiban olyan események zajlanak a magyar közéletben, melyekre a további fejlemények ismeretében mosolyogva, mint „áprilisi tréfára" tekinthetünk csak vissza. A nagybirtokosokból, gyárosokból és ügyvédekből álló parlamentben az ellenzék szószólója, gróf Apponyi Albert indítványt terjeszt elő az orosz forradalom üdvözléséről. A képviselőház ezt az indítványt egyhangú lelkesedéssel magáévá teszi. A kormánypárt nevében a távollevő gróf Tisza István helyett Teleszky János pénzügyminiszter, a klerikális néppárt szónokaként gróf Zichy Aladár, a Károlyi-párt nevében gróf Batthyány Tivadar versenyeznek az orosz demokratikus népforradalom dicsőítésében. Néhány nappal később a magyar reakció megtestesítője, gróf Tisza István – „a nép egyszerű gyermekei számára" szerkesztett hetilapjában, a *Igazmondó*ban „Hús-

vét szombatjára" címen közli cikkét, melyben az orosz forradalomról úgy beszél, mint „a felkelő nap első sugarairól", a „hajnalpírról", mely „azt a reményt fakasztja a lelkekben, hogy el fogjuk venni küzdelmeink méltó jutalmát", az áldásos békét. „Persze, addig újabb erőfeszítésekre van szükség, a magyar nép annyiszor kipróbált nélkülözni és tűrni tudására."

„Kérlelhetetlen szigorral el kell várnunk, hogy a veszélyben forgó hazáért bátor lélekkel viseljen el minden nélkülözést a nemzet" – fűzte hozzá intelmét Tisza miniszterelnök a fentiekhez. Tapasztalt politikus létére tisztán látta, hogy a forradalommal való kacérkodás, még ha ellenséges államról van is szó, Magyarországon kétélű fegyverré válhat. Ugyanezen napokból származó bizalmas levelei, amelyeket 1937-ben a Magyar Tudományos Akadémia adott ki a „Gróf Tisza István összes munkái" 6. kötetében, fényt vetnek arra, hogy Tisza az orosz forradalom kérdésében pápább volt a pápánál, a császári Németország kancellárjánál, Bethmann-Holwegnél és a német hadvezetőségnél. 1917. március 31-én Szász Károlyhoz, a képviselőház elnökéhez küldött magánlevelében írta: „Nézetem szerint nem helyes beállítása a kérdésnek az, hogy nekünk nyilatkoznunk kell az orosz kérdésben, mert Bethmann nyilatkozott... Szerintem a jelen esetben egyáltalán nem volt arra szükség, hogy a szövetséges nagyhatalmak valamely kezdeményező parlamenti nyilatkozatot tegyenek." A magyar kormány március 31-i pozitív állásfoglalását az orosz forradalom ügyében tehát csupán „túlbuzgó" híveinek nyomására vette tudomásul.

Maga Tisza István miniszterelnöki hatáskörében mindenesetre megtette elővigyázatossági intézkedéseit. Leveleinek említett 1937-es kiadású kötetébe foglalták 1917. április 18-i hivatalos körlevelét is. A szigorúan bizalmas irat első részében Tisza egyik főispánjának a katonai hatóságok illetéktelen beavatkozása miatti panaszával foglalkozott. A főispánt a katonai parancsnokság felhívta, hogy figyelje, milyen hatást gyakorolt az orosz forradalom a lakosságra és tapasztalatairól havonta kétszer küldjön jelentést. A sérelmezett levél szövegéhez kapcsolódva adta ki az utasítást Tisza valamennyi főispánnak: „Magam is szükségesnek tartom, hogy a politikai hatóságok feltűnés nélkül figyelemmel kísérjék a lakosság hangulatát s minden mozzanatról Méltóságodnak azonnal jelentést tegyenek... a leg-

bizalmasabb formában." Nem kelt főispánja védelmére, sőt átvette a katonai hatóság ötletét, és ő is felszólította a megyék vezetőit: ha említésre méltó eseménnyel találkoznak, úgy nyomban tegyenek jelentést, május 15-én pedig mindenesetre küldjenek általános tájékoztatást arról, hogy „tettek-e és ha igen, minő hatást az oroszországi események a lakosság hangulatára".

Kereken egy hónappal az orosz monarchia megdöntése után jelent meg Szabó Ervin alábbi elemzése. Szabónak a magyar munkásmozgalomban betöltött különleges szerepe adott súlyt: a szociáldemokrata párt életétől ugyan már az 1900-as évek közepe óta elhatárolta magát, önálló útra lépve, a forradalmi szindikalizmus égisze alatt próbált – eredménytelenül – következetesen osztályharcos mozgalmat indítani, befolyása mégis jelentős maradt a pártra. Tekintélyét mint a marxizmus nemzetközileg számontartott legkiválóbb hazai ismerője és propagandistája és mint a szociáldemokrata párt kisszerű kompromisszumok között bukdácsoló politikájának kérlelhetetlen bírálója alapozta meg. Befolyása rohamosan növekedett a háború éveiben, miután a hivatalos munkásmozgalommal ellentétben, hamar és egyértelműen fordult szembe a tömegeket megtévesztő soviniszta, militarista áramlatokkal.

Alábbi, az orosz forradalomban működő osztályerőket jellemző írásában alkalmat talált rá, hogy kimondja: az antant országaiban ugyanúgy a német–osztrák–magyar zsarnokság elleni küzdelem jelszavával sikerült megtéveszteni a tömegeket, mint ahogyan a központi hatalmak államaiban az orosz–angol–francia zsarnokság elleni küzdelem jelszavával mozgósították a közvéleményt. Arra is figyelmeztetett, hogy az antant háborús propagandáját is erősítette az a tény, hogy a velük szövetséges Oroszországban megdöntötték a cári zsarnokságot.

Az orosz forradalom és a béke / SZABÓ ERVIN

Régebben is gyakran esett meg az a fonákság, hogy monarchikus országok királyhű lapjai szerető és féltő aggodalommal őrködtek idegen államok nem monarchikus vagy forradalmi berendezkedései és áramlatai felett – és viszont. Hasonló jelene-

teknek voltunk tanúi az orosz forradalom alkalmából is. Míg például a köztársasági Svájc egyik vezető lapja, a *Journal de Genève*, fanyar képpel kísérte a forradalom peripethiáit, addig minálunk és Németországban valóságos örömmámorban úsztak olyanok, akiktől egyébként mi sem esik messzebb, mint a demokrácia, a szocializmus vagy pláne a köztársaság. S szinte személyes sértésnek vették, ha az ember némi szkepszist tanúsított aziránt például, vajon a cárt is detronizálják vagy Nyikolaj Nyikolajevicset felkötik-e.

Javukra kell írni a következetlen örvendezőknek, hogy lelkesedésüket a háborús fáradtságnak és a béke vágyának mindinkább erősödő heve táplálta, hogy minden más szempontot elfelejtve, egyedül azt nézték, hogy a forradalom közelebb hozza-e a békét vagy sem. S újabb bizonyítéka a kettős morálnak, hogy a legkevesebben kételkedtek abban, hogy a forradalom csak a békét jelentheti.

Minálunk még mindig nem számoltak le azzal a ténnyel, hogy az antant népei háborújukat a demokrácia irtóháborújának tartják az autokrácia utolsó mentsvárai: Németország és a Monarchia ellen, s hogy csak legutóbb is az amerikai Unió ugyane Kriegsziellel csatlakozott hozzájuk. Igen kevés okunk van rá, hogy Anglia vagy Franciaország vezető államférfiait illetőleg a jelszó őszinteségében higgyünk. De le kell számolnunk azzal, mint ténnyel, mint az európai és amerikai tömeglélek realitásával, hogy az antant népei hisznek benne, és semmivel sem kisebb lelkesedéssel és elszántsággal vállalják a „demokratikus" háború áldozatait, mint a központi hatalmak polgárai a „védelmi" háborúét.

„A demokrácia háborújának" ezt az illúzióját (vagy realitását) egyetlen komoly tényező nem engedte eddig teljességre érni: ez az orosz autokrácia megléte és szövetsége volt. Ezt használták fel az angol és francia pacifisták és a háború egyéb ellenségei a demokratikus jelszó diszkreditálására künn és benn, és valóban ez a körülmény volt otthon és a semleges államokban a legfőbb akadálya a háborús közvélemény és hangulat teljes egységesülésének. Nyilvánvaló tehát, hogy ennek az akadálynak – az orosz autokráciának – eltávolítása az antant offenzív szelleme erősítésének irányában kellett, hogy hasson, aminthogy az angol közvélemény – miként az például a londoni *Nation* már

január 20-i számából is kitűnik – ezt is várta az orosz átalakulástól.

De a forradalom hatása természetesen nem ily egyszerű. Forradalmak – igen konzervatív és a „rendet" mindenek fölé helyező államtudósok is sokszor megírták ezt – oly társadalmakban szoktak kitörni, amelyekben „csak erővel... lehet az alávetett osztályoknak szükségleteik kielégítését remélni" (Concha). Vagyis osztályellentétekből fakadnak. Oroszországban tudvalevőleg a társadalomnak majdnem valamennyi osztálya került abba a helyzetbe, hogy az uralkodó udvari klikkel és a bürokráciával szemben „csak erővel" remélhette szükségletei kielégítését. De ezeknek az osztályoknak érdekei csak a cárizmussal és a bürokráciával szemben voltak azonosak. Mihelyt ez a közös ellenség le volt verve, abban a pillanatban érvényesülésre törekedtek a forradalmi osztályok külön érdekei egymással szemben. S ezek az érdekek a háborúval és a békével szemben sem egységesek.

Ezeknek a bel- és külpolitikai érdekellentéteknek küzdelmét látjuk ma a kusza orosz hírekből, s ezek a küzdelmek egyelőre még magának a forradalomnak, nemhogy a békének sorsát is igen bizonytalanná teszik. Hiszen még az is felette kétséges egyelőre, hogy a forradalmi kormány le tudja-e győzni az élelmezési válságot, amelyből pedig a forradalmi szikra kipattant. Élelmiszernek, gabonának, húsnak Oroszország bizonyára ma is bővében van még. De hogy az igazságos elosztást és főként a gyors és megbízható szállítást biztosítsa, ahhoz elsősorban a bürokratikus apparátust kellene nem is hozzá hű, „csak" éppen dolgát értő és lelkiismeretes személyzettel kicserélni, ami természetesen hosszú – s ily időkben százszorta hosszabb – idő dolga. De ez elvégre, nagyjából, valamennyi osztály közös érdeke. Mégis legkevésbé a parasztságé. S éppen ez az osztály az, melynek másik, éspedig legalapvetőbb szükséglete ütközik a legélesebben a többi osztályokéval.

A rengeteg birodalom népességének legalább háromnegyede a mezőgazdaságból él, s túlnyomórészt kisbirtokos, paraszt. Az orosz forradalom, az orosz demokrácia sorsát eleve a parasztság – és e réven a túlnyomóan a parasztságból rekrutálódó katonaság – magatartása dönti el. A parasztságot a tradicionális hatalmaktól eltéríteni csak egy eszközzel lehet: földosztással. Földért

a paraszt a forradalomhoz is hű lesz, igazi, mindenkit részeltető földosztás fejében halni is kész érte. De az uralomért versengő forradalmi osztályok melyike lesz hajlandó radikális földreformra? A kadétok, az oktobristák; liberális nemesek és nagyburzsoák bizonyára nem. A magyar forradalom a példa rá: inkább visszacsinálnák a forradalmat, semhogy uralmuknak erről az alapjáról lemondjanak. S már ezért is inkább az annexiós háború hívei lesznek, hogy elterelјék a figyelmet a belpolitikai kérdésekről.

Viszont a munkásság és a parasztság forradalmi vezérei bizonyára nem idegenkednek a legradikálisabb földosztástól sem. Attól függ hát minden, kik kerekednek felül.

Ha a liberálisok, akkor az orosz demokrácia mindent inkább jelent, mint békét – hacsak a belső zavarok, a gazdasági krízis, a hadsereg fegyelmetlensége nem bénítják meg teljesen az ország ellenállóképességét. Ha a szocialisták, akkor ugyan valószínűleg gyarapszik a hadsereg offenzív ereje – ha ugyan a hadvezetőség nem lép a passzív ellenállás útjára –, de egyben megváltozik a külpolitika iránya is. Az eddigi nyilatkozatok alapján is, de egyébként sem igen hihető, hogy radikális orosz kormány magáévá tegye a liberálisok annexiós hadicéljait, hogy egyáltalán más alapon foglalna a béke kérdésében állást, mint a szabad népek önrendelkezési joga alapján. Ez pedig Oroszország, az orosz szocializmus számára nem jelenthetne más jelszót s más háborús és békecélt, mint a haza és a forradalom védelmét: Oroszország megvédelmezését a német hódító politikával szemben, az orosz demokrácia biztosítását a német reakcióval szemben.

S így az orosz forradalom és a béke sorsa másodsorban a központi hatalmak s kivált Németország további magatartásától függ. Amíg Németország teljesen le nem mond annexiós politikájáról, addig természetszerűen erősíti az orosz annexionisták helyzetét, s ezzel gyöngíti a békepolitikát. Ha azonban a belpolitikai erőviszonyok úgy tolódnának el, hogy a radikálisok, a szocialisták kerekednének felül, akkor az agresszív német háborús politika náluk is előtérbe tolja a haza és a szabadság védelmének háborúját; és a francia forradalom s Napóleon első hadjáratai – és a magyar függetlenségi harc is – megmutatták, mit jelent a szabadság szellemétől inspirált háború.

De hogy Németország nyíltan s fenntartás nélkül helyezkedjék a népek önrendelkezési jogának alapjára, ahhoz is még egy elengedhetetlen előfeltétel kell: az, hogy a német belpolitika maga ugyancsak nyíltan s fenntartás nélkül erre az alapra helyezkedjék. Alig lehet elképzelni, hogy addig, amíg Németország sorsát nem alkotmányos és a parlament többségének felelős kormány intézi (vagy amíg a német hadsereg leverve nincs), hogy addig a német annexiós politika támaszai és képviselői, a német konzervatívok, lemondjanak a hódítás politikájáról.

Márpedig erre a német belső átalakulásra azért is múlhatatlan szükség van, mert mivel sem könnyebb az orosz szocialisták érvényesülése és békés külpolitikája ellen hangulatot csinálni, mint a „demokrácia háborújának" jelszavával; mivel sem könnyebb őket diszkreditálni, mint azzal a váddal, hogy az orosz autokrácia romjain a német autokráciával békülnek, az orosz szabadságnak a cárizmus után mindenkor volt legnagyobb ellenségét erősítik.

Vilmos császár húsvéti levelével megtette az első jelentős lépést Németország demokratizálására. De csak oly politikai kontárok, a demokrácia szellemétől oly kevéssé áthatott politikusok, mint a németek – s köztük is leginkább a német szociáldemokraták többsége – hihetik, hogy ezzel eleget tettek a békepolitika biztosítására, eleget arra, hogy az antant demokratikus jelszavát hatástalanná tegyék. A császár szavai – szavak; oly időket élünk, amikor csak tettek beszélnek.

S így az orosz forradalom és a béke ügye a következőképp áll (ha egyáltalán tudunk ítélni a felette hiányos és felette ellentmondó információk alapján): a liberálisok felülkerekedése a béke reményeit apasztja, a szocialistáké gyarapítja; de a szocialisták nem maradhatnak meg az uralmon, s békés politikát sem folytathatnak, ha a német invázió nem áll meg; hogy ez megszűnjön, Németországnak gyökeresen demokratizálódnia kell; s így a béke ügye végeredményben Németország demokratizálódásától függ.

Ha pedig azt mondaná erre valaki: nem ettől, hanem az eddig mindig győzelmes német fegyverektől – ám gondolja meg, hogy örökké lehet-e győzni, amikor Németországgal szemben már nemcsak Európa, hanem maholnap az egész világ szabad népei-

nek koalíciója áll. Ám döntse el a német nép és pártjai és vezetői, melyik a nagyobb veszedelem.

Mutatis mutandis – áll mindez természetesen a Monarchiára is.

1917. április 16.

Huszadik Század, 1917. május.

■ Az orosz forradalom győzelmének puszta ténye valóban ellenállhatatlan erővel sodorta balra a közhangulatot, elsősorban a munkásokét. A háború első két esztendejében csaknem elnéptelenedett szakszervezetek taglétszáma ezen a tavaszon ugrásszerűen megnő. A munkásság, a kivételes törvények ellenére, kétesztendős szünet után kikényszeríti Május 1. szabad megünneplését, sztrájkhullám, a béke és a demokratikus jogok jegyében lefolytatott tíz- és százezres tüntetések sorozata seper végig az országon 1917 tavaszán, nyarán.

Most Szentpétervár felé nézünk égő szemekkel
És Moszkva felől híreket lesünk, tűzszárnyon szárnyalókat,
S szent döbbenettel isszuk fel a szókat
S vigyázzuk a varázslatos igéket,
Amelyek túlnan felgyújtottak egy népet:
Élet, szabadság!

– Várnai Zseni, a *Népszava* 1917. április 8-i számában megjelent verse kezdődik ezekkel a sorokkal.

De nem csupán a forradalmi változásokra leggyorsabban, legérzékenyebben reagáló munkásság tekintett feszült várakozással kelet felé. Nem is csak a sajtó munkásai, olyanok, akik tájékozottságuknál fogva tudták felmérni az orosz átalakulás súlyát. Az eseményekben kevésbé járatos emberek is megérezték, hogy a reakció legerősebb fellegvárának bevétele: világtörténelmi horderejű esemény.

1917 tavaszán azóta elfeledett költők sora, közülük nemegy távol állott a politikai élet forgatagától, szatirikus versekben vagy ünnepi hangú költeményekben üdvözli a cárizmus bukását. Reménységeiket a legtömörebben Oláh Gábor, a jeles debreceni poéta fogalmazta meg a *Magyarország* 1917. április 22-i számában megjelent, „A Néva halottai" című versében:

...A barbár hatalom vastornya félredült
S a nép szörnyűt riadva a cár fejére hág.

Dalolnak a halottak! Országok visszacsapják
A bátor riadót – nem hullt hiába vérünk!
A vágyott szép idők kapujához elértünk,
És most ölelkezünk veled dicső Szabadság!

Az orosz cár a könyörtelen népelnyomás megtestesítője volt, csúfos bukása még sokáig foglalkoztatta a magyar írókat. Kosztolányi Dezső említett „Atyuska" című szatírája után egész sor vers és próza jelent még meg az orosz zsarnokról. A napisajtó már túltette magát rajta: „Csak eseménytelen napokon méltatják figyelemre a tudósítók, érdemesebb anyag híjján" – írta Móra Ferenc „Romanow Miklós és családja" című vezércikkében a *Szegedi Napló* 1917. május 9-i számában, hozzátéve: „...azt se tudjuk voltaképp – és érdekel-e valakit? – hogy melyik börtönben raboskodik. Csak annyit tudunk, hogy Romanow Miklós nem annyira a rab oroszlánra emlékeztet, mint inkább a légyre, amelyik félszárnyával ráragadt a légyvesztő papírra." Gyóni Géza orosz hadifogságában „Isten kegyelméből" címen 1917. június 4-i keltezéssel pellengérezte ki a minden oroszok cárját. Ez volt egyik utolsó verse, alig három héttel később hunyt el a krasznojarszki táborban. A *Borsszem Jankó* az alábbi két szatirikus verset közölte ez idő tájt a cárról.

Carszkoje Szélóban / JÁSZAY-HORVÁTH ELEMÉR

Mit álmodtál, cárom, Carszkoje Szélóban,
Nyári palotában, szégyen-kalodában,
Lelked is béklyóban,
Bús hajnalra várón mit álmodtál, cárom?

– Hej, dehogy álmodtam, el sem is aludtam!
Ágyam úgy pattogott, szívem úgy kattogott;
Szunnyadni se tudtam,
Magamba rogyottan, hej, dehogy álmodtam.

Hallottál-e, cárom, hallottál-e hangot:
Diadalordítást, vad fogcsikordítást,
Félrevert harangot
Véres Péterváron, hallottál-e, cárom?

– Hosszú éjszakán át halálmadár tutul,
Azt hallgattam hosszan, – volt, min álmodozzam –
S közbe-közbe rútul
Károgó orv kányát, hosszú éjszakán át.

Éreztél-e, cárom, valamit szívedben:
Fájdalom szúrását, bűntudat fúrását,
Csalódást hívekben,
Bút a vallott káron, éreztél-e, cárom?

– Csak aztat éreztem, hogy a mellem tépem:
Mért átkoz e rossz had? Nem tettem én rosszat,
Ha vérzett a népem,
Magam is véreztem, szenvedtem, éreztem.

Elhervadsz te, cárom, Carszkoje Szélóban!
Palotádnak parkján virágozva tarkán
Sok délignyíló van:
Múl a dél immáron, – elhervadsz te, cárom.

– Egyik hervadóban, másik kinyilóban...
Jobb bizony koldusnak, legrosszabb rongyosnak,
Rozzant vityillóban,
Mint nekem, valóban, sírba hervadóban!

Borsszem Jankó, 1917. április 1.

Hol van a cár? / SOMLYÓ ZOLTÁN

Szentpéterváron hulló hó alatt
Vonul egy sötét óriás csapat,
Rongyos ruhájuk ég szivük felett,
Pirosra festik az orosz eget.
Megdöngetik a téli palotát,
Beorditnak a kemény falon át:
A lámpavason fej már rég nem lógott!
Fölgyujtjuk mostan Moszkvát, Novgoródot!
A kancsukát nem tűrjük el mi már –
Hol van a cár?

És a csapat csak nő, csak egyre nő,
Vörös lángban áll ezer háztető.
Az ucca él, a por föltámadott,
S magával ránt száz kozákszázadot.
Hé, oroszok, megfordult a világ!
A kard szalad, mindennek nekivág,
Ma vége lesz a cári hatalomnak,
Éljen szele az új forradalomnak!
Vérrel keverve rózsaszín' a sár:
Hol van a cár?

Hol, merre van? Tán éppen vacsorál?
Az asztalán a sok-sok drága tál.
Testőrgárdája őrzi ragyogón,
Gyémántok közt ül reszketőn, fakón...
Pezsgőt iszik, mely bátorít, hevít,
S a cárné bontja drága selymeit...
És végigszáguld viharthordó szárnyon
Az igazságnak szava Péterváron,
Mint éjjidőben a halálmadár:
Hol van a cár?

Ijedt-sötétek már a cári termek,
Kristályablakot százat is bevernek.
S tovább rohan a föltámadt tömeg,
Minisztert fog, nevetve öli meg.

A jó atyuska így csinálta ezt,
Nem volt szent néki isten és kereszt.
Sok ember kellett ágyutölteléknek,
Az utcaporban vérvirágok égnek...
Minden-minden meg van bosszulva már:
Fut, fut a cár...

Borsszem Jankó, 1917. április 29. (Május elsejei szám)

■ Ezen a tavaszon adta közre Ady Endre a magyarság, az emberiség sorsát az oktalan világméretű öldöklés láttán a legsötétebb pesszimizmussal idéző versek hosszú sora után első optimista költeményét a háború kitörése óta. A *Nyugat* 1917. április 1-i számában „Készülődés tavaszi utazásra" címen, három héttel a pétervári földindulást követően, bizakodó hangon szólalt meg:

...Tavasz jön, nagy útra kelek,
Most minden ár elsöpri gátját,
Készítsétek az úti ládát.
Szabad vagyok, szomjas vagyok
S most indultok ti is ragyogva,
Az élet füttyét túlzajongva,
Gyors finom szobás vonatok,
Télből Tavaszba ébresztők, tik...

Közvetett módon, utalásokkal, mégis félreérthetetlenül tűnik elő az orosz forradalom keltette reménykedés a magyar líra másik nagy formaművésze, Tóth Árpád versében, amelyet Arany János születése centenáriumán közölt a *Pesti Napló* 1917. március 22-i száma. Tóth Árpád először a nagy költő-előd emlékét idézve az akkori, a világháborús jelen végeláthatatlan öldöklését vetíti elénk:

...Mit zengjen ünnepedre? – hull a vér,
Csak zuhog, omlik, árad egyre árván,
Március bús esője...

De már önmagát is cselekvésre ösztönözve utal a továbbiakban Arany János példájára:

> És mégis! – hadd nézzen már rád szemünk,
> Inni fényed e körül-komor éjben;
> Éltél te is kort, melyben nemzetünk
> Szive már lassult tépett kebelében;
> Te is „tapintád ütőerét" idődnek,
> A „messzi lüktetést" lesvén busan...

1917-ben Tóth Árpádnak az orosz forradalom jelentette a „messzi lüktetést". Az 1919-es magyar proletár forradalom győzelmét visszhangzó „Új isten" című himnuszában visszatérnek – optimista ihletéssel – a fenti vers egyes motívumai: „A messzi lüktetés" már a Magyarországra érkezett „diadalmas vörös lüktetés"-ként jelenik majd meg 1919 tavaszán. 1917-ben még „árván zuhog, omlik, árad" hasztalanul a magyar vér, az 1919-es versben viszont „segítve simul – A kicsiny árva jaj-patak – A messze zengő nagy moszkvai árba".

„Megkéstünk kissé, el ne késsünk”

[redacted]

■ A magyar munkásság együttérzése az orosz forradalmi proletariátussal természetesen sokkal hatványozottabban jelentkezett, mint az értelmiségnél Ez nemcsak szavakban mutatkozott meg.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1917. április 8-án és 9-én rendkívüli kongresszust tartott, amelyen az orosz forradalmat üdvözlő határozatot hozott. Kimondta, hogy az orosz proletariátus „nemcsak saját elnyomóira, hanem a világ valamennyi zsarnoki hatalmára halálos csapást mért és evvel a demokrácia, a szociális haladás és a béke ügyét világszerte hathatósan előmozdította".

Az a tény, hogy éppen 1917 áprilisában hívott össze rendkívüli kongresszust a vezetőség, önmagában is jelezte az orosz forradalom magyarországi hatását.

A változásra nagy szükség volt. A szociáldemokrata párt 1914 augusztusától a „legalitás védelmében" passzív módon támogatta a magyar kormány hódító politikáját. Ezért csakhamar drága árat fizetett. A pezsgő életű pártszervezetek elcsendesedtek, a szakszervezetek elnéptelenedtek, Magyarországon egyesek átmenetileg meg is szűntek.

1917 tavaszán viharos gyorsasággal indult meg az ellenkező folyamat. 1916-ban alig félszázezer, 1917 nyarán már 125 000 tagot számláltak a magyar szakszervezetek.

Az új helyzetben a Tisza István vezette militarista kormány is kisebb engedményekre kényszerült. Feloldotta a háború első éveiben elrendelt tilalmat: engedélyezte, hogy a munkások a szabadban, bár nem nyilvános felvonulással, hanem előre kijelölt helyen, de megünnepelhessék május elsejét.

Ennek a lazításnak sok összetevője volt, mindenekelőtt a központi hatalmak katonai helyzetének 1916-ban kezdődött és 1917-ben rohamossá lett rosszabbodása. Éppen az orosz forradalom kitörése előtt, 1917. február 1-én indította meg Németország az Anglia elleni nagy garral beharangozott „korlátlan búvárhajóharcát", amely heteken belül bumeránggá változott. Anglia kiéheztetése, térdre kényszerítése helyett az embertelenségében a korábbi módszereket is túlszárnyaló akcióval a német szoldateszka még jobban maga ellen hangolta a világ közvéleményét, és csakhamar elérte, hogy a korlátlan gazdasági és katonai erőforrásokkal rendelkező és a legyengült Európában térhódításra

készülő USA ürügyet találjon a katonai beavatkozásra. Amerika hadbalépését a magyar sajtó megpróbálta lekicsinyelni, mégis sokan megérezték vagy megértették, hogy ez a már elkerülhetetlen vereség előjele. Ebben a helyzetben csillantotta fel a katonai vezetés előtt a hadiszerencse megfordulásának reményét az orosz forradalom. Ha az orosz munkások kerekednek felül, velük a béke győz és talán lehetőség nyílik rá, hogy a végélathatatlan keleti fronton felszabadult seregeket a nyugati és déli hadszínterekre zúdítsák.

Az orosz politikában nagy befolyással rendelkező munkástanács, annak mensevik vezetői pedig, legalább szavakban, többször is kifejezésre juttatták békeszándékukat. Mi több, készséget mutattak arra is, hogy az ellenséges központi hatalmak, így Magyarország szociáldemokrata pártjával tárgyalóasztalhoz üljenek.

1917 márciusában megszületett az egymással hadban álló államok szocialista pártjai Stockholmban tartandó békekonferenciájának gondolata. Az eszme viharos gyorsasággal hódított. A központi hatalmak vezetői azt remélték, hogy saját császári és királyi szociáldemokratáik útján részleges imperialista sikerekkel kerülhetnek ki a vesztésre álló háborúból.

Többek között a fenti motívumok késztették „megértésre" a szociáldemokraták iránt a magyar kormányt is.

Azt még ők sem láthatták előre, hogy engedékenységükkel ellenállhatatlan folyamat előtt nyitnak zsilipet. Az 1917. május 1-i ünnepségen a városligeti Iparcsarnokot és környékét százezernyi munkás özönlötte el. A következő napon egyórás figyelmeztető sztrájkkal támasztották alá a munkások a demokratikus jogok kiterjesztésére irányuló követeléseiket. A kormány egyes orgánumai elismerően méltatták a munkásünnepet, a Tisza István pártját támogató *Borsszem Jankó* címlapján az imperialistákra csapást mérő munkás alakja jelent meg.

Persze hozzá kell tenni, hogy a rajzon csak az ellenséges országok imperialistáit jelképező angol, francia, olasz figurákat látunk. A liberalizálási folyamat legfőbb ösztönzője maga az uralkodó, a cári kollégája sorsán okult IV. Károly volt, aki trónja jövőjét féltve a választójogi reform napirendre tűzését is sürgette magyar miniszterelnökénél. A Habsburg dinasztia iránti alázatában és hűségében mindaddig rendíthetetlen Tisza István,

pályafutása során először, szembeszegült Béccsel, de ezúttal ő húzta a rövidebbet, és 1917. május 23-án az ország lakossága óriási többségének és az egész ellenzéki sajtónak leplezetlenül kifejezésre juttatott örömujjongása közepette bejelentette lemondását.

Rövid ideig úgy látszott, hogy új, demokratikus áramlat kerekedik felül Magyarországon. A Tisza utódaként kinevezett Esterházy Móric kormánya egyik fő feladatának minősítette a választójogi reform előkészítését. A szociáldemokraták a reform mellett kiálló parlamenti pártokkal összefogva választójogi blokkot hoztak létre. 1917. június 9-én a magyar főváros történetében soha nem látott méretű, a szemtanúk és számos újság szerint 250 000 résztvevővel lefolyt gyűlésre került sor Budapesten.

A még 1910-ben tartott választások alapján a parlamenti ülőhelyek túlnyomó többségét elfoglaló Tisza-párt lapja, a *Budapesti Hírlap* 1917. június 5-i számában valószínűleg a főszerkesztő Rákosi Jenő tollából származó „Szocialista világ" című vezércikkében riasztó képet festett a helyzetről. Intette olvasóit, ne vegyék komolyan a szociáldemokrata párt békemunkáját. Az orosz munkásokról szólva azt állította, hogy hatalmuk nem sokkal terjedt túl Szentpéterváron. A fronton az orosz katonák „gyűléseket tartanak, határozatokat hoznak, az orosz duma mellett a munkásbizottság, a katonabizottság intézkedik. A parasztok az állami, a császári és magánbirtokosok uradalmait foglalják el, a barátok a kolostorokban felmondják az engedelmességet, apáturakat agyonvernek, így fest Oroszország a szocialisták uralma alatt."

A haladó magyar írók azonban ügyet sem vetettek az ilyen intelmekre. A politikai változásokat távolról szemlélő Krúdy Gyula, aki nem sokkal előbb a *Magyarország* című lapban „a megifjodás csodái közé" sorolta az orosz forradalmat, a június 9-én Budapest utcáit elözönlő tömeget ugyanazon lap következő napi számában „a földgolyót kelettől nyugatig körülhömpölygő áradat része"-ként jellemezte.

Ami Krúdynál, az impresszionista próza mesterénél költői megérzés, az bizonyosság a munkásoknál, akiknek hangulatát és érzéseit a szociáldemokrata sajtóban megjelent cikkek sokasága fejezte ki. Példaként hozzuk közülük az alábbi írást:

A béke útja...

Az emberiség legforróbb vágya erőre kapott a történelem káprázatos eseményeinek gyors egymásutánján. Mint a forró láva tüzes leve, úgy ömlik végig rajtunk az események zuhataga. A háború és béke hírei egymást kergetik a távíró drótjain. Figyelő szemünk és eszünk reményteljesen csüng az események hírein. Irtózatos, az emberiségre végtelenül fontos erők mérkőznek a hatalmas, 174 millió népességű orosz állam testében. A *béke és a háború* ellentétes erői mérkőznek a figyelő világ lélegzetet visszafojtott ébersége előtt. Az orosz *szocialisták* és elsősorban az *orosz anyák a békét kívánják; a békéért* folytatnak irtózatos hevességű kemény és szívós küzdelmet egyfelől; a háború örökké éhes fúriáját etetné továbbra is az orosz *tőkések*, az orosz *diplomaták* és az orosz *bankárok* és *muníciószállítók* még egyre falánk hada, másfelől. E két ellentétes erő köré sorakozik ma a világ minden gondolkodó embere. E nagyarányú történelmi jelentőségű mérkőzésben, természetes, hogy minden rokonszenvünk, minden szeretetünk, minden reményünk és minden vágyunk *a béke erőinek győzelméhez szegődik*. Nemcsak mi tekintünk vágyakozó és reményteljes hittel a *béke* orosz munkásai és munkásnői felé; feléjük tekint ma *az egész világ; minden nemzet szocialista munkása és szocialista pártja*. A háború borzalmai által marcangolt szívünk örömest megpihen azon a nemes és emberies látványon, hogy mint sietnek a különböző nemzetek szocialistái az orosz szocialisták üdvözlésére! A német, az osztrák, a magyar, a svéd, a dán, a svájci, az olasz és a hollandi szocialista pártok sorra sietnek az orosz szocialisták üdvözlésére, mert az orosz szocialistákban a ma élő Európa *a szabadság, a demokrácia és a béke újrateremtőit és fáradhatatlan, hősies harcosait köszönti*. Az európai reakció legerősebb, leggyűlöltebb és leghatalmasabb fellegvára porba hullott!... Azt hisszük, hogy ennek a ténynek a megírása nem ütközik a mi cenzúránk tilalomfájába. Azt hisszük, hogy nincs széles e világon józanul és okosan gondolkodó ember, aki az emberi szabadság és a demokrácia e fölényes, örökbecsű győzelmén ujjongani ne tudna!... Jogossá teszi ezt az örömet, hogy az emberiségbe vetett hitünk nem hagyott cserben bennünket. Erősíti ez bizodalmunkat, hogy *a béke* felszabadított erői, úgy lehet, sokkal előbb, mint sem gondoljuk,

diadalmaskodni fognak az emberiség esztelen őrületén. Ezért köszöntünk rokonszenvünk minden bensőségével és melegével minden olyan lépést a békéhez, amely egyengeti az ellenséges nemzetek között való megértés útját, amely a nemzetek között való kultúra újraépítésének nemes munkáját veszi fel.

... Jogossá teszi örömünket az is, hogy az *orosz* önkényuralom elbukásával *elbukott* egyben az európai szabadság és demokrácia leghatalmasabb és legkegyetlenebb és fehér réme, amely örök veszedelem gyanánt lebegett az európai kis nemzetek szabadságvágyai és demokratikus törekvései felett... A cárizmus nincs többé! Európa szabadságvágyó népei szabadabban vehetnek lélegzetet... *A demokrácia és a szabadság útja, íme, egybe esik a béke útjával.*

Nem lehet már sehol sem feltartóztatni az új hajnal pirkadását, a hajnal világossága mögött már láthatóvá válik a felkelő nap, amely éltető melegével áraszt el minden nemes és emberies törekvést... Nem szabad ma már csüggedni! Nem szabad ma már kishitűnek lenni!

...Ez a gondolat uralkodott a magyar szocialista párt húsvéti pártgyűlésén is. Ez a gondolat fűtötte azt a javaslatot, amelyben a magyar szociáldemokrácia meleg, benső üdvözletet küld Oroszország szocialistáihoz, amelyben szilárd hittel reméli, hogy Oroszország szocialistái diadalmaskodni fognak a békéért való nemes és hősies harcukban és amely harc végső eredménye meghozza a szenvedő népek számára az annyira óhajtott békét... Figyelmezteti azután ez a javaslat a hatalom urait arra a történelmi igazságra, hogy igen veszedelmes és hiábavaló kísérlet a népek szabadságvágya elé gátat emelni. A hódító útra indult demokrácia elé senki se emeljen torlaszokat, mert a torlaszok urai Bethmann-Hollweg, a német kancellár szavaival mondhatják akkor önmaguknak: „Jaj annak az államnak, jaj annak az államférfiúnak, aki nem érti meg a kor szavát!"

... Bízzunk abban, hogy öntudatosan megszervezett erőnk és összetartásunk sikeres fegyver lesz a béke, a demokrácia, a jólét és a szabadság ügyéért való küzdelemben. Ezért tegyük félre a kishitűséget, tegyük félre a csüggedt reménytelenséget és újult erővel és erős bizalommal *folytassuk munkánkat: a munkásosztály asszonyainak szervezését!... Erre lesz elsősorban szüksége az eljövendő időknek!...*

77 *Nőmunkás*, 1917. április 15.

■ Hasonlóan emelkedett hangú írások még nagy számmal jelentek meg a korabeli munkáslapokban. „Az orosz forradalom megváltója lehet a külső és belső frontokon küzdő, szenvedő népeknek... Jön az új tavasz. Érkezik a történelem örököse, a szocializmus. Keleten dübörög tőle a föld. A béke olajágát ő hozhatja" – olvashatjuk a *Typographia*, a nyomdászok lapja 1917. április 13-i számában, a június 1-i *Ifjúmunkás*ban pedig azt, hogy az orosz forradalom „szinte rákényszeríti a világra a demokrácia követelményeit". Négy nappal utóbb a *Cipőfelsőrészkészítők Lapja* állapította meg: „Az orosz forradalom óta a munkásság másként értékeli erejét és elpusztíthatatlan elszántságát." Június 21-én a *Népszava* mondta ki: „A béke és a demokrácia hatalmas hulláma árad az orosz forradalomból az egész világra." A lap június 16-i számában pedig Szabó Ervin a marxista történész módján értékelte „1848–1917" című cikkében az előző hónapok eseményeit: „Ki tagadhatja, hogy az orosz forradalom hullámverése reszket ma egész Európa lelkében? S hogy a magyar események, amelyeket most átélünk, az orosz forradalom kilengései? Tisza bukása, a választójogi kormány, a közvélemény koncentrációja az alkotmányreform egyetlen kérdésére –, akárcsak 1848 márciusában..."

A békereménységeket növelték az orosz front két oldalán megindult katonabarátkozásokról érkező hírek.

„A forradalom hatása a frontra" címen közölt ezekről beszámolót a *Világ* április 4-én: „Az orosz csapatok a mostani lazább szellem mellett nagy szükségét érzik annak, hogy a mi frontunkon álló csapatokkal valami módon érintkezzenek... Több szakaszon sűrűn keresik az erre való módot. Átkiáltanak a mi frontjainkra és tájékoztatják katonáinkat arról, hogy mi történik az orosz árkokban. Egyre szaporodnak a röpívek, melyeket az orosz katonák átjuttatnak a mi vonalainkra. A fronton uralkodó nyugalom mellett az oroszoknak ez a hangulata terjeszkedik, mind gyakoribbá válnak az orosz katonák kísérletei, hogy személyes érintkezést találjanak katonáinkkal..." „Orosz foglyok az új helyzetről" címen a német *Frankfurter Zeitung* nyomán adott ugyancsak érdekes képet a szélső konzervatív *Budapesti Hírlap* 1917. április 11-i száma a forradalomnak az orosz hadseregre gyakorolt hatásáról: „A sokezer fogoly közül egy se sajnálja a cárt, ami történt, az már csak históriai emlékezés. Az egész

hadsereg az új kormány pártján áll." A tudósítónak arra a kérdésére, mi lesz, ha a forradalmi kormány nem vet véget a háborúnak? – így válaszoltak: „Mindegy, most mi vagyunk a kormány. Ha megcsalnának bennünket, akkor a munkásokkal megyünk. Majd meg fogják látni, mi lesz akkor." – Senki sem beszélt arról – fűzte hozzá a riporter –, hogy előbb Németországot akarják legyőzni, de hozzátette, hogy „az orosz tisztek másként beszéltek, ők még hittek a győzelemben", és megdöbbenéssel szóltak a legénység „fegyelmezetlenségéről".

Elszórtan más lapokban is megjelentek hasonló híradások, pl. a *Nagyváradi Napló* április 20-i száma „Gúlában az orosz puskák" címen adott hírt a frontbarátkozásokról.

E példátlan folyamatnak történelmi horderejét az újságírók nem tudták vagy nem akarták méltatni. Azt pedig nyilván hadiérdekek miatt sem tartották tanácsosnak, hogy megírják: hogyan fogadták a magyar katonák a soviniszta gyűlölet e leginkább kézzelfogható ellenpropagandáját. Azt persze nem hallgatták el, hogy az ideiglenes orosz kormánynak cseppet sincs ínyére a hadsereg hangulata. Egy ideig arról sem esett szó, hogy voltaképpen melyik oroszországi párt áll következetesen a béke mellett.

Azt ugyan, mint fentebb láttuk, már a februári forradalom másnapján hírül adta a magyar sajtó, hogy a hatalomra került burzsoázia és a munkásmozgalom „radikálisai" között rögtön ellentét támadt a háború és béke kérdésében, de eleinte csak egészen homályos utalások jelentek meg a Karinthy idézett szatírájában „békeuszítóknak" elkeresztelt „szélsőségesekről".

A magyar szociáldemokrácia vezetői talán jobban kiismerték magukat az orosz munkásmozgalom irányzatai között, ám eleinte a *Népszava* is csak általánosságban dicsérte az orosz munkások elszánt békeakaratát, de az irányzat igazi politikai zászlóvivőit nem nevezte meg. Kezdettől fogva teljes rokonszevvel emlegette az orosz „mérsékelt szocialistákat", azaz a magyar szociáldemokratákhoz hasonló utat járó mensevik pártot és vezetőit, de nyilvánvalóan nem ezek a forradalom „rendjét" védő vezetők voltak a „békeuszítók". A békéről sok szép szót ejtettek, de egyelőre a németek hódító törekvéseit, az antantszövetségesek iránti kötelezettségeket és egyéb „leküzdhetetlen" akadályokat emlegetve a békét kivihetetlennek tartották.

A polgári lapok és a szociáldemokrata *Népszava* csak hetekkel a februári forradalom győzelme után figyelt fel az orosz „szélsőségesekre", nevezte meg előbb lapjukat, a *Pravdát*, majd vezéreiket is.

1917. április 3-án említette először a *Népszava* rövid hírben a „békeuszítók" lapját: „A Pravda nevű forradalmi munkáslap a háború megszüntetése mellett foglalt állást." A szövegezésből úgy látszott, hogy írója talán először hallott az akkor már hatodik évébe lépett *Pravdá*ról. Arról sem értesült, hogy a lap nem 1917 tavaszán, hanem a világháború kitörésének első órájától követelte az imperialista háború beszüntetését, ellentétben a *Népszavá*val és a hozzá hasonló más szociáldemokrata lapokkal.

A Károlyi Mihály pártját képviselő *Magyarország* 1917. április 5-én szintén utalt a *Pravdá*ra, de nem olyan szűkszavúan, mint a szociáldemokraták lapja. „A radikális szocialisták az új kormány ellen" címen így jellemezte a bolsevikok álláspontját: „Az ideiglenes kormány összetételében még forradalomellenes, mivel a polgárság és a nemesség képviselőiből áll. Ezért a munkáspártnak nincs vele közös dolga. A forradalmi demokráciának az a feladata... hogy a proletárság és a parasztság diktatúráját teremtse meg." A Károlyi-párti újság április 6-án zürichi keltezéssel már a bolsevikok vezérét is megnevezte: „Lenin, a Svájcban élő orosz szocialista vezér a »Volksrecht«-ben kijelentette, hogy az orosz szocialisták azonnali fegyverszünetet javasolnak. Lenin azt hiszi, hogy Oroszország egy második, igazi forradalom küszöbén áll."

Az elkövetkező hetekben viszont hirtelen megszaporodtak az orosz munkásmozgalom balszárnyáról és vezéréről közölt tudósítások. Pártjukat még sokáig nem tudják helyesen megjelölni, összetévesztik a polgári szociálforradalmár („eszer") párt balszárnyával, a „maximalistákkal", olykor „kommunisztikus szocialistáknak", „szélsőséges szocialistáknak", majd tartósan, évekre szólóan, nyelvtanilag hibásan „bolsevikieknek" keresztelték el őket.

A polgári radikális *Világ* különösen gyakran tájékoztatott e témáról, mert az orosz forradalom szempontjából egy ideig fontossá lett Svájcban két tudósítója is működött, Cobor Péter Zürichben, Benedek Károly Bernben.

Április közepén csaknem minden nagyobb magyar újság hírt

adott arról, hogy Lenin és a szoros környezetéhez tartozó más orosz emigránsok hazaindulnak Svájcból. Megírták, hogy Oroszország katonai szövetségese, Anglia megtagadta tőlük az átutazási engedélyt. Nyilván azért tették, mert tisztában voltak, hogy Lenin komolyan veszi a békekötés kérdését, sikere az orosz szövetséges kilépését jelentheti. Úgy látszik azonban, hogy Németország vezetői is tudtak erről, éppen ezért, hogy nagy keleti ellenfelüket gyengítsék, angol riválisukkal ellentétben maguk ajánlották fel, hogy a velük ellenséges Oroszország állampolgárai, Lenin és csoportja Németországon keresztül térjen vissza hazájába.

Egyéb lehetőség híján Lenin és hívei elfogadták a német ajánlatot – nem minden kockázat nélkül. Az orosz burzsoá kormány már az előző hetekben is mindazokat, akik a háború befejezését követelték, németbérencséggel bélyegezte meg. Erre a propagandára vetett fényt Benedek Károly a *Világ* 1917. április 17-i számában „Beszélgetés egy orosszal" címen. Többek között így idézte svájci találkozását az orosz szélsőreakció szócsöve, a *Novoje Vremja* berni tudósítójával: „Tudni tetszik, hogy a Lvoff kormány március 20-án eltörölte a cenzúrát... Eltörölte!... tudja, hogy ez mit jelent?!" – kérdezte a magyar újságíró, mire orosz kollégája ezt az epés választ adta: „Hogyne... azt jelenti, hogy a Pravda szerkesztője egy huncut nyemec [német], galambom!" „Most már én kérdeztem meg – folytatta beszámolóját Benedek –, úgy látszik, még nagyon sok huncut nyemec van Pityerben [Péterváron]. Ha nem csalódom eddig ötszázat fogtak el" – gúnyolódott a magyar újságíró.

Ilyen körülmények között kényszerült Lenin igénybe venni a cseppet sem nagylelkű német ajánlatot.

Érdemes utalni e helyen az újabban előkerült bizalmas dokumentumokra, amelyeket a Német Szövetségi Köztársaságban levő egykorú külügyi archívumban találtak és kötetben is kiadtak (W. Hahlweg: Lenins Rückkehr nach Russland. Leiden, 1957).

A Leninék hazatérésével kapcsolatos iratokból derült ki, hogy a szellemiekben éppenséggel nem dúskáló II. Vilmos császár személyesen figyelemmel kísérte az orosz forradalmárok hazatérését, és annyira ostoba volt, hogy az egyik aktára saját kezűleg

írta rá: Lenináket a német imperialisták háborús felelősségét mentegető „fehér könyvekkel" kell ellátni, hadd terjesszék majd Oroszországban. Lenin, szándékai és céljai tisztaságának tudatában, szinte ügyet sem vetve az imperialisták két táborának kicsinyes mesterkedéseire, bízott az orosz munkástömegekben. Mindenesetre pontokba foglalva rögzítette átutazása feltételeit, a németektől a legcsekélyebb kedvezményt sem fogadta el, a vasúti jegyek teljes árát megtérítette stb. ... Lenin hazatérésére az egész világsajtó felfigyelt. A kispolgárság körében elterjedt *Pesti Hírlap* 1917. április 17-én az elsők között számolt be Lenin útjáról, felemlítette, hogy az orosz határon, Tornauban, „a lakosság kitörő örömmel üdvözölte". Számos magyar újság ugyanezen a napon részletesen ismertette Leninnek a stockholmi *Politiken* április 15-i számában megjelent nyilatkozatát. Ebben a Miljukov és Gucskov irányította ideiglenes orosz forradalmi kormányt „kereskedelmi kifejezéssel élve" az angol–francia bankegyesülés oroszországi ügynökségének minősítette, amely békét, kenyeret és szabadságot ígért a népnek, de semmit sem váltott be. Csheidzének, a mensevikek vezérének azt tanácsolta, hogy önmaga érdekében is forduljon a kormány ellen. Saját pártja programját így jellemezte: a cári Oroszország által kötött szövetségeket fel kell bontani, a titkos diplomáciai és katonai egyezményeket nyilvánosságra kell hozni, az összes hadviselő államoknak azonnali fegyverszünetet kívánnak javasolni, az összes elnyomott nemzetiségek és népek felszabadítását hirdetik meg, és azt, hogy a munkások népeiket vágóhídra küldő burzsoá kormányaikat döntsék meg, a háborús adósságokat pedig a burzsoáziával fizettessék meg. A szavakkal való játékhoz, csűrés-csavaráshoz, óvatos köntörfalazáshoz szokott régi vágású újságírók, politikusok számára persze mindez fantasztikusnak, irreálisnak, kivihetetlennek látszhatott.

Vajon a központi hatalmak vezető körei abban az illúzióban ringatták magukat, hogy Leninnek az egész emberiség számára új távlatokat nyitó elgondolásai saját népeikre hatástalanok maradnak? Annyi bizonyos, hogy egyelőre hadicéljaik érdekében a legfontosabbnak nagy keleti ellenfelük belső gyöngítését tartották.

A *Népszava* április 25-i számában már azt jelentette, hogy „Lenint nagy munkástömegek támogatják", április 28-án pedig

Az uj tárgyalásokat teljes energiával folytatják. Okunk van remélni, hogy a kilátások ebben a pillanatban egyáltalában nem kedvezőtlenek.

Az idézett ujság azt irja továbbá, hogy az orosz miniszterelnök proklamációját világhistóriai eseménynek tekintik. *Lvov* miniszterelnök és *Kerenszki* ebben a pillanatban biztosan tudják, hogy *Németország hajlandó hasonló föltételek alatt békét kötni, mint Oroszország. A tengeer-kérdésben is lehetséges a megegyezés.* Az orosz kormány ezekről a dolgokról pontosan van értesülve. *E szerint a középponti hatalmakra, Franciaországra, Oroszországra és a Balkán-országokra nézve a béke minden előföltétele megvan.*

Egyedül csak Anglia fejt ki ellenállást, a mely teljesithetetlen föltételeket szab és még területátengedést is kér Németországtól. A lap tudósitója, a ki magasrangu diplomata, azzal végzi cikkét, hogy *julius elsejéig biztosan megkötik a békét.*

Lenin orosz szociálista vezér a béke kérdéséről.

Stokholm, apr. 16.

A svájci orosz szociálisták vezére, *Lenin*, kisérőivel Torneába érkezett, a hol a lakosság viharosan udvorolta.

Lenin a *Politiken*-ben kijelenti, hogy világpolitikai nemzetközi kapitálista nézőpontból *a Miljukov—Gucskov-kormány nem egyéb, mint az Angolország és Franciaország cimü bankcég bizományosa, és eszköz az imperialisztikus népgyilkolás meghosszabbitásainak.* A cárizmus veresége alaposan kiirtotta a régi fiszlikart és egy uj polgári társadalmat teremtett. *A proletárság, a mely a forradalmat csinálta, békét, kenyeret és szabadságot akar. Gucskov* és *Miljukov* sem a békét, sem a kenyeret, sem a szabadságot nem akarják, hanem a rablóhadjárat folytatását kivánják, most tovább is hüségesen ragaszkodnak a nemzetközi rablószerződésekhez. A kormány legjobb esetben csak elodázhatná a válságot, de nem menthetné meg az országot az éhségtől. A legostobább taktika volna ezt a kormányt támogatni. *Csuidze* csak magának árt, ha segiti ezt a kormányt.

Lenin ezt mondotta még: A mi programunk ez: A munkásképviselők tanácsának minél előbb ki kell jelentenie, hogy *a cárizmus által kötött semmiféle szerződés nem köti.* Másodszor ezeket a rablószerződéseket nyilvánosságra kell hoznia. *Harmadszor a tanács kötelessége, hogy valamennyi hadviselő félnek a közvetlen fegyverszünetet föjajánlja*, negyedszer valamennyi gyarmatnak és valamennyi elnyomott népnek a fölszabaditását kell kivánnia, ötödször bizalmatlansági nyilatkozatot kell tennie valamennyi polgári kormánnyal szemben, azonfelül fölhivást kell intéznie a munkássághoz, hogy ezt a kormányt rázza le magáról és hatodszor a burzsoá által csinált háborus adósságot kizárólag a kapitálistáknak kell megfizetniök.

A békehirek hatása Olaszországban

Zürik, apr. 16.

— *A Budapesti Hirlap tavirata.* —

A *Züricher Post* milánói távirata szerint az

A francia szindikalisták és a béke.

Genf, apr. 16.

— *A Budapesti Hirlap távirata.* —

Hervé a legnagyobb fölháborodás hangján irja, hogy a francia szindikalisták a béke kérdéséről való legutóbbi szavazása majdnem egyhanguan *a béketárgyalás azonnal való megkezdését kivánta.*

Belső háboru.

Budapest, apr. 16.

Kormány és ellenzék folytatják az európai nyelvháborut, mely a mult csütörtök óta kitört és nem kevesebb indulattal dühöng, mint a másik európai háboru. A miniszterelnök könyomatosban nyilatkozik, az ellenzék koncentrációs pártgyülést tartott vasárnap, a melyen Károlyi Mihály, Andrássy Gyula és Vázsonyi Vilmos egymással versenybe bizonyitgatták, hogy a miniszterelnök elvesztette ő felsége bizalmát, tehát kötelessége lemondani. Azokra nézve, a kik még komolyan veszik a politikát és az ország érdekeit, ez egy kinos és visszataszitó látvány. Soha még magyar politikusok igy a legrutabb politikai versengés közepébe nem állitották bele a királyt. Örülünk, hogy Apponyi Albert gróf nem volt ott a tegnapi gyülésen. Andrássy Gyula grófról föl kellene tennünk, hogy rábizza a királyra, hogy végezzen Tiszával, ha csakugyan megvonta tőle a bizalmát s ne várjon erre bátoritást egy ellenzéki gyüléstől. De eszükbe juthatna, hogy akkor is bukott embernek hirdették már Tisza Istvánt, a mikor pedig a zsebében volt a királyi föloszlató levél. Valószinü, hogy ma is csak annyi joggal várják a bukását, mint akkor.

Az az őszintesége Andrássy Gyula grófnak pedig, mely szerint ha megmondta volna nekik Tisza, hogy az elnapoló levél a zsebében van, akkor meg lehetett volna az elnapolást másképp is csinálni, valóságosan lesujtó nyilatkozat. Ebben benne van, hogy nem hitték, hogy Tisza ily levelet kaphasson és ezért csinálták magukra való veszedelem nélkül a tumultust. Persze, nem Andrássy csinálta. De ez az átka, a mikor a mérséklet szövetkezik a mértéktelenséggel. Mindig ez utóbbi ragadja el az elsőt. A tudós és naiv Andrássynak a sorsa, hogy a tudatlanság és a raffinéria ragadják magukkal oda, a hova hogy eljusson, soha sem hitte volna magáról.

Ránk nézve ez a pártviszály, a legkiválóbb férfiaknak, a kikkel a nemzet bir, ilyen személyes versengése és tülekedése, az ország reménytelen sorsát jelenti. Micsoda kegyetlen és keserü guny van abban, mikor a Czernin-féle minapi békenyilatkozatot is, mint egy gyilkos lándzsát, Tisza mellének szögezi diadalmasan a magyar pártgyülés. Azt mondják, ez bizonyitéka annak, hogy Tisza elvesztette befolyását.

Ha az ellenzéknek hinni lehet, akkor már régen bukott ember Tisza. És ha egy osztrák diplomata egyszer a fejébe veszi, hogy elhiszi az ellenzéknek Tisza kész bukását és megpróbálja a magyar miniszterelnök mellőzését: mi az osztrák diplomatán nem csodálkozunk. Ellenben ilyenkor nem a magyar miniszterelnökre törnek csillogó halálivel, hanem az osztrákon kér-

ben az császár
ország és Au
ideiglenes or
lényeges elté
sége ezen az
terelnök azt
nincs szüksé
a miniszterel
az órában se
deles, ünnep
mentár. Ez
narkiában n
szélve arról
meg nekünk
a krizis bek
a tisztelt ell
jukban allha
fel kellene v
sürgős volna
viselőháznak
latkozni. (Él
Andrá
ból, melyben
állapitja, ho
rendelkezésé
föltétele. A
megállapitha
ben áll ő f
Andrássy —
nézeteket, p
kérdéséről, a
Abban a perc
vágó nézetel
az megszünt
Én vagyok
mondja, ho
nézetek előtt
telessége saj
De ha valak
abban a pe
által kifejez
tetszés.) Ha
latnia ezen
fogva, a m
mert *mi ne*
helyzetet. a
ezen használ
király és ko
mint kivétla
nak tekinten
Ezután
kevésbbé ki
mert *az ő p*
borta létre
a képviselői
királyi jog a
niszterelnök
a trón és ne
mert a királ
delkezésére,
nem lehet h
Czernit
egyezésre vo
tem helyes
hogy *ez* a n
el. Ebben a
mellőzések
tatlanná vált
ország érdeke
Tóth J
pártvezérek
Ugron e
azután *Bott*
külügyminis
nak azért is
tárgyban el

ezt: „Nem múlik el nap, hogy Lenin föl ne szólalna a rögtöni béke érdekében", majd május 9-én a *Berliner Tageblatt*ra hivatkozva: „Lenin szerint a polgári demokratikus forradalom végetért, követeli, hogy az nyomban társadalmi forradalommá alakuljon."

Továbbra is gyakran foglalkozott a *Világ* az újabb orosz fejleményekkel. Április 21-én Cobor Péter Luganóból keltezett cikkében „Az orosz káosz" címen az ideiglenes kormány válságáról adott hírt, április 29-én „Az Internationale diplomáciája" című, a cenzúra által megnyirbált írásában találjuk ezeket a sorokat: „Milyen idők elérkeztét jelzik, hogy különböző rangú szocialisták veszik át mindenfelé a szót? Lenin, ez a nagy és makulátlanul becsületes ember hazamegy Svájcból Oroszországba Németországon keresztül. Otthon az elvhű szocialista nyomban szembe helyezkedik Plehanovval, a szociálpatriótával és Lenin köré csoportosulnak a szocialista tömegek. És Lenin a békét, a békének mielőbbi létrehozását tűzte ki diplomáciai programja első paragrafusa gyanánt. Bussolatit, Thomast, Vandervelédt és egyéb exszocialistákat [az olasz, a francia, a belga munkásmozgalom reformista vezetőit] menesztenek Oroszországba, hogy értsenek nyelvet Csheidzével és Leninnel. De ezek a renegátok megtagadták ősi hitüket és nem beszélik atyáik nyelvét. Ahogy odamennek, úgy fognak eljönni, eredménytelenül. A feltámadt szocializmus diadalszekéren halad. Szűzlelkű proletárok állanak díszsorfalat két oldalt és a beszennyezett lelkű hivatalnokok nem tolakodhatnak a szekér útjába. Az Internationale diplomáciája Oroszországban megszületett."

Ugyanezen lap április 24-i számában Pilisi Lajos, a tehetséges költő és publicista az oroszországi forradalomnak a szélsőreakcióra gyakorolt hatásáról adott számot, amikor páter Bangha Béla jezsuita atyának az *Egyházi Közlöny*ben megjelent cikkét állította pellengérre. Bangha így igyekezett elriasztani az orosz forradalom béketörekvéseitől magyar híveit: „Főleg, ha Oroszország forradalmát, mint a munkásmozgalmak békevágyainak erőfeszítését sikerül a világ elé állítani –, amin a zsidó sajtó máris erősen dolgozik, a szociáldemokrácia nem fog késni a békeszerzés babérlombját a maga agitációjában értékesíteni. Mind megannyi prognosztikon [előjel] arra nézve, hogy ha a háború előtt sok tekintetben a hanyatlás előtt álltunk, a háború

után a helyzet ránk nézve még jelentékenyen súlyosabb lesz." A páternak csak részben volt igaza, amikor a sorok között a háborút a megelőző békésebb időkhöz mérve az egyház pozícióinak megerősítése forrásaként állította be. Hiszen a klérus tekintélyének megrendülését is a háború okozta. Pilisi Lajos kommentárjában mindenesetre hozzátette Bangha vészkiáltásához: a páternak „az orosz forradalom fáj, amit az orosz pópa sutbavetésével papok nélkül intéztek a forradalmárok".

Május 6-án ismét a *Világ* jelentette, hogy Lenin több hívét az orosz ideiglenes kormány börtönbe vetette, ami ott országszerte „rendkívüli felháborodást keltett". Ugyanazon számában egy stockholmi tudósítást is hozott, amely szerint „Lenin pártjának tekintélye nap-nap után nő". „A Pravda 300 000 példányban jelenik meg. Lenin rendkívül népszerű. Nem tűnt el Pétervárról, hanem bejárja az országot és előadásokat tart." Két nappal később ugyanez az újság svájci szemtanúkra hivatkozva próbálta eloszlatni a még éveken, évtizedeken keresztül visszatérő legendát: „Az az állítás, hogy a [Lenint hazaszállító] vasúti kocsik le voltak plombálva, a mesék birodalmába tartozik."

Lenin és kísérete hazatéréséről a legbővebben a szociáldemokrata párt lapja, a *Népszava* adott tájékoztatást:

Az orosz forradalmárok hazatérése

Az emigránsok utazása

Megírtuk már, hogy a külföldön élő orosz emigránsok egy része Németországon keresztül tért vissza Oroszországba. Fritz Platten svájci elvtárs elkísérte az emigránsokat, és utazásáról a következőket írja a zürichi „Volksrecht"-ben:

Az orosz elvtársakkal való utazásomat különféleképpen értelmezték és kommentálták. Hogy minden legendának az élét letörjem, el fogom mondani, milyen körülmények között folyt le az utazás, és hogy mi indított arra, hogy a kalauz szerepét vállaljam.

L., R., Z. és a többi elvtársak megkértek, hogy támogassam őket a Németországon keresztül való utazás lehetővé tételében. Ekkor már befejezték a német követtel való előzetes tárgyalá-
85 sokat, elvben megkapták az engedélyt, és már csak arról volt

szó, hogy a részletkérdéseket megállapítsák. Az a körülmény, hogy Lenin és még több kifejezetten nemzetközi elvtárs utazni akart, abban a mélységes meggyőződésben, hogy Oroszországban szükség van reájuk, eloszlatta abbeli aggodalmamat, vajon politikailag felelősséget vállalhatok-e egy ilyen utazásért. Lenin évek óta tevékeny elvtárs az orosz pártban, évek óta elismert vezére a maximalista csoportnak, és annyira bíztam benne, hogy vállalkoztam volna erre a küldetésre még akkor is, ha a zürichi elvtársak ellenezték volna, amit ugyan nem tettek. A pártra egyáltalán semmi felelősséget nem hárítottam. Elutazásom előtt az elnököt levélben értesítettem, és közöltem vele utazásom föltételeit.

Bernbe mentem, és megállapodtam a német követséggel a föltételekre nézve. A megegyezés így szólt:

1. Alulírott Fritz Platten teljes felelősséggel és mindenkori egyéni szavatosság mellett vezetem Németországon keresztül az Oroszországba utazó politikai emigránsok kocsiját.

2. A kocsinak exterritoriális [területenkívüli] jogot biztosítanak.

3. Sem a Németországba való megérkezésnél, sem az onnét való elutazásnál nem fognak útlevél vagy személyi ellenőrzést gyakorolni.

4. A kocsiba politikai irányzat vagy a háború és béke kérdésében vallott fölfogásra való tekintet nélkül mindenki fölveendő.

5. Az utasok számára Platten a rendes árakon vált jegyet.

6. Amennyire csak lehetséges, az utazást megszakítás nélkül kell lefolytatni. A kocsit sem utasításra, sem önként nem szabad elhagyni. Az utazást technikai szükségesség nélkül nem szabad megszakítani.

7. Az átutazásra azon föltételek alatt adnak engedélyt, hogy az átutazók helyébe német és osztrák–magyar foglyokat és internáltakat cserélnek ki. A közvetítő és az átutazók kötelezik magukat, hogy a közvéleményre, különösen a munkások körében oda fognak hatni, hogy ez a kívánság megvalósuljon.

8. Nyomban megegyezést fognak létrehozni a svájci határról a svéd határig való lehető legsürgősebb elutazásra, valamint a technikai részletekre nézve.

Bern–Zürich, 1917. április 4.

Az utazás ezek szerint a föltételek szerint történt, és kijelenthetem, hogy valamennyi elvtárs meg volt elégedve az utazással.

A kormány képviseletében hárman kísérték a vonatot. Közöttük Janson úr. Janson csak velem beszélt, és átadta a német szakszervezeti tanács üdvözletét, amelyet személyesen megköszöntem ugyan, de nem viszonozhattam, mert az utasok politikai szempontból nem akarták az üdvözlést viszonozni. Janson személyesen akart az utasokkal beszélni, de figyelmeztettem, hogy az emigránsok közül senkivel sem lehet szóba állani, és ezért ajánlottam neki, hogy elégedjék meg a velem való beszélgetéssel. Janson úr figyelembe vette ezt, és az orosz emigránsokkal egész Németországon keresztül senki sem beszélt. Természetes, hogy egyénileg magam is a szükséghez mérten tartózkodó voltam. A sajátságos körülmények között lefolyt utazás alkalmat adott legendák terjesztésére, de megállapítom, hogy a fönt elmondottakban a valóságot ismertettem. Csak olyan emberek híresztelhetik és hihetik el, hogy Lenin Bethmann-Hollweggel beszélt és Scheidemannal tanácskozott, akiknek sejtelmük sincs Lenin politikai állásfoglalásáról.

Svédországban rendkívül szívesen üdvözölték az átutazókat. Az emigránsoknak a svéd és a norvég ifjúmunkások képviselőivel tartott tanácskozásán pontosan beszámoltak az utazásról, és ismertették azokat a politikai szempontokat, amelyek a Németországon keresztül való utazásra késztették őket. Az Angolországon keresztül való utazás bizonytalanságáról különösen meggyőződhettem akkor, amikor Stockholmba visszaérkezve hallottam, hogy Trockijt és társait az angolok letartóztatták.

Stockholmban tíz órát tartózkodtunk, és folytattuk utunkat. Tornióban, az orosz határállomáson, az ottani katonák rendkívül szívesen fogadták az emigránsokat, lelkesülten beszéltek a forradalom eseményeiről, és ujjongtak az emigránsok visszatérése fölött. Csakhamar elszakítottak útitársaimtól, és nem tudom, mi történt velük. Búcsúzásnál még elmondták, hogy délután négy órakor katonai kísérettel indulnak Pétervárra.

Pétervárig szándékoztam elkíséri az elvtársakat; ezt azonban az angol ellenőrzés megakadályozta. A „Frankfurter Zeitung" tudósítása szerint a határállomáson „visszatérésre szántam magamat", mert a határhatóságok nem voltak hajlandók biztonságomért szavatosságot vállalni. Ezzel szemben megálla-

pítom, hogy ilyen követelést egyetlen kormánnyal szemben sem támasztottam. Tornióban a következők történtek: Az elém terjesztett kérdőívek kitöltése után kínos és beható testi vizsgálatnak vetettek alá. Az eredménytelen vizsgálat után a következő beszélgetés folyt le köztem és az angol határtiszt között.

– Miért kíván Pétervárra és Moszkvába utazni?

– Hogy a kormánynál érvényesítsem 1908-ban a rigai törvényszéknél letétbe helyezett óvadékomra való igényemet, és hogy magánügyben meglátogassam apósomat és anyósomat Moszkvában.

További, politikai természetű okaimat nem mondtam el, mert olyannak láttam a helyzetet, hogy ezzel csak megnehezítem az emigránsok dolgát. Az angol tiszt megjegyezte, hogy nem ajánlja a Pétervárra való utazást, mert ott megint bezárnának, mint 1907-ben. Kijelentettem, hogy ez nem tartóztatna vissza a további utazástól; máris hosszabb szabadságra számítottam, s a tiszt megjegyzése semmi módon sem ijeszthet meg. Amikor a tiszt látta, hogy nem bír rávenni arra, hogy saját elhatározásomból visszaforduljak, kereken kijelentette, hogy Pétervárról jövő külön utasítás nélkül nem engedi meg, hogy átlépjem a határt. Ezért kénytelen katonai kísérettel a svéd határra visszavezetni. Elutazásom előtt alkalmam volt elbúcsúzni elvtársaimtól, és néhány szót váltottam velük, aztán szánra ültem, és katonai kísérettel a svéd határig vittek.

Két nap múlva Haparandából utaztam vissza, ahol hiába vártam az engedélyre, hogy átkelhessek az orosz határon. Két napig Stockholmban is várakoztam, hogy a Pétervárról jövő távirati értesítés esetén még egyszer Oroszország felé utazhassak.

Visszautazásom alkalmával megengedték, hogy néhány napig Németországban tartózkodjam. Mint minden utazó semleges polgárnak, huszonnégy óránként a rendőrségen kellett jelentkeznem, egyebekben pedig semmiképpen sem korlátozták mozgási szabadságomat.

„*Népszava*", 1917. május 13.

■ Ezekben a hónapokban ugrásszerűen megnövekedett az érdeklődés az orosz forradalom kevésbé ismert és névtelen hősei iránt is. Rövid életrajzok jelentek meg Pavel Akszelrodról, Martovról és Lenin más mensevik ellenfeleiről, az ekkor szűkebb munkatársi gárdájához tartozó Radekről és másokról.

A magyar munkásolvasók számára közölte Czabán Samu, a szocialista tanítómozgalom egyik elindítója, a későbbi kommunista harcos, majd mártír, az alábbi tárcát. Czabán, aki ekkor még meggyőződéses szociáldemokrata, pártja irányvonalához híven az orosz mensevikek vezére, a pétervári munkástanács elnöke, Csheidze éltetésével igyekezett megnyerni orosz hadifogoly partnere bizalmát.

Egy orosz tanítóvezér sorsa

Orosz fogoly elmondása után írta Czabán Samu

Nincs értelmes ember, aki ki tudná vonni magát az oroszországi események hatása alól. Hiába tudtuk, hogy ott állandóan égő lávafolyamokon járnak, hogy a proletariátus elszántsága minden üldözés, minden elnyomatás... Szibéria, kancsuka, ítélet nélküli gonosz elvesztés stb. stb. ...hihetetlenül hangzó büntetések ellenére is szilárd, forradalmi: hiába éreztük, tudtuk, hogy Európa országai közül sehol nem tombol oly féktelenül az abszolutizmus, és hogy a feudalizmus és autokrácia vészes fojtogatása, a csinovnyikok [cári hivatalnok] cinikus törvénytelenségei, korrumpáltsága sehol sem oly óriási, mint Oroszországban; hiába láttuk, hogy a belső nagy erők, a forradalmi törekvések állandóan lázban remegtetik meg a hatalmas birodalom testét... azért mégsem hitte senki sem – és ez minden számításon kívül esett –, hogy most, éppen most jön a nagy forradalmi változás, amely a szocialista szervező erő bámulatos hatalmával szinte minden nagyobb vérkeresztség nélkül segíti át ezt az életrevaló népet a szolgaságból a szabad fejlődés útjára...

Elmélázva nézegetem ezeket a szép szál orosz foglyokat, mennyi szimpátia sugárzik le arcukról... Hát ezek azok az elbutított, az atyuska mindenhatóságában rendíthetetlenül hivő emberek? Ezek azok a vallási fanatizmussal terhelt emberek,

akik az atyuska hatalmában nemcsak az uralkodó földi hatalmát, hanem túlvilági boldogságuknak legfőbb közvetítőjét is szent áhítattal csodálták?

Beszédbe elegyedtem velük. A bigottságnak, a vallási elfogultságnak nyomát sem találom gondolkodásukban. Semmi naiv, földöntúli csodával nem biztatgatják magukat a háború gyors befejezését illetően. Nagy, határtalan önbizalom sugárzik ki szemükből. Nem mondják végig gondolataikat, de látszik rajtuk, érzik beszédjükön, hogy hihetetlennek tartják legyőzetésüket. Szinte testvéries, lágy szeretettel szólnak a magyar ellenségről, akiket más nemzetbelinél jobban tisztelnek, és nem egy akad közöttük, aki még a negyvenkilencediki véres drámáról, mint az orosz politika megbocsáthatatlan baklövéséről is megemlékezik.

*

Egy kis csoport álldogál a Duna partján, nézegetik a jövő-menő hajókat. Talán a Volgát látják a mi Dunánkban... Amint hozzájuk érek, odaszólok: Szláva Russia, szláva Cseidze! [Éljen Oroszország, éljen Cseidze!] Egyszerre mind mintha „imához szólt" volna a kommandó: vigyázzállásba vágja magát, és kezét tisztelgésre kalapjához emeli. Kiválik közülük egy intelligens külsejű közember, bemutatkozik, tanító volt valamikor, és amikor megtudja, hogy én is az vagyok, nem tud hová lenni az örömtől. Elmondja élményeit, véleményét a most történtekről, és talán kissé hivatása iránt való elfogultságból a lefolyt forradalmi változásban: a nagy orosz írók évtizedes, a belső szabadság öntudatra keltésének dicséretes munkáján, a szocialista munkásság áldozatos küzdelmein kívül... a fölvilágosított, a szocialista érzelmektől átitatott vidéki tanítóság munkájának is nagy részt tulajdonít a forradalom gyors győzelmében...

– Ah, a szocialista tanítóság, ez érdekel, kérem, beszélje el, hogyan kapcsolódott be a proletariátus fölszabadító küzdelmébe a tanítóság ereje, miként vette ki részét a munkából s az elmaradhatatlan üldözésből.

– Bizony, ez igen nehéz föladat volt – veszi át a szót az én orosz kollégám –, nemcsak azért, mert a vidéki tanítóság maga is nagyrészt tudatlan, tanulni nem akaró, kisigényű és rosszul

fizetett emberekből rekrutálódott, hanem azért is, mivel a hatalom minden szabadabb megnyilatkozást csírájában elfojtott. Ha akadt bátor ember, aki a tanító anyagi és erkölcsi fölszabadítását a népnevelés mélyítésével kapcsolatban hangoztatva szervezkedésre szólított föl, s a tanítóság mögéje állt, azt a hatalom először megpróbálta szép ígéretekkel megejteni, s nemegyszer azon vette észre magát a tanítóság, hogy a vezér, aki azelőtt oly meggyőzően tudott beszélni a fölszabadítás szükséges voltáról... egyszer csak mint tanfelügyelő lépett a tanítói közvélemény elé, s a tanítóság legszebb föladatai közé a nép régi erkölcsének konzerválását, hatóságai iránti tiszteletének emelését, a tanítóság anyagi jólétének fokozására pedig a közhatóság által mindig melegen ajánlott: piócagyűjtést, gyógynövényszedést, a vidék gazdasági erejének magasra emelését – amellyel együtt jár a tanítóság anyagi és erkölcsi fölemelése is – és más hangzatos, de eredményre nem vezető frázisokat csalhatatlan orvosságként jelölte meg. A sok csalódás elkedvetlenítette a szociális igazságokért lelkesülő tanítóságot.

Egyszer azután, a japán háború után, az 1905-i forradalom megindulása előtt, egy igénytelen kis falu tanítója vált ki a nagy mozgalomban. Eddig még nem hallott bátorsággal hirdette a szociális igazságok megvalósításának s a küzdelemben a tanítóság részvételének szükségességét. Egyszerre megértette mindenki, hogy ez a hang a szívekhez szól, s a tanítóság hatalmas tömegei vetették erejüket a küzdelembe, hogy a tömegek érzelmének, vágyakozásának hangot adó kollegájukat szervezett erejükkel, szolidaritásukkal fedezzék. A nagy mérkőzés megtörtént. A régi világ hívei a hatalomhoz menekültek, s gáncsot vetettek progresszív társaiknak. Mindhiába. Az új vezetőség bátor nyíltsággal szólította föl a tanítóságot az ország átalakítását célzó nagy küzdelemre, s a szocialistáktól tanult ügyes szervezettséggel hamarosan megteremtették a haladó tanítók táborát, s a nép felvilágosításának, a tudomány igazának hirdetése, a forradalmi idők eseményeihez való előkészítő szükséges munka kezdetét vette. Nehéz volt ez, mert minden faluban ott volt a kerékkötő pópa, a nép vérét elszívó, korrumpált csinovnyikok serege s az osztályérdekükben megtámadott feudális birtokosság.

 A hatalom mindjárt kezdetben megpróbálta a mozgalom el-

fojtását, a vezérek eltántorítását. Ott voltam Konsztantyin Szergiusz barátommal – így hívták a bátor néptanítót – mint titkár a miniszter előtt, aki leplezetlen nyíltsággal ajánlotta föl barátomnak az egyéni érvényesülés díszes pozícióit, amelynek ellenében a tanítóság vezetését a hatalom által megjelölt úton kívánta: semmi bizalmatlanság, megnyugvás a hatalom jóindulatában és különösen: félre a politizálással és a nép politikai öntudatának fölkeltésével! Amikor barátom kijelentette, hogy meggyőződését és a tanítóság reá ruházott bizalmát semmiféle előnyért cserben nem hagyja... a miniszter magából kikelve fenyegette meg, hogy elcsapja, bebörtönözteti, és megmutatja, hogy a hatalommal ujjat húzni büntetlenül nem lehet. Barátom nyugodtan válaszolt:

– Azt tudom, hogy ehhez van hatalmuk, de nem volna méltó a miniszter úrhoz, ha a hatalmat a közönséges bűnösökre alkalmazott mértékkel velünk szemben érvényesítenék, velünk, akik az orosz népet fölemelni, naggyá, hatalmassá, boldoggá akarjuk tenni.

A hatalom beváltotta fenyegetését. A forradalom kitörésekor elfogták többünkkel együtt. Nehéz volt elítélni minket, mert hiába, a reakció még nálunk, Oroszországban is szereti törvénytelen eljárását a törvényesség látszatában föltüntetni. Tanúk kellettek, akik bizonyítsák a forradalomban való részvételünket, és ilyen aljas szerepre Oroszországban sem igen akad vállalkozó. Azonban barátom hihetetlen erőpazarlással, de tiszteletre méltó meggyőződéssel egyszerre két front ellen harcolt; nem elégedett meg azzal, hogy mint a tanítóság vezetője irányítást gyakoroljon, a purifikációt szűkebb környezetében is vas eréllyel végezte. Szervezte faluja parasztságát, körmére nézett a sikkasztó, okmányhamisító csinovnyiknak, meghiúsította egy élősdi úri társaság parcellázási tervét, amellyel a falu népét megnyomorítva, maguknak egy fél millió rubel hasznot szereztek volna, sőt... a nép erkölcsét az iskolán keresztül oly pusztítóan romboló saját, fajtalankodó kollégáját is kipellengérezte... Ezek önként jelentkeztek mint vádlók, akikhez a fölvilágosodottság örök ellensége, a pópa is csatlakozott. Minden konkrét adat hiányában, csupán impressziójukra hivatkozva, ezek a vádlók tanúsították barátom részét a forradalomban.

Barátom védekezett. Szegény, naiv ember azt hitte, hogy a

vádlók semmivel be nem igazolt vádjaival szemben elegendő lesz a vád alaptalanságát szavahihető tanúkkal, magával a néppel bizonyítani. Hiú erőlködés volt. Még a középkort is megszégyenítő szemérmetlenséggel elkövették azt a gazságot – és ilyen is csak Oroszországban történhetett –, hogy barátom tanúit, akik az ő igazsága mellett tanúskodtak... az ítélet indokolásában a vád megerősítésére mint terhelő tanúkat vonultatták föl. És az elnémított sajtó mellett így volt lehetséges a haladó tanítók vezérét mint hazaárulót, mint tanítói kötelességeit megszegőt halálra ítélni. Minket – szűkebb vezérkarát – hétnyolc évi börtönnel sújtottak. Az ítélet végrehajtásánál jelen kellett lennünk.

Szergiusz barátom nem kért kegyelmet, nyugodtan lépett a bitófa alá. Utolsó szavai ezek voltak bíráihoz:

– Ma ti ítélkeztek, holnap vádlottak lehettek! Nézzétek a bíborfényben fölkelő napot – keletről... közeledik a lángsugár. Az orosz nép elkeseredése fölgyújtja ezt a korhadt alkotmányt, és titeket hamuvá éget egykoron!!

Kartársaim, az igazság diadala már nem lehet messze. Csak bátran... előre!...

Az orosz fogoly szemében könnyek csillogtak. Egy nehéz sóhaj után így folytatta beszédét:

– Büntetésem kitöltöttem, állásomat elvesztettem, új foglalkozást kerestem, s még inkább összenőttem a mozgalommal. A világháború engem is elszólított. Fogságba estem. Érzem, hogy ami most nálunk történik, abban a mi fölvilágosító munkánknak is nagy része van. Azóta a tanítóság fölvilágosodottjai kitartóan tovább gyújtogatták az agyak mécseseit, s ha nem is oly nyíltan, de hatékonyan előkészítették a nép lelkét a nagy, a belső szabadság gondolatának megértésére s a... nagy tettekre!

A mostani dús aratásban az orosz tanítóság jól előkészített vetésének arany kalászai minden ország tanítóságának szolgálnak üzenetül: Világosítsátok föl a népet, hogy a béke áldásait mielőbb élvezhessétek!

Népszava, 1917. május 26.

■ 1917 májusában a stockholmi konferencia terve vonja magára a központi hatalmak sajtójának figyelmét. Azoknak a szocialista pártoknak a küldöttei készülődtek a zöld asztalhoz ülni, amelyek sajtója a háború első szakaszában kölcsönösen kígyót-békát kiáltott egymásra, támogatta saját kormánya hódító háborúját. 1917-ben már hatástalanul peregtek le az emberekről a soviniszta jelszavak. Ezek az előzmények és főként a központi hatalmak katonai vereségének bizonyos előjelei késztették elsősorban Németország és Ausztria–Magyarország urait arra, hogy szocialista pártjaik békekezdeményezését támogassák. Nemcsak tudomásul vették, hanem előzékenyen elősegítették a szociáldemokrata vezetők kiutazását.

Némi vonakodás után a magyar kormány is engedélyt adott arra, hogy Garami Ernő, Weltner Jakab, Kunfi Zsigmond és más szociáldemokrata vezetők elutazhassanak. A május közepén tartott előkészítő találkozó azonban nem hozta meg a várt sikert. Az angol és a francia politikai vezetők, katonai győzelmük tudatában, feleslegesnek tartották a tárgyalásokat, saját szocialistáikat nem engedték Stockholmba. A Lenin vezette orosz bolsevik párt viszont más okból utasította el a részvételt: a stockholmi találkozót csupán a központi hatalmak olyan kísérletének tekintette, hogy a lehető legkisebb veszteséggel, hódításaik részbeni megmentésével láboljanak ki a számukra bizonytalan kimenetelű világháborúból.

Naiv jóhiszeműséggel azonban egy ideig még sokan a béke reménységét látták a stockholmi tárgyalásokban. A magyar sajtó népszerűsítette a tárgyalásokra hajlandó orosz mensevik pártot. Magasra értékelte Kunfi Zsigmond is alábbi írásában a stockholmi programot, az a beállítása azonban, mely szerint „az orosz forradalomtól logikusan vezetett az út Stockholmig" csak részben állta meg a helyét. Másfelől viszont egész sor igazságot mondott ki terjedelmes, itt csak részletekben közölt elemzésében:

Az orosz forradalomtól Stockholmig / KUNFI ZSIGMOND

(Részletek)

Budapest, 1917. május 22.

Az orosz forradalom nemcsak a világ történelmének, hanem a háború belső, szociális és politikai történelmének is fordulópontja. Soha még ekkora kiterjedésű, ennyi lakost felölelő birodalom ily gyorsan és alaposan nem alakította át politikai kormányformáját. A forradalmi Franciaország kis kormányzóság volt a mai orosz birodalomhoz képest és a társadalmi osztályok váltógazdasága is legfeljebb reform volt ahhoz képest, ami most Oroszországban történni látszik. A nagybirtokosok és a bürokraták abszolutizmusának helyére egyik napról a másikra a polgári és katonai proletárok diktatúrájához szerfölött hasonlatos uralmi rendszer került. A katona- és munkástanácsnak az események tanúságtétele szerint nagyobb a hatalma, mint a kormányé, amely az uralkodó osztályok ama rétegeinek képviselője, amelyek a régi rendszerrel szakítottak és Oroszországot modern állammá akarják átalakítani. Oroszországnak ezzel a forradalmi átalakulásával, bármi lesz is belőle és bárminők is lesznek maradandó eredményei, az a szerep, amelyet Oroszország eddig Európa történetében betöltött, megszűnt, illetve más államokra ment át. Oroszországot tekintette – joggal vagy jog nélkül – a közfelfogás az európai egyetemes reakció legfőbb tartalékjának, annak a konzervatív erőnek, amely tehetetlenségi nyomatékánál fogva gátja volt Közép- és Nyugat-Európa minden olyan fejlődésének, amely a népjogokat és népszabadságot komoly valósággá, írott malasztból eleven erővé tette volna. Még ha az orosz forradalmi demokráciának nem is volna meg az ereje, hogy mindazt meg is tartsa és állandó intézménnyé nevelje fel, ami hatalmat a forradalom első lendületekor kivívott és amire a háború nyomása alatt rá tudta kényszeríteni az uralkodó osztályokat: akkor is egészen bizonyos, hogy ez után a kezdet után, a világ mai konstellációjában az olyanfajta demokrácia, mint amilyen az angol, francia vagy amerikai, visszaesést és demokratikus fejlődésünknek alsó határértékét jelenti majd az oroszok számára...

...Világos, hogy olyan államban, amelynek lakossága túl-
95 nyomó számban parasztokból áll, a kormányformát és az uralmi

rendszert végső soron az határozza meg, akinek pártján állanak a parasztok. A katonák és a munkások tanácsának szervezete arra vall, hogy a forradalmi ipari proletariátusnak sikerült a kaszárnyákban, lövészárkokban, táborhelyeken, a közös küzdelem, szenvedés és nélkülözés helyein megtalálni a kapcsolatot a parasztságnak azokkal a tömegeivel, amelyek eddig világszerte az ellenforradalom támasztékai voltak. A háború kisodorta falusi elszigeteltségéből a parasztságot és a katona- és munkástanács nagyszerűen megalkotott szervezete a nép eme két leghatalmasabb és legnagyobb számú rétegének közös politikai és szociális cselekvésre való összefogása. A katonák a parasztságot képviselik e forradalmi szervezetben és ez bizonyára egyik fő oka annak, hogy az orosz forradalom olyan aránylag kevés áldozattal olyan aránylag hallatlanul nagy eredményeket tudott elérni. A szocialista munkásság és a vele rokonszenvező forradalmi intelligencia, amelynek szerepe ebben és az összes orosz forradalmakban és forrongásokban igen nagy volt, sohasem tudta volna ezt a célt elérni a parasztság nagy tömegeinek támogatása és részvétele nélkül. Senki sem tudja ma megmondani, milyen mélyre nyúlik ez a szervezettség és mekkora a ma hatalmon levő forradalmi demokrácia tényleges hatalma. De kétségtelennek látszik, hogy minél tovább tart az a kivételes helyzet, amelyet a háborús tekintetek biztosítanak az orosz demokráciának, a katonák és a munkások tanácsának: annál inkább lesz módja arra, hogy hatalmának reális alapjait is megszerezze, vagyis átalakítsa azokat az intézményeket, amelyeken az uralkodó osztályok hatalma nyugszik, hadsereget, közigazgatást és bíráskodást s másrészt hozzáfogjon a forradalom sorsdöntő kérdésének, a földkérdésnek rendezéséhez. Nevetségesnek kell ítélni azt a felfogást, hogy az orosz forradalom az egyébként igen nagystílusú angol diplomácia műve volna; forradalmakat nem lehet importálni, sőt exportálni sem, ami pedig a háború elején minden állam vezető politikusainak kedvenc eszméje volt. ...

A meg nem hamisított és a nép, a dolgozó tömegek és a háborút megharcolt tömegek lelkéből táplálkozó és célkitűzéseit onnan merítő orosz demokrácia ma az egész emberiségnek legnagyobb reménysége. A béke reménysége azóta szökkent sudárba, amióta az orosz demokráciával és szocializmussal olyan erő jelent meg a történelem színpadán, amely nem az uralkodó

Ki a vivát?

Hát ki a vivát? Tisza vagy Andrássy?
Mán én csak inkább arra szavallok, aki békét csinál.
Hát akkor éljenek azok a kutya cucilisták!

osztályok kiszolgálójává fokozza le a népies erőket, elsősorban a munkások szocialista és a parasztok kommunista színezetű demokráciáját, hanem amely ellenkezőleg, az uralkodó osztályoktól elvett hatalom jelentékeny részét a béke műveinek szolgálatába próbálja szegődtetni. Az orosz forradalmi demokrácia eme békeakaratának jelentkezése egyszerre megmozdította Európaszerte mindazokat az erőket, amelyeknek sohasem szabadott volna tulajdonképpen elszakadniok a béke műveinek előmozdításától s ezek között elsősorban a nemzetközi szociáldemokráciát. Így vezet logikusan az út az orosz forradalomtól Stockholmig, odáig, ahol az egész világ szocializmusának rá kell eszmélnie arra, hogy minden politikai és földrajzi hatalmi kérdésnél magasabbrendű és fontosabb eszménye ma a világnak és elsősorban a dolgozó néposztályoknak a béke. Minél inkább van valamely ország munkássága abban a helyzetben, hogy államlampolitikájának menetére oly döntő befolyást gyakorolhasson, mint aminőt ma a külső politikára is gyakorol az orosz ipari és földmívesproletárság: annál közelebb áll az egész emberiség a haladás és a béke ama eszményéhez, amelynek evangéliumát hirdeti napról-napra fényesebb példával világgá az orosz forradalom. Nyugat- és főképpen Közép-Európa igazi demokratizálása Stockholm igazi problémája.
Szocializmus, 1917. június.

■ A stockholmi konferencia eszméje a háborúból kiutat kereső, a hivatalos politikából, diplomáciából kiábrándult jó szándékú értelmiségieket is felfűtött várakozásokkal töltötte el, amint ezt Móra Ferenc alábbi cikke illusztrálja.

A Jakabok / MÓRA FERENC

Az utolsó Jakabok, akikkel a történelem foglalkozott, a Stuartok voltak, ez ostoba és kártékony koronás férfiak, akiknek csak azért lehet megbocsátani, hogy valaha léteztek, mert Macaulay írt róluk történelmet. Az újság szerény munkása, akire ma került a robot sora e hasáb teleírásában, természetesen nem történelmet ír, csak széljegyzetet a naphoz és alázatosan

Életmentés

Bitó rajza

Ki tudja, túl van-e már minden veszélyen!

kéri az olvasó bocsánatát, aki esetleg rossz néven veszi, hogy íme most igen egyszerű Jakabok kerültek a homloktérbe. Mindenféle stockholmi Jakabok, akik nemcsak a góthai almanachban nem lelhetők föl, de nem tud róluk nemzeti jeleseink lexikona sem, a néhai Sturm szerkesztő úrról nevezett országgyűlési almanach.

Ez bizony furcsa, hogy a Jakabok, akiket néhány évvel ezelőtt Jakabokányiknak is nevezett a magyar sajtó elmésebb fele, így befurakodtak mindenüvé. Nemcsak Stockholmba tolakodtak be és nemcsak királyi és császári udvarokba, mert azt még meg lehet érteni ezekben a szeles időkben, amelyek igen gorombán akaszkodnak a legmagasabb fák üstökébe is – ám a Jakabok már betörtek a magyar polgári társadalom lelkének salva guardiájába is. Hiába nem akarsz róluk tudni, minduntalan elibéd kerülnek Weltner úr, Adler úr, Goldenberg úr, Smyrnov úr és mindeme stockholmi Jakabok munkája jobban érdekel, mint a kegyelmes és kegyetlen uraké, akiknek neveit esztendők óta megszoktad és megtanultad az újságodban. Akarod, nem akarod, ők csinálják immár a napok történetét és abban a te sorsodat és az unokádét is és ők a pólusai a tengelynek, amely körül világod forog minden kancellárjaival és hadvezéreivel egyetemben.

Sok mindent nem tudunk persze még abban a mély és vértől iszamós kútban, amelybe három évvel ezelőtt belerekenttettünk, mint József testvérei által – de hajnallik már annyira, hogy egyet-mást megsejtsünk a felettünk történőkből. Ha a kancellár meg fog bukni – pedig a béke útjából előbb-utóbb félre kell állnia az utolsónak is azon államférfiak közül, akik a háború bölcsőjét ringatták – bizony a németországi Jakabok buktatják őt meg, akik mint az emberiség képviselői váltottak testvércsókot Stockholmban az oroszországi Jakabokkal. És a franciaországi parlamentben is, az olaszban is a Jakabok torkolásszák a háborúnak a világot átgyűrűző undok sárkányát és torkolásznak a magyar parlamentben is – ha a karok és rendek adtak volna nekik helyet maguk közt. De a Jakabok rendjének, régi kifejezéssel a negyedik rendnek, nem jutott hely a magyar parlamentben. A szocializmust már minden ország rég recipiálta, mikor nálunk még mindig tolonc gyanánt bántak vele, ujjlenyomatot vettek róla és homlokára égették a hazátlan bitang-

MÁJUS ELSEJE

Budapest, április 29 (17.) 2577. szám L. évfolyam. 1917

BORSSZEM JANKÓ

ALAPÍTOTTA: CSIBRÉK BOTS
SZERKESZTIK: MOLNÁR JENŐ és BÉR DEZSŐ

Előfizetési ár: Egész évre 20 korona. Fél évre 10 korona. Negyedévre 5 korona. Egyes szám ára 40 fillér.

Telefon: Felelős szerkesztő 33-34. Műve[illegible] 61-46. Kiadóhivatal 130-05. Mezőtelen minden vasárnap.

Szerkesztőség Károly király út 4

Kiadóhivatal József-tér 13

A váratlan vendég

A munkás: — Engedelmet, ha közbeszólni bátorkodom

ság betűit. A hivatalos hatalom üldözte, a polgári közvélemény kinevette. S ennek köszönheti ma a háború keresztjén vérző magyar polgárság, hogy míg minden ország parlamentjében egyre harsogóbb szóval követelik a békét, a magyar parlamentben halkan is alig mernek róla beszélni.

A bűnhődés korszaka már itt van, el kell jönni a jóvátételnek is. A polgárságnak nem szabad elfelejtenie, hogy diplomata frakkban csinálták a háborút, munkászubbonyban a békét. S a hála nemcsak kötelesség, hanem okosság is ebben az esetben.

Szegedi Napló, 1917. július 12.

■ 1917-ben Gábor Andor, a későbbi kitűnő kommunista költő és publicista, inkább még csak szórakoztató, a társadalmi félszegségeket kíméletlenül kipellengérező szatíraíróként ismert az olvasók szélesebb köreiben. A háború szenvedései és az orosz forradalom azonban mind élesebbé tette társadalomkritikáját.

Az ember / GÁBOR ANDOR

Az emberiség igen tekintélyes hányada a háború alatt sem változott. Ennél szomorúbb tényt nem nyújt a történelem, ha akárhogy bújjuk és tanulmányozzuk is. E háborúnál nagyobb leckét az emberiség még sohasem kapott és íme, borzasztó, rettegni lehet tőle, hogy nem tanult belőle. Még azt az egyet sem tanulta meg, hogy a háború a legfőbb rossz; egész pontosan kimutatható, hogy a koleránál és pestisnél is rosszabb. És senkisem vetemedik arra a tébolyra, hogy a kolera és pestis létjogosultságát hirdesse vagy szükségszerűségét hangoztassa, míg a háborúnak még most is vannak őrültjei s milliószám vannak közömbösei, akik azt hiszik, hogy ha már benne vagyunk, nem kell tennünk semmit ellene, nyugodtan, vagy nyugtalanul, de be kell várni a végét.

Mivel pedig lehetetlen nem hinni az Emberben, különben meg kellene tenni a nagy, általános indítványt, hogy mind, akik kétlábon járunk, találkozzunk különböző erdőkben, ahol teherbíró ág van elég s testületileg kötözzük fel magunkat s gyerme-

keinket is, az egy napos csecsemőtől kezdve, kötözzük magunk mellé a fára, mivel, mondom, az Emberben nem hinni lehetetlen, biztosak lehetünk benne, hogy az elkövetkező korok embere, nem is száz, hanem már ötven, vagy még kevesebb év múlva, ha meg is érti ennek a háborúnak az elejét (mert megérti a tévedést, amelyből származott), semmiesetre sem fogja megérthetni a harmadik és negyedik esztendejét, pontosabban, az orosz forradalom után következő esztelenségét. Azt kell hinni, hogy az emberek közt járvány pusztított, valamely agyfene, melytől csak azok a szelíd, jóságos dühöngők voltak mentesek, akiket az emberiség ez idő alatt is lipótmezőkön tartott kényszerzubbonyban s akik csak az ápolójukat akarták agyonverni, mert nem akarta elhinni nekik, hogy ők meg tudják állítani a napot. Ami gondolatnak sokkal józanabb és tiszteletreméltóbb, mint az a másik, hogy ez a háború vezethet valamire.
Pesti Napló, 1917. augusztus 5.

■ 1917 nyár derekán az események alaposan megcáfolták az orosz polgári demokratikus forradalomhoz fűzött várakozásokat. A Móra által munkászubbonyosoknak nevezett vezetők szavakban valamennyien a háború gyors befejezését sürgették, ám tetteikben nagyon is különböztek egymástól. A szavak és tettek közötti kiáltó ellentmondás iskolapéldáját ezúttal az orosz mensevikek szolgáltatták. Részesei voltak a hatalomnak, megjelentek a stockholmi konferenciát előkészítő tanácskozásokon, és ott, Móra kifejezésével, valóban „testvéri csókot" váltottak a velük ellenséges országok szociáldemokratáival, szorgalmazták, hogy Oroszország szövetségesei, az angol és francia kormány engedélyezze az ottani szocialisták részvételét. Mindent megtettek, ám éppen akkor, amikor a Kerenszkij vezette burzsoá kormány 1917 júniusában végre már eleget akart tenni az angolok és franciák sürgetésének, rendezni akarta az orosz burzsoáziának benyújtott számlát, vagyis antantszövetségeseivel összehangolva offenzívát készített elő a német–osztrák–magyar hadállások ellen –, a mensevikek, jelentéktelen töredéket leszámítva, nemhogy szót emeltek volna a háborús erőfeszítések fokozása ellen, hanem mint elkerülhetetlen lépést, tudomásul vettek azt.

Csupán Oroszország másik „munkászubbonyos pártja", a Lenin vezette bolsevikok tartottak ki makacsul a háború befejezése mellett, éppen azok, akik a békét sóvárgó tömegek becsapásának minősítették a stockholmi találkozót.

Az új orosz offenzíva miatt rohamosan alábbszállt a központi hatalmak vezetőinek szemében saját szocialistáik értéke, s azok után, hogy ezúttal sikerült Kerenszkijék támadását visszaverni, sőt némi teret is nyertek orosz földön, fokozatosan elfordultak tőlük. Sikerült nyugaton is feltartóztatni az oroszokkal egyidejűleg kezdett offenzívát. A béke, a demokratikus jogok kiterjesztése ezután már egyáltalában nem látszott sürgősnek. Júniusban az iménti ígéretekkel hivatalba lépett Esterházy-kormányt is menesztették, helyébe augusztus 20-án a politikai taktikázás, rafinéria már többször kipróbált és bevált nagymesterét, Wekerle Sándort nevezték ki miniszterelnöknek.

Az oroszországi fejleményeket eközben változatlan figyelemmel kísérték a magyar újságok. Június 15-én az Oroszországban kibontakozó belső háborúról, nem sokkal később a parasztság nagyméretű megmozdulásairól, egy készülő új forradalomról adtak hírt. Június 29-én a *Világ* svédországi levelezője e címen informálta a lap olvasóit: „Lenin szava – a nép szava." Az alcím pedig így hangzott: „Lenin kerekedik felül."

A magyar olvasó arról is értesülhetett, hogy a Kerenszkij-offenzíva előkészítése és megindítása idején az orosz kormány minden addigit felülmúló irtóhadjáratba kezdett a béke hívei ellen. Tudomást szerzett a világ a bolsevikok július elején tartott nagy pétervári tömegmegmozdulásának kegyetlen vérbefojtásáról is.

Természetesnek látszott, hogy a központi hatalmak katonai érdekeivel Lenin felülkerekedése egyezett volna meg. Ez is szerepet játszott abban, hogy a magyar sajtó szinte egészében Lenin mellett, Kerenszkij ellen foglalt állást. A helyzet bonyolultságát jelezte, hogy éppen a munkások lapja, a *Népszava* bizonytalankodott. Nem mintha a magyar szociáldemokrácia lapja ellentétbe került volna a hadvezetéssel. De szívéhez mégiscsak a Kerenszkijjel szövetséges mensevikek álltak közelebb.

E sajátos okok késztették a *Népszava* szerkesztőségét, hogy egy menseviket szólaltassanak meg, egy meg nem nevezett orosz szocialista politikust, akinek a *Népszava* július 25-i számában közölt írásából megtudhatták a munkásolvasók: igaz, hogy a bol-

Budapest, július 15 (28.) 2588. szám Ötvenedik évfolyam, 1917

BORSSZEM JANKÓ

ALAPITOTTA: CSICSERI BORS

SZERKESZTIK: MOLNÁR JENŐ és BÉR DEZSŐ

Előfizetési ár: Egész évre 24 korona. Félévre 12 korona. Negyedévre 6 korona. Egyes szám ára 80 filler

Telefon: Felelős szerkesztő 33-94. Művészeti szerkesztő 61-85. Kiadóhivatal 139-68. Megjelenik minden vasárnap

Szerkesztőség: Károly király-út 4

Kiadóhivatal: József-tér 13

Az orosz offenziva

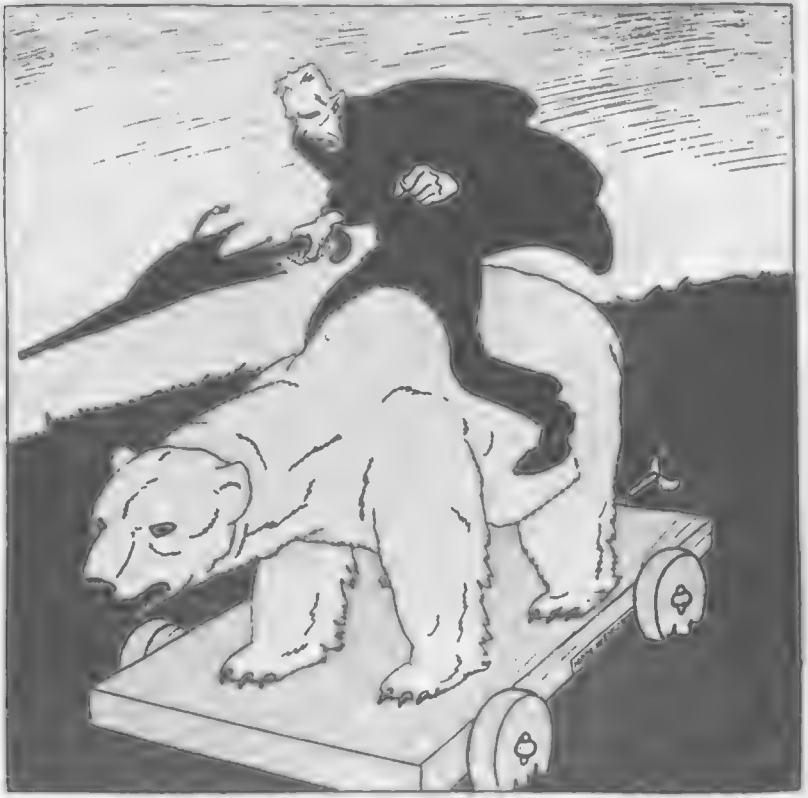

Angol játékmedvét lovagol Kerenszki. — Kerenszki, Kerenszki, ugyan merre mensz ki?

sevikok rögtöni proletárforradalmat akarnak, de ez a magántulajdon szabadságának megsértését jelentené. „A történelmi fejlődés nem igazolja a bolsevikok nézeteit és lassan ezt maguk is belátják." A tudósító elfelejtette megjelölni azt a hírforrást, amely szerint a bolsevikok lemondani készültek a proletárdiktatúra kivívásáról.

A *Népszava* azonban helyt adott a Leninékkel rokonszenvező közleményeknek is: 1917. augusztus 5-én például az osztrák Max Adler cikkét közölte, amely „Az orosz offenzíva tanulságai" címen állapította meg: „Kerenszkij most arra szorul, hogy a Leninhez és Trockijhoz hasonló emberek szeplőtelen hírnevét azzal a gyanúsítással mocskolja be, hogy német zsoldban állnak, akiket a nemzetközi proletárság az orosz szocializmus megfélemlíthetetlen és áldozatkész előharcosainak ismer."

A magyar lapokban fokozatosan jeligévé vált az a megállapítás, hogy Lenin a békét, Kerenszkij a háborút jelenti.

A Kerenszkijről kialakult nézeteket illusztrálja a *Szegedi Napló* alábbi vezércikke és a *Borsszem Jankó* gúnyrajza is. (1917. szeptember 2.)

A moszkvai operában

A moszkvai opera színpadját vörös drapériával vonták be, a forradalom színével, de a hóhérával is. És az a néhány ezer, kongresszuson résztvevő orosz férfiú, akik a megkínzott beteg ország százmilliói helyett ültek a nézőtéren, tényleg nem tudhatták, hogy Kerenszkij, aki a színpadról fenyegetődzött, jósolt és magasztosította önmagát, vajon a már feledésbe menő forradalmuk hőse-e, vagy pedig az új erőre kapó zsarnokságnak tirannusa és hóhéra-e? Vajon arra a közelfekvő eshetőségre gondoltak-e, hogy aki ott a színpadon ágál, az egyszerűen színész? Ügyes, magával ragadó, valószínűleg szuggesztív hatású színész, akinek a nézők könnyen elhiszik azt, amit játszik, akkor is, amikor a haldokló honmentőt, akkor is, amikor a haldokló országot életre hívó megváltóját alakítja. Sőt, nekünk úgy tűnik, hogy ezen a kongresszuson direkt szervezett klakkról [fizetett tapsolók] is gondoskodtak. Mert feltehető-e, hogy egy országban, amely alig néhány hónapja elkergeti a világ leghatal-

Kerenszki cár

Feiks rajza

Testvéreim, én hozom nektek a szabadságot tűzzel vassal, az egyenlőséget gyilokkal törtel, a testvériséget akasztófával.

masabb császárját: az orosz cárt, ma olyanokat mondhat a forradalom szabadsághőse zúgó tapsok és tomboló helyeslések mellett, hacsak e célra kirendelt publikum előtt nem, mint ez: „És bármiféle támadásokat intézzenek is ellenem, tudni fogom a módját, hogyan rendeljem alá a támadókat a legfelsőbb hatalomnak, azaz magamnak, a legfelsőbb hatalom fejének." Hiszen ez valóságos cezarománia.

És hogy fenyegetéseinek nagyobb súlyt adjon, eszébe juttatja a felszabadított népének még élénken emlékezetében levő cári uralmat: „Türelmünknek vannak határai, és akik ezeket a határokat túllépik, olyan erőre találnak, amely őket a cárizmus idejére fogja emlékeztetni." Erről még Anatole France „Pártütő angyalok"-jai jutnak eszünkbe. Ebben a csodálatos bölcs könyvben van egy felejthetetlen rész. Arról szól, hogy az örök forradalmár, Lucifer ördög vonakodik a pártütő angyalok élére állni, mert álmában úgy látta, hogy sikerül nekik legyőzni az istent. Letaszítják mennyei trónusáról, és helyébe Lucifer ül. És íme, az örök tagadás szelleme, a szünetlen kritikus, a megbékélhetetlen lázongó lassanként ugyanazokat a hibákat veszi fel, amelyekért úgy látszott nekik, az istent meg kellett fosztani uralmától. Lucifer nem akart ezen az átalakuláson átmenni, és inkább lemondott a forradalom vezetéséről. Vajon mikor fog Kerenszkij ráeszmélni arra, hogy a tirannizmus ugyanazon bűneibe esett, amelyekért a cárt detronizálták? Vajon fel fog-e riadni lidércnyomásos cézári álmaiból és visszavágyni az egyszerű, öszszeesküvő, bombagyártó forradalmár nyugodt álmait? Vagy megvárja, míg a többiek felébrednek?
Szegedi Napló, 1917. augusztus 29.

■ Az orosz földeken érlelődő új vetést Ady sem tévesztette szeme elől. 1917 kora őszén közölt szép versében kifejezetten nem utal az orosz forradalomra, de a körülötte zajló eseményeket, a kor viszonyait mérlegelve, pillanatig sem lehet kétséges, hogy az orosz forradalomhoz mérte a fejlődésben ismét megrekedt magyar társadalmat, amikor azt írja: „Megkéstünk kissé, el ne késsünk."

Nóták piros ősszel / ADY ENDRE

I.
Piros Ősz, Piros Föld, Piros Ég.
De a gondolatok ma: kormok,
De a gondolatok feketék.

A gondolatok, a gondolatok.
Piros volt a gondolat régen,
Ma pedig üszkös, sötét s halott.

Piros volt egykor a szerelem,
Piros volt a húsvéti zálog,
Piros a rózsa a kebelen.

Piros a Nyár és a Nyár-utó,
Piros volt minden kis szerelem,
Mely lyány után volt nagyon futó.

A vér is piros volt akkor talán
S most tengerekben is olyan csak,
Mint bor-folt kis korcsma asztalán.

II.
Piros volt az Úr és a hóhér
S angyalok jártak le a Földre
Egy kicsi-kicsi, piros bókért.

És piros volt a magyar álma,
Mert a kenyér régen kenyér volt
S nem mennyekből ledobott málna.

Piros volt mi nagy törekvésünk:
Siessünk nagyon a magyarral,
Megkéstünk kissé, el ne késsünk.

Nagy magyar bánatunk piros volt
Igazán igazunkban voltunk
S nem mi csináltuk, ami rossz volt.

Piros magyarság, be elkéstél,
Be rosszabbul mén most a dolgod
Minden régi semmit-tevésnél.

Piros szív, piros agy, piros bor
Rosszul érkeztünk e világba:
Piros világ és mégis rosszkor.

Piros csók, hit és piros álom,
Sokadik Ősz fordított most meg
Keresztül milliom halálon.

III.
Piros Ősz, piros Föld, piros Ég.
De a gondolatok ma kormok,
De a gondolatok feketék.

Nyugat, 1917. szeptember 15.

■ Nem egészen újkeletű, de súlyos és az adott időpontban nagyon aktuális igazságokat mondott ki az orosz szélsőkonzervatív *Novoje Vremja* magatartásáról szólva a *Népszava* következő cikke. Az oroszországi viszonyok jellemzése nem egészen pontos, hiszen úgy állította be a Kerenszkij-rezsimet, mintha annak valóban szándéka lett volna a szocializálás. Valójában ilyen veszély 1917 nyárutóján sem a burzsoá kormány, sem mensevik szövetségesei, hanem csak az illegalitásba szorított, de már hatalmas erővé növekedett bolsevikok részéről fenyegette a tőkéseket. Ezért néztek félelemmel a jövőbe, kívánták inkább az ellenség győzelmét.

Inkább a németek, mint a szocialisták

A „Népszava" stockholmi tudósítója jelentette korunk történetének következő klasszikus okmányát:

A „Novoje Vremja" beszüntetése előtt szószerint ezt írta: *„Miért harcoljunk? Abban a helyzetben, amikor a legnagyobb veszedelem fenyeget, hogy szocializálnak bennünket, a burzsoázia nagyon jól*

átlátja, hogy a német uralom alatt nem lenne rosszabb dolga, mint a forradalmár demokrácia uralma alatt."

Ahhoz, hogy kellő mélységében és szépségében méltányolhassuk ezt a megnyilatkozást, rá kell emlékeznünk, hogy a „Novoje Vremja" a háborúra uszító sajtó egyik legvéresszájúbb orgánuma volt. A háború előtt ez a reakciós és soviniszta újság mindig a legvadabb *fegyverkezést* hirdette, a háború folyamán pedig állandóan a *hódítások* céljait csillogtatta, a béke idején a *vérontásról*, a háború idején *Konstantinápolyról és a Dardanellákról álmodozott*. A „Novoje Vremja" az uszító sajtónak abba a táborába tartozott, amelyet *Franciaországban* a „Le Matin", *Angliában* a „Times", *Németországban* a „Deutsche Tageszeitung", *Ausztriában* a „Reichspost" és *Magyarországon* a „Budapesti Hírlap" képvisel. Állandóan a haza nevét hordozzák az ajkukon, mindenkit lehazaárulóznak, aki nem soviniszta, végsőkig uszítanak a háborúra, nem ismernek határt az áldozatkészségben – amíg a *mások* zsebéről van szó, hajlandók minden élet kockáravetésére – amíg a *mások* életéről van szó.

Hányszor dühöngött a „Novoje Vremja" a szocialisták ellen, mert nem eléggé hazafiak. Hányszor vágta nyíltan szemük közé, hogy hazaárulók, mert nem azonosítják magukat az orosz nemzet nagy ügyével: a területrablás eszményével. Hogyan rikoltotta a „Novoje Vremja", hogy nem lehet megalkuvás a háborúban, hogy nem szabad békét kötni, és tajtéktúró szájjal hogyan üvöltötte a háborút ellenző Leninék halálát, a rögtönös békét követelő maximalisták egy szálig való kiirtását.

A háborút üvöltötte a „Novoje Vremja", az orosz imperialista tőkések lapja, amíg ez a háború a tőkések és az uralkodó rétegek hasznát és javát szolgálta. Éljen a háború, kiáltotta a burzsoázia lapja – amíg a hadviselés az orosz *gyárosoknak* milliós hadiszállításokat jelentett. Éljen a háború – amíg az orosz *kereskedők* árdrágítása végtelen lajtorján futott föl a magas egekig. Éljen a háború – amíg az orosz *nagybirtokos* kétszeres áron adhatta el gabonáját. Éljen a háború – amíg az orosz *generálisok* és *törzstisztek* dúskálhattak a hadipótlékokban. Éljen a háború, amíg az orosz *bürokrácia* tobzódhatott a kivételes hatalomban. Éljen a háború, amíg az orosz *papság* lelkeket halászhatott a háborús szomorúságok válságában.

III Ez volt a „Novoje Vremja" politikája mindaddig, amíg a

cárizmus uralkodott. Amikor azután kitört az orosz forradalom, és úgy látszott, hogy *Gucskov*, a *hadseregszállító* és *Miljukov, az imperializmus szóvivője* került uralomra, akkor még veszettebb erővel harsonázta a háborút, az egyedül üdvözítő, a népeket boldoggá tevő háborút.

De azután jöttek az újabb nagy fordulatok. *Oroszországban a nép maga vette kezébe a kormányhatalmat.* A *paraszt* kijelentette, hogy ő akar annak a földnek ura lenni, mit megművel. A *gyár proletárja* egyenrangú félként merészelt tárgyalni a gyár gazdájával. A *közkatona* oly vakmerőségre vetemedett, hogy bizottságot alakított a tábornoka ellenőrzésére.

És a „Novoje Vremja" szájíze egyszerre megkeseredett. Valahogy nem tetszhettek neki a dolgok. Okoskodni kezdett. Hát mi *ez, hát ez is* háború, ahol a *hadseregszállító* nem kereshet, mert a munkásainak emberi munkabéreket kell fizetnie és a népkormánynak nem lehet akármilyen áron szállítania? *Hát ez is háború*, ahol a *generálistól* még azt a kis örömet is elveszik, hogy katonáit főbelövethesse? *Hát ez is háború*, ahol még az *élelmiszerek* árát sem lehet akármeddig drágítani?

És a „Novoje Vremja" úgy találta, hogy bizony ez nem háború. Azt még valahogy el lehet viselni, hogy a cárt és a nagyhercegeket elkergették és a Romanov-családot detronizálták. De azt még a leghazafiasabban dobogó szív sem bírhatja ki, hogy elkergessék földjeikről a nagybirtokosokat és detronizálják gyáraik birodalmában a burzsoákat. És a „Novoje Vremja", amely az üzletesen hazafias sajtó csodálatosan finom érzékével megérezte, hogy a háborút kell üvöltenie, amíg a háború üzlet az orosz tőke számára, most épp ily gyorsan megérezte, hogy *el kell fordulnia a háborútól, mert a háború nem üzlet többé az orosz uralkodó osztályok számára.* És a „Novoje Vremja" egyszerre a fejéhez kapott és fölvetette a nagy kérdést: Miért harcolunk? De még itt se állott meg az orosz hazafiak vezető újságja, hanem a mérlegét csináló bankár nyugodt tárgyilagosságával megállapította, hogy a *szocialista forradalmárok uralma rosszabb üzlet a kapitalisták számára, mint akár a német hódító uralma.* A jövendő történetírója ezt a mondást a kor legjelentősebb dokumentumai közé fogja sorolni. Ez a mondás belevilágít a *háború* lényegébe csakúgy, mint a *burzsoázia* lelkének legbelsejébe. A burzsoázia számára a háború *üzlet*, és *amíg* üzlet, addig folytatni kell a legszörnyűbb vérontás árán

is, abban a pillanatban azonban, mihelyt nem üzlet, meg kell szüntetni az idegen uralom elviselése árán is. Az orosz burzsoázia nyíltan kimondotta, hogy sokkal jobban félti a saját uralmát, mint a haza épségét, és ha választania kell az általános választójog, a földosztás, a nyolc órás munkanap és a német uralom között, hát habozás nélkül – a német hódító uralmát választja. A válság pillanatában íme ilyen a burzsoázia hazafisága, ugyanakkor, amikor az orosz parasztok és munkások milliói vérüket ontják a fronton, és lelküket teszik ki az orosz demokrácia nagy ügyéért.

Két nagy tanulsága van a „Novoje Vremja" példátlanul őszinte vallomásának. *Az egyik:* ha az ország igazán veszedelemben van, mindig csak a nép védi meg teljes szívvel és odaadással. Ezt mutatja nemcsak Oroszország mai példája, hanem Franciaország példája 1871-ben is. Ahogy most a „Novoje Vremja" hívja a németeket a szocialisták ellen, úgy hívta akkor Thiers a francia burzsoázia nevében Bismarckot és Moltkét a francia kommünnek a leverésére. *A másik tanulság* pedig az, hogy az a burzsoázia, amely szívvel-lélekkel kezd háborút és folytatja a vérontást vég nélkül, amíg a háború üzletet jelent a számára, abban a pillanatban belátja az embermészárlás céltalanságát, amikor a háború elveszti profitszerző jellegét. Az orosz burzsoázia nyíltan bevallja, hogy a demokrácia és a szocializmus elvette végképpen a kedvét a háborútól, ami más szóval annyit jelent, hogy a *demokrácia és a szocializmus a háború legjobb ellenszere.*

Népszava, 1917. szeptember 16.

■ Nem Kosztolányi Dezső az első s nem is az utolsó a magyar írók közül, akit elsősorban a forradalmi talaj előkészítésében oly jelentős szerepet betöltött orosz irodalom és írók perspektívája érdekelt ekkoriban.

Orosz írók / KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Valaki azt mondja vita közben: „orosz írók". Vajon mit ért ezen?

Annak előtte, a békében, mindnyájan egyet értettünk a két
 szón. Jelentette az éjjeli menedékhelyet, a börtönt, az akasztó-

fát, a forradalmat, a korcsmát, a szentkép előtt égő viaszgyertyát, a szibériai hó szikrázását, poros országutakat, melyeken nyikorogva halad a kenetlen szekér és részeges bolyongó, ábrándozó, züllött, szent, vagy ásító emberek végtelen sokaságát. Ma már nem merném azt állítani, hogy az orosz író fogalma ezt jelenti. Akármint vélekedünk az orosz forradalomról, bizonyos, hogy egy régi világot végképp eltüntetett. A „muzsik" ma, legalább címben: „polgártárs". Vutki-tilalom van az egész országban. Ha pedig közintézményei egyelőre nem javultak, valószínű, hogy a jövőben, a béke után, több szóhoz jut a józanság, az éjjeli menedékhely eltűnik, a börtönbe és az akasztófára a bűnösök kerülnek, a forradalom nem előttük, de hátuk mögött lesz, a korcsmában málnaszörpöt isznak, a szentkép előtt kilobban a viaszgyertya, a szibériai havon víg szánkók csilingelnek, a hepehupás országutakat pedig előreláthatóan kikövezteti a köztársasági kormány. Ne mondják, hogy ezek az íróra közönyösek. Eddig az orosz írók „nemzeti" terheltséggel léptek az európai közönség elé. Hasonlítottak azokhoz a sápadt, félénk, koraérett gyermekekhez, kiket otthon virgáccsal és szitkokkal neveltek s tiprott lelkükben – talán éppen ezért – az üldözöttek különös, ideges panasza sír fel. Mi lesz belőlük, ha meggyógyulnak? Ez a kérdés.

Az új orosz irodalomról, mely a forradalomban sarjadt, éppoly keveset tudunk, mint magáról a forradalomról, de előre megjósolhatjuk, hogy a mai orosz irodalom – természetszerűen – nem lehet a régi folytatása. Puskin Sándor, akinek barátja és cenzora volt a cár, épp annyira császári író, mint Tolsztoj Leó, aki a cár ellen harcolt. Milyen messze vannak mind a ketten mitőlünk: Úgy érzem, hogy ők a „császári orosz írók". Az újakat kaláccsal tartják, megfésülik és megmosdatják, őket is, a hőseiket is, egyelőre – igaz – csak vérben s aztán majd nyugodtan, boldogan, öntudatosan írhatnak, az egészséges lélek nyíltságával, egy óriási paradicsomkertben. Félek azonban, hogy ebben a paradicsomkertben már nem lesznek azok, akiket egykor szerettünk.

Franciaország irodalma – legkülönb íróink szerint – megsínylette a köztársaságot, irodalmi kiválóságaik zöme ma is királypárti, az ellenzékre ment át s a versaillesi parkok fényét, a francia léleknek kedves arányt és összhangot siratja. A francia

nép meggyógyult, de az írói belebetegedtek a nagy egészségbe. Lehet, hogy ezt a két néplelket más és más sarkalta az alkotásra, a franciát: a fény, az oroszt: a sötétség.

A francia forradalomban elveszett a fény, az orosz forradalomban pedig a sötétség.

Pesti Napló, 1917. okt. 21.

■ 1917 október végén a művészetkedvelő közönség körében felháborodást, egyszersmind derültséget is keltett az a hír, hogy a Magyar Színházban már az utolsó próbákig jutott el Bródy Sándor legfrissebb darabja, „A szerető", amikor hadi érdekekre hivatkozva közbelépett a belügyi kormányzat. Megjelent Ugron Gábor államtitkár, valamint Budapest rendőrfőkapitánya, betiltották az előadást. Miután Bródy Sándor az egész cselekményt orosz környezetbe helyezte át, mégis megadták az engedélyt. A belügyi „társszerzőkkel" együtt átdolgozott darab nem volt túlságosan sikerült. Témája az elszegényedett polgárcsalád jellemes, erényes és harcra kész lánya, aki beteg öccse érdekében már-már igent mond a legfelsőbb körökhöz tartozó gazdag kérőnek, amikor közbelép a főrangú család. Ez utóbbi tagjait kegyetlenül kipellengérezte Bródy, s a hatóságok az uralkodóház kigúnyolását vélték felismerni. Az átdolgozás után, 1917. október 24-én Törzs Jenő és Fedák Sári főszereplésével bemutathatták a darabot. Karinthy Frigyes megragadta az alkalmat, és a félszeg helyzetet kihasználva, alábbi szatírájával alaposan elverte a port a cenzúrán.

Ivanovics Bánkovics Bánk / KARINTHY FRIGYES

Mint értesülünk, a Nemzeti Színház jövő héten bemutatót ad: Katona Józsefnek, a tehetséges fiatal költőnek első művét mutatja be, mely iránt rendőri, akarom mondani színházi körökben igen nagy érdeklődés mutatkozik.

A várható belügyi, illetve színházi eseményre való tekintettel felkerestük a fiatal szerzőt Köztemető-úti lakásán, ahol azonban nem találtuk otthon. A kapu előtt álló rendőr világosított fel, hogy Katona úr ilyenkor a Zrínyi-utcai színháznál szokott tartózkodni.

A Zrínyi-utcában egy nagy épületbe utasítottak, ahol több egyenruhás színigazgató elé vezettek!

– Katona úrral szeretnék beszélni.

– A szerzővel? – kérdezte az egyik színigazgató. – Sajnálom, éppen dolgozik, odalenn van a gyűjtőben.

– Gyűjtőben?...

– Na igen – mondja a segédszínifogalmazó, bájos zavarban babrálva kardbojtjával –, tetszik tudni, éppen gyűjti az adatokat darabjához, tehát hogy nyugodtan gyűjthesse, rendelkezésére bocsátottuk a gyűjtőfogház egyik kényelmes helyiségét.

– Nem beszélhetnék vele?

Az igazgató úr pillanatig habozott.

– Tessék velem jönni.

Érdekesen rendezett boltíves pincefolyosókon mentünk végig. Egyik vasajtó előtt megállt vezetőm. Az ajtó előtt tagbaszakadt dramaturg állott, a drámavizsgálók jellegzetes egyenruhájában: szíjas csákóban, karddal, revolvertáskával.

– Dolgozik a mester? – kérdezte vezetőm nyájasan. – Nem zavarjuk?

– Csak tessék! Röndnek muszáj lenni. – E szavakkal a dramaturg kulcsot vett elő és kinyitotta az ajtót. A mester mosolyogva ugrott fel és két lépésnyire sietett elém, bocsánatot kérve, hogy tovább nem jöhet, mert a madzag csak másfél méter hosszú. Annyira megörült látogatásunknak, hogy mindkét kezét nyújtotta: e célra már előre összespárgázta a csuklóit, nehogy feledékenységből csak az egyiket nyújtsa majd.

– Na, hogy megy a munka? – kérdezte barátságosan a fogszínigazgató, revolvert mutatva a szerzőnek, úgy látszik, valami kellék a darabhoz, amit meg akart mutatni, hogy jó lesz-e!

– Pompásan, fogalmazó úr – mondta a szerző viccesen, mintha egy fogalmazóval beszélne.

– Hallottuk, hogy darabját mutatja be a Nemzeti Színház – kezdtem az intervjút – kaphatnék valami információt a darab témáját illetőleg?

– A darabnak inkább a miliője érdekes, nem a témája – kezdte a szerző. – Olyan miljő dráma, tetszik tudni, amiben az a fontos, hogy a kornak és a nemzetnek, melyben játszik, hű képe legyen.

– Hát nem magyar tárgyú a darab?

– Hová gondol? – ugrott fel riadtan Katona és dühösen nézett rám – hogy merészel rólam ilyesmit feltenni, micsoda rágalom ez?

– Bocsánat – hebegtem ijedten –, de igazán nem tudom...

– Hallott maga már rólam olyat, hogy én magyar tárgyú darabot írok? Rólam, akiről jól tudják, hogy évtizedek óta foglalkozom az orosz miljőben.

– Hát orosz miljőben játszik a darab?

– Kizáróan és szigorúan orosz miljőben. A darab előjátékában egy lírai hangú kis jelenetet adok. A színen csak egy asztal van és az előjáték két szereplője az én apám, és én, nyolcéves koromban. A jelenet tárgya az, hogy apám engem, a nyolcéves Katona Józsefet, éppen az asztal körül kerget, amiért nem orosz miljőben játszik egy kis darabom.

– Nagyon érdekes. És a darabban mi van?

– Hát azt így bajos elmondani, egy szuszra, ismétlem, inkább az a hamisítatlan, igazi orosz levegő a fontos, amiben a darab játszik. Egyébként egy Ivanovics Bánkovics Bánk nevű orosz főúrról van benne szó, akinek a feleségét elcsábítja egy Jekaterinovna Livevelovics Pulheria Gertrudovna nevű eredeti orosz királynő, feleségevnája egy Másodikoff Endrovics Endrius nevű igazi, echt orosz királynak. Már most ez a Bánkics itten eleinte nem hiszi el, hogy ez egy rendes országban lehetséges – de hát Oroszországban vagyunk, vagy mi? – később rájön, hogy mégis és erre igazi orosz méregbe jön és egy orosz tőrrel egy orosz szobában igazi orosz módon, ezekkel az eredeti orosz szavakkal: „hah, még nemzetemet gyalázod?" (ezt direkt eredeti oroszul mondtam) leszúrja az orosz királynét. Minden orosz ebben az orosz darabban, azt mondhatom magának, úgy van ez, mint mikor öt török öt görögöt dögönyöz örökös örömök között. Igaz, fogalmazó úr?

– Bizony – mondta a színigazgató.

– Alászolgája – mondtam én.

– Alászolgejev – búcsúzott a szerző –, appardonics! bocsássonevics megovna, hogyevics így rájároff a számics erre az echt igazi oroszoff beszédevnára! De egész éjszaka dolgoztamoff az urak segítsége mellett!

Elbúcsúztam Katonától, a katonajózsefi reglama előírása szerint.

 Pesti Napló, 1917. okt. 27.

■ A kormányzat ráparancsolhatott az íróra, hogy a magyar társadalmi viszonyokat kipellengérező darabját a cári rendszer miliőjébe helyezze át, de nem akadályozhatta meg, hogy a munkások az orosz forradalmi miliő tanulságait a magyar viszonyokra kezdjék alkalmazni. Íme néhány kiragadott hír az 1917. szeptember–októberi sajtóból: „Munkásmozgalmak Szegeden" cím alatt a *Népszava* szeptember 19-i száma jelentette, hogy a nagy alföldi városban megalakult a vegyészeti munkások szövetsége, szervezkednek a dohány- és kendergyári munkásnők, hatalmas béketüntetés zajlott le. Október 24-én ugyanez a lap a Tisza-kormány volt államtitkára, Vadász Lipót munkapárti képviselő nyilatkozatát idézte, amiatt, hogy a frontkatonáknak választójogot ígértek. „Hogyan fog hazajönni a jeges Szibériából a fogságba került katona?... Nem lehet tudni, nem hoz-e magával forradalmi szellemet" – aggodalmaskodott a honatya, aki élesen ellenezte a választójog kiterjesztését.

A nélkülözéstől végsőkig elkeseredett tömegek haragjának kirobbanásáról közölt jelentést november 1-én a *Népszava:* Szarvason két vásárló asszony a piacon a kofáktól a maximált árak betartását követelte, azok ütlegekkel válaszoltak, amire tömegverekedés robbant ki, a sebesültek száma 40 fő, az éhezők kifosztották a sátrakat.

A szociáldemokrata párt vezetőségének ekkor már nem csekély erőfeszítésébe került a munkásság fékentartása: „Csak a választójog megvalósulásának politikai programjával tudta a szociáldemokrata párt megfontoltságra, mérsékletre bírni a fölgyűlő és robbanásra egyre hajlandóbb keserűséget, izgalmat, elszántságot" – olvashatjuk a *Népszava* 1917. október 26-i számában.

A forradalmi Oroszországban ez idő tájt már nem a vagyoni egyenlőtlenséget konzerváló polgári demokráciának a követelése, a választójog állt előtérben. Szeptember első felében a magyar sajtó is részletesen beszámolt Kornyilov tábornoknak az orosz polgári demokratikus rendszer megdöntésére, angol–amerikai segítséggel nyílt katonai diktatúra megteremtésére tett puccskísérletéről, amelynek meghiúsításában már a bolsevikoknak volt meghatározó szerepük.

Szeptember végétől szaporodtak a hírek a bolsevikok térhódításáról a munkástanácsokban, a hadseregben, a Kerenszkij-

Budapest, szeptember 23 (38.) 2598. szám Ötvenedik évfolyam, 1917

BORSSZEM JANKÓ

ALAPÍTOTTA: CSERMELY BÉLA
SZERKESZTIK: MOLNÁR JENŐ és BÉR DEZSŐ

Előfizetési ár: Egész évre 24 korona. Félévre 12 korona. Negyedévre 6 korona. Egyes szám ára 50 fillér

Telefon: Felelős szerkesztő 33-34. Művészeti szerkesztő 61-86. Kiadóhivatal 138-65. Megjelenik minden vasárnap

Szerkesztőség: Károly király-út 4

Kiadóhivatal: József-tér 13

Apostololi oszlása Stockholmban

Feiks rajza

rezsim egyre kritikusabbá váló helyzetéről. Október 4-én hozta a hírt a *Népszava:* az USA elnöke „az oroszországi rend és a hadsereg hadiképességének visszaállítása tekintetében teljes bizalmáról biztosítja Kerenszkijt, és jelentékeny segélymozgalmat indított Oroszország megsegítésére". Halottnak a kötél – mert két nappal utóbb a lap már arról tudósíthatott, hogy „A katonák nem akarnak tovább harcolni. A lakossággal együtt agitálnak" – majd további öt nap múltán arról, hogy „a maximalista zendülésről szóló hírek miatt tilos a gyűlésezés Pétervárott". – A *Világ* stockholmi levelezője november 2-án jelentette: „A bolsevikok szerint a forradalom még meg sem kezdődött. Szerintük minden, ami eddig történt, csak előkészítés volt." November 7-én ugyanez az újság a következő vastagbetűs cím alatt hívta fel olvasói figyelmét a keleten érlelődő robbanásra: „Gyanús csend Oroszországban." Ugyanazon a napon a *Népszava* a Kerenszkij-rezsimnek azt a hivatalos jelentését cáfolta, amely szerint a kormány helyzete szilárd, utalt arra, hogy más hírforrások megállapítják: a hadsereg és a flotta a bolsevikok mellett áll, a tömegek a béke harcosait követik.

Villámsugár

■ 1917. november 8-án, röviddel lapzárta előtt érkezett a késő délután utcára kerülő fővárosi lapok szerkesztőségébe a Magyar Távirati Iroda alábbi közleménye:

„Északkeleti rádióállomásaink ma a következő megcsonkított szikratáviratot fogták fel, amelyet Pétervárról valamenynyi hadseregnek küldtek:

A hadi forradalmi bizottság felhívása (a táviratnak, amelyet föloldott szövegben közlünk, hiányzik az eleje). A politikai foglyokat kiszabadítjuk, Konovalov, Terescsenko, Nyikityin, Malantovics, Kiskin stb. minisztereket a forradalmi bizottság fogságba vetette. Kerenszkij elmenekült. Valamennyi hadseregszervezetnek a lelkére kötjük, hogy tegyenek intézkedéseket Kerenszkijnek azonnali letartóztatására. Minden segítség, amelyet valaki Kerenszkijnek nyújt, súlyos államellenes bűnnek számít, és büntettetni fog. Pétervárott győzött a munkás- és katonaforradalom. A munkás- és katonaképviselők országos kongresszusa kifejezi azt a reményét, hogy a vasúton a rend fennmarad, és az üzem egy pillanatig sem fog szünetelni."

Egyik vonatkozásában nyomban megértik nálunk az esemény óriási horderejét: a bolsevikok győzelme közvetlen következményében azt jelenti, hogy a több mint 1600 kilométeres fronton, mely az akkor negyvenedik hónapjába forduló háború alatt magyar részről a legszörnyűbb véráldozatokat követelte, küszöbön áll a béke. A főváros két esti lapja, a *Magyarország* és a *Pester Lloyd* számolhat be az elsők között az új történelmet elindító fordulatról.

„Pétervárott győzött a békeforradalom" – az öles betűkkel szedett cím alatt így adja közre a *Magyarország* az örömhírt. – „Sieg der Arbeiter und Soldatenrevolution in Petersburg. – Die Minister verhaftet. – Kerenszkij entflohen." – (A munkás- és katonaforradalom győzelme Pétervárott. – A minisztereket letartóztatták. – Kerenszkij elmenekült.) – a *Pester Lloyd* esti kiadása hozta ilyen felirattal a szenzációt.

November 9-én reggel, a *Világ* első oldalán már kommentár is megjelenik, Bíró Lajosnak, a haladó polgári publicistának sebtiben papírra vetett eszmefuttatása a következő találó címmel:

A hábórús napok elborult tompaságában felkapja fejét a csüggedésbe is belefáradt ember. Mi suhog a fejünk felett ilyen földöntúli suhogással? Mi zúg a lábunk alatt ilyen fájdalmas zuhogással? Milyen csodákat ér meg még ez a csodálkozásba belecsömörlött nemzedék, milyen megrendülését a földnek a lábunk alatt, az égnek a fejünk felett – milyen új földet és milyen új eget? A világhistória nagy zivatara fennszóval zúg megint, és az ember megrettenve és megrendülve kérdezi: mi pusztul el ebben az égzengésben és földrengésben? – mi születik benne? – mi az, amiért ilyen irtózatos fájdalmak között vajúdik ez a fiatal évszázad, amely annyi embervért látott már kiömölni, mint előtte ezredévek se?...

...Oroszországban a forradalom (Kronoszként: a forradalmak régi törvénye szerint) ismét elnyelte saját gyermekeit, és egy lázas felriadással Pétervár vagy talán egész Oroszország uraivá tette (egyelőre) azokat, akiknek tegnap még díj volt a fejére tűzve. Mit üzen ezek után kelet a nyugatnak, és hogyan hat nyugat a keletre? Mit hoz és mit hozhat még a háború, és mit hoz majd a háború után a béke, amelyre ez a háború az emberiség új megszervezésének, egy új civilizáció alaprakásának irdatlan munkáját hárítja rá? Kelet és nyugat között mi állunk – magyarok, osztrákok, németek – töretlenül és ép erőben, nekünk kell majd ezekre a kérdésekre a históriai választ megadni, talán már a következő órákban, ha azt akarjuk, hogy a beteg Európa, amelynek mi is része vagyunk, ráléphessen végre a gyógyulás útjára.

Mit kell várnunk ettől az újabb orosz forradalomtól, amely a Miljukovok után most már a Kerenszkijeket is kilódította a hatalomból, mert a Kerenszkijek se voltak számára elég békepártiak és elég szocialisták? Ha egy háborús állapottal komplikált forradalom lehetőségeit mérlegeli az ember, a jóslatokkal akkor is nagyon óvatosan kellene bánni, ha nem erről a rejtelmes, nagy Oroszországról lenne szó. De van egy negatívum, amelyet úgyszólván teljes megnyugvással állapíthat meg az új orosz forradalomnak már első napján a legóvatosabb ítélet is: – az új orosz forradalom nem táplálhatja, nem támogathatja, nem erősítheti a háborút. Egy lépéssel talán még tovább is lehet

Budapest, 1917. XXXIX. évfolyam, 278. (13,573.) szám. Csütörtök, november 8.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: Egész évre ... 38 K — f. Félévre ... 19 „ —„ Negyedévre ... 9 „ 50„ Egy hóra ... 3 „ 30„ Egyes szám ára helyben, vidéken és pályaudvaron 12 f. Apró hirdetések az apró hirdetési rovat élén közölt díjszabás szerint számíttatnak.

PESTI HIRLAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, V. kerület, ... 78. TELEFON: 123—91 123—92 123—93 123—94 123—95 (Éjjel 123—91 123—96 hivandó) FIÓKKIADÓHIVATAL: Budapest, Erzsébet-körut 1. Telefon: József 83—06.

A delegációk.

A delegációk összehivásának kérdése évek óta foglalkoztatta a magyar politikai köröket, mig végre most aktuálissá lett az által, hogy Bécsből kiindult kezdeményezés, félhivatalos jelentés szerint, december harmadik napjára hivták egybe a közös ügyek intézésére, jobban mondva ellenőrzésére szolgáló bizottságokat. A delegációk intézményére vonatkozó véleményünk nem változott, sőt ma csak megerősödtünk abban a vágyakozásunkban, hogy a delegációk eltöröltessenek s a külügy és hadügy minden kérdése a parlamentben tárgyaltassék. De a politikai viszonyok változása természetszerüleg megváltoztatta sok politikusnak véleményét a delegációk összehivása tekintetében. Amig ugyanis a munkapárti uralom titkos kormányzása nehezedett rá a közös ügyekre is s a nemzet többségének bizalmát élvező ellenzéki pártok még csak betekintést sem nyerhettek a monarchia s ebben Magyarország sorsát intéző műhelybe, addig minden ellenzéki politikus és mi is sürgettük a delegációk összehivását. Mert betekintést és befolyást akartunk nemcsak a külpolitika irányitására, hanem a háboru vezetésének, a nemzeti vagyon és ellenőrzését az országgyülés plénumának kezéből. S mi a jelenlegi belpolitikai s az esetleges külpolitikai érdekeknek és ellentétéből csak azt az igazságot tudjuk kihámozni, hogy törekednű kell a delegációk eltörlésére. Bécsben már felmerült az inditvány, hogy a közös miniszterek s főként a külügyminiszter közvetlenül meghivassanak a Reichsrathba. Mi Magyarország önállósága érdekében csak helyeselni tudnánk, ha a közös miniszterek az országgyülésen közvetlenül nyilatkozhatnának s volnának felelősségre vonhatók. El is lehetne ezt intézni egy rövid paragrafussal. De itt ismét beleütközünk abba a kőbe, amely utunkat állja, a munkapárt számszerü többségébe, melyet bátran botránykőnek is lehetne nevezni.

Nem szándékozunk a kormány elé akadályokat görditeni. Mi csak a meglevő akadályokra világitunk rá az igazság lámpájával, hogy ne botoljék meg bennük. Ha még módjában van, kerülje ki a delegációkba való bevonulást a mai kisebbségi táborral. Ha be *kell* menni, akkor a kormányt támogató pártokhoz intézzük azt a kérést, hogy a delegációkban is egyhangulag támogassák azt a kormányzást, melyben miniszteri, államtitkári s főispáni állásokat is elfoglalnak. Az volna ugyanis kivánatos, hogy ugy a delegációban, mint a parlamentben minden közös ügyben Ausztriával szemben s minden külpolitikai kérdésben az egész világgal szemben az egész magyarság egy véleményen legyen. A Wekerle-kabinetre Magyarország belső átreformálásán kivül órási feladatok hárulnak, a koronával, Ausztriával s az egész külfölddel szemben a magyar hadsereg kérdésétől kezdve a lengyel királyságon keresztül a békekötésig. Nem pártérdek, hanem országos érdek, hogy ebben a nagy küzdelemben a nemzet egész hatalmát és tekintélyét a kormányra ruházzuk.

Maximalista forradalom Pétervárott.

A velencei síkságon elértük a Livenza vonalát.

MAGYARORSZÁG

BUDAPEST, 1917. NOVEMBER 9. PÉNTEK XXIV. ÉVFOLYAM 277. SZÁM

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VI., Teréz-körut 22. szám. Telefonszám: ... [illegible]

Szerkesztő: LOVÁSZY MÁRTON

Előfizetési ár: Negyedévre 9.50 korona. Egész évre 38 korona. Egyes szám ára 12 fillér. Hirdetések milliméter számítással díjszabás szerint.

Pétervárott győzött a békeforradalom

A kormány tagjait letartóztatták — Kerenszki elmenekült

A Magyar Távirati Iroda jelenti a sajtóhadiszállásról. (Érkezett délután 3 óra 15 perckor.)

Északkeleti Radió-állomásaink ma a következő megcsonkított szikratáviratot fogták fel, amelyet Pétervárról az összes hadseregeknek küldöttek:

„A hadi forradalmi bizottság felhivása. (A táviratnak, melyet felcsonkitott szövegben közlünk, eleje hiányzik.) A politikai foglyokat haladéktalanul kiszabaditjuk. Terescsenko, Konovalov, Kiskin, Malantovics, Nikitin, stb. volt minisztereket a forradalmi bizottság fogságba vetette. Kerenszki elmenekült. Valamennyi hadseregszervezetnek lelkére kötjük, tegyenek intézkedéseket Kerenszkinek azonnali letartóztatására és Pétervárra való szállitására. Minden segitség, amelyet valaki Kerenszkinek nyujt, sulyos, államellenes bünnek számit és büntettetni fog. Pétervárott győzött a munkás- és katonaforradalom. A munkások és katonaképviselők nagyorosz kongresszusa kifejezi azt a reményét, hogy a vasutakon a rend fennmarad és az üzem egy pillanatig sem fog szünetelni."

Minimum

(Sz. M.) A minisztertanács letárgyalta a választójogi javaslatot, mely igy most már a kormány javaslatává lett. A nagy demokratikus küzdelem ezzel közelebb jutott céljához. Minthogy a király előzetes hozzájárulásának kieszközlését semmi sem akadályozta, hiszen a nagy reformot maga a király akarta és akarja és az ő elhatározásából lett az általános választójogi reform megalkotása a kormány elsőrangu feladatává: a javaslat im közelebb a képviselőház [illegible] kerül.

Ha valami még adhat létjogosultságot ennek a mostani képviselőháznak, ugy ez nem lehet egyéb, mint a demokratikus választójogi reform megalkotása. A nemzet közvéleménye ezt várja tőle. Ha erre nem alkalmas, elvesztette létjogosultságát: akkor mehet, akkor mennie kell. Ez tiszta sor. Ma már ez kétségtelen világossággal áll a politikai világ előtt. Maga ez a kérdés eldőlt akkor, amikor a kormány elhatározta, hogy a választójogi javaslat tárgyalásának rendje dolgában elfogadja a prius álláspontját.

A mostani képviselőház élete tehát attól függ, hogy a választójogi reformjavaslatnak

menni, és talán azt is el lehet mondani a nagy tévedéstől való félelem nélkül: akárhogy fordul az orosz belső helyzet, az újabb forradalom hasznos lesz a béke számára és sietteti a békét...

...Láthatatlan hullámokon, rejtelmes szikraszárnyon jött meg ma az első hír az új orosz forradalomról. Milyen hír szikrázik el láthatatlanul a fejünk felett holnap és holnapután? Az elektromos hullámok elvillannak a fejünk felett, és belesuhognak az ismeretlenségbe, a végtelenségbe, más csillagok és más világok felé. Milyen hírt visznek holnap és holnapután a végtelenségbe, más csillagok lakóinak? Azt-e, hogy ezen a földön megtalálta szívét és megtalálta az eszét egy irtózatos lázroham után és immár gyógyulni kezd a beteg emberiség? Vagy azt, hogy az emberi oktalanságnak éppen úgy nincs határa, mint a végtelenségnek, és ezen a boldogtalan, véres földgömbön őrjöngve marcangolja magát az emberiség tovább – amíg verejtékesen felépített civilizációjának romjai alá nem temetkezett? *Világ*, 1917. november 9.

■ Mondanivalójának kívánt súlyt adni Bíró Lajos, amikor nagy terjedelmű, e helyen csak rövidítve (a megelőző hónapok eseményeit ismertető részek elhagyásával) közölt vezércikkének éppen a sokatmondó „Történelem" címet adta.

Bíró megsejtette, hogy világhistóriai fordulat szemtanúja, bár annak teljes horderejét nem tudta felmérni. Ekkor még csak a proletárforradalom közvetlen nemzetközi katonai-diplomáciai hatását értékelte benne. A tapasztalt külpolitikai kommentátor ismerve az imperializmus határtalan erejét, alig tudott hinni abban, hogy egy hódító háborúknak hadat üzenő rendszer tartósan fennmaradhat. Polgári humanista létére így is forró rokonszenvvel üdvözölte a keleti földindulást.

Tegyük hozzá, Bíró Lajoshoz hasonlóan csaknem az egész magyar polgári sajtó főként a béke esélyeinek szempontjából mérlegelte az új helyzetet.

A vélemények távolról sem voltak egyöntetűek. A szélsőkonzervatív és klerikális újságok a bolsevikok felülkerekedésétől lényegében a központi hatalmak hódító céljainak megvalósulását remélték. 1917 őszére a vezető körök egy részében kezdett eloszlani az olykor kétségbeeséssel váltakozó aggodalom, amely

Budapest, 1917. 68-ik évfolyam. 278. szám. Szombat, november 10

PESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VII., Rákóczi-ut 18.

Lenin békeajánlatot tesz a központi hatalmaknak

Azonnali fegyverszünetről tárgyalnak a zimmerwaldi konferencián

Kerenszkit állítólag elfogták — Azonnali békét sürget a munkás- és katonatanács — Ellenforradalmi kormány Novocserkaszkban — A pétervári helyőrség Lenin mellett — Pétervárott utcai harcok voltak

— A Pesti Napló kiküldött tudósítójától —

Berlin, november 9.

A [illegible]-ügynökség jelenti Pétervárról, hogy *Kerenszkit elfogták.* A *Morning Post* a finn határról jelenti, hogy Kerenszki Moszkvába utazott, ahol a bolsevikiek megpolóták. Moszkva felé a vasúti közlekedést beszüntették. A *Berliner Tageblatt* stockholmi tudósítója előkelő bolsevikiektől azt hallja, hogy ha az ententehatalmak a fegyverszünetre való ajánlatot egyszerűen megtagadják, *Oroszországnak nincs egyéb teendője,* mint hogy közvetlenül a központi hatalmakkal tárgyaljon.

Lenin, aki reálpolitikus, *konkrét békefeltételekkel közeledik majd a központi hatalmakhoz és ha békehajlandóság mutatkozik,* a zimmerwaldi konferenciát Stockholmban tartják meg, melyen az *azonnali fegyverszünetet* [illegible] *meg és a békét* [illegible] *meg.* Erre [illegible] utón hívják meg a *magyar és osztrák szocialistákat,* a *német kisebbséget,* valamint a német többséget is felkérik a részvételre.

Dr. G. K.

A munkástanácsok országos konferenciája, az idáig érkezett hírek szerint, nem [illegible] kifejezésben a pétervári szovjet [illegible], de [illegible] a befejezett tények előtt, és egy [illegible] a hadseregben, amelynek [illegible] és a mondat: *Ne [illegible] el több [illegible]! Éljen az általános fegyverszünet!* Eszerint Leninék most nem az általános demokratikus békét követelik, úgy, hogy a szovjetnek három hét előtt [illegible] békerezolúciója; hanem az öldöklés megszüntetése fontosabb, az [illegible] orosz forradalom vezetőinek, mint a demokratikus elveknek és a nemzetiségek önrendelkezési jogának érvényesítése Európaszerte.

Lenin valószínűleg nem ábrándos lelkű, humánus emberbarát, amiként Kerenszki is [illegible] Európa [illegible] őszinte hitből vezérelt keresztes vitéze. Kerenszkinek kellett a háboru, mert az entente támogatása volt hatalmának bázisa. Leninnek kell a háboru befejezése [illegible], mert azzal akarja pártjára hódítani a front-hadsereget. A negyvenhónapos háboru után hazavágynak az orosz muzsikok, haza, falujukba, a Volga, vagy a Don partjára, ahol földet ígér nekik Lenin és a szovjet szava. Ha ez a kettős ígéret csakugyan megnyerte már az orosz frontot, [illegible] eztedig akkor a hadsereg most egész bizonyosan a szovjet hadserege.

Persze, a forró kását előbb hűtni kell, hogy [illegible] és csak azután kanalazzák. Leninék most békét és fegyverszünetet ígérnek, de bizonyára feltételekhez szabják majd a fegyverek nyugtalását, ha közvetlen tárgyalásra kerül a sor közöttük és a központi hatalmak között. De ezek a feltételek aligha lesznek teljesíthetetlenek, hiszen a harcok befejezése elvi programm, és praktikus szükségesség a maximalista szocialisták számára. De meglepetések ezért nincsenek teljesen kizárva. Így például nem egészen lehetetlen, hogy a szovjet nem akar majd tárgyalni a kormányokkal, hanem csak a német népnek és a monarkia népének felhatalmazottjaival.

Az egyelőre nem valószínű, hogy a nyugati hatalmak és Amerika az uj orosz rezsim kedvéért lényegesen mérsékelik hadicéljaikat. Hiszen az Egyesült Államok külügyi államtitkára, Lansing, most ujból kijelentette, hogy a párisi entente-konferencia elsősorban katonai értekezlet lesz, nem pedig politikai tanácskozás, az entente hadicéljainak végleges tisztázására. Az azonban természetes, hogy Anglia most ujból Európa demokratizálását és a nemzetiségek önrendelkezési jogának érvényesítését fogja a háboru főcélja gyanánt hirdetni. Ez ezek a jelszavak talán nem lesznek hatástalanok az uj [illegible] a legujabb Oroszországban sem.

Közvetlen hírek ma nem érkeztek Oroszországból. Nem tudjuk, hogy a szovjetnek sikerült-e már kontaktust találnia a front-hadsereggel és nem tudjuk, hogy milyent fogadta Oroszország a pétervári események hírét. De a forradalmak története azt tanítja, hogy az ország rendszerint fejet hajt a főváros szava előtt. Franciaország szintén [illegible]

Tárcalisták

—

[illegible]

[illegible]

Interview a halott királylyal

Irta: Vámi Margit

[illegible] Stockholm [illegible] a világháboru [illegible] és a [illegible] a [illegible] örökké [illegible] Rid [illegible]-templom felé, amelynek kapuját [illegible] fekete-kabátos öreg [illegible] a [illegible] nyitott [illegible] és felelettől az [illegible] riporterek [illegible] nyomját hallgatva, [illegible] *XII. Károlyt,* [illegible], [illegible] a modern [illegible] minden [illegible], a [illegible].

[illegible] És [illegible] kellett [illegible] megszorozni [illegible]

[illegible] bevezetett, hogy a [illegible] Branting ur [illegible] a [illegible] és [illegible] párt [illegible] a [illegible] már éppen annyira [illegible] XII. Károly [illegible] kell [illegible] Voltaire [illegible] francia, [illegible]

[illegible] Őfelségére [illegible] Felséged [illegible]. A [illegible]. [illegible] XII. Károly Őfelségének a [illegible]

Mélyen meghajolva vártam, hogy Őfelsége megszólítson, s amikor a [illegible] csak nem akart megmozdulni, előléptem és [illegible]

— Engedje meg Felséged, hogy legalázatosabb [illegible] kifejezzem [illegible] és, amiért az egész világsajtó megbízva, fogadni kegyeskedett [illegible] megtisztelni, mint nyomta [illegible] annak, hogy Felséged [illegible] felsaméra [illegible] aktuális Felséged [illegible]. Ez [illegible] Felséged [illegible] a [illegible], [illegible] vagy [illegible] — és [illegible] Európa [illegible]. Ő, Felség, nagy király — [illegible] a legnagyobb hadvezér, a [illegible] Felségedet a nagy Vérfiam, a [illegible]. A keleti tenger [illegible], Felséged [illegible], mely Riga előtt az orosz [illegible] a Felséged [illegible] a [illegible] fegyverszünet, a keleti tenger [illegible] volna meg a [illegible] és [illegible] Felséged [illegible] — [illegible] volna az

— Felség, ha mint mondom, a legújabb [illegible] volna el, vagy ha csak a [illegible] demokratizálódhatott volna, ma [illegible] az egykori XII. Károly élt volna [illegible]. De [illegible] volna [illegible] a [illegible] ... ha [illegible] ..., Felséged [illegible]. De a [illegible] jól tudom: [illegible] Felséged [illegible] a világ [illegible] Felséged [illegible] — az a [illegible]; vagy a francia [illegible], [illegible] Felséged éppen [illegible] a [illegible] a [illegible]

— [illegible] a megmondhatója, [illegible] Felséged [illegible] — az [illegible] a [illegible] a [illegible] „Isten adta, Isten elvette, az [illegible]" — s Felséged a [illegible] Riga város térképére [illegible] „[illegible]"

— Ki volt Felséged [illegible] az iskolában [illegible] és nagy [illegible] Európa [illegible] a [illegible]

az 1916-ban elszenvedett katonai vereségek, majd 1917 elején Anglia ellen indított korlátlan búvárhajóharc kudarca, Amerika hadbalépése, a cári zsarnokság megdöntésének saját népeire gyakorolt forradalmi mozgósító ereje, az orosz burzsoá kormány háborús elszántsága nyomán úrrá lett. Az antanthatalmak 1917-es nagy offenzívái azonban nem érték el céljukat, Kerenszkij nagy támadása is bumeránggá változott, és éppen 1917 október–novemberében érkeztek a hírek a német hadsereg által támogatott osztrák–magyar haderő nagy frontáttöréséről az olasz hadszíntéren.

Az orosz „békeforradalom" híre ebben a helyzetben még jobban felcsigázta a központi hatalmak militarista köreit, sokan már megfeledkeztek arról, hogy kimerülőben vannak a gazdasági és embertartalékok. Miközben a háború terhei alatt vérző és roskadozó népeik szinte teljesen közömbössé lettek az idegen országok kifosztását ígérő jelszavak iránt, odafent ismét nyíltan, gátlástalanul kezdték hirdetni a területrabló célokat. Az apropót számukra éppen az orosz proletárforradalom adta. A szélsőkonzervatív *Budapesti Hírlap* 1917. november 9-én kertelés nélkül fogalmazta meg az imperialista körök elképzeléseit: „A békének természetesen kedvez, ha mennél nagyobb a felfordulás Oroszországban..." – majd magyarázatul: „Mi magyarok ragaszkodunk ahhoz a történelmi felfogásunkhoz, hogy a lengyel probléma... magyar életkérdés." Ez alatt az volt értendő, hogy Lengyelországot a monarchia érdekszférájába kívánták vonni. A külön magyar területrabló elképzelésekről is egy ideig teljes nyíltsággal beszélnek. Gróf Bethlen István, akkor az Alkotmány-párt egyik vezére fogalmazta meg, s a *Budapesti Hírlap* 1917. november 15-i „Akarjunk!" című vezércikke fejtette ki, miért és hogyan „akarjuk" Romániának Magyarországhoz való csatolását. A románoknak Romániához való jogát e mondattal intézi el a cikk: „A kába Traján-ivadékok nagyzási mániája kényszerzubbony alá való." Azután az imperialista eszmék iránt nem eléggé fogékony magyar népet ostorozva így kiált fel a nekitüzesedett cikkíró: „Akarjunk hát! Csík és Háromszék körül... legyen 15 000 négyzetkilométernyi román karéj a miénk!... Aztán a Zsil- és a Duna-szögletben Gorj, Dolj stb. megyékből 10 000 négyzetkilométer a miénk! Legyen a bolgárokkal közös Dunánk... Hogy miért? – Ott van a világ

XLV. évfolyam. Budapest, 1917. november 11, vasárnap. 260. szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA: [illegible]
EGYES SZÁM ÁRA 12 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE.
Megjelenik hétfő kivételével minden nap

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4. (Telefon: József 8-29 és József 8-30)
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ. (Telefon: József 8-31 és József 8-32)

Fegyverszünetet és békét!

Az orosz forradalmi kormány békeajánlata.

A hivatalos Pétervári Távirati Ügynökség jelenti, hogy a szovjetek nagykongresszusa a [illegible] tervezetet fogadott el, amely [illegible]:

A munkásoknak és a parasztoknak [illegible] forradalomtól megalakult kormánya, a szovjetre támaszkodva, *javasolja* [illegible] *hadviselő országnak, hogy kezdjék meg a* [illegible] *a demokratikus békéről*. A kormánynak [illegible] a felfogása, hogy a demokratikus [illegible] béke, amelyre a háborútól kimerült és [illegible] hadviselő országok munkásosztályainak túlnyomó többsége törekszik, az a béke, amelyet a munkások és parasztok a monarchia bukása után követeltek, [illegible] béke lehet annexiók nélkül [illegible]

megszüntetni az egész [illegible] *és meg* [illegible] *békekötésnek* [illegible] *azonnal is* [illegible] [illegible] között [illegible] jó [illegible] valamennyi titkos [illegible] a titkos szerződések [illegible] annál is inkább [illegible] mint a legtöbb esetben [illegible] kiváltságokat [illegible] *kezdje meg azonnal a békéről való tárgyalásokat*, s maga részéről kijelenti azt a készségét, hogy a [illegible] *államok képviselőivel folytatandó tanácskozás* [illegible]

A magyarországi szociáldemokrata párt kiáltványa.

Az orosz forradalmi kormány [illegible] felhívásának megérkezése után a magyarországi szociáldemokrata párt [illegible] tartott, amelyen a következő kiáltvány szövegét határozták el:

Munkások! Elvtársak!

Az orosz forradalmi kormány a munkások, parasztok és katonák nevében *három havi fegyverszünetet* ajánl és a *béketárgyalásoknak azonnal való megkezdésére* hívja fel valamennyi hadviselő államot, s így osztrák-magyar monarchiának kormányát [illegible] Meg is jelöli azokat a feltételeket, amelyek alapján a békét meg akarja kötni: [illegible]

Budapest, 1917. XXXVII. évfolyam, 282. szám. Csütörtök, november 15

BUDAPESTI HIRLAP

Megjelenik hétfő kivételével mindennap. [illegible]

Főszerkesztő: Rákosi Jenő
Felelős szerkesztő: Csajthay Ferenc

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII. ker., [illegible] 4. sz. [illegible]
Telefonszámok: József 43, József 53, József 60, József 38—41

Akarjunk!

[illegible]

Budapest, nov. 14.

Még nem érthető és még nem magyarázható nép vagyunk; vagy bűvölet alatt állunk talán, hogy szűkös honi gubónkba gyávan meghuzódva e nagy napokban is, látni nem tudunk és akarni nem merünk!?

Pedig ötvenkét millió emberünkkel [illegible] most mindig Ausztria és Magyarország együttvéve értendő! számra harmadik vagyunk Európa huszonkét népe sorában; és részünk Európa földjéből akkora, hogy annál csak egyé, az oroszé nagyobb; buza, törökbuza, rozs és hus dolgában — ha az oroszról hallgatunk — Európa első termelője mi vagyunk, van olyan iparunk, melyet méreteiben csak két európai nemzet termelése mul felül: szénből Európában csak az angol s a német; aranyból csak az orosz termel többet, mint mi termelünk; vasunk is van elég; az európai gazdagok sorában negyedik hely, százharminc milliárda [illegible]

és becses lehet, csak egy hiányzik — a nagyratörő akarat.

De hát miért van ez? Hát érthető ez? És lehet más, mint átkos bűvölet nyomása az, a mi — lenyűgözvén nemzeti képzeletünk szárnyalását — megbénítja bennünk az akarást? A népek koncertjében a világhistória hosszu idők után most hosszu jövőre uj asztalt terít, mely köré jó helyért hatalmas öklözéssel tolakodik Wilson, Lloyd-George, Ribot, Kadorna és a Balkán-szajkók népei közül mindenik. Világhatalom, gyarmat, Elzász-Lotaringia, Trieszt, Bánát, Erdély s más ilyféle jó falat kell nekik. Ott tolakodik az első tolakodók között okos észszel két pompás fegyvertársunk: a német és a bolgár is. Egy van csupán szemérmetes koldus annyi lármás között s az — mi vagyunk.

Nem; így nem jól megyen sorunk. Annyi vért, tömérdek pénzt és négy hosszu esztendőt a huszadik század evolucziójának lázas korszakában nem az utolsó helyért áldozott a Habsburgok felszaz milliós népe! Nem: ezerszer nem! [illegible]

tákban sokat vivott ki sok millió [illegible] runk, — mert sok volna, a mit vennénk, ha adnunk kellene!

Akarjunk hát!

Csak és Háromszék körül [illegible] Buzeu, Putna, Dambovitza és Prahova megyékből 15.000 négyszögkilométernyi román területet [illegible] miért?

Hogy miért? Ezért:

A híres Trajan-ivadékok nagyzási hóbortja — künnel és bennel együtt — [illegible] Buzeu és egy [illegible] Dobrudzsa között [illegible] a hadiszer [illegible] Prahovában van Câmpina [illegible] Târgoviște, Buzeuban és Bacauban van a [illegible] petroleumforrás, melyek helye — [illegible] tonna évi hozadékkal — harmadik a világtermelésben. Prahovában van Slanic és Slonic [illegible] a világ [illegible] a petroleum és a só [illegible] 100 millió [illegible] 20 millió [illegible]

legtisztább sója, másfélmillió tonnás évi hozadékú petróleumforrás... füstöljön az eljövendő magyar ipar alá... Amíg ez hiányzik, mindig lehull a villánkról a legjobb falat." (Már csak a humor kedvéért is érdemes megemlíteni, hogy ennek a farkasétvágyról tanúskodó cikknek az alcíme: „Elmélkedés az annexió és hadikárpótlás nélküli béke jegyében.")

A hivatalos álláspont mellett nem kisebb súllyal esett latba a klérusé. Az egyház – sajtója, elsősorban az *Alkotmány* című napilapja, valamint intézményei útján – jelentősen befolyásolta a katolikus tömegek véleményét.

Az uralkodó osztályok szempontjából legelőször az egyházi sajtó reagált „megfelelően" az orosz proletárforradalom békeajánlatára.

A klerikális *Alkotmány* elsőnek jelentette ki:

„Igaz, hogy az új kormányhatalom kiáltványa a *közvetlen* békét hangoztatja és indítványozza, de kérdés, hogy milyen alapon...? Ez olyan kérdés, melyre a rigai előretörés és Kurlandnak [Lettország] Oroszországtól való elszakítása után nem tudunk olyan feleletet adni, amely a kérdést eldöntheti." (*Alkotmány*, 1917. november 9.)

Mindez gyakorlatilag az orosz békeajánlat elutasítását jelentette. Az ugyanis, hogy az oroszok *annexiómentes* alapon akarnak békét kötni, már az első üzenetekből kitűnt. Éppen a klérus lapja a lap főszerkesztője, Turi Béla prelátus kanonok szavaival mondotta ki először, hogy a központi hatalmak hódító céljaikról nem mondanak le, a Németországhoz csatolt Lettországból, a megszállt litván területekről nem vonják ki csapataikat, csak imperialista békét hajlandók kötni.

Az egyházi sajtó reagált *először* tudatosan arra a veszedelemre, mely számukra abból fakadt, hogy a békét egy proletárhatalom ajánlotta fel. A következő napokban – 1917. november 10–11-én – az összes magyar lapok az első oldalon hozták a háromhónapos fegyverszünetre vonatkozó szovjet javaslatot, de az *Alkotmány* a lap belsejébe rejtette ezt. Helyette az olaszországi győzelemről adott közre feltűnő híreket. November 13-án viszont a bolsevikok bukásáról szóló álhírt helyezte címlapjára, feltűnő szedéssel: „Kornyilov bevonult Szentpétervárra." Mikor másnap a reménység szertefoszlott, a címlapra ismét egy győzelmi jelentés került: „Conrad áttörte a tiroli olasz frontot", s a lap belsejében

szerénykedett az előző napi baklövés cáfolata „Lenin győzelme" címmel. 1917. november 22-én jelent meg a lap főszerkesztőjének tollából „A bolsevikiek" című vezércikk, mely arról tanúskodott, hogy az egyház vezető köreiben szívesebben fogadták volna a háborút, mint a bolsevikok győzelmét: „A bolsevikiek felfogása... nem valószínű, hogy földi gyökeret tud ereszteni. A vég nem lehet kétséges. A bolsevikokban nincs már Sámson ereje" – vetette papírra vágyálmait a szerző.

Ha arra gondolunk, milyen szemmel figyelték az orosz proletárforradalom sorsfordulóit a magyar uralkodó körök, csak akkor tudjuk igazán értékelni, hogy gróf Tisza István pártjának, a Munkapártnak kis vidéki lapjában mindössze három nappal az Októberi Forradalom győzelme után a következő időtálló sorokkal találkozhatunk: „Most tört ki valójában az igazi forradalom, amilyennek az elsőt akartuk volna... Az orosz nép mint a béke megindítója most lett igazi nagyhatalommá, a béke nagyhatalmává." (*Krassó-Szörényi Lapok*, 1917. november 11.)

Ezt a háttért figyelembe véve, ebben a megvilágításban érdemlik ki megbecsülésünket a *Népszava*, a szociáldemokrata párt napilapja alábbi cikkeinek történetileg helytálló megállapításai:

Új orosz forradalom

Megint nagy események történnek Oroszországban. A *bolseviki agitáció többségre jutott a proletártömegekben, a munkástömegek pedig új forradalommal hatalomra lendültek Pétervárott.* A Kerenszkij-kormány miniszterei a szovjet katonai bizottsága fogságba vetette. Kerenszkij maga ugyan elmenekült, de már parancsot adtak a letartóztatására. Kiszabadítják azokat a politikai foglyokat, akiket a Kerenszkij-kormány taszított fogságba, egyszóval, ahogy a szovjet katonai bizottságának valamennyi hadsereghez elküldött szikratávirata mondja: *Pétervárott győzött a munkás- és katonatanács forradalma.*

Beláthatatlan nagy jelentőségű események ezek. A márciusi orosz forradalom most e novemberi napokkal érett meg teljesen. Az orosz forradalom tömegeit eddig is a munkások és a velük szövetkező katonák alkották, de a kormányzó politikai hatalom többé-kevésbé a burzsoázia különféle árnyalatainak ke-

zében volt. A proletárság vezető pártjai nem érezték elég erősnek magukat ahhoz, hogy diktátori módon az események élére álljanak, és a polgárságnak a hatalomból való kizárásával megteremtsék a *szociális* köztársaságot. Az orosz forradalom eddigi formája a polgári köztársaság volt, amelynek kormányán osztoztak a polgári pártoknak és a mérsékelt szocialista frakcióknak a vezetői. Még *június 22-én* a munkástanácsok országos kongresszusa azt határozta, hogy nem veszi át a maga kezébe a hatalmat, mert, „ha a munkás- és katonatanács a forradalom mai korszakában kezébe venné a hatalmat, ezzel jelentékenyen csökkentené a forradalom erőit, mert idő előtt riasztana vissza olyan elemeket, amelyek ma még a revolúció szolgálatára lehetnek, és ezzel összeomlás felé vinné a forradalmat". De már *július 16-án és 17-én* a proletárság balszárnyát alkotó bolsevikiek nagy tömegmozgalmat indítanak, amely fegyveres erővel akarja kierőszakolni a Kerenszkij-offenzíva abbahagyását, azt követelte, hogy vessenek véget a polgári pártokkal való kompromisszumnak, és a munkás- és katonatanács maga vegye át a kormányt. Ezt a mozgalmat akkor vérbe fojtották, a bolsevikieket börtönbe vetették és kivégezték.

De Kerenszkij *diktatúrája* nem tartott sokáig, mert *Kornyilov* tábornok fölkelése, amely mögött a gyáraikat féltő tőkések, a földjeiket féltő nagybirtokosok rettegése húzódott meg, olyan erővel csapott neki a radikális polgári pártok és a mérsékeltebb szocialista pártok közös kormányának, hogy Kerenszkij kénytelen volt a forradalom védelmére segítségül hívni Pétervár bolseviki érzésű proletártömegeit. A Kornyilov-fölkelést sikerült elfojtani, és azóta szakadatlanul és föltartóztathatatlanul növekszik a bolseviki párt hatalma és tekintélye. Egyik várost a másik után hódították meg, és nemcsak a hadseregben meg a flottában vertek erős gyökeret, hanem többségre tettek szert a forradalom menetére legfontosabb szervezetben: a pétervári munkások és katonák tanácsában is.

A most induló új forradalom tisztára proletármozgalom, és így elmondhatjuk, hogy az orosz revolúció ma a pétervári munkások és katonák győzelmével és kormányra jutásával eljutott kifejlődésének csúcsáig.

1917 orosz forradalma is ugyanazt a képet tárja elénk, mint 1789 francia forradalma: egyik osztály a másik után ragadja meg a kormányhatalmat, hogy azután a következő letaszítsa és mesz-

Háborus korkép

Az orosz hadifogoly ujságolja az öreg magyarnak a nagy eseményt.

szemenőbb programot tűzzön ki a revolúció céljaként. Amily fájdalmas és viharokkal teljes volt a nagy francia forradalom útja a gironde-tól a jakobinusokig, olyan sok harcon keresztül száguldott a nagy orosz forradalom a kadetektől a bolsevikiekig. Gucskovtól és Miljukovtól Leninig és Trockijig még hosszabb az út, mint Brissottól és Guadettől Maratig, a cenzusos választójog dumájától még nagyobb az ugrás a munkások és katonák tanácsáig, mint a nemzetgyűléstől a konventig.

Ha annak a súlyát akarjuk megállapítani, *mit jelent a bolseviki párt hatalomra kerülése*, akkor azt kell néznünk, mit akar a Trockijék, Leninék, Gorkijék és Rjazanovék pártja. A bolseviki program már néhány hét előtt egy pillanatra, mint valami vakító fényű, de hirtelen ellobbanó fáklya mutatta meg, miféle meggyőződések és érzések hevítik az orosz munkásság tömegeit. Akkor volt ez, amikor a szovjetben egy napra véletlenül többségre tettek szert a bolsevikiek, és ha csak egynapos kérészéletre is, de elfogadtatták a maguk akcióprogramját. Egészen röviden, csak alaptényeire redukálva, *három fontos célt* tűz maga elé ez a program: *1. a proletárság diktatúráját, 2. a rögtönös békekötést, 3. a gyárak és földek szocializálását.* Ez a program mutatja, hogy ami most Oroszországban történik, nem más, mint gigászi arányokra nagyítva az 1871-i párizsi kommün. A kommün, a proletárság diktatúrája akkor is vesztett háború romjain épült, de elbukott, mert elszigetelten állt, mert nem tudott országos mozgalommá lenni, és mert a németekkel való további harc lobogóját akarta a háborútól fáradt, békére vágyó francia tömegek kezébe adni.

A bolseviki párt és vele a proletártömegek uralma Oroszországban most két tényezőn fordul meg: *sikerül-e a mozgalmat országossá tenni, a parasztságot a proletárság mellé állítani, és sikerül-e azonnal békét kötni?*

[E cikkünkből a 18 befejező sort törölte a cenzúra.]

Népszava, 1917. november 9.

■ Hitelesnek látszik az egyik vidéki lapban közel két hónappal később megjelent alábbi riport magyarok részvételéről a Téli Palota ostromában:

Hadifoglyaink is részt vettek a bolsevikiek forradalmában

(Saját tudósítónktól.) Pétervár a cárizmust megbuktató forradalom óta úgyszólván megszakítás nélkül forradalmi eseményeknek volt a tanúja. Hézagos leírásokból, megbízhatatlan táviratokból szerezhettünk csak halvány képet a pétervári eseményekről. Annyi tény, hogy a szent szabadság is megkívánta a maga áldozatait s a béke óhaja is csak a vérből tudott kisarjadni. Eddig több hadifogollyal volt alkalmunk beszélni, akik éppen a nagy történelmi idők mozgalmas napjaiban utaztak keresztül Péterváron, mint cserenokkantak. Pétervár forradalmi eseményeitől azonban az átutazó csererokkant hadifoglyok el voltak szigetelve s így ők is csak annyit tudhattak meg a forradalmi akciókból, amennyit övéiktől, vagy egy-egy becsempészett lapból megtudhattak.

Beszéltünk egy Oroszországból Kolozsvárra visszatért csererokkant honvédtiszttel, aki épp akkor vesztegelt Péterváron keresztülutazva 20 napot, mikor az orosz forradalomnak egyik kétségkívül legérdekesebb alakja, Kerenszki uralmának tetőpontján állt.

– A forradalomnak ebben a korszakában a hadifoglyokkal még nagyon bizalmatlanul bántak Péterváron. Egy kaszárnyában helyeztek el valamennyiünket, ahonnan még kísérettel sem tehettük ki lábunkat. Tudtuk, hogy kinn az utcákon tombol a forradalom, de mi csak a távolról hozzánk behallatszó tompa ágyúdörgést és fegyverek ropogását hallhattuk. Már ahogy orosz környezetünk szavaiból, előadásából kivehettem, Kerenszkinek nem volt általános népszerűsége, különösen attól a pillanattól kezdve, mikor a háború folytatása mellett határozott. Hogy mennyire megingott ettől kezdve Kerenszki népszerűsége, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Kerenszki csak gépfegyveres autóban mert az utcára kimenni.

Ismét alkalmunk volt egy Kolozsvárra visszatért honvéd tüzértiszttel beszélni, aki azonban már aktív szereplője volt a Lenin-féle bolseviki forradalomnak. Ez a tiszt éppen Péterváron volt a maximalisták forradalma alatt. Mindenki tudta, hogy a Kerenszki-uralom elsöprésére szervezett bolseviki mozgalom

elsősorban a háborús párt ellen tűzte ki a vörös zászlót. A békevágy annyira elhatalmasodott az emberek lelkében, hogy a foglyokat nem tekintették ellenségnek. Szabadon járhattunk Pétervár utcáin.

– A béke forradalmának forró sikere megcsapta a mi lelkünket és mi is részt akartunk venni a háborús szellem elsöprésében. Több tiszttársammal jelentkeztünk a bolsevikiek forradalmi bizottsága előtt s felajánlottuk szolgálatainkat. Az ajánlatot elfogadták s így történt meg, hogy a Téli Palota lövetésénél a forradalmi csapatok egyik ütegének én voltam a parancsnoka. Mikor a bolsevikiek elérték céljukat és kormányra jutottak, én is befejeztem önként vállalt feladatomat, kértem a további szolgálat alól való felmentésemet s hazautazásom megkönnyítését, amit rögtön teljesítettek is.

Kolozsvári Hírlap, 1918. január 2.

■ A *Népszava* eredeti hírforrás alapján így örökítette meg első tömör összefoglalással az emberiség számára sorsfordító órák eseménysorát.

Hogy ment végbe a forradalom?

(Pétervár, november 8. – P. T. Ü.) A legutolsó híradások szerint a Pétervári Szovjet által tervezett mozgalom lényegében így ment végbe: November 6-án, este a szovjet csapatai megszállták a távíróhivatalt és a pétervári távirati ügynökség helyiségeit. Az éjszaka folyamán megszállták a bankokat és a pályaudvarokat. E hó 7-én, reggel tíz órakor a katonai forradalmi bizottság kiáltványban tudatta a volt kormány bukását és hogy a kormányhatalom a szovjet kezébe jutott. A régi kormány azonban még a Téli Palotában tanácskozott, és Kerenszkij maga egész éjszakán át, reggel hét óráig a pétervári vezérkari irodában Manikovszkij tábornokkal, aki a belügyminiszteri teendőket végezte és a katonai hatóságokkal tárgyalt. Röviddel ezután nyoma veszett. A Pétervári Szovjet székhelyéül szolgáló épületben és annak környékén rendkívüli élénkség uralkodott. Fegyveres őrségek őrködtek az épület belsejében és a palota előtt.

A béke kiszabaditása

— Próbáljuk még egyszer!... Hátha most ledöntjük ezt az átkozott követ.

A környező utcákon ágyúkkal felszerelt páncélos automobilok gondoskodtak a szovjet főhadiszállásának védelméről. Mikor Lenin ott megjelent, nagy lelkesedéssel fogadták. Lenin forradalmi bizottságot alakított, és parancsot adott ki a pályaudvarok és a kormányzati intézmények megszállására. A parancsot a *Vörös Gárda* nyomban végrehajtotta. Kronstadtból tengerészeti katonák különítményei érkeztek. Azután az *Auróra*-cirkáló, valamint két torpedónaszád érkezett, és horgonyt vetettek a Miklós-híd előtt. Délután öt óra tájban a szovjet már uralkodott a városban, és megkezdte a Téli Palota elszigetelését, ahol majdnem az egész volt kormány tartózkodott. Katonai osztagok megszállták a Téli Palotához vezető utakat, és annak környékén torlaszokat létesítettek. Este nyolc órakor az ostromlók húsz percnyi időt adtak a minisztereknek, hogy elhagyják a Téli Palotát, de ők ezt visszautasították. Rövid időn belül az egész palotát körülzárták, és a Néva előtt horgonyzó torpedónaszádok, valamint a páncélos automobilok tüzelést kezdtek az épület ellen, amelyet azonban a palotaőrség géppuskatüzeléssel védett. Csak reggel két órakor sikerült a szovjet hadierőinek behatolniok a palotába.

Népszava, 1917. november 10.

■ Csakhamar kiderült azonban, hogy a *Népszava* magatartása ekkor sem volt egészen egyértelmű. A győztes munkáshatalomnak már első napjaiban meg kellett birkóznia egy létét fenyegető fegyveres ellenforradalmi támadással: a Kerenszkij-rezsim idején már hasonló akcióval kísérletező Kornyilov tábornoknak sikerült ellenforradalmi hadsereget szerveznie, amellyel november 12-én Pétervár ellen indult. A szovjet állam máris veszélybe került. A *Népszava* következő napi számában találkozunk egy „Ki győz?" című hosszabb eszmefuttatással, melynek névtelen szerzője a belháború miatt legyengülő Oroszország számlájára így festette meg a közeljövőt: „Nemcsak egész hadseregek szabadulnának fel, amelyeket ma lekötve tart az orosz front, hanem... Oroszország, csakúgy mint békében, a központi hatalmak kimeríthetetlen éléskamrájává lehetne. Az Oroszországgal kötött béke a központi hatalmak katonailag és gazdaságilag való legyőzhetetlenségét jelentené."

A szociáldemokrata sajtóban ekkor csak elvétve jelenhettek meg ilyen jellegű cikkek, amelyek nemcsak a munkástömegek, de a kispolgárság széles rétegeinek szándékaival sem egyeztek. Az orosz proletárforradalom osztálytartalmát az elsők között világította meg a magyar munkásmozgalom balszárnyának vezéralakja, Alpári Gyula, akit a szociáldemokrata párt reformista vezetői már évekkel korábban kirekesztettek a mozgalomból. Alpári ekkor a *Neues Politisches Volksblatt* című német nyelvű budapesti lapnak dolgozott.

Új fordulat Oroszországban / ALPÁRI GYULA

Az oroszországi események érthetetlen zűrzavarként tűnnek fel a szemlélő előtt. A cárizmust megdöntő pártok és osztályok nyolc hónap óta civakodnak, lázadások törnek ki, a lázadásokat elnyomják; ma kormányon levő államférfiak holnap börtönben ülnek. Milyen erők működnek itt, hová sodorják az országot?

Oroszországban az történt, ami minden forradalomban történni szokott – különböző erők működtek együtt, hogy megdöntsék a közös ellenséget, a cárizmust. Amikor ez sikerült, megkezdődött az egyes osztályok harca a hatalomért. Ami tehát Oroszországban március óta lejátszódik, az nem egyéb, mint nagy társadalmi rétegek szabályszerű osztályharca, saját érdekeiknek az állampolitikában való érvényesítéséért. Legelőször az alkotmányos demokraták kerültek hatalomra: a liberális burzsoázia, amely csak apróbb politikai és szociálpolitikai engedményeket akart tenni a munkásoknak, és fő céljának a háború erélyes továbbfolytatását tekintette. Miljukov volt az emberük, Kerenszkij csupán a cégérük, hogy vele a vevőket magukhoz csalogathassák. Midőn a kadet kormány imperialista jellege mind nyilvánvalóbb lett, a munkások megbuktatták. Helyére koalíciós kormány került, Kerenszkij vezetésével. E kormány mögött kispolgári, paraszti és mérsékelt munkásrétegek álltak. Politikai és szociálpolitikai programja demokratikus volt, visszautasította az imperialista háborús politikát. El akarta azonban kerülni a szakítást az antanttal, részben mert Oroszország gazdaságilag függ az antanttól, és részben azért is, mert nem

akart ezzel szolgálatot tenni a német imperializmusnak. A forradalom kitörése után hamarosan egy harmadik név került előtérbe Miljukov és Kerenszkij mellett: Lenin neve! Lenin az úgynevezett „maximalisták" pártját képviselte, vagyis azokét, akik mindent akarnak. Véget akarnak vetni a munkások és parasztok kizsákmányoltságának, követelik a nagybirtok azonnali felosztását és messzemenő szociálpolitikai intézkedések megvalósítását; ahol pedig a tőkések ellenállnak, a gyárak elkobzását. A központi hatalmaknak az az állítása, hogy ők védekező háborút folytatnak, éppoly kevéssé imponál nekik, mint az antantnak az a frázisa, hogy a demokráciáért harcol. A kormányok imperialista célokért harcolnak itt is, ott is – mondották (a bolsevikok) –, amihez a munkásoknak semmi közük sincs, tehát semmi érdekük sem fűződik a háború továbbfolytatásához. Éppen ezért azonnal be kell fejezni a háborút.

Most ez a párt győzött. Annak idején ezt a pártot hívta fel Kerenszkij, hogy segítsen a Kornyilov-lázadás leverésében. És Kerenszkij nem tudott megszabadulni az általa felidézett szellemektől, sőt – azok lettek úrrá fölötte. Vajon tarthatja-e magát Lenin? A burzsoázia, a tábornokok, a nagybirtokosok, sőt még az értelmiségiek is ellene fordulnak majd, de programjának ellenállhatatlan vonzóerőt kell gyakorolnia a katonákra, a parasztokra, a technikai alkalmazottakra és mindenekelőtt a munkásokra, vagyis a termelés és a szuronyok igazi hordozóira. Így tehát a maximalisták győzelmének tulajdonképpen semmi sem áll az útjában.

„Die neue Wendung in Russland." *Neues Politisches Volksblatt*, 1917. november 10.

■ A budapesti és vidéki polgári sajtó cikkeiből közlünk kisebb csokorra valót az itt következőkben annak illusztrálására, hogy nemcsak az öntudatos munkásság szószólói, de mellettük, egy kis töredéket leszámítva, szinte az egész magyar társadalom rokonszenve, lelkes együttérzése kísérte a proletárforradalmat. Csaknem egyedülálló históriai pillanat ez a magyar polgári sajtó történetében. A jelenséget mindenekelőtt az magyarázza, hogy a háborús szenvedések negyedik esztendejében éppen a „Békedekrétum" volt a szovjet kormány első gesztusa.

Az esemény bizonyára váratlanul érte a cenzúrát. Még egyes konzervatív, Tisza-párti újságok munkatársai, talán ők is vesztesei a világégésnek, ugyancsak őszintén juttatták kifejezésre rokonszenvüket.

Persze hamis lenne a kép, ha csak ezeken a cikkeken mérnénk le a közhangulatot. Az öldöklés haszonélvezői, akikben mások szenvedése a legcsekélyebb részvétet sem keltette, nem úgy írtak, mint az alábbi szerzők. A közömbösökre villant rá hosszabb tárcájának néhány sorában a korszak kimagasló prózaírója, Krúdy Gyula. 1917. november 11-én, néhány nappal a forradalom győzelme után, nyilván másokban is felfedezni akarva a benne kavargó felindult érzéseket, lázas gondolatokat, az egyik pesti kávéházban figyelte a vendégek magatartását, és ezeket jegyezte fel: „Közömbösen, hidegen, apró mulatságaikba merülve, mindennapi számításaikba burkolózva, a helybeli napnak és estvének élve, arcmozdulat, megrendülés, felkiáltás, pillanatnyi megállás nélkül, szinte ásítva olvassa az újság táviratait... Pétervárott forradalom... Közeleg a béke Lenin útján... Jó, de nézzük meg előbb, mi újság a tőzsdén, és mit játszanak este a színházakban."

Az újságolvasók milliós táborában viszont a fenti típusú emberek elenyésző kisebbséget alkottak, ezért a lapok nem az ő magatartásukhoz igazodtak.

Oroszországban

újra dübörög a föld, és a márciusi forradalom, úgy látszik, most kezd megérni, Pétervár utcáin újra lövések hangzanak, és a Romanovok Téli Palotájába belövet a forradalmi proletárság. Az események nagy forgatagában emberek támadnak fel és tűnnek el rövid idő alatt. Kerenszkijt, a háborús forradalmárt, Oroszország ismert nevű diktátorát éppen úgy elsöpörte a milliók békeakarása, mint koronázott elődjét. Ma még nem tudjuk, hogy alakul ki Oroszország újabb forradalma, de az bizonyos, hogy ugyanazok csinálták, akik az elsőt és ugyanazért: *a békéért.* Az orosz proletárság harca minden ország proletárságának vágyáért folyik, és ezért minden hadviselő állam munkássága szívszorongva lesi annak lefolyását.

Még nem tudjuk, mennyi vért kíván az új átalakulás, de bizonyos, hogy osztályok hatalomért való versengése nem lehet vértelen. A burzsoá kormányt elsöpörte a bolsevikiek nagy megmozdulása, és ez új lendületet, reményt és erőt ad minden ország békét akaró munkásságának. Vajha ez a remény teljesedésbe menne, és az orosz békeforradalom meghozná az egész fuldokló világnak az olyan régen sóvárgott békét!
Magyar Vasutas, 1917. november 10.

Kerenszkij futása

megpecsételte a bolsevikiek pétervári forradalmának sorsát. A gőgös diktátor, aki parvenű előkelőséggel lövetett a pétervári népre, s mialatt politikai ellenfeleinek százezreit börtönbe hurcoltatta, önmaga piros nászt ült a véres tetemek felett – ma földönfutóként bujdosik, és halál vár annak a fejére, aki éjjeli szállásra befogadja. Tyerescsenko börtönben ül a kormány többi tagjával együtt. A munkások és katonák tanácsa minden hatalmat magához ragadott.

Remeg a toll, amikor ezeket az izzó eseményeket száguldva papírra veti. Európa keleti fele kifordult sarkaiból. Amit a nagyszerű orosz forradalom kivívott, azt ideig-óráig leszerelte és béklyóba kötötte az angol érdekek által megfizetett Kerenszkij kormánya. Az orosz nép végre lerázta ezt a legutolsó bilincsét is. A bolsevikiek forradalmát feltétlen békevágy és a kivívott szabadságnak őszinte megbecsülése idézte elő. Már napokkal ezelőtt hírül vettük, hogy a mostani forradalomnak legelső célja az azonnal való békekötés. Minthogy a pétervári események ily feltűnő gyorsan megbuktatták Kerenszkijt, semmi sem természetesebb, mint hogy az uralomra jutott nép, talán már a legközelebbi huszonnégy órában, meg fogja szakítani Oroszország régi szövetségeseivel az átkos barátságot, és lelkesedéssel ajánlja fel a központi hatalmaknak a különbékét.

Oroszország ebben a háborúban már semmit sem nyerhet és semmit sem veszíthet. Megnyerte az egész játszmát, mert megszabadult az évszázados cári uralomtól, és lerázta egyszersmind a Kerenszkij-féle kapitalista burzsoázia jármát is. Oroszország újjászületett a háború alatt, s élvezni akarta rettenetes véráldo-

zatának áldásait. Az egész világ tisztelettel fog nézni kelet óriására, amint a bűnök és tévedések szörnyű halma felett az igazi demokrácia új életre berendezkedik.
Aradi Újság, 1917. november 10.

Villámsugár / HERCZEG ISTVÁN

Villámsugár röppent fel tegnap a gyászos éjszakában, mely enélkül a legszomorúbb lett volna és a legsötétebb az öldöklés poklának végtelenségében. Megbódult a lélek, és a szív ujjongva éledt újra, az elszálló hit és a haldokló remény ölelkezve tértek meg ismét, hogy balzsamát hozzák hunyó erőinknek. „Győzött a szovjet!", reszkettette meg a távíró örökké búgó, végtelenbe vesző huzalát a hír, amely világok vérpárás harcára dobott rózsaszínű fátylat. A munkások és katonák, a halál szürke regrutái, az élet nyomorgó rabszolgái és a munka zakatoló kedvű, lázongó robotosai lerúgták a bilincseket, szétfújták a kiseszűek korrupt, sóvár hatalmát, és felszabadult sóhajukkal döntötték meg évszázadoknak az emberi aljasságokból összetákolt szolgafalankszát.

Győzött a szovjet! Istenem, hogy gomolyganak a lekicsinyelt, meg nem értett árnyékok a való világra. A határtalan orosz puszták öntudatlannak vélt, szűkszavú, lehorgasztott fejű parasztjai kiegyenesedtek. Csicsikov holt lelkei ébredeznek és Oroszország tényleg rohan előre, mint a sebes, utolérhetetlen száguldású trojka. A Nozdrevek, Szobákevicsek, Zolotuhák, Trahacsevszkijek remegve bújnak odúikba az eget, földet rázó vihar elől, és a Petruskák, Pávelek, Dimitrijek, az Andrejek és Vaszilik sápadt, meggyötört alakjainak gigászi mérete bontakozik. A titkos konventikulomok [titkos összejövetel] edzett emberei kerülnek napfényre, akik szénporos bányalégben bontogatták eszméik szárnyait; akik az éj leple alatt órákat bolyongtak nedves fövenyben, durva tarlón és veszedelmeket rejtő erdőkön keresztül, hogy néhány pillanatig hallgathassák az igét. Akik gyártelepek düledező romjai között, tenyerükbe rejtett világosság mellett olvasták a propaganda halálos vétket foglaló tanait, akik a testetölő munka után a pihenés idejét nem a zümmögő szamovár mellett lelték, hanem füstös földalatti helyiségek izgalomtól túlfűtött homályában.

És itt vannak a Szásák, a Szonyák, a Tatyánák, a Nyilovnák, a Natáliák is, akik nem szerettek ülni az erkélyen, akiknek már nem kellett a do-re-mi-sol, és nem voltak kíváncsiak a kavatinákra. Akik szintén az eszméért küzdöttek, és villogó tekintetük szabadságért, jogért és az ember sorsáért lángolt. Akik lelket öntöttek a csüggedőkbe, lefogták a tüdejük utolsó roncsát kiköhögőknek szemeit, és könnyáztatott zsebkendőjüket büszkén lengették a sáros országúton haladó száműzöttek után.

És most megnyílnak a kripták, kavernák, ciszternák; az egész orosz ürge-birodalom emelkedik, hogy a boltozatok korhadt gerendáit, az elposhadt, szétmállott, napvilágtól elbódult mohos tetőzetet, a tehetetlenség elfoszlott, kivénhedt egész szövevényét a múltak bűneibe süllyessze. Jönnek Szibériából és a vadonokból, a földek méhéből és a hómezők rejtett odúiból a milliók új géniuszai, akik már annyiszor a halál arcába nevettek, akik már annyiszor megsemmisültek, hogy életük örök és végtelen. És most jönnek mindnyájan, és egymásra ismernek. Lelkükben a régi tűz, öklükben a régi erő dobog, és világot átérő hatalmuk nyugodt tudatában harsogják: Először békét akarunk!

Délmagyarország, 1917. november 10.

Az orosz tenger

Az orosz hadsereg elfogadta az új forradalmi kormány programját, fegyverszünetet és békét követel. A háború s a világtörténelem elérkezett ezzel az elhatározással új fejezetéhez, ahol végre mezítelenül jelennek meg a küzdők szándékai, nem pedig a szólamok álöltözetében, kifestve, s a bölcsesség parókájával fejükön. Az orosz forradalom nem jelentette azt a változást, amit a benne bízók, a forradalmak hívői és álmodói vártak tőle. A jogtalan nép a forradalom győzelmes pillanatában nem ért bele az országkormányzás felelősségébe, s amit uralkodó nemzedékek évszázadokon keresztül adtak egymásnak örökül, az uralkodás parancsoló pózát, hősi méltóságát, nem sajátíthatták el a kitagadottak a fölszabadulás első, lázas mámorában. Kerenszkij forradalma ezért lett folytatása a cári hatalomnak, befelé hajlíthatatlan despotizmus, vérengzés és elnyomás, be nem

váltott ígéretek és lázító beszédek, kifelé összekovácsolása annak a szövetségnek, melynek meglazulását a cári hatalom legnagyobb bűnéül rótták föl. A világháború folyt tovább, a fronton nem a cár, de Kerenszkij lelkesített, Lloyd George Kerenszkij dicsőségét zengte, a vér, a reménytelenség s a szenvedések kilátástalansága tovább élt. Az orosz forradalom bukásában sem volt hűtlen a francia példához, letűnő és felbukkanó osztályok adják át egymásnak a hatalmat, s a lelépő hőst várja az orosz Bastille: a Péter–Pál erőd. A színpad változott, a cári hatalom sárga világítását fölváltotta a forradalom izzó pirosa, reglamás tábornokok helyett nehéz léptű kozákok léptek színre, a fojtott hangú beszélgetést durva káromlások követték, a cár helyett Kerenszkij körül mozgott minden, de a darab, amit játszottak, ugyanaz volt.

Ám az első szó, ami idehallik a munkások és katonák forradalmából, már új hang, friss reményeket keltő, s bátor várakozásokat ébresztő. Ez a hang már nem tesz különbséget a hadban állók nemzetisége között, csak az az ellenség, aki háborúra uszít, akár angol gyáros, akár német junker, s mindenki barát, aki összefog a békéért. Az erfurti kiáltvány óta nem hangzott el ennyi magasztos, ennyi megrendítő erő, mint most abban a kiáltványban, melyben az új forradalom első szervezete szól a népeihez. Álljanak meg a gyárak, hogy ne lehessen téli háború – ez a kívánság többé nem a kiirtandó lázadás uszító harci szava, de kormányprogram, s ami ennél is több, orosz program. Az orosz nép, amelyik csudálatos lendületében tűrni volt kénytelen eddig a francia és angol hivatkozásokat, amikor a háború demokratizáló célját kellett bizonyítani, most világtörténelmet és épochet csináló módon ad példát arra, amire eddig csak ürügyül használták.

„Repül a nehéz kő, s ki tudja, hol áll meg." Az események logikátlansága ránevelt bennünket arra, hogy szédítő események előtt se legyünk vakok, s a hallásunkat ne tompítsák el a világot dübörgető változások sem. A hitünk virága, amiből a véröntözés nem tudott gyümölcsöt érlelni, kinyílik újra, s várja az orosz felhők áldását. Az orosz proletártömeg megmozdult, s ennek a tömegnek ellene tud-e állni a hazug érveknek, gyűlölködő uszításoknak homoktöltése? Az orosz tenger megmozdult.

 Szegedi Napló, 1917. november 10.

Északi fény

November 7-én éjjel az Orosz Birodalom lerázta vállairól cári hatalmat gyakorló kényurának, Kerenszkij miniszterelnök és hadseregfőparancsnoknak bilincseit. Az előzetes orosz parlamentben Lenin forradalmi szocialista vezér pártja többségre jutott, Kerenszkijt és az ideiglenes orosz kormányt elcsapta, és kimondotta, hogy a háború haladéktalanul befejeztessék, s az új kormányhatalom a hadban álló feleknek mielőbbi fegyverszünetet javasoljon. Kimondotta továbbá, hogy a polgárháború elkerülése végett a nagybirtokok a mezőgazdasági bizottságok útján átadandók a parasztoknak, Oroszország megrendült gazdasági helyzete pedig alaposan és gyorsan rendezendő. A szovjet határozati javaslatot fogadott el, hogy említett határozatai oly gyorsan, amint csak lehetséges, végrehajtandók.

A nagy Orosz Birodalom tehát szakított a háború folytatásának jelszavával. A győztes ellenforradalom letiport és elnémított minden olyan törekvést, mely Oroszország katonai és gazdasági erejét továbbra is közprédává és az antant játékszerévé tegye. Szabadság és kenyér kell az orosz nép millióinak, s ezzel az akaratával és döntő fellépésével fáklyát gyújtott a várvavárt békének is, amelynek komoly reménysége a negyven hónapos háború alatt most gyulladt fel először pozitív alapon.

Kerenszkij erőszakos uralma alatt kitűnt, hogy ő nem egyéb, mint közönséges eszköz az angol–francia diplomácia kezében. De kitűnt az is, hogy az orosz nép a háború izgalmai közepette a demokrácia nagy vívmányait megvalósítani nem tudja, s a háború további folytatására képtelen.

Most, amikor a békebarátok vér nélküli forradalom útján Oroszországnak új képet adnak, az egész művelt világ fölemelt lélekkel és jó reménységgel várja, hogy az orosz nemzet s vele együtt az egész emberiség mielőbb megtalálhassa elvesztett lelki nyugalmát, mielőbb elérhesse a biztos alapokra helyezett, boldogító békét és megkaphassa a mindennapi kenyerét.

Független Hajdúság, 1917. november 11.

■ Az imént idézett cikkekből, akárcsak az itt következő két írásból is kicsendül a háború alatti keserű tapasztalatokból táplálkozó bizonytalanság: vajon nem hoz-e oly sok üres békeígéret után újabb csalódást a Keleten bekövetkezett változás? A leplezetlen bizalmatlanság nem az orosz forradalomnak, hanem a német–osztrák–magyar diplomáciai és hadvezetésnek szólt: nem akarják-e kihasználni az új orosz kormány nehéz helyzetét egy annak gyengeségére építő új keleti offenzívára? Az alapos feltételezés ellen emelt szót sok hasonló megnyilatkozás között a parasztság körében elterjedt *Friss Újság* névtelen szerzője és a *Nyugat* írói köréhez tartozó Ignotus is.

Segítséget a háború ellen

Amiért a Pétervárott győzelemre jutott forradalom elsősorban küzd, a béke, a rögtöni, semmiféle frázis által el nem odázható béke. Az is kétségtelen, hogy a régi orosz cár, és az új orosz polgári reakció a legerősebb harcot hirdeti Lenin és hívei ellen, mert ők, a reakciósok, háborút akarnak.

A béke és háború kérdése Oroszországban is a haladás és a reakció összeütközésének a pontja. Ki fog végleg győzni? Ezen múlik sok-sok, évszázadokra szóló nagy dolog. Feszült várakozással figyeljük ezt a harcot. Teljes rokonszenvvel, reményteljes várakozással nézzük a harmadik, az orosz békeforradalom küzdelmét.

De nem elég itt a feszült várakozás, az őszinte kívánság és akármilyen forró együttérzés. Cselekedetek is kellenek, amelyekkel a háború pétervári ellenségeinek segítségére menjünk. Ezt a segítséget pedig kormányunknak, hadvezetőségünknek, diplomáciánknak kell megvinni. Ezeknek a feladata, hogy okos óvatossággal kerüljék még a látszatát is annak, hogy a központi hatalmak az orosz demokrácia nagyszerű harcát ki akarják használni a maguk hadi érdekében. Nekik kell megértetniök az orosz néppel, hogy az ő békeszándékát itt őszinte megértéssel, és nem alattomos hatalmi számítással fogadják.

A központi hatalmak kormányai többször kijelentették, hogy a megegyezéses, méltányos békét őszintén akarják. Itt az ideje, hogy ezt megmutassák, és hogy egy nagyszerű gesztussal meg-

semmisítsék ellenségeiknek minden rágalmát. Ne zavarja erről az oldalról semmi elkapatott uszítás, semmi vérszemet kapott nagyralátás a béke pétervári híveinek munkáját.

A központi hatalmak népei, és ezek között a legelső sorban a sokat vérzett, szenvedett magyar nép, figyelik kormányaiknak viselkedését, és elvárják, hogy az ő világraszóló nagy áldozataikat, nemzedékekre kiható veszteségeiket, könnytengert kitévő fájdalmukat semmiféle hatalmi ábránd kedvéért ne gyarapítsák. Igen nagyok ezek az áldozatok, veszteségek, fájdalmak, elég volt belőlük: ezen az oldalon is békét akar minden józan, becsületes ember.

Friss Újság, 1917. november 10.

Ne zavarjuk őket / IGNOTUS

Ne zavarjuk őket. Mármint az oroszokat ne. S ne az orosz fejleményeket, melyek, ha mi is úgy akarjuk, a béke felé tartanak. S mi azzal akarhatjuk folyamatosan, ha nem avatkozunk beléjük.

Nem, például azzal a különben szép tervvel sem, hogy Lengyelországot már ma helyreállítjuk s magunkhoz fogadjuk. ...Nem lett volna szabad még annyira, amennyire most múlt egy éve, hogy elmentünk volt a lengyel szabadság proklamálásával. ...

S éppígy ne zavarjuk az orosz fejleményeket azzal, hogy tüntetően pártot foglalunk bennük. ...

Én, őszintén érzem, nem tanítanám Plehanovot szocializmusra, Lenint sem oroszságra. Innen távolról nem látom, mennyi becsületes kétségbeesés menekül most Kerenszkivel, mennyi anarchia igyekszik a Trockiba belekapaszkodni.

...Hagyjuk a logikára, mint fog dönteni Leninék és Kerenszkiék között. Ha a logika fog dönteni, akkor azzal, aki győz, a béke fog győzni. Ne zavarjuk közeledését.

Világ, 1917. november 13.

■ 1917. november közepétől gyorsan szaporodtak a Leninnel foglalkozó írások. November 18-án a Kiss József szerkesztette *A Hét*ben jelent meg Lengyel Ernő „Lenin" című és egy Leninhez alig hasonlító, de az aláírás szerint őt ábrázoló rajzzal kísért vezércikk: „Nagyon természetes, hogy Európa minden békebarátai visszafojtott lélegzettel, remegő szimpátiával kísérik Lenint, bár fehér és fekete faj közt nincs akkora ellentét, mint a Lenin-politika és minden más politika társadalmi elképzelései között. Lenin elsősorban békét akar és ez már elég arra, hogy az ő diadalának örüljenek mindenütt, utánunk a vízözön, amely azonban legalábbis kevésbé veszélyes, mint a vérözön" – írta *A Hét* című irodalmi lap krónikása.

„A titokzatos Lenin" címen a függetlenségi párti *Magyarország* november 22-én már néhány közelebbi adatot is tudott róla: családi neve Uljanov, pályafutását jogászként kezdte, népszerűsége „a forradalom első szakaszában nőtt meg rohamosan". Az orosz hadiflotta is hozzá csatlakozott –, a matrózok azt mondották: „Lenin nem egyszerű név, hanem ő a mi zászlónk." A lap hozzátette, hogy „A szigorú kritikusok nem tartották jó szónoknak, de ahol a demagógia győz, ott veszedelmes ellenfél... Lenin ismerte a helyzetet. Békét akar, mindenkinek példaképe lehet ebben az orosz nép, az összes hadviselő népek szemében... Béke a kunyhóknak, háború a palotáknak, ez az ő harci kiáltása" – többek között ilyen vonásokkal igyekezett közelebb hozni olvasóihoz a szovjet állam vezérét a tudósító.

A Lenin szerepét, életét illető nagyfokú tájékozatlanságról vallanak az alábbi cikkek, amelyek így is jól érzékeltetik a kor hangulatát. Szent szekta töviskoszorús prófétáját vélte felismerni benne az egyik vidéki író, egy másik, szemfülesebb, azzal akarta emberi közelségbe hozni honfitársaihoz, hogy útjára bocsátotta a továbbiakban a magyar sajtó hasábjain még sokszor visszatérő legendát, mely szerint Lenin egy ideig Budapesten lakott volna. A szerző dús fantáziájára vallott, hogy éppen magyar tolsztojánus anarchistákkal és polgári radikálisokkal elvtársította össze a proletárforradalom vezérét. Mindez persze a mesék birodalmába tartozott.

Sápadt arcú, üldözött apostolai a bilincseit most újabb rettenetes erővel feszítő orosz nép szabadságának, kik lebujokban és más titkos helyeken álmodoztak a fölszabadításról és fölszabadulásról, úgy lehet, egész Európa megváltói lesznek. Az áldott munka, megszentelve az orosz nép szenvedései és könnyei mellett az emberiség három éve hulló vérével, ragyogóan érlelődik, és ha a polgári akaratból mindenhol olyan erő fog kisugározni, mint Oroszországban, a szegény proletárok, a forradalmi szellem üldözött, de elszánt helytartói meghozzák a békét a sanyargatott Európának.

A szovjetek kongresszusa megállapította a békejavaslat alapelveit. Ezek az alapelvek nem a megtagadott tisztes múlt piszkos roncsaiból nőttek ki, hogy átvegyék és tenyésszék velük a köztársasági államforma mellett a cári uralom konok és gyalázatos szokásait, folytassák népgyűlölő és emberirtó kormányzását. A munkások és parasztok kormánya az összes hadviselő államoknak javaslatot tesz, hogy haladéktalanul kezdjék meg a tárgyalásokat a demokratikus és közvetlen béke érdekében. A munkások és parasztok kormánya csak olyan békét ír alá, amely az összes nemzetekre jogos feltételek mellett vet véget a háborúnak. A munkások és parasztok kormánya megszünteti a titkos diplomáciát, megsemmisíti Kerenszkij cár titkos szerződéseit, és kész arra, hogy békejavaslatának alapelveit írásbeli vagy távirati úton vagy az országok képviselőinek tanácskozásával megvalósítsa. A munkások és parasztok kormánya három hónapos fegyverszünetnek azonnal való elrendelését kéri, mert ez alatt az idő alatt elkészülhet szerinte a béke, amelyet aztán véglegesíthet egy világkonferencia.

A munkások és parasztok kormánya történelmet csinál, és a fejezeteknek, amelyeket ragyogó tettekkel tesz örökre dicsőkké, sorsdöntőbb hatásuk lehet Európa életére, mint amilyennel a nagy francia forradalom volt. Emlékezzünk csak a Leninekre, az orosz munkás és paraszt felszabadításának hazátlan és hajléktalan vándoraira, akik a cári trón ledőlte után részint előkerültek a titkos helyekről, részint zaklatott vándorúton indultak haza a világ minden tájékáról. Emlékezzünk Leninre, aki összeütközött Kerenszkijjel azon az első napon, amelyen cári hajlan-

dóságai megnyilatkoztak. Leninre, akit üldöztek, aki eltűnt, akit halálra kerestek, aki az országból megszökött. Leninre, akinek nyughatatlan és forrongó szelleme titokban dolgozott most is, akárcsak a cár idején, aki fanatizmusával hónapok alatt évek munkáját végezte el, hogy töviskoszorús Leninek életét honfitársai teljes fölszabadításával betetőzze, és ugyanakkor a népek legsóvárabb álmának tárgyát, a békét a beteljesedéshez közel vigye. Nem tudni biztosan, hogy odáig mennyi tövissel van kirakva még az emberiség útja, de az már eldöntött dolog, hogy a Leninek nemcsak Oroszországnak, hanem az egész világnak szent szektája lesznek.

„*Délmagyarország*", 1917. november 11.

Lenin Budapesten

Budapestről telefonálja tudósítónk. Lenin, akinek nevétől az egész világ visszhangzik, több ízben tartózkodott Budapesten, ahol sűrűn érintkezett a szabadgondolkodás itteni híveivel. Lenin a József főherceg szállodában lakott, később az Orientben, és minden este ott lehetett látni az Erzsébet körúton levő Körkávéházban, ahol szabadgondolkodó társainak törzsasztala mellett foglalt helyet. Lenin, aki idegenszerű kiejtéssel, de hibátlanul beszél németül, személyes érintkezést tartott fenn Jászi Oszkárral, Pikler Gyula tanárral, Vari Károly dr.-ral, de legközelebb állt hozzá a most Londonban élő hazánk fia: Batthyány Ervin gróf, aki Szombathelyen adta ki és szerkesztette a „Testvériség" című anarchista lapot, és a Vas megyei Bögötén ateista iskolát tartott fenn.

Budapesten tartózkodott Lenin egy közeli rokona is, aki *Lenin* Róbert néven szerepelt. A nagy intelligenciájú, iskolákat végzett fiatalembert Budapesten találta a háború, és kényszerből mint pincér kereste kenyerét, éspedig először egy zsidó vendéglőben, majd több körúti kávéházban. Pap Jánosnál, az ismert énekesnél lakott, Eötvös utca 44. szám alatt, és minden héten kétszer jelentkezett az idegeneket ellenőrző Andrejka rendőrtanácsosnál, aki őt igazi nevén, mint Lenin Róbertot ismerte.

 Aradi Közlöny, 1917. november 15.

■ Az orosz proletárforradalmat követő napokban érlelődött meg Komját Aladárban és a vele hasonló felfogású három másik fiatal íróban, Révai Józsefben, Lengyel Józsefben és György Mátyásban – akik addig Kassák Lajosnak a művészetek új csapásain járó *Ma* című folyóirata köréhez tartoztak – az elhatározás, hogy szakítsanak a *Ma* passzív háborúellenességével, és az orosz proletárforradalom győzelmének évét visszhangzó *Kilencszáztizenhét* címmel, új, harcos irodalmi folyóiratot indítanak. A kormány, felismerve a vállalkozás politikai horderejét, a lapot nem engedélyezte, de 1919 januárjában annak előfizetőket toborzó beköszöntője szövegét leközölte, és így az utókor számára megőrizte az *Internationale* című folyóirat 1. száma:

Kilencszáztizenhét
(Részletek)

1917. Ez a szám: az orosz forradalom történelmi dátuma, az emberiség legnagyobb gondolata. Ebből a gondolatból sarjad s ebbe a gondolatba olvad bele lapunk programja. „Ezért a gondolatért" – ez a mi egész programunk.

1917 gondolatát akarjuk belevinni: nem a korgó gyomrokba, nem a lerongyolt testekbe, nem a vér és a könnyek folyójába: nem a napi politikába és nem az anyagi lét mindennapi harcaiba; ezt a munkát úgyis elvégzik az események.

Az emberek gondolkozásába és érzésébe akarjuk belevinni, a tudományon és az irodalmon keresztül. Kerüljenek bele a tömegek lelkébe, a tömegek logikájába is...

Tiszta tudományt, tiszta irodalmat akarunk művelni, és el akarjuk végezni az ezt megelőző tisztító munkát.

A kapitalista társadalom megfosztotta a tudományt és a belőle fakadó technikai kultúrát egyetlen hivatásától, hogy az emberi boldogság és jólét forrása legyen: a saját szolgájává, a saját hatalmi eszközévé tette azokat.

Ehhez a rettenetes kisajátításhoz nem voltak elegendők az erőszak, a politikai és gazdasági hatalom eszközei. Az emberek lelkébe kellett betolakodniok és fejlődésében hamis utakra kényszeríteniök, hogy állattá nevelhessék a tömeget, amely a tehetetlenség buta nemtörődésével tűrje, mint boltozza a tudomány

és a technika a boldogság és jólét helyett a kapitalizmus börtönfalát a fejük fölé. Befészkelték magukat a tudományba, megfertőzték és lealjasították a művészetet a saját prostituáltjukká és tömegek narkotikumává.

Ezen a területen akarjuk 1917 felszabadító harcában kivenni a részünket. A kapitalizmus lelki depressziójának ködét akarjuk szétrobbantani a szociológia, a természettudomány, a művészet forradalmasításával. Foglalkozni akarunk mindenekelőtt a korunk társadalmi történéseit mozgató erők vizsgálatával, törvényeinek megállapításával, hogy irányításuk lehetőségének feltételeit kikutassuk. Újabb revízió alá vesszük mindazokat az elméleteket és tudományos rendszereket, amelyek alapjai lehetnének a szociális megváltás gyakorlati politikájának, és teret adunk minden törekvésnek, amely új irányokat keres és akar kijelölni. Propagálni, fejleszteni és kiépíteni akarunk minden gondolatot, amely a forradalmi cél érdekében áll és tudományosan helyesnek bizonyul; kíméletlenül megtámadunk azonban minden, még a szociális megváltás szolgálatában megöregedett dogmát és elméletet is, ha nem állják meg azt a tudományos kritikát, amelynek a társadalmi tények természetrajzilag igaz megfigyelésén kell alapulnia. – A saját táborunkban sem tűrünk fétiseket, sőt, innen akarjuk legelőször kipusztítani a hamis igazságokat.

Közelebb akarjuk hozni a természettudományt a szociális forradalom gondolatához, mint a gyakorlati élet legnagyobb és legsürgősebb szükségességéhez. Nemcsak művelni akarjuk a természettudományoknak magasabb fokon közvetlenül a szociális átalakulás szolgálatába állítható ágazatait, de kifejezésre akarjuk juttatni, elsősorban, azt az eszmét, hogy a természettudományi haladásnak saját etikai rehabilitására is, a maga egész komplexumában a társadalmi rend gyökeres megváltoztatásáért kell küzdenie.

Az irodalmat is 1917 szellemében akarjuk. Nem úgy, hogy szociális tendenciáknak rendeljük alá a tiszta művészet szempontjait, hanem a maga lényegében akarjuk szocializálni, szociális tartalommal megtölteni, tárgyában és formáiban esztétikailag is forradalmasítani. Ne az emberek szociális narkotikuma, hanem szociális forradalomra ébresztője legyen az új irodalom.

Mindent le akarunk rombolni, ami tudományban és irodalomban útjában van 1917 gondolatának. Fejlesztjük, kiszélesít-

jük, tovább építjük 1917 megkezdett művét, akik nem törődünk vele, hol leszünk és mi lesz velünk a nagy házfödés ünnepén.

Helyet adunk mindenkinek a rombolás munkájánál, minden új gondolatnak, minden új törekvésnek – próbálkozásnak és kísérletezésnek is –, amely az emberiség szellemi, etikai és anyagi felszabadításának célját becsületesen szolgálni akarja.

Internationale, 1919. január 1.

■ Vajon egyszerű munkások alkalmasak-e államügyek intézésére, az ország vezetésére? Erre a kérdésre válaszol a következő írás:

A matróz, a szabómester meg a bádogos

Stockholmi távirat jelenti, hogy Finnországban* a forradalmi elemek kerültek fölül: Tornio város parancsnoka egy tengerészkatona, az útleveleket egy szabómester láttamozza, a táviratok cenzúrázását egy bádogosmunkás végzi. Egyes magyar lapok a finnországi állapotokban különösen *ezt* tartják érdekesnek és kiemelni valónak. Furcsa szenzációt látnak abban, hogy munkások kerülnek a közügyek élére. És ennek megfelelő tálalásban adják az ügyet olvasóközönségük elé.

Megértjük azt a polgári visszahőkölést és furcsálkodást, amit a matróz, a szabó és a bádogos esete a mi polgári lapjainkból kivált. Hozzászokott a polgári fölfogás ahhoz, hogy közügyek intézésére csak iskolavégzett emberek – és legelsősorban, persze, jogászok – képesek és hivatottak. Iskola és diploma adja meg a minősítést és *képességet* az ország, a vármegye, a város ügyeinek intézésére, a hadsereg, a hadtest, a dandár, az ezred, a zászlóalj, a század, sőt, még a szakasz vezetésére is. *Az iskola és a rendszeres tanulás értékét senki sem becsüli magasabbra, mint mi*, és egyik nagyon fontos követelésünk, hogy a rendszeres iskolai oktatás áldásait a proletárságra is teljes mértékben kiterjesszék. De persze, abban már nem hiszünk, hogy a fontos közügyek intézésére *csak* az iskola vagy az iskola *magában véve* adhatja

* Finnország akkor Oroszországhoz tartozott.

meg a képesítést. Mi tisztában vagyunk azzal, hogy legfőbb dolog a rátermettség, a tehetség. Akiben ez nincs meg, vagy pláne, aki korlátolt elméjű, azon nem segít semmiféle iskola, az türelemmel – nadrágülepkoptatással – meg pénzzel diplomát szerezhet ugyan, de képességet nem. Viszont, ha megvan a természetadta tehetség, ennek kimüvelésére, fokozására a jó iskolai oktatás rendkívül sokat tehet, és ezért követeljük mi az összes közép- és főiskolák hozzáférhetőségét *minden* tehetséges ifjú, még a legszegényebb proletár számára is. De az is bizonyos, hogy kiváló tehetségek *iskolai képzettség nélkül* is fölemelkedhetnek a porból, ha kedvező viszonyok közé jutnak. Művész, író, költő, tudós, nagy föltaláló, hadvezér, kormányzó és szervező tehetség hány emelkedett már ki az elnyomott, elhanyagolt tömegből, ha fejlődésüknek kedvező környezetbe jutottak!

Az elhanyagolt, porban-sárban heverő proletártehetségek fejlődésének kétségtelenül nagyon kedves minden igazán demokratikus mozgalom, amelyben az emberek nem születésük és pecsétes papírjaik, hanem csak képességük és munkájuk szerint érvényesülhetnek. Ilyen demokratikus mozgalom minden népies forradalom. Ezért látjuk, hogy a forradalmak során hirtelen bukkannak föl a mélységből kiváló tehetségek, nagyszerű szervező és vezető egyének, sokszor valóságos lángelmék, akik a *megszokott rend* keretében szürke jelentéktelenségre voltak kárhoztatva, és természettől nyert tehetségüket nem érvényesíthették a köz javára. Természetes, hogy az „istenadta" tehetségek kifejlődésének nagyon kedvező a szociáldemokrácia is, mint az egész kultúrvilágra kiterjedő legigazibb és legáltalánosabb népmozgalom. Marx, Engels, Lassalle, Liebknecht, Jaurès, Adler és még sok más jelesünk készen hozták szellemük kincseit a proletárság közé: de majdnem egészen bizonyos, hogy például Bebel, az iskolázatlanul felnőtt proletár, a szociáldemokrata mozgalom nélkül mint értelmes, becsületes esztergályosmester élte volna le a maga hetven esztendejét, és sohasem fejthette volna ki a benne rejlő nagyszerű képességeket milliók és milliók érdekében. És, ha a proletármozgalomnak nincs is tucatszámra Bebelje, de van egész sereg kiváló tudósa, írója, szónoka, parlamenti előharcosa, szakszervezeti vezetője, szövetkezeti szervező tehetsége, aki a mai társadalmi rendnek sárban heverő gyémántja volt és akit onnan a szociáldemokrata mozgalom

emelt ki, mindnyájunk javára. Sőt, tovább megyünk: *ez a mi igazi népmozgalmunk minden egyes munkásból kiváltja a benne szunnyadó és az osztálytársadalom által elhanyagolt, sőt, mestersége sen elnyomott szellemi értéket*, minden egyes munkásnak alkalmat ad, hogy tehetségét a maga és társai javára kifejtse, valamennyit képessé teszi a közügyek intézésében való részvételre. Megállapíthatja ezt minden elfogulatlan kívülálló is, akinek szervezetlen és szervezett munkásokkal többször van dolga és aki megteszi az összehasonlítást.

Így érthető meg, hogy „egyszerű" munkások – elhanyagolt és elmulasztott iskolai nevelésük ellenére is – okosan, komolyan, öntudatosan intézik politikai és szakszervezeti meg szövetkezeti ügyeiket, sokszor óriási szervezeteket a legtisztább és leghelyesebb ítélettel képesek bírálni, de vezetni is. Így érthető meg az is, hogy munkásokból lett országgyűlési és városi képviselők az ellenpártok magas iskolázottságú képviselőivel diadalmasan veszik föl a szellemi harcot, és ha most Oroszországban és Finnországban „egyszerű" munkások is foglalnak el vezető helyeket, ezen egyáltalában nem kell csodálkozni és ebből semmiesetre sem szabad azt következtetni, hogy ott az ügyek intézése rossz kezekben van. A polgári közvéleménynek hozzá kell szoknia a demokrácia ilyen „szenzációihoz".

Fölösleges mondanunk, hogy az igazi demokráciában az *iskolázott* tehetség is jobban érvényesül a *köz javára*, mint a konzervatív vagy reakciós rendszerekben. Minél tökéletesebb a demokrácia, annál kevesebbet ér a születés, az összeköttetés, a protekció, és annál többet ér a tudás, a tehetség meg a derekas munkásság. A szociáldemokrata munkásmozgalomban igen sok nagy tehetségű, iskolázott ember talált módot olyan nagyszabású és nagyértékű tudományos és politikai tevékenység kifejtésére, amilyenre a polgári szervezeteknél nem talált volna lehetőséget. Éspedig éppen azért, mert a demokrácia – a saját jól fölfogott érdekében – a maga igazainak szolgálatába iparkodik állítani minden tehetséget, minden értékes munkaerőt.

Népszava, 1917. november 22.

■ A második hét is letelőben volt a szovjet állam békeüzenetének vétele után. A központi hatalmak népei, elsősorban a magyar nép feszülten figyelte, várta kormánya válaszát. A válasz azonban késett. Indok: meg kell előbb győződni a Lenin-kormány szilárdságáról. Akik a fronton, lövészárkokban szinte minden percben halálveszedelemnek vannak kitéve, nem így okoskodnak. Erről tanúskodik Móricz Zsigmond „Kis Samu Jóska" című elbeszélése. Nyilvánvaló, hogy az ekkor egyre általánosabbá váló frontbarátkozás légkörében született. Ugyanerről szól az utána következő riport, mely a *Pécsi Napló* fronton levő tudósítójától származik.

Kis Samu Jóska / MÓRICZ ZSIGMOND

Egy faluból jöttek, valahonnan az erdélyi határról, de huncutak is voltak, mint a székelyek. Mindig vidámak voltak, mindig jókedvűek, s a sorban mindig egymás mellett állottak, s egy nevük lett a végén, az egész ezred ismerte a hírüket, az egyik legény: Kis Samu volt, a másik Samu Jóska, de a kettő együtt Kis Samu Jóska volt.

– Testvér – mondta Kis Samu –, éhes kezdek lenni.

Már akkor két nap óta nem ettek. Nem volt a világon semmijük. Előre küldték őket a drótakadályokhoz, mögöttük nagy tisztás volt, s azon csak éjjel tudott egynéhány katona keresztül lopózni, azok is inkább töltényeket hoztak nekik, mint ennivalót.

– Mit együnk, testvér? – mondta Samu Jóska.

– Mi van?

– Vizem van.

– Nekem meg sóm.

– Hisz az nagyszerű, főzzünk levest.

– De miből?

– Fűből.

– Jó lesz az?

– Jó hát.

– Megájj, az nem jó lesz. Paréjlevest főzök én, az jobb lesz.

– De nincs paréj.

– Szedünk. Ebbe a nagy mezőbe csak lesz valahol. Ides-

 anyám otthon csak kimegy, mingyán hoz egy főzetre valót.

– A nagyon jó lesz akkor.

Még nevettek is rajta. De bizony hiába csúszkálták végig a letaposott rétet, nem leltek olyan paréjt, amit meg mertek volna főzni.

– No, testvér, én kimegyek a drótok elibe, ott még nem járt senki, ott szép a fű, abba csak lelünk...

– Én is kimegyek.

– Nem jössz, mert ha egyik ott marad, a másik mán csak ne maradjon egy kis paréj miatt!

– Hát tudod mit, akkor én megyek ki.

– Persze, le akarod előlem legelni a mezőt. Ismerlek.

Evvel Kis Samu már ki is bújt a szöges drótok alatt.

Lassan csúszott előre, mint egy vastag vakondok. Minden fűszálat megérzett, megszagolt, minden laput megízlelt, de csak nem talált olyat, amilyet az édesanyja szokott otthon szedni, gyenge, édes leveleket; de messze is van az édesanya meg az édes szülőföld.

Ő csak mászott, egyre mászott előbbre, olyan jól esett lassan tovább csúszni a zöld fűben, puhán és csendesen, kapargálva s a fejét bele-belefektetve a magas, kaszálni való perjébe.

Az oroszok hadállása nem volt bizony messze. Valami száz méterre volt itt csak az orosz lövészárok, de közben sűrű bokrok voltak, s olyan magas fű, hogy még ha feltérdelt, akkor sem látszott ki belőle semmi. Kis Samu csak ment, ment előre. Nem tudta, miért megy, hova megy, úgy csúszott, mint a csiga, a szemét is alig nyitotta ki, s alig látszott, hogy előre halad, csak ő maga látta, ahogy az egyenesen álló vékony fűszálak lehajoltak a teste alatt.

Egyszer csak valami furcsa nesz ütötte meg a fülét.

Az első pillanatban rémülten hallgatott, azután elkezdett nevetni, halkan, hogy hangja ne legyen.

Horkolást hallott.

Most mit csináljon?

Ki alhat ilyen nyugodtan a nagy kerek ég alatt? Ha a szemét felvetette, csak a mélységes kék eget látta. Keletről fehér fellegek úsztak rajta. Istenem, hogy tud aludni az ember ebben a nagy idegenben, ellenség közt... A test megköveteli a maga pihenését. Hogy megy otthon aludni az ember, mikor vége a napi munkának, hogy belefekszik a jó, puha szénába a szénatartó-

ban, s reggelig azt se tudja, mi az élet... csak éjfélkor, ha a lovak prüszkölni kezdenek, akkor érez fel, hogy szinte félálomban eleget tegyen a kötelességének: új szénát vessen a ló elé... S hogy meg lehet szokni mindent. Most is majd leragad a szeme, de nem tudna elaludni azért... Pedig mintha abból a csendesen, édesdeden alvó emberből valami álomsugarak terjednének, amelyek rá is ragadnak, az ő pilláit is édes mézzel kenik, a homlokában bódulást érez már s csaknem lebókol egy puha vakondtúráson, hogy elfeledkezzék mindenről, erről a világról, bajról, fáradságról, zsibbasztó éhségről s átadja magát a legdrágább álomnak...

De hirtelen a másik jut eszébe, Samu Jóska cimborája, aki odahaza a drótkerítés megett várja az édeslapu leveleket, amiből levest lehet főzni.

Hirtelen minden álom kimegy a szeméből... Hát az ő élete, az bizony nem sokat számít, meghaltak már mások is, ezren is meg tízezren, meg a világ teremtése óta hányan, s ezután is meghal mindenki eccer... De Samu Jóska várja az édeslapu levelet...

Nagyot gondol Kis Samu.

Felcsigázza még egyszer magában minden életerejét, s megy előre, tovább, lassan, mint a gyík.

S egyszerre csak előtte az orosz katona.

Ott fekszik a fűben, zöldes ruhájában elterülve, a sapka félig lefittyent a fejéről, hosszú szőkésbarna haj csapzott izzadt, meleg homlokába. A szája kicsit nyitva s az arca szelíden, békésen, mint egy gyermeké, ott hever egy zsombékon. A fegyver kiesett a kezéből, a kenyérzsákja ott van mellette, úgy alszik, mint édesanyja ölében a csecsemő, aki annyira boldogan és olyan bizalommal hagyja el magát. Nem bánja, ha akármi történik is vele, agyon lehet ütni, agyon lehet csókolni, mire felébred... Hát ez az orosz mire bízta magát?... A szent Föld lebegett alatta, szinte a föld meleg lüktetését lehetett látni együtt az orosz vitéz csöndes lélegzésével.

Kis Samunak megcsillant a szeme. Éles lett a pillantása, leste, mérte, milyen mélyen alszik a muszka.

Aztán kinyújtotta a kezét, kezében az éles, hegyes, marokra fogott szuronyt..

 Mikor már csak egy centiméterre volt az orosz testétől, ki-

gombolt, szőrös, piros bőrű pihegő mellétől, megállott... A kemény vas, a könyörtelen gyilok, mintha magától állott volna meg, mintha tétovázna, megremegve valami szép és igaz gondolat hatása alatt. Aztán visszahúzódik s a másik kézbe kerül.

Kis Samu pedig fogta puszta kézzel a hosszú orosz puskát s kiemelte a fűből... Milyen engedelmes állat a fegyver, a gép, ha nincs összekapcsolva vele az élő emberi lélek. Már ott volt az orosz halál a magyar marokban... S most újra kinyílt, kinyúlt a magyar kéz: felvette a barna kenyérzsákot...

Egyéb nem kellett neki.

Még egyszer végigfutotta a pirosan alvó nagy embert. Nem volt már fiatal ember, hosszas, ritka szőkebarna szakáll ütközött ki az arcán, a vonásai fáradtak voltak, mint az élet harcában megőrlődött családapáké, pedig legény volt még.

– Aludj, testvér – mondta Kis Samu magában; azzal a nyakába vette a puskát, a tarisznyát s elkezdett visszafelé csúszni.

Egy horkantást hallott, ettől megijedt. Borzasztó megijedt: fölébred a szerencsétlen, akkor meg kell ölni.

Várt nesztelenül, mint a rozsbogár, amely a legkisebb neszre halottnak tetteti magát, s csak hosszú perc múlva indul újra útnak...

Így indult ő is útnak, vissza a csapásán... Hogy meg lehet ismerni a hóban a nyúl csapását, a páros kettős nyulakét, két kicsi elöl, két öreg nyom hátul. Vagy a rókáét, ahogy egyenletesen ügetett s hosszú farka utána söpört a puha havon... Az ember útja még súlyosabb, az élő füvet úgy széttöri, árkot ás, vés, a füves réten.

Mikor bebújt a drót alatt, Samu Jóskát ott találta a poszton. Ült, ült és aludt. Aludt, mint a muszka, s nem ébredt fel.

Az alvásért nagy büntetés jár: vesszőzés, kikötés, nagy veszély esetén főbelövés... és hogy aludt ez is... Nem bírta szegény kivárni az édes füveket.

– No, hé, no... – rázta meg a cimbora. – Hékás...

Alig tudott bele lelket verni.

– Itt az ennivaló!

Samu Jóska nagyra meresztett álmos szemmel nézte a kenyértarisznyát, amely dagadt volt.

Ránézett a cimborájára, megcsóválta a fejét. Megértette.

Hanem volt valami, valami furcsaság a tarisznyában, amitől mindkettőjüknek kerekre nyílt a szeme.

Egy kis fura alkotmány: egy kis bababölcső.

Samu Jóska vette a kezébe. A tenyerébe vette, nézte. Egész rendes kis takaros bölcső. Bicskával faragva, olyan kicsi, ringó bölcső.

Hallgattak, néztek.

A nap melegen sütött le az égről, kábultak voltak az árnyéktalanságon, csöppek gyöngyöztek le rajtuk, s úgy a szemük táján összecseppentek, lebiggyentek...

A Samu Jóska könnye a kis bölcső közepére esett.

– Hun szedted ezt, testvér?

– Ott alszik egy árva magában – mondta Kis Samu.

Samu Jóska megcsóválta a fejét.

Hallgattak. Azt akarta mondani: jó lesz az én Bözsi leányomnak!... De nem mondta ki. Csak hallgatott. A másik is azt akarta mondani: vidd haza a te kis Bözsi leányodnak... s ez se mondta ki.

Törtek a kenyérből, s lassan eddegéltek. Falatonként morzsolgatták szét az istenadta kenyeret...

Egyszer azt mondja Samu Jóska:

– Testvér.

– Mi kell, testvér?

– Hun alszik az az árva?

– Hát arra le.

Azzal tovább ettek. Eccer Kis Samu szólalt meg:

– Ejnye, ejnye, ha tudtam vóna...

S megint tovább ettek.

Megint Samu Jóska szólt egyet:

– Én is tudnék ilyet csinálni az én Bözsikémnek.

S műértő szemmel nézegette, tanulta a bölcsőcske formáját.

Aztán Kis Samu mondta:

– Alkalmatos, de nem boszorkányság.

Samu Jóska azt mondta rá:

– Nem.

Kis Samu megint ezt:

– Add csak ide, testvér...

– Én?... Nem én...

– Hásze, jóember, nem akarom megenni.

– Nem tudom, mit akar kend, de én vissza akarom vinni.

– Hogy vinné kend, mikor én hoztam?

– De én tanáltam ki, hogy... Nekem van gyermekem, én tudom, mié!...

Nem szólt tovább, csak megindult vissza a másik csapásán. Félt, hogy nem tud szólni a torka szorulásától.

– No, tegyen legalább bele kend valamit, csak nem visz üres bölcsőt – szólt gorombán Kis Samu, s egy darabot tört le a kenyeréből... – Ki tudja, az a muszka is mikor kap újra.

A muszka ébren volt, ott ült a fűben, lecsüggesztette a fejét, már nem tudta, mi történt vele.

Csak akkor riadt fel, mikor emberi arc bukkant fel előtte.

Samu Jóska intett egyet neki, aztán odanyújtotta fél tenyerében a bölcsőt.

A muszka csak nézett vérveres szemmel, elbámulva.

– No, vegye csak el kend – szólott barátsággal Samu Jóska –, nem dinament van benne, haszen ismerheti, mi a!

S az orosz elvette. A két apa egymásra nézett, aztán gyorsan elfordult. Mindenik szégyellte a harcmezőn a férfiszemben a könnyet...

1917.

Az orosz események hatása a frontra

(Tudósítás az orosz és a magyar katonák barátkozásáról a bukovinai fronton.) Sebtében írom ezeket a sorokat, lázas izgalomban, még azoknak a történelmi jelentőségű nagy eseményeknek a kedélyeket forrpontra hevítő hatása alatt, amelyeket a rengeteg Orosz Birodalomból röpített világgá a sajtó idegszála: a távíródrót.

Azaz hozzánk nem is röpítette, csak úgy cammogtatta. A lapokat itt a fronton mi csak három-négy nap múlva kapjuk meg. Ami otthon újdonság, az minálunk csak három-négy nap múlva hat a szenzáció erejével. Tegnap tudtuk meg a világháború szeszélyes kaleidoszkópjának kétségtelenül legmegrázóbb hatású, legnagyobb horderejű eseményét. Tehát a hatalmas energiájú, varázslatos bálvány ledőlt. Kerenszkij megbukott. Minisztertársai fogságban. Győzött az üldözött Lenin, a szélső

Budapest, 1917. 68-ik évfolyam. 289. szám. Péntek, november 23

PESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VI., Rákóczi-ut 18.

Oroszország békeajánlata

Az orosz kormány fegyverszünetet ajánl a béketárgyalások megkezdésére – A békeajánlat még nem érkezett sem Bécsbe, sem Berlinbe – Diplomaciánk hajlandó megkezdeni a tárgyalásokat

London, november 21
(Reuter)

Egy orosz drótnélküli távirat jelenti, hogy a bolsevíki-kormány utasította a hadsereg főparancsnokát, hogy lépjen érintkezésbe az ellenséges parancsnokokkal és kinálja fegyverszünetet a béketárgyalások megkezdése céljából.

Bécs, november 22

Külön tudósítónk jelenti: Itteni mértékadó diplomáciai körökben, olyan helyen, amelynek jól értesültségéhez kétség nem férhet, a leghatározottabban tartja magát az a hír, hogy *a tegnapi nap folyamán Oroszország részéről békeajánlat érkezett a központi hatalmakhoz.*

Az orosz külön békeajánlat híre még csak ma szivárgott ki beavatottabb pénzügyi és politikai körökbe, azzal a hozzáadással, hogy *legkésőbb negyvennyolc órán belül az ügy elvirágoz, dől is el, megérik arra, hogy egész terjedelmében nyilvánosságra hozzák.* Illetékes helyen kérdést intéztünk a békeajánlat kérdésében. *Itt a békeajánlat hírét nem erősítették meg, de nem is cáfolták meg.*

A bolsevíki-kormány drótnélküli táviratában arra utasította az orosz *hadsereg főparancsnokát, hogy ajánljon fel fegyverszünetet* a vele szemben álló ellenséges haderők vezéreinek, a béketárgyalások megkezdése végett. Sőt értesült bécsi diplomáciai és politikai körökben ugy tudják, hogy a *békeajánlat már megérkezett a központi hatalmak kormányaihoz.* Arról azonban még nincsen hír, hogy a békeajánlat csakugyan az orosz hadseregparancsnokság utján érkezett-e Bécsbe és Berlinbe vagy pedig közvetítőkön át a Lenin-kormánytól. Ha a hadseregparancsnokság közvetítette a békeajánlatot akkor szabad [illegible] kednünk és szabad optimistáknak lennünk. De csak a várakozás álláspontja jogosult, ha közvetlenül Pétervárról jött meg hozzánk Lenin ajánlata.

Benn az országban még korántsem alakult meg az uj orosz kormány helyzete. A parasztság rövise egyelőre közömbös. A maximalista és a forradalmi szocialisták tiltakoznak Lenin államcsinyje ellen. Sőt a bolsevikipárt egy része is azt követeli, hogy egy koalíciós szocialista minisztérium váltsa fel a Lenin-kormányt. Ilyenformán Lenin egyelőre nem tud garanciát adni sem a fegyverszünetnek, sem a békefeltételeknek kérdésében. De egészen más a helyzet és reális jelentőséget kap az orosz békeajánlat, ha az orosz hadvezetőség vállalja érte a kezességet.

A márciusi forradalomhoz azonnal csatlakoztak az orosz hadsereg vezérei. Hiszen a három legbefolyásosabb orosz tábornok, Russzkij, Alexejev és Bruszilov tevékeny részt vett a forradalom előkészítésében ugy, hogy márciusban az orosz hadsereg felsőbb parancsszóra csatolódott fel a forradalom zászlójára. De a bolsevíki forradalom hírét alighanem az egész orosz tábornoki kar megdöbbenéssel fogadta. És ha eddig a hadseregparancsnokok megőrizték a semlegességet Kerenszki és Lenin harcában, ugy ez valószinüleg csak azért történt, hogy a politikai küzdelmek szellemére ne érje el az ezredek legénységét. Most azonban határozniok kellett az orosz hadvezéreknek, hogy elismerjék-e az uj kormány rendelkezéseit, vagy sem. A Lenin-kormány hatalmának ez a tűzpróbája dönti el, hogy komoly tárgyalásokba bocsátkozhatnak-e már a központi hatalmak a maximalista kormánnyal.

Stratégiai, vagy taktikai akadálya nincsen a három hónapos fegyverszünetnek. A keleti fronton amugy is hallgatnak az ágyuk és pihennek a fegyverek. Ösel és Dagö elfoglalása és a rigai német front kiigazítása óta nem esett szó az orosz hadszintérről a hivatalos jelentésekben. A monarkia és a német birodalom most türelmesen várják az orosz forradalom uj fordulatának végleges kialakulását: hiszen a harc küzdelmeinak politikai következményei csak hátrányosak lehetnének reánk nézve. A központi hatalmak hadvezetősége nem fogja kiaknázni az orosz front megingását addig, amig remény van arra, hogy kelet[illegible] a politika és nem a fegyverek összemérése hozza meg a döntést.

A maximalista párt emlékezetes békefeltételeit nem fogadhatják el a központi hatal-

---

Tárcáink

Szombaton:

Molnár Ferenc „Uri divat"-járól (Premier-krónika).

Vasárnap

Móricz Zsigmond: A bekecsetlen betyár

Feleségek felesége

Irta: Hatvany Lajos

XV

A sok gond és az egy gondolat

A debreceni futó viharnak lecsitultával, hiba-e akaratlan, ha Petőfiben az erdődi szagos is. Ő aki még Szatmárt *betyár kirbite parasztnak* születt, mert katonáim amint mondtam a nép költőjének, sajátjában szaladom volt a *paraszt* szó, sőt mi több az iraslatlói ember kezett gőgje szerint *parasztnak* mondott az alföld poétája minden szántó-vető, gazdálkodó ember — tehát bizony paraszt volt az a régi, jo lapja és iamáskodó pajtás is, aki nem hitt neki miután ünnepiesen kijelenté

Ne ocsém, megmutatom Juliska írat a fele ségem és senki más.

Mire azonban Pestre ért elhagyta ez a nagy önbizalom és tovaszállta a mámoru hiánitőség. Mert rámeré bizony és végtelen elitén a városban a költőember árvasága, ki [illegible] nyomtatott hírét-nevét is lapokban, de [illegible] érzi, mert érezni kell, a komolykodó, [illegible] hasznosító [illegible] [illegible]

[illegible]

Egy [illegible]

[illegible]

mit az emberek kért, mint a legfinomabb érzések értője, legdallamosabb hárok pengetője, legmélyebb gondolatok hordozója. S hogy erre a fájó és bántó tudatra ébredjen, nem kellett Petőfinek egyéb, mint csak a hatvani utcai hónapos szoba ablakából kitekinteni a város udvarra, hol a gangon tenergett a népes család, [illegible] a sivító edény, bömbölt a paskolt szőnyeg, himbált az [illegible] vasaló, pergett a házmesterlány [illegible] és a háziaknak [illegible] kanyargott körbe-korbe, [illegible] s végül [illegible] És ha a költő a hátulsó lépcsők, konyhák, nőcselédek mellé gugolt, halvánvra betegítő [illegible] így bezárta, mégis meg egy pillantást vetett a remeteségre [illegible] rossz, rozoga holmija, benn az ágyon, hol a szétvált ugró, [illegible] lábát a paplan alól, akkor tudom Isten, hogy [illegible] *e kertet, melyben kert volt élete,* ó mi mennyinek, gyermeknek [illegible] érezte azóta [illegible] S hogy ennyi kínt [illegible] dele az emberi kinok mindenható [illegible] a mennyekben, hogy a város, melyben a legnagyobb magyar költő tengődött, Magyarország fővárosa [illegible] és [illegible] azonban [illegible] német [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a költőt környező világba. Mint a komoran templomban, mikor a szentséges szertartás előtt az orgonát próbálják és a [illegible] közt, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

sar. strófa, amelőtt összefutna pompásan versbe, hogy azután hazugja visszhangosan a világhatedrálist. A Hatvani-utca, az Uri-utca, a Zsibárus utca, a Gránátos-utca, a Vármegyeház-utca, az Ujvilág-utca, a Magyar-utca, a Váci-utca minden egyes megszámlált négyszögölfundusa így stafírozta meg Petőfi kelethező énekét. De mielőtt gomolyult az ihlet és homolyult a vers, a vékonyszárú fehér [illegible], szürke pantalló magyar poéta fejében, [illegible] az utca [illegible] kölyke [illegible] kergetett [illegible] a járdára, a jól [illegible] és már száll ki a szájából, [illegible] dik a költő felé a bete bécsi [illegible]:

Mein Lieb ist ein Almerin
Gebürtig aus Tyrol,
sie trägt wenn ich nicht irrig bi
Ein schwarzen Camisol.

Már most folytasd tovább, ahogy megkezdted

— — — — — — — —

Dalaim mik ilyenkor teremnek,
Holdsugári ábrándos leiknenek.

Mennyi lelkesedés kell hozzá, mennyi hit, mennyi kedv, mennyi rajongás. És Petőfiben volt [illegible] ifjui [illegible] folytonos [illegible], melyet a lobogó [illegible] De meg is adta az árát [illegible] ban. A második vers, melyet az *Életképek*-ben közzétett az adáz dithyramb, az *Őrült* ugyan rezgésben irott költemény, de [illegible] [illegible] magát, mert [illegible] hangulatát legjobban fejezi ki:

— — — — — — —

Miután a fáry [illegible] polypalaty!
[illegible]
Az asszony [illegible]
Mint [illegible]
Miért? hogy [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] vált [illegible]

bal szocialista irányzat, a bolseviki mozgalom. Győzött, mert olyan varázsigéket írt zászlajára, amelyek minden orosz lelkében ott szunnyadoztak, mint sóvárgó vágy, meleg óhaj, színes ábránd: béke, kenyér, föld!

Ezek a varázsigék eruptív erővel hozták mozgásba az orosz lelkeket, és Leninéknek csak a hamut kellett elkotorni, hogy egyszerre hatalmas lángokban lobbanjon ki a hamu alatt parázsló zsarátnok.

Még mámorosak voltunk a hirtelen ránk robbanó orosz változások bombaszerű hírétől, még izgalmas tűnődések között bámultunk bele a szivárványos perspektívába: fegyverszünet – béke: béke – otthon –, mikor ma délelőtt ránk szakadt az újabb meglepetésszerű hír. A századtelefon csilingel:

– Balra tőlünk a hatosok (a pécsi hatosok) meg amodább a honvédek már barátkoznak az oroszokkal!

Tehát már a fronton levő oroszok is tudják, hogy mi történt odahaza. Sőt, már előbb tudták, mint mi. Hát persze. Leninéknek első dolguk volt, hogy kezükbe kerítsék a pétervári hivatalos távirati irodát és a dróthálózatot. Azon süvöltik ki a frontra is az új kormány első parancsát és rövid programját.

Hogy történhetett meg ily gyorsan a barátkozás? Nagyon egyszerű. A kíváncsiság mozgásba hozta a fiúkat innen is, túlnan is. Kandi fejek ütődnek ki a lövészárokból, éles szemekkel kémlelve: mi történik odaát. És odaát ugyanúgy kikívánkozik az árokból a kíváncsiság. Egy merész gondolattal patrul indul el a mi oldalunkról az oroszok felé. Hosszú, várakozásteljes, aggodalmas percek. Mi fog történni? Észreveszik-e őket az oroszok? Vajon fognak-e lőni rájuk? Észrevették, és nem lőnek. Egyenként, egymás után, azután csapatosan másznak ki az árokból. És integetnek. Fegyver nélkül, csak úgy puszta kézzel, hogy: gyertek! Egy pillanatnyi tétovázás. Mintha egymás lelkébe akarnának bepillantani. Vajon nem akartok-e tőrbe csalni? Igaz szívvel hívogattok-e? És megindulnak egymás felé. Innen is, túlnan is. Már ott vannak a drótok előtt. A szorongás már oszladozik a lelkekből. És egy mámoros nagy érzés lopózik a helyébe: az egyetemes emberszeretet meleg villamosárama fut keresztül az idegeken. A következő pillanatban egy egetverő hurrá! Sapkák repülnek a levegőbe, és ölelő karokkal borulnak egymásra az eddig farkasszemet nézni kényszerült ellenségek.

A világ legszebb, legmegindítóbb drámai jelenete! És a háttérben ott vannak a lövészárkok – páholyból kikönyöklő, kipirult arcú, mámoros tekintetű nézők!

A hangos szónál gyorsabb röppenéssel rohan el jobbra, balra a barátkozás híre. És hogy mire kell értékelni ezt a barátkozást, azt mi tudjuk legjobban megítélni, akik az orosz frontnak ezen a mindig exponált részén állunk őrt.

A felderítő repülők már napokkal ezelőtt fontos megfigyelésekkel tértek vissza. Az orosz hadvezetőség épp a mi vonalaink előtt nagyarányú csapatösszpontosítást hajtott végre. Kétségtelen, hogy az oroszoknak támadó szándéka volt. A felkészülődés imponáló arányú volt. Hatalmas tüzérségi parkot és tíz, sőt a tartalékkal együtt hússzoros túlsúlyban levő gyalogsági erőt vontak össze.

Ez a biztosan megállapított tény tiszta bepillantást enged a pétervári események kulisszái mögé.

Kétségtelen, hogy az antant nyugati zsarnokai, Anglia és Franciaország a megfutamított olasz haderő tehermentesítését követelték Oroszországtól. És Kerenszkij, amint már egyszer, most is behódolt. Elrendelte, hogy a vérbe fúlt, száz sebből vérző, pihenésre vágyó orosz hadsereg újból offenzívába fogjon. Idegen célért, idegen érdekekért, az egész nép akarata ellenére.

Az orosz levegő megtelt elkeseredettséggel. És ezt az alkalmat használták ki ügyesen Leninék. A többit otthon már jobban tudják, mint mi itt künn.

És most? Nem merünk még messzebbmenő következtetéseket levonni. Pedig ami itt körülöttünk most történik, az mind arra bátorítana. A barátkozás újra megindult, és feléled a kirlibabai áprilisi szép napok emléke. Amikor minden reggel ezzel köszöntöttek az oroszok a mieinkre:

– Dobro jutro magyarszki! Dobro jutro svaba! [Jó reggelt, magyarok! Jó reggelt, németek!]

És állandó volt a jövés-menés a két árok között. Egyik se jött vagy ment üres kézzel. Az oroszok hordták a cukrot, a mieink a rumot. Kinek mi volt, azt adott. Együtt pipázgattak, beszélgettek (már aki tudott) és ölelkeztek az alföldi magyar meg a szibériai cserkesz. Magyar tárogató édes-bús hangjaitól visszhangzott az erdő, és az oroszok hejehujázva, vidám bele-

melegedéssel járták nemzeti táncukat a magyar muzsikára. – Boldog szép kirlibabai napok!

És egy csúnya napon vége lett mindennek. Kerenszkij fagyos parancsa vérbe fullasztotta a barátkozást. – Most újra feléledt. És most már nincs Kerenszkij. Mi lesz a vége most? Ki tudná megmondani!

Jobbról, ahol hevesi fiúk állnak őrt, az ős fenyőerdő mélyéről rég nem hallott, tán el is felejtett, lelket andalító, idegeket megbizsergető melódia száll vidám, könnyű röppenéssel felém. Ott már egy kürtös dagadó kebellel fújja a Generalmarschot.

Hogy mit jelent az, azt katonaviselt emberek jól tudják. Hát mégis? Talán! Igen! És vidám melódiákkal együtt száll a méla, tétovázó, melengető gondolatfoszlány: fegyverszünet – béke; béke – otthon!...

Oh, te áldott, szép novemberi tavasz!

Pécsi Napló, 1917. november 22.

■ A nemzetközi imperializmus nyomása alatt álló szovjet állam távolabbi jövőjét kutatva melléfogott ugyan az itt következő tudósítás szerzője, írása mégis figyelmet érdemel, mert egész sor találó megállapításra jutott, amikor a forradalom első heteiben kialakult erőviszonyokat jellemezte. A „középosztály", az értelmiség egy részének sztrájkja valóban nem rendíthette meg a munkáshatalmat. A parasztság óriási többsége tényleg támogatta a proletariátust. Kudarcot vallott az a kísérlet is, hogy a közlekedés, a posta megbénításával, a városok kiéheztetésével mérjenek vereséget a forradalomra.

Oroszország jövője / GUTTMAN HENRIK

Stockholm, november hó.

Minden probléma középpontjában a béke áll. Az orosz tömegek kevéssé öntudatos része mindig oda fog állani, ahonnan legközelebbről int feléje a béke. Hatalmas sikereiket a békevágynak és a békereményeknek köszönhetik a bolsevikiek. Jól tudják ezt a vezérek és tagadhatatlan, hogy félnek is ettől. Négy hónapja beszéltem Kollontay Alexandrával, „Lenin íródeákjával", ő már

akkor mondta, hogy az orosz nép megkövezi azt, aki három hétnél tovább tartó háborút jósol. És azok a bolseviki-vezérférfiak, akikkel az utóbbi események óta beszéltem, mind érzik, hogy a béke kérdése az új kormány leggyöngébb oldala. Az bizonyos, hogy három héten belül nem lehet békét csinálni, bármennyire kívánják is az orosz tömegek. Bizonyos az is, hogy a bolsevikiek soha nem is ígértek ilyen gyors elintézést. Sőt: magát a békét se ígérték feltétlenül. A programjuk: azonnali békeajánlat, demokratikus alapon. Mi lesz azonban, ha az ajánlatot senkisem fogadja el? Mi lesz, ha Németország ragaszkodik Rigához és ha kormány és parlament a július 19-iki rezolúciót odaküldi, ahová a császár Helfferichet: nyugalomba, másnemű alkalmaztatás fenntartásával?

Ebben az esetben elsősorban erkölcsileg győzött az entente, mert bebizonyosul mindaz, amit a német politikáról hirdetett. A bolsevik-kormány előtt pedig három út áll: kiszolgáltatni a letteket Poroszországnak és addigra elveszítvén a Feketetengert (Ukrajna), Vladivosztokot (Japán), s a továbbiakig Archangelszket s Kolát (Anglia), mindehhez az egyetlen még valamit jelentő Rigát is átadva, végleg lemondani Nagyoroszországról. Vagy pedig továbbfolytatni a védelmi háborút, ami nonsens, mert a háború igazolt volta nem változtat az elementáris erejű kifáradáson. A harmadik út azonban a legvalószínűbb és a legkorrektebb: eltávozni az ország éléről és átengedni a kormányzatot a nacionalista-kadetcsoportnak, melyet most már a nemzeti létfenntartás ösztöne fog támogatni minden legreakciósabb intézkedésében, mellyel a fegyelem és az ellentállási képesség helyreállítását fogja megkísérelni.

A jövő orosz fejlődés szempontjából természetesen a forradalmi és ellenforradalmi erők elosztásának jut a legnagyobb fontosság.

A bolsevikiek a következő erőkkel rendelkeznek: Mellettük áll elsősorban az egész munkásság. A városok lakosságának óriási többsége tehát mellettük áll. Ez a legnagyobb erősség, mert a proletariátus az egyetlen komoly, szervezett erő és bár az országban szinte elenyésző kisebbségben van, mégis van annyi relatív ereje, hogy a proletár diktatúrát tartja addig, míg legközelebbi célját: a békét eléri.

 A proletariátus azonban éhezik. És a parasztság nélkül éhen-

halhat. Mi sem könnyebb most, mint Petrográdot, Moszkvát kiéheztetni. Ez kétféle módon történhetik: a) a forgalom szabotázsával; b) a parasztság ellenforradalmi felléptetésével. Az első eset nem következhetik be, mert a szovjet, a bolsevikiek még a nemrég meghiúsult vasutassztrájk idejéből, valamint az 1905-iki novemberi és decemberi sztrájkok tradíciói által maguk mellé kapcsolták a vonatokat, a postát és a távirdát. A második lehetőség azonban már sokkal komolyabb, már azért is, mert fegyveres ellenakció is következhetik belőle a kozákok részéről.

A parasztság ugyanis korántsem homogén tömeg, melynek közösek az érdekei és így közösek az úgynevezett ideáljai. Magában Nagyoroszországban is, ahol pedig fejenként a legkevesebb és legrosszabb föld jut egy-egy parasztra, minden faluban akadnak megelégedett elemek, középbirtokos parasztok, az olyan parasztok, amilyeneket a magyar proletár-parasztság „spekulánsoknak" nevez, fifikusoknak, akik ügyesen tudták magukhoz keríteni falubelijük kicsi földjének egy darabját. A búza, rozs ezeknél van és nekik minden okuk megvan arra, hogy gyűlöljék az új rendet, különösen a legújabb rendet. Ezek mindent meg fognak tenni, hogy passzív rezisztenciával kiéheztessék a szovjet uralmi bázisát.

Ezekkel szemben azonban a bolsevikiek maguk mellé sorakoztatták a nincstelen parasztság végtelen tömegeit, majdnem százmillió embert. Ezt a tömeget azzal nyerték meg, hogy az általános földfelosztást proklamálták.

Még e fenti perspektíváknál is veszedelmesebb azonban az ellenforradalmi parasztság fellépése ott, ahol homogénül megelégedett, ahol nincs is rétegződés, mert túlnyomóan középbirtokosokból áll. Ezek a kozákok. Ez a szervezett ellenforradalom, mely előbb-utóbb fel kell hogy adja eddigi viszonylagos tétlenségét, eddig is annyira végzetes passzív rezisztenciáját s át kell hogy térjen a tettek terére. Mint hajdan a tatárok, úgy fenyegetik állandóan ugyanabból az irányból, a délkeleti Steppe felől a kozákok a demokratikus Oroszországot. De mint akkor, úgy most is elsősorban a kievi nagyhercegség feladata a fenyegetést paralizálnia. Az ellenforradalmi erők a felsoroltakon kívül nagyon gyengék. De – rontani akárki tud, s a sztrájk éppoly hatásos fegyvere a kapitalisztikus minoritásnak, mint a proletárminoritásoknak. Az orosz középosztály mostani ellenforra-

dalmi sztrájkja azonban nyilvánvalóan a forradalmi tömegakció sémájába kell hogy soroztassék. A forradalmi sztrájk azonban nagyobb mértékben gyengíti őket, mint az államot s rövid időn belül lemorzsolódnak – az államhatalomnak s a gazdasági nyomornak koncentrikus nyomása alatt.

Ezek az ellenforradalmi erők tehát nem ijesztik meg a bolsevikieket.

Világ, 1917. november 22.

■ November 22-én érkezik meg a központi hatalmak kormányaihoz a szovjet-orosz kormány hivatalos és közvetlen békeajánlata. A hírt másnap az összes fővárosi újságok az első oldalon, vastagbetűs címek alatt hozzák. Eleven képben örökíti meg a *Világ* riportere a békeajánlat fogadtatását.

A békehír Budapesten

A fegyverszünetről és a békéről szóló hírek este nyolc órakor kezdtek elterjedni Budapesten. A képviselőház ülése valamivel korábban végződött, és a képviselőházban csak véletlenül értesültek néhányan afelől, hogy milyen hírek érkeztek, és csak azok értették meg, hogy miért vonultak vissza a miniszterek, egyedül hagyván Mezőssy Bélát, akinek egy interpellációra kellett válaszolni, és ők értették meg azt is, hogy mi volt egyik legfontosabb tárgya a mai miniszteri értekezletnek.

A pártkörökbe is nyolc órakor jutott el a hír. A munkapártban is lelkesedéssel fogadták. Nagyobb volt azonban a lelkesedés a kormányt támogató pártok összejövetelén, melyet a néppárti klubban tartottak. Itt egyszerre minden más kérdésről való tárgyalás félbeszakadt. Megkezdődtek a telefonálások a miniszterekhez, azután más hivatalos helyekre, ahonnan információkat lehetett szerezni.

Színházakba, mulatóhelyekre, vendéglőkbe, kávéházakba kilenc óra felé jutott el a jelentés. Meghatóan szép jelenetek voltak. Színházakban kihirdették, a mulatóhelyeken valóságos örömmámor keletkezett. Az orfeumban Huszár Károly volt a színpadon, aki „A sárkány" című bohózatban szerepelt, amikor a színfalak mögött mozgolódás keletkezett. Az előadást félbe-

szakították, és előlépett Ferenczy Károly, aki kihirdette a hírt. Óriási éljenzés és taps. Ilyen mámoros lelkesedés keletkezett a többi mulatóhelyeken is. Egyik lokalitásban valóságos farsangot rendeztek, és a záróráig olyan volt a hangulat, mintha Szilveszter éjszakája lenne. A kávéházakban, vendéglőkben az esemény hírére élénk csoportosulások keletkeztek. Mindenütt akadt néhány vállalkozó, aki a kérdést ismertette, magyarázta, és ezúttal mindenütt az optimisták lettek népszerűek.

A színházakból, mozikból hazatérő közönség az utcán hangosan tárgyalta a jelentéseket, melyekről tudomást szerezhetett, mert akiknek volt valami értesülésük, azok hangosan tudatták nemcsak ismerőseikkel, de ismeretlenekkel is.

Éjjel tizenegy órakor megszűnt a zaj. A záróra véget vetett a tanácskozásoknak, a vitatkozásoknak egyelőre, de annál hevesebben kezdődött meg a telefonkérdezősködések ostroma a szerkesztőség ellen. A kérdezősködésekből konstatálhatjuk, hogy egész Budapest békepárti lett.

Világ, 1917. november 23.

■ A magyar munkásság, elsősorban a budapesti proletariátus öntudatosabb rétegei előtt ekkor már kezdett világossá válni a monarchia militarista vezetőinek kétszínűsége, taktikázása. Megértették vagy megérezték, hogy hamis játék folyik a béke jelszavával, hogy a központi hatalmak vezetői Oroszország belháborújára spekulálnak, nem egyszerűen békét akarnak, hanem a térdre kényszerített Oroszországnak diktálandó békére gondolnak. Szovjet-Oroszország újabb békeajánlata megérteti a magyar munkásokkal, hogy számukra is ütött a cselekvés órája. 1917. november 23-án a *Népszava* az alábbi felhívást bocsátja ki:

Elvtársak! Elvtársnők!
Budapest Népe!

Tíz napja vívja rettenetes tusáját Oroszországban a forradalmároknak az a tábora, amelynek lobogóján a legmesszibbre látszó és ma a legfontosabb szó: *Béke és fegyverszünet!*

A hírek, amelyek a béke és szociális igazság pártjának szörnyű

XLV. évfolyam. Budapest, 1917. november 23. péntek. 280. szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA [illegible]
EGYES SZÁM ÁRA 12 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE.
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4. [illegible]
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ. [illegible]

Fegyverszünet!

(London, november 21. — Reuter ügynökség.) ***Egy orosz drótnélküli távirat jelenti, hogy a bolseviki-kormány utasította a hadsereg főparancsnokát, hogy lépjen érintkezésbe az ellenséges parancsnokokkal és kínáljon fegyverszünetet a béketárgyalások megkezdése céljából.***

Munkások! Elvtársak!

Budapest és környékének munkássága folyó évi november hó 25-én, vasárnap délelőtt

a városligeti Iparcsarnok

[illegible] csarnokában

gyűlést

tart.

Lehetővé akarjuk tenni, hogy az elvtársak és elvtársnők a városnak és környékének *legtávolabb eső részéről* is eljuthassanak a gyűlés színhelyére, ezért a gyűlés délelőtt pontban **fél tizenegy órakor** fog megkezdődni.

A népgyűlés napirendje:

A munkásság és a háboru.

Fölhivjuk az elvtársakat, valamennyi szakmai szabadszervezet és pártszervezet vezetőségét, hogy a vasárnapi gyülés teljes sikerét biztositsák.

Elvtársi üdvözlettel

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt.

•

Budapest és környékének gyári- és műhely-bizalmiférfiai!

Elvtársak! A vasárnapi manifesztáció előkészületeinek és részleteinek megbeszélése céljából **november hó 23-án, péntek este 7 órakor**

országházi képviselőházban értekezletet tartunk.

Minthogy valamennyi szakma bizalmiférfiainak *együttes megjelenése szükséges*, kérjük — a helyszűkére való tekintettel —, hogy csakis az *igazolt* bizalmiférfi és bizalminé elvtársak jöjjenek el.

Testvéri üdvözlettel

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt.

•

Az Ujpesten, Rákospalotán, Erzsébetfalván, Kispesten és Csepelen lakó elvtársak vasárnap reggel a *Munkásotthonaikban* találkoznak és legkésőbb *fél* 9 órakor indulnak el a fővárosba a gyülés színhelyére.

Elvtársak! Elvtársnők!
Budapest népe!

Tiz napja vivja rettenetes harcát Oroszországban a forradalmi munkásság az a talaj, amelynek lobogóján a legmesszebbre látszó és ma a legfontosabb szó: **Béke és fegyverszünet!**

A hirek, amelyek a béke és szociális igazság párthivőinak [illegible] küzdelméről hozzánk jutnak, zavarosak és sokszor ellentmondanak egymásnak. De ez azért meg ne tévesszen senkit és ne terelje el figyelmünket arról, ami a mi szocialista, proletár és [illegible] tunk: *arról, hogy a magunk módján [illegible] ország[illegible] meg kell [illegible] kért és szociális igazság[illegible] harcoló orosz forradalmárokat*. A mi segítségünk csak az lehet, ha megzsólaltatjuk a mi országunk népességének nevében is élő leküzdhetetlen *békevágyat* és ha mindazoknak, akik zsákmányoló célokért, azér hatalmi érdekekért, akar hóditó tervekért folytatni akarják a háborut, megmondjuk, hogy *az ilyen [illegible] a dolgozó nép [illegible] a [illegible]*!

Az orosz forradalmárok [illegible] akarják hazájuk földarabolását. Már akkor sem akarták, amikor a hatalom a cáré volt, övék pedig a börtön, a golyó, az akasztófa és a száműzetés. Még kevésbé akarhatják most, amikor a hatalom a népé lesz, a *föld* azoké, akik megmunkálják és amikor a *munka [illegible]* és az *állam terheit* igazságosan [illegible] megosztani. A magyar proletár[illegible] sem lehet az, különösen most, *amikor a nép politikai felszabaditásának küszöbére jutottunk el*, hogy Magyarországot darabokra szaggassa bárki is. Ez a veszedelem azonban nem is fenyegeti az országot: a monarchiának és szövetségeseinek hadereje mindenütt a hadbanálló országok területén áll és nem *bennünket* fenyeget az ellenséges betörés veszedelme, a földarabolás és megsemmisítés pusztulása, hanem őket, azokat, akik ma ellenségei államunknak, de akikkel együtt kell holnap már dolgoznunk a rombadőlt világ helyreállításán és ezer sebének betapasztásán. Minekünk tehát jogunk is, kötelességünk is ugyanugy szólanunk, mint a béke orosz harcosainak:

legyen vége a vérengzésnek és térjen vissza a világ a munka és polgarosodás művéhez,

miután ennyi időtlen idő óta a pusztitás és rombolás vad és embertelen művének művelésére használta föl minden [illegible] vagyonát, dolgozó népeszályai munkaképességet, vérét és életét!

Budapestnek és környékének munkásai az el[illegible] vasárnapon mutassák [illegible]

[illegible] hogy [illegible] férfiai [illegible] vasárnapi [illegible] forradalommal való [illegible]

Elvtársak [illegible] hogy bebizonyitsák, hogy ennek a városnak [illegible] népe, apraja nagyja, férfia-nője nem csak [illegible] sakonért, szénért, hanem a *béke* [illegible], az [illegible]

[illegible] és akar [illegible]

Munkásra munkásra és [illegible]

[illegible] van ezen a napon! [illegible] otthon azzal a gondolattal, hogy nélküle [illegible] kan lesznek. Senki se hiritsa át a másikra az *annexiótlan s hadikárpótlás nélküli* [illegible] *fegyverszünet* mellett való nyilvános bizonyságtétel nagyszerű kötelességét!

Ne mondhassák a hatalmasok és uszitók, hogy csak ennyien akarják a békét.

Csak ennyien akarják megsegiteni Budapest munkásai, munkásnői, békebarát polgárai közül az oroszoknak a mostanos béketárgyalásokért és fegyverszünetért való világtörténelmi nagy harcát!

Nem romboló tüntetésre, hanem nagy békeeszméink mellett való nyilvános hitvallásra

akarjuk elhivni a dolgozó és a háboru [illegible] Budapest [illegible]. Bécs megszólalt, Berlin megszólalt, Drezda, Solingen, Elberfeld és más városok egymásután emelték föl és emelhették föl szavukat, hogy követeljék az orosz forradalmi kormány ajánlatának tüzetes megvizsgálását és elfogadását. *Fel a szavát senki sem veheti el a magyar munkásoktól és munkásasszonyoktól*, akik élükben nem kevesebb szocialistát, mint a velünk szövetséges viszonyban és együttélő országok munkásai és munkásnői és akik épp annyira görnyedő vállal hordozzák a háboru terheit, mint osztrák és német proletár[illegible]

Munkások és munkásnők jöjjetek el [illegible] *vasárnap* [illegible].

[illegible] az annexiótlan s hadisarc nélkül való béke hadseregének nagysága, fegyelmezettsége, eszméihez való hűsége mindenki előtt nyilvánvalóvá legyen és a béke hadseregének nagysága, komolysága, fegyelmezettsége tiszteletet parancsoljon és ellenállásra kényszerítse azokat, akik még ma is a háborura és vérontás folytatására, a nyomor növelésére vetették szavukat!

T[illegible] üdvözlettel

A szociáldemokrata párt.

[illegible] mai száma 6 oldal.

vívódásáról hozzánk jutnak, zavarosak, és sokszor ellentmondanak egymásnak. De ez azért meg ne tévesszen senkit, és ne terelje el figyelmünket arról, ami a mi szocialista, proletár és emberi föladatunk: *arról, hogy a magunk módján és a magunk országában meg kell segítenünk a békéért és szociális igazságért harcoló orosz forradalmárokat.* A mi segítségünk csak az lehet, ha megszólaltatjuk a mi országunk népességének szívében is élő leküzdhetetlen *békevágyat*, és ha mindazoknak, akik akár önző célokért, akár hatalmi érdekekért, akár hódító tervekért folytatni akarják a háborút, megmondjuk, hogy *ez ellen a szándékuk ellen a dolgozó néposztályok fölveszik a harcot!*

Az orosz forradalmárok sem akarják hazájuk földarabolását. Már akkor sem akarták, amikor a hatalom a cáré volt, övék pedig a börtön, a golyó, az akasztófa és a számkivetés. Még kevésbé akarhatják most, amikor a hatalom a népé lesz, a *föld* azoké, akik megmunkálják, és amikor a *munka gyümölcseit* és az *állam terheit* igazságosabban fogják megosztani. A magyar proletárság akarata sem lehet az, különösen most, *amikor a nép politikai felszabadításának küszöbére jutottunk el*, hogy Magyarországot darabokra szaggassa bárki is. Ez a veszedelem azonban nem is fenyegeti az országot: a monarchiának és szövetségeseinek hadereje mindenütt a hadbanálló országok területén áll, és nem *bennünket* fenyeget az ellenséges betörés veszedelme, a földaraboltatás és megcsonkítás pallosa, hanem őket, amazokat, akik ma ellenségei államunknak, de akikkel együtt kell holnap már dolgoznunk a rombadőlt világ helyreállításán és ezer sebének betapasztásán. Minekünk tehát jogunk is, kötelességünk is ugyanúgy szólanunk, mint a béke orosz harcosainak: *legyen vége a vérengzésnek és térjen vissza a világ a munka és polgárosodás művéhez*, miután ennyi időtlen idő óta a pusztítás és mészárlás vad és embertelen műveinek megnövelésére használta föl minden elméjét, vagyonát, dolgozó néposztályai munkáját, egészségét, vérét és életét!

Budapestnek és környékének munkásai az eljövendő vasárnapon mutassák meg, milyen *sokan* élnek Magyarország fővárosában olyanok, akiknek az a kívánsága, hogy a háború mielőbb befejeztessék; milyen nagy azoknak a száma, férfiaké és nőké, akik egyetlen szabad vasárnapjukat szívesen áldozzák föl azért, hogy az *orosz háborúellenes forradalommal való rokonszenvüket kifejezésre*

juttassák, hogy bebizonyítsák, hogy ennek a városnak egész népe, apraja-nagyja, férfia-nője nemcsak zsírért, cukorért, szénért, hanem *a béke nagy eszméjéért, az élő szabadságjogokért* is tud és akar ácsorogni.

Minden munkásra és minden munkásnőre szükség van ezen a napon! Senki se maradjon otthon azzal a gondolattal, hogy nélküle is sokan lesznek. Senki se hárítsa át a másikra az *annexiótlan s hadikárpótlás nélkül való béke és a rögtönös fegyverszünet* mellett való nyilvános bizonyságtétel nagyszerű kötelességét!

Ne mondhassák a hatalmasok és uszítók, hogy csak ennyien akarják a békét, csak ennyien akarják megsegíteni Budapest munkásai, munkásnői, békebarát polgárai közül az oroszoknak a rögtönös béketárgyalásokért és fegyverszünetért való világtörténelmi nagy harcát!

Nem romboló tüntetésre, hanem nagy békeeszméink mellett való nyilvános hitvallásra akarjuk elhívni a dolgozó és a háború igáját viselő Budapestet. Bécs megszólalt, Berlin megszólalt, Dresden, Solingen, Elberfeld és más városok egymás után emelték föl és emelhették föl szavukat, hogy követeljék az orosz forradalmi kormány ajánlatának becsületes megvizsgálását és elfogadását. *Ezt a jogot senki sem veheti el a magyar munkásoktól és munkásasszonyoktól*, akik lélekben nem kevésbé szocialisták, mint a velünk szövetséges viszonyban és együttélő országok munkásai és munkásnői, és akik épp annyira görnyedő vállal hordozzák a háború terheit, mint osztrák és német proletártestvéreik!

Munkások és munkásnők, jöjjetek el mindannyian vasárnap, hogy... az annexiótlan s hadisarc nélkül való béke hadseregének nagysága, fegyelmezettsége, eszméihez való hűsége mindenki előtt nyilvánvalóvá legyen, és a béke hadseregének nagysága, komolysága, fegyelmezettsége tiszteletet parancsoljon, és elhallgatásra kényszerítse azokat, akik még ma is a háború és vérontás folytatása, a nyomor növelése mellett uszítanak!

Testvéri üdvözlettel
A Szociáldemokrata Párt

Népszava, 1917. november 23.

■ Ugyanaznap este gyűlnek össze a szervezett munkások bizalmi férfiai. Íme, az izzó hangulatú gyűlésről szóló egykorú beszámoló:

Legyen béke!...

Budapest munkásságának bizalmi férfiai megnyilatkoztak

Pénteken este összejöttek a régi képviselőházban a gyárak és műhelyek bizalmi férfiai, hogy megbeszéljék a vasárnapi békemanifesztáció részleteit. Az értekezlet este hét órára volt hirdetve, ám ekkor már egy talpalatnyi üres hely nem volt a teremben. A karzat is zsúfolva volt, mert aki lent nem tudott helyet kapni, odafönt igyekezett magának helyet biztosítani.

Fél hét órakor már tömegesen jönnek a bizalmi férfiak és tekintélyes számban a bizalminők. Rendben elhelyezkednek. És az arcokra kiül a feszült várakozás bíboros pirossága. Féken tartott indulatokat tükröznek a fénylő szemek. A levegő forróvá válik a lélegzettől. Mintha minden ember lelkében tüzes kráter működne, amit az öntudatos fegyelem ereje tartana megzabolázva.

Buchinger elvtárs szólásra emelkedik.

– Minden bizalmi férfi arra törekedjen, hogy a vasárnapi békemanifesztáción a tömegek tízezrei vegyenek részt – és ezernyi torokból tör elő a viharos válasz: Ott leszünk!...

És röpködnek a közbeszólások özönével. Nem akarnak már technikai részletekről hallani, ámde mihelyt a szónok csak egyetlen szóval említi a békét, tomboló lelkesedés tör ki az emberek szívéből.

Buchinger arról beszél, hogy be kell várni az illetékes politikai tényezők válaszát az oroszok ajánlatára, addig pedig a szocialista okosság *hidegvért* parancsol...

Ami ezután történt, megindító volt. A láz, a zajongás, a zúgás hirtelen lecsöndesedett, egy-két pillanatig halotti csönd, mintha a szocialista munkás fegyelmezettsége most vívná haláltusáját a fölzaklatott indulatokkal... azután kitör néhány közbeszólás: Ez nagyon nehéz! Alig fog sikerülni!... És amikor arról van szó, hogy a bizalmiak vállaljanak személyes felelősséget az indulatok, a keserűség fékentartására, kitör az elkeseredés!

– *Vállalja a kormány! Csináljon olyan politikát, amely megnyugtat! Mi nem vállalunk semmit!*

Olyik szilaj hevességgel kiáltozott, olyik pedig elfojtottan, összeharapdált ajakkal, szinte sziszegve szólt közbe. A végén

azonban lehiggadtak az elvtársak, győzött az önmérséklet – a hidegvér...

Úgy látszott, mintha lábhoz tették volna a fegyvert, hogy bevárjanak valamit; valamit, ami alkalmas a zaklatott lelkek megnyugtatására: *a kormány válaszát az orosz javaslatra.*

Gyönyörű, forró este volt a pénteki, méltó előhírnöke a vasárnapi tömegmegnyilatkozásnak.

Népszava, 1917. november 24.

■ A magyar szocialista sajtó régen, ritkán foglalt állást ilyen egyértelműen, kritikusan és határozottan valamilyen nemzetközi politikai kérdésben, mint ekkor, 1917. november közepén. A szociáldemokrata és szakszervezeti lapok különösen éles hangja nyilvánvalóan a munkások türelmetlenségét fejezte ki.

Az orosz fegyverszüneti ajánlat elfogadása körüli huzavona a polgárság egy részét is megütköztette. Sorompóba léptek burzsoá ellenzéki lapok is, erre ösztönözte őket a munkások november 25-ére kitűzött nagyszabású tüntetése is. A polgári pacifista sajtó a munkáslapoknál kevésbé erőteljesen, inkább érzelmi momentumokra mint észérvekre hivatkozva, de szintén szenvedélyesen sürgette a cselekvést. A szegedi progresszió egyik akkor ismert képviselője, Dettre János Szent István kezéhez hasonlította alábbi vezércikkében az oroszok kinyújtott békejobbját, Bíró Lajos pedig a milliók számára a lét vagy nemlét alternatívájával, a háború vagy béke kérdésével kapcsolatos halogató politikát ugyancsak súlyosan elítélte. Bíró a munkásság november 25-ére tervezett tömegmegmozdulásának példájára hivatkozva keményen ostorozta saját osztályosai, a kispolgárság és értelmiség tehetetlenségét.

Érdemes felfigyelni Bíró Lajos alant közölt vezércikke és fentebbi, „Történelem" című november 9-i írása közötti különbségre. Két héttel korábban, mint láttuk, kétség és bizonytalanság között hányódva értékelte elsőként a Nagy Októbert, viszont itt következő november 25-i cikkében már indulatos, vádoló és követelő hangot használt.

Az orosz fegyverszünetet bejelentő első hírek forróságát mára lehűtötte a hivatalos értesültség hiánya, a fogadtatás öröme mára lehet hűvösebb és több fenntartással teli, de nincs a háborús eseményeknek az a jégesője, amelyik a várakozás melegét le tudná hűsíteni. Ez a hit már gyökeret vert a lelkünkben, soha fogékonyabb, táplálóan bujább talajt nem ért növény, és nincs szérum, amelyik onnan ki tudná söpörni. Az események logikája – ami a logikátlan ésszerűtlenségek halmaza – az érzések és hivő várakozások útján dübörög felénk, van szuggesztív ereje a hitnek és parancsoló akarata a reménykedéseknek. Ez a hit benne van a levegőben s ezt a levegőt mi sóhajtottuk ki és mi szívjuk magunkhoz. Ma még csak a forrongó Oroszország lázas kiáltozásait halljuk, amint forradalom lázától mámorosan jajgatja a békét, s egy-egy félrebeszélő szóval tüzeli a háborút, a fáradt kéz már a béke pohara után nyúl, a kiszáradt torok már áhítozza a béke friss italát, a meggyötört test vágyakozik a béke puha ágyába, csak a lázas fej kóválygó gondolatai rendezetlenek még, az elgyötört, megtépett, fölszaggatott idegpályán döcögve halad fölfelé a vágy vonata.

A háború fölidézésének első pillanata óta soha emberi értelemnek nem volt olyan világpályát kimérő ereje, mint a most következő időkben lesz. A szándékok, törekvések, célok és kívánságok maradék nélkül megegyeznek már, csak az emberi értelem működik még különbözőképpen, a szerint, amint a gondolkodás cséplő gépét germán vagy szláv szavakkal etetik. Most kellene a német értelemnek az események hegyébe lépni s belátni, hogy minél engedékenyebbek Keleten, annál kérlelhetetlenebbek lehetnek Nyugaton, a mérsékletüket kelet felé növelheti a nyugat felé sandító étvágyuk. Nem lehet most tunyán várakozni szalonképes kormányformára, amit majd társaságbeli diplomaták képviselnek, nem szabad időt veszteni, amíg a forradalom fiatalsága az abszolutizmus hadastyánává korosodik, ma a földosztó parasztok lettek ott urak, ahonnan kibukott a cár, mert békét akart s lesodródott Kerenszki, mert nem tudta a békét teremteni.

A demokrácia jelszaváért s a demokrácia ürügyével vívott küzdelemben kiesik a küzdők közül Oroszország, amelyik először a cári hatalmával a demokráciát csúfolta meg, demokráciá-

jával pedig most megcsúfolja fegyverbarátait. A demokratizálás hadicélja Oroszországra nézve érvényesült, s az csak a törekvés őszinteségét és komolyságát jellemzi, hogy a demokratává vált Oroszországot Amerika vezénylete mellett most kezdik elhagyni a demokráciáért küzdő szövetségesei. A mi országló nagyjaink pedig ezekben a pálfordulásos időkben vitatkozzanak csak a herceg úr vizsgáján, szürcsöljék és habzsolják fel a jelentéktelen szenzáció minden részletét, s közben-közben juttassanak csak egy futó pillanatot olyan kérdések számára is, mint amilyen a béke, a jövendő, az élet s a halál. Az orosz birodalom felől egy óriási kéz nyúlik ki felénk, nem összeszorított ököl többé, de meleg szorítást váró tenyér, Szent István jobbja óta nem áldottunk úgy kezet, mint azt fogjuk áldani, amelyik meleg megértéssel fog belesimulni ebbe a kézbe s kézszorítással fogja megpecsételni a békéért egy ritmusban dobogó, egymást kereső s egymásra találó szívek üzenetét.
Szegedi Napló, 1917. november 24.

Háború és béke / BÍRÓ LAJOS

Szemének nem hisz az ember, amikor ezeket a fanyalgó diplomatamekegéseket olvassa. Hát olyan vágy és olyan szükséglet ebben az esztelenül vérző világban a béke, hogy úgy kell és úgy lehet róla beszélni, mintha valami külkereskedelmi szerződést kellene megkötni vámkedvezményekkel és vasúti tarifákkal? Egy utánunk eljövendő korszak nem azért fog utálattal és megvetéssel beszélni a mi nemzedékünkről, mert a háború kitörését nem tudta meggátolni; a háború úgy jött, mint egy tűzleheletű számum; – de hogy akkor, amikor a vakító és süketítő forgószél elpihent, amikor az intézménnyé vált és rendszeres gyilkolás meddősége réges-régen kiderült, hogy ekkor az otthonlevők nemcsak nyugodtan tudták kis életüket tovább éldegélni, hanem epedő békevágyukat annyira se tudták megszervezni és nyomatékossá tenni, hogy az itthonmaradottak nevében senki ne merészeljen, kimondhatatlan nyomorúságunk gúnyjára, a háborúról a pöfögő dölyf és a békéről a nyafogó felsőség hangján beszélni: ez az, amiért az utánunk jövő kornak csak utálata és megvetése lesz nemzedékünk számára.

Az okosság nagy kincs; és józanság nélkül a lélek legszentebb vágyait sem lehet megvalósítani; és hideg tisztánlátás nélkül a legnemesebb lelkesedés is katasztrófába vezetheti a kezére jutott országot. Akiknek nem csupán szívük szerint kedves az orosz demokrácia jövője, hanem akik egyúttal a legridegebb, ha úgy tetszik, a legönzőbb számítás alapján állapították meg, hogy egész Európa jövendő nyugalma attól függ, erőre tud-e jutni, meg tud-e szervezkedni és be tud-e rendezkedni az orosz forradalom, azok elfogódva és szívszorongva nézhetik a harmadik orosz forradalom cselekedeteit és vezéreit. Megszületik-e (Nietzsche szavával élve), megszületik-e ebből a káoszból a táncoló csillag. A Leninek és Trockijok és a munkástanácsok és a katonatanácsok uraivá tudnak-e lenni a mai anarchiának, és tudnak-e engedelmes szolgái és óvatos építői lenni a holnapi rendnek? El tudják-e látni a városokat élelmiszerrel; meg tudják-e állítani a hadsereg bomlását, és a hazaözönlés árvize helyett bele tudják-e vezetni a szétfolyó embertömeget a demobilizáció csatornáiba, vissza tudják-e vezetni a munkást (javult feltételek mellett) a műhelyébe és a parasztot a tulajdonává lett földre; az államgép kerekei nem állnak-e meg, lesz-e erejük a renitens hivatalnokokat megfékezni és lesz-e pénzük az engedelmeseket fizetni; tudnak-e könyörtelenek lenni ott, ahol könyörtelenség kell, és tudnak-e okosan engedni ott, ahol engedékenységre van szükség? Meg tudják-e menteni, Úristen, meg tudják-e menteni a szabad Oroszországot, vagy az orosz szabadságnak romokba kell dőlnie, hogy egy kemény markú katona a földhöz jutott parasztok elégedettségére (mint a francia forradalom leviharzása után) ráépítse a maga rendet hozó uralmát? Lesznek-e az orosz forradalomnak eredményei (mint a francia forradalomnak), amelyeket semmiféle Napóleonja a világnak többé el nem vehet. Nincs hatalom, amely a földet az orosz paraszttól, a jogot az orosz munkástól elvehetné. De az egy ember uralma milyen válságokat jelentene megint; mennyi vívódást és vérhullatást; a veszedelemnek milyen súlyos óráit egész Európára; az emberiség történelmének már megint milyen kínszenvedéses kerülőútját!

Így van. De ha ez így van és ha a harmadik orosz forradalom vezetőinek olyan kétségbeejtően szükségük van higgadtságra, tisztánlátásra és okosságra, hogy lehetséges akkor, hogy itt,

nálunk éppen a higgadtság és az okosság nevében mernek húzódozva és fanyarkodva beszélni az Oroszország felől ígérkező békéről vagy békeajánlatról? Hiszen minél keservesebb Oroszország belső helyzete, annál világosabb, hogy számunkra mi a tennivaló; és az elképesztő és a megdermesztő itt nálunk éppen az, hogy amikor a Külügyminisztérium máris a nyugodt barátság hangján beszél az orosz békeajánlat lehetőségéről, akkor olyanok csapják fel egyszerre gondterhelt fejük tetejébe a diplomatasüveget, akik állítólag tömegek nevében beszélnek. Hogy meg kell, de igen alaposan vizsgálni, valóban egész Oroszországot képviseli-e a Lenin-kormány. Hogy meg kell vizsgálni. Hát mikor vizsgálta meg Németország vagy az Osztrák Monarchia, hogy a cár valóban képviselte-e Oroszországot? Ha ennek az évnek a márciusában, amikor a cárizmus bukásához állítólag az adta meg az utolsó lökést, hogy a cár különbékét akart kötni, ha akkor a cár még a forradalom kitörése előtt fegyverszünetet ajánlott volna, ki habozott volna egy másodpercig is, és kinek jutott volna eszébe megvizsgálni, hogy a cár mögött áll-e egész Oroszország. Senki se állott már akkor mögötte.

Az okosság legfeljebb azt kívánhatná, hogy az új orosz kormány megbízhatóságának a mértékét úgy állapítsuk meg, ahogyan világ kezdete óta kormányok megbízhatóságát vizsgálni volt szokás: nézzük meg, rendelkezik-e hadsereggel. De az igazi okosság éppen most még ennél is messzebb tartozik menni: minél kevésbé vagyunk szentimentálisak és minél ridegebb kőszívűséggel nézzük csupán a magunk szempontjából a helyzetet, annál inkább tartozunk a Lenin-kormánynak talán megérkező fegyverszünet-ajánlatát és békejavaslatát elfogadni, még akkor is, ha ez a Lenin-kormány nem rendelkeznék az egész hadsereggel. Miért? Kell ezt magyarázni? Ha az orosz hadsereg egy része még harcolni akarna, egyetlen mód van rá, hogy ezt a részt erősítsük: az, ha a békére vágyó másik rész nevében tett békeajánlatot elutasítjuk. Egy mód van rá, hogy gyengítsük: ha a békére vágyók békeajánlatát elfogadjuk. A német sajtónak olyan orgánumai, amelyek legkevésbé se pacifisták, hónapok óta keseregnek azon, hogy az orosz forradalom békevágyának első nagy megnyilatkozására nem adtunk fenntartás nélkül való, félremagyarázhatatlan és hódító őszinteségű választ.

[Itt a cenzúra 5 sort törölt.]

Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia

[A cenzúra 2 sort törölt.]

a harmadik orosz forradalom kinyújtott kezét elfogadja, nem kockáztat semmit, hiszen ágyúink, fegyvereink és katonáink megmaradnak és a helyükön maradnak. Ha elutasítja, akkor azt kockáztatja, hogy egy meggyengült és egyre gyengülő ellenség helyett egy erősödő ellenséggel áll szemben. De hát kockáztatja-e? Hát van-e olyan fejére esett államférfi, aki ezt nem látja? Hát a Külügyminisztérium eddigi nyilatkozatai nem mutatják-e világosan, hogy kormányainknak mi a szándéka? Mi az a veszedelem hát, amelytől félünk, és hol vannak azok a gátak, amelyeket ennek a szándéknak az útjából félre szeretnénk rugdalni?

Az úgynevezett középosztály a legtehetetlenebb embertömeg, amelyet egy társadalmon belül valaha közös érdekek és közös vágyak egyesítettek. Az érdekek és a vágyak egyesítik a középosztályt, de ez a középosztály részben nem ébredt még az érdekeinek a tudatára, részben tehetetlenül bámul a vágyai után, és a legprimitívebb szervezkedéssel se tud a vágyainak nyomatékot adni. Ez a középosztály verejtékezve és könnyezve roskadozik a háború ostorcsapásai alatt; és ez a középosztály mégis eltűri, hogy a nevében olyan hangon beszéljenek háborúról és békéről, mintha számára a háború jó üzlet volna és a béke meggondolandó kockázat lenne. A középosztály nevében feszeng előttünk idestova esztendők óta a felülmúlhatatlan okosság álarcában a legkonokabb együgyűség: A középosztály kegyelméből állnak azok a búvóhelyek, ahová a konokság és makacsság visszavonult, és ahonnan még mindig a hazudozásnak, a gyűlöletnek, az ellenség lekicsinylésének a tisztátlan levegője fúj ki.

[A cenzúra 7 sort törölt.]

Az orosz forradalom megteremtette az általános béke lehetőségeit is. Lehet, hogy osztrák–magyar államférfiak foglalkoznak ezekkel a lehetőségekkel. Bizonyos, hogy foglalkoznak velük,

[A cenzúra 10 sort törölt.]

Budapest munkásai holnap felemelik hatalmas hangjukat a béke mellett. Tisztelettel és megindultan üdvözöljük a munkásezreket, akik holnap az egész szenvedő Magyarország nevében

szólalnak meg. Övék az erő és övék a jövendő. És a magyar polgárság? És a magyar középosztály?

[A cenzúra 3 sort törölt.]

Világ, 1917. november 25.

■ A következő három írásból megközelítő képet kaphatunk arról, hogyan ítélték meg a munkások a fejleményeket. Egyszerű, félreérthetetlen szavakkal magyarázza meg olvasóinak a parasztság számára szerkesztett *Világszabadság* című szociáldemokrata lap forradalmi következtetésekre jutó névtelen szerzője: miért húzzák-halasztják az orosz békejobb elfogadását a központi hatalmak urai. Ennél is mélyebb, szélesebb történelmi tájékozottságról, az imperializmus mozgástörvényeinek ismeretéről tanúskodik a magyar és nemzetközi munkásmozgalom későbbi vezető harcosának, végül a hitleri koncentrációs táborban mártírhalált halt Alpári Gyulának eredetileg németül megjelent írása: „Keletről jön a fény." Hasonló a gondolatmenete egy másik munkásújság, a *Húsipari Munkások Lapja* cikkének, mely az orosz békeajánlat előzményein is végigpillantva, merészen kimondja, ha a kormányok nem hajlandók a tárgyalóasztalhoz ülni, népeiknek kell kényszeríteni őket, s erre a Budapesten november 25-re meghirdetett munkásgyűlés szolgálhat eszközül:

Az orosz forradalom

Ami most Oroszországban történt, ez a mi szemünkben a világ legnagyobb eseménye. Mi történt Oroszországban? Az történt, hogy az orosz proletárság kimondotta, hogy nem akar több vérontást. Az történt, hogy az orosz proletárság kimondotta, legyen vége a háborúnak. Igen, az orosz proletárság fegyverszünetet követel az összes hadviselő felektől. És követeli az annexió nélküli békét, követeli a béketárgyalások megkezdését.

És ezen akaratának nemcsak szavakban ad kifejezést, hanem tettekben is. Nemcsak hangoztatja az orosz proletárság a békét, hanem fegyvert is ragadt, hogy ezen akaratának érvényt szerezzen azokkal szemben, akik tovább is folytatni akarják a háborút.

A központi hatalmak diplomatái, vezető politikusai folyton hangoztatták békevágyukat. Folyton hangoztatták, hogy akarják a minden hódítás nélküli békét. És csodálatos, hogy most, amikor az orosz proletárság nyíltan és becsületesen felajánlja a békét, akkor a mi diplomatáink bedugják a fülüket, hogy ne is hallják ezt a hangot. Vajon miért? Talán nem akarják ezek az urak a békét? Azt nem hisszük, hogy a központi hatalmak nem akarnák a békét. Hiszen államérdekük, hogy a háború minél előbb befejezést nyerjen. Igenis, érdeke a központi hatalmaknak, hogy ez a háború minél előbb befejezést nyerjen. És ha mégsem sietnek a feléjük nyújtott békejobbot megragadni és ha mégsem sietnek az orosz proletárok becsületes ajánlatát elfogadni, ez azért van, mert félnek a szocializmustól.

Igen, ezt a békeajánlatot a mi diplomatáink és békeapostolaink azért nem sietnek elfogadni, mert attól félnek, hogy ez nemcsak békét hozhat a világnak, hanem igazi demokráciát is. Mert attól félnek, hogy az a béke, amit az orosz proletárok akarnak a világnak adni, ez a szocializmus győzelmét is jelentené. Igenis, félnek az urak a békét az orosz proletárok kezéből elfogadni, mert attól félnek, hogy ez a proletárok győzelmét és a mai társadalmi rend bukását is jelentené. Vagy ha ezt nem is, de mindenesetre a mai fennálló rend alapját ingatná meg egy olyan béke, amely az orosz proletárság kezéből jönne.

Ezt pedig az urak nem akarják. Az urak azt akarják, hogy ők továbbra is urak, a nép pedig csak szolga maradjon. Szóval maradjon minden a régiben. Az urak csak addig szeretik a népet, csak addig nem ellenségei a népnek, amíg az ő türelmes birkanyájuk. De ha egyszer emberi jogait meri követelni, akkor már ellenségnek tekintik.

Az orosz proletárság pedig a szocializmus győzelmét akarja, mert csak ez hozhatja meg a világ számára az állandó és tartós békét. Ez a béke pedig nem kell az uraknak.

Világszabadság, 1917. november 24.

Keletről jön a fény! / ALPÁRI GYULA

Az után a sok-sok csalódás után, amit az emberiség ebben a háborúban átélt, két héttel ezelőtt első ízben lángolt fel a béke reményének tiszta fénye, amikor a bolsevikok győzelmükkel meglepték a világot. De hamarosan ez a reménység is kezdett halványulni. Kerenszkij nagy fegyveres erővel felvonult Pétervár ellen, Kornyilov és Kalegyin ellenforradalmi csapatok élére álltak, s egyideig úgy látszott, hogy nemcsak a békekormány, hanem a forradalom sorsa is meg van pecsételve. Habár igen gyorsan kiderült, hogy a proletárforradalom hívei nemcsak az utcai harcokban, hanem a nyílt csatatéren is győztek, az óriás birodalomból érkezett helyi lázadásokról, pogromokról, a szocialisták között kitört viszályokról stb. szóló ellentmondó hírek hatása alatt mégsem tudunk igazán örülni a küszöbönálló béke reményének. Most hirtelen megérkezik a jelentés, hogy a bolsevik kormány, szilárdan ülve a nyeregben, a munkás-, paraszt- és katonatanácsokra támaszkodva, hivatalosan felajánlotta a fegyverszünetet, és az elhalványult reménység újra tűzpirosan lángol fel, eltölt mindenkit, mert érezzük, hogy most végre véget lehetne vetni a mészárlásnak.

Mi is reménykedünk, ámbár tudatában vagyunk azoknak a nehézségeknek, amelyek útját állják a gyors békekötésnek. Az orosz kormány olyan békét akar, amelyet örömujjongva fogad minden nép – de nem minden kormány. A háborúból nem szabad sem győzteseknek, sem legyőzötteknek kikerülni, egyetlen fél sem kaphat stratégiai biztosítékokat, a fegyverrel elért sikerek vagy vereségek nem játszhatnak szerepet az ügyek újjárendezésénél: túlzott követelés ez olyan államférfiak szemében, akiknek bölcsessége mindig a fegyverekre való hivatkozásban nyilvánult meg. Éppen most jelentette ki a francia miniszterelnök, hogy a háborút a kétségbevonhatatlan győzelemig folytatni akarja, az angol államférfiak ismételten hasonlóképpen nyilatkoztak, és Wilson úr, aki még 10 hónappal ezelőtt azt üzente, hogy nem lehetnek sem győzők, sem legyőzöttek – éppen ezekben a napokban ismertette a világgal új békemódszereit, amit röviden így formulázott meg: a német hadsereg legyőzése. És mi a felfogása a mi kormányainknak? A Reuter-jelentéshez kiadott hivatalos kommentár azt mondja, hogy a Pé-

tervárott uralmon levőknek nem szabad elfelejteniük azt, hogy a központi hatalmak katonai helyzete jó, s hogy Oroszországnak van szüksége a fegyverszünetre, nem pedig a központi hatalmaknak. Tehát a németek is világosan rámutatnak a fegyverek döntő befolyására, amiről az orosz kormány már jóelőre mit sem akar tudni. Óriási szakadék tátong tehát nemcsak az orosz kormány és az antant államférfiai között, hanem az orosz kormány és a német kormány között is. Így hát a fegyverszünet kérdése körül meglehetősen rossz a helyzet.

Vannak azonban bizonyos történelmi helyzetek, amelyek logikusan továbbfejlődnek, akár akarják az államférfiak, akár nem. Ma a dolog úgy áll, hogy Oroszországban a munkások, parasztok és katonák kormánya irányítja az ország sorsát, szétzúzza a népek szabadságára rakott bilincseket, rég óhajtott reformokat valósít meg, és a legszilárdabban el van tökélve arra, hogy megsemmisíti az emberiség legnagyobb átkát, a militarizmust. Ahol elnyomók és elnyomottak élnek, vagyis az egész világon, Oroszország felé tekint mindenki, minden proletár, minden nemesen érző emberi szív hevesebben dobog az elébük táruló hatalmas színjáték láttára. Az orosz kormány most minden kormányhoz, minden néphez békeajánlattal fordul. Hiszen már az orosz belső reform is minden dolgozó ember saját ügye, hát még az orosz békejavaslat, amely véget akar vetni éhezésüknek, nélkülözéseiknek és mindenekelőtt a vérontásnak. Eszerint tehát az orosz békejavaslat mögött nemcsak az orosz kormány és az orosz nép áll, hanem mögötte áll a világ minden népe is. Tehát a történelmi helyzet a következő: az egyik oldalon az orosz békejavaslat és mögötte minden nép, a másik oldalon az államférfiak, akik elutasítják a békejavaslatot. Hiszi-e valaki is, hogy ezek az államférfiak örök időkig ellen tudnak állni a népek békeakaratának?

Mi mélységesen bízunk a történelem logikájában, amely eddig még mindig érvényre jutott – többnyire a kormányok akarata ellenére.

Ex oriente lux – keletről jön a fény –, mondja egy régi szállóige. Valóban, a fény most onnan jön – Oroszországból.

Örömmel üdvözöljük a Keletről felénk sugárzó fényt.

„Vom Osten kommt das Licht." *Neues Politisches Volksblatt*, Budapest, 1917. november 24.

Békereményck

A márciusi orosz forradalom, amely három nap alatt véget vetett a véres cár uralmának, rögtön az annexió és kártérítés nélküli béke jelszavát röpítette szét a világba. A munkások és a katonák tanácsa nagyon jól tudta, hogy a forradalom diadalmas sikereit csak akkor lehet biztosítani, ha az abszolutizmustól elpusztított Oroszország végrehajthatja azokat a demokratikus reformokat, amelyek ennek a hatalmas birodalomnak az erőit megszázszorozhatják.

Természetes, hogy a háborúcsinálók és imperialista uszítók nem szívesen hallották a béke jelszavát. A polgári osztályok még a forradalom után is hódításról ábrándoztak, és azt hirdették, hogy a harcot folytatni kell a győzelemig, hogy meg kell tartani azokat az egyezményeket, amelyek az Orosz Birodalmat kiterjesztik, amelyek Galícia, Kelet-Poroszország, Posen és a Dardanellák birtokával növelik meg az orosz határokat.

Május havában nyílt összeütközésre került a dolog a békét követelő forradalmárok és a háborút hirdető polgárság között. A munkások és katonák tanácsa túlsúlyra jutott, és a pokolba kergette Miljukovékat, akik a győzelmes háború jelszavát hirdették. A munkások békeakarata azonban nem tudott teljesen diadalmaskodni. A hatalmas birodalom, amely ezer sebből vérzett, nem tudta a békét rákényszeríteni szövetségeseire, és nem tudta az ország belsejében sem egyesíteni azokat az erőket, amelyek valamely határozott irány diadalát biztosíthatták volna.

Az események azonban megérlelték a békét követelő néprétegek diadalát. Az orosz munkás nagyon jól tudja, hogy magában Oroszországban még mérhetetlen gazdasági érték hever kiaknázatlanul. Az orosz ipari fejlődésnek nincs szüksége idegen területekre. Eddig is a francia, az angol, a német és az amerikai ipar termékeivel árasztották el az Orosz Birodalmat. Ha tehát az orosz ipar csak a belső szükségleteket látja el, akkor is eddig nem sejtett arányokban emelkedhetik. A parasztság sem vágyik új területekre, a mezőgazdaság olyan primitív, Oroszországban olyan nagy területek hevernek kulturálatlanul, hogy jut mindenkinek elég föld, ha igazságos agrárreformmal arányosítják a földtulajdont.

 Ezért különböztek a munkások és parasztok hadicéljai a

nemesség, a hadvezetőség és a polgári osztály hódító céljaitól. A két egymás ellen küzdő tábor között a viszályt még jobban kiélesítette az az offenzíva, amelyet Oroszországra a szövetségesek rákényszerítettek.

A munkás- és katonatanács ellenezte az offenzívát, de nem tudta akaratát érvényesíteni, mert Oroszország szövetségesei azzal fenyegetőztek, hogy megvonják a hiteleket, nem szállítanak muníciót, megbénítják az ország forgalmát.

Az offenzíva kudarca, amelyet Riga elfoglalása betetőzött, újra megerősítette a békéért küzdő áramlatot. A szervezett munkások és katonák nagy tömegei bizalmatlanul nézték a burzsoázia ellenforradalmát, és ezért nagyon sokan, akik a Leninék radikális elveit és békeprogramját nem fogadták el, csatlakoztak a bolsevikiek mozgalmához, amely november elején erős forradalmi fellángolással magához ragadta a hatalmat.

Oroszország forradalmi kormánya a hadban álló nemzetek kormányaihoz felhívást intézett, amelyben a *fegyverszünetre és a rögtönös békekötésre szólítja fel őket.* Egyben minden ország szocialista munkásaihoz is szózatot intézett, amelyben felszólítja a szervezett munkásokat, hogy a béke mellett tüntessenek, hogy kormányaikat az annexiók és kártérítés nélküli béke elfogadására bírják. Ezzel az orosz forradalom, amely már májusban előkészítette a stockholmi konferenciát, hogy a béke ügyét diadalra segítse, újabb, jelentős lépéssel ment előre, mert a legutóbbi hírek szerint már konkrét formában szólnak arról, hogy az orosz hadvezetőség *parancsot kapott a fegyverszünet előkészítésére, hogy a béketárgyalás megkezdődhessék.*

A háború negyedik esztendejében ki ne vágyódnék békére? A magyar munkásság lelkes örömmel fogadta az orosz elvtársak felszólítását, és rögtön kinyilatkoztatta manifesztumában, hogy mindent elkövet a békekötés elősegítésére. Vasárnap délelőtt a szervezett munkások Budapesten *nagy béketüntetést tartanak,* hogy ezzel is dokumentálják békeakaratukat, hogy megerősítsék az orosz forradalmi erőket, amelyek csak akkor maradhatnak diadalmasak, ha a békekötés sikerül.

De nemcsak a magyar munkásság mozdult meg, hanem a központi hatalmak többi országaiban is erőteljes agitáció folyik a békekötés elősegítésére.

Csak a munkások egységes, nemzetközi fellépése teremtheti

meg a békét. A központi hatalmak országainak munkássága mellett az angolok, franciák és olaszoknak is le kell törniök az imperialista politikát, kényszeríteni kell kormányaikat arra, hogy hadicéljaikat revízió alá vegyék, hogy az orosz forradalom békejavaslatait elfogadják. *Ne a pápától várjuk a békét, hanem a munkások nemzetközi szolidaritásától. Ez az egyetlen hatalom, amely most a békét kikényszerítheti.*
Húsipari Munkások Lapja, 1917. november 25.

■ November utolsó napjaiban egy Nyugaton addig sohasem hallott név járja be a világsajtót: Krilenko orosz zászlósé. A szovjet kormány őt, a régi bolsevikot, a tapasztalt harcost nevezi ki az egész orosz hadsereg főparancsnokává, miután Duhonyin, az addigi főparancsnok vonakodott a fegyverszüneti tárgyalásokra kiadott utasítást végrehajtani.

A polgári publicisták egy része mindenekelőtt a zászlós „tüneményes karrierjén" ámuldozott, nem így Móra Ferenc, akinek lapja, a *Szegedi Napló* rövid időn belül két vezércikkben is foglalkozott a történtekkel. Számára Krilenko és Duhonyin összecsapása a háború és a béke erőpróbája volt. S lelke egész melegével a zászlós oldalára állt az alábbi írás ismeretlen szerzője, valamint a kétségtelenül Móra tollából származó „Duhonyin" című vezércikk.

A tábornok és a zászlós

Oroszországban a munkások, katonák és a parasztok, szóval a névtelen statiszták békét akarnak a főhercegek, tábornokok és államférfiak, vagyis a szólistákkal szemben, akik folytatni akarják parádés szerepléseiket, és nem törődnek avval, hogy a színes rongyokba, utált uniformisba és fegyverbe bujtatott népség mennyire torkig van az ő bőrére menő borzalmas játékkal. A munkások, katonák és parasztok megparancsolják a tábornoknak, hogy kössön fegyverszünetet. De a tábornok nem akar. Erre elcsapják és egy zászlóst ültetnek helyébe, mert ez igenis akar békét. Ebben benne van a háborús kedv és a békeóhaj megoszlásának legbeszédesebb példája, a hatalmasok és a kisem-

berek érdekellentétének, ellenkező vágyainak, belátásainak és céljainak legkiáltóbb összeütközése, az egész háború és a militarizmus legélesebb kritikája. A tábornokok akarják a háborút és a zászlósok a békét. Duhonyin tábornok, a főparancsnok, aki megtagadja Leninék kormányának az engedelmességet, és nem kínál fel fegyverszünetet, és Krilenko zászlós, akit helyébe ültetnek, reprezentálják ma a társadalomnak azt a két táborát, amelyek közül az egyik a háborút tovább húzni, a másik befejezni akarja. A tábornok mögött, érdektársain kívül, még bizonyosan nagy sereg jól, sőt legjobban fegyelmezett katona áll. Mert csak a legvakabb, leggondolattalanabb fegyelem tarthatja meg a tábornok mögött a katonákat, amikor a másik oldalon háború helyett békét, halál helyett életet kínálnak. Krilenko mögött áll mindenki, aki a jövőben már nem tudós hadvezért, csatarendező mestert, hanem békét teremtő embert akar követni.

De Oroszországon kívül is, egész Európában, sehol sem tudnak a tábornok és a zászlós között választani. Mert sehol sem kérdezik azt, hogy melyiknél van az igazság, melyik az, akinek győzelme kívánatosabb, üdvösebb az egész emberiségre nézve? Egész Európában egyetlen vezető embernek sem jut eszébe állást foglalni, akár a tábornok, akár a zászlós mellett avval, hogy ennek kell győznie, ezt kell segíteni, mert ez azt akarja, amit én is: nyugodalmasabb, biztonságosabb, fejlesztőbb és gazdagítóbb jövőt a népeknek. Mi ugyan meg vagyunk győződve arról, hogy ezt a törekvést a zászlós képviseli és nem a tábornok, mégis, hiszen a felfogások olyan különbözően és annyira egyenlően indokolhatók – azt az elhatározást is respektálnánk, amely elv, hit és igazság nevében a tábornok mellé állna. De ezt a palánkon átlesést, ezt az állásfoglalás nélküli kibicelést, ezt a meggyőződés nélküli eltökéltséget: az erősebbet kivárni és ahhoz csatlakozni, ezt a legcsúnyább, leggerinctelenebb bőregér-politikának tartjuk. Hát csak várjanak Európa tábornokai, hogy ki lesz erősebb Oroszországban, a generális vagy a zászlós. De megjárják, ha a zászlós!

Szegedi Napló, 1917. november 25.

■ A lapok nagy részéből kiérezhető a tömegek aggodalma: sikerül-e Leninéknek békeakaratukat érvényesíteni a hadseregben? A szélsőreakciós újságok viszont nem leplezett reménykedéssel írnak Lenin közeli bukásáról:

„Az orosz főparancsnok elutasította a bolseviki kormány fegyverszünetre vonatkozó utasítását. Ezzel voltaképpen vége is volna az egész orosz fegyverszünetnek... Leninék nem urai a hadseregnek..."

A klerikális *Alkotmány* főszerkesztője, Turi Béla parentálta el már hatvan éve a fenti sorokkal a szovjet államot, lapjának 1917. november 24-i számában.

Más újságok munkatársai nem ezt a szemléletet, az „inkább háború, mint béke a bolsevikok kezéből" gondolatát szólaltatták meg. Az orosz militarizmus és békeirányzat harcában az utóbbi oldalára álltak. Ez a szellem juthatott érvényre a *Pesti Napló* szerkesztőségében is. Mikor egy szemfüles újságíró megszerzi számukra annak a szikratáviratnak a szövegét, mely beszámol a szovjetek által kiküldött, Leninből, Sztálinból és Krilenkóból álló bizottság Duhonyin ellen indított vizsgálatáról, a lap nyomban leközli azt:

„Katonák!
A béke a ti kezetekben van!"

Az orosz harctérről, november 22. Szikratávíró állomásaink ma váratlanul egy rendkívüli szenzációhoz jutottak. Amikor még se Bécsben, se Budapesten nem tudhattak arról, hogy az orosz kormány fegyverszünetet óhajt kezdeményezni a béketárgyalások megkezdése céljából, frontunk szikratávíró állomásai felvettek egy orosz rádiótelegramot, amely Moszkvából kelt, és az összes orosz csapatokat felszólítja a fegyverszünet kezdeményezésére. A rádiósürgöny eredeti szövegét hű és teljes fordításban a „Pesti Napló" rendelkezésére bocsátjuk:

Moszkva, 22/29. XI. 1917. d. u. 2 óra.
Valamennyi ezrednek, hadosztálynak, hadtestnek, hadseregnek és tengerészetnek és a forradalmi hadsereg és tengerészet összes katonai bizottságainak!

A Népbiztosok Tanácsa november 7-én (november 20-án) éjjel Duhonyin főparancsnokhoz szikratáviratot intézett, amelyben megbízta, hogy *valamennyi hadviselő államnak, vagyis a szövetségeseknek éppen úgy, mint a velünk hadiállapotban levőknek hivatalosan, rögtön ajánlja fel a fegyverszünetet.* Ezt a szikratáviratot a főhadiszállás hajnali öt óra öt perckor kapta meg. Duhonyinnak meghagytuk, hogy a fegyverszünetre vonatkozó tárgyalások lefolyásáról a Népbiztosok Tanácsának közvetlen távirati úton azonnal tegyen jelentést, és a fegyverszünetet csakis a Népbiztosok Tanácsának jóváhagyása után kösse tényleg meg.

Ezzel egyidejűleg a fenti ajánlatot formálisan a szövetséges államok valamennyi pétervári nagykövetének is átadtuk. Miután november 8-án (november 21-én) este nyolc óráig az V. bizottság tanácsa Duhonyintól semmiféle választ nem kapott, a tanács Lenint, Sztálint és Krilenkót bízta meg, hogy rendes távirati úton kérdezze meg Duhonyint a késedelem okáról. E tárgyalások november 9-én hajnali kettő és négy óra között folytak le. Duhonyin megkísérelte, hogy *magatartása ügyében hozzá intézett kérdésekre kitérő választ adjon,* amikor azonban a fegyverszünetre vonatkozó tárgyalások azonnali megkezdéséről szóló rendeletek hivatalos jelleget öltöttek, *Duhonyin kategorikusan megtagadta a parancsok végrehajtását.* Az V. bizottság tanácsa erre az Orosz Köztársaság kormányának nevében kijelentette Duhonyinnak, hogy a kormány rendeleteinek megtagadása és viselkedése miatt, amellyel valamennyi nemzet munkásainak, különösen pedig a hadseregnek hallatlan szenvedéseket okoz, őt állásától felmenti. Ugyanakkor pedig meghagyta neki, hogy mindaddig maradjon a helyén, amíg egy másik főparancsnok vagy meghatalmazott személy nem veszi át a folyó ügyek vezetését. Főparancsnokul *Prafor Krilenkót* neveztük ki.

Katonák! A béke a ti kezetekben van! Ti nem engedhetitek meg, hogy a tábornokok a béke fenséges ügyét a forradalmárokkal szemben meghiúsítsák. Helyezzétek őket megfigyelés alá, nehogy azok a tisztek, akik méltatlanok egy forradalmi hadsereghez, elkerüljék önkényeskedésük jutalmát, és hogy a törvény elé állíthassuk őket. Ragaszkodjatok a forradalmárok szigorúságához, és tartsátok fenn a katonai fegyelmet! *Azok az ezredek, amelyek az állásokban vannak, maguk válasszanak meghízottakat, akik a fegyverszünetről az ellenséggel megindítják a tárgyalásokat.*

A Népbiztosok Tanácsa feljogosít erre titeket. A tárgyalások minden lépéséről az összes rendelkezésre álló eszközökkel értesítsetek bennünket. *A fegyverszünetet végérvényesen a Népbiztosok Tanácsa fogja megkötni.*

Katonák! A béke ügye a ti kezetekben van! Éberség, kitartás és erély, és a béke ügye diadalmaskodni fog!

Az orosz köztársaság kormányának nevében:
Vladimir Julianovics Lenin*
a Népbiztosok Tanácsának elnöke
Krilenko
hadi népbiztos és főparancsnok**

Pesti Napló, 1917. november 28.

■ 1917. november 25-én zajlik le Budapest utcáin s a városligeti Iparcsarnokban és környékén a főváros munkásságának százezres rokonszenvtüntetése az orosz forradalom és a béke mellett. A *Népszava* erősen megcenzúrázott nagy riportja többek között így írja le a történelmileg oly jelentős felvonulást, az orosz proletár forradalom ügyéhez adott első magyar hozzájárulást:

A munkások napja

A munkások napja volt ez a vasárnap. A munkásság rányomta politikai és szociális törekvéseinek bélyegét ezen a napon Magyarország fővárosára, és megmutatta, hogy számra nézve oly hatalmas, politikai terveiben olyan elszánt, hogy nélküle és ellene nem lehet kormányozni többé ezt az államot. Mindaz, ami a tömegek lelkében él, vágy, keserűség, akarás, izgalom: – mindez ott lebegett a hatalmas oszlopokban fölvonuló munkástömegek fölött, mindez ott izzott a tömegekből kicsapódó fölkiáltásokban, és ott hevült a Szociáldemokrata Párt által szétosztott föliratokban, és ott harsogott a szónokok beszédeiben. De minden szónál hatalmasabb, megindítóbb és ékesen szólóbb volt

* Az újság hibásan írta Lenin nevét.

** A távirat pontos szövege megjelent V. I. Lenin *Művei*. 35. köt. Kossuth 1972. 80–81. old.

maga a tömeg: a munkának, nélkülözésnek, szegénységnek és a politikai nagy célokért való lelkesedni tudás eszményiségének ez az eleven teste. Budapestnek és környékének szociáldemokrata munkásai ezen a napon igazán az egész ország vágyának és akaratának kifejezői voltak, azokért a nagy javakért tüntettek, amelyeket ennek az országnak minden egyes lakosa kíván: *békéért, szabadságért és emberhez méltó megélhetésért.* A munkában és nélkülözésben megnyúlott, sápadt arcok tízezreiben a jövő reményeire és a jelen borzalmaira függesztett szempárok világoltak, és olyan tűz lobogott bennük, amely nagy harcok, kemény elszántságok előhírnöke.

A délelőtt, amikor beláthatatlan csoportok vándoroltak ki a ligetbe, *az orosz forradalomé és a béke ügyéé volt.* Mi értelme volt a munkásság eme megmozdulásának? Az, hogy megmutattassék az egész világnak, az orosz forradalmi kormánynak és az osztrák monarchia, valamint a vele szövetséges államok kormányainak, hogy Magyarországon nagy és szervezett erő van, amely békét kíván.

*

A vasárnapi nagy béketüntetésről, a fölvonulásról, a gyűlésről és a rendkívüli pártgyűlésről szóló tudósításunk itt következik:

Fölvonulás a gyűléshez

Nem volt rendezett fölvonulás. A rendőrség és a belügyminiszter túlságosan ragaszkodnak a kivételes törvények tiltó rendelkezéseihez. Eltiltották a tüntető fölvonulás rendezését, de nem tudták megakadályozni, hogy a főváros és a környék munkásseregei ne olvadjanak egyetlen hatalmas tömegbe, amely elárasztotta a Körutakat és az Andrássy utat. Felejthetetlen látvány volt a békéért tüntető hatalmas emberfolyam, amint elárasztotta az egész Andrássy utat. A rend fönntartására kivezényelt rendőrség nem tudta a tömegeket a járdára szorítani. Tíz óra tájban már a rendőrök szorultak le az úttestről, és százezernél több munkás harsogta az elkeseredés dühös indulatával: Békét követelünk! Le a háborúval!

A menetben *százezernél több munkás vett részt.* Másfél óráig az Andrássy út egész szélességét lefoglalták a tüntető tömegek.

XLV. évfolyam. Budapest, 1917. november 25, vasárnap. 282 szám.

NÉPSZAVA

AZ ELŐFIZETÉS ÁRA: [illegible]
EGYES SZÁM ÁRA 12 FILLÉR.

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALDEMOKRATA PÁRT KÖZPONTI KÖZLÖNYE.
Megjelenik hétfő kivételével minden nap.

SZERKESZTŐSÉG: VIII., CONTI-UTCA 4.
(Telefon: József 3-29 és József 3-30.)
KIADÓHIVATAL: VIII., CONTI-UTCA 4. SZ.
(Telefon: József 3-21 és József 3-24.)

Ma vasárnap délelőtt féltizenegy órakor gyűlés a városligeti Iparcsarnokban. Napirend: A munkásság és a háború. Minden szervezett munkás és munkásnő, minden szociáldemokrata ott lesz!

Békét!

!

Ez a mai vasárnap [illegible] történelmi dátuma lesz a magyar szocializmusnak és az egész magyar népnek. De, ha minden a mi szándékunk és akaratunk szerint történik, ez a nap bele fog kapcsolódni az emberiség történelmébe is, még pedig annak egyik legnagyobb, legtartalmasabb fejezetébe, amelynek talán ezt a címet fogja valamikor adni a történetíró: „Harc a világ békéjéért".

Mert ezen a napon Budapest népe — az ország népe nevében is — nagy, hatalmas bizonyságot fog tenni békeakarása mellett. Meg fogja mondani az egész világnak, hogy ez a nép — Magyarország népe — is végkép megúnta már a barbárságot, a pusztítást, a vérontást és vissza akar térni a kultúrához, a békés munkához. Meg fogja üzenni a világ [illegible]ért küzdő és vérző orosz proletártestvéreknek, hogy itt igazi szociáldemokrata [illegible] ügyeik az ő küzdelmeiket.

És meg fogják üzenni a [illegible] monarchia annexionistáinak, a háborúnak további gazdagodni vágyóknak, az idegen területek elrablásáért és idegen népek leigázásáért hevülőknek, hogy ez a nép nem hajlandó harcosuk és rablócéljaiknak az eszköze lenni.

Budapest népe ezen a napon roppant tömegével, lelkesedésével és szerelett fegyelmezettségével fogja ujra megmutatni, hogy tud és mer nagy célokért síkra szállani, ha az idők [illegible] szólítja. És van-e most nagyobb, tagadhatatlanabb, forróbban áhitott cél, mint [redacted]

Békét akarunk, minél gyorsabb békét. Azt akarjuk, hogy az orosz nép felénk nyujtott kezét haladéktalanul fogadja el a monarchia. Azt akarjuk, hogy némuljon el, hagyjék el [illegible] minden háborus érdek. Ez az akarat fog szóhoz jutni százezrek ajakán.

Délelőtt ez fog történni. Délután pedig a Magyarországi Szociáldemokrata Párt rendkivüli pártgyülése fog tanácskozni az ország öntudatos proletársága nevében.

Az egyesülési és gyülekezési jog követelése lesz napirenden. Meg a [illegible] javitása.

A magyar közszabadságokról, a nép [illegible] helyzetéről nem lehetne megdöbbentőbb bizonyitványt kiállitani, mint amilyen az, hogy itt a háboru negyedik évében egyesülési és gyülekezési szabadságot kell követelni. A jelenünk, a jövendőnk, az életünk, mindenünk kockán forog. [illegible] a [illegible] ágyu [illegible], amiért nemzetének dolgoztak és amiért mi magunk is rontottuk és amelyekhez nekünk nincs [illegible], nincs a *törvényhozásban*, de nincs idehaza sem. Rólunk, nélkülünk döntenek

Türhető ez? Jól van ez így? Javára válik ez az országnak?

Ezzel lesz [illegible]. Az a nép, amely a mostani nehéz [illegible] olyan sulyos [illegible] kapott, amilyenekre [illegible] nem tud a világtörténelem... az a nép tudni akarja, hogy ezután is csak *hallgass!* lesz-e a neve. *Egyesülési és gyülekezési jogot követelünk!* ez lesz [illegible] a [illegible] második szava. A harmadik meg: *Kenyeret akarunk!* Évek óta kenyértelen a munkásság [illegible] a [illegible] nyomoruság[illegible]. Ha [illegible] javítására, akkor a munkásság [illegible] viselné sorsát, konnyebben belenyugodnék abba, hogy a nélkülözés [illegible] az erejét, az egészségét és megrövidíti az életét. De ez a nyomoruság [illegible] a legtehetetlenebb, legkorlátoltabb kormányzat — a Tisza-féle gonosz rezsim — [illegible] a mostani kormány pedig nem tud [illegible] megbirkózni. A munkásságnak rendkivüli gyülése egybehívott parlamentje ebben a kérdésben is [illegible] [illegible], azzal a szándékkal, hogy a kor-

mányt helyesebb utra terelje és a munkásságot az igazi szükség nélkül való [illegible] nyomoruságból kimentse.

...

Az orosz forradalom.

Táviratok kábító áradata özönlik hetek-hónapok óta Oroszország felől. Az események [illegible] rohamnál el előttünk az államférfiak és tábornokok, cárok és [illegible] úgy [illegible], mint [illegible] a fotográfiák. Az újságolvasó már tájékozódni se tud, már követni se tudja a forradalom [illegible] [illegible] Mindezekben járul még [illegible] a különböző táviratirodák, az angol Reuter, a francia Havas és a német Wolff egymást lestélják túl abban, hogy [illegible] ferdítsék és aszerint ki igaz valóságból az eseményeket, hogyan színezték az orosz forradalmat angol, francia vagy német [illegible]. Az emberek többsége már csak a [illegible] meg az orosz revolúció [illegible] és nem veszi észre a [illegible] *ellentmondásokat*, a [illegible] *mögött* a [illegible], a [illegible] [illegible] erőket.

Az orosz forradalmat a napilapok táviratai ból nem lehet megismerni. Olyan könyvre van szükség, ami a revolució rendszeres tanulmányozására. Ezt a könyvet most a *Népszava-könyv*[illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] rendelkezésre [illegible]. Kiadásában most jelent meg *Weber Henrik* „*Az orosz forradalom és az európai proletáriság*" című könyve. A könyvet *Pogány József* elvtárs forditotta és ő irt hozzá bevezetést is. Ára 2 korona, szervezett munkásoknak az egyletekben kiadva 1 korona.

Ki az a Weber Henrik és miért olyan ez a könyv, amelyet minden gondolkodó és forradalmi munkásnak el kell olvasnia, aki tisztában [illegible] *legnagyobb eseményét* [illegible] az orosz revolúcióval.

Erre [illegible] Pogány elvtárs:

[illegible] a [illegible], amelynek forditását most a magyar munkásság elé adjuk, a [illegible] *egyik* [illegible] a munkája. Az események [illegible] hogy az orosz forradalom [illegible]. Pétervárra került és [illegible] az orosz [illegible] jutott az orosz forradalom különböző pártjainak vezetőivel. Közvetlen közelből a forradalom eseményeinek [illegible] figyelhette úgy, mint [illegible] és tenni bellhasalta a nyugodt [illegible] [illegible]. A közelben [illegible] a [illegible] termékeny módszere [illegible] meg a történelmi [illegible]

Az Iparcsarnok felé vonultak azok a tízezrek, akik egész héten fárasztó robotban görnyednek, akiknek munkája nélkül a békében is megáll az egész ország gazdasági élete, *akiknek közreműködése nélkül a háborút sem lehet tovább folytatni!*

A Boráros és Oktogon tér között

Ködös, csípős vasárnapi reggel volt. A főváros még jóformán aludt, amikor a magas gyárkémények tövében és azokon túl, a munkásnegyedekben és a külső városokban mozgalmas élet kezdődött. Budapest környékének szervezett proletárjai mozdultak meg legkorábban, hogy fölvonuljanak a béketüntetésre. *Kispesten, Erzsébetfalván, Rákosfalván, Kőbányán, Csepelen, Soroksáron és Dunaharasztin* már hét óra után a munkások ezrei nyüzsögtek az utcán, és iparkodtak a gyülekezés helyére. A béke hadseregének ezredei hosszú menetté formálódtak, és körülbelül egyidőben, úgy nyolc óra körül elindultak a főváros felé. Röpülőgépről kellett volna végignéznünk ezt a gyönyörű, lélekemelő látványt, hogy csak megközelítően is hű és egységes képben megrajzolhassuk. Kilenc óra után érkeztek a fővárosba a legelső csapatok.

Erzsébetfalva munkásai pontban nyolc órakor indultak el a Munkásotthonból. A több ezer főnyi táborhoz a Soroksári úton csatlakozott Soroksár munkássága, a menet élén zenekarral. Dunaharaszti és Szigetszentmiklós proletársága helyiérdekű vasúton jött a közvágóhídi állomásig, és ott szintén beleolvadtak a menetbe. Útközben a fölvonulók tömege állandóan nőtt: a Soroksári úti iskolánál az *ifjúmunkások*, az Ipar utcánál a *malommunkások* csatlakoztak. A Soroksári út mentén lakó munkásság ezrei tolultak ki a mellékutcákból, és sorakoztak a tüntetők táborába.

Fél tíz óra volt, amikor a szinte végeláthatatlan menet eleje beérkezett a Boráros térre. A komor gyárak hosszú sora után itt kezdődik a tulajdonképpeni főváros. Az előbb még néma, csöndes Nagykörút egyszerre hangos és népes lett. Amint a tüntetés moraja végigzúgott a Körúton, a házak ablaksorait és a járdákat a nézők nagy tömegei lepték el, és *fehér meg vörös kendők lobogtatásával köszöntötték a béke harcosait.* A fölvonulók ezúttal, a nap jelentőségéhez híven, az egyesületi zászlók helyett fehér

zászlókat hoztak a békevágy jelképe gyanánt. Méltóságteljesen hömpölygött végig a széles úton a hatalmas áradat.

– Éljen a világbéke!

– Le a háborúval!

– Éljen az orosz forradalom! – harsogta ezer és ezer torok szüntelenül. Közben forradalmi dalokat énekeltek, majd újra és megint a szervezett munkásság követeléseit hangoztatták. A munkásnők, akiket a háború hullámai a különböző gyárakba sodortak, óriási tömegekben vettek részt a fölvonulásban. Teljesen érthető, hogy a munkásnők sűrűn hangoztatták:

– Le a hadseregszállítókkal!

Ahogy a tüntetők elözönlötték a Körutat, a keresztutak villamosközlekedése a fölvonulás tartama alatt teljesen elakadt. Tíz órakor érkezett a menet a Rákóczi úthoz. Ugyanakkor érkezett oda a szervezett *villamosvasutasok tábora*. A villamosvasutasok a Thököly útról indultak, végigvonultak a Rákóczi úton, és a Körútnál csatlakoztak a környékbeli munkásokhoz. Kalaplengetéssel és hangos éljenzéssel üdvözölték a villamosvasutasokat, akik között nagyon sok volt a kalauznő. Nagy lelkesedést okozott a villamosalkalmazottak megjelenése, mert csak alig néhány hónapja, hogy szervezkedni kezdtek, és nyomban csatlakoztak az öntudatos munkások táborához. Hatalmas számban való megjelenésük annál nagyobb meglepetést keltett, mert a villamosvasutak közlekedése nem szünetelt, és csak azok jöhettek el, akiknek éppen néhány szabad órájuk volt...

Az Andrássy úton... Amerre az urak laknak

A gyűléshez vonuló munkástömegek egy része a Körút majd az Andrássy út felől igyekezett az Iparcsarnokhoz. Erre vonultak a magánalkalmazottak impozánsan hatalmas tömegben, őket követte a Franklin Társulat személyzete, majd az újpesti villanygyár munkásai, a nyomdászok, óbudai hajógyári munkások, a Ganz-gyár alkalmazottai, a szobafestők, az asztalosok, a cipészek, szabók, az államvasutak északi főműhelyének munkásai, a fegyvergyáriak, a dunaharaszti pártszervezethez tartozó elvtársak és a soroksári elvtársak. Minden csoportban kisebb-nagyobb jelzőtáblákat vittek, amelyeken csak ez az egy szó feketéllett: *Békét!* A dunaharasztiak, a soroksáriak és a vasúti munkások

csapata előtt hatalmas vörös transzparenst vittek. A cipészek csoportjánál ugyancsak nagy, fehér transzparenst lobogtatott a szél, amelyen azonban egyetlen betű sem volt, de az emberek azért megértették, hogy ez az üres, kifeszített fehér vászon mit mond...

A fölvonuló tömeg egészen ellepte a nagy úttestet. Kisebb rendőrcsapat, Krecsányi vezérletével, azon buzgólkodott, hogy a sokaságot a gyalogjáróra szorítsa. Ez azonban sehogy sem sikerült. A sokaság magával sodorta a rendőröket, akik végre megunták a hasztalan való erőlködést, kiváltak a tömegből, és elhelyezkedtek a Körönd egyik sarkában, ahonnan rezignáltan szemlélték a végeláthatatlan tömeg hullámzását, és hallgatták a békét sürgetők harsogását:

– *Békét akarunk!*

– *Legyen vége a háborúnak!*

Zúgott, harsogott a békéért vágyódó tömeg. A vasúti munkások fölvonulásuk közben parázs tüntetést is rendeztek az államvasutak igazgatóságának az Andrássy út 75. száma alatt levő épülete előtt. Amikor az épület elé érkeztek, megálltak, és szembefordultak az épülettel. Néhány percig mozdulatlanul és hangtalanul nézték az ablakokat, amint ezeket hirtelen ellepték a kíváncsi emberek. A vasutasok hatalmas tömegéből egyszerre csak kitört az elkeseredés, és harsogva zúgták az ablakok felé:

– *Le a vasutasok nyúzóival!*

– *Jogot és kenyeret adjatok!*

– *Elég volt a rabszolgasorsból!*

A pár percnyi megállás után a tömeg ismét tovább vonult. A soroksári elvtársak zeneszóval jöttek. A villamosvasutak egyenruhás csapata – közöttük a nők is – új színt adott a fölvonuló tömegnek...

Az idő nagyon kedvezett a fölvonulásnak, amelyet semmiféle tilalom nem tudott megakadályozni. És noha a háború negyedik esztendejében vagyunk már, noha roppant szenvedéseken ment keresztül négy év alatt a munkásság, az emberek mégis jókedvűek és lelkesek voltak. Az a tudat, hogy a munkásság szervezett ereje végre rá fogja kényszeríteni a kormányokat a békekötésre, mintha feledtette volna velük e napon a háború mérhetetlen szenvedéseit és terheit.

Az Andrássy út végére érve, az Aréna útra kanyarodott a tömeg, és innen azután az Iparcsarnok elé vonult, ahol már minden feketéllett az emberektől.
Népszava, 1917. november 27.

■ Csupán hézagos, a cenzor által nagyon gondosan megfésült, egyes bekezdések, sorok, néha egyes szavak törlését illusztráló kihagyásokkal jelenhetett meg a *Népszavá*ban a felvonulást lezáró iparcsarnoki tüntetésről a hosszabb beszámoló. A munkások érzéseit szavakba öntő kitűnő szónok, Bokányi Dezső beszédének ugyancsak alaposan megnyirbált szövegéből vissza lehet következtetni a hallgatóság által közbekiáltott jelszavakra, követelésekre: „Egy folyamatnak kell Magyarországon megindulnia. Oroszországban van munkás- és katonatanács. De alakíthatunk mi is egy tanácsot, amelynek mozgalma földagadhat hatalmas tengerré, amely komolyan cselekedni akar" – mondotta többek között Bokányi. „Orosz módra cselekedni" – ez a jelszó először a Nagy Október fordulata után 18 nappal lezajlott tömeggyűlésen hangzott el.

A szociáldemokrata pártvezetőség ugyanaznap délutáni értekezlete azonban a béke és a forradalom problémájánál „sürgősebb" feladatokra koncentrálta a figyelmét: ott már csak az évtizedek óta napirenden tartott választójogi reform és a közellátás ügye kapott helyet.

A szociáldemokrata, a szakszervezeti lapok az iparcsarnoki gyűlés, valamint a párt küldötteinek délutáni tanácskozása határozatait is közölték, és számot adtak a vidéki helységekben lefolyt tüntetésekről is, amint az itt kiragadott dokumentumok illusztrálják.

A békéért

A főváros szervezett munkásságának a békéért való akciója visszhangra talált szerte az országban. Ugyanazon a napon, amikor Budapesten a munkások sok-sok tízezrei sorompóba léptek – nők, férfiak egyaránt –, és hangos szóval követelték a békét, és testvéri üdvözletüket küldték az orosz proletárság-

nak, megmozdult a vidék munkássága is, és velük együtt tüntetett a minél előbb való békekötés érdekében.

A tüntetésekről eddig a következő tudósításokat kaptuk:

Kisterenye

község és környéke földmunkásai és munkásnői már hosszabb idő óta szervezkednek, és a szervezkedés eszméje egyre nagyobb tért hódít. A főszolgabíró, a jegyző és a pap, természetesen, rossz szemmel nézik ezt, és mindent elkövetnek, hogy elfojtsák. Gyűlést még sohasem engedélyeztek. Legutóbb elvtársnőink gyűlést akartak tartani a nők választójoga érdekében, de a főszolgabíró a gyűlést nem engedélyezte. Elvtársnőink a betiltó végzést megfellebbezték a belügyminiszterhez, aki a gyűlést megengedte. A gyűlést e hó 25-én meg is tartották. A munkások és munkásnők nagy tömegekben jelentek meg a gyűlésen. A főszolgabíró helyettese – nem tudván belenyugodni a fölsülésbe – úgy intézkedett, hogy csak az asszonyokat eresztették be a gyűlésre, a lányokat nem. Elvtársaink minden tiltakozása hasztalan volt. A kivezényelt csendőrök igen durván viselkedtek: a gyűlésen megjelenteket – férfiakat és nőket egyaránt – lökdösték. Szomszéd Zsuzsanna elvtársnő nyitotta meg a gyűlést. Az előadó Filipovits Katalin elvtársnő, az országos női szervező bizottság tagja volt. A szónok mindenekelőtt rámutatott arra, hogy miért igyekeznek a munkásságot tudatlanságban tartani. A hatósági küldött itt félbeszakította az előadót, és föloszlatással fenyegetőzött. Filipovits elvtársnő beszélt ezután a földmunkások tarthatatlan helyzetéről és a választójog szükségességéről, miközben a főszolgabíró helyettes állandóan idegeskedett, ugrándozott, és végül már nemcsak a gyűlés föloszlatásával, hanem az előadó letartóztatásával is fenyegetőzött. Azután az élelmiszerdrágaság okait ismertette, végül a nép mérhetetlen *békevágyáról beszélt, óriási lelkesedés mellett.* Gyűlés után a népgyűlés résztvevői sorakoztak, és *impozáns tüntetést rendeztek a béke mellett.*

szervezett munkássága, a polgári elemek széleskörű bevonásával, vasárnap délután nagy tüntető népgyűlést tartott a mielőbbi békekötés érdekében. A gyűlés előadói Göttl Dezső és dr. Hamburger elvtársak voltak. Göttl elvtárs az élelmezés bajainak országos rendezését követelte, a gazdasági és politikai szervezkedés szükségességét fejtegette. Dr. Hamburger elvtárs az orosz forradalom eddigi történetét ismertette, és kimutatta, hogy az orosz forradalom eredményeit csak a központi hatalmak szervezett munkásságának elszánt beavatkozása mentheti meg. A budapesti tüntető népgyűlés távirati úton való üdvözlése után a gyűlés lelkes hangulatban véget ért.

Győrött

jól sikerült népgyűlést rendezett kedden este a szociáldemokrata pártszervezet. A gyűlés a Lloyd elsőemeleti nagytermében folyt le. Az óriási gyűlésterem zsúfolásig megtelt, sőt még a lépcsőház is tele volt munkásokkal. A végrehajtó bizottság nevében Décsi István elvtárs üdvözölte a megjelenteket. A gyűlés napirendjét Wajdits Béla elvtárs ismertette. Üzenetet hoz – úgymond – a budapesti munkásságtól, akik a béke érdekében tüntettek vasárnap, és *üzenetet küldtünk az orosz forradalomnak, de az ország urainak is, hogy az orosz békejobbot el kell fogadni*, beszámolt a pártgyűlés lefolyásáról, és a gyűlés forradalmi hangulata mellett követelte a teljes gyülekezési és egyesülési szabadságot. A béke lelkes hangoztatásával ért véget a gyűlés.
Népszava, 1917. november 30.

A munkásság nagy napja

Túlzás nélkül nevezhetjük november 25-ét – a lefolyt vasárnapot – a magyar munkásság nagy napjának, mert bizonyosak vagyunk benne, hogy ilyennek fogja méltatni a történelem is ezt a napot, amelyen az ország munkássága újból tanújelét adta lelkesedésének, elszántságának, és jelét adta annak, hogy az emberiség nagy ügye a munkások táborára okvetlen számíthat.

Minden kérdések legelső és legfőbb kérdése a *béke nagy ügye* volt az, amelynek *elsősorban* akart szolgálni Budapest és környékének proletársága vasárnapi hatalmas megmozdulásával. Ahogy a szociáldemokrata párt hívó szavára jóformán csak egy-két napi agitációjának nyomán százezer proletár árasztotta el a főváros fontosabb utcáit, ahogyan meg tudta mutatni a munkásság, hogy nem a hivatalosan tudomásul vett vagy megtagadott tüntetéstől függ ezen munkásság akaratának *ténylegesen tüntető megnyilvánulása*, amily forró és türelmetlen lelkesedéssel kísérte végig az egybegyűlt óriási tömeg a rögtönzött gyűlések szónokait, mindez az igazi *politikai érettségnek* olyan fokáról tanúskodik, hogy erre a főváros munkássága nemcsak büszke lehet, de ez egyben a legnagyobb biztosítéka annak is, hogy *akarata érvényesítéséhez* meglesz a kellő *ereje*. Ez azért is végtelenül fontos, mert a vasárnapi tüntetést és megmozdulást csak azon akció kezdetének szabad tekintenünk, amely akció szükséges a békéért megindult harcban. Ez a mindenképpen biztató kezdet valósággal kötelező az ország munkásságára, és ezt a kötelezettséget – nem tudjuk eléggé hangoztatni – főleg és elsősorban a magyarországi *munkásnők* ezreinek kell vállalnia. Tudjuk, hogy Magyarország proletársága egészen is mily óriási szenvedéseken ment keresztül e háború folyamán, *de tagadnunk kell, hogy akárki többet vagy csak annyit szenvedett volna* a lefolyt három és fél borzalmas esztendő alatt, mint az ország munkásasszonyai. Viszont ezeknek a szenvedőknek táborához *senki oly közel nem férkőzhet, mint mi*, szervezett munkásnők, ezért ezerszeres kötelességünk, hogy a nagy napon megkezdett békeagitációt a számunkra kínálkozó minden módon mi, munkásnők, folytassuk.
Nőmunkás, 1917. december 1.

Béketüntetés és pártgyűlés

A munkásság nagyarányú megmozdulásának napja volt november 25-e. A ködös ősz november hó végi vasárnap délelőttjén Budapest munkássága a békéért rendezett hatalmas gyűléseket, délután pedig a szociáldemokrata párt rendkívüli pártgyűlést tartott, ahol az élelmezés súlyos bajaival és az egyesülési és gyülekezési joggal foglalkoztak. Mind a két ténykedésben

Nőmunkás

A dolgozó nők érdekeit képviselő szociáldemokrata lap

Az előfizetés ára: Egész évre 3 K 20 fill., félévre 1 K 60 fill. Egyes példányszám ára 14 fill.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. kerület, Conti-utca 4. sz. Telefon: József 3-32

X. évfolyam — Budapest, 1917 december 1, szombat — 23. szám

A munkásság nagy napja.

Tulzás nélkül nevezhetjük november 25-ét — a lefolyt vasárnapot — a magyar munkásság nagy napjának, mert bizonyosak vagyunk benne, hogy ilyennek fogja méltatni a történelem is azt a napot, amelyen ez ország munkássága ujból tanujelét adta lelkesedésének, elszántságának és jelét adta annak, hogy az emberiség nagy ügye a munkások táborára okvetlen számíthat. Minden kérdések legelső és legfőbb kérdése *a béke nagy ügye* volt az, amelynek *elsősorban* akart szolgálni Budapest és környékének proletársága vasárnapi hatalmas megmozdulásával. Ahogy a szociáldemokrata párt hivó szavára jóformán csak egy-két napi agitációjának nyomán százezer proletár árasztotta el a fővaros fontosabb utcáit, ahogyan meg tudta mutatni a munkásság, hogy nem a hivatalosan tudomásul vett vagy megtagadott tüntetéstől függ ezen munkásság akaratának *ténylegesen tüntető megnyilvánulása*, amily forró és türelmetlen lelkesedéssel kísérte végig az egybegyült óriási tömeg a rögtönzött gyülések szónokait, mindez az igazi *politikai érettségnek* olyan fokáról tanuskodik, hogy erre a főváros munkássága nemcsak büszke lehet, de ez egyben a legnagyobb biztositéka annak is, hogy *akarata érvényesitéséhez* meglesz a kellő *ereje*. Ez azért is végtelenül fontos, mert a vasárnapi tüntetést és megmozdulást csak azon akció kezdetének szabad tekintenünk, amely akció szükséges a békéért megindult harcban. Ez a mindenképen biztató kezdet valósággal kötelező ez ország munkásságára és ezt a kötelezettséget — nem tudjuk eléggé hangoztatni — főleg és elsősorban a magyarországi *munkásnők* ezreinek kell vállalnia. Tudjuk, hogy Magyarország proletársága egészében is mily óriási szenvedéseken ment keresztül e háboru folyamán, *de tagadnunk kell, hogy akárki többet vagy csak annyit szenvedett volna* a lefolyt három és fél borzalmas esztendő alatt, mint ez ország munkásasszonyai. Viszont ezeknek a szenvedőknek táborához *senki oly közel nem férkőzhet, mint mi*, szervezett munkásnők, ezért ezerszeres kötelességünk, hogy a nagy napon megkezdett békeagitációt a számunkra kinálkozó minden módon mi, munkásnők, *folytassuk*.

Mig a lefolyt vasárnap délelőttjén a tömegek beszéltek e városban, addig délután e munkástömegeknek választott szószólói, megbizottjai tartottak tanácskozást a szociáldemokrata párt által egybehivott *rendkivüli pártgyülésen*. E pártgyülésnek legfőbb gondja a közélelmezés és a munkások egyesülési és gyülekezési jogának megvitatása volt. Az első kérdés — a közélelmezés problémája — ugyancsak olyan, amely *megint elsősorban a munkásasszonyok lelkét és testét égeti leginkább*. Végleges összeroppanással fenyegeti véres gondoktól megtépett exisztenciánkat a háztartásnak ránknehezedő óriási sulya. Szomoru, hogy a pártgyülés azt volt kénytelen megállapitani, hogy a magyar munkásosztálynak a kormányhoz és hatóságokhoz eddig intézett kérései és a veszedelmekre intő beadványai mindeddig eredménytelennek bizonyultak. Ha a pártgyülésen kifejezésre jutott hangulat nem is árulta volna el, mi, munkásnők, nyugodt megfontolással és higgadtsággal vagyunk kénytelenek azt mondani, hogy az állapotokat *tovább nem birjuk*.

Az egyesülési és gyülekezési jog kérdésének tárgyalásánál a mi számunkra az a legörvendetesebb jelenség a pártgyülésnek, hogy *először* követelték jogukat e pártgyülésen a magyarországi *dohánygyári munkásnők*. A kongresszuson való *személyes jelenlétük* bennünket azzal a nagy benső örömmel tölt el, amelyet az a tudat táplál, hogy *hussezer* magyarországi munkásnővel *meg fog szaporodni* a magyar szervezett munkásnők tábora még akkor is, ha a magyar munkásosztály mindenféle ellenségei dühükben megszakadnak. A dohánygyári munkásnők kongresszusi küldötte kijelentette, hogy ők hozzánk, a magyarországi szociáldemokraták táborába jöttek és hogy *köztünk akarnak maradni*, velünk együtt akarnak harcolni! Amily végtelen örömmel fogadjuk ezt a jelentkezést, ugyanoly határozottsággal megfogadjuk azt is, hogy ujonnan meghódított

erőteljes akarással és határozottsággal nyilatkozott meg a munkásság elszántsága. A békének mindenhol a szervezett munkásság volt a zászlóhordozója, és már akkor nyomatékosan kifejezésre juttatta a békéért való harci készségét, amikor a hazafias jóllakottak legvadabb módon végezték a háborús uszítás munkáját. Természetes tehát, hogy az orosz események és a békeremények lehetőségeivel a munkásság akarása fokozódott, és november 25-én nagyszerű és erőteljes demonstrációban nyilvánult meg. A békedemonstráció gyűlésein a következő határozati javaslatot fogadták el:

Budapestnek és környékének munkásai s velük együtt Budapest egész népe testvéri üdvözletét küldi az orosz forradalmároknak, akik bátor szívvel, erős elmével és kemény kézzel vezetik ki az emberiséget a háború poklából. Mi mindannyian, akik itt összegyűltünk s az egész dolgozó Magyarország el vagyunk határozva arra, hogy az orosz forradalmárokat a béke megszerzésére irányuló hősi harcukban támogatni fogjuk, és hogy egyik osztálynak a másik által való kizsákmányoltatása és egyik nemzetnek a másik által való elnyomatása a mi országunkban is megszűnjék.

Béke és demokrácia, föld és kenyér, szabadság és egyenlőség – ezek az eszmények hevítik a magyarországi munkások lelkét ebben a nagy történelmi pillanatban, amikor összejöttek, hogy felszólítsák a monarchia kormányát: fogadja el az orosz forradalmi kormány ajánlotta fegyverszünetet, és jelentse ki, hogy hajlandó békét kötni minden hadviselő állammal azon az alapon, hogy

egyik állam se vegyen el a másiktól erőszakosan területet,

egyik állam se tartsa katonai, gazdasági, politikai függőségben a többieket,

egyik se követeljen a másiktól nyílt vagy leples formában hadisarcot, és hogy

mindegyik kötelezze magát egyenletes nemzetközi leszerelésre, a kötelező döntő bíráskodás elfogadására, a titkos diplomácia kiküszöbölésére és a külső politika parlamenti és demokratikus ellenőrzésének elfogadására.

A munkások felszólítják a kormányt: jelentse ki nevezetesen, hogy a monarchia nem kívánja az orosz–lengyel területek annektálását, és nem járul hozzá a nagynémeteknek ahhoz a köve-

teléséhez, hogy Kurland és Livland* bárminő formában a Németbirodalomhoz csatoltassék.

A munkások felszólítják a kormányt: jelentse ki a maga nevében, és bírja rá hasonló kijelentés megtételére a szövetséges államokat, hogy az orosz fegyverszünet vagy béke megteremtette helyzetet nem fogja felhasználni arra, hogy akár nyugaton, akár délen annexiós célokért harcoljon, hanem hogy hajlandó minden hadviselő állammal ugyanazoknak a demokratikus alapelveknek alapján tárgyalni és békét kötni, mihelyt azokban is megvan az erre való hajlandóság.

Budapestnek és környékének munkásai egyáltalán azt követelik a monarchia kormányától, hogy minden politikai erejével és hatalmával munkálkodjék azon, hogy a béke útjából minden akadály elháríttassék, hogy befolyását használja fel a szövetséges államokban is arra, hogy a közép-európai hatalmak államainak belső és külső politikája egyaránt a mielőbbi demokratikus béke megteremtésének célját szolgálja.

A munkások kifejezik azt a meggyőződésüket, hogy a béke megteremtésének nagy ügyét nem lehet csak a kormányokra rábízni, hanem ebből a világot megváltó munkából ki kell vennie részét minden ország dolgozó néposztályainak, elsősorban a nemzetközi szociáldemokráciának. Ennek a meggyőződésének alapján Budapest munkássága azt kívánja, hívja fel a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége a holland–skandináv bizottságot, hogy az orosz kormánnyal egyetértve hívjon össze a legrövidebb időn belül nemzetközi szociáldemokrata és munkás kongresszust, tekintet nélkül arra, hogy képviselteti vagy képviseltetheti-e azon magát a szocialista Internacionálé minden pártja. A kongresszus célja annak megállapítása legyen: mit kell tennie a nemzetközi szociáldemokráciának, hogy a háború véget érjen és a béke a demokrácia elveinek megfelelő módon köttessék meg.

Budapest munkássága felszólítja az ország összes munkásait, az alkalmazottak nagy táborát, mindenkit, aki békét és jogot akar ebben az országban, hogy csatlakozzék a szociáldemokrata párthoz, mint ahhoz az erőhöz, mely a politikai szabadság, a nemzetközi jog és a gazdasági méltányosság alapjára akarja fel-

* A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság egyes részeinek régebbi neve.

építeni az új, valóban szabad Magyarországot, amelyben nem lesz kizsákmányolt osztály, sem elnyomott, sem üldözött nemzetiség!

Éljen a nemzetközi szocializmus!

Éljen az orosz forradalom!

*

November 25-én, délután ült össze a pártgyűlés tanácskozásra, ahol mindvégig szenvedélyes hangon tárgyalták a munkásságot ért sérelmeket és a közellátás nyomorúságait. A többféle javaslatból rövid határozati javaslatot szerkesztettek, és a kongresszus azt fogadta el. Az elfogadott javaslat a következő:

„A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1917. november 25-én megtartott rendkívüli pártgyűlése megállapítja, hogy *a kormány a háborús közélelmezés rendszeres szervezése érdekében nem tette meg a köteles intézkedéseket;* megállapítja továbbá, hogy az egyesülési szabadságot éppúgy lábbal tapossa, mint minden eddigi kormány. Végül megállapítja, hogy a *választójog törvénybeiktatását nem úgy kezeli, mint elodázhatatlan és elsőrendű feladatot, mert legutóbb is a nép terheit növelő törvények előterjesztését előbbrevalónak tartotta:* Ezért *nyomatékosan követeli a kormánytól, hogy gondoskodjék a munkásságnak élelmiszerekkel való kellő ellátásáról,* valamint a ruha-, cipő- és egyéb szükségletük kielégítéséről, és szüntesse meg az élelmiszerekkel űzött féktelen uzsorát. *A választójogi törvénytervezetet* a mostani parlamenti ülésszakban *azonnal terjessze be, és szükség esetén azt házfeloszlatással vigye keresztül,* és a gyülekezési és egyesülési jog terén való visszaéléseket általános rendelkezésekkel nyomban szüntesse meg, és hagyja jóvá a bányászok, vasutasok, villamosok és dohánygyári munkások egyesületi alapszabályait. Amennyiben a kormány a felszólításnak nem tesz eleget, utasítja a kongresszus a pártvezetőséget, hogy *legkíméletlenebb eszközökkel mozdítsa elő ennek a kormánynak az eltávolítását, mert eddigi tevékenységével egyáltalában nem bizonyította be ragaszkodását a vállalt demokratikus programjához.*"

A Cipész, 1917. december 2.

Béke – jöjjön el a te világod!

Keleten, a cári bizantinizmus végtelen birodalmában megmozdult, megrázkódott a népek tengere. Széttörte meggyötört testének bilincseit, összezúzta az ördögi agyafúrtsággal kitalált fegyvergépeket, amelyeket az uralkodó birtokos és polgári osztályok nyomtak újra és újra kezébe: – önző célokért, hatalmi érdekekért, hódító tervekért, a cári vandalizmus tetszetősebb formájáért, a népmilliók további leigázásáért. Békesugarak törik át a frontot, amelyre ágyúszörnyek lőporfüstje nehezedett, amelynek föld-testét tüzes gránáteső termékenyítette, hulla-hekatombák trágyázták meg három gyászos éven át. Népek, munkásmilliók, akik sohasem ismerték egymást, nem gyűlölték egymást soha, nem is vágyhattak egymás kenyértelenségére, uralkodó, önző célokért parancsszóra rontottak egymásnak a Haza glorifikált mészárszékén. Most, hogy a porbasújtott cárizmus proletársága lerázta évszázados bilincseit, most, hogy *az annexió és hadikárpótlás nélküli világbéke, a béke és fegyverszünet jelszavai* csapnak át hozzánk, jogtalan, kizsákmányolt magyar munkásokhoz, az orosz forradalom „világbékéjéért" vívott harcának mai sorsdöntő órájában, Budapest egész népe testvéri üdvözletét küldte november 25-én, a városligeti Iparcsarnokban megtartott népgyűlésével, az orosz forradalmároknak. Olvashatatlan tízezrek hömpölyögtek, medréből kilépett folyamként, a gyűlés színhelyére, fogadalmat tenni az Internacionálé magasztos és dicső elveinek visszaállítása mellett.

1917. november 25-e felejthetetlen napja marad Budapest és környéke szervezett munkásságának, amely lelkesedéstől mámorosan hirdette mindazokat a nemes és dicső igéket, amelyek Szentpétervárról indultak hódító útjukra a világ négy tája felé: egyik állam se vegyen el a másiktól erőszakosan területet, egyik állam se tartsa katonai, gazdasági, politikai függőségben a többieket, egyik se követeljen a másiktól nyílt vagy leples formában hadisarcot, és hogy mindegyik kötelezze magát egyenletes nemzetközi leszerelésre, a kötelező döntő bíráskodás elfogadására, a titkos diplomácia kiküszöbölésére és a külső politika parlamenti és demokratikus ellenőrzésének elfogadására.

Ott voltunk mi is a hömpölygő emberáradatban, ennek a hivatalosan agyondicsért fővárosnak polgármesteri és tanácsosi

ígéretekkel táplált, éhbérrel kifizetett munkásai és munkásnői. Az arcokra kiült az őszinte lelkesedésnek piros rózsája, a lelkek mélyéből szárnyra kelt a proletárgondolat, a mélységes vágy, az orosz forradalmárok győzelmének kívánsága!

Béke és demokrácia, Föld és kenyér,
Szabadság és egyenlőség,

ezek az eszmények hevítik a magyarországi munkások lelkét ebben a nagy, történelmi pillanatban. Vandál és borzasztó erők, titkos praktikák sodorták gyilkolásba Európa népeit, döntöttek rabságba nemzeteket, fájdalmas, örök gyászba generációkat. Ebből a borzalmas öldöklésből csak a szocializmus győzelme mentheti ki a szenvedő népeket. A háborút csináló martalócok kavernáiból visszatérni a termelőmunka, a kultúra és műveltség békés, nagyszerű társadalmába, elfogult, buta nemzeti frázisok zűrzavarából és elveiből kiábrándulni – annyit jelent, mint győzelemre segíteni, elismerni az orosz forradalom tanításait, az igazi demokráciát, *a minden nép biztos és egészséges fejlődését biztosító világbékét!*

Legyen vége a vérengzésnek, szűnjön meg a fegyvercsörtető harci lárma, és „térjen vissza a világ a munka és polgárosodás művéhez", amiként a Magyarországi Szociáldemokrata Párt kiáltványa mondotta. Elég volt az apák és fiúk lemészárlásából, megcsonkításából, világtalanná, élőhalottá tételéből, családi életek szétrombolásából. Éhező özvegyek és síró árvák átka teljesedjen be mindazokon, akik a népek vére ontásából tovább akarják folytatni önző céljaikat: az embermészárlást, a hullahegyek és piramisok építésének ördögi munkáját.

„Kísértet járja be Európát, a kommunizmus kísértete." Körülbelül e szavakkal kezdődik a kommunisták nagyszerű kiáltványa, amelynek tanításaiból alakult ki az Internacionálé világprogramja. A cárizmus csúfos bukásával ma egy ifjú óriás járja be Európát: az orosz forradalom ifjú óriása. És ennek a modern társadalmi iránynak ifjú erejétől el kell némulni az ágyúknak, meg kell szűnni a pusztulásnak ebben az országban is. Csak egy hő vágyuk lehet ma a művelt és becsületes embereknek:

Béke – jöjjön el a te világod!

*

A vasárnapi nagy béketüntetés volt a városi alkalmazottaknak első hivatalos felvonulása, amelyben mint szervezett, osztálytudatos munkások vettek részt. Reggel nyolc órakor már igen sokan voltak együtt a Rottenbiller utcai helyiségünkben, és pont tíz órakor indult el a menetünk, négyes sorok szerint: elöl a takarítónők, utánuk a világítási szakosztály és a többi csoportok. A köztisztaságiak szakosztályi helyiségükben gyülekeztek, és onnan indultak a „tudomásul nem vett" tüntetésre, az Iparcsarnok felé, ahol több mint 100 000 munkás zúgta harsogva az egységes jelszót: *Le a háborúval!*
Községi Munkás, Budapest, 1917. december 15.

■ A nagy tömegdemonstráció még olyan polgári lapokban is kedvező visszhangot kapott, amelyek a háború kitörésétől élen jártak az uszításban. Nyilvánvalóan a kispolgárság köreiben is úrrá lett békevágynak elébe menve, a tömeghangulatnak engedve adtak helyet november végén az alábbi megnyilatkozásoknak:

A hangszerelés / NAGY ENDRE

(Levél a szerkesztőhöz.) Most már kezdem megérteni, hogy milyen végzetes jelentőségű a hangszerelés művészete, ez a titokzatos rendszer, amely bölcsen intézkedik, hogy melyik motívumot harsogják a trombiták és melyiket nyögdécseljék a tilinkók.

Tegnap a szobámból hallgattam a béketüntetők kiáltozását, hogy:

– Éljen a béke! –

És eszembe jutott, hogy három év előtt ugyancsak így hallgattam a másik kiáltást, hogy:

– Éljen a háború! –

Mily különbség e két kiáltásban! Három év előtt csupa férfibariton zengte pompás, egészséges teli tüdővel, hogy éljen a háború. Most pedig csupa csenevész asszony, gyerek, hadirokkant sipítozta, hogy éljen a béke.

A hangszerelésben van a hiba. Milyen más lett volna az em-

beriség sorsa, ha az erőteljes férfi-baritonok harsogták volna, hogy éljen a béke, és a csenevész asszony-hangok sipítozták volna, hogy éljen a háború!
Pesti Hírlap, 1917. november 27.

Békéért zúgott

tegnap ez a nagy város. A magasba nyúló házak utcái, az egész város, mint egy óriás orgona zendült meg dörgőn, és kiszabadult lelkéből a hatalmas kiáltás. A haragos, a kérő, az elszánt, a kéztördelő hangok százezrei és milliói, amelyek odafagyva nyomták a megrémült lelkek mélyét, tegnap kiolvadtak.

A hangok milliói. Mert nemcsak azok kiáltottak, akik tegnap az utcán tüntettek, a szervezett munkások, akik ezt a tegnapi békefelvonulást előkészítették és rendezték. A munkások vagy másfél százezer kiáltó szájából az egész ország szólt. Munkások, földmívesek, polgárok, gondolkozók és kézművesek, lövészárki katonák és tisztek és a szegény, szegény asszonyok és gyerekek. Az egész ország rebegte és dadogta utánuk, amit a munkások kiáltottak: békét, nyugalmat nekünk! A háború csakugyan meghozta azt a nagy egységet, amit ígértek: minden vita, viszály, különbség megszűnt, minden dolgozó magyar ember összeolvad egybe, amikor a békét kívánja.

A tüntető tömegen érezni lehetett, hogy remeg, lendül, mint a fűtött gép, mikor indulni akar. A vezetők alig tudják tartani, alig tartják a kezükben. A kormányok és a parlament tehetetlensége, a nép örökös megtévesztésének tünetei, a csődöt mondott régi magyar politika rajtunk fűlő korhadása, ez az itt felejtett, temetetlen tetem, a régi képviselőház sok keserű szót váltott ki a tömegből. Ez az uralom és rendszer nem lehet vezetője a dolgozó és szenvedő magyar millióknak. Igazságot, szabadságot, jogot és mindenekfölött békét nyújtó uralmat kívántak.

Másfélszáz millió orosz fegyverszünetet, békét ajánlott: a dolgozó, szenvedő magyar nép nem a meggyengült ellenséget látja most, hanem csak az isteni pillanatot, hogy békét lehet kötni. Békét lehet kötni, és ez a pillanat nem múlhat el minden jóakarat és bölcsesség megfeszítése nélkül, ez a pillanat nem múlhat el, mint egy haldoklónak tovatűnő lázálma... A békének az

Budapest, 1917. 68-ik évfolyam. 295. szám. Péntek, november 30

PESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VII., Rákóczi-ut 18.

Béketárgyalás Oroszországgal

Megérkezett az orosz békeajánlat

Czernin válasza az orosz kormánynak

Félhivatalosan jelentik: A cs. és kir. hadseregparancsnoksághoz egy részben eltorzitott szikratávirat érkezett, amelyet, amennyire lehetséges volt, kiegészitettek és amely igy hangzik:

Carszkojeszelo, november 28. A hadviselő országok népeihez.

A győzelmes munkás- és paraszt-forradalom Oroszországban a béke kérdését élére állitotta. Az ingadozások, a halogatások és a bürokratizmus korszaka befejeződött. Felszólitjuk most az összes hadviselő államok összes kormányait, összes társadalmi osztályait és összes pártjait, hogy kategorikusan válaszoljanak arra a kérdésre,

vajjon velünk együtt hajlandók-e tárgyalásba bocsátkozni a haladéktalan fegyverszünet és az általános béke érdekében, vagy nem?

E kérdésre adandó választól függ, vajjon elkerüljük-e az uj téli hadjáratot, minden rémségével és nyomorával, vagy pedig, hogy Európát továbbra is vér fogja-e áztatni. Mi, a népbiztosok tanácsa, ezzel a kérdéssel fordulunk szövetségeseink: Franciaország, Nagybritannia, Olaszország, az Egyesült Államok, Belgium, Szerbia, Románia, Japán és Kina kormányaihoz.

Mi saját népeink előtt, az egész világ előtt azt kérdezzük tőlük, vajjon készek-e béketárgyalásokba bocsátkozni.

Mi, a népbiztosok tanácsa, a szövetséges népekhez, első sorban a dolgozó tömegekhez fordulunk azzal a kérdéssel, vajjon hajlandók-e ezt az értelmetlen mészárlást folytatni és vakon eltöldözni az európai kulturát. Mi azt kivánjuk, hogy a szövetséges országok munkáspártjai haladéktalanul válaszoljanak arra a kérdésre, hogy hozzájárulnak-e ahoz, hogy a béketárgyalások megkezdődjenek. Ezt a kérdést mindenek fölé helyezzük. A béke, amelyet javasoltunk, a népek békéje legyen. Ez a béke megegyezésen alapuló tisztességes béke legyen, amely minden népnek biztositja gazdasági és kulturális fejlődésének szabadságát.

A munkás- és paraszt-forradalom már tudatta békeprogrammját. Közöltük a cárnak és a burzsoáziának a szövetségesekkel kötött titkos szerződéseit és kijelentettük, hogy a szerződések nem kötelezik az orosz népet.

Mi az összes népeknek nyiltan uj szerződés kötését ajánljuk a megegyezés és az együttdolgozás alapján.

Inditványunkra a szövetséges országok uralkodó osztályainak képviselői azzal válaszoltak, hogy megtagadták a népbiztosok kormányának elismerését és azt, hogy velük a béketárgyalásokra vonatkozóan érintkezésbe lépjenek. A győzelmes forradalom kormánya nélkülözi a professzionátus diplomácia elismerését. Ám mi azt kérdjük a népektől, vajjon a reakcionárius diplomácia juttatja-e kifejezésre gondolataikat és törekvéseiket, vajjon a népek megengedik-e a diplomáciának, hogy elejtse a békének azt a nagy lehetőségét, amelyet az orosz forradalom megnyitott. A válasz e kérdésre ... [illegible] szavuk hiányzanak!

Le a téli hadjárattal! Éljen a béke és a népek testvérisége!

TROCKIJ, a külügyek népbiztosa,

Uljanov LENIN, a népbiztosok tanácsának elnöke

E táviratra a cs. és kir. külügyi kormány az orosz kormánynak e hónap 29-én a következőket válaszolta:

Az orosz köztársaság kormányának! A népbiztosok tanácsának az évi november 28-ikáról keltezett körtáviratát, amelyben az orosz kormány késznek nyilatkozik, hogy tárgyalásokat kezd a fegyverszünet és az általános békeszerződés megkötése érdekében, Ausztria-Magyarország külügyi kormánya megkapta. Az orosz kormány által közölt irányvonalak a megkötendő fegyverszünet és békeszerződés tekintetében, amelyekre nézve az orosz köztársaság kormánya ellenjavaslatokat vár, az osztrák-magyar külügyi kormány nézete szerint is

megfelelő alapul kinálkozik a tárgyalások megkezdésére.

Ausztria-Magyarország külügyi kormánya ennélfogva

késznek nyilatkozik megkezdeni az orosz kormány által javasolt tárgyalásokat

a haladéktalan fegyverszünet és az általános béke érdekében.

CZERNIN,

cs. és kir. külügyminiszter.

A német birodalmi gyülés mai ülésén tartotta meg programmbeszédét gróf Hertling *és a beszéd során bejelentette, hogy az orosz kormány tegnap szikratáviratot küldött Carskoje Seloból a hadviselő államok kormányainak és népeinek és azt javasolja, hogy rövid időn belül kezdjék meg a tárgyalást a fegyverszünet és az általános béke tárgyában.*

Hertling az orosz kormány eddig ismert javaslataiban *elfogadható alapot lát a tárgyalások megkezdésére és éppen ezért készséggel megkezdi a tárgyalásokat, amint az orosz kormány elküldi meghatalmazott képviselőit.* A kancellár remé[l]i és kivánja, hogy az orosz kormány törekvései eredményesek lesznek és meghozzák nekünk a békét.

Késő éjszaka nyilvánosságra került a szikratávirat teljes szövege. *Az orosz kormány megállapítja, hogy Oroszország szövetségesei nem akartak tárgyalásokat kezdeni vele, a béke kérdésében.* Ezért fordul Trocki és Lenin az összes hadviselő országok népeihez, tehát a központi hatalmakhoz is, azzal a kérdéssel, hogy *hajlandók-e az értelmetlen mészárlást megszüntetni.*

Az orosz kormány tehát *egyenes, közvetlen eszmecserét kezd meg* a központi hatalmak kormányaival, a békefeltételek kérdésében: és a német kormány készséggel felveszi a tárgyalások fonalát. Sőt Hertling kevesebbet mond annál, mint ami már megtörtént. Ugyanis *a központi hatalmak kormányai vagy legalább is gróf Czernin azonnal válaszoltak az orosz kormány táviratára és ezzel megindulink a béketárgyalások Oroszország és a központi hatalmak között.*

A hadbaviselt országok hermetikus elzárkózása egymás előtt a XIX. század talál[m]ánya. Régebben az ágyuk dörgése közben is folytak a tárgyalások az ellenséges államok között. Igy például a spanyol örökösödési háboruk alatt az angol udvar Versaillesba küldötte Torcy abbét, hogy tájékozódjék XIV. Lajos békefeltételei felől. A napkirály pedig levelekkel valósitotta Marlborough herceget, az angol hadsereg vezérével. A Lenin-kormány már [illegible] jutásának első órájában leirta [illegible] a háborunak azt a barbár illemszabályát, amely tiltja az ellenséges országok kormányainak közvetlen érintkezését és most a központi hatalmak is levetik magukról ennek a [illegible] konvenciónak bilincseit! Ez már egymagában is közelebb hozza a békét. Ami[ly]en ország nem [illegible] egymással addig nem történhetik közeledés [illegible]. De ha a két fél tárgyalni kezd, akkor mindjárt feltárul a megértés utja mondhatni jól előtt!

Oroszország speciális nemzeti békefeltételeit Hertling most el is fogadta mai beszédében. A német birodalomnak tanácsnak többé semmi a megszállott orosz területekre nézve és [illegible] a monarchiának sem. *Lengyelország, Kurland és Litvánia népének önrendelkezési jogát elismeri a német kancellár* és ennél többet nem követel sem a [illegible] sem a Lenin-kormány. Ezen a ponton tehát nem akadhatnak meg a tárgyalások. [illegible] [illegible] békét okozni, hogy az [illegible] kormány csak az általános béke lehe-

orosszal meg kell lenni. És aztán békére kell kényszeríteni minden országot, bárhol legyen az, amely még tovább akar harcolni. Ez volt a tegnapi tüntetés szavának értelme.
Az Est, 1917. november 27.

■ Szinte természetesnek látszik, hogy ami a munkások körében örömöt és büszkeséget váltott ki, őket erejük tudatára ébresztette, megdöbbenést, félelmet keltett a hatalom birtokosaiban.

Ismét a klérus lapjából, az *Alkotmány*ból idézünk, ugyancsak Turi Béla főszerkesztő vezércikkéből: „Ne áltassuk magunkat – írja –, lássunk világosan. A bolseviki Lenin-kormány arra számít békeprogramjával, hogy a központi hatalmak a bolseviki béke álláspontjára helyezkednek. Ennek a programnak három sarkalatos pontja van: 1. a proletárság diktatúrája, 2. békekötés a teljes önrendelkezés alapján... 3. nemcsak a gyárak (az ipar), de a föld szocializálása is... Igaz, azt mondták, minden békéről tárgyalnak, de a háttérben jelenleg az a gondolat rejtőzik, hogy mindenütt beálljon a fegyverszünet." („Az orosz békeakció megvilágítása" – *Alkotmány*, 1917. november 25.) A továbbiakban a cikk azt is kimutatja, hogy az orosz békeajánlatból már azért sem lehet semmi, mert Leninék „*valamennyi* frontra kiterjedő fegyverszünetet" akarnak, az antanthatalmak viszont úgysem hajlanak a békére. Maga a november 25-i béketüntetés pedig óriási konsternációt, megütközést váltott ki egyházi körökben. Az egyház képviselőjének elkeseredéséről tanúskodik a *Magyar Kultúra* című folyóirat december 5-i száma B. K. jelzésű (Burján Károly) „Béketüntetés" cím alatt megjelent eszmefuttatása, melyben többek közt ilyeneket olvashatunk:

„Nálunk a leghangosabb manifesztáció a béke mellett a november 25-i felvonulás volt... Akik a szocialista és radikális demokrácia napisajtójának tendenciáját figyelembe veszik, bizonyára semmin sem csodálkoznak kevésbé, mint azon, hogy a »Világ« és a »Népszava« kortesvezérei ezúttal a béke szelíd galambját tartják repülésre. Hiszen tudtunkkal ezek a »társadalmi doktorok« szinte tételes tanokba foglalták a gyűlölet igéit, amikor a szociális egybeolvadás, az egyedüli komolyan értelmezhető demokrácia helyett a kíméletlen osztályönzés fokozása érdekében a brutális erőszak számára igazolványt állítot-

tak ki. Vajon erkölcsileg komolyak-e a vezérek, kik szerint csak egy háború jogos: a szociális forradalmi háború?" A cikkíró végül is Le Bonnak, a francia forradalomra tett megállapítását olvassa a proletárforradalom harcosainak és híveinek a fejére. Eszerint *a francia forradalom* (következésképp természetesen a hozzá hasonló forradalmak) *áldozatai is hasztalanok* voltak: „Egy millió embert kellett legyilkolni és egész Európát fenekestül felforgatni, hogy bebizonyosodjék: a társadalmat nem lehet a tiszta ész (a XVIII. századi felvilágosultak) diktatúrája alapján újjászervezni." Vissza a középkorba! – erre a végkövetkeztetésre vitte a klérus ideológusát a béke és az októberi szocialista forradalom melletti tüntetés. „Harcot a békéért" – de nem „a társadalmi egybeolvadás gyűlöletes megbontásával", ahogy a szocialisták hirdetik, hanem minden magyar ember, vagyis az ágyú- és lőszergyárosok, egyben áldozataik, a kizsákmányolt munkások, az ágyútöltelékként használt nép „testvéri összefogásával".

November végén, december elején a szovjet kormány az utolsó akadályokat is elhárítja a fegyverszünet megkötésének útjából: közvetlen fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményez a központi hatalmakkal. 1917. december 4. a „békeforradalom" utáni hetekben újabb felszabadulást hozó dátum a béke hívei számára. A boldogító reménykedéssel, feszült várakozással s kínzó bizonytalansággal teli napok után, melyek a bolsevikok első békeajánlata óta elteltek, e napon hozza a sajtó a magyar közvélemény tudomására, ismét feltűnő szedéssel a címlap teljes szélességében:

Fegyverszünet

s alatta: „Hivatalos jelentés, 1917. december 3-án délben."

„A legutóbbi napokban az orosz arcvonal számos szakaszán hadosztályról hadosztályra, hadtestről hadtestre fegyvernyugvás létesült.

Egy orosz hadsereg a Pripjet területén a szövetségesek szembenálló parancsnokságával formálisan fegyverszünetet kötött. Egy orosz küldöttség tegnap átlépett vonalainkon, hogy a szövetségesek meghatalmazottaival az egész arcvonalra kiterjedő fegyverszünetet kössön.

A vezérkar főnöke

A császári és királyi sajtóhadiszállásról jelentik a Magyar Távirati Irodának. A Lipót bajor herceg tábornagy hadserege vonalának közelében ma megkezdődött fegyverszüneti tárgyalásokon az osztrák–magyar hadvezetőséget külön meghatalmazással bíró magasabbrangú vezérkari tisztek képviselik. December 2-án, délután négy óra harminckor fogadták az orosz küldöttséget."

Egy pillanatra úgy tűnik, hogy porosz, osztrák és magyar cs. és kir. tábornokok, főrangú diplomaták, ágyúgyárosok, hadiszállítók és a nép egyet akar. Kormánypárti és ellenzéki, polgári és munkáslapok egyazon ujjongással ünneplik a nagy eseményt. Még az ellenzéki újságok is, mintha megfeledkeznének a kormány taktikázásáról, a botcsinálta kifogásokkal folytatott huzavonáról, amelynek az oroszok közvetlen kezdeményezése vetett véget.

„Északkelet felől fehér ruhába öltözött, mosolygós arcú vendég érkezett hozzánk" – írja a *Komáromi Lapok* egy ismeretlen munkatársa. „Keleten kel fel a nap: a béke hajnala orosz földön pirkad. Mindkét félt a győzelem fantomja hajtotta. Az álmok világából az orosz kolosszus veri fel őket. Az orosz meg akarja ejteni a végső elszámolást. A szószátyárkodások ideje lejárt. Csak a rideg tényeké a szó." A *Muraszombat és Vidéke* méltatja e hangon a békeakarat győzelmét. S ugyanez az újság, december 16-án, a következő szavakkal emeli ki újból a fegyverszünet megkötésének jelentőségét: „1917. november 29-e emlékezetes napja lesz az emberiségnek. Ezen a napon hirdette ki az orosz kormány azt a szándékát, hogy a fegyverek szünetelése mellett békét akar kötni... Az orosz kezdeményezés végleg eldönti azt a kérdést, ki lesz a felelős a háború folytatásáért."

A hivatalos propaganda irányítói ezekben a napokban nemigen találhattak megfelelő formát arra, hogy a szívből jövő lelkesedést leintsék; még az utasításaikat készségesen követő sajtó embereinél sem. Pedig az a kockázat, melyet a proletárforradalom népe iránti rokonszenv növekedésének sajtóvisszhangja jelentett, nem kerülte el figyelmüket. Ugyanakkor azonban a békejobbot nyújtó bolsevik kormány ellen az adott pillanatban képtelenség volt nyílt hadjáratot indítani. Más módszerrel próbálkoztak: a december 3-át követő napokban különös nyomatékkal kezdenek beszélni további háborús, hódító terveikről. Nyilatkozik Ludendorff, a német hadsereg főparancsnoka, Hin-

Békekovácsok.

Addig ütögetik a vasat, míg meleg.
A palkóval hamar hogy elkészüljenek.

denburg, a magasztalt porosz tábornok s az ő nyomukban gróf Tisza István, ki mint bukott miniszterelnök is egyik legfőbb sugalmazója a magyar politikának, s nyilatkozik gróf Andrássy Gyula. Lovcsenre, a sok véráldozatot követelt montenegrói magaslatra, s egész Montenegróra való „igényünkről", Lotharingia megtartásáról, a németnek a nyugati hadszíntéren való megsegítéséről, s ismét Lengyelországnak a monarchiához való csatolásáról, mint „lelkesítő" célkitűzésekről zeng újból a hivatalos magyar sajtó. E figyelemelterelő propagandamanőverről jegyzi meg találóan a *Népszava* 1917. december 4-i száma: „Attól a nagy belpolitikai sugárzó hatástól tartanak, amit az a tény idéz elő, hogy az orosz forradalmi szocialista kormány hozza meg a békét."

A gépezet azonban a gyökeresen új, váratlan helyzetben nem működik még hibátlanul. Íme egy „szabvány-vezércikk", melyet elfeledett szerzője minden kétséget kizáróan 1917. december 3-án, a déli órákban rögtönzött, amikor a fegyverszünet megkötéséről szóló jelentés beérkezett. A cikk néhány téves megállapítás mellett nagy igazságokat tartalmaz. Már a címe is valósággal „lázításszámba" ment volna nálunk, néhány héttel később (s azután a rövid 1919-es megszakítással 1945-ig).

A bolseviki példakép / DR. BYDESKUTY SÁNDOR

Három kínos esztendő rettentő háborús nyomora után az orosz nép lerázta nyakáról a szorító jármot, levetette a hátán ülő, háborúra ösztökélő elemeket, elhagyta azt az utat, mely a szédület, a bukás mélységes örvényébe, a szégyenbe, a gyalázatos meghunyászkodáshoz vezette volna e jobb és nagyobb sorsra hivatott nemzetet. A háború fúriái, fáklyacsóváló Erinniszei már csak a mély veremből ordítanak, melybe hiúságuk, önző kapzsiságuk folytán méltán zuhantak bele. S a jobbak, a kiválóbbak felemelték büszkén az engesztelékenység tündöklőn fehér zászlaját, kiemelték a fertőből, a véres szennyes sárból az emberiség egyetemes eszméjét – ők, kiktől senki nem várta volna, egy csapásra elseperték a cári autokratizmus sötét diplomáciájának minden nyomát, s falhoz állítván a butító, néprontó idegen intrikusokat, békejobbot nyújtanak ellenségeiknek.

A fejleményeket még senki sem tudhatja, nincsenek látnoki szemeink, nem ismerhetjük Oroszország titkos politikai ingoványainak kivezető útjait. De a fáklya kigyúlt, s lobogó lángja messzire elvilágít, el a küzdő, szenvedő milliók közé, el a lövészárkok bús lakóihoz, el az özvegyekhez, el az árvákhoz, a kormányokhoz, diplomatákhoz, el a fejedelmekhez! Mert megtörtént, ki merték mondani, meg is cselekedni azt, amiről nemrég Európa korhadt kormányai alatt még suttogni sem volt szabad, melyről, aki beszélni mert, azt hazaárulónak, katonai érdeket sértőnek, szóval, „extra legem" [törvényen kívül] állónak nyilvánították, bemocskolták, sárral dobálták. Ezek az emberek, ezek a valódi pacifisták, kik azelőtt sötétben, ködben kényszerültek élni, most előjöttek, érvényesülésre törtek, s *megadták Európának a rég elnyomott gondolatot és gondolatszabadságot!*

A történelem csodálatos visszatérő útja kétes, zord időkben mindig kijelöl egy nemzetet, mely a többinek a fejlődés útjait mutassa. Megújuló jelenség ez, csalhatatlan, mert a nemesbülés, tökéletesedés felé vezet. Most is elérkezett az idő, mert a zűrzavarban már kimerültek a harcos felek, s csak a dac, a felelősség szorongó érzete tartja bennük a lelket. Ez a háború holtpontra jutott volna, mely holtpont pedig sírja lett volna mindennek, aminek neve emberi, nemzeti! Itt e ponton bátran ráillett volna a szenvedő népmilliókra a „Lasciate ogni speranza!" [Hagyjatok fel minden reménnyel!]

De ez a csodálatos reneszánsz, ez a bátor önmegtagadás, ez a nagy hit az emberiség szebb jövőjében átsegített minket e holtponton, átgördített, kihúzott abból a kátyúból, melybe oly mélyen belesüllyedtünk. Ez a nagy átzökkenés pedig problémákat old meg, melyek oly nehezeknek, oly kényeseknek látszottak. Fényt vet előre a nemzetek útjain, fehér tiszta fényt, s nem a titkos diplomácia csalfául színes vetítéseit!

Az orosz kézszorításban, az orosz békejobban üzenetek foglaltatnak a küzdő nemzetekhez. S ezek közt leglélekemelőbb az, mely úgy hangzik, hogy „ne határozzatok a nép megkérdezése nélkül annak legszentebb javairól, életéről, boldogságáról, jövendőjének alapjairól". Mese az, hogy a cselekvésbeli gyorsaság, az államérdek s a szakszerűség követelik e döntő funkciók titkosságát és kizárólagosságát! Oly egyszerű dolog az, hogy a

plénum sorsáról csak a plénum dönthet, *s e faktor csak az új, valódi, tisztességes népképviseleti parlament lehet.*

De meg kell rendszabályozni a szövetkezési mániákat is, megszüntetendők a véd- és dacszövetségek! Ezt pregnánsan, ékesszólóan kimondotta az orosz bolseviki kormány akkor, midőn napfényre hozta azon szennyes aktákat, melyek csak kis kollekcióját képezik annak a sok piszoknak, mely Európa diplomáciai levéltáraiban porladozik.

Minden nép önmagáért, öneszményeiért él és nem mások hatalmi paroxizmusáért! A bálványok ledőltek, porrá váltak, megszűnt a bálványimádás! Nincs helye kufárkodásnak s a nemzeti érdekek, nemzeti ideálok piaci adásvételének, árverési licitációjának. Egyik nép annyit ér, mint a másik.

Ez a bolseviki példakép!

Magyarország, 1917. december 4.

■ Ha a fenti cikk megírása közben szerzőjét a ráció vezette, úgy az itt következőre a szenvedélyesség a jellemző.

Móra Ferencről van szó, aki a fegyverszüneti parancs végrehajtását megtagadó Duhonyinnal, az orosz főparancsnokkal, illetve annak jól megérdemelt sorsával foglalkozott.

A cikk merész hangjában már arra a Mórára ismerünk rá, ki később, a polgári demokratikus forradalom idején, majd a proletárdiktatúra néhány napos szegedi uralma alatt a társadalmi harcok élén járt, majd meg tudta írni a Horthy-korszak nacionalista mocsarába bepillantást nyújtó „Hannibál feltámasztásá"-t.

Hogy a máskor félénk természetű, de mindig mélységesen humanista emberben mekkora gyűlölet égett a háborús uszítók, a „Duhonyinok" iránt, hogy milyen szenvedély sugallotta az alábbi cikket, azt 1917. július 29-én a *Szegedi Napló*ban megjelent háborúellenes versének következő sorai is tükrözik:

Akinek bűne, azt a bestét
Isten haragja verje meg,
Bélpoklos lelkinél a testét
Még égetőbben lepje seb...

Budapest, 1917. 68-ik évfolyam. 298. szám. Kedd, december 4

PESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VII., Rákóczi-út 18.

Fegyverszünet 1600 kilométeres fronton

Hivatalos jelentés a fegyverszünet megkötéséről

Lipót bajor herceg főhadiszállásán megkezdték a béketárgyalásokat

Kiadatott 1917 december 3-án délben. Érkezett délu. 1 órakor.

A legutóbbi napokban az orosz arcvonal számos szakaszán hadosztályról hadosztályra és hadtestről-hadtestre fegyvernyugvás létesült. Egy orosz hadsereg a Pripjet területén a szövetségesek szembenálló parancsnokságaival formálisan fegyverszünetet kötött. Egy orosz küldött ... tegnapelőtt átlépett vonalainkon, hogy a szövetséges hadseregek meghatalmazottaival az egész orosz arcvonalra kiterjedő fegyverszünetet kössön.

A VEZÉRKAR FŐNÖKE

Berlin, december 3. A német nagy főhadiszállás jelenti:

*KELETI HARCTÉR. Az orosz arcvonal számos szakaszán hadosztályról-hadosztályra **helyi fegyvernyugvás létesült.** Egy orosz hadsereggel a Pripjet területén egészen a Lipától délre fekvő vidékig és **több orosz vezényl**ő parancsnoksággal **fegyverszüneteket kötöttünk. További tárgyalások folyamatban vannak.***

Egy orosz küldöttség beérkezett Lipót bajor herceg vezértábornagy parancsnoklási körletébe az általános fegyverszünet megkötése céljából.

LUDENDORFF,
első főszállásmester.

Berlin, december 3. A Wolff ügynökség jelenti:

1917 december 1-én megállapodás történt az orosz hadsereggel a Pripjet déli partjától déli irányban a Lipától délre levő területig elhuzódó arcvonalon elrendelendő fegyverszünetre nézve. 1917 december 2-án este 10 órakor ezen a szakaszon megszüntették minden ellenségeskedést. Megállapodásokat kötöttek, amelyek a két vonal között való közlekedésre, a csapateltolásokra, az állási munkákra és a repülők tevékenységére vonatkoznak. A fegyverszünet felmondására legalább 48 órai időközt állapítottak meg, amelynek lejárta előtt az ellenségeskedést megkezdeni nem szabad.

A sajtóhadiszállásról jelentik:

A *Lipót bajor herceg* [illegible] arcvonalának körletében [illegible] *megkezdődő fegyverszüneti tárgyalásokon* az osztrák-magyar hadsereget [illegible] [illegible] *vezérkari* [illegible] képviselik.

Az orosz küldöttség, amelynek tegnap [illegible] 4 óra 30 perckor [illegible] [illegible] a tárgyalások [illegible] helyére.

Berlin, december 3. November 29-én [illegible] [illegible] az orosz hadsereg és hadiflotta [illegible] [illegible] és az orosz hadsereg [illegible] parancsnoka [illegible] [illegible] a német [illegible] [illegible] [illegible] fegyverszüneti [illegible] Lipót bajor herceg, a keleti harctéri hadsereg [illegible] [illegible] [illegible] hogy [illegible]

[illegible] a fegyverszünet dolgában [illegible] [illegible] az orosz [illegible] A parlamentairekkel ezután megállapították a helyet és időt, ahol és amikor a [illegible] [illegible] orosz küldöttség találkozni fog a központi hatalmak [illegible] [illegible] bizottságaival. Az orosz bizottság december 2-án délután 4 óra 30 perckor *megjelent a megbeszélt helyen, ahonnan* [illegible] *kiséretében* [illegible] *indult és ahova a bizottságot december 3-án délre várják.*

Pétervár, december 3. A fegyverszüneti [illegible] orosz küldöttek jelentik, hogy az orosz és német meghatalmazottak vasárnap, december 2-án délben [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a német [illegible]

Az első lépés

Az orosz fronton megkötötték a fegyverszünetet. A háborunak ez a legnagyobb eseménye a [illegible] [illegible] [illegible] az első [illegible] jelentés ez, amelynek feltétel nélkül örülhet mindenki. Üdvözölhetnek [illegible] meg a háborus [illegible] is, mert hogyan a háboru [illegible] a mindenáron való háboru végső célja nem lehet más, mint a béke. Minden nagy győzelmi jelentésnél [illegible] [illegible] [illegible], mert [illegible] mindig az áldozat és a halál jár, de a béke az életet jelenti.

A [illegible] [illegible], hogy minden béke [illegible] a legjobb a legkövetelményesebb béke [illegible] [illegible] ábrándnak [illegible] [illegible] A Monarchiában [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] valósággal megalkotható [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a diplomáciai [illegible] a [illegible] háboru [illegible] Nálunk erről szó nem lehet. Mi nem [illegible] hódításokra, sem [illegible], idegen népek leigázására, idegen [illegible] elfoglalására. A [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mindenki [illegible] [illegible] és [illegible]

[illegible] Magyarországon mindenki [illegible], hogy a háboru [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] és [illegible] [illegible] a béke, [illegible], az önmagáért való béke. Ennek a szónak áldásos, gyönyörűséges, életet adó jelentőségét nem kell magyarázni senkinek, aki épp ésszel, [illegible] értelemmel élte végig azt az időt, ami eltelt Ferenc Ferdinánd főherceg meggyilkoltatása óta a mostani december elejéig.

Politikai [illegible] [illegible] [illegible], fel nem [illegible] a breszt-litovszki fegyverszünet. Az első lépés hatalmas, leküzdhetetlen erővel [illegible] magával ragadni a világ minden gondolkozó emberét és [illegible] [illegible] lesz [illegible] a népekre is, amelyek egyelőre még folytatják a háborut, angolokra, franciákra, amerikaiakra. Az entente vezérlő [illegible] eddig megakadályozták a [illegible] [illegible] béketalálkozásokat, lehetetlenné tették a stockholmi konferenciát, mint egy gyermeket az [illegible] [illegible] [illegible] népeket a béke [illegible] [illegible] levegőjétől. Most megtörtént az első lépés és megtörtént [illegible] [illegible] [illegible] a Lloyd George-féle diplomaták legkevésbbé várták, a fronton. [illegible] a tárgyalóknak ez a [illegible] szenvedések vetése és [illegible] [illegible], a front, egyuttal a legnagyobb garancia arra, hogy ez a béke [illegible] és [illegible] lesz, [illegible] és senkit meg nem [illegible], olyan, amely nem hordja magában egy ujabb háboru [illegible] [illegible]!

Nekünk nem lehet [illegible] azzal, hogy [illegible] [illegible] le a békét. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], hogy [illegible] [illegible] [illegible], a [illegible] és [illegible] [illegible], a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], amelyek [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a kulturának és [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Egész házából ne maradjon
Csak két gerenda, s abba szeg,
S bitót neki abból faragjon,
Ki szívinek legkedvesebb!

S mikor imára hajlik térde,
Nevetve akkor kösse fel,
S aki gyilkosnak mondja érte,
Száradjon az a nyelv is el...

Duhonyin / MÓRA FERENC

Erről a Duhonyinról, aki a neve szerint valami muszkába oltott tatár lehetett, jóformán semmit sem tudunk a nevén kívül. Honnan jött, hol volt addig, míg a véletlen hulláma a hátára nem kapta, okos ember volt-e vagy ostoba, a demokrácia volt-e az ideája vagy megköpdöste szívével ezt az új evangéliumot, amely lényegileg tán abban különbözik a régiektől, hogy még kipróbálatlan – ezt mind nem tudni és ez mind nem is fontos. Az a fontos, hogy Duhonyin már nem él, és ezért érdemes egy pillanatig megállni a meszesgödör szélén, amely a saját főhadiszállásán elnyelte őt. Ha életben marad és parolát ád a Leninkormánynak, vagy elfogják és bedugják penzióba a Péter–Pál erődbe a többi muszka kisisten mellé, vagy átszökik a határon és elmegy katonai szakértőnek Párizsba, akkor a kakas se kukorékol többet utána. Ki az ördög tud még Gucskovról, Protopopovról, Miljukovról? Pedig azok sokkal legálisabb és sokkal emlegetettebb urak voltak, mint ez a Duhonyin, és ha azok elköhentették magukat, az egész európai sajtó krákogott. És ezek az urak még mind élnek, ki fogságban, ki penzióban, ki a bratinát [kupa] ürítgeti a falusi birtokán, ki elment barátnak a kazáni klastromba – közülük nem halt meg senki, csak az egy Duhonyin. És ez a különbség az, amiért megérdemli ez a Duhonyin, hogy tisztelettel mondjuk ki a nevét még egyszer, mielőtt belesöpörnénk a háború szemétládájába.

Mi a nevezetes a Duhonyin halálában? Az, hogy három és fél esztendő óta ő az első háborús államférfi, aki meghal azért, mert háborúpárti. Kitchener más volt, az nem tudta, mikor útnak

MAGYARORSZÁG

BUDAPEST, 1917. DECZEMBER 4. KEDD XXIV. ÉVFOLYAM 298. SZÁM

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VI., Teréz-körut 22. szám. [illegible]

Főszerkesztő: LOVÁSZY MÁRTON

Előfizetési ár: [illegible]

Fegyvernyugvás az orosz fronton

Megkezdődött a tárgyalás az általános fegyverszünetről

Hivatalos jelentés. Kiadatott 1917. december 3-án délben. Érkezett déli 1 órakor

A [illegible] hadosztályra és hadtestről-hadtestre fegyvernyugvás létesült. Egy orosz hadsereg a Pripjet területén a szovjetegeek szemben[illegible] parancsnokságaival formálisan fegyverszünetet kötött. Egy orosz küldöttség tegnapelőtt átlépett vonalainkon, hogy a szovjeteges hadseregek meghatalmazottjaival az egész orosz arcvonalra kiterjedő fegyverszünetet kössön.

Az olasz harctéren és Albániában nincs ujság.

A vezérkar főnöke.

Berlinből jelentik: A nagy főhadiszállás közli december 3-án. (Érk. d. u. 3 ó. 30 p.)

Keleti harctér: Az orosz harcvonal számos szakaszán hadosztályról hadosztályra helyi fegyvernyugvás létesült. Egy orosz hadsereggel a Pripjat területén egészen a Lipótvölgyi [illegible] és több vezényló-parancsnoksággal fegyverszünetet kötöttünk.

További tárgyalások folyamatban vannak. Egy orosz küldöttség beérkezett Lipót bajor herceg vezértábornagy parancsnoklási körletébe az általános fegyverszünet megkötése [illegible] bajor herceg vezértábornok parancsnoklási [illegible] Ludendorff, első főszállásmester.

Berlin, december 3.

A bolseviki példakép

Irta: Bydeskúty Sándor dr.

Három kinos esztendő rettentő háborus gyomora után az orosz nép lerázta nyakáról a szorító jármot, levetette a hátán ülő háborus öröktékélő elemeket, elhagyta azt az utat, mely a szédület, a bukas mélységes örvényébe, a szegenbe, a gyalázatos megleinyaszkodáshoz vezette volna e jobb és [illegible]obb sorsra kivatott nemzetet. A háboru furiai, fáklyacsóváló Erynnisei már csak a mély veremből orditanak, melybe hiuságuk, önző kapzsiságuk folytán méltán zuhantak bele. S a jobbak, a kiválóbbak felemelték büszken az engesztelékenység tündöklő fehér zászlaját, kiemelték a fertőből, a véres szennyes sárból az emberiség egyetemes eszméjét — ők, kiktől senki nem várta volna, egycsapásra elsöpörték a czári autokratizmus sötét diplomáciájának minden nyomát a falhoz állitván a butító, népronto idegen intrikusokat, békejobbat nyuj[illegible]

Budapest, 1917 • Kedd • november 27. VIII. évfolyam • 292. szám

AZ EST

Előfizetési árak: [illegible]

Megjelenik délután

Egyes szám ára 8 fillér.

Politikai napilap

FELELŐS SZERKESZTŐ: MIKLÓS ANDOR

Szerkesztőség: [illegible]

Békéért zugott

[illegible] tegnap ez a nagy város. A ma[illegible] utcai hatalmas [illegible] az [illegible] város, mint egy óriás [illegible] zendült meg dörgött és [illegible] szabadult lelkéből a hatalmas [illegible]. A haragos, a kérő, az [illegible], a [illegible] hangok [illegible] és millió, a melyek [illegible] megremült [illegible] kolvadtak.

A hangok [illegible]. Mert nemcsak azok hallották, a kik tegnap az utcán tüntettek, a szervezett munkások, a kik ezt a tegnapi béke-felvonulást előkészitették és rendezték. A munkások vagy másfél százezer kiáltó [illegible] az egész ország szólt [illegible] földmives [illegible] polg[illegible]

Duchonin tábornokot letartóztatták

A seregeket utasították a béketárgyalások megkezdésére

Treckij jegyzéket intézett a semlegesekhez

Duchonint, az orosz hadsereg főparancsnokát, a ki nem akarta teljesiteni a kormánynak a fegyverszünet felajánlására vonatkozó utasítását, *letartóztatták*. Ha a rövid pétervári hir ezúttal több [illegible] jelent, talán egy orosz generális letartóztatását, a mihez az utóbbi időben már hozzászokhattunk. Azt jelenti, hogy a *főhadiszálláson*, a *[illegible] az orosz seregek szerte* [illegible] már azonnal kezdjék meg a tárgyalásokat a fegyverszünetről. *Treckij*, az uj külügyminiszter, bejelentette proklamációjában, hogy *az entente semmiféle erőlködése sem fogja megakadályozni békemunkájában*.

Táviratainkból arra kell következtetnünk, hogy *az orosz béke-[illegible] sorsa hatodszor dől*. [illegible] ma már *többhetes fegyver*[illegible] kitől érkezik fegyverszünet- vagy másfele ajánlat, mi a legkomolyabban és a *legnagyobb fokadu[illegible] foglalkoznak vele*. Vannak jelek, a melyek arra vallanak, hogy az entente, de különösen Anglia, kétségbeesetten iparkodik, hogy az utolsó órában meghiusítsa az oroszoknak a központi hatalmakkal való érintkezését [illegible]. Arról lehet [illegible] szó [illegible], hogy Anglia Leninnel hivatalos érintkezésbe lépjen.

Hirek a stockholmi tárgyalásokról

Berlin, november 26.

(Az E. [illegible] tudósítójának telefonjelentése)

Mióta a Reuter-ügynökség [illegible]

indult, hogy útja a cápáknál fog véget érni, akik olyan hatalmas bestiái a vizeknek, mint ő volt az emberi világnak. De a muszka generalisszimusz tudta, hogy ő a saját fejével is játszik, nemcsak a muzsikokéval, és mégis végigjátszotta a játékát. Neki az volt a meggyőződése, hogy vétek békéről beszélni, és ölni, és életni kell a végső győzelemig, de ő meg is halt ezért a meggyőződéséért. Az első háborús uszító volt, aki meghalt az elvéért: ezért illesse tisztelet ezt a saját főhadiszállásán agyonvert és agyongázolt főkatonát és főpolitikust.

Mert ez mégis más, mint a szószékben vagy a hordó tetején, a redakcióban vagy a piacon harcolni a végső győzelemig és bankettek tele serlegével, melyben piros bor és piros vér habzik éltetni a háborút. Ez mégis más. És, ha minden ország háborús uszítóinak olyan körülmények közt kellene bizonyságot tenni az elvhűségről, mint a muszka hadvezérnek kellett, nyilván már régen vége volna a háborúnak.

Ezt a tanulságot mi vonjuk le a Duhonyin-esetből, sajnos, minden haszon nélkül – ám van olyan tanulsága is, amit a háború nagy fanatikusai, a Lloyd George és a többi Clemenceau-k a maguk hasznára vonhatnának le: Duhonyint a tulajdon katonái lökték ki a vonat ablakából, azok a katonák, akiknek – bizonyára tüzes lelkesedéssel – éppen azt fejtegette, hogy jobb az akármilyen háború, mint az akármilyen béke.

Szegedi Napló, 1917. december 6.

■ A fegyverszünet híre által okozott izgalom felébreszti Kosztolányiban is a riportert. Az örök gyermek, az alanyi költő csalódottan veszi tudomásul, hogy az újság hírtáblái előtt nem került sor az általa elképzelt ujjongó kitörésekre.

Ecet / KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Nézem azokat, akik a kiadóhivatal tükörablakai előtt az első békehíreket olvassák a szikratáviratokról, a fegyverszünetről és egyéb tárgyalásokról, amelyekre annak előtte gondolni se mertünk. Ők e híreket silabizálják. Én pedig az arcukról silabizálom a híreket. A kettő valahogy nem vág egybe. Azok a piros betűk,

amelyek fönt a villámfényes ablakon örömet hirdetnek, elszürkülnek az emberek arcán. Olyanok ezek az arcok, mint azokéi, kiknek ólommérgezésük van, zsibbadtak és szomorúak, a szemek élettelenül tekintenek, a szájak pedig ecetesek. Sok savanyút nyelhettek eddig, és most az édeset is savanyúnak érzik. Egy darabig még tétováznak itten. Kicsit bámulják az aszfaltot és az égboltot is. Aztán a vállukat vonva – kényszeredetten – sompolyognak el, mint az a vendég, aki fizetés nélkül távozik a kávéházból. Tőlük már akár béke is lehet.

Ki hitte volna? Én a béke közeledtét valaha úgy képzeltem, mint valami bíborünnepet, aranyharsonákkal, egy fölvonulást, amelyben az életet újra jogaiba iktatják, és a föld egyik végétől a másikig vonul. Most látom, hogy az átalakulás nem megy olyan könnyen. Az emberek védekeznek a csalódások ellen, és ösztönösen eltolják maguktól az édes poharat, inkább isszák az ecetet. Hogy milyen a háborús ember, azt igazán csak ebben a pillanatban tudom meg, amikor kis rés nyílik a reményre, s megijedek a közönytől, a sivatag hitetlenségétől. Ezen azonban nem szabad csodálkoznunk. Számba kell vennünk, hogy a háború három éve alatt mindnyájan a halálra rendezkedtünk be, az életvágyunkat lecsavarták, az öröm tilos volt, és akaratunkkal se rendelkeztünk. Természetesen az életvágy visszacsavarása se megy könnyen. Attól tartok, hogy jó darabig később se tudunk majd örülni az életnek, mikor igazán visszakapjuk a kezünkbe, annyira rokonok vagyunk a halállal, hogy valami külső erőnek kell közbelépnie és visszaterelni bennünket a rendes útra. Azok, akiknek ismét érdekükben lesz az életöröm, mint ahogy eddig nem volt az, helyesen is tennék, ha rendeletben hagynák meg az embereknek, hogy örüljenek, rájuk kellene parancsolni szigorú büntetés terhe alatt, hogy ezután élniök kell, tilos meghalniok. Aki meg akar halni, azt halállal kell büntetni.

Ezért várakoznak árva embertársaink oly búsan, minden örömhír ellenére is. Eddig megszokták, hogy mindent csak parancsra és rendeletre tettek. Adjanak ki egy életparancsot. Különben élni se mernek szegények.

Pesti Napló, 1917. december 8.

■ Krúdy Gyula, a magyar próza nagy művelője, ezúttal lírikusabb léleknek bizonyult Kosztolányinál, a líra mesterénél. 1917. december 7-én érkezik a hír a breszt-litovszki tárgyalások első gyümölcséről, a keleti front összes arcvonalaira vonatkozó tíznapos fegyverszünet megkötéséről. Krúdy tollat ragad, s a *Magyarország* aznap délután megjelenő számába a legtisztább humanista szenvedélytől fűtött megkapóan szép cikket ír az értelmetlen vérontás nyomása alól szabaduló ember boldogságával. Krúdy nem a társadalomtudós szemével vizsgálja azt, ami történt, nem az erőviszonyokat mérlegeli, nem azt tanulmányozza, hogy a proletariátusnak természetes érdeke és tette a béke megteremtése. Minderre nem is gondol. A változást impresszionista költő módján fogja fel, és üdvözli lelke egész melegével. Üdvözli „a nagyhajú csizmás orosz parasztokat", kiket a bibliai három királyokhoz hasonlít. Mint ekkor sokan, úgy ő is egy pillanatra valamiféle misztikus erőt keres az orosz „csoda" mögött, a „sors ujját", az emberiséget a helyes útra irányító „végzetet".

Tíz napig vakáció / KRÚDY GYULA

Ismeritek a régi halmokat, amelyek a dalokat visszhangozzák? A házak ócska falát, a búskomoly tornyokat, meszesgödrű pályaudvarokat, a kerekes ketreceket és szomorú táborokat, amelyek három esztendeig hallgatták a katonák nótáit, jajait és fogcsikorgatásait?

Ismeritek a lövőárkot patkányaival és hamuvá roskadt, talajvízben elfolyó őreivel? A drága mocsarakat, milliárdokat érő magaslatokat, országot jelentő falvakat és ürgelyukakat, amelyekért annyi embervér pazarlódott, hogy évekig kell fújni a szélnek, amíg felszárítja a nedves földeket? Ismeritek a kézigránátot, gázálarcot, a sövényvágó ollót, a kabátujjba varrott sírfeliratot, a haldokló vitéz búcsúzó szemét, a srapnelszilánkot, a magától is tovább rohamozó, rongyokba csavart lábszárakat, amelyekről a törzset elvitte a gránát, a pokoli sebeket, amelyek oly mélyek, mint a múlt, a géppuskán át megszitált emberi testeket, a holdtalan éjben elhagyott sebesült üvöltését, a megszaporodott varjúcsapatokat, amelyek a halálnak fel- és letűnő

seregei a horizonton, a vérszomjas káplárokat és Nyikolajevicset s társait?

Ismeritek a városi utcán csavargó apátlan gyermeket, a csontvázzá sorvadt hadiözvegyet, a szétmarcangolt lelkű és testű szabadságos katonát, a felismerhetetlenségig megromlott emberiséget, a vércse szemű kereskedőket, a börtön szagú milliomosokat, a megugrott ápolónőket, az elfonnyadt kultúrát és az agyonbunkózott lelkiösmeretet?

Ismeritek a szökött katonát, a gőgös susztert, a megkergült olajkárost, a puffanásig megtelt nadrágú sajtost, a rabok emésztőgödreinek bűzét viselő hadibankót és a néma szegénységet, amely úgy mar, mint egy rókakölyök?

Ha volna boldog ember, aki harmadfél esztendő alatt mitsem látott volna a háborúból, ennek most jó lesz nyitvatartani szemét. Mohón habzsolja fel emlékeibe ennek a korszaknak atmoszféráját, soha meg nem ismétlődő napjait és tünedező figuráit. A nagyüzem már nem a régi, düledezőben van az egyik gyártelep kéménye, a tűzoltóság belekapaszkodott a kötelekbe, amelyekkel a földre rántják a vörös kormú kürtőt. A keleti front, amint közönségesen a szörnyetegségnek fiókját nevezték, elhalkult, mint egy távolodó csata moraja. A komor munkások letették a szerszámot, és nem azért szünetelnek, hogy gépeiket kijavítsák, elhasznált anyagukat eltakarítsák az útból, friss tekintetű, rugalmas izmú hangyákat állítsanak az első sorba, hanem beállott a munkaszünet, mert minden fájdalomnak vége szokott lenni. A népek életével zsonglőrködő kóklerek futnak, mint megkergetett csepűrágók az országúton. A bűvészkedés illúziója elmúlt, egyszerre mindenki látni kezdte az új égi jelet a magosságban a vörös farkú üstökös helyén... talán éppen ugyanaz a jelenés mutatkozott a volhinai erdőkben virrasztó őrjáratnak, amelyet az első keresztények láttak, midőn a cirkuszban széttépték őket a vadállatok.

És a megnyílt szemek, a porból szökőkútként felemelkedő gondolatok, a vészharang módjára felsikoltó lelkek, a dúlt hírnökök módjára kegyelmet hozó lelkiismeretek: megállították a fáradhatatlan bakancsokat, amelyek arra látszottak teremtve lenni, hogy kelettől nyugatig, északról délig bejárják a földet, és vért csorgassanak a háború trágyájára, amely immár a szája széléig emelkedett a verembe zuhant embernek: földbe szúrták

a fegyvereket, mint a sírásó szerszámát a befejezett munka után; a nagy gépszörnyetegeket hazafelé terelték, mint mutatvány után a vadállatokat.

Mi következik most?

Az ember szereti felemelni a fejét, mint a vipera, és támadni akarja a sorsát. Még mindig zeng az ágyú nyugaton, s másvilági sípládán egyhangúan játssza indulóját a halál, a munkához való világító gáz felhőgomolyagban terjeng a hegyoldalakban, hogy megfojtsa a szorgalmasakat, a tehetségeseket, de már kihagyott a verkli, mind nyomorékabbá lesz a kéz, amely forgatja, a gáztámadás setét számumján átvilágít a közelgő virradat, keletről hófehér kócsagok, álombeli madarak szállnak, nagyhajú, csizmás orosz parasztok, mint bibliai háromkirályok indulnak el zarándokútjukra, a béke bölcsőjéhez. A felejthetetlenül megsebzett nyugati népek még nem tudják leküzdeni magukban a harag ütőerének szökkenő vérhullámát, még fűt a bosszú, mint boszorkány üstjében a gyík farka, de a fulladásig tüzelt mozdonyon már megereszkedett egy szellentyű. Megrázkódás nélkül vágtat a szörnyű szekér, ám a távolban már fehérlik a völgy, ahová mindenestül belezuhan, miután a masiniszták majd egymás után leugrálnak.

Amint nem tudtuk abban az emlékezetes augusztusban a jövendőt – hisz felakasztottuk volna inkább magunkat, mint e kort átéljük –, úgy áll előttünk a holnap szaiszi [elragadó] fátyolában. A történelmet az emberek csak írják, de nem csinálják. Van egy felsőbb akarat, egy láthatatlan világszellem, amely igazságosan és bölcsen irányítja az emberiség sorsát. A nagy gazságok, kificamodott lábú háborúk mindig azért történtek, hogy az emberiség megjavuljon. Az önző cinizmus megvető mosolya, a pesszimista fáradt legyintése, az istenfélő vak buzgalma és az istentagadó keserves tagadása megbukott három esztendő alatt. Igenis, van sorsa az emberiségnek, van egy kijelölt, elhagyhatatlan út, amelyen mendegélnie kell, akár akar, akár nem, a hatalmas kéz lendíti előre a sors kerekét, megállás nélkül ketyeg az óra akkor is, midőn azt hisszük, hogy rettenetes éjjel dermesztő csendje borult a földre.

Nem érezheti magát szerencsétlennek, aki e korszakot átélte, pedig alig volt ember, aki három esztendő alatt ne hívta volna magához inkább a megsemmisülést, mint az élet további folyó-

tatását. Valami olyan történt velünk, boldog élőkkel, ami nagyon sokáig nem fog ismétlődni a világon. Az emberiség kiválasztottja vagyunk, mert megadatott oly események tanúinak lennünk, amelyek évszázadokig foglalkoztatják majd az utánunk jövő elméket. Bizonyos, hogy egyhamar nem fog hasonló szenzáció előfordulni az emberiség történetében, mint ez a világháború. És talán sohasem jő kor, amelyben közvetlenebbül láthassa, megfigyelhesse az ember a felette lévő végzetet, a világszellem ujjmutatását, az emberi boldogulás útját. Ezeresztendős oxigénné, vérsejtté vált gondolat szárnycsapása érezhető a földgömb atmoszférájában. A szeretet útján kell továbbmenni az embereknek.

*

Pestre beköltözött a decemberi köd, setét a város nappal is, arcok, hangok eltéliesednek, mint a szabadban az állatok meze. Mogorva napok. Spleenes esték. Gondgyötörte éjszakák. Reménytelen holnapok. Szinte elviselhetetlenül küzdelmes az élet. De mégsem lesz öngyilkos senki a városban. Valami csodálatos karácsony közeleg, amilyent eddig nem láttak Pesten az emberek. A boltok fénylő fenyőágacskái, a megfrissült kirakatok, az ünnepre sandító gyermeklélek a felnőttekben, a mindennapi kalendárium: valamely várakozásteljes eseményt sejtet az emberekkel. Valami jön a dermesztő éjszakában, a füstös háztetők felett, az átláthatatlan ködben. Szánesörgés, tündérének, harangszó hallatszik a messzi erdőségekből. Egy különös látomány emelkedik fel a pesti horizontra, amelyet már látnak odakünn az eddig baljóslattal telt mezőkön a fáradt katonák.

Régente tüzes istennyilák, forgó szemű csillagok, aranyfeszületek jelentették az égboltozaton, hogy nagy események közelegnek az Ember történetében. Most fecskefarkú repülőgépek suhannak tova a felhőkön, és milliószámra dobálják le a csatamezőkre a tíznapos fegyvernyugvást bejelentő cédulákat. A keringő lepkét elfogja a katona, és a szíve fölé helyezi.

Magyarország, 1917. december 8.

■ „40 hónapja csak vérontást, öldöklést, hadizsákmányt és hadifoglyot jelentettek, most először fegyverszünetet" – a szociáldemokrata *Népszava* kommentálta így a hírt, kiemelve, hogy míg Ausztria és Magyarország népeit a főrendhez tartozó személyiségek, az oroszokat népbiztosok képviselték a tárgyalásokon. A *Népszava* arra is utalt, hogy a román fronton még nem állt helyre a béke és ezt az USA elnöke, Wilson messzemenően értékelte a román uralkodóházhoz intézett személyes üzenetében: „Az Egyesült Államok népe a rokonszenv és csodálat legmelegebb érzéseivel nézte, hogy milyen hősiesen harcol Románia királya és népe, hogy nemzeti önállóságát és szabadságát a német militarizmus ellen megóvja" – írta táviratában Wilson, méltányolva, hogy a román hadsereg vezetői állást foglaltak a fegyverszünet és a béke ellen.

„A béke felé" címen *A Hét* munkatársa „Trisztán" (Kázmér Ernő) így méltatta december 9-én a változást: „A pripjeti mocsarak mentén összeölelkező oroszok és magyarok esküsznek rá [t. i. a békére], s te jó ember, aki az egységes békéről ábrándozol, ha nem akarsz még sokáig és hiába szenvedni, válassz ki magadnak egy lerongyolt Nyikolájt [magyarországi orosz hadifoglyot], ölelkezz össze vele mentől hamarább, s szegény álmodozó lelked lássa felragyogni a hideg és néma öleléstől a különös lángot, s valóban boldog leszel, ha ezekből a csalékony fényességekből lesz a világ vezérlő békéje."

■ Tóth Árpád „Őszi szántás" című remekműve első közlésének dátuma, az ehhez kapcsolódó történelmi miliő teljesen világossá teszi verse mondanivalóját. Nem kétséges, hogy a háborús pusztítást felidéző első sorok tragikus hangulatát miért válthatta fel a további versszakokban kifejezésre jutott optimista várakozás.

Őszi szántás / TÓTH ÁRPÁD

Még hull a nyári fények zafír, rubin, agát
Esője, szinte zeng, de már borús e zengés,
Selyembevont bokákkal borzong már a merengés
S fájó cimpákkal szívja az elmúlás szagát.

Már oly valószínűtlen, hogy édes volt a nyár,
A déli óra úgy zeng, mint egy bús arany éjfél,
Melyen elénk a Múlt, mint holt, szelíd személy kél,
Mint reszkető kísértet, kit sírja visszavár.

Oh, árva már a lélek, csak fájdalmait érzi,
Mint sugaras álmából feleszmélő beteg,
A szem szétnézni sem mer, a hervatag hegyek
Rőt orma vérontások vad foltjait idézi.

De barna közönyében, se derűje, se gyásza,
Hallgat a völgy ölén a vasfényű ugar,
És várja az ekét, mely gazdag és fukar
Méhét felsebzi újra, zord dacra, ősi nászra.

S oh, újra verejtékez az emberi Reménység,
E nagy makacs paraszt, s merőn előre néz,
Lenyomja, bús ökörrel a zökkenő, nehéz
Vasat, míg nyögve enged a titkos, néma mélység.

Oh, így talán a jobb: ha seb sajgása bánt,
Ne is kötözze halk Múlt, illatos patyolat,
Jaj, áttörhet a vér a lágy kendő alatt –
De áldott a kemény kéz, mely a jövőbe szánt.

Oh, így talán a jobb: mindig új, szent vetések
Zöld sarjadását várni a vak ugar alól,
Míg majd igaz Tavasz pacsirtahangja szól,
S hallgatják arcra rogyva mind-mind a szenvedések.

Oh, így talán a jobb: győz a szívek reménye,
S a sátán katonája, a rettentő Jelen,
Örökre összeomlik egy drága reggelen
S mellén kialszik véres érmei komor fénye.

Pesti Napló, 1917. dec. 8.

■ Az orosz nép békeakarata győzelmének magyarázatához számos, a magyar sajtóban közreadott külföldi írás is hozzájárult. Ilyen Gorkijnak alábbi, nálunk feledésbe süllyedt elbeszélése, melyet a *Világ* szerkesztőségének megjegyzésével hozunk:

Egy modern mese / GORKIJ MAXIM

Gorkij merész s nagy politikai jelentőségű lapjának, a „Novaja Zsizny" („Új Élet")-nek egy októberi számában jelent meg ez az egyszerű s kifejező politikai szimbólum-mese, mely az orosz közhangulatot minden fejtegetésnél s száraz kommentálásnál jobban megvilágítja. A novemberi forradalmat e mese perspektívájában érthetjük meg igazán, s ezért tartottuk érdemesnek azt eredeti fordításban közölni.

Élt egyszer valahol egy szegény asszony, akinek (tegyük fel) Matrjona volt a neve, s ez a szegény asszony munkájával tartotta el egy idegen nagybátyját, akit (mondjuk) Miklósnak hívtak, s e Miklós minden rokonait s azoknak házanépét.

Szegény asszonynak rosszul ment a sora. Miklós bácsi egyáltalán nem bánt jól vele, ámbár a szomszédok előtt nem győzött dicsekedni, hogy „Szeret ám engemet az én Matrjonám – azt teszek vele, amit akarok! Példás háziállat ez a dög: engedelmes, mint egy nyerges ló"...

A Nyikita szemtelen, részeges házanépe pedig állandóan gyötörte Matrjonát: ellopkodták, ami holmija volt, végigverték puszta élvezetből, s végül, miután egyre szidták s piszkolták, így beszéltek róla egymás között: „De fura asszonyszemély ez a mi Matrjonánk! Némelykor szinte megsajnálja az ember szegénykét!" Így szóval sajnálkoztak a sorsán, valójában pedig meglopták s bántalmazták.

E bántalmazókon kívül aztán sok mihaszna sopánkodó is élt Matrjona körül. Ezek féloldalról pislogtak rá, és megindultan motyogták: „Ó, te szegény árvácska."

Egynémelyikük pedig elragadtatva felkiáltott: „Nagy vagy te, Matrjona, hogy nincs mérőléc, mely nagyságodat kifejezhetné. Ami pedig az elmédet illeti: senki tehozzád nem hasonlatos, és megbízhatunk tebenned valamennyien!"

Eközben pedig Matrjona dolgozott éj s naphosszat, mint egy medve, s minden munkája hasztalan volt, mert amit megkeresett, azt mind elvette a bácsi csőcselék háznépe. Részeges ripő-

kök, erkölcstelen gazemberek, mindenféle aljas piszok gyűlt egybe Matrjona udvarában.

Így kínlódta át Matrjona a napokat, hanem szabad perceiben néha keserveseket sóhajtott: „Én istenem – gondolta –, mindenki szeret engemet és mindenki sajnál; hanem igazi férfi nem akad köztük. Ó, ha jött volna a férfi, amilyennek én álmodom; ha erős karjába emelt volna engemet, és tudott volna igazán szeretni – micsoda gyermeket szülhettem volna én neki."

Végül egy kovács közeledett hozzá szerelmi indulattal. De ez a kovács nem tetszett neki, mert füstös volt nagyon, s megbízhatatlannak látszott: azontúl szemtelen is volt, és mindig érthetetlenül beszélt – mondhatni, sőt, hogy hencegett:

– Csak az énvelem való egyesülésben érheti el kegyed, Matrjona ama bizonyos kultúrmagaslatot... – mondogatta a kovács. Matrjona ellenben azt felelte:

– Nem értem, hogy mire célzol, bácsikám. Nem lehet a te szavaidat megérteni. Azonfelül pedig én magas termetű vagyok, szép és messzenéző szemű; de te pedig, mi vagy te bácsikám, és alig látszol ki a földből.

És így minden maradt a réginél. Matrjonát sajnálták, s ő maga is sajnálta önmagát, de mindennek nem volt semmi célja sem.

Hanem végül, hirtelen-váratlanul, megjelent az epedett hős. Jött, beszélt Miklós bácsival és csőcselék házanépével, azután pedig kijelentette Matrjonának:

– Kedves Matrjona, mától kezdve szabad vagy, én pedig a te megmentőd vagyok, mint Szt. György, a győzedelmes, a kopeka-pénzeken.

Matrjona feltekintett, és csakugyan... szabadnak érezte magát, s nem látta többé a Miklós bácsi kínzó házanépét. Bizony megörült Matrjona...

Hanem eközben a füstös kovács kijelentette: „Én is megmentettelek Matrjona!"

Ez a kovács csupa féltékenységből mondja ezt – gondolta Matrjona, de a békesség kedvéért azt felelte: „Persze, hogy te is megmentettél, bácsikám!"

Ezek után hármasban megkezdték az aranyszabadságot. Minden nap lakodalom volt vagy tor – ahogy éppen jött, s minden nap nagy éljenzések estek.

És lett, hogy a Miklós bácsi emeritált lakája, a Mokej szolga is republikánus lett az örömriadalban – éljen!

És lett, hogy Jalutorovszk és Narim faluk Egyesült Államokká kiáltották ki magukat – megint éljen!

És így minden nap új boldogság volt és új éljenek hangzottak.

Két hónapig éltek ily nagy boldogságban e hárman együtt, s részegek voltak a gyönyörtől, mint a kvaszba hullt legyek; hanem váratlanul (Oroszországban minden váratlanul történik) a megmentő hős váratlanul megunta a dicsőséget.

Szembeült Matrjonával és mondta nékie:

– Nem én vagyok-e a te megmentőd?

– Te vagy galambom, persze, hogy az vagy.

– Nahát, jegyezd is meg jól magadnak!

– Hát én mi vagyok? – jelentkezett a kovács.

– Te is megmentő vagy – vigasztalta Matrjona. – Mind a ketten azok vagytok...

– Mind a ketten – dörmögte bajszát sodorgatva a hős. – Hm... nem egészen tudom...

S attól fogva minden órában újra meg újra kikérdezte Matrjonát:

– Én vagyok-e a te megmentőd vagy kicsoda más?

És mindig szigorúbban: – Nem én mentettelek-e meg, te bolond?

A kovács egyre komorabb lett, munkájához látott, és nem törődött velük. A tolvajok pedig lopták Matrjonát megint; a kufárok alkudtak felette, s minden úgy ment a maga útján, mint Miklós bácsi idején; csakhogy a hős még külön is egyre gyötörte Matrjonát a folytonos faggatózásával:

– Micsodád vagyok én, te rongy? Nem a megmentőd vagyok-e?

S ezzel pofonverte szegény asszonyt, és a hajfonatát a kezére tekerve, bántalmazta. Matrjona pedig csókolgatta a hőst, hogy megint megszelídítse, és szerelmes szavakat suttogott a fülébe: „Én édes olasz Garibaldim – mondotta neki –, én angol Cromwellem, és francia Napoléonom."

Éjszaka pedig csendesen sírt a hideg párnái között: „Ó istenem, azt hittem, hogy most új életet kezdhetek és megint csak szerencsétlen vagyok..."

Világ, 1917. december 9.

■ Az Európa valamennyi népét egyformán sújtó katasztrófa átélése oldotta fel egy-egy történelmi pillanatra még Szabó Dezsőben is megrögzött faji előítéleteit, tágította szemvillantás erejéig látókörét, értette meg vele, a magyar parasztságban rejlő erők miszticizálójával, az elnyomottak sorsának azonosságát, tette fogékonnyá ideig-óráig az internacionalizmus eszméje iránt.

A fül / SZABÓ DEZSŐ

1.

Ez a nagy orosz síkság: föld, föld, föld, ég, ég, ég. Frissen aratott tarlós, barnássárga föld, nyárderéki acélos izzó ég. Óriási kerek gabonaasztagok halvány nevetése, melyet az éjszaka sem tud letörölni, s a sötétben is ott lappang körülöttünk halkan csörögve. (Milyen emberien ember az ember a jóllakás kezdetén, s mennyi család van a kenyér szagában!) Itt-ott meghajolt szarvasmarhák s lompos kutyák, melyek lesunyított fejjel merednek a végtelenbe, vagy tőlük látott rémeknek vakkantanak. A nap már meghajolt, de még izzik az egész síkság. Szétszórva apró házak.

Ivan Ivanovics Csicsikov búcsúzik a családjától. Mennie kell, azt izente a cár. Mennie kell a cárért, a hitért, Oroszország szent hivatásáért és még sok más aranyul csengő mondatért, aminek ő a felét sem értette. Mert Ivan Ivanovics egyszerű ember. Egyszerű, huszonnyolc éves paraszt, jól megtermett, de nem nagyon magas, se nem szőke, se nem barna. Nagy kék becsületes szeme van, kis próbálkozó szőke bajusza. Olyan, mint egy másik; ő a nép: széles, villahordó vállal, földtépő izmos karral, kerékállító erős, súlyos lábbal. Feszület előtt kalapemelőn néző szemmel. A családja: Húsz-huszonöt éves barna nő, a felesége, a nép-asszony: erős tagokkal, széles gyermekontó medencével, szoptató, gazdag mellel, rossz gyermeket, lusta cselédet, pityókás férjet szidó széles szájjal. Máriát néző alázatos, fényes tehénszemmel. Két kis gyermekük, két újból fakadott önmaguk, s az Ivan anyja, öreg-öreg, reszketős parasztasszony, amilyen a világ minden vén parasztasszonya.

Az asszony sír, hímje után szakadó kanyargós sírással. A két

gyermek lopakodva nézi: sírniok kell-e vagy nevetni? Az öreg asszony úgy emlékszik, mintha sírna, Ivan Ivanovics végső szavait mondja:

– Azután ne engedjétek, hogy az Ilja agyonhajszolja a teheneket. Káposztáról, krumpliról idején gondoskodjatok. Őrlésért a kis molnárhoz menjetek, az becsületesebb. A zsidó hitelt ígért, ha meg lesztek szorulva. Aztán az Isten majd megsegít, hozok majd egy magyar fület emlékbe s egy tarisznya aranyat. Írjatok néha.

A magyar fület nem minden szakértelem nélkül emlegette. Legény korában nyolc évig volt Magyarországon, az Alföld szélén egy nagy uraság birtokán. Úgy tudott magyarul, mint oroszul: azt az ötszáz mondatot, mellyel életét elintézte, mindkét nyelven egybe tudta hajigálni. Most, hogy véget vessen az oldalszúrós búcsúzásnak, ölel egyet az övéin, behúzza a kalapját a szemeibe, s magára diktált muszáj legénykedéssel megy a halál felé. Hosszú, tagolatlan sírás húzódik utána az orosz síkon.

2.

Ez a nagy magyar Alföld: föld, föld, föld, ég, ég, ég. Frissen aratott tarlós barnássárga föld, nyárderéki acélos izzó ég. És minden úgy, mint az előbbi képen, összevéthetnéd a kettőt.

Nagy János búcsúzik a családjától. Mennie kell, mert Ferenc Jóska azt izente. Mennie kell a meggyilkolt királyfiért, a kutya Szerbiáért, a monarchia nagyhatalmi állásáért és sok más riasztó mondatért, melyek, mint összecsapott réztányérok, ökölbe hevítik a markát, pedig nem igen érti őket. Mert Nagy János is egyszerű, mint a többi, nem is „egy" paraszt, hanem „a" paraszt. Huszonnyolc éves, se nem szőke, se nem barna, s egész termetén látszik, hogy fajtája a földdel bakalódik, mint az Ivan Ivanovicsé. Szemei is kékek, bajusza is félős kis szőke bajusz. Mind a kettő a nép-nemzetből való.

Véletlenül a családja is ugyanolyan. Éppen olyan barna fiatal asszony, két hatalmas sarjadék, s egy öreg-öreg asszony, a János anyja, kit éppen olyan ráncokba preparált a megbújt halál, mint az Ivan Ivanovicsét.

A búcsú itt sem megy könnyek nélkül, s a könny nehéz sor Nagy Jánosnak:

– Na, csak ne sírjanak. Majd vágok én rendet a muszkába. Aztán hozok majd egy muszka fület emlékül és egy tarisznya aranyat. Aztán a burgonyát és a káposztát takarítsátok be idejekorán. A marhát ne hajszolják agyon. Ha megszorulnak, a felvégi zsidó hitelt ígért. Az Isten áldja meg kenteket. Írjanak néha.

Ő sem idegen ellen megy. Gyermek-legényke korában a nyomorúság kikergette a nagy orosz síkra mezei munkára, s tíz álló évig volt ott, s az oroszt éppen olyan jól beszéli, mint Ivan Ivanovics a magyart.

Öt perc múlva már messze dobognak léptei a síkon. Hetykén viszi fiatal izmai született királyságát, énekel, de valami nehéz nehezet visz magával, ami nem a batyujában van. Hosszú tagolatlan sírás húzódik utána a magyar síkon.

3.

Négy nap óta harcolnak Turkánál. A harc sok-sok emberből, lóból, puskából, ágyúból, szekérből áll, és még mi egyből-másból. Az emberek rendszerint árokban feküsznek, s lődöznek azokra, akik velük szemben más árkokban feküsznek. Néha kimásznak az árkokból, ordítoznak egyet, egymásnak rohannak, s ez az igazi csaták csatája. Mert amint mindenféle hegyes szerszámmal egymásnak bomolnak, az ordító tömegek egyetlen véres cafatú testté kavarodnak, s ez a fejetlen óriás addig tántorog, viaskodik, míg a hangok elfúlnak, s e szörnyű halálkocsonyában ezer és ezer életre szült élet fagy összefolyt vérben a földhöz. Mikor aztán az így gazdátlan fejek, nyakak, karok, lábak híggá rothadva egybe folynak, úgy nevezik őket, hogy hősök. Szegények úgy vágódtak hőssé, mint ahogy a szeles korcsolyás elvágódik a jégen.

Ivan Ivanovics és Nagy János ott vannak egymással szemben. Négy nap óta nem ettek, de annál többet lődöztek. Vakul, éhesüketen pufognak maguk elé. Mint egy különös igézet boszszantja őket egymás feje, Ivan Ivanovics megesküdött, hogy lelövi Nagy Jánost, s Nagy János anélkül, hogy erről tudna, megesküdött, hogy fejteleníti Ivant. Az éhség, a fáradság, a testüket kiverő láz egy óriási üresfényes köddé teszi szemük előtt a horizontot, melyben makacs gyűlölettel csak egymást látják.

 És mindenik babonás, lázas hittel hiszi, hogy ha kilőheti hori-

zontjából azt az egyetlen egy fejet, béke, pihenés, meleg étel fog következni. Pedig még nagyon sok Ivan Ivanovics és Nagy János hever ottan. És milyen fájdalmasan hasonlítanak egymáshoz.

Végre sturmot vezényelnek. A Nagy Jánosok és Ivan Ivanovicsok ordítva futnak egymásnak. Ivan Ivanovics kiválasztja Nagy Jánost, aki éppen neki tart. Egybe villannak, egymást fejbe sújtják, fűbe harapnak.

Estére elül a dulakodás. Az orosz visszavonul, a magyar sereg éhét enyhíti. Ivan Ivanovics és Nagy János a holtak között feküsznek, egymást érő karral. Nagy János feléled.

Feltápászkodik. Feje vérzik, éhes és halálosan fáradt. Hol van? Az éjszaka fekete köténye alatt véres nagy-gyermekek alusznak. Nagy János meglátja Ivan Ivanovicsot.

Ebben a percben eszébe jut minden és a megrögzött gyűlölet, családja s az ígérete. Lehajlik Ivanra, lemetszi jobb fülét, s beteszi a táskájába. De minden mozdulat vérbe kerül s két-három lépés után sötéten zúg a füleibe a világ. Újból elvágódik maga alá vont táskával.

Ivan Ivanovicsot éles fájdalom szúrja fel a megkezdett halálból, felül, és ordít egyet. Egy alakot lát maga előtt lehullani.

Azt hiszi, képzelődik. Négykézlábra áll, matat, látni kezd. Eszébe jut, hol van s megpillantja az elterült Nagy Jánost. Fagyott vérébe felmelegszik a düh: – De legalább hazaküldöm a fülét! – Szuronya élével lemetszi a Nagy János jobb fülét, s beteszi a táskájába. Eltántorog a legközelebbi fáig, kiált, de már a kiáltását maga is úgy hallja, mint egy távoli valakiét. Leesik.

4.

Felszedték a sebesülteket, eltakarították a holtakat. Ivan Ivanovics és Nagy János egy kórházba kerültek. Ungváron, szomszédos ágyba. Ágyuk felett ott van a cédula, mely megmondja a fekvő hős nevét, ezredét stb.

A teremben vegyesen vannak magyar és orosz sebesültek. Két orvos van. Egy magyar, ki a magyarokat ápolja, s egy fogoly orosz katonaorvos, kinek megengedték, hogy honfitársait istápolja. Éjszaka van. Az ápolónő elszunnyadt az egyik ágy fejénél. A két orvos a szomszéd szobában kimerülten alszik.

Nagy János és Ivan Ivanovics egyszerre riadnak fel álmukból. Felülnek, szétnéznek, leszállnak, s mint valami álomjárók keresve járnak a teremben. Egy asztalon tejjel telt poharak vannak, isznak, s visszafeküsznek. De az ágyat elvétik. Nagy János az Ivan Ivanovics ágyába fekszik, Ivan Ivanovics a Nagy Jánoséba.

7.

Reggel Nagy János felül az ágyában. Testét láz veri, s mintha sötét folyó folyna apadhatatlan árral a fejénél. Hátra néz s meglátja az írást feje fölött: Ivan Ivanovics Csicsikov a 14. orosz ezredből etc. Rámered, nézi, nem látó bámulással. Mintha elhangzó szót keresne megmaradt füle, melyből elfelejtett értelmet fejni.

Az orosz orvos ágya szélére ül, s oroszul kérdi: – Hogy vagy édes barátom?

Nagy János oroszul felel, anélkül, hogy észrevenné, hogy oroszul beszélnek: – Ki ez? és rámutat az írásra.

– Szegény barátom, hát már magadat sem ismered? Nem emlékszel, hogy tegnap elbeszélted, hogy Ivan Ivanovics vagy, hogy otthon szép feleséged, öreg anyád és két gyermeked vár. Hogy a nagy orosz síkon kis házad, földed van. Lázadban egyre mondogattad: Ha megszorultok, van hitel a zsidónál.

Nagy János lázas kék szemeit kimeresztette. Az orvos szavai úgy jutottak fülébe, mint a széltől hozott harangszó. Szaggatva mondta utána: Szép feleség, két gyermek, öreg asszony, kis ház, zsidó hitel. Igaz... igaz, én vagyok. – És visszahanyatlott.

Másfél óra múlva megint ágya szélén volt az orvos: – Szenvedsz-e még?

– Jobban vagyok, köszönöm, csak a fejem ég és szomjas vagyok.

Az orvos tejet adott neki.

– Jaj, ha meghalok! – sóhajtott a beteg.

– Isten mindnyájunkkal szabad, s a cárért halni, dicső halál! De te élni fogsz, és visszatérsz a szent Oroszországba.

A beteg lázas szemei újból kitágultak. Mélyre szúró nézéssel nézett az orvosra; micsoda Oroszország, micsoda cár?

Az orvos dédelgető feddéssel feddte: – Ej, hát elfelejted házádat, hát nem látod a végtelen síkot, a gabonatengert, a kis házakat? És nem akarsz tudni jóságos uralkodónkról?

– Aki azt izente, hogy mindnyájunknak el kell menni? – kérdezte felmelegedő emlékezéssel a beteg.

– Persze, hogy az, csacsi – mondta az orvos.

Nagy János magára talált boldog gyengüléssel mondta: – A nagy síkság, a gabonatenger, aki azt izente. – Befelé fordult, elaludt.

6.

Ivan Ivanovics is feléledt. Körülnéz, titkos szorongást érez, úgy hogy a szíve a torkába dobog fel. Meglátja a feje fölött álló cédulát: Nagy János 20. honvéd gyalogezred stb. Megnézi, hogy csakugyan az ő ágya felett van. Vajon miért van ott?

A magyar orvos melléje ül: – Szervusz pajtás, mit beszéltél Szent Péterrel?

Ivan Ivanovics lázas-öntudatlan magyarul beszél:

– Meghalok, orvos úr?

– Halsz a nagynéned térdét! Majd becsapod a feleséged, öreganyád s két gyermeked, kik otthon várnak.

– Honnan tudja, orvos úr?

– Honnan? Mióta itt vagy, mind őket emlegeted. Mind ordítottad nekik, hogy a zsidónál van hitel, hogy a káposztát és a krumplit idején takarítsák be, s más bolondságot.

Ivan Ivanovicsot elöntik a múlt napok:

– Igaz, igaz, hát győztünk?

– Derék magyar gyerek vagy, barátom, ha erre gondolsz ebben a cserép-állapotban. Persze, hogy győztünk, mi a fenét csináltunk volna egyebet?

Ivan Ivanovics utánakapós nagy csodálkozással kérdi:

– Magyar gyerek?

– Miért kérded, te bolond?

Ivan Ivanovics előtt meleg homályosság lett a világ: – Ki vagyok én?

– Bolond – mosolygott az orvos –, én mondjam meg neked, hogy ki vagy? Én csak három napja tudom, te pedig huszonnyolc éve. Nagy János vagy Csaba mellől, némileg földim, mert én is alföldi gyerek vagyok.

Ivan Ivanovics tapogatta magát. Az orvos kiment és egy pohár tejjel és egy darab búzakenyérrel jött vissza. – Na, pajtás, most már elbírod ezt a kosztot, ez jó alföldi kenyér.

Ivan Ivanovics egyszerre kapta be a tejet, s azután szepegőn, boldog sírásformán lihegett. De a kenyeret óvatosan körülszaglászta, mérlegelte, s félig lehunyt szemmel, nyelvével ellapítva élvezte az első falatot.

A kenyér föld felé görnyedt ősi faj visszhangjait mondta neki. Makacs, szeszélyes földet, mindig meghajlott, mindig izzadó, mindig aggódó embereket, egész vetést, kisrészű aratást. Ez a kenyér és ő egyföldiek. Félig alvó nevetéssel mondja:

– Bölcs ember az orvos úr, jobban tudja mint én, hogy ki vagyok.

7.

Szegény Nagy János meghalt, s alig tette rá nézve enyhébbé a dolgot az, hogy ezt a ténykedést az Ivan Ivanovics neve alatt végezte el. Orvosa eltemette orosz egyházi szertartással, s feje alá egy kis láda orosz földet tétetett. Sírkeresztjén cirill betűkkel orosz felírás: Cárjáért és hitéért hősi halált halt Ivan Ivanovics Csicsikov, élt huszonnyolc évet. Siratja neje, öreganyja, két gyermeke. – És az orosz síkra egy levél ment, melytől nagy lett a sírás.

A Nagy Jánossá cserélődött Ivan Ivanovics súlyos fej-sebével hetekig verekedett a halállal. Azután lassan gyógyulni kezdett. Orvosa megszerette, sokat beszélgetett vele. Később összebarátkozott a terem magyar bakáival, és volt két-három vitéz a Nagy János szakaszából, kik Nagy Jánosra ismertek Ivan Ivanovicsban. – Vitéz gyerek voltál, Jancsi, elküldtél egy pár muszkát a másvilágra – mondogatták neki. S mivel e mondatok általában ugyanazok voltak, mint amilyeneket Oroszországban hallott, csak az orosz és magyar szavaknak volt cserélt szerepük, lassanként teljesen elhitte, hogy ő Nagy János, magyar vitéz, ki hősiesen megsebesült Magyarországért s királyáért.

Egy napon orvosa mosolyogva nyújtott neki valamit papirosba göngyölve:

– Tudom, hogy hiú vagy erre. Preparáltam, hogy el ne rothadjon. Most elteheted családi ereklyének.

Ivan Ivanovics kigöngyölte a csomagot: egy emberi fül volt.

Valami viszketett emlékezete mélyén. – Mi ez? – kérdezte.

– Bolond fiú, hát nem emlékszel rá? A táskádban találtam.

Annak az orosznak a füle, akit utolsó percedben levágtál cserében elveszett füledért.

Ivan Ivanovics vadul, gyermekül kacagott fel: – Lám, megtartom az ígéretem, megígértem a családomnak. – Azzal vette az ágya végén csüngő zsákot, a volt Nagy János zsákját, s visszatette oda a fület – saját édes fülét.

Félévre kikerült a kórházból. Azután vitézül végigagyarkodta a nagy hajszát. Végre helyre zökkent a meglökött világ. A katonákat haza eresztették. Társai közül többen nagy fényes monétákat kaptak, neki nem volt szószólója, s nem kapott semmit. Rosszul esni bizony, rosszul esett a dolog, de azután a fülre gondolt, erre a letagadhatatlan diadaljelre, s megvigasztalva ült a vonatra.

8.

A vonat vitte, vitte be a magyar Alföldre, Ivan Ivanovics–Nagy Jánost. Úgy tetszett neki, mintha álmában járna volt napjaiban: annyira emlékezett s annyit felejtett el. Vasárnap érkezett meg a tanyára.

Vasárnap érkezett, s a fiatal áprilisi nap részeg kedvvel locsolta a meleget a síkra. A megtépett földből úgy serkedt elő az új élet, mint egy lassan kibomló zászló. A zöld végtelen vigasztalása tele nevette szemeit. Itt mindent értett, s érezte – zavartalanul –, hogy itt vannak gyökerei, hogy ebből az otthonból fakadt, s hogy ezért nem volt kár egy kissé reszkírozni a fogát.

A tanyán a család várta, s még sok odagyűlt szomszéd. Ő is változott egy kicsit, az asszony is megsoványodott, a gyermekek is nőttek, csak az öregasszonyra nem tudott több ráncot róni az idő. Ivan Ivanovics mohómelegen élvezte Nagy János családját, s az ölelések közt elnedvesedő szemmel kérdezte:

– Vettetek-e kontóba a zsidótól?

Azután a szomszédok körülörvendezték, s ezer kérdést rügyeztek feléje. Ivan Ivanovics–Nagy János nagy hangon magának örvendőn beszélt, s egyszerre háromnak felelt. A gyermekek kérdezték, hol a tarisznya arany. Egy intrikus szomszéd pedig, a hitelező zsidó, ártatlannak látszó alácsípéssel kérdezte: No, Jancsi, milyen monétát kaptál a felséges királytól, hogy megvédted a hazát?

Ivan Ivanovics–Nagy Jánosnak a nyakában lógott még keshedt zsákja, s ő egy percre keserűt nyelt. Azután diadallal kiáltott fel: – Nem üres ám ez a tarisznya, ha nincs is arany benne! – Megmarkolta a zsákot, kinyitotta, s szegény Ivan Ivanovics, szegény Nagy János, szegény nép-János ujjongva, hadonászva mutatta fel a saját fülét.

– Nézzétek, a felséges király bebalzsamoztatta ezt a fület, melyet egy eleven muszkáról vágtam le a csatában, hogy örök tanúsága legyen gyermekeimnek!

9.

Az éjszaka eljött, meleg, felhőfedős várakozó éjjel. A szétnyúló mezőkön s a kis tanyán a fogantatás szent öröme terült szét.

Ivan Ivanovics–Nagy János még több gyermeket nemzett. Olyanokat, amilyenek az ő apja, nagyapja, a Nagy János apja s a nagyapja voltak. Erősöket, földtépőket, izzadókat, véradókat, zúgolódó, káromkodó, magától fizetődő nagy örök gyermekeket.

A fül pedig nemzedékről nemzedékre száll.

Pesti Napló, 1917. december 11.

■ Az ekkori idők legális újságjaiban témájánál fogva csaknem egyedülálló a *Népszavá*ból átvett következő írás. Olyan körülményre hívja fel a figyelmet, amelyről a magyar sajtó (néhány szélsőreakciós lapot leszámítva) látszólag teljesen „megfeledkezett": arra, hogy a bolsevikok győzelme nem csupán „békeforradalom", hogy az orosz proletárság nem csak a béke megteremtésével mutat példát. Példát ad arra is, „hogyan kell elindulni a szocializmus megvalósítása felé". Kivételt jelent ez az írás, mert a legális sajtóban elsőként mondja ki: „Nagy tanulság a magyar parasztra és munkásra is", ami Oroszországban történik.

Az orosz szociális forradalom

A népek figyelmét annyira lenyűgözi az orosz forradalom *békepolitikája*, hogy alig veszik észre azt a *belső* revolúciót, amit az orosz proletárság uralma jelent. A történelemben páratlanul álló nagyságú és mélységű *szociális forradalom* játszódik le most Oroszországban. A tulajdonviszonyok olyan átformálódáson mennek keresztül, amely nem maradhat hatás és következés nélkül a többi ország gazdasági és szociális viszonyaira.

A bolseviki párt győzelme az *ipari* proletárság győzelmét jelentette. Oroszország azonban elsősorban *földmívelő állam*, amelyben a nép nagy többségét nem az *ipari* munkásság, hanem a *parasztság* alkotja. Csak pillanatokig maradhatott volna a munkáskormány hatalmon, ha nem tudja megszerezni a falvak nagy tömegeinek támogatását. Éppen ezért a proletárkormány mihelyst megszilárdult, azonnal fölvetette a földbirtok kérdését. *A népbiztosok tanácsa november 23-án rendeletet adott ki, amely kisajátította Oroszország egész roppant területén a földesurakat és az egész nép tulajdonává tette a birodalom földjét.*

A rendelet tartalma a következő: Ezennel megszűnik a földön való magántulajdon. Valamennyi földbirtok, amely eddig a nemesség, az egyház, a kolostorok és a tőkések tulajdonában volt, most minden gazdasági épülettel és fölszereléssel, az egész élő és holt leltárral együtt a nép tulajdonába megy át. Az eddigi tulajdonosok nem kapnak kárpótlást, hanem néhány éven keresztül valami támogatásban részesíti őket az állampénztár, hogy könnyebben elviselhessék az új élethez való alkalmazkodást. *Nem tartoznak a kisajátítás alá a parasztok és a kozákok birtokai.* Ezeknek a földeknek a tulajdonjoga érintetlen marad.

Minden kerület népe *kerületi bizottságot*, minden község parasztsága *községi bizottságot* választ. A kerületi bizottság szabja meg, mely földeket sajátítanak ki, viszi véghez a kisajátítást és adja a földeket az egyes községi bizottságoknak. Ezek szabályozzák azután a föld megmívelését. Fölparcellázhatják a földet és megmívelés céljából kioszthatják *az egyes paraszt- és munkáscsaládoknak*, de egyetlen család se kaphat több földet, mint amennyit *bérmunkások nélkül* maga megmívelhet. A fönnmaradó földet földnélküli munkáscsaládoknak kell kiadni. De senki sem kapja tulajdonul a ráeső földterületet, hanem csak *megmívelésre*

és használatra. A különösen belterjes gazdálkodással megmívelt birtokokat, kerteket, faiskolákat, narancsültetvényeket nem vagdossák parcellákba, hanem a községi bizottságok gazdálkodnak rajtuk a község javára.

A kormányrendelet elismeri, hogy *minden orosz állampolgárnak joga van földre.* Minden munkás követelheti, hogy annyi földet adjanak neki megmívelésre, amennyin a családjával gazdálkodhat. Ha szülőfalujában nincs annyi föld, akkor Szibéria és Turkesztán termékeny és lakatlan területein elégítik ki igényeit.

Ezek a Lenin–Trockij-kormány rendeletének legfontosabb pontjai. És ezek a rendelkezések vitték el az orosz forradalmat most már végleg a nagy birodalom sok százezernyi falujába. Az orosz parasztság eddig leginkább *a szocialista forradalmárok pártjához, ennek is a jobbszárnyához,* vagy a Csernov vezetése alatt álló *centrumához* szított. E rendelet kiadása azonban ezeket a nagy tömegeket áttérítette a szocialista forradalmárok *balszárnyához,* a voltaképpeni *maximalistákhoz,* akik szoros szövetségben állnak a *bolsevikiekkel.* Ez a nagy eltolódás világosan megmutatkozott azon a parasztkongresszuson, amely december elején tanácskozott Pétervárott és még nyilvánvalóbban mutatkozik az alkotmányozó nemzetgyűlés választásainak eddigi eredményeiben. A bolsevikiek a szocialista forradalmárok balszárnyával együtt meg fogják kapni a nemzetgyűlés többségét. Velük szemben nagy és hatalmas ellenzékül állnak majd a kadetek, akik a maguk zászlaja alá egyesítették a nemesség és a burzsoázia minden olyan elemét, amely reszket a proletárforradalomtól. A béke és az agrárkérdés annyira kiélezte az osztályharcokat, hogy a közbülálló pártok, a szocialisták menseviki frakciója és a szocialista forradalmárok jobbszárnya, amelyek állandóan a közvetítő szerepét választották, egészen szétmorzsolódtak. Ez a beláthatatlan jelentőségű lépés nemcsak azt éri el, hogy a földéhes parasztság most pillanatnyilag az ipari munkásság mellé áll és teljesen megszilárdítja a proletárkormány uralmát. Hogy ez mennyire bekövetkezett, annak legkitűnőbb bizonyítéka az a megnyilatkozás, ahogyan a bolseviki kormányt Anglia, Franciaország és Amerika diplomatái fogadták és ahogyan ezek a diplomata urak ma beszélnek vele és róla. De még fontosabb a földbirtokos társadalomnak a hatása *az orosz forradalom egész jövőjére.* Az orosz paraszt már végre hatalmába kerítette az egész

földet. És jöhet most már akár millió ellenforradalom, annyi ereje nem lehet, hogy ezt a százmilliós paraszttömeget elűzze a földjeiről. Franciaországban 1793 után jöhettek a Bourbonok, de a francia parasztot nem tudták elmozdítani arról a rögről, amit a revolúció adott neki. Magyarországon 1849-ben elbukott a forradalom, de a Bach-korszak ellenforradalma se tudta visszahozni a jobbágyságot és a tizedet.

Azt állítják, hogy az orosz népet megverték a háborúban. És ha fölületesen nézzük a térképet, akkor ez a birodalom csakugyan megkisebbítve kerül ki a harcból, mert leválik róla Lengyelország és Finnország, sőt talán önállóvá lesz Litvánia és Kurland [Lettország] is. *De ez csak a látszat, mert az orosz munkásnak és parasztnak eddig semmije sem volt az orosz hazából, most azonban birtokába jut az egész haza földje.* Nagy tanulság ez a *magyar* parasztra és munkásra is. Minek akarja meghódítani Lovcsent, minek ontsa vérét határkiigazításokért Románia felé, amikor van itt föld elég az országban, csak el kell venni, csak ki kell sajátítani, csak az államnak rá kell tennie a kezét, hogy szétoszthassa megmunkálásra és a munka gyümölcsének élvezésére a tömegek között. Az orosz proletárság most másodszor mutatja meg a *jövő útját*. Először, amikor odakiáltotta a világnak a *béke jelszavát*, másodszor, amikor megmutatja, hogyan kell elindulni a szocializmus megvalósítása felé: *a föld magántulajdonának megszüntetésével.*

Népszava, 1917. december 12.

■ A végtelenbe húzódó keleti arcvonalon elhallgattak a fegyverek. A román frontszakasz az egyetlen, hol még nem lépett érvénybe a fegyverszünet. Az arcvonal ezer és ezer pontján azonban fehér zászlócskák jelzik, hogy a vérontás befejeződött. Számtalan helyen fehér kapukat építenek, és azokon közlekednek a tegnapi ellenségek. A béke e szimbólumát választja címül leleplező cikkéhez Bíró Lajos:

A fehér kapuk / BÍRÓ LAJOS

Az orosz fronton a fegyverszünetet megkötötték, és a fegyverszünetről szóló históriai okirat olyan olvasmány, amely felmelegíti és megdobogtatja fájó szíveinket. Hogy végre ezt a hangot is halljuk. Hogy nemzetek érintkezésének a dokumentumai nem szórják többé a gonosz gyűlölet tajtékját, hanem tele vannak a megértés akaratával, a közeledés óhajtásával, a megegyezés és a jóakarat szent elszántságával. Senki se tudja és senki se merheti megjósolni, meddig tart Oroszországban a bolseviki uralom, és át tudja-e szervezni és újjá tudja-e formálni a proletárerő az óriási birodalom egész gazdasági és politikai berendezését. De hogy ebben a fegyverszünetről szóló első okmányban az ő örökké emlékezetes tömegmozgalmuk lelke szólal meg, és az ő mámoros emberszeretetük csendíti meg az eljövendő új világkorszak szellemének a hangjait, az bizonyos, és azt örök dicsőségükként fogja feljegyezni a történelem. Ez a lélek és ez a szellem az, amely véget vethet a háborúnak és megmentheti Európát, a gyanakvásnak és a gyűlöletnek a szelleme nem hozhat mást, mint új vérpatakokat, és nem vihet máshová, mint egész civilizációnk összeroskadásához.

Most egy teljes hónapunk van, amíg keleten hallgatnak a fegyverek. Egy teljes hónapunk – mire? Ha ez a hónap csak arra való lenne, hogy az orosz különbékét megkössük, akkor borzalmas ajándékot jelentene a vérző és kínlódó Európának, mert a meddő embermészárlás akkor nyugaton minden eddigi irtózatot sátáni módon felülmúló mértékben folytatódnék. Ha azonban a most következő egy hónap alatt a béketárgyalás német, osztrák és magyar vezetői megmutatják a világnak, hogy mi nemcsak éppen úgy vágyódunk a békére, mint az angol és a francia nép, hanem az egyszer visszakapott békét meg is akarjuk és meg is tudjuk őrizni, hogy a kormányainkat is eltölti a békülékenység szelleme és az állandó béke szükséges voltának a belátása, hogy a kormányaink nem hazudtak, amikor az annexió és hadikárpótlás nélküli béke mellé álltak, és nem hazudtak, amikor az új nemzetközi jogrendről beszéltek, akkor ez az egy hónap meghozza nem csupán az orosz különbékét, hanem egész Európa békéjét.

Ki az, aki ellen küzdeni kell? Hol van az az ellentállás, ame-

lyet a békevágyó energiának össze kell törnie? Merre keressék a vérző népek ellenségeiket? Mi nyitja fel végre a szemeket és mi oldja fel a gyűlölettől görcsös szíveket? Miért nem írhatjuk fel magára a mennyboltozatra *egymás mellé* azt, amit az uszítók itt is és ott is elmondanak? Most két politizáló admirális rokonszenves lelke árasztotta ki egyszerre az áldott mélységeiben szunnyadó titkokat. Beresford angol admirális az egyik, Tirpitz német admirális a másik.

Beresford:

A háború válságos pontjához értünk. A világ jövője azon fordul meg, hogy ebben a titáni háborúban Németország győz-e vagy Anglia. Amelyik a kettő közül tovább kitart, az lesz a győztes. *Egyiküknek el kell buknia.* Győzni kell, ha azt akarjuk, hogy a Brit Birodalom fennmaradjon.

Tirpitz:

Ha most megvan bennünk a szívósságra és egységre való akarat, akkor Anglia ezúttal elveszti a játékot. A status quo egyszerű helyreállítása a *vereséggel volna (ránk nézve) egyértékű.* A végső döntés még hátra van, de majd eljön az ideje. A korai békére való csábításban van ránk nézve a legsúlyosabb veszedelem.

Az egyik meg akarja törni Németországot, a másik meg akarja törni Angolországot. Az egyik mindent el akar venni Németországtól, a másik mindent el akar venni Angliától. Mind a kettő egytől reszket – nem attól, hogy még százezrek hullanak el meddő csatatereken, hanem attól, hogy *korán* jön a béke. Hogy korán jön a béke! Egy-egy millió halottat (a rokkantakról nem beszélve) elveszített már Anglia is, Németország is. És ezeknek korán volna még a béke! – De hát az anyáknak és a feleségeknek és az árvaságtól reszkető gyermekeknek is korán lenne-e holnap a béke? Hát meddig engedik a népek még, hogy az ilyen eszeveszettek egymásnak hajszolják őket? Hát meddig hiszik még el jó szándékú és szeretetre hajló munkás emberek, hogy az egyik ország csak akkor boldogulhat, ha a másikat legázolja és leigázza? – Tirpitz éppen olyan megvetéssel beszél a békét biztosító szerződések gondolatáról, mint Lloyd George.

Még a szó is ugyanaz, amelyet használnak: papírrongy. Hát mikor felelik végre a népek nekik, hogy minden szerződés, amelyet államférfiak és diplomaták eddig aláírtak, valóban papírrongy volt, de az a kötés, amelyet ez után a háború után a békéről csinálnak majd a népek, erősebb lesz a vasnál és a tűznél, mert a milliók szívében és a milliók karjában van a biztosítéka?

Az orosz fronton fehér zászlókkal jelzett kapukat nyitnak most meg a két árok között, hogy a katonák megismerjék és megszeressék egymást. Mikor állítjuk fel ezeket a kapukat mindenütt, ahol eddig véres sáncok álltak: mindenütt, ahol nép néppel érintkezik?

[Itt a cenzúra 9 sort törölt.]

Világ, 1917. december 18.

■ Utaltunk arra, hogy az Októberi Forradalom utáni időkben óriási az érdeklődés Lenin személye iránt. Mint láttuk, nemegyszer fantasztikusnál fantasztikusabb kitalálásokkal is próbálnak segíteni magukon. És elmondhatjuk, hogy ezekben az időkben Leninről egyetlen nyíltan ellenséges indulatú írás sem jelent meg, de sok a pontatlanság és ferdítés. Ilyen például az alább közölt két riport közül a másodikban az a teljesen valótlan beállítás, amely szerint a forradalom fő támaszai a kisiparosok, magántisztviselők, kereskedők és újságírók. E tévedésen túl azonban e két riport néhány új mozzanattal egészíti ki a magyar olvasó számára Lenin képét.

Lenin Zürichben / DR. COBOR PÉTER

Visszapillantás a közelmúltba

Zürich, december hó.

(A „Világ" tudósítójától.) Lenint ismeri az egész világ. De magában Svájcban és *Zürichben*, ahol Lenin ismételten és még nyolc hónappal ezelőtt is tartózkodott, csak nagyon keveset tudnak Leninről, mint emberről és mint politikusról, az ő mozgalmas személyi életéről. A tavasszal szorgosan beszámoltam azokról az orosz emigránsokról, akik Németországon át hazafelé vették útjukat a cári uralomtól a forradalom által megszabadított

Oroszországba. Ez emigránsok elitjéhez tartozott Lenin is, aki a *Zürich Hauptbahnhof*ról indult el szédítően nagyszerű útjára.

Aki a középmagas, kissé hajlott, széles, kissé sárgás arcú, villogó mongol szemű embert még a múlt télen Zürich utcáin látta, amint kopottas felöltőjében, hóna alatt könyvteherrel ballagott a *Zentralbibliothek* felé, aligha merte volna benne Oroszország jövendő miniszterelnökét sejteni. A svájci burzsoá sajtó sokat panaszkodik, hogy itt anarchisztikus idegen szocialisták „uralkodnak", Lenin egyetlen svájci szocialista pártgyűlésről sem hiányzott, de *egyetlen egyszer sem szólalt fel itt*, és nem vett részt a vitákban. Pedig *nagyszerű szónok*. Hidegen, mély értelemmel beszél, és okosságával inkább hevíti hallgatóit, mint retorikai fogásokkal. *Balabanova* Angelikától hallottam annakidején, hogy sokat tevékenykedett a zimmerwaldi internacionalizmus érdekében és a kienthali konferencián, fültanúk emlékezete szerint, a legnagyobb biztonsággal és nyugalommal, gúnyos fölényességgel, de hidegvérrel robbantotta szét a legszebb revizionista teóriákat, ő, a „hajlíthatatlan doktríner". Születése után nem proletár, a kispolgárságból származik. Atyja gimnáziumi tanár volt, Szimbirszk kormányzóságban. Ennek dacára Vlagyimir Iljics Uljanov, mert ez Lenin tulajdonképpeni neve, már korán érintkezésbe jutott a szocialista mozgalmakkal. Fivérét, mint e mozgalmak egyik mártírját, huszonnyolc éves korában kivégezték Oroszországban.

Leninnek az orosz szocializmus fejlődésében való szerepéről *Orlovszkij* így írt: „Lenin rátermettsége, ismeretei és energiája révén csakhamar vezető szerephez jutott az orosz szociáldemokrata pártban. Az orosz szociáldemokrácia ifjú korát élte akkor. A párt még tulajdonképpen nem is létezett. Amikor egy kongresszuson megkísérelték a szétszórt organizációkat egyesíteni, a kongresszus delegátusainak legtöbbjét letartóztatták. Maga a mozgalom és az organizációk is gyengék voltak akkor még Oroszországban, hogy egy biztos központot lehetett volna teremteni, és a cári rendőrség nagyon is résen állott.

Megértette ezt Lenin, aki 1897-től 1899-ig száműzetésben volt Szibériában, és két akkori barátjával, *Martovval* és *Potreszovval* egyetértve, mindhárman külföldre menekültek, és megalapították *Plehanovval*, *Akszelróddal* és *Zaszuliccsal* az »Iszkrá«-t. Ekkor kezdődik meg az orosz szocialista *párt* felépítésének kor-

Az első Lenin-kép a magyar sajtóban.

(*„Az Érdekes Ujság", 1917 december 6.*)

szaka. Anélkül, hogy a többiek érdemeit lekicsinyelnénk, meg kell állapítani, hogy ez a korszak Lenin működésének a bélyegét viseli magán, ő volt a lelke a mozgalomnak. Az ő eszméje volt egy párt megalapítása a *szisztematikus propaganda* útján. Ezt a célt szolgálta az »Iszkra« is. A párt felépítését felülről kezdték el, de nyomban alulról is megindult a tömegmozgalom. Az »Iszkra« körül keletkezett organizáció már 1905-ben eredményeket ért el. Bár még a lap saját szerkesztői közül is néhány később meghazudtolta önmagát, mégis az »Iszkra« és ez az organizáció lett alapja az orosz szociáldemokrata pártnak."

Lenin Zürichben a Spiegelgasse 12. számú házban lakott, igen egyszerűen, szerény viszonyok között. Martovval, Balabanovával és Akszelróddal gyakran jártak délutánonként a Passage Kávéházba, ahol egy asztal körül, kávé után, mindnégyen írtak, dolgoztak, lapokat olvastak. Egyszer szem- és fültanú voltam annál a jelenetnél, amikor a kávéház egyik pincére kellemetlenkedni kezdett a társaságnak. Elküldte őket, a kávéházban *is dolgozókat* egy asztaltól, amelyet bizonyára jobban öltözött személyeknek tartott fenn. Balabanova Angelika, ez a szelídlelkű, nagyszellemű asszony panaszkodva fordult hozzám, és én halkan figyelmeztettem a pincért, hogy hagyja békében „ezeket" az embereket.

– Szocialista maga? – kérdeztem.

– Igen.

– Nahát, ezek pedig a szocializmus orosz vezérei – válaszoltam –, és a pincér mindjárt békében hagyta őket.

Lenin is ott volt a társaságban. Rossz, oroszos németséggel azt indítványozta a társaságnak, hogy ezentúl járjanak valami kisebb, szerényebb kávéházba.

Leninnek nagyon kevés személyes ismerőse volt Svájcban és Zürichben. Semmiféle társaságba nem járt, legbizalmasabb, fenti elvtársaival is csak hivatalosan dolgozni, megbeszélni járt össze. *Világ*, 1917. december 19.

Lenin a hivatalában ebédel...

(Az „Aradi Közlöny" tudósítójától.) Ma már, hogy Breszt-Litovszkban béketárgyalásokra ültek össze a központi hatalmak és Oroszország képviselői, a közvetlen érintkezés révén kezdünk tisztább képet nyerni a bolseviki kormány uralmáról és azokról az állapotokról, melyek most Oroszországban uralkodnak. Ebből az elsőrendű forrásból ered az a rendkívül érdekes tudósítás, mely a *Szmolnij Palotában*, a Lenin-kormány székhelyén folyó színes életet írja le.

Érdekes körültekinteni annak a konstrukciónak belsejében, ahol az eddig a „társadalomból kitaszítottak" egy új államrend szálait szövik. Matrózok és diákkisasszonyok, nehéz munkások és diákok, parasztok és literátusok, akik teljesen járatlanok a bürokratizmus szövevényében, lelkesen, tettrekészen és kitartással közigazgatnak az óriási méhkashoz hasonlító Szmolnij Intézetben, amely székháza az összes minisztériumoknak.

Éjjel és nappal lázas tevékenység tapasztalható a maximalisták fellegvárává előlépett egykori leánynevelő intézetben. A széles és tágas udvaron páncélautók és gépfegyverek jelzik a „Vörös Gárda" készültségét. Csak alapos vizsgálat és az okmányok lelkiismeretes átnézése után engedik be a polgári ruhába öltözött, fölfegyverzett fiatalemberek a tömegesen érkezőket a kapukon. A fő épületben gyülekeznek a felek, ahol sorakoztatják őket, és egyenkint engedik a fogadóhelyiségekbe, hogy ott újra kikérdezzék kívánságaikról és személyi adataikról. Ha már minden rendben van, akkor engedélyt kapnak a továbbjutásra, egy jegyet nyomnak a kezükbe, melyet minden folyosónál és ajtónál fel kell mutatni.

A hivatalszobában mindenekelőtt az ember hat vagy nyolc, lövésre kész vörösgárdistát talál, akik őrt állanak. Egy rácsozat mögött trónol, a legnagyobbrészt nőkből összeállított elfogadó testület. Ezek a hölgyek egy cseppet sem szépek. Rövidre nyírott és borzas a hajuk, halvány és keskeny az arcuk, beesett a szemük, nincs rajtuk semmi ékszer, és a kopástól fényes fekete blúzuk elárulja, hogy tipikus orosz egyetemi hallgatónők. A közeledőt újra szigorúan vizsgálat alá veszik, és a magas boltozatú, rendkívül világos egykori iskolatermekben békésen, de zajosan egymás mellett dolgozó nagyobb hatáskörrel felruhá-

zott tisztviselőhöz vezetik el, ahol azonnal minden egyes embernek a kívánságát, ha lehet el is intézik, és így a kérelmezőknek nagy körforgása egy pillanatra sem pihen ebben az újszerű közigazgatási rendszerben.

A legmagasabb katonatisztviselő, aki itt egyenruhában az államkormányzás ügyében részt vesz, „podporucsik" [alhadnagy]. A márciusi forradalom óta a katonák tanácsa választja a tisztikar tagjait a legénységi állományból, és ezek a nép egyszerű gyermekei, akik közkatonákból emelkedtek a hadnagyságig. A bolseviki kormányzat jogászai is a közkatonák és matrózok sorából kerülnek ki. Némelyiknek a mellét a Szent György kereszt ékesíti, más rendjel, vagy cím, méltóság és nemesi előnév nincs az orosz köztársaságban. Legtöbbjén még az is meglátszik, hogy a fronton volt és hogy megsebesült.

Az egyáltalában nem választékos polgári ruhában és különben is megjelenésükben rendkívül eredeti „támaszai" a forradalomnak – legfőképp tősgyökeres zsidók –, foglalkozásukra nézve kisiparosok, magántisztviselők vagy kereskedősegédek és újságírók. Azonkívül, természetesen, gyári munkások és parasztok. Feltűnően kevés a jogász.

Aminthogy minden, ami a bolseviki mozgalommal összefügg, meglepő és eredeti, úgy csodálkozást kelt az is, hogy milyen biztos kézzel tartja az egész kormányzógépet az a maroknyi és a legalsóbb társadalmi rétegekből összeverődött, soha hivatalt még csak nem is látott, tapasztalatlan és teljesen magára hagyott fiatal forradalmi gárda. Alig egy tucat ember látja el annak a sok ezer miniszteri hivatalnoknak a munkáját a Szmolnij Intézetben, akik megtagadták az engedelmességet Leninéknek. Az óriási birodalom közigazgatásának életfolyamata alig érzi a zavart. Természetesen, az irka-firka a Szmolnij-irodákban és expozitúráikban a minimumra van redukálva. Egynéhány nyomtatott formuláré a fő segítő eszköz a folyó ügyek elintézésére. A hatóságok kölcsönös érintkezésére néhány szó is elégséges, amelyet a bizalmi férfiak pecsétje és aláírása szentesít.

Azonban odaadó, tüzes törekvéssel, szívós kitartással dolgoznak az emberek a forradalomnak ebben a fellegvárában. Ha az embert Lenin délután három órára magához rendeli, akkor bizonyos, hogy csak éjjel tizenegy órakor kerül arra a sor, hogy beszélhessen vele, mert időközben ötször-hatszor is elhívják

Az orosz forradalom karikaturákban

Az igazi humor sohse veszti el a lelkiismeretét. Akik az utóbbi félévben Petrográdból jönnek, mind valóságos, égő tüzes pokolnak mondják a Néva-menti emporiumot, ahol a népszenvedély forró lángjaiban egyetlen nagy káosszá olvadt össze a cári őrület rendszere, a mig egészséges emberi ösztönök, modern eszméknek teremtő erejével párosulva, uj világot nem gyurnak a káoszból, addig a pokol minden kinját szenvedi végig az, akit sorsa az izzó gomolyagba dobott.

De a humor mégis él. Imitt-amott durva, mint a bunkósbot, avagy mint az elemek csatája, mely most dul odaát.

Mi sem természetesebb, minthogy a karrikirozók figyemükkel Lenin-Uljanov felé fordulnak.

Krylenko zászlós, az uj generalisszimus.

Az a Lenin karrikatura melyet itt láthatunk, meglehetősen szelid és nem az igazi szatirikus rajzok sorából való, bár az ilyenektől sem kiméltek Lenint. A képen a villamoson áll, iratait, a táskájában, a táskáját pedig a hóna alatt tartja; a másik kezével viszont — a szónokok stereotip mozdulatával — a kabátja gallérját fogja. Az arcvonások egyébként tulságosan nem hasonlítanak Oroszország miniszterelnökére.

Lenin gárdájából valók aztán Krylenko zászlós, generalisszimus, aki a fegyverszüneti tárgyalásokat megindította. Lunacsarszki közoktatásügyi miniszter; Zinovjev, Leninnek legmeghittebb avájci munkatársa. Az utóbbi rosszul van találva

Lenin.

Az ellentáborból valók a szociálpatrióták vezérei. Cseidze, a Szovjet volt elnöke, amint a Szovjetben az elnöki csengővel egy utolsó próbálkozást kockáztat meg arra, hogy rendet teremtsen. Valami tulságos bizakodást azonban nem vagyunk képesek a derék georgiai arcán felfedezni. Egy másik szociálpatrióta Deics Leo, aki 16 évig volt Szibériában, ahonnan összesen három szokott meg, hogy végre szociál patriotává avanzsáljon.

S végre: az elmaradhatatlan Miljukov. A művész karrikaturának nevezi a rajzát. Mi azonban hiába keressük benne a furcsát vagy a nevetségest. — Nem, ez nem karrikatura. Miljukovot a polgári rajzolómüvészek éppoly kevéssé tudják karrikirozni, minthogy Mekka szépje nem irhat vicceket a Kábára. Egy nagyorosz burzsoá Isten-

Cseidze Nikolaj, a szovjet volt elnöke

s Miljukov az ő prófétája. S ha a müvész mégis a profánok, a gyaurok közé helyezte fenséges ábrázatát, akkor ezt azért tette, hogy annál fényesebben ragyogjon az ő dicsősége.

Karl Radek, akit nem karrikatura, hanem fénykép képvisel e sorozatban, 32 esztendős s amikor — pontosan tizenkét esztendővel ezelőtt — először ült Varsóban börtönben, akkor még csak 20 éves volt, de még csak 16 éves volt akkor, mikor a lengyel Naprzód-nak oszlopos munkatársa lett.

Ezen a 16 éven keresztül sok-sok vihart látott, de mindég kacagott, a három éven keresztül folyt ugynevezett Radek-affért kivéve. 1901-től 1911-ig ugyanis a lengyel párt vezére, Tyzka soha semmi kifogásolni valót nem talált Radeken. Ellenkezőleg, rendkivül nagyrabecsülte az éleseszü.

Zinojev, Lenin svájci munkatársa

sürgős tanácskozásra a központi forradalmi bizottságba, amely állandóan és szakadatlanul gyűlésezik. Lenin egyszerű ebédjét és vacsoráját, valamint üdítő teáját az irodájában költi el, azonban a legelismerésreméltóbb módon, a legbehatóbban és változatlan szeretetreméltósággal vizsgálja meg, ez a túlontúl megterhelt férfiú a legkisebb kérelmezőnek az ügyét, hogy tettel és tanáccsal segítsen rajta. Senkit sem küldenek el anélkül, hogy szakszerű véleményt ne mondjanak ügyében, még akkor is, ha kívánsága teljesíthetetlen. Természetesen, teljesen ingyen és bélyegmentesen és – ez ideig legalább – anélkül, hogy adót kérnének a polgároktól.

A bolsevikieknek eddigi snejdig taktikája azt mutatja, hogy egyesülve a szilárdan szervezett szélső pártokkal, megtartják a fölényt az első általános népparlamentben, noha ellenségeik, a kadetek, erősen készülnek megbuktatásukra.

Aradi Közlöny, 1917. december 19.

■ Az események menete, lendülete és logikája még a proletárdiktatúra gondolatával szembenálló polgári humanista értelmiségieket is kizökkentette eszmevilágukból. Jászi Oszkár december 20-án a *Világ*ban „Tanulságok" címen így elmélkedett: „S miként Oroszországban a nagyvezérek és hadseregszállítók mohó nekiiramodása egy a francia forradalomnál is nagyobb és termékenyebb tömegmozgalomba torkollt be, azonképpen ugyanazon logikával és kikerülhetetlenséggel folytatódni fog ez a mélységes átalakulás mindenütt a világon, ahol elnyomott népek és kifosztott tömegek élnek, legyenek azok macedón törzsek vagy ír kisbérlők."

Az orosz forradalom mellett kiálló cikkek számát bizonyára már megsokallta december közepéig a cenzúra. A lapokban rohamos gyorsasággal növekedtek az „ablakok", azaz a cenzúra által törölt cikkek fehéren maradt hasábjai. Az orosz forradalom híreire elrendelt részleges zárlatot, a már rohamosan növekvő szellemi terrort tette szóvá a *Világ* ugyancsak december 20-i száma „A meghamisított közvélemény" című glosszában: „A magyar sajtó szomorú valóságra ébredt: amikor megindulnak az orosz béketárgyalások, az országban a reakciós cenzúra dühöng. Ez nem a háború cenzúrája többé... ez a békeidők

felé menő idők cenzúrája, mely előrevetíti árnyékát a béke idejére is... Most, amikor a demokrata Oroszországgal fognak kezet békedelegátusaink, őszinte szót a magyar lapokból nem olvashatnak a delegátusok. Nem az élet igazi tükre ez, amelyet feléjük tartunk. Egy meghamisított közvélemény."

A névtelen publicista látszólagos vagy tényleges naivságát is feltárta ez a mértéktartó kritika, amely nem kereste annak igazi okát, miért éppen a szocialista állammal való tárgyalások idején erősödött a cenzúra.

Ismét a *Szegedi Napló*ból, Móra Ferenc lapjából idézünk. Bíró Lajoshoz hasonlóan, ennek a cikknek a szerzője is az általános, az összes frontokra kiterjedő béke kezdetének tekinti az orosz fegyverszünetet. S mint oly sokan nálunk, ő is megérti, hogy a mi negyvennyolcas szabadságharcunkat is eltipró cári dinasztiának, „a Romanovok családfájának kicsavarásával egyszerre gyökerestül tépte ki a hódító politikát talajából Oroszország", hogy az orosz proletárforradalom győzelmével a világ legagresszívebb hatalma helyére „a világon a legbecsületesebb békére hajló nép lépett".

Csöndesedik a háború gépháza

Az orosz fronton lassan begubózott a háború a fegyvernyugvás selyemvékonyságú fonalai közé. Egyre sűrűbb és átláthatatlanabb lett a szövedék, amikor a fegyverszünet állott be. És most a gubón belül rejtett munka és rejtélyes átváltozás folyik. Lélegzetet visszafojtva lessük, hogy kirepül-e belőle a béke pillangója. Ma már nem merész ábránd, már nem jámbor utópia a béke. Pétervárott erősen hisznek az általános békében. Ez majdnem annyit jelent, hogy a saját békéjüket biztosra veszik. Ha pedig Oroszország békéjét tényleg befejezettnek tekintik, akkor nagyon jól tudják Pétervárott, hogy miért beszélhetnek általános békéről.

Oroszország volt az antant egész hadviselésének bázisa. Az orosz cár hódító politikája volt a lendítő kereke annak a gépezetnek, amellyel Németországot és a monarchiát össze akarták sajtolni. A francia front lett volna az üllő, amelyhez hozzászorítanak, és az oroszok óriási tömege lett volna a kalapács, amely

agyonzúz bennünket. De Oroszország visszacsinálhatatlan változáson ment keresztül. Soha olyan rövid idő alatt olyan gyökeresen nem cserélt állam ábrázatot, mint ez a hatalmas birodalom. Ma Oroszországban tényleg a munkások és a katonák intézik a dolgokat. Nem metaforikusan használt értelemben vett katonák, hanem a gyárakban és földeken dolgozó nép és a katonaruhába öltöztetett testvéreik kezében van most Oroszország sorsa. És az Európát állandóan rettegésben tartott, legexpanzívabb és legagresszívebb hatalom, amely felől állandóan csak meglepő mozgósítások híre, erőszak, kihívás, fenyegetőzés hallatszott, egyszerre a legbecsületesebben békére hajló nép lett a világon.

Íme leghangosabb, legtisztább bizonyítéka annak, hogy a hódító vágy sohasem a népek széles rétegeiben gyökeredzik, hanem mindig a legfelsőbbek vágyai, ambíciói érdekeiben talál melegágyat. Az orosz forradalom a Romanovok családfájának kicsavarásával egyszerre gyökerestül tépte ki a hódító politikát is talajából. Oroszország most átélte azt a változást, amit egy imperialista uralom alól való felszabadulás okoz. Tudatossá vált minden muzsik koponyájában, hogy a háborút nem ő akarja, hanem elkergethető és Szibériába küldhető parancsolói. Ezt az átélt tapasztalatot nem lehet többet a lelkekből kiirtani. Oroszországban még jöhetnek változások. Lehet, hogy kozák uralom alá kerül, lehet, hogy újra felépül a cár trónusa. De militarista, támadó és hódító politikát nem lehet többé e néppel folytatni. És ha ez így van, akkor az antantnak is be kell látnia, hogy a bekerítő gépezetet csúnya defektus érte. És e gépezet nélkül nem érdemes nekik háborút folytatni. Minden számításuk erre volt alapítva. Ez volt a hadviselésük nagy technikai vívmánya. Erről lemondani és a háborút nélküle tovább folytatni, az annyit jelentene, mint feladni a legkilátásosabb harcmodort, és visszatérni egy veszélyesebbhez, áldozatosabbhoz és primitívebbhez. Az antant minden országa felől lágyabb hangok, békülékenyebb beszédek hangzanak, mint mikor egy gépházban a nagy erőgép megáll, a többiek kattogása is egyre halkabb és elhalóbb lesz.

Szegedi Napló, 1917. december 20.

■ A breszt-litovszki tárgyalások megindulásának előestéjén válik ismét érdesebbé, keményebbé, metszőbbé Karinthy szatírájának éle a háborús uszítókkal szemben, s oldódik fel végül a hangja, amikor a mosolygó arcú béke közeledéséről szól:

Álom / KARINTHY FRIGYES

Nem, ne tréfáljatok, ez már nem valóság, nem igaz, ami itt közöttünk történik – ez nem az ok és okozat országa többé, a kanti törvény, hogy van valami, egyetlen, abszolút valóság, aminél nem ébredhet nagyobb valóságra az öntudat. Nem, ne tréfáljatok, ez nem az a világ körülöttem, amelyre anyám méhéből születtem, amit ismertem, aminek tükre volt bennem, lélek és értelem, amibe megfogóztam, amire ráléptem, ahol meg tudtam mondani: ez itten víz, az meg ott levegő, ez igazság, az pedig hazugság. Hagyjátok abba, agyrémek, bohó álomfigurák, táncoló kísértetek – tudom, nem léteztek igazán, agyam játszik csak velem, ijesztget és tréfál – egy ideig, ó nagyon mélyen aludhattam –, azt hittem, ébren vagyok, restellem és szégyellem, de most már rendben van minden, hálistennek. Egy percig, két percig hadd nézzelek még, bolondos álomkarnevál, naiv panoptikum, gyermekes rémregény: aztán megcsípem a karom, kinyitom a szemem, mély lélegzetet veszek, vagy ordítok egy nagyot, vidámat: – és vesszen el, hulljon vissza a zűrzavaros mélybe minden röhögő rémkép, vicsorgó torz, fülsértő recsegés, minden, ami összefogott, hogy megőrjítse, elpusztítsa, belémfojtsa bennem azt, aminek nincs más célja e világon, hanemhogy megértse a világot. Múljon el, elég volt – elég volt ebből a viccből, ebből a bosszantó álomból, melyben az előzmény nem előzi meg a következést, a fény nem terjed egyenes irányban, a hangot nem veri vissza a fal, a tűz nem melegít és a kő nem süllyed el a vízben. Elég volt a rendeletekből, amikben komolyan és hivatalosan magyarázzák nekem, hogy legnagyobb érdekem és leghelyesebb életprogramom az, ha nem eszem, és nem iszom és nem lélegzem, hogy a haláltól csak úgy menekülhetek, ha bedugom a fejem a föld alá, és öt perccel tovább tartom ott, mint ameddig kibírom. Elég volt a receptekből, melyek szerint nagyszerű tokajit lehet csinálni a mosogatóléből, ha türelmesen

kavarom és közben nem gondolok a vízipapra: – elég az elméletből, hogy tartós békét csak úgy érhetünk el, ha egy pillanatig se gondolunk rá, hogy azt akarunk elérni. Elég a békés katonákból és harcias diplomatákból – elég a politizáló tábornokokból és elég a politikusból, akinek stratégiai szempontjai vannak. Elég volt a rémült köztársasági elnökből, aki könyörögve fordul a polgáraihoz, hogy mentsék meg a Rendet, ott kint a lövészárokban – elég a hóhérból, aki térdrehullva rimánkodik, hogy ne bántsam, mialatt a kötelet a nyakamra teszi.

Barátaim, gondolkodók, ti hárman vagy ti négyen, itt és túl a tengeren és még messzebb, a lövészárkon is túl, akikkel együtt álmodjuk ezt a hóbortos álmot: kezekkel hadonászva és szemmel hunyorgatva integetek felétek (mert szólni nem szabad): hagyjátok abba a gondolkodást! Ami itt történik, arról hiába gondolkodtok, abból hiába vontok le tanulságot, törvényt – amit ebből tanulni lehet, annak semmi hasznát nem veszitek odaát a Valóság világában. Ne gondolkodjatok, és ne szóljatok immár, várjatok türelemmel. Hagyjátok abba a méltatlan szélmalomharcot, e karakteri küzdelmet, önmagatokkal, a többiekért – ezekért, akik nincsenek, akiknek nem hiszem el többé, hogy valóságos emberek: mert ami hazugság, az nincs. Ne vérezzetek és ne áldozzátok fel magatokat, vértanúsággal nem érdemes, komikus tréfa volna az is, mint az álmodó ébredése, aki azt álmodta, hogy meghalt. Hagyjátok abba eszeveszett harcotokat a hazugság hidrájával: nem látjátok, hogy míg izzadva és lihegve vágjátok le egyik fejét, kettő nő ki újra a másik oldalon? Nem látjátok, hogy Hisztériával vitatkoztok, akinek zokogása kéjt és kacagása gyötrelmet jelent? Úgy tesz, mintha figyelne rátok, komolyan bólogat, s amikor azt hiszitek, meggyőztétek őt tévedéséről, a szív és értelem szavával: egyszerre vigyorogva kérdez valamit, ami nem tartozik a tárgyhoz, amiből kiderül, hogy ragaszkodik a tévedéshez, csak azért, mert az tévedés. Mit akartok ezzel a tömeggel, melynek minden tagja külön-külön igent kiált, együttvéve pedig nem-et?

És ti mind, akik szívetekből békét akartok és életet: ne szóljatok többé az ő érdekében. Igen, az Eszme már itt van közöttünk, őt nem kell már hívni hangos kiáltással – itt van már köztünk, imbolygó ködtesttel, láthatatlanul: most inkább hallgatni kell, hogy el ne riasszátok. Vigyázzatok, ó álmodók, az

Eszme itt jár valahol, melletted áll talán, vagy mellettem – csendben legyetek, ne mozduljatok, mert a hangos szótól elillan. Hagyjátok a szónokokat, akik e bolond álom bolond szótárából kölcsönzött nagyhangú szavakkal akarják őt előidézni, elkeseredve vitáznak egymással, és nem veszik észre, hogy ami itt fehér, az odaát fekete – ami itt hang, az odaát csend, ami itt szónoki remekmű, az odaát agyalágy dadogás. Ti várjatok és számoljátok szívetek verését, és higgyetek benne: majd, ha egy pillanatra, fáradtan és lihegve elhallgat a sok szónoklat és sürgöny és szempont és beszéd, beszéd, beszéd, akkor egyszerre megjelenik az ő világos, nevető arca fejünk fölött, és mi felébredünk.

Pesti Napló, 1917. december 22.

■ 1917. december 22-én ülnek össze Breszt-Litovszkban a fiatal Szovjet-Oroszország és a központi hatalmak, Németország, az Osztrák–Magyar Monarchia, Bulgária és Törökország képviselői, hogy a végleges béke megkötéséről tárgyaljanak. 1917 karácsonyát szinte minden magyar lap „A béke karácsonya"-ként köszönti, ilyen és hasonló címek alatt ünneplik azt a tényt, hogy a számunkra legsúlyosabb vérveszteséget okozó keleti fronton végeszakadt a háborúnak. „Az orosz karácsony" címmel ír vezércikket a *Világ*ba Jászi Oszkár, „Karácsonyi könyörgés a békéhez" címmel verset a *Komáromi Lapok*ba Tuba Károly. „Breszt-Litovszk felé néz most a vágyódó, gyötrődő, nyomorult emberi faj, és onnan várja a megváltást" – jegyzi fel Lovászy Márton „Szeretet és gyűlölet" című ünnepi írásában a *Magyarország* hasábjain. „Breszt-Litovszkban lángol most Európa népeinek, a kelet- és a közép-európai milliónak karácsonyfája, azoké, kik telve jóakarattal a békére készülnek..." – A *Pester Lloyd*ban, az „haute finance" lapjában olvashatók az ünnepélyes szavak. Ugyanennek a cikknek szerzője azt jósolja, hogy ha majd késő nemzedékek 1917-re emlékeznek, nem a hadjáratokra, hanem Breszt-Litovszkra gondolnak.

Vallásos szemléletű emberek egyenesen csodás összefüggést keresnek, misztikus jelentést vélnek felfedezni abban a véletlen körülményben, hogy a béketárgyalások éppen karácsony táján kezdődtek. „Ex oriente lux!" „Keletről jön a fény" – ekkor

éled újjá ez a Betlehemre utaló szólás, de e pillanatban új értelmet nyer: Oroszország veszi át sok keresztény hivő szemében Betlehem szerepét.

Leninben sokan „új megváltót" látnak. Ezt a szemléletet Pásztor Árpád *Az Est* karácsonyi (1917. december 25-i) számában megjelent szép verse – (az első magyar költemény Leninről) – többek között e sorokkal fejezi ki:

Lenin

Új Krisztus jött. De oly közel ma még,
Hogy fel sem éri ez a nemzedék
S nem súgja szent érzések percein:
Lenin! Lenin!...

Termő lombbá lettek a fegyverek,
Testvérekké lettek az emberek,
Karácsony volt a föld térein...
Lenin! Lenin!

■ Jóllehet az oroszországi keresztény egyház naptára szerint csak két héttel később köszöntött be a karácsony, lapjaink egy része az eddigieknél is inkább aláhúzta a gondolatot: az öldöklés és világégés idején keleten éppen *akkor* kongatták meg a békeharangot.

A vidéki sajtóban különösen nagy számmal találhatunk ilyen cikkeket. Közülük csak egyet idézünk: Bors Lászlóét, kit később, az 1919-es proletárforradalom bukása után, mint a soproni sajtódirektórium egykori biztosát fehérterrorista tisztek vadállati kegyetlenséggel meggyilkoltak.

Bors László itt következő írása is karácsony ünnepi hangulatát tükrözi, de cikkének befejező soraiból az is kitűnik, hogy ő már túljutott a költőtársait jellemző vallásos szemlélet szűk korlátain:

Karácsony / BORS LÁSZLÓ

Ez már a negyedik karácsony, mióta a bűnbemerült emberiség elfordult a Jézustól és vérben, Báthory Erzsébet és Boleyn Anna perverz fürdőjében fürdik. Van-e még valami, ami a világ lelkiismeretét fehérre mossa, megtisztítja a borzalmaktól? Zöldül-e még remény számunkra valahol? Ó, élet szíve, ember, a pusztákon Csicsikov trojkája cseng és száguld végig, mint egy rémes rongyszedőé és Csicsikov ma is holt lelkeket vásárol. De karvaly kezeit dörzsöli vidáman az uzsorás, hiszen a pénz ma olyan olcsó, és a lélek is olyan olcsó, Csicsikov jó üzleteket csinál. Jaj, földdel van tele a holtak szája, a holtak nem esznek többé karácsonykor mézet és diót – de vajon a mi számunkra van-e feltámadás? Mert talán mindenki bűnös, aki él, nemcsak a köpcös Clemenceau, a szikár Lloyd George, a sivár Tisza és a neuropatiás orosz cár. Mi, akik lélekringató angyali énekre figyelünk mostan, akiknek közeli békét hirdetnek talán a karácsonyi harangok: hogy ébredünk majd lidérces álmainkból, hogy lesz két lábunk az egylábúak mellett és milyen lesz életünk a holtak felett, akiknek hazajáró lelke lengeti a zászlókat és a fák leveleit.

Karácsony, drága ünnep, a világ megzavarodott lelkiismeretét add vissza minékünk. Add a hitet nekünk, hogy lebírhatatlan, hatalmas istenek gonosz játékszerei voltunk e négy fekete esztendőben, vedd el sanyargó lelkünkről és testünkről a bűnnek bíborpalástját, aminek bíbora vér, a mi szeretteinknek legdrágább vére. Egy csillagot küldjél Betlehem és Karácsony, egy csillagot a mi jászolunk fölé, egy csillagot, ami haza vezérelje azokat, kiket napkeleti királyoknál ezerszer jobban várunk és ami visszaadja nekünk a mi békességünket. Kandiduszok vagyunk mi már mindnyájan, lásd Karácsony, optimisták, akik művelni akarjuk a mi véráztatta kertjeinket és szeretetben akarunk élni embertársainkkal. Négy esztendeig farkasok voltunk, mert a világ áldozati bárányait ezekké kényszerítették, de ma már tiszták és jók akarunk lenni, mi, mindnyájan, angolok, franciák és olaszok, oroszok és magyarok, mi fehérek, sárgák, feketék, mi emberek, akiknek legjobbjait baromként áldozták az idők legnagyobb hekatombáján e világ hatalmasai.

A mi szívünkben remény van és bánatunk érclelkű hegyi ta-

vát már csókolgatják a sugaras béke karácsonyi, isteni csókjai. Zord északon, messzi keleten és Ázsiában, egy hosszú fronton már barátkoznak a milliónyi rokonlelkek innen és túlról, de délen, a drága országban, ahol a citrom virul és a legszebb népmesék honában, Flandriában és még sok egyebütt: halál sikolt most is a rémes éjjeken és karácsonyi vártán golyó száll jámbor szívekbe, acélsisak szorít drága fejeket, amelyekről le szokták a kalapot kapni, mikor éjféli misére csendültek meg a falu harangjai.

Már hallatszik hangja a békeharangnak, tompán még, mintha egy nagy tó fenekéről jönne, mint a székely népmesében. Már szent tűz pislog felénk a ködbevesző ormokon. Most egy vizionárius kellene ide, mint az isteni Dosztojevszkij: Karamazov Aljosája, aki az orosz pusztai kocsmában is felismerte a mi Urunkat, a Jézust. Jézus, szegény elfáradt vándor, talán a békét hozza. Hozza a megnyugvást e világ meggyötört, hétszeresen keresztre feszített ártatlanainak, de szelíd szemében a rettenetes villámot hozza, amely előtt meg fognak reszketni e világ hatalmasai, akik e rémséget okozták és kolosszusi agyaglábaik leomolnak.

A megváltás ünnepén, az idei karácsonykor, a világ urai a bűnösök, a világ megváltójára, Oroszországra vessék szemeiket. Ott vöröslik az ég, de ez csak őket ijeszti – mi sóvárgó szemeinket legeltetjük a vörös égen feltűnő béke szivárvány színein. *Újvidéki Hírlap*, 1917. december 24.

■ Szinte feleslegesnek látszik mindehhez hozzáfűznünk, hogy a békés fordulat egyes ünneplőit nem a béke felett való tiszta öröm vezette. Felfedezhető olyan törekvés, hogy, miután már a tárgyalóasztalhoz kényszerültek, ezt a tényt minél inkább úgy tüntessék fel, mint saját erőfeszítéseik eredményét. El akarták homályosítani, hogy a kezdeményezés a bolsevikoktól, a nyomás a magyar, német és osztrák munkástömegek részéről jött.

Szemünket dörzsölve olvashatjuk e napok sajtójában a klérus „legkorszerűbb" ideológiája kimunkálójának, annak a nem sokkal korábban háborús uszítást folytató Prohászka Ottokárnak írását, kit Móra lapja joggal sorolt „a béke útonállói" közé. Prohászka frissen, gyorsan felismerve az „új követelményeket" 1917 decemberében a tömegek vörösbe forduló hangulatához

igazodik, és a *Kalocsai Néplap* december 22-i számába „A békevágy karácsonya" címen így ír: „A piros, véres, helyettesítő szeretet most veti vörös fényét a harcterekről a karácsonyi jászolra... Az önző kapitalizmusnak gyújt alá, a jobb, igazságosabb társadalmi és gazdasági rendért, a békéért harcol a diplomácia, a pápa és az orosz forradalom." Ugyanő, ki nemrég a háborúnak, mint a megtévedt emberiség büntetésének fátumáról írt és prédikált, most versenyfutásra kelve a gyűlölt „vörösökkel" „eljut" a megállapításig: „A háború nem az Isten akarata, hanem förtelem, vadság és bűn."

S a kép kiegészítéseként említjük meg: ugyanezt, az „idők követelményeinek megfelelő" írást leközli december 25-én az *Alkotmány* is, az az egyházi újság, mely, miután az elmúlt hetekben közreadott jóslatai ellenére Szovjet-Oroszország nem omlott össze, karácsonyi számában a következő, külföldi forrásból vett hírrel is megörvendeztette a „trónok rendíthetetlenségében" még hivő olvasóit:

„A bolsevikok nem idegenkednek a gondolattól, hogy egyezségre lépjenek a Romanov-családdal. Alekszandrovics Pál nagyherceg négy napig volt vendég a Szmolnij Intézetben, és állítólag Lenin és a bolsevikok a legnagyobb tisztelettel vették körül..."

De ezekben a hetekben még igazat is írhattak a lapok a bolsevikokról.

Mintegy karácsonyi „hangulat-cikk-ként" jelenik meg egy vidéki lapban az alábbi erősen polgári szenzációhajhász stílusban megírt, de kordokumentumként mégis érdekes riport:

Lenin szabadította ki orosz fogságból Dömötör nagyváradi honvédszázadost / KATONA BÉLA

Végig a békét váró orosz földön. – A pétervári véres napok

A nagyváradi honvédtisztek között egy nyúlánk, fess százados tűnik fel két nap óta. A háború első napjaiban került el Nagyváradról, ahol jól ismerték, szerették a merész fellépésű, de meleg szívű katonát. A háború előtti Várad – de ó hol van ez már –

jól emlékszik *Dömötör* Béla századosra, a négyes honvédek tisztikarának népszerű tagjára. Ez a százados ma úgy sétál itt megint a váradi korzón, úgy hallgatja megint a cigányt a kávéházban, mintha a fölötte elvonult három év röpke néhány hét lett volna, s az elmúlt évek nem a hadifogság érdekes, de bús napjait hozták volna rája. Dömötör százados most jött haza, két napnak előtte, s fogságból való szabadulása összeesik azokkal az időkkel, amelyek Oroszország számára a világtörténelem legérdekesebb lapjait biztosítják. Sőt, növekszik jelentőségében Dömötör századosnak Oroszországból való szabadulása azon a ponton is, amely közeli érintkezésbe hozta a most való időfordulás legnagyobb személyével: Uljanov *Leninnel*, az orosz kormány szocialista elnökével.

Moszkvában történt meg, hogy a fogolytranszportot, amikor a vasúthoz vitték, hogy Szentpétervárra szállítsák, a nép körbefogta és úgy kiabálta:

– Mondjátok meg otthon, hogy kössük már meg a békét.

És a nép éljenezte nyíltan, bátran a békét, pedig ilyenért néhány hónap előtt Szibériában még halál vagy legalább is kancsuka járt.

A béke születésnapja

Az orosz fővárosba: Szentpétervárra november hó 3-án robogott be a vonat, a hazatartó magyarokkal. Az itt tartott vizsgálat csak *félig* találta rokkantaknak a magyar tiszteket, s így hazajutásuk kezdett veszedelemben forogni.

Pétervárott ekkor már a bolsevikiek kezdtek urak lenni. Kerenszkij bukása bizonyos volt. A három magyar tisztet egy nagy közös kórházba szállították. Innen, november 5-én villamoson kivitték a 109-es tüdő-invalidus kórházba Dömötör századost. Ez a kórház ott állott a Finn-öböl partján. Ablakaiból tisztán látszott Kronstadt, s a Péter-Pál erőd falai ott meredeztek a szomszédságban...

November 10-én, szombat este felé hatalmas dörej rázkódtatta meg a falakat. Aztán újabb dördülés. Mindig sűrűbben. Az utcán előbb csak tovasietők emberek. Aztán puskatűz. Majd géppuskák kattogtak a Néva partján. Az alkonyatban a kórház ablakából látni lehetett, hogy Kronstadtban Pétervár felé vil-

lognak az ágyúk torkai. A kórházat őrző katonák nem titkolóztak. Bátran kiáltották:

– Most jövünk mi! Kerenszkij menekül...

Hordágyon vittek az ablak alatt polgárokat. Majd daloló tömegek jöttek. Távolból, közelből kiáltások hangzottak:

– Zsivijo Lenin [Éljen Lenin]*... éljen a béke...

Másnap megtudták a magyar hadifoglyok, hogy Lenin és Trockij kerültek az orosz nép élére. Ezeknek a szocialista vezéreknek egyetlen programja volt: megkötni azonnal a tisztességes békét. És a pétervári hangulat, amely a véres, küzdelmes átalakulás nehéz napjait, a cárizmus letörésének keserves megpróbáltatásait átélte, mintha a boldog elkövetkezések bizodalmát tükröztette volna. Zászlók lengtek a falakon. Parádés ruhába öltöztek a pétervváriak. Ünnep volt. A béke születésnapja.

Lenin és a magyarok

Aztán még jöttek hírek arról, hogy Kerenszkij megtámadta a fővárost, de visszaverték Gatcsináig, a Pétervárral szomszédos községig. Néhány nap múlva Kerenszkij végleges vereségét jelentették a lapok. A dán megbízott, aki az ellenséges országok alattvalóinak védelmét vállalta, boldogan hozta a hírt a magyar tiszteknek:

– Itt a béke!

És a magyar tisztek, akik most már izgatottan lesték a tovább indítás percét, s a felfordulásban nem épp kellemesen konstatálták, hogy megfeledkeztek róluk, instanciával fordultak a kormány új fejéhez: Leninhez, hogy hazaindításuk iránt intézkedjék. A dán megbízott felkereste Lenint, s elébe terjesztette a magyar tisztek óhaját.

Másnap már jött a dán megbízott, sőt, rövidesen jött egy autó is, amelyen egy miniszterelnöki tisztviselő érkezett, s jelentették, hogy az urak: hét magyar, három osztrák és két török tiszt az esti gyorsvonattal elindulnak Tornio felé. És este csakugyan végigszaladt két automobil a Nyevszkij Proszpekten, s tizenkét ellenséges tiszt helyet foglalt a torniói gyorsvonatban.

* A szerző szerb-horvát nyelven írja az „éljen"-t, nyilván nem tudott oroszul, és feljegyzésében így rögzítette a hallottakat.

A vonat elindult, a pétervári ívlámpák még egyszer felfényleltek, a kronstadti erőd sziluettje távolodott... s három év után útban voltak hazafelé a hazavágyó magyar katonák...
Nagyváradi Napló, 1917. december 24.

■ A népi indíttatású, 48-as plebejusi hagyományokon nevelkedett, a háború embertelenségét határtalan felháborodással elutasító Móra Ferenc karácsonyi vezércikkében bátran mondja ki: „Nem a kis államférfiak, se a nagy hadvezérek", hanem a nagy katasztrófa kárvallottai millióinak kezéből kapja meg Breszt-Litovszkban az emberiség az áhított békét.

Várjuk a csodát / MÓRA FERENC

Az első három karácsony elmúlt fegyverszünet és békeremény nélkül s a negyedik szent ünnep hajnala még mindig talpig vasban találja a világot, legföljebb a sisakrostély van felütve, hogy a békeszellők szabadon simogathassák a fáradt arcokat. A képzelet azért még mindig hóban rózsálló vérfoltok nyomán viszi el minden szeretetünket szegény hőseinknek, hazudva nekik szép meséket a boldog hazáról, a nyugalmas otthonról, a megelégedett családról, szalmátlan betlehemi jászol langyos illatáról.

Meddig kell még hazudoznunk magunknak is, ellenségnek is, barátnak is? A negyedik karácsony áhítatos hangulatában meg fog-e születni a breszt-litovszki jászolban a megváltó, aki leveszi az emberiség fejéről a töviskoszorút, aki új fényt és új tartalmat ad megvert életünknek, aki felemel bennünket magához a mennyországba? Mert ma már az istentagadók és pogányok is tudják, hogy igenis van mennyország: a béke.

És mintha csakugyan angyalok szárnya suhogna a befagyott ablakokon és a havas lövészárkok fölött, a béke sohasem volt közelebb, mint ezekben az ünnepi órákban, mikor a nemzetek a háborús szolgaság béklyóiban karjaikat kitárják az ég felé, várván a csodát, amelynek végre el kell következnie. A katonák szerteszét a föld minden lövészárkainak szennyében ma ugyanazt érzik, egy pillanatig nincs ellenség, a lőrésekből nem ólom-

golyók, hanem ólomnál nehezebb sóhajtások repülnek, a patrujok a drótmezők labirintusában, derékig a hóban, nem az ellenségre lesnek, hanem fel a sötét mennyboltozatra. A karácsony minden diplomáciai jegyzékváltás nélkül meghozta a békének egy pillanatát. És ez olyan a nyomorult emberiségnek, mint a szomjasnak a gyűszűnyi forrásvíz: még szomjasabbá teszi; mint az éhezőnek egy csipet kenyér: még dühödtebb éhségre ingerli. A békének ez a rakétás felvillanása még fokozza epedésünket, mondhatatlan és végtelen vágyakozásunkat békés örömök, békés pihenések, békés boldogságok után.

Nem, nem a kis államférfiak, se a nagy hadvezérek szavából, vagy kezéből kapja Európa a békét: negyedfél esztendő borzalmai, kiábrándulásai, gaztettei, az emberiség közös gyalázata, negyvenegy hónap minden napjának és minden órájának véres emlékei, sok millió behorpadt sír, sok millió mankó kopogása hozza azt közelebb, közelebb...

Nincs többé se gonoszság, se ostobaság, se gyávaság, se eszefelejtett gőg, se hatalmi hóbort, se nacionalista téboly, amely még egyszer hurkot vethetne a nyakába és elvermelhetné.

Szegedi Napló, 1917. december 25.

■ Csaknem azonos következtetésekre jutott a Mórához hasonlóan harcos humanista szemléletű Szini Gyula is az itt következő cikkében:

Új demokrácia

Demokrácia! Ez a forradalmi szó, amelyért valaha Petőfink elesett, ma világszerte kitűnő útlevél miniszteri tárcákhoz. És ha tíz évvel ezelőtt még demokrácia volt, ha a mágnás lekezelt zsidó bérlőjével, minek nevezzük azt, hogy a világ sorsát átlendítő breszt-litovszki béke-asztal alatt az osztrák diplomata lakkcipője rugdalja a muzsik sáros csizmáját és a bajor királyi herceg lefotografáltatja magát egy nővel, aki Szibériában elszokott: a fűző viselésétől?

Demokrácia! A francia forradalom guillotinejának lecsöpögő arisztokrata véréből támadt sárkány-ivadék ma táncos medve,

amely kormányoknak kedves zenére kering. De figyeljünk arra az új demokráciára, amivel az orosz bolseviki forradalom kiverte a régi világ fenekét. Tudjuk mindnyájan, hogy ez nem az a demokrácia, amit nyomban a francia forradalom után kisajátított a maga számára a burzsoázia. Abból a demokráciából született meg Napoleon és a nemzetiségi kérdés és a tizenkilencedik század minden háborúja, hogy végül kirobbanjon az 1914-iki nagy világkatasztrófába.

Ez a mai orosz forradalom a vértől való undorodásnak a gyermeke. Utálja és bűnnek mondja a háborút és megmásíthatatlan béke-akaratát hovatovább rá is tudja kényszeríteni a világra. Honnan van az a hallatlan erkölcsi diadala ennek a muzsikkormánynak, hogy az egész világ csak reá figyel?

Onnan, hogy ezek az egyszerű munkások, parasztok és katonák minden diplomáciánál hamarább rájöttek arra, hogy mi kell a világnak. Mert mindig egyszerű és szegény emberek voltak azok, akik belelökték a világba az új jelszót, amitől ez a sárteke másfelé kezdett forogni. Gondoljunk a názáreti ács fiára, gondoljunk a wittenbergi szerzetesre, gondoljunk a francia forradalom nadrágtalanjaira.

A breszt-litovszki orosz békebizottság hat pontja annak az új hitvallásnak látszik, amely új út felé fogja terelni az emberiséget. A háborútól való iszonyat, az erőszakos hódítás gondolata nélkül való nyílt diplomácia, szóval a modern pacifizmus alkotja ennek az új orosz demokráciának a lelkét. És úgy érezzük, hogy a világ legszörnyűbb háborújából természetszerűen fog megszületni az új demokrácia, amelynek többé már semmisem állhatja útját.

Szini Gyula

Déli Hírlap, 1917. december 29.

■ A fiatalon (1918-ban) elhunyt tehetséges Pilisi Lajos író, költő, publicista ugyancsak az idők hangulatát kifejező szép versével vett búcsút 1917-től egy rendezvényen.

Szilveszter estén a Vigadóban elmondja Beregi Oszkár

Emberek...
Sír, sír az év, jaj-év, a jajjaj-év
És kürtök búgnak föl kelet felől:
Emberek, emberek...
Tető, torony kiholt, sötét a rév
Kovát, acélt,
Csihold vén mécstartó, csihold
Tüzet, tüzet az ormokon!

Emberek...
Hová eresszünk hidat, láncokat,
Mely partot marjon dermedő kezünk,
És görcsös ujjaink mibe fogózzanak?
Hol int egy mécs, egy hófehér karó,
Hol vár egy csáklya, hogyha érkezünk,
S a vak öblökben, mely planéta gyúl:
Oroszlán, bak, nyilas, vagy skorpió?
És kit mutat, ki lesz ott újra úr:
Heródes tán, vagy jő egy ácslegény?
S ha ünnepet tesz: új keresztelőt,
Tisztul-e abban gazdag és szegény,
És tart-e gyertya-szentelőt?
Kit hoz az év, és milyen ünnepet:
Az Úrnap, újra csak uraknak napja lesz,
S a tömjén újra értük füstölög?

S kit csontunk fűtött, míg felengedett:
Arany ekének fekszik el a rög?
Ó sarlós boldogasszony, hol kaszálsz:
Újra mi asszonyinknak méhibe?
Hej emberek: ide, ide!
Tikkadt ölek és elszabott karok
Bénák, vakok, sok milljó bús cseléd
Ki, ki, mi bennetek rekedt:

Az óhajok szavát, a sóhajok nevét
Sikoltsátok, sikoltsatok,
Az égig reszkessen szavunk
Mi élni, élni akarunk!
A szánk, ölünk, kezünk, mannára vár,
Csodáját lessük öt kenyérnek, halnak,
Olajos korsónk megtöltetlen áll,
Csodát a béna lábnak, karnak.
Kiáltsatok, kevés a perc,
Az óra éjfelet ketyeg
Emberek, emberek...

Az óra tizenkettőt üt

Kelet felől az alkony-ég, bíborrá színesül,
A csillagok kirezgenek a fellegek mögül:
Most jön az év és most jön a gálya
Erre, csak erre!
Száz remegőnek, száz keze várja
Erre, csak erre!
...Száll a vitorla, s fenn a fedélen
Összeverődnek a messzi fiúk
Csördül a lánc, megnyikkan a borda,
Reccsen az árbóc, s méla dalukba
Fütty belerikkant, szél belesúg.
Loccsan a hab, meghorpan a hullám
Rá a hajóél vízbemerül:
Most ki a partra, az ki akarja,
Egy akarattal mind nekidül
És húzza, csak húzza!
Pattan a vézna, gyönge kötél,
Hull a vitorla és a hajóról
Harsona hangot görget a szél.
Ex oriente lux!
Testvérek, emberek,
Elérkezésünk ünnepén,
Halljátok új idők szavát,
Így rendelé nálunk egy ácslegény:

– Ameddig – mondják – gömbölyű
Ameddig – látjátok – kerek,
Kifutni onnan nincs hová.
Legyen tiétek emberek!
A törvény az: hogy völgyön és hegyen
Ki mit vetett, övé legyen,
A tűz, a víz legyen közös,
S hunyjon ki minden üstökös!

Emberek, emberek...
A messzi, messze keleten
Hol sűrű tél havaz:
Harsona zeng egy hegytarajon,
Bolondok mondják: forradalom,
Ezerkilencszáztizennyolc
Fehér hajóknak kürtje az.

Világ, 1917. december 30.

■ A kételkedők, a diplomaták, felelős politikusok ígéreteiben annyiszor csalatkoztottak a breszt-litovszki tárgyalások napjaiban sem mernek fenntartás nélkül hinni. Ez érződik Kosztolányi alábbi lírai elmélkedésén:

Ábránd egy szóról / KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Arra gondolok, hányszor mondják ki most naponta, minden órában, minden percben, széles e világon ezt a szót: béke. A német azt sóhajtja: Friede, a francia: paix, az olasz: pace, az angol: peace, az orosz: pokoj, a török: szaalem. A különböző szavak betűi mögött pedig egy végtelen egységes vágy lüktet. Most, mikor van egy kis esély, hogy ezekből a betűkből valóság is válik, egy hiszékeny negyedórában, sokszor egymás után kimondom, magam elé, a bűvös magyar szót, hogy elzsonguljon az értelme, és megfeledkezve a jelentéséről, semmi mást ne érezzek, mint a hangzók érzéki hatását. Földobom a szobámban, hogy világítson mint egy szalonrakéta és illattal szórja tele a levegőt. Egy egész ívet telerajzolok vele, hogy megfájduljon

a kezem és a szemem. Úgy érzem, ezt kellene most tenni mindenkinek. Az emberiségnek, akárcsak a vásott tanulóknak, büntetésből, százezerszer, milliószor kellene leírnia és nem is lenne szabad mást gondolnia hosszú ideig, mint ezt, mindig és mindig csak ezt: béke, béke, béke...
Pesti Napló, 1918. január 1.

■ A cikkek megjelenési sorrendjéhez igazodva érkeztünk el az alábbi beszámolóhoz: 1917. december 2-i keltezésű, de csak később, a Szegeden megjelenő *Délmagyarország* 1918. újévi számában jelent meg. A cikk témája: hogyan kezdődtek a frontbarátkozások?

Az első békebarátkozás a fronton / REISINGER JÓZSEF

Harctér, 1917. december 2.
December második volt. Éppen olyan szürke, csendes, gondterhelt félelemmel teljes nap, mint a többi. De azért ez a nap – úgy gondolom helyet parancsol magának a történelem feljegyzései között.

A frontban a bakák már a kora reggeli órákban szedelőzködtek, hogy a mindennapi egyforma munkához lássanak. A három méter mély futóárokban serényen dolgozgatnak, csak a figyelő posztok állanak a kilövő rések előtt, hogy éberséggel őrködjenek a bent dolgozók nyugalmára.

De amint később megtudtuk, ez a nap mégsem lett olyan szürke, közömbös, mint a többi, mert reggel, úgy kilenc óra tájban az oroszok állása szokatlanul hangos volt.

Az egymás után következő hatalmas éljenzések, nemzeti dalok zengése, a zene erős, szilaj akkordjai valami örömünnep előjeleit mutatták.

A nagy lármára figyelő őreink figyelmesek lettek, s nyomban bejelentették is. A Lenin-kormány béketörekvése már akkor eljutott hozzánk, és sejtettük, hogy itt valami készül.

Bakáink abbahagyták a munkát, kiugráltak a lövészárokból s most már mindannyian figyelmesek lettek a nagy zsivajra, melyből azonban látni semmit sem lehetett.

Budapest, december 30 (52.) 2612. szám Ötvenedik évfolyam, 1917

BORSSZEM JANKÓ

ALAPITOTTA: CSICSERI BORS
SZERKESZTIK: MOLNÁR JENŐ és BÉR DEZSŐ

Előfizetési ár: Egész évre 30 korona. Félévre 15 korona. Negyedévre 7.50 kor. Egyes szám ára 60 fillér

Telefon: Felelős szerkesztő 33-34. Művészeti szerkesztő 61-65. Kiadóhivatal 129-65. Megjelenik minden vasárnap

Szerkesztőség: Károly király-út 4

Kiadóhivatal: József - tér 13

Szilveszter éjjelén

Nikoláj, a „lohndiener". Uram vege a mulatozásnak Zaóra!

De nem sokáig tartott a bizonytalanság, mert az oroszok állásából lassanként fehér zászló emelkedett a magasba. Mindjárt tudtuk hányadán vagyunk. Gyorsan előkerültek a hátizsák fenekéről a hóköpenyegek, azokat rudakra szegezve mi is kidugtuk frontunkon, jeléül annak, hogy viszonozzuk a békebarátságot.

Aztán egy orosz közlegény lépett fel az állások tetejére, s harsány hangon szólott át a mi oldalunkon ácsorgó bakákhoz.

– Akarjátok-e, hogy béke legyen?

– Hogyne akarnánk – szólnak át a mi frontunkról.

Erre aztán nálunk is, az oroszoknál is hemzsegett a katona az elátkozott lövészárok földhányásán.

De ez a barátkozás nem sokáig tartott. Az orosz tisztek leparancsolták legénységüket az állásokról. A mieinknek is megtiltották a komázást.

Rövid idő múlva egy orosz százados közeledett felénk a sűrű drótakadályok között. Bizonytalan lépésekkel jött, de annál elszántabban. Amikor a mi drótakadályunkhoz ért, átszólt hozzánk:

– Van-e tiszt közöttünk, akivel beszélhetne? – kérdi.

Bakáink előbb még viccnek vették a dolgot, majd az orosz tiszt arcán hirtelen pirosság támadt, s szinte dühösen szólt:

– Nem játszani jöttem. Az orosz hadsereg azon embereinek megbízásából jövök, akik ezen a frontrészen állanak.

Erre aztán kilépett a lövészárokból egy magyar főhadnagy, s a két front között egymáshoz érve kezet fogtak, majd francia nyelven beszélgetésbe kezdtek.

– Oficer [Tiszt]? – kérdi az orosz.

– Igen – felelte a főhadnagy.

És mintha felvágták volna az orosz tiszt nyelvét, úgy ömlött belőle a szóáradat.

– Békét akarunk, mert agyongyötört, félrevezetett országunkat csak ezzel menthetjük meg. Azért jöttem, hogy ezt tudomására adjam ennek a frontrésznek is.

– Azért küldtek engem – mondta –, hogy ezt nektek megmondjam, és hogy felszólítsalak benneteket, kérdezzétek meg népeitektől, elfogadják-e a mi békehajlandóságunkat, mert mi nem akarunk tovább harcban állani. Kérdezzétek meg, hogy nem elégelték-e még meg ezt a haszontalan vérontást? És ha igen,

úgy várjuk a választ, addig is hagyjátok kint a fehér zászlót, mint a béke első szimbólumát.

Ezzel távozott.

Ez volt a mai béketárgyalás első momentuma, mely után következtek a fegyvernyugvás, majd a fegyverszünet és végül a ma folyó béketárgyalások.

Délmagyarország, 1918. január 1.

■ A néhány hónap alatt, mikor az eszeveszett oroszellenes uszításban lélegzetvételnyi szünet következett be, friss szemmel vetnek számot az írók is a magyar–orosz kulturális kapcsolatokkal. A figyelem azokra az emberekre terelődik, akik az orosz nép, az orosz irodalom közvetlen ismerőjeként ki tudták vonni magukat a fékevesztett uszítás hatása alól.

Az *Esztendő* című haladó irodalmi lapnak – főszerkesztője Hatvany Lajos, szerkesztői Karinthy és Kosztolányi – első számában jelenik meg az alábbi riport Szabó Endrével, ki az orosz irodalom magyar nyelvre való átültetésével úttörő szerepet töltött be. Mennyire más, mennyire új lehetett a hazugságoktól és rágalmaktól elvakított riporter számára is az, amit az agg költőtől az orosz katonákról, az orosz népnek a magyarok iránti szeretetéről, a magyar kultúrértékek oroszországi megbecsüléséről hallott, ha beszámolóját így fejezte be: „A kérdező ámulva hallgat ezekre a szavakra..."

Látogatás az orosz írók első igazi tolmácsolójánál

Budapest. január.

Muszka dolgok. Ezen a fehér, idilli télen, mikor a béke sejtése úgy kóválygo a levegőben, mint a karácsonyfák fenyőillata, egy havas, sötét délutánon beszélgetünk az „Otthon-kör"-ben Szabó Endrével, a jeles költővel, az orosz irodalom barátjával. Ő volt a boldog békeidőben az összekötő kapocs az orosz és a magyar irodalom közt, a mi irodalmi diplomatánk. Ki tudja, hogy mikor mehet Szentpétervárra hivatalos magyar diplomata, és mikor jön az orosz hivatalos diplomata ismét Budapestre. Egyelőre

az irodalomnak adjuk át a szót, mely belátóbb és engedékenyebb, mint a politika.

Az öregúr, a „Raszkolnyikov" és annyi orosz remekmű kiváló fordítója fekete házisapkában ül egy asztalnál, szemüveg van orra nyergén, olyan így, mint egy bolseviki. Szeme fölragyog, mikor az orosz béke lehetőségéről esik szó:

– A muszkák – sóhajtja maga elé –, most már talán beszélhetünk róluk. Szerettem volna a háború elején is megszólalni, de attól tartottam, hogy félreértenek. Mikor a művelt franciák és angolok tajtékoztak a gyűlölettől, a „barbár" oroszok hallgattak. Egy fogoly orosz katona naplójában olvastam: „Adtunk a fogoly huszároknak cigarettát, almát, kenyeret, amink volt." Rendeletet kellett kiadniok az orosz hatóságoknak, hogy nem szabad annyira barátkozni a mi katonáinkkal, akik orosz fogságba kerültek, s tilos annyit kocsikáztatni a tisztjeinket. Mert a muszkák szívesen kocsikáztatták őket. A szentpétervári akadémia pedig egyetlen német vagy magyar tudóst se zárt ki.

Kérdezzük, milyen kapcsolatai voltak az ittlevő orosz foglyokkal? Rákosligeten, minthogy Szabó Endre ott lakik:

– Sokat jártam közöttük – mondja – és boldogok voltak, mikor az anyanyelvükön beszéltem velük. Alig találkozott köztük egy-két analfabéta, sőt még egy mordvin fiú is, aki orosz iskolát járt, s otthon földmíves, kimondhatatlan ragaszkodással hordta a hóna alatt azt a szokatlanul nagy és vastag könyvet, melyet neki olvasásra adtam, még olyankor is, mikor egy rákosligeti pék szolgálatában a kenyeret kihordta. Érdekelte a könyv: „Agrarnij Voprosz" [„Az agrár-kérdés"]. A többiek szívesen olvasták könyvtáramból Turgenyevet, Gogolt, Csehovot, de kivált Tolsztojt. Tudnak róla, hogy Tolsztojnak otthon eltiltott iratai is vannak. S minthogy nekem ezekből is volt egy rakás, nagy érdeklődéssel kértek ezekből is. A községünkben foglalkozó foglyokon igyekeztem segíteni, amennyire módom volt rá. Voltak elintézni való dolgaik, de nem tudták melyik véginél fogják meg. Írtam tehát az esztergomi fogolytáborba, hol előzékenységre találtam, pártfogoltjaim dolgát elintézték. Ezért egy vasárnap küldöttségszerű látogatást tettek nálam, s egyikük – egy értelmes kőműves – így szólt: „Andrej Andrejevics! Cseszty csesztyju! Becsületért becsületet! Ön nagy szívességet tett velünk, szegény szerencsétlen idegenekkel, fogadjon el hát tő-

lünk is hálánk jeléül valamit, amit az isten nekünk adott." És átnyújtott egy kis csomag orosz teát, egy kis csomag orosz cigarettát. Szabadkoztam, hogy nagyobb szükségük van nekik ezekre, de annyira megbántódtak, hogy aztán szó nélkül elfogadtam a viszonzást. Jellemző adat ez a „tempózásra", ami nálunk is gyakori szokás.

– Gyűlölik-e a németet?

– Szó sincs róla. A német embert tréfásan Karl Karlovicsnak mondják. Mert tudni kell, hogy sok náluk a német, kivált a gazdatisztek, kereskedők, kolonisták, sőt régebben a tanárok is. Gúnyos lenézéssel „kolbásznyik" [virslis] a német neve, de azért szíves bonhomiával [jólelkűség] látják maguk közt ezt az idegent. „No, Iván, mit csinál Karl Karlovics? Megszokott már nálunk?" „Hogyne! Nem is német az már, hanem orosz." „Miből gondolod?" „Abból, hogy már egészen úgy fújja ki az orrát, mint a mi béresünk – márhogy a markába." De ezen a hangon beszél az orosz paraszt az angolról is. „Mégiscsak nagyszerű nép az az angol, Iván; az találta ki a vasutat." „A vasutat? Ah, mosenyik anglicsanyin! [Ah, csaló angol!] Hiszen a vasutat tulai orosz ember találta ki: megcsinálta a mi emberünk a szamovárt, az angol aztán csak kereket rakott alá és azt mondta: nesztek, itt a vasút." Mintha csak Eötvös Károlyt hallaná az ember. A teafőző szamovár nagy szerepet tölt be az orosz népéletben. A legnagyobb szegénység jellemzésére azt szokták mondani, hogy „még szamovár sincs a háznál".

– Hogy ismerte meg az oroszokat?

– Fiatal koromban én is vérszopó, piszkos, szinte emberevő fajtának tartottam őket. Reviczky Gyula terelte rájuk a figyelmemet, aki németül olvasta az orosz írókat. Addig vitatkoztam vele, míg megtanultam oroszul. Sok orosz író járt a kezemre, tanulmányom megkönnyítésére. Csehov is, aki akkoriban kezdő író volt. Feladatom pedig akkoriban nagyon népszerűtlen volt. Mikor mindjárt kezdetben egy nagyobb rangú hivatalnokunk meglátott hónom alatt egy orosz könyvet, megdöbbenve kérdezte, hogy mi az? Oroszul olvasok? – és aggodalmasan fejet csóvált. Szilágyi Dezső is mindig ingerkedett velem, „muszkavezető"-nek titulálván, persze, csak tréfából. Gyulai Pál pedig egyszerűen mérgelődött, mikor valamit az orosz irodalomról olvasott tőlem. „No, nem bánom – mondta mégis egyszer –,

írjon hát egyszer nekem is a »Szemlé«-be* azokról a fránya oroszokról, de ne olyan magasztaló hangon, mint szokott." „Ismeri ön azokat az írókat?" – kérdeztem tőle. „Hát egyetmást olvastam, de különben ismeri őket az ördög; hanem újabban annyit beszélnek róluk..." „Akkor minek tiltakozik előre a magasztaló hang ellen, mikor olyan hangot használ velük szemben még Brandes György is." Nem is írtam én a „Szemlé"-nek, mert úgyse lett volna az jó az elfogult Gyulainak.

– És mit tudnak rólunk az oroszok?

– Keveset, de tele vannak jóakarattal. Mi „osztrák-magyar"-ok vagyunk. A magyar pedig csak a „huszár". De egyik nagy folyóiratukon, melynek címét a lap homlokán franciául, angolul, németül és olaszul is közlik, ott áll a cím – magyarul is. Petőfit nagyjából ismerik, csak némi kérkedéssel említik fel, hogy szláv eredetű, Petrovics. Olvassák báró Eötvös Józsefet is. „A XIX. század uralkodó eszméi"-t s Madáchot. Velem nemegyszer megesett, hogy mikor orosz vonaton utaztam és bemutatkoztam, útitársaim emlékeztek a nevemre. Sűrűn fordítottam oroszra magyar költőket, prózában, melyet aztán Csjumina Olga költőnő szedett versekbe. Fordításai úgy fölszaporodtak, hogy idő múltán egy kis magyar antológiát is kiadhattak belőlük.

A kérdező ámulva hallgat ezekre a szavakra, melyek egy elmúlt kort idéznek föl. Úgy érzi, hogy ismét béke van.

Esztendő, 1918. január.

■ 1917 végétől semleges országból, Svájcból küldte tudósításait Bresztovszky Ernő, a szociáldemokrata író, esztéta és publicista, a párt elméleti lapjának, a Kunfi Zsigmond szerkesztette *Szocializmus*nak és a *Népszavá*nak. Az antantállamok sajtója is akadálytalanul jutott el asztalára, gyors, első kézből való tájékoztatások alapján alkothatott képet az „orosz békeforradalomnak" az angol, francia, olasz, portugál, észak- és dél-amerikai munkásmozgalomra gyakorolt erjesztő hatásáról. A *Szocializmus* 1918. januári számának „Tények és gondolatok" című rovatában „Felülről" címen, a svájci Monte Bré csúcsáról 1917 decemberében keltezett beszámolója a nyugati burzsoá lapok-

* Budapesti Szemle.

ból merített idézetekkel is érzékeltette a háborús imperialista körök aggodalmát a „Békedekrétum" nyomán kibontakozott nagyarányú munkásmegmozdulások miatt: „Olaszországban a fél világ meghódítását követelő szájaskodók parlamentjét katonaság őrzi s a milánói meg turini utca hőseinek vére nem ömlött hiába: a közvélemény hadat üzent a háborúnak. A háborús uszító Corriere ma a döntő küzdelmek előszelét érezteti és azért könyörög, hogy az intervencionisták [akik Olaszország hadbalépését kikényszerítették – *Szerk.*] akadályozzák meg minden erejükkel egy »áldatlan polgárháború« kitörését." Utalt Bresztovszky az angliai szocializmus térhódítására is: „. . . a független munkáspárt most érkezett jelentéséből kitűnik, hogy a politikai gyűléseknek soha akkora sikerük nem volt Angliában, mint a párt mostani békegyűléseinek. A brit szocialista párt lapja, a The Call, mintha csak összebeszélt volna a Corriere-vel, az összeroppanásra készíti elő a közvéleményt: »A népek nyugtalanok és mind nyugtalanabbak lesznek: a társadalom egész politikai szerkezete remeg és töredezik az alulról jövő nyomás alatt. Mi történt? A háború túlélte magát és bosszút áll a társadalmon, amely előidézte. . . A népek anyagi és erkölcsi nyugtalansága a közelgő forradalom előjele. Az emberiség óriási forradalom előestéjén áll, amely éppoly nemzetközi lesz, mint a háború. . . Készüljetek a kapitalista társadalom összeomlására!«"

A magyarországinál szélesebb perspektívából tekinthette át Bresztovszky a szovjet eseményeket is:

„Oroszországban végérvényesen áttörte a proletariátus a háború frontját. Ma már nem korai az ítélet, hogy a maximalista forradalom kifelé és befelé diadalmaskodott. Orosz forrásból jön a hír, hogy a mezőgazdasági proletariátus képviselete a béke és a föld kérdésében a maximalista kormány mellett döntött. A kisebbségben levő ipari munkásság többsége megszerezte akarni és tenni tudásával a paraszttöbbséget. A vasutasok és az állami alkalmazottak ellenállása megszűnt s az igazán orosz Oroszország Leninék mögött áll. Kifelé napról napra erősödik a kormány helyzete, hiszen nem tehetetlen báb a kapitalisták markában, hanem bátran megragadja az ántánttal szemben rendelkezésre álló leghatalmasabb eszközt: kilátásba helyezi az államcsődöt, ami Franciaországban tönkretenné a háborús uszítókat támogató kispolgárságot s a nulláig hűtené le máshol is

a titkos szerződések révén amúgy is lehűlt háborús hangulatot. A következetesen keresztülvitt szocializmus nem várt gyorsaságú diadala ez, aminek következményei még beláthatatlanok."

Bresztovszkynak a budapesti lapban megjelent beszámolója a központi hatalmak államainak munkásmozgalmával nem foglalkozott, de a svájci tudósítást záró alábbi konklúziót nyilván már nemcsak az antantállamokra vonatkoztatta:

„A jelek nem csalnak. A kapitalizmus két lehetőség előtt fog állni az orosz különbéke után: vagy megadja a szocializmusnak az államközi békét, s a szabad fejlődés lehetőségét a társadalmi béke felé, vagy arra kényszeríti a béke és a szocializmus pártjába most már nemi különbségek nélkül tóduló tömegeket, hogy a nemzetek békéjét a nemzeteken belül a társadalmi rend orosz mintájú felforgatásával teremtsék meg."

A *Huszadik Század*ban, a radikális polgárság haladó szellemű elméleti folyóiratában jelent meg a következő Lenin portré. Különös érdekessége, hogy a szerző – aki cáfolni szeretné a bolsevikok elméletét, érveit – műveltségénél, vitakészségénél, őszinteségénél fogva nem hétköznapi ellenfele a marxizmusnak, de ő is kénytelen elismerni Lenin igazának erejét, fölényét. Az írás tudatformáló hatását jelzi, hogy belőle közel másfél év múltán az *Érdekes Újság* 1919. május 1-i számában közölt Lenin arckép szerzője, Dénes Zsófia is bőven idézett.

Lenin / SCH. GORELICK

A háború első évében Lenin Montreux-be érkezett, és (ha nem tévedek, a Splendid Szállóban) előadást tartott „a háborúról és a szociáldemokrácia kötelességeiről". Akkor láttam őt először, de sokat hallottam róla, és gyakran olvastam száraz, csökönyös és hajthatatlan logikájú cikkeit. Bevallom, meglepődtem, és alaposan csalódtam láttára. Savonarola-szerű jelenséget várt a képzeletem – s a San Marcos-i barát helyett

A *Huszadik Század* szerkesztősége a cikkhez az alábbi megjegyzést fűzte: Ezt a nagy művészi erővel megírt irodalmi arcképet a genfi „La Nation" című, kitűnően szerkesztett, független és bátor hetiszemle december 8. számából vesszük át. Lenin legintimebb svájci körének véleménye szerint ez a cikk kitűnő jellemzése a nagy néptribun egyéniségének.

elég jóindulatú kinézésű, negyven évet betöltött férfit láttam az emelvény felé haladni. Lassan járt, s közönyös jóindulat volt szintén abban a mozdulatban, mellyel kezet szorított politikai barátaival s azokkal is, kiket nem sorozhatott közéjük; merem állítani, hogy még ellenlábasai számára is volt egy mosolya. Ki tudja ezt elképzelni? Lenin, a rettenetes Lenin, gyermekek és miniszterek mumusa, mosolygott – és ez a mosoly semmiképp sem rítt ki arcának összkifejezéséből –, mégpedig azért sem, mert ez az arc a legközönségesebb, leggyakoribban látott jó orosz arc volt, nyílt és tiszta, amilyen Oroszországban minden kereskedés pultja mögött található. Egyedül a nagy és akaratos homlok kötötte le a figyelmet.

Hol rejtőzik Lenin ebben a megjelenésben? Hol van ő, a rettenetes, a szektárius, a megbékíthetetlen fanatikus! Az igazi Lenin két óráig tartó beszédében nyilatkozott meg. Kifejtette fő tételét: a proletariátus számára hasztalan a harc, az imperialisták által szított háború és a marxista ortodoxia ehhez a pilléréhez támaszkodva, lassan, csendesen, a hatáskeresés nyoma nélkül, pusztán érvelésének erejével a legsúlyosabb csapásokat mérte a jelenlegi rezsimre, és árulóknak bélyegezte mindazokat a szocialistákat, akik, őszerinte, elfeledték az Internacionálé valódi küldetését. Érzett minden szaván, hogy a marxista hit szimbóluma: *a proletariátusnak nincs hazája, ez a lejáratott és becsmérelt szimbólum* érintetlenül él az ő lelkében, érintetlenül, teljes frisseségben. Azt is éreztük, hogy ez az ember rettenetes gyűlölettel viseltetik társadalmi rendünkkel szemben – nem a tudós gyűlöletével, mint Plehanov – a tudós gyűlölete semmit sem ijesztő, nem veszedelmes –, de az övé valami *személyes* gyűlöletféle, mint amilyennel Savonarola sújtotta a reneszánsz bűneit. Lenin állásfoglalása a háborúval szemben nem a pacifistáké. A pacifizmust, mint ezt várhattuk tőle, gúnyos, takaratlan megvetéssel kezeli, polgári fantazmagóriának tekinti, nem bízik sikerében. Ne tévedjünk benne, Lenin a harc, a verekedés, a *mêlée* [kézitusa, küzdelem] pártján áll, de más tusakodás az, amelyre ő gondol, másutt kezdeményezett, más síkon, más okokból: a proletariátus polgárháborúja a szocializmusért.

Hogy egy orosz munkás egy német munkás szívébe döfje bajonettjét, hogy ez megtörténhetett, ez Lenin számára végzetes félreértés, imperialista fondorlatok eredménye; valami őrü-

letféle, a munkásosztályra mérhetetlen csapás. A *munkásosztályra*, ezt hangsúlyozza mindenekelőtt; a többi osztály nem érdekli őt, eszméinek ellenségei azok, tehát személyes ellenségei; mert Leninnek, mint minden fanatikusnak személyes életét tökéletesen elnyeli az eszméért vívott harc. *Íme, ez a teljes Lenin.* Ebből a nézőszögből kell őt megfigyelni, tanulmányozni, képet írni. Lenin az az ember, aki teljesen kívül helyezkedett a társadalmon, és könyörtelen háborút üzent neki. Nem mérhetjük őt a mi mértékünkkel. És mi sem komikusabb, mint ha egyes emberek tragikus, színészies pózba vetve magukat, szemére lobbantják a hazaszeretet hiányát. Vigye el őket az ördög!... igazán. Pedig elég tiszta dolog, hogy Lenin nem ezt a nótát fújja. Százszor, ezerszer ismételte, hogy egy német munkás drágább néki, közelebb áll szívéhez, mint a Gucskovok vagy a Rabusnikok. Herzen Sándor, a ragyogó orosz író, a híres számkivetett, valahol feljegyzi műveiben, hogy a híres vita az ördögök eredetéről – Nancyból származnak-e vajon vagy Kölnből, vagy Dublinból – csak azt érdekelheti, aki hisz az ördögökben. Nyilvánvaló, hogy az ördögökben nem hivő ember számára ez a vita puszta időpazarlás. Nos hát, *Lenin nem hisz a mi ördögeinkben.* Nem hisz a mi angyalainkban sem...

Na, hallották volna európai demokráciánkról beszélni! Véleménye szerint, rengeteg hipokritizmus és igen kevés igazi szabadság lelhető bennük. Amerikát magát a kapitalizmus és hazugság klasszikus hazájának nevezi, és most is mindig álszenteskedőnek, végtelenül álszenteskedőnek. Nem azt a benyomást nyertem volt beszéde hallatára, hogy sok tisztelettel viseltetik Wilson elnök iránt, inkább arra lehetett következtetni, hogy a tisztelet csekély. Igen! Lenin gyűlöli társadalmi rendünket vad, pokoli gyűlölettel. Ha a hatalom kezébe és pártja kezébe találna kerülni, a polgári rend egy rossz órának néz elébe. Akik őt megvetéssel a németség valami ügynökének tekintik, ostobák, Lenin sokkalta veszedelmesebb ennél.

A benne rejlő nagy erő akkor szállotta meg őt, amikor Európa, ez az öreg, ez a vén bűnöző, aki mindenek ellenére olyan drága, mert annyira megszokott volt nekünk, elkövette undok vétkét, szégyennel borította magát, és eltaszította azokat a szíveket, melyek ragaszkodtak hozzá. Erejét Lenin a nemtelen háború első napjából merítette. Lenin ellenségként aknázta ki el-

lenfelei hibáit, és bunkócsapásokat mér reájuk. Okfejtése könyörtelen, és el kell ismernünk, nehéz ellene küzdeni, annyira az oldalára szegődött a stratégiai előny. A *bűn előtt*, a háború előtt; akarom mondani, vitatható volt Lenin igaza, diszkreditálni lehetett eljárásának barbár és végletekig túlzó módját, mégiscsak tűrhetően emelkedett szintű polgári kultúránkkal való összevetésével. Mikor Lenin nagyon is túlozta a dolgokat, megkísérelhettük szocialista túlkapásait leinteni, a képtárakat, az irodalmat emlegetve, felsorolva mindazt a nagyot, amit a szellem birodalmában társadalmi rendünk alkotott. Hiszen, nincsen-e mindig jó szavunk a vádlott számára? De *most* nehéz lett megvédelmezni a burzsoák régi Európáját, hogy elvesztették érveink döntő erejüket.

Mi értelme lenne például Lenint azzal vádolni, hogy híveit, a bolsevikieket, rászabadította a díszes palotákra, hogy sáros csizmáikkal tapodtatta az értékes szőnyegeket, melyeken hajdan Katalin szeretői és finom diplomaták lépkedtek? Mire való a maximalistákat azzal vádolni, hogy esztétikai érzékük nincs és megvetik a drága gobelineket? A bolsevik csípőre tett kézzel gúnyosan jegyezheti meg, hogy egy hadsereg bolseviki sem fog egész uralma alatt annyi műértéket megsemmisíteni, mint egyetlen tüzérségi támadás a háború egyetlenegy napja alatt. Aztán, gunyorosan hunyorgatva szemével, leleplezheti azokat a hipokratákat, akik a reimsi katedrális repedésein sírnak, amikor emberi lények tízezreit úgy öldösik le, mint a marhát. Mindenesetre ezt fogja önöknek mondani Lenin, a bolsevik – és valóban nem tudom, hogy mit fognak néki válaszolni. Nem a tehetségükkel tűnnek ki ezek a bolsevikiek, de valami megcáfolhatatlan logika van a pártjukon. A leninizmus szokatlanul szép tömegsikerét végtelenül egyszerű propagandamódszerüknek köszöni. És ami ezeket az eljárási módokat ennyire leegyszerűsítette – ez maga a mi társadalmi rendünk, meztelenre vedlett szégyenével, hiányaival, rothadásával. Lenin csak rámutat a három háborús év gyümölcsére, és emberek milliói tódulnak feléje. A leninizmus viharként, számumként seper végig Oroszországon, és ha a háború még soká tart, el kell készülve lennünk, hogy elborítja egész Európát, végigkorbácsolja mint egy istenítélet. Mindenki érzi, hogy Európa ítéletet érdemel. Néha úgy rémlik előttem, hogy egy nyüzsgő sokaságú, friss és erős

távoli faj fog felbukkanni és rabszolgaságba hajt bennünket. Lehetséges volna-e, hogy az eszeveszett népek, a mészárlásba belefáradva, békét kössenek, és nyugodtan felvegyék a civilizációról és az énekművészetről szóló fecsegésük fonalát? Nem, a leninizmus fel fogja rázni Európát, és nem engedi napirendre térni. Isten akarata teljesedjék! Nem mindegy-e végül, hogy ki lesz az ítélet végrehajtója? Lenin? Legyen hát – Lenin.

*

P. S. – Ezeket a sorokat a maximalisták forradalma előtt írtam. Ebben a percben Trockij egy csomó titkos irat tanulmányozásával és közlésével foglalkozik. Ha a maximalisták csak rövid ideig is hatalmon maradnak, valószínű, hogy manifesztumaikban és üzeneteikben nem csekély számú nyílt szájú szemtelenség lát majd napvilágot. Nem szemtelenség-e már magában véve ezeknek a titkos egyezmények közlésének puszta gondolata is, melyeket érinthetetlen ereklyéknek szoktunk tekinteni. És most itt van Trockij – alattomos antiszemiták nem mulasztanak el egy alkalmat sem, hogy ehhez a gyűlölt névhez egy Bronsteint ragasszanak zárjelben –, itt van Trockij, aki valóban előveszi majd ezeket a titkos okmányokat, és közzéteszi őket – és rettenetes –, ahogy ez a közzétevés semmi szörnyű katasztrófát sem von majd maga után, semmi földindulást – csupán kissé tisztábban látunk majd. Ennyit akkor, ha a maximalisták uralma rövid életű lesz. És ha minden várakozás ellenére tartósnak bizonyulna? A maximalisták az „azonnali békét" írták zászlójukra, ez a parancs és jelszó nagyon is népszerű a fáradt, kizsigerezett Oroszországban. A maximalisták sikere oly mértékben biztos, amennyire elveik megszövegezéséhez hívek maradnak: még soká ők lehetnek erősebbek Oroszországban. És akkor? Akkor talán különös látványosságban lesz részünk: a Clemenceau-„liga", frakkban, Lenin úrral tárgyal majd. Megéljük talán azt a napot, melyen az újságírók Leninben hirtelen minden emberi erény hordozóját fedezik fel... Így lesz-e vagy sem... – nagyon érdekes, bolond időket élünk!

Huszadik Század, 1918. január.

■ 1918 december végén, január elején, amikor pedig az orosz események értékelésében viszonylagos szabadságot élvezett a sajtó – a forradalom *hazai* tanulságait a legális újságok nem tudták, pontosabban: nem akarták levonni.

Hogyan hatolt be a proletárforradalom gondolata a tömegekbe, hogyan érlelődött a proletárhatalom eszméje a magyar munkásokban? – erre a kérdésre tulajdonképpen ismét csak az elvétve megmaradt illegális kiadványok, röplapok, kezdetleges eszközökkel sokszorosított újságok adnak választ.

Ezek közül való az alábbi, 1918. január 1-re készített röplap, melyben a forradalmi szocialisták szólítják fel a katonákat, hogy az orosz példát kövessék, vegyék kezükbe saját sorsuk intézését. A röpirat szerzői és terjesztői forradalmi értelmiségiek és munkások voltak. A forradalmi szocialisták mozgósító erejű felhívásaik első konceptusát Szabó Ervinnel, ez idők harcos fiatalságának vezetőjével, tanácsadójával beszélték meg.

Katonatestvéreink!

Az új esztendőre meglepően nagyszerű ajándékról gondoskodtak részetekre azok, kik jól fűtött palotáikban más embernek utolsó csepp vérét is hajlandók feláldozni a hazáért. Nem családjaitoknak akarnak visszaadni benneteket, nem általános békével akarnak megajándékozni, hanem a gorlicei, doberdói poklok után a borzalmak legborzalmasabbikát: a francia harcteret, a flandriai alvilág gránátviharát tartogatják még számotokra.

Testvéreink, eszméljetek! Az orosz katonák már rájöttek arra, hogy a föld, amelyet meg kell hódítaniuk, a saját országukban van, hogy az ellenség, amellyel ha kell, fegyverrel is szembeszállanak – a földesgrófok és iparbárók élősdi csapata, mely a különböző nemzetiségű Földtelen Jánosokat és Nincstelen Pétereket egymásra uszítja, nehogy az igazi ellenséget felismerve, ellenük forduljanak.

Katonák! Két-három hét múlva az orosz testvérek hazamennek a dús termőföldre, amely ezentúl nem a kastélyok urainak termi a sárga kalászt, hanem annak, aki azt megmíveli. Tudjátok-e, mi vár még tirátok? A francia harctér után jön az egyiptomi, a szíriai, a szaloniki, majd ismét az olasz front. És ha kér-

dezitek: miért hulljon a sok vér tovább, azt felelik nektek, hogy az angol, olasz, francia még mindig hódítani akar, el akarja rabolni földjeiteket, azokat a földeket, amelyekből nektek legfeljebb egy morzsa jutott, melyeknek túlnyomó része kalandor grófok és henye papok birtokában van.

Az orosz katonák nem hajlandók meghalni azért, hogy Lengyelország vagy más idegen ajkú népek lakta tartomány az Orosz Birodalomhoz tartozzék. És ti még évekig szenvedjetek egy Franciaországtól elszakított földdarabért, Elzász-Lotaringiáért, melynek idáig talán a nevét sem hallottátok, s mely a kormányaink és az ellenséges kormányok szerint a béke utolsó akadálya.

Katonatestvéreink! Most dől el egész életetek sorsa! Már morajlik idehaza a föld, készülnek a kiuzsorázottak, az elnyomottak, hogy felelősségre vonják azokat, akiknek a vér- és könnytengerért felelniük kell.

Ti vagytok a föld urainak utolsó reménysége, a ti szuronyaitok mögött keresnek menedéket. Ha felvonul majd az éhezők és nyomorgók serege – ha titeket küldenek ki, hogy vérbe fojtsátok testvéreitek megmozdulását –, *katonák, mit fogtok majd tenni?*

A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. 5. köt. Budapest 1956. 47. old.

■ 1918 január elején érkezik az első hír arról, hogy a proletárkormány hozzányúlt a „szentek-szentjéhez": a tőkéhez. E fordulat hatásáról ad számot az itt következő három cikk. Az első: „Lenin napja" címmel a munkások szempontjából mérlegeli a rendkívüli jelentőségű eseményt. A második, „A jövő világ" című, mely a már többször idézett *Szegedi Napló*ban jelent meg, az előbbihez hasonlóan jóindulatúan szól a fordulatról. A harmadik, ezt ugyancsak a *Népszavá*ból vettük át, mint látni fogjuk, lényegében két különböző írást tartalmaz. Az első („Leninizmus") *Az Újság* című nagytőkés lapban látott napvilágot. Kereken kimondja, hogy ami Oroszországban most kezdődik, az már nem közömbös egyetlen tőkésállam számára sem, és a burzsoázia részére még a háború elvesztésénél is nagyobb veszedelmet jelenthet. Ezt a cikket újraközölve fűzte hozzá a *Nép-*

A hadsereg szállítók.
„Végünk van!"
Mi lesz velem, ha hazajonnek?
Jaj! Jön a Béke!
Mi-ből elek meg ha a terjem hazajön?
Elmegy apátok mi lesz belőlünk?
Weiss Manfréd Legfeljebb megint Kilincsek lesznek az ágyuimból!
— Vértes

szava a maga ellenvéleményét. Vannak benne téves, túlhaladott megállapítások is, de érdemesnek tartjuk egész terjedelmében való újranyomtatását. A teljesség kedvéért utalunk arra, hogy a magyar sajtónak az orosz proletárforradalommal kapcsolatos állásfoglalásában éppen január 1 után tapasztaljuk az első komolyabb hangváltozást.

„Megremegnek a hatalmas acélszekrények, amelyekben a világ tőkésmágnásai papírjaikat rejtegetik" – olvashatjuk az itt következő első, „Lenin napja" című cikkben. Szerzője a kérdés elevenére tapintott. A remegés a magyar finánctőkésekre is nyomban átterjedt. Nemcsak a tőzsdéhez legközelebb álló *Az Újság* említett cikke, de más lapok is azonnal és érzékenyen reagálnak a veszélyre. *Az Est*ben már január 2-án „Mit akar Lenin" címen egy névtelen publicista ugyancsak felveszi a harcot. A szatócsokat és kisiparosokat fenyegető „tragédiáról" fest sötét képet, de ezt a Lenin iránti rajongó hangulattal számolva igen „taktikusan" kezdi: „Amikor most Lenin szinte legendás alakja felé fordul minden szem, s az ő emberi lényéhez igyekszik közelfúródni minden képzelet, hogy mint a jóság és a nemzetközi megbocsátás Orfeusát jelenítse meg, szabad-e elmondanunk Leninről, hogy egy fanatikussal van dolgunk, akinek eszméit legalább kilenctized részben ijedten utasítaná vissza a világ, ha teljességükben megismerné őket?... Lenin integrálisan akarja végrehajtani az összes javak kisajátításának programját... A föld mindenkié. A gyár mindenkié. A tőke mindenkié. A városi lakosságé a ház, a telek. Az államé a sajtó... És Lenin ideája, hogy hasonló változáson menjen át Európa valamennyi országa" – írja *Az Est* munkatársa, cikkének hangjával is bizonyítva: milyen óvatossággal lehetett csak hozzáfogni a szocialista ország rágalmazásához, röviddel azután, hogy egy döntő, s az egész világ figyelmét magára vonó kérdésben tanúsított magatartása nyomán milliók szeme nyílt ki egy pillanatra, milliók előtt világosodott meg a proletárforradalom lényege. Január 12-én a szélsőkonzervatív *Budapesti Hírlap* már durvább példálózással rémísztgeti a jobb sorsra érdemes kispolgárokat: „Ha egy kissé elzüllött maximálista találkozik egy úrral és így szól hozzá: Polgártárs, neked van szép bundád. Hajlandó vagy-e a bundádat tőlem 400 rubelért megvenni? Mert ha nem, sajnálattal el kell vennem tőled. Ki mondja, hogy ez nem egy

utópia... ?" – sajnálkozik a *Budapesti Hírlap* munkatársa, miután saját fantáziaszüleményét előadta. Amint látjuk, a szocializmus, a forradalmi Oroszország elleni rágalomhadjárat az államosítások első hírére megindul, de még primitív, csökevényes formában, „hangfogóval", s mellettük január első hetében még napvilágot láthattak az alábbi cikkek is:

Lenin napja

A világ figyel; a hatalmasok és a tömegek feszülten várják, micsoda üzeneteket kapnak új évre Pétervárról. Odaát, Keleten, nagy események történnek, jelek – ha nem is csodák – mutatkoznak.

A világ ágyúkirályainak ma rossz napjuk van. A munkástanács vizsgáló bizottsága fölszólította Putyilovot, hogy kihallgatásra jelentkezzék. Ha nyolc nap alatt nem jelentkezik, elkobozzák a vagyonát.

Megremegnek a hatalmas acélszekrények, amelyekben a világ tőkemágnásai papírjaikat rejtegetik: a népbiztosok tanácsa elrendelte az orosz–belga részvénytársaság bányáinak, gyárainak és összes telkeinek a lefoglalását, mert a társaság nem hajlandó magát a munkások ellenőrzésének alávetni.

Szörnyű rémület rázkódtatja meg a világ valamennyi fővárosában a pénztőke nagyjait. A végrehajtó választmány elrendelte: *a banküzlet állami monopólium*. A nemzeti vagyon igazságos szervezésének érdekében találja ezt szükségesnek, erélyesen ki akarja irtani a bankspekulációt és teljesen fölszabadítani a munkást és a parasztot, valamint az egész dolgozó népet általában a banktőke kizsákmányolása alól. Ezért megalapítja az Orosz Köztársaság egyetlen népbankját!

Ettől a naptól fogva a közgazdaságnak bizonyára új naptára kezdődik. A régi naptárban az Úr körülmetéltetésének napja volt ez a nap – ajánlatos, hogy a közgazdaság naptárában ezt a napot Lenin napjának nevezzék. Az öt világrész tőkéshatalmasságai nem vörösre, hanem *feketére* fogják festeni ezt a dátumot. És ezen a napon mindörökre átkozni fogják ezt a háborút, amelytől uralmuk kiterjedését és megerősödését várták.

A pétervváriak gyönyörű béketettet vittek végbe. A londoni

külügyi hivatalban és a washingtoni Fehér Házban megvillan a sejtés, hogy már egészen más dolgokért folyik a harc, mint a burzsoá látszat-demokráciáért. A burzsoá ugyan még ma sem hiszi, bár végre mégiscsak elviselhetőnek tartja, hogy az anyaföld a nép egyetemének a tulajdona és azok kezében legyen, akik megművelik. De a burzsoázia bizonyára túlságosan sokallja, hogy a nép megbízottai az arany fölhalmozóit a bankok acélszekrényei elé idézik, fölnyittatják a szekrényeket, és az aranyat – nyugta ellenében – az állam birtokába veszik, az engedetlenséget elkobzással büntetik, a bankokat mindenestől az állam birtokába veszik, és a börzéket bezárják. A lövészárokról szóló éneknek ezt a befejező versét nem látta előre. Csak az hiányzik még, hogy a munkások tanácsa a bankok vezetését a bankalkalmazottak szervezetére bízza, mégpedig az egységesített 5000 rubeles fizetés mellett!

Pedig éppen a legkövérebb osztalékok és tantièmek [részesedés, jutalék] ideje volt. Vajon Putyilov megjelenik-e a kihallgatáson? Putyilov az orosz Weiss Manfréd vagy Skoda vagy Krupp vagy Schneider vagy Armstrong; Oroszország ágyúkirálya, és nem hajlandó megengedni, hogy a munkások vegyék ellenőrzés alá a műhelyeit! Az állam autoritása – három nagyhatalom és egy kis állam elismeri – előtte nem érvényes, ha ez nem az *ő állama*, a burzsoázia és a háború állama. És így mint magánvagyon birtokosa és magánember fölveszi a harcot az állammal és bezár. Sztrájkol vagyonával és részvényeseivel. A tulajdonosoknak és a részvényeseknek ez a sztrájkja érdekes újdonság, már ezért is méltó arra, hogy új naptári évet kezdjünk vele. A munkások tanácsának nem szabad az esetet farsangi tréfának tartania. Képzeljük el: Putyilov sztrájkol. Igazán kíváncsi lehet az ember, vajon a bankok acélszekrényeinek a tulajdonosai is sztrájkolnak-e és a népbiztosok meghatalmazottainak csakugyan lakatosért kell-e küldeniök. Mert, ha még a bankok nagy részvényesei is sztrájkolnak, a végrehajtó választmány halálos zavarba jut, mert legjobb akarata ellenére sem tud osztalékot fizetni!

Az orosz kormány rendszabályai a legérzékenyebb pontján érik a kapitalizmust, és úgyszólván a tőke szent frigyládájába nyúlnak. A hitel és a bank az utóbbi évtizedekben egyenesen ura lett az egész közgazdaságnak, magának a tőkésosztálynak, úr lett az urak fölött. Marx még mint „egészen új hatalomról"

beszélhetett a hitelről, amely kezdetben lopva, mint a vagyonhalmozás szerény segítőtársa surrant be. Közben a banktőke valahogyan hatalmába kerítette a legtöbb ipari és kereskedelmi üzemet, és csaknem magának foglalt le minden gazdasági új alakulást. Így uralkodott az egész termelésen, és lefölözte nyereségét, amit fölhalmozott. Ugyanakkor a kölcsönök segítségével igába hajtotta az eladósodott államhatalmat. Az állam és az állampolgárok alattvalóivá lettek. Hatalma már külsőleg is megnyilvánult: a magas, széles, pompás bankpaloták mellett szerényen húzódtak meg a minisztériumok épületei: magasrangú államhivatalnokok boldogok, ha az államszolgálaton keresztül egy bankba léphetnek elő. Ahol a modern állam gazdálkodó állam, a bankok vezetik bányáinak, gyárainak és vasutainak az üzemét. Az államhatalom a gazdasági rendőrség szerepére szorítkozik, a szuverén gazdasági hatalomnak csupán jogi, biztonsági és munkásrendőri osztályává válik. Amint ez Franciaországon különösen megnyilatkozik, a banktőke a saját befektetéseinek a szükségletei szerint szabja meg az állam külügyi politikáját, és az egész nemzeti vagyont egy háború kártyájára teszi.

A cár megbuktatása az orosz népnek nehéz és sikeres műve volt, de mégsem legnagyobb műve. Mert ebben a műben maga az orosz burzsoázia is segédkezett. Ez a burzsoázia ugyanis a mögötte álló pénzügyi hatalommal együtt megértette, hogy a cár megbízhatatlanná vált, mint a háború és a munkásrendőrség eszköze, és mással igyekezett őt helyettesíteni: forradalmat kezdett. Most azonban már nem az osztályuralom eszközéről van szó, hanem magáról az uralomról. A nép a saját kezébe veszi a banktőkét és ezzel a nagyipart. És ez az átalakulás mélyebbre vág és messzebbre hat, mint csupán az államforma változása; a dolgozó osztályok sorsát és az egész közgazdaságot érinti közvetlenül és döntő módon. Mert amikor megvalósult, az orosz proletár nem szolgálja többé a magántulajdon urát, mint magánember, mint jobbágy, hanem mint a népközösség tagja, ezt a népközösséget magát szolgálja, és a bérrabszolgaság lényeges mivolta megszűnt.

Az orosz földreform újjáalakítja az egész közgazdaságot, sőt, magát az egész orosz népet is. Az orosz ember több mint egy évszázad óta a jobbágyság és a földéhség igájában él, ez nyomta rá bélyegét ennek a népnek egész szellemére, irodalmára, mű-

vészetére, a politikájára. A földreform egészen beláthatatlan hatások forrása lesz, nemcsak Oroszország, hanem az egész világ számára. Mert nemcsak odahaza teremti meg a 150 millió főből álló szabad és gazdag gazdasági demokráciát, elvonja Közép-Európától a mezőgazdasági munkaerő fölöslegét, és ugyanakkor elvonja az amerikai bánya- és iparüzemektől az ipari munkások eddig oda özönlött tömegét. De ugyanakkor számtalan magánüzemet teremt, amely a piac számára, tehát kapitalista módon termel. A hitel államosítása azonban, ami kifelé nem olyan föltűnő, ebben a pillanatban kevésbé életbe vágó, csaknem szíven találja a kapitalista termelő rendszert. Ez az átalakulás nemcsak politikai, nem pusztán gazdasági, hanem a legnagyobb mértékben társadalmi is. Új kaput nyit az új világba. Megrázkódtatja a rendszert nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon: beláthatatlan társadalmi perspektívát nyit.

Az egész világ munkássága szenvedélyes rokonérzéssel figyeli az oroszországi eseményeket. A gondolkodás nélkül való közvélemény csak helyi különösségekként bámulja azokat, de a proletárság tudja, hogy nagy dolgok történnek az emberiség érdekében. A háborúért és a békéért folytatott küzdelem úgy külső vonatkozásaiban, mint benső rendjében egyaránt a világ teljes megújítására irányuló küzdelemmé válik. Figyeljük, és készek vagyunk arra, hogy a történések iskolájában a saját kötelességeink számára tanuljunk.

Népszava, 1918. január 2.

A jövő világ

Ami Platóntól kezdve egészen a mai szakszervezetek minden munkásáig a társadalom berendezkedésével, a vagyon- és jogelosztás igazságtalanságaival, a földi jók egyenlőtlen adagaival elégedetlen emberek állandó álma volt: a kommunizmus most Oroszországban testet kezd ölteni. A kicsúfolt utópiák, az agyoncáfolt szocialista jóslatok, amelyek oly kikerülhetetlennek, biztosnak és matematikailag határozottnak hirdették eljövetelét, mint a csillagászok az égitestek megjelenését, most igazoltaknak és reálisaknak bizonyulnak. Oroszországban államosították a földbirtokot, és állami monopóliummá tették a

banküzletet. Ez annyit jelent, hogy a föld és a tőke az állam kezében van. Minden termelés ősforrása: a föld és minden termelés eszköze: a tőke megszűnt evvel magántulajdon lenni. Egy csapásra megvalósították az ipari és a föld-szocializmusnak követelését.

És most feszült figyelemmel kell várnunk, hogy mi jár ennek nyomában. Vajon beválik-e ez a kísérlet, amely a könyvek igazságait bátran és elfogulatlanul alkalmazza Európa legnagyobb államára? Vajon tényleg csődött mond-e minden üzem, amelynek vezetésében nem a kizsákmányolás a módszer és nem a minél nagyobb profit a cél? Vajon megtermik-e az orosz földek éppen olyan dúsan kalászaikat, amikor a muzsikot nem a földesúr ispánja botozza, hanem magának és evvel együtt az államnak dolgozik? Vajon az orosz gyárakban és bányákban terméketlenebb lesz-e a munka most, mert nem nagy bankok magánzó részvényesei vágják zsebre a hasznot, hanem az állam pénztárába folyik, és így fölöslegessé tesz sok leplezett és leplezetlen adókat?

Lehet, hogy fel fog fordulni ez a rendszer. Lehet, hogy nyomorúságosan fog gurulni, ahelyett, hogy röpülne, mint ahogy a repülőgépek is így tették az első próbák idejében. De a kommunizmus vágya és álma mélyebb és általánosabb az emberek lelkében, mint a repülésé. Az emberi gondolkodás legmerészebb Ikarusai az egyenlőségért haltak vértanú halált. A kommunizmus szerkezete is fel fog épülni, mert erről a föld teljes meghódításáról éppoly kevéssé fog lemondani az emberiség, mint a levegőéről. Oroszországban most repülnek fel az első pilóták. Lehet, hogy lezuhanás lesz a sorsuk. De ha nem, úgy nemsokára az egész világ feje felett fognak keringeni a jövő világ gépmadarai.

Szegedi Napló, 1918. január 4.

Leninizmus

„*Leninizmus*" címmel az „Az Újság" csütörtöki száma igen érdekes és figyelemre méltó vezércikket írt, amelyet egész terjedelmében itt közlünk.

Ahány demokratája, arisztokratája, liberálisa és reakcionáriusa az országnak van, *kötelességének tartja mostanában a szocialisták lapját olvasni*, mert csakis ebből *a céltudatos, szókimondó, becsületes újságból* tudhatja meg, mit tartson a saját vélekedése céltudatosságáról. A választójogi reform kapcsán megindult a nagy demokráciai eszmeáramlat, és a legtöbbjük azt hiszi, hogy jogot adván a népnek, a nép megelégedett lesz és a többit meghagyja a jogfosztogatóknak. Demokratikus politikusainknak is az a véleményük, hogy ha túlleszünk a választójogi reformon, nyugvóponthoz jutottunk, és hozzáláthatunk az elhanyagolt ország belső kiépítéséhez.

Hogy ennek a fölfogásnak igaza van-e, azt csakis a *néptől* lehet megtudni, *a népeknek pedig szellemi vezére a szocialista társaság.* Ezektől már hallottuk, hogy mihelyt megkapják, amit a mostani javaslat nyújt, halogatás nélkül hozzáfognak a még hiányzó kivívásához. Bízvást elhihetjük nekik, úgy is lesz.

Mi már ismételten rámutattunk arra, hogy az orosz belső gazdasági reformok, amiket Leninék egyszerűen statuáltak, nagyon is megkívánják a figyelmet a mi részünkről is. A »*Népszava*« mai cikke nagyon helyesen konstatálja, hogy »a gondolkozás nélküli közvélemény csak helyi különlegességekként bámulja azokat, de a proletárság tudja, hogy nagy dolgok történnek az emberiség érdekében«. *A földbirtok államosítását* Oroszországban követte a *banküzletnek állami monopóliummá* tétele, és ha a *föld és a tőke az állam kezében* van, ez ugyancsak azt jelenti, hogy a mai társadalmi és gazdasági rend helyébe a *szocialisztikus rend* lépett.

Már most nagyon jól tudjuk, hogy az orosz kezdés csak doktrinér kísérlet, és nem hisszük, hogy be fog válni. Azonban világszerte a szocializmus nem ezt hiszi, és *a mienk meg is mondja, hogy az orosz kezdésből a világ átalakulása indul ki.* »Figyeljük, és készek vagyunk arra, hogy a történések iskolájában a saját kötelességeink számára tanuljunk.«

Gyerekesség lenne a mai rend híveitől, ha fogvacogva vennék ezt tudomásul, de nyegleség, hogy tudomásul egyáltalán nem veszik. *Egy százéves nemzetközi elmélet megteszi egy nagy államban az első gyakorlati lépést.* Ha a lépés rossz, mégis egy lépés, amelyet később követ a második kísérlet, amely esetleg már praktiku-

sabb. *Egy világeszme első lépése mindenképpen fontos, és sohasem marad meddő.* S keményen és komolyan szemébe nézve ennek a kezdésnek, mi nem azt mondjuk, hogy vége a világnak, ha a szocializmus berendezkedik és nem lesz magántulajdon közgazdasági értelemben, de igenis, kötelességünk színt vallani: *ennek* a világnak, amelynek *mi* vagyunk a hívei és velünk együtt a királyi család az utolsó kisiparosig, ennek a *mi mai világunknak, igenis vége, ha az övéké kialakul.* És mivel a szocializmus az ő világa jöttén dolgozik, nekünk is hivatásunk azt a világot, amelyet mi helyesnek és egyedül nekünk valónak vallunk, megvédelmezni.

Ennek az alapja pedig: meg kell ismernünk, hogy szemben a lábrakapó áramlattal *mindazoknak az osztályoknak, amelyeknek érdeke a mai rend fenntartásához fűződik, egyesülniök kell ugyanolyan érdekközösségbe,* amilyenbe a szocialisták kovácsolják az ő érdekkörükbe tartozó osztályokat. A demokrata ebből a szempontból közelebb áll az arisztokratához, a latifundium közelebb a gyárhoz, mint a szocialistákhoz. És ne áltassuk magunkat, hogy az iparilag gyönge Magyarországnak a munkássága nem bír a mi túlnyomó erőnkkel. Lássuk meg végre, hogy a mi demokratáskodásunk soha sem fogja lekenyerezni egy másik világnézet faktorait. Hogy a mi *házi patikaszereink:* szociális munkásjóléti politika, hazatérő hőseink számára telepítési, parcellázó politikánk *nem* ellenszerei a leninizmusnak, amely nem földet ád a népnek, hanem *minden földet a népnek ád, és a munkásokról nem gondoskodik, hanem megteszi őket gazdáknak. Semmiféle koncesszió nem tud ezzel a mindennel konkurrálni;* és semmiféle földesúr, sem hagyomány, sem a mezőgazdasági elemeknek elmaradtsága az ipari munkásság mögött nem ad nyomatékot annak, hogy a zászlóvivők kevesen vannak és mi sokkal többen.

Nem reakciót hirdetünk, de tiszta fogalmakat kívánunk. A demokratikus irány ma már nem az, ami volt ennek a kampánynak az elején. A demokrácia a szónak abban az értelmében, amelyben a polgári osztályok és a mi pártpolitizáló grófjaink csaptak föl demokratáknak, ma *szembe került eddigi szövetségeseivel, a szocialistákkal.* Ahogy ezek világosan fölismerik a helyzetet és habozás nélkül akarják annak a világnak romlását, amelyben protektoraik és szövetségeseik élnek, a polgári demokráciának is föl kell ismernie, hogy többé értelme nincsen tolni azt a sze-

keret, amelynek hivatása: elgázolni őket. Lagymatag és nyegle teória az, hogy a történelem útjába állni nem szabad. Történelmi kötelessége mindennek, ami van, ragaszkodni a létéhez, és történelmi produktumnak nem tekinthető a gyáva és gondolattalan félreállás, hanem csakis az, ami az erők összeméréséből kialakul. Ez nem az elnyomás, nem az üldözés, nem az erőszak tana, hanem a becsületes tudatra jutás szükségének a tana: akik élnek, akik küzdenek, azoknak tudniok kell, minek akarnak élni és miért készek küzdeni."

Noha igen sok mondanivalónk volna erre a cikkre, amely a *„leninizmus"* lényegét alapjában véve helyesen állapítja meg: megjegyzéseinket szűkre fogjuk, mert a sajtószabadság mai állapota mellett nekünk le kell mondanunk világos, összefüggő és érvekkel támogatható gondolatmenet kifejtéséről. Amit azonban még a mai körülmények között is el kell és talán el is lehet mondanunk, az a következő:

Mi nekünk nincsen kifogásunk az ellen a politika ellen, amelyet „Az Újság" ajánl: tudniillik, hogy az összes vagyonos osztályok egységes táborba tömörüljenek a vagyontalan osztályok, a munkások ellen. Ez az egységes tömörülés amúgy is megvan minden olyan kérdésben, amely a társadalmi rend és politikai hatalom megoszlásának *alapvető* kérdéseit érinti vagy velük bármilyen összefüggésben van. De ha világosan és öntudatosan a politika alapelvévé teszik ezt a tömörülést, ennek az lesz a hatása, hogy *az óriási többségben levő vagyontalan és munkásrétegek is osztályöntudatra ébrednek*, és ők is *mind* a szocializmushoz, az osztályharc *politikai pártjához* fognak csatlakozni. Így megvalósul az a politikai harcvonal, amely a mi eszményünk: az *egyik* oldalon a vagyonos osztályok, a másik oldalon a dolgozó néposztályok tábora. Persze, az „Az Újság" szerfölött téved, ha azt gondolja, hogy ez az érdekközösség a *„királyi családtól a legutolsó kisiparosig" terjed.* Mi meg vagyunk arról győződve, hogy ennek az érdekközösségnek a fonala sokkal hamarabb, sokkal korábban szakad meg, mint mielőtt eljut a legutolsó kisiparoshoz. Az „Az Újság" ajánlotta csoportosulás mindenki számára világossá tenné, hogy tulajdonképpen a *többség* és *kisebbség* állanak egymással szemben, és *nekünk* ennek a helyzetnek fölismerése és mindenki számára való nyílt megmutatása csak hasznos és kellemes lehet. Az „Az Újság" azt akarja megteremteni, amit a

régebbi szocialista elmélkedők és politikusok *„die eine reaktionära Masse"* – „a reakció egységes tábora" jelszavával jellemeztek.

A leninizmus szociális és politikai hatásai, valóban, hitünk szerint nagyon mélyrehatók lesznek az *egész* világon. Amikor a francia forradalmi hadseregek Valmynál megverték a német ellenforradalom hadseregeit, Goethe, aki a német fejedelmek kíséretében volt, ezt a sort írta naplójába: *„Ezzel a nappal új fejezet kezdődik az emberiség történetében."* S valóban az kezdődött. Ez a szó és jellemzés még sokkal jobban ráillenék azokra az eseményekre, amelyek annyira megriasztják az „Az Újság"-ot és amelyeket röviden „leninizmusnak" nevez.

De ha alaposan szemügyre vesszük az „Az Újság" szempontjait és céljait és főképpen azt a politikai helyzetet, amelyből ez a cikke, több más előzővel egyetemben, fogant, akkor azt kell mondanunk, hogy az „Az Újság" *leninizmusról* beszél, de tulajdonképpen a Munkapártnak, Tisza Istvánnak és a reakciós választójognak uralmát félti. A *leninizmus* „veszedelmeivel" nem a földosztástól és a tőke kisajátításától akarja eltántorítani a magyar politikusokat, hanem arra akarja őket rábírni, hogy *mivel* Oroszországban földet osztanak és tőkét sajátítanak ki – *azért* ne adják meg Magyarországon még azt az igen szegényes jogkiterjesztést se, amit a beterjesztett választójogi reform képvisel. Az „Az Újság" a nyerget üti, de úgy, hogy a fakó is értsen belőle.

Népszava, 1918. január 4.

■ Az oroszországi belső helyzetről ekkor már ritkuló tárgyilagos beszámolók közül figyelmet érdemel az alábbi, az orosz sajtóviszonyokkal foglalkozó riport:

Az orosz sajtó / GUTTMANN HENRIK

Stockholm, december hó.

(A „Világ" tudósítójától.) Az orosz lapok most már nem közölnek hirdetéseket, ennél fogva zavartalanul jelenhetnek meg. A bolsevikellenes lapok tartalma, természetesen, nem változott, mert a kormány *semmiféle cenzúrát nem alkalmaz*. A *„Novoje*

Vremja" utóda, a „*Vecsernaja Pocsta*" azonban előreláthatólag beszünteti megjelenését, mert a lap az éjszakai élet alakjainak hirdetéseiből élt. Ez a kereseti forrás bedugulván, a lap nem lesz abban a helyzetben, hogy a sajtószabadság szent nevében szolgálja a közt. Fennmarad mindenesetre az a probléma, hogy mit csinál most a petrográdi éjszaka a kedves lapja nélkül. A hivatalos lap ugyanis nem veszi fel a „masszőrök", az „egyedülálló árvák", s hasonlók hirdetéseit. Talán ők is ünnepélyesen fognak tiltakozni a sajtószabadság lábbal tiprása ellen. A kormány egyébként se sokat törődik a bolsevikellenes sajtó kirohanásaival. Tulajdonképpeni olvasóközönségük csak a nagy kormánylapoknak van. A „Pravda" négyszázezer példányban jelenik meg, a „Soldát Koja* Pravda" egymillió példányban, az „Izvesztyija" példányszáma szintén több mint félmillió. A kormány egy parasztújságot is alapított, „Gyerevenszkaja Bednota" néven. A lapot egyidejűleg Petrográdon, Moszkvában s Kievben nyomják, oly módon, hogy Petrográdból az egész lapot az utolsó betűig lesürgönyzik Moszkvába és Kievbe. A kiadói munkákat még mindig csak szervezik, mert a terv az, hogy a lap ötmillió példányban jelenjék meg. A kifejezetten hazug híresztelések terjesztése ellen a kormány mindenesetre megteszi majd az intézkedéseit. Ezek az intézkedések azonban csak olyan esetekre vonatkozhatnak, mint amilyen a múlt héten a „*Recs*"-csel fordult elő. A német, osztrák és magyar békedelegátusok még Berlinben és Bécsben voltak, és a „Recs" már „táviratot" kapott Bresztből, amelyben jelentik, hogy a központi hatalmak delegátusai *megszakították* a béketárgyalások „folytatását". A kormány az ilyen tempóval szemben a következőket tervezi:

1. Minden este egész Európában hivatalosan el fogják táviratozni az *aznapi hazugságanyagot*, a forrás pontos megjelölésével. A távirat így fog kezdődni: Ma a lapok *a következő hazugságokat* közlik. 2. Progresszív büntetést fognak bevezetni. Előbb jön a pénzbüntetés, ismétlés esetén az illető „újságírót" más alkalmazásra nevelik ki, olyan alkalmazásra, ahol esetleg jobban felelhet meg hivatásának. Így: Utcaseprésre, kanálisok tisztogatására s ehhez hasonlókra. Ha egy ilyen lecke után is folytatná

* Helyesen: Szoldatszkaja.

a szerkesztőségben a régi mesterségét, akkor következnék a fogházbüntetés. Természetes, hogy ott, ahol az újságíró csak a kiadónak parancsára „szerkesztett", ott az ellenrendszabályok a kiadóra is vonatkoznak.
Világ, 1918. január 3.

■ A *Pápai Lapok* 1918. január 13-i számából vettük át az alábbi, Leninről szóló cikket, de ugyanez megjelent a *Félegyházi Közlöny* 1918. január 6-i és a *Független Hajdúság* című debreceni újság ugyancsak január 6-i számában. Hogy az alábbi írást melyik lap közölte először, melyik ollózott, azt éppoly kevéssé lehet ma már kideríteni, mint azt, hogy ki volt a szerzője.

Az olvasók érdeklődéséről tanúskodik az a körülmény is, hogy egy ilyen írást több lap is közölt. A Lenin személye iránti figyelem tehát az eltelt hetek, hónapok alatt nemhogy csökkent, hanem növekedett. S az a tény, hogy Leninről ez a cikk mint történelemformáló óriásról beszél, bizonyítja: minden erőfeszítés ellenére sem sikerült az orosz békét úgy feltüntetni, mintha az a központi hatalmak vezetőinek műve lenne. Éppen ilyen irányú kísérletre vet fényt ugyanennek az írásnak a második fele. A szerző a központi hatalmak vezetőinek javára szeretné kihasználni Lenin páratlan népszerűségét, Leninhez hasonlítja azokat a hadvezéreket és diplomatákat, akik esztendőkön át olyan mértékben beszéltek a békéről, amilyen mértékben romlottak a központi hatalmak győzelmi esélyei, akik minden győzelmes csata után újra harcias hangokat hallattak. A cikk ilyen tendenciájából következtethetünk arra is, hogy azt esetleg hivatalos körök bocsátották útjára. Feltételezésünket alátámasztja az, hogy először *egyszerre* két lapban jelent meg, s azok közül az egyik, a *Félegyházi Közlöny*, kormánylap volt.

Lenin

Mikor úgy egy évvel ezelőtt, a háború harmadik évének kezdetén, az emberek kissé hangosabban kezdtek beszélni a háború végéről, a mindent megváltó békéről, akkor a tollforgató, komolyabb gondolkozású emberek között az a nézet vált általá-

nossá, hogy a békét csak egy egészen különleges egyéniségű nagy ember csinálhatja meg. Mindenki úgy érezte, hogy a világ mai vezető emberei, vezető államférfiai annyira exponálták magukat a háború mellett, annyira belerögződtek a mai diplomáciai érintkezési formákba és módokba, hogy nem fogják megtalálhatni a kibontakozáshoz vezető utat. Olyan új embernek kell következnie, aki merészen és egészen új csapáson haladva fog igyekezni a háború végét eljuttatni a békét sóvárgó emberiséghez.

Úgy látszik ez az ember valóban megérkezett, és úgy látszik, hogy azok, akik a világtörténelem eddigi példáin okulva, egy ilyen ember megérkezését várták, nem csalódtak. Mi Leninben látjuk ezt az új embert. A rettenetes erejű orosz forradalom vetette őt a felszínre, ez az orosz forradalom robbantotta ki a semmiségből, a szibériai bányákból és a hatalmas orosz pusztaságokból azt a hatalmas tüzet, amely eggyé forrott Lenin személyében.

Nem tudunk Leninről semmi különöset, de azt látjuk, hogy értékes, egész ember. Ha törekvése ma még nem is vezetett teljesen célhoz, ha ma még nem terjeszti ki áldó kezét az egész világra a béke, akkor is megindította azt a lavinát, amely lavina ki tudja merre fut és ki tudja hol áll meg. Merész kézzel nyúlt bele a diplomáciai szövevénynek darázsfészkébe, és a nagy cél, a béke érdekében tudta mellőzni a bevett és megrögzött diplomáciai formákat.

Kétségtelen, hogy rettenetes belső küzdelmek folyhatnak a legutóbbi napokban az antant más államaiban, amelyeknek népei éppen úgy sóvárognak a béke után, mint a mi népeink, és amelyek számára éppen olyan megváltás volna a béke elkövetkezése, amilyen a mi számunkra és különösen az oroszok számára.

Lenin volt az, aki a háború ördögét a béke angyalának segítségével legyőzte. Ha csak annak a száznyolcvanmillió embernek szerezte meg egyelőre a békét, amely Oroszország alattvalója, már nagy és világtörténelmi munkát végzett, de sok tünet, sok epizód és jelenség arra mutat, hogy az antant államférfiainak nagy handabandázása ellenére is tisztulni kezd nyugat felé is az égbolt.

Lenin merész császármetszéssel próbálta az orosz nép hábo-

rúját elintézni, és amint látszik, a császármetszés sikerült, mert a központi hatalmak a legnagyobb békeszeretetet és békekészséget tanúsították. Talán, mire e sorok megjelennek, már alá is van írva a békeszerződés, amely jóformán a központi hatalmak szövetségesévé teszi a nagy Orosz Birodalmat.

Lenin azt mondta egy nyilatkozatában, hogy elérkezett a békekötés pszichológiai pillanata. Ez a fiziológiai pillanat az, amely mindig megszüli a maga nagy embereit. Ahogy a háború megteremtette Hindenburgot, Mackensent és a magyar hadsereg vitéz vezéreit, úgy, ugyanúgy teremtette meg a béke fiziológiai pillanata Lenint, Czernint és Kühlmannt. És ha erről visszakövetkeztetünk, úgy látjuk, hogy a béke fiziológiai pillanata már Franciaországban és Angliában is megteremtette a nagy embereit, hiszen most léptek jobban előtérbe Caillaux Franciaországban és Lansdowne Angliában. Mind a kettő nagy és értékes egyéniség, és mind a kettőnek bizonyára fontos szerepe lesz a béke kialakulásában.

Ma még csak filozofálunk a békéről, ma még csak elvont téma Lenin műve, de úgy érezzük, nemsokára már annyira beszélni lehet lesz az általános békéről, hogy – már nem is fogunk beszélni róla.

Pápai Lapok, 1918. január 13.

■ 1918 január első napjaiban kezdett világossá válni, hogy a breszt-litovszki béketárgyalások körül, amelyeket lélegzetvisszafojtva figyeltek a magyar milliók, „nincs valami rendben". Január közepe táján a magyar sajtó egyre nyíltabban kezd írni a nézeteltérések okairól is. Az oroszok a központi hatalmak kormányai által vállalt kötelezettségek beváltását kívánják: annexió és hadikárpótlás nélküli békét, a németek által megszállt területek kiürítését követelik. Minderről a német uralkodó körök s a monarchia vezetői hallani sem akarnak. A magyar újságok nagy része is nyíltan rokonszenvez azzal a fenyegető kardcsörtetéssel, mellyel a béketárgyalások alatt Hoffmann porosz tábornok akarta megfélemlíteni a szovjet-orosz delegációt. A *Budapesti Hírlap* így helyesel: „Nem csodáljuk, hogy a német hadvezetőség kiküldötte kész kardját a mérlegbe dobni..." (*Budapesti Hírlap*, 1918. január 15.) Az „ellenzéki" lapok is leg-

feljebb a langyos kritikáig jutnak el, azzal a jelszóval takarózva, hogy katonai kérdésekbe „nincs joguk beleszólni".

Egy ideig azonban még látszólagos rokonszenvvel és sokszor írnak az orosz békedelegációról, annak egyes tagjairól. Legtöbbet Trockijnak, a delegáció vezetőjének neve bukkan fel. Bár Trockijt gyakran Lenin mellé állítva emlegetik, általában nem tekintik őt Lenin egyenrangú társának, személyéről, pályafutásáról sem jelennek meg olyan portrék, mint amilyenek Leninről, s a figyelem is főként a breszt-litovszki béketárgyalások első szakaszában fordul feléje, amikor egyes beszédeit közlik. 1918 januárjában a magyar újságok arról írnak, hogy „Trockij sem háborút, sem békét nem akar". Ismeretes, Trockij azon az állásponton volt, hogy az Oroszországot megcsonkító, hatalmas hadisarcot előíró békét nem szabad aláírni. Lenin és a bolsevikok többsége felismerte a veszélyt, tisztán látta: Szovjet-Oroszországnak mindenekelőtt békére, lélegzetvételre van szüksége, a központi hatalmak munkássága pedig még nem elég erős ahhoz, hogy saját elnyomóival szemben segítséget adjon egy igazságos béke megkötéséhez, s ugyanakkor a fiatal szovjet államot német intervenció fenyegeti (ami 1918. február 20-án be is következett). Trockijt, aki szembefordult ezzel a reális politikával, visszahívták Breszt-Litovszkból.

Az orosz békedelegáció tagjai közül különösen nagy érdeklődés irányul Bicenko asszony felé. Női diplomata, méghozzá forradalmár – ez az újdonság erejével hat a közvéleményre. Az *Érdekes Újság* címlapon hozza Bicenko asszony fényképét, s úgyszólván valamennyi nagyobb fővárosi illusztrált hetilap közöl róla felvételeket. Számos napilapban írnak életéről, a béketárgyalások alatti megnyilatkozásairól.

A szociáldemokrata *Nőmunkás*ból vettük át az alábbi róla szóló írást:

Bizankó asszony*

(Cs. K.) *Trockij* és *Lenin* segítőtársai között elsőrangú szerepet kaptak azok a nők is, akik a korábbi cári uralom alatt is rengeteget szenvedtek agitációjuk és fáradhatatlan buzgalmuk miatt. A Breszt-Litovszk-i béketárgyaláson az orosz békedelegáltak között találjuk *Bizankó* asszonyt is, aki életének nagy részét az orosz népre nehezedő elnyomatás megszüntetésére fordította.

Egészen fiatalon a forradalom szolgálatába állt, teljes erejéből arra törekedett, hogy az igazi rabszolgasorsban sínylődő orosz nőket felrázza tehetetlen nembánomságukból. Megismertette velük mindnyájuk értékét, jogukat az élethez, a becsületes megélhetéshez. Ezrek és ezrek áldják a forradalom lelkes agitátorává vált Bizankó asszonyt.

Most eljutott oda, ahová neméből eddig senki. Delegáltként küldötték a mieinkkel való béketárgyalásra, a sok fényes ruhájú katona és előkelő, finnyás diplomaták közé. *Kühlmann*, a német államtitkár „nagyságos asszony"-om megszólítással „tüntette" ki az egyszerű, elvéhez hű asszonyt.

Bizankó asszony hatalmas utat tett meg, amíg a rommá vált Breszt-Litovszkba jutott. Ez az út, amit ő abból a parányi orosz faluból megtett, míg a békéről tárgyaló küldöttségbe jutott, nem reklámízű karrier! Ez a legfőbb bizonyítéka annak, hogy van már a világon egy állam, van egy nép, amely elismeri, hogy igenis a nőknek a szava, élethez való joga egyenlő a férfiakéval! Az emberek lassan jutottak ehhez a megismeréshez, s ma talán álmélkodón hallják, hogy amikor a népek sorsa felett döntenek, a becsületes és nyugalmas jövő felett határoznak, akkor egy asszony szava is beleszól a vitába.

...És nálunk a kőfejű bölcsek összeültek, még ma sem tudnak határozni, hogy a nőknek megadják-e a saját sorsuk felett való rendelkezési jogot. Pedig a legtöbb sorsintéző testület már elismerte *Bizankó* asszony személyében, hogy igenis a nők is helyet foglalhatnak ott, ahova egy Tisza, Andrássy és Wekerle nem merik beengedni őket!

Nőmunkás, 1918. január 15.

* Helyesen: Bicenko (Anasztazia Alekszejevna).

Hoffmann tábornok megzörrenti kardját...

■ Alakítsunk mi is szovjeteket! – ilyen és hasonló jelszavak már az 1917. november 25-i városligeti tömeggyűlésen is visszhangoztak, de bár a hivatalos szónok, Bokányi Dezső is megfogalmazta a követelést, hónapokig úgy látszott, hogy csupán pillanatnyi fellobbanásról volt szó. A *Népszava* és más baloldali lapok korabeli számait böngészve az a benyomásunk támad, hogy a szovjet állam iránti lelkesedésben nem volt ugyan hiány, a példa követésére, a hazai munkásmozgalomnak új irányt szabó kezdeményezésre azonban nem került sor.

Ellenkezőleg, a szociáldemokrata párt hivatalos elméleti folyóiratát olvasva arról értesülhetünk, hogy a magyar mozgalmat nem fenyegette olyan megrázkódtatás, mint amilyen 1903-ban az oroszt érte, amely a reformista mensevik és a forradalmi bolsevik irányzat kialakulásához vezetett, vagy 1917-ben a nagy német szociáldemokrata pártot, amely nem sokkal a februári orosz forradalom után ugyancsak kettévált.

Látszat szerint a magyar párt 1917 végén annyira szilárd és egységes, hogy már magát állíthatja követendő példának az addig állandó mintaképnek tekintett német testvére elé, sőt erkölcsi alapja van, hogy bírálja az utóbbit. A Kunfi Zsigmond szerkesztette *Szocializmus* mindenesetre ezt tette 1917. decemberi számában „Neuorientierung" [Újratájékozódás] című glosszájában, amely nemcsak elvtársi tanácsokkal látta el a németeket, hanem bírálta is őket: „Bizonyos, hogy sokan a [német] szocialisták közül is serények voltak a háború teremtette tényekhez és hangulatokhoz való igazodásban" – utalt tapintatosan a szerző a német szociáldemokrácia soviniszta, az imperialista rablóháborút helyeslő múltjára és jóindulatú fensőbbséggel hozzátette: „Most már az új tényekhez kellene szabni a Neuorientierungot. Ezek az új nagy tények sokan vannak és egyre szaporodnak. Egy sincs nagyobb, mint az orosz forradalom... Miért szociáldemokraták ők, ha az orosz forradalom nem ok és alkalom számukra, hogy régi meggyőződéseiket, ítéleteiket és céljaikat vizsgálat alá vegyék?"

Az eszmefuttatásból olyan benyomást nyerhetett az olvasó, hogy a magyar szociáldemokrácia már elvégezte „újratájékozódását", levonta az orosz forradalom tanulságait, egységes és rohamosan növekvő erejű.

 Való igaz, hogy a magyar munkásság pártja viharos gyorsa-

sággal növekedett. Az 1917. december 31-én készült éves összesítés szerint a szervezett munkásság létszáma addig nem is álmodott csúcsot ért el, és miután Magyarországon a szakszervezeti tagság akkoriban csaknem a párttagsággal volt azonos, ez magának a pártnak a sikerét jelentette.

A megelőző másfél évtizedben igen hullámzó képet mutatott a mozgalom. Az 1900-as évek első felében 40 000–50 000, majd 70 000 körül mozgott a szakszervezetek taglétszáma, az első, az 1905-ös forradalom kitörését követő két évben viszont ugrásszerűen megnövekedett, 129 000–130 000-re szökött a mutató. Átmeneti hanyatlás után az 1912. május 23-i nagy budapesti forradalmi megmozdulás, a „vérvörös csütörtök" évében ismét 100 000-re szökött a tagság száma. Az első világháború kitörését követően azonban katasztrofális visszaesés szemtanúi vagyunk: az egykori 100 000–130 000 helyett 1914 decemberében kereken 51 000, a következő, *az 1915-ös év végén alig több 43 000-nél* a szervezett munkások száma. A két orosz forradalom esztendejében gyökeresen új kép tárul elénk: *1917. december 31-én* több mint négyszer annyian, *215 000-en tartoztak a szakszervezetekhez.*

A párt hivatalos folyóirata szerint mindez a szociáldemokrata vezetőség jó munkájának eredménye. A *Szocializmus* 1918. januári számában „A munkásmozgalom egysége" cím alatt az orosz forradalomról már szó sem esett, a szerző csupán azt állapította meg nagy elégedettséggel: „A magyar munkásmozgalom a régi méretekhez képest egyenesen szédületes fejlődése éppen azon tényezők hatásának köszönhető, mint amelyek a német munkásmozgalomnak – reméljük csak ideiglenes – visszafejlődését előidézték. Igaz, hogy a magyar szociáldemokrata párt a parlamenti képviselet híján nem is kerülhetett abba a helyzetbe, amely a pártbomlás kiindulópontja lett Németországban: a hadi hitelek megszavazásának és a háborúhoz való pozitív állásfoglalásnak a kérdése elé. Mindez lehetővé tette, hogy egynémely, a háború legkezdetére eső ingadozástól eltekintve a magyarországi szociáldemokrata párt megmaradt ugyanabban az elvi és gyakorlati helyzetben, mint amelyben a tömegek bizalmát megnyerte."

A névtelen cikk szerzője úgy hitte, hogy mindenki elfeledkezett az 1915–1916-os esztendő nagy visszaeséséről, megbocsá-

tóan fátylat vetett a pártnak „a háború legkezdetére eső", de politikáját hosszú távon megszabó ingadozására, és senki sem veszi észre az összefüggést az orosz forradalom ténye és a között, hogy a válságból éppen 1917-ben lábolt ki a magyar munkásmozgalom.

Ritkán fordul elő, hogy tudományos lapban lefektetett tételeket oly viharos gyorsasággal cáfoljanak meg tények, mint ez a fenti írással történt. Alig száradt meg a tinta a *Szocializmus* szerkesztőjének kéziratán, amely talán még nyomdába sem került, amikor olyan mozgalom indult meg a párton belül, majd olyan elemi erejű országos méretű sztrájk robbant ki a pártvezetőség szándéka ellenére, amelyből ez csak a legnagyobb üggyel-bajjal, óriási presztízsveszteség, formális lemondás árán tudott kilábolni.

A korabeli sajtóból viszont alig lehet kiolvasni, hogy a munkásmozgalmon belül rohamos erjedés bontakozott ki, olyan forradalmi áramlat, amely heteken belül válságba sodorta a reformista vezetést. Részletes beszámoló a válság előzményeiről csak egyetlen helyen, a rendőrség politikai osztályán készült, persze nem a nyilvánosság, hanem a belügyminiszter, a kormány számára, szigorúan bizalmas jelzettel, szerzője a budapesti rendőrség politikai csoportjának Andréka Károly nevű vezetője, rendőrtanácsos.

Andréka jelentésének egyik több mint fél évszázaddal később a Fővárosi Levéltár irattengeréből előbukkant másolatát közölte 1971-ben H. Kohut Mária a *Források Budapest múltjából* című sorozat 2. kötetében.

A rendőrtanácsos, lelkiismeretes hivatalnokként, nevek és dátumok sokaságával teletűzdelve adott körképet feletteseinek, akaratlanul az utókornak is, a válság előzményeiről. Kiemelte mindenekelőtt, hogy a vasmunkások körében találhatók a leginkább „renitens" tömegek, a vasasszakszervezet létszáma egy esztendő alatt 20 000-ről 80 000-re szökött, és a szociáldemokrata vezetés „tekintélyét csak úgy tudta fenntartani", hogy jobb belátása ellenére „a munkások szertelen követeléseit is kénytelen volt támogatni". A párt „széthúzó elemei" közé sorolta Andréka az Ipari és Közlekedési Tisztviselők Egyesületét és a baloldali diákságot tömörítő Galilei-kört is. Utalt rá, hogy az utóbbiak műve volt a *Katonatestvéreink* című röpirat is.

A mozgalomnak a Galilei-kör feloszlatásával, helyiségének január 12-én végrehajtott lezárásával próbáltak véget vetni, de eredménytelenül – tette hozzá a jelentés.

Január 13-án a szociáldemokrata párt gyűlésein az illegális szervezet résztvevői, írta a rendőrtanácsos, „orosz mintájú munkástanácsok" felállítását indítványozták. Hozzátette: „Jellemző volt a tömegek hangulatára, hogy a munkástanács megalakítását ajánló határozati javaslatot mindenütt nagy lelkesedéssel fogadták és a pártvezetőség küldöttjének ellenzése dacára elfogadták."

Azt a *Népszava* sem hallgatta el következő napi számában, hogy egyes gyűléseken tanácsok alakítását javasolták, de a tömegek lelkesedéséről és arról, hogy azt több helyen elfogadták, elfelejtett hírt adni.

Pedig nem csekély horderejű dologról volt szó: a pártvezetőség szempontjából arról, hogy a kormány intencióihoz mindig igazodó magatartásukat az általuk eddig a mozgalmon belül szinte ellenvetés nékül irányított munkástömegek közvetlen választottjai ellenőrizzék, őket szükség szerint határozott fellépésre kényszerítsék.

A rendőrtiszt jelentéséből derül ki, hogy az általa „radikálisokként" emlegetett ellenzékiek néhány napon belül kiszélesítették mozgalmukat, és egész sor budapesti és környéki üzem bizalmi embereit bevonva aktív lépéseket tettek munkástanács alakítása felé. Tevékenységüket a vidéki városokra, sőt a hadseregre is ki akarták terjeszteni. A szervezkedést szinte csak órákra tudta megakasztani, hogy január 14-én a Galilei-kör legaktívabb tagjait őrizetbe vették. A munkástanács eszméje tovább hódított, a január 16-ra összehívott vasas bizalmi gyűlésen a pártvezetőség által megállapított napirend helyett már csak a munkástanács kérdésével foglalkoztak.

Az elkövetkező napokra tervezett hasonló tárgyú gyűlések megtartását azonban egy a munkástanács-mozgalommal összefüggő történelmi horderejű eseménysorozat keresztezte, amelynek legjelentősebb állomása az 1918. januári sztrájk lett.

A sztrájk közvetlen kiváltó oka Max Hoffmann német tábornok, a császári Németország Breszt-Litovszkban tárgyaló küldöttsége tagjának a legfelsőbb katonai vezetés, Hindenburg és Ludendorff személyes ösztönzésére 1918. január 12-én a béke-

tárgyalásokon tartott beszéde volt. A jelen volt német külügyminisztert, saját küldöttsége vezetőjét is kínos helyzetbe hozva Hoffmann, aki katonai feletteseivel együtt unta a Németország és a monarchia rablóterveit szép szavakba burkoló diplomáciai huzavonát, nyersen és nyíltan elutasította az annexiók nélküli békekötés elvét. Egy porosz tiszt gőgjével jelentette ki: „A győztes német hadsereg áll" szovjet területen, a szovjet küldöttség által javasolt szabad népszavazás e területek hovatartozásáról teljesen felesleges, mert az ott lakó német iparosok, kereskedők, nemesek már kifejezték szándékukat, hogy Németországhoz akarnak tartozni.

Németország és a monarchia vezető diplomatái pontosan ugyanazt gondolták és akarták, amit a katonai vezetés, de alaposan megfontolt okokból nem mondották ki. Az események őket igazolták. Kiderült, hogy saját országaik munkássága éberen figyelte a breszti tárgyalásokat és Hoffmann tábornok fellépésére megfelelően reagált. 1918. január 15-én az elégtelen élelmezés miatt lépett sztrájkba az ausztriai Wiener Neustadt munkássága, de másnap, amikor az osztrák fővárosra is átterjedt a mozgalom, már a béketárgyalások ügye állt az előtérben. A hírek Budapestre is eljutottak, ahol január 18-án hajnalban robbant ki és terjedt villámgyorsan az egész fővárosra, az egész országra a sztrájk. Berlin munkássága január 28-án tette le a szerszámot ugyancsak a breszti német küldöttség magatartása miatt.

Történetírásunk méltán sorolta a magyar munkásmozgalom leginkább kiemelkedő akciói közé az 1918. január 18-án kirobbant háromnapos, azaz, mint az alábbiakból kiderül, a szociáldemokrata párt vezetőségének szándéka ellenére a negyedik napra, január 21-ére is áthúzódó országos sztrájkot, amelynek kétséget kizáróan legdöntőbb oka a szovjethatalommal szembeni brutális fellépés, imperialista hódító szándékok érvényesítése elleni tiltakozás. Erről tanúskodik a *Népszava* alábbi beszámolójának több kitétele, az a tény is, hogy a mozgalom idején az ózdi munkások tüntetésük színhelyét Lenin térnek keresztelték el és az iméntieknél világosabban a reakciós sajtónak alább idézett megállapításai.

Három nap története

*

A munkásság általános sztrájkja a fővárosban
és az ország nagyobb városaiban

*

Megálltak a gépek...
Szünetelt a villamosforgalom is
Forrongó népgyűlések a főváros és az ország minden részében
A vasárnapi nagygyűlés az Iparcsarnok előtt
A munkásság küldöttsége a miniszterelnöknél

*

A kormány válasza

Három nap történetét fogjuk itt megírni. Szeretnők ennek a három napnak a történetét úgy megírni, hogy az maradandó értékű dokumentuma legyen a magyarországi munkásmozgalomnak és a magyar proletárság harci készségének. Mert aki egykor meg fogja írni a magyarországi munkásmozgalomnak eseményekben, gyönyörű megnyilatkozásokban oly gazdag történetét, annak bízvást meg kell állania ennél a három napnál, és külön fejezetet kell szentelnie e három napos harcnak.

[A cenzúra itt 10 sort törölt.]

Az történt, hogy január 18-án, pénteken reggel a főváros munkássága általános sztrájkot kezdett.

[A cenzúra itt 50 sort törölt.]

A fővárosi munkásság *pénteken reggel*, a maga elhatározásából, szüntette be több gyárban a munkát, és kivonult az utcára. A munkabeszüntetésnek ez a spontán bekövetkezése arra késztette a Szociáldemokrata Párt vezetőségét, hogy a mozgalom egységesítése és célkitűzése okából nyomban akcióba lépjen. Ennek az akciónak az első megnyilatkozása egy, a munkásséghoz intézett kiáltvány volt, amely dióhéjban *összefoglalta a munkásság követeléseit*, úgy a háború, illetőleg *a béke*, valamint a *vá-*

lasztójog és a közellátás kérdéseiben. A kiáltvány a Breszt-Litovszk-i béketárgyalásokra való utalással kijelentette, hogy a munkásság a politikai sztrájk fegyverével kifejezésre akarja juttatni *tiltakozását az annexiós törekvések és a háborús uszítás ellen*, és ily módon akarja nyomatékossá tenni a háború befejezését követelő szándékát. A belső politikai helyzet rövid áttekintésével kapcsolatban tiltakozik a kiáltvány az ellen, hogy a Munkapárt bármily módon részt vegyen az ország kormányzásában, és követeli a választójogi reformnak *haladéktalan letárgyalását*, ha pedig a Munkapárt akadályokat gördítene ez ellen, követeli *a képviselőház föloszlatását*. Azután kijelenti a kiáltvány, hogy a magyarországi szociáldemokrata munkásság teljes szolidaritásban van az ausztriai munkássággal, amelyhez közös szenvedések, közös célok és közös események fűznek bennünket. Végül fölszólítja a pártvezetőség a munkásokat, hogy ne engedjék magukat provokálni, és politikai tüntetésük *komolyságát ne veszélyeztessék oktalan cselekedetekkel*. A közrend fönntartását *vegyék maguk a kezükbe*, és evégből válasszanak minden gyár munkásai saját soraikból rendezőket, akik a pártvezetőséggel egyetértésben és vele állandó kapcsolatban intézzék a mozgalmat. A további teendőket pedig a pénteken délután tartandó nyilvános népgyűléseken fogják megbeszélni.

Első nap

A pártvezetőség kiáltványa nyomán
megmozdult az egész város munkássága

A kiáltvány a kora délelőtti órákban került a munkásokhoz, és csak pillanatok műve volt az egész munkásságnak az az egyöntetű elhatározása, hogy nyomban csatlakozik a már sztrájkba lépett munkássághoz, hogy így az általános sztrájk fegyverével kényszerítse a hatalmon levőket arra, hogy elhatározó és döntő lépést tegyenek a minél előbb való béke érdekében. Az egész fővárosban megállt a munka. De nemcsak magában a fővárosban, hanem *a környék gyáraiban is*. Megállt a munka továbbá *a vasúti műhelyekben is*, csak a forgalmi személyzet maradt a helyén és teljesítette tovább a munkáját.

A pártvezetőség azonban rögtön intézkedett az iránt is, hogy a *közélelmezés, a közvilágítás, a vízvezeték és a kórházak ellátása* szolgálatában álló munkások tovább dolgozzanak, hogy ezzel a munkásság nagy harcát károsan befolyásoló zavaroknak elejét vegyék. Minden más üzemben és gyárban, munkatelepen azonban megszűnt a dolgos kezek tevékenysége, és csönd borult a gyárakra.

A dolgozók tízezrei letették a szerszámjaikat, és kivonultak a gyárakból. A gépek zakatolása megszűnt. A gyári kémények nem füstölögtek, a kerekek zümmögése elnémult.

[A cenzúra itt 15 sort törölt.]

Megálltak a villamosok is

[A cenzúra itt 5 sort törölt.]

Pénteken dél felé már vége volt a villamosközlekedésnek. A sínek mentén nem hallatszott a kerekek zakatolása, nem hallatszott a csilingelés, a sárga és barna száguldozó kocsik eltűntek az útvonalakról. És mintha csak nagy ünnepnap délelőttje lett volna, rengeteg embersokaság hullámzott az utcákon. Az emberek eleintén meglepődötten néztek körül, látszott, hogy senki sem érti a helyzetet. Mindenkinek föltűnt az utca képe, de hirtelenében senki sem tudta magyarázatát adni. Csak amikor a Szociáldemokrata Párt kiáltványát sűrűbben osztogatták az utcákon, kezdték megérteni az emberek, hogy mi történt.

[A cenzúra itt 5 sort törölt.]

A pártvezetőség kiáltványa délután két órára hirdette a gyűléseket, de már közvetlenül tizenkét óra után *ezrével és ezrével tódultak a munkások a gyűlések színhelyére.*

[A cenzúra itt 3 sort törölt.]

És mindenütt a legizzóbb hangulatban folytak le ezek a gyűlések, abban az erős meggyőződésükben, hogy a munkásságnak ez a megmozdulása nem maradhat hatás nélkül.

A gyűlésekről a helyhiány miatt is részletes beszámolót nem adhatunk.

Valamennyi gyűlésen óriási tömeg vett részt. Egyikén-másikán több tízezer főnyi volt a hallgatóság, melynek soraiban a munkásnők szokatlanul nagy számban voltak képviselve. A résztvevők mindenütt nagy figyelemmel és lelkesedéssel hallgatták a szónokokat. A gyűlések befejezése előtt megválasztották a bizalmi férfiakat, és egyben elhatározták, hogy másnap

ugyanezen a helyen ismét összesereglenek, hogy meghallgassák a párt szónokait és határozzanak a továbbiak felől.

[A cenzúra itt 8 sort törölt.]

A gyűléseknek nyugodt és méltóságteljes lefolyása amellett is bizonyít, hogy a munkásság a maga fegyelmezettségével mindenkor helyt tud állni, *és semmi szükség sincs arra, hogy rendőri készültségek kirendelésével provokálják és önérzetében megbántsák.*

Az első nap eseményei a gyűlésekkel bevégződtek. A városban, természetesen, mindenütt nagy nyugtalanság volt, és itt-ott egyes kereskedők, nem ugyan a munkásság törekvéseivel való szolidaritás jeléül, hanem inkább *félelemből* bezárták üzleteiket vagy lehúzták a redőnyöket. Mindenesetre összhangzatos lett volna, ha ehhez a küzdelemhez a polgárság is csatlakozik olyaténképpen, hogy üzleteit a nap bizonyos óráiban zárva tartja, és ezzel külsőleg is dokumentálja, hogy egyetért a békéért és a demokráciáért folyó nagy harcokkal. Enélkül is azonban impozánsan zajlott le az általános sztrájk első napja, amelynek híre szétfutott az egész országban.

Második nap

A munkásság harca tovább folyik. Csönd van a gyárakban. A villamosok nem közlekednek, és az utcákon rengeteg embersokaság hullámzik.

[A cenzúra itt 8 sort törölt.]

A sztrájkoló munkásság a harc második napján *ugyanazokon a helyeken* sereglett össze, mint pénteken. De, természetesen, most *még* nagyobb számban tódultak a gyűlések színhelyeire.

[A cenzúra itt 6 sort törölt.]

E gyűléseken a következő *határozati javaslatot* terjesztették elő:

Budapest harcban álló munkásságának 1918. január 19-én, a politikai tömegsztrájk második napján megtartott nyilvános népgyűlése a *három és fél éves háborús nyomorúság rettenetes súlya alatt tettre kész elszántsággal áll az orosz forradalmi szociáldemokráciának* annexiómentes, a népek önrendelkező jogán alapuló békekövetelése és az ausztriai munkásságnak a békéért megindított lelkes harca mellé.

A munkásság elkeseredéssel állapítja meg, hogy idegen katonai reakció a külügyminisztertől hirdetett annexiómentes békejelszavak ellenére kardcsörtető hatalmi gőggel akadályozza meg az Oroszországgal megkötendő béke létrejövetelét. Fokozza a munkásság elkeseredését az életszükségleti cikkek folytonos drágulása, végül *Tiszáék ellenforradalmi reakciója, amely meg akarja akadályozni a becsületes választójog sürgős megalkotását.*

Ezért a népgyűlés elhatározza, hogy Budapest munkássága változatlan lelkesedéssel folytatja harcát mindaddig, amíg megfelelő biztosítékot kap arra nézve, hogy:

1. a monarchia külügyi képviselete *minden idegen katonai beavatkozás mellőzésével és annexiómentes, a népek önrendelkező jogán fölépülő békét kész sürgősen megkötni;*

2. hogy a képviselőház elé terjesztett választójogi törvénytervezet minden halogatás nélkül a képviselőházban elintéztessék, vagy ha a Munkapárt ezt megakadályozná, a képviselőházat *új választások céljából föloszlassák;*

3. végül követeli a munkásság, hogy a kormány a legerélyesebb eszközökkel gondoskodjék a *munkások életszükségleti cikkeinek olcsó és igazságos kiosztásáról.*

A munkásság elvárja, hogy a kormány semmitmondó ígéretek helyett megfelelő biztosítékot nyújt követeléseinek teljesítésére vonatkozóan.

A határozati javaslatot egyhangúan és azzal fogadták el, hogy másnap, azaz vasárnap délután két órakor *a sztrájkoló munkások megbízottai átadják* Wekerle Sándor miniszterelnöknek. A gyűlések szónokai még tudatták a hallgatósággal, hogy másnap délelőtt tizenegy órakor az Iparcsarnok előtt nagygyűlést tartanak, amelyen minden munkásnak kötelessége megjelenni.

Már ezen a második napon *az ország munkássága is beleszólt* a küzdelembe. A vidék nagyobb városainak a munkássága egymás után csatlakozott az általános sztrájkhoz. Mindenütt ezekben a városokban óriási lelkesedéssel vállaltak szolidaritást Budapest proletárságának a békéért és a demokráciáért megindított nagy és fölemelő harcával.

Győr, Debrecen, Arad, Magyaróvár, Moson, Tatabánya, Pécs, Temesvár, Miskolc, Diósgyőr, Ózd, Salgótarján, Losonc, Pozsony, Kaposvár, Szabadka, Kolozsvár, Nagyvárad és Kassa városainak a munkássága csatlakozott az általános sztrájkhoz. Bizonyára még más

városokban is szünetelt a munka, de eddigelé csak ezekből a városokból kaptunk értesítést arról, hogy az ottani munkásság szintén tömegsztrájkba lépett. Mindezekben a városokban a munkásság ugyancsak gyűléseket is tartott, és eddigi jelentéseink szerint mindenütt sok-sok ezer munkás volt jelen ezeken a gyűléseken.

[A cenzúra itt 8 sort kihúzott.]

Harmadik nap

A vasárnapi tömeggyűlés

Sűrű köd feküdt a városra kora délelőtt. Kilenc óráig csönd uralkodik mindenfelé. Valami egészen különös ünnepi hangulat ez. A világváros nagy zajából nem maradt semmi. Csak most veszi észre az ember, hogy a villamosok milyen nagy zajjal közlekednek, most amikor nem járnak. Azelőtt ezüstszínű sínpárok most fakón, sárosan húzódnak, kanyarognak az utcákon. Kocsikat is alig lehet látni. Az üzleteket sorra bezárták mindenütt. Csak az élelmiszerüzletek vannak nyitva. Nagyon sok helyütt még a kávéházakat és vendéglőket is lezárták. Azokban az üzleti kirakatokban, amelyeknek redőnyeit nem húzták le, csaknem mindenütt ezt a fölírást olvashatjuk:

Éljen a béke és az általános, titkos, egyenlő választójog!

Kilenc óra után ébredni kezd az utca. A külső városrészekben és a környéken hatalmas munkáscsapatok gyülekeznek, sorakoznak és indulnak a város közepe felé. A környék munkásai gyülekeznek leghamarabb, már nyolc óra előtt, mert nekik nagy utat kell megtenniök. Újpest, Rákospalota, Kispest, Pestújhely, Pestszentlőrinc, Erzsébetfalva, Csepel, Budafok, Soroksár, Albertfalva, Rákosszentmihály és más községekből óriási tömegekben jöttek be a munkások a fővárosba. A fővárosi munkások a szakszervezeteikben gyülekeztek, és onnan vonultak ki a gyűlésre. Fél tíz felé járt az idő, amikor az első csapatok megérkeztek a Körútra. Ettől kezdve közel tizenkét óráig egymás után
 jöttek különböző irányból a munkások végeláthatatlan sorok-

ban. A Körút egy embertengerré dagadt, amely szakadatlanul hullámzott. Voltak csapatok, amelyek jelzőtáblákkal jelentek meg. A munkások forradalmi dalaitól és követeléseitől visszhangzott az utca. A legsűrűbben ezeket a kiáltásokat hallottuk:

– *Le a háborúval!*

– *Éljen a világbéke!*

– *Éljen a választójog!*

A villamosvasutak és a helyiérdekű vasutak alkalmazottai egyenruhában vonultak föl. A tüntetők között olyan nagy tömegekben vettek részt a nők, amilyent eddig még nem tapasztalhattunk. Ez természetes és érthető. Hiszen a nő született ellensége a háborúnak.

Az utcák keresztezésénél mindenütt katonaság és csendőrség. Különösen erős fegyveres készültségek voltak a nagyobb tereken. A Nem-

[A cenzúra itt 8 sort törölt.]

Még alig volt tíz óra, amikor *az Iparcsarnok előtti nagy térség feketéllett a munkásság óriási tömegétől.*

A sűrű ködben nem is lehetett áttekinteni az emberrengeteget. És a város, ez a nagy emberrezervoár, órákon át egyre ontotta magából a béke hadseregének megszámlálhatatlan sokaságú csapatait. Az Iparcsarnok óriási terme pár perc alatt megtellett. A térségen is olyan hatalmas tömeg volt együtt, hogy fél tizenegy órakor a gyűléseket meg kellett kezdeni. Egyszerre négy helyen is kezdődött gyűlés. Bokányi Dezső, Garbai Sándor, Preusz Mór és Landler Jenő elvtársak egyszerre beszéltek különböző helyekről a tömeghez. Beszéltek még Biró Dezső, Farkas István, Kitajka Lajos, Pogány József, Miákits Ferenc, Nyisztor György, Zádor Pál, Miklós Móric, Somló Dezső elvtársak és mások.

[A cenzúra itt 5 sort törölt.]

A gyűlések egyhangúlag fogadták el a következő *határozati javaslatot:* Budapest és a környék a békéért, a választójogért és a közellátásért sztrájkban álló munkásainak 1918. január 20-án megtartott tömeggyűlése tudomásul veszi, hogy a január 19-én megválasztott bizalmi férfiak az ugyanakkor elfogadott határozati javaslatot a mai nap folyamán *átnyújtják a kormánynak, hogy az ott felsorolt követelésekre választ kérjenek tőle.* Kimondja a munkásság, hogy *további magatartását ennek a válasznak a tartalmától*

teszi függővé. A sztrájkban álló munkásság fölhatalmazza a szakmai és pártbizalmi férfiakat, hogy a kormány nyilatkozatának meghallgatása után döntsön a további teendők fölött.

Tizenkét óra tájban értek véget a gyűlések, és egy óránál is tovább tartott, amíg a százezer főnél is többre rúgó tömeg széjjeloszlott. Az eloszlás teljesen rendben történt, rendőri és katonai beavatkozásra sehol sem került a sor, noha némely helyen a rendőrtisztek igen harci kedvükben voltak.

Népszava, 1918. január 22.

Békét, jogot, kenyeret!

Tüntetések Hódmezővásárhelyen
Népgyűlés Miskolcon

Hódmezővásárhelyen a szegény sorsú lakosság hetek óta rettenetes küzdelmet folytat, hogy élelemhez és tüzelőanyaghoz jusson. A városi hatóság tűzifa-telepén naponta százával várakoznak a szegény családok, hogy egy kis tüzelőhöz jussanak. Ez az állandó ácsorgás és a régóta megígért, de nem teljesített hadisegélynek a fölemelése annyira elkeserítette a lakosságot, hogy elégedetlenségének a múlt hét folyamán két ízben is hangos kifejezést adott. Január 18-án, délelőtt tíz órakor híre járt, hogy a főispán a városba érkezett a másnapi városi közgyűlésre. Erre a hírre minden előzetes megbeszélés nélkül, férfiak és nők – különösen nagyszámú hadisegélyes asszony – gyülekeztek a Városháza körül. A tömeg hangos kifejezést adott ama akaratának, hogy a főispán elé akar jutni, hogy megkérdezze tőle, *mi lesz a közélelmezés javításával, mikor kapják meg a fölemelt hadisegélyt és mi lesz a békével?* Csakhamar megjelent a rendőrség, amelynek emberei a Városháza minden bejáratát lezárták és körülállták. Ekkor a tömeg már több ezer főre szaporodott. Egy Csanádi nevű rendőr egyszerre csak a tömeg közé rohant, elkapta az egyik munkásnőt, ütlegelni kezdte, be akarta kísérni, majd *kardot rántott és vagdalkozni kezdett.* Egy közelben álló szabadságos katona a megtámadott asszony segítségére sietett, *kicsavarta a rendőr kezéből a kardot, eldobta, és azután otthagyta. A tömeg erre rettenetes dühvel a rendőrnek esett és véresre verte, úgyhogy kórházba*

kellett szállítani. Közben a rendőrkapitány megjelent hivatalának az ablakában, és onnan nyugalomra intette a tömeget, és arra szólította föl a jelenlevőket, hogy az *izgatókat jelentse föl.* A rendőrkapitány utóbbi szavait óriási fölháborodással fogadták. Egy asszony mégis akadt, aki a besúgás becstelen szerepére vállalkozott, de pórul járt. Mielőtt még a rendőrség az oltalmába vehette volna, a tömeg *ezt a nőt is véresre verte árulásáért.* Közben *több munkásnőt letartóztattak.* A tüntetők ezek után kijelentették, hogy addig nem távoznak, amíg határozott ígéretet nem kapnak a béke ügyében. A fölemelt hadisegély minél előbb való kifizetésére, a közellátás javítására és végül a letartóztatott négy munkásnő azonnal való szabadonbocsátására. Erre megjelent a főispán és a város országgyűlési képviselője, akik *ígéretet tettek* a követelések teljesítésére. *A letartóztatott munkásnőket nyomban szabadon bocsátották,* mire a tömeg szétoszlott.

Másnap, amikor a törvényhatósági közgyűlés együtt ült, ismét nagy tömeg verődött össze a Városháza körül, és hangos tüntetést rendezett. Megvárták a közgyűlés végét, és a távozó főispánt, országgyűlési képviselőt és városi képviselőket körülfogták a hadisegélyes asszonyok, *azonnali békét, kenyeret és elvitt hozzátartozóikat követelték.* A tüntetés ezután véget ért.

*

Miskolci elvtársaink e hó 23-án nagy nyilvános gyűlést tartottak, amelyen a diósgyőri vasgyári munkásság is tömegesen vett részt. A Korona Szálló nagytermét zsúfolásig megtöltötte a megjelent elvtársak tömege. A gyűlés napirendjén *a béke, a választójog és a tömegsztrájk szerepelt.* A napirendet Grosszmann Zsigmond elvtárs fejtette ki. Előadta, hogy a nép sürgős békét akar. *A béke alapját megteremtették az orosz elvtársak,* akiknek javaslatait, *a hódítás és hadikárpótlás nélküli békét,* az osztrák és magyar kormányok is elfogadták. A Breszt-Litovszk-i béketárgyalások jó reményeit azonban tönkretette a német hódító politika képviselőjének, Hoffmann tábornoknak föllépése. Ez, nemkülönben a közbejött élelmiszer redukálás, oly elkeseredést váltott ki Ausztria és Magyarország munkásságából, hogy *a munkát beszüntették.* A nagy harc, amely bekövetkezett, *a munkásság győzelmével végződött,* mert sikerült az osztrák és a magyar

kormányt oly nyilatkozat kiadására bírni, amely a béke és az élelmezés kérdésében megfelel a munkásság követeléseinek. Ezenkívül a magyar kormány az újból veszélyeztetett választójogi reform kérdésében annak sürgős keresztülvitelére kötelező nyilatkozatot tett. Minthogy ezen eredmények ellenére a munkásság egy része a sztrájkbeszüntető határozatnak nem tett eleget, amelynek következtében a pártvezetőség lemondott, indítványozza, hogy *a gyűlés fejezze ki bizalmát a pártvezetőséggel szemben.* Ezután Esztergályos János elvtárs, budapesti kiküldött beszélt, ismertetve a béke és a választójog ügyét, majd a budapesti eseményeket, és élesen kikelt azok ellen, akik *a munkásmozgalom egységét veszélyeztetik,* fölhívta az elvtársakat a pártfegyelem szigorú betartására, mert csak így lehetünk erősek a bekövetkezendő újabb küzdelmekben.

Az ózdi vasgyár szintén csatlakozott a budapesti munkásság mozgalmához: hétfőn reggel beszüntette a munkát. Délután két órakor gyülekeztek a gyár melletti futballtéren, amelyet lelkesedésből egyhangúan *Lenin térnek* neveztek el. Mintegy hat-hétezer főnyi tömeg gyülekezett egybe, amely a gyártelepen átvonult a község főterére. Gyűlés után a legnagyobb lelkesedéssel és teljes rendben oszlottak el. A munkát még hétfőn éjjel fölvették és zavartalanul folyik.

Népszava, 1918. január 27.

■ Vidéki központok hosszú sorából érkeztek még hasonló jelentések.

Hoffmann tábornok cézári magatartása nemcsak az öntudatos munkásságban, hanem a lakosság túlnyomó részében is megütközést keltett, abban a többségben, amelynek alig akadt szószólója az 1910-es választások óta „a nemzet nevében" ágáló parlamenten belül.

A nemzet elsöprő többségének véleményét tolmácsoló törpe parlamenti kisebbség tagja volt Holló Lajos függetlenségi képviselő, aki már a századfordulótól szenvedélyesen bírálta Magyarország „kockázatos szövetségét" a világhódító programját nyíltan hirdető császári Németországgal. Holló Lajos ekkor, 1918. január 17-én Hoffmann tábornok breszt-litovszki szerep-

 lését tette szóvá a képviselőházi ülésen. Másnap valamennyi új-

ság idézte interpellációját, amelyben hangoztatta, hogy a monarchia vezetői néhány héttel előbb egyértelműen vállalták az annexiók nélküli, a népek önrendelkezési jogára alapuló békét, s amikor az egész világ békét vár a breszt-litovszki tárgyalásoktól, „föláll Hoffmann tábornok és a győzelmekre, a győzők jogaira hivatkozik... Hoffmann tábornok hangját mi nem helyeselhetjük" – tette hozzá Holló Lajos. „De helyeselhetjük!" – utasították őt helyre a ház padsorainak túlnyomó részét elfoglaló többségi párt tagjai. Holló azonban nem hagyta magát: „Az annexió nélküli békét mi hirdettük s ha akadt hatalom, amely hitt nekünk, akkor nem szabad szavunkat visszavonni." – Egy másik közbekiáltó így intette Hollót: „A bolseviki feltételeket nem fogadhatjuk el", s a többségi párt vezére, Tisza István hozzátette: „Az ilyen interpellációk csak akadályozhatják a békét."

Holló Lajos azonban megmakacsolta magát és kijelentette: „Nekünk nem győzelmes béke kell." Ezt már elemi erejű felháborodással fogadta a tisztelt ház: „Gyalázat, gyalázat!" – üvöltötték mindenfelől. A ház elnöke, Szász Károly is úgy érezte, hogy közbe kell lépnie: „Figyelmeztetem a szónokot, hogy ne tegyen olyan kijelentéseket, amelyek a magyar nemzet ezer éves múltját sértik. (Nagy taps a munkapárton)" – olvashatjuk az utókornak is készült képviselőházi naplóban.

A jelenet a proletárforradalom eszméjétől távol álló nagy szegedi írót, Móra Ferencet is állásfoglalásra késztette. A *Szegedi Napló*ban így háborgott a nemzet nevében imperialista győzelmet követelő maroknyi parlamenti többség és a mellettük kiálló házelnök rendreutasítása felett:

Rendreutasítás / MÓRA FERENC

Hallatlan dolog történt a magyar parlamentben: a nemzetnek egy képviselője a nemzet nevében beszélt. Azt mondta, nekünk nem kell a győzelmes béke, nekünk emberséges béke kell, amely nem rabol el senkitől semmit, és nem tesz bennünket gyűlöletesekké a megraboltak szemében. Azt mondta, amit minden jó és okos ember mond ebben az országban. Azt mondta, amit Károly király is mondott, és Czernin külügyminiszter is mondott már jó egynéhányszor. És mi történt erre? A munkapárt

olyan tombolva követelte Holló Lajos rendreutasítását, mintha csupa Hoffmann tábornokokból állna, és az elnök csakugyan rendreutasította Holló Lajost, akinek nem kell a győzelmes béke. Szóról szóra ezt mondta:

Rendreutasítom a szónokot, mert olyan kifejezést használt, amely a mi történelmi tradícióinkkal ellenkezik!

Ohó, elnök úr, ön nemcsak munkapárti politikus, hanem nemzeti költő is, önnek ismernie kell a nemzeti tradíciókat. Mivel bizonyítja ön, hogy a rablás közéjük tartozik? Nemzeti történelmünknek valóban van egy fejezete, amely a tankönyvekben ezt a címet viseli: a rabló kalandozások kora. Az tartott egészen Szent Istvánig, és valóban tele volt daliás dicsőséggel, de ugyan ráfizettünk. Ha egy kicsit tovább tart, hírmondó se marad belőlünk, mert a többi Európa úgy ver bennünket agyon egyenkint, mint a dúvadakat. Ezért vetett véget irgalmatlan keménységgel a hadi dicsőségnek az okos Géza fejedelem és a kegyes István. Leültették a szilaj ősöket a béke terített asztalához, ahol a világ minden nemzetei elférnek. Háborús uszítók ugyan akkor is voltak, de a pacifista uralkodók szépszerével elintézték őket: kit négyfelé vágattak, kit csak kétfelé. És a történelem ezt a véres pacifizmust igazolta: azért van ma Magyarország, mert akkor békét kötöttünk Európával, mégpedig nem éppen győzelmes békét.

És azóta? Önvédelmi harcban telt el ezer esztendőnk. Melyik az a szomszéd, akit mi raboltunk meg? Hol van az a világbirodalom, amelyet összehódítottunk? Volt egy-két imperialista uralkodónk, de a nemzet még legnagyobb királyaink parancsára is csak kelletlenül adta vérét hódító célokért. S a dinasztikus érdekekből összeragadozott területekből nem is tudtunk megtartani semmit, a hódítások kifolytak a markunkból, mint a hólé, és soha meg nem sirattuk őket.

Nemzeti tradícióink hiszen vannak, hogyne volnának, s nem érdemelnénk meg az életünket, ha meg nem becsülnénk őket – de célirányosnak találná-e, elnök úr, ha éppen most előhozakodnánk velük? Például, hogy csak az ártatlanjából válogassunk: a labancgyűlölet határozottan nemzeti tradíció. A Kossuth-kultusz is az, soha semmi a néplélekből ki nem irthatja, pedig – hiszen tetszik tudni – öntögettek már arra vitriolt is meg szirupot is. Aztán ön mint nemzeti költő, bizonyára ismeri

azt a nagyszerűen pattogó kis verset, amelyik úgy végződik, hogy: „Nincsen abban semmi virtus, verje meg a Jézus Krisztus." A kezdetét nem írom ki, mert rámfogják, hogy a hadi érdekbe kötözködöm. De meg úgyis tudja azt mindenki, s tessék akárhol elszavalni, olyan lelkesen megtapsolják érte, mint egy igazi költőt. No hát ez is nemzeti tradíció.

De az egész világgal való se vége, se hossza hadakozás, más népek irgalmatlan kizsigerelése nem az. Ha tetszik, azt is mondhatom: sajnos, nem az – mert lehet, jobb volna, ha hódító nép volnánk, akkor nem löknének bennünket előre-hátra, mint mosogatórongyot a nemzetek konyháján. De mondom, nem vagyunk az, istenfélő, emberszerető, jámbor, csöndes, inkább a magáét is odaadó, mint a másét elkívánó nép vagyunk. Elnök úr, önt úgy is mint nemzeti költőt, a nemzeti tradíciók meghamisításáért rendre utasítjuk.

Szegedi Napló, 1918. január 18.

■ Holló Lajos parlamenti fellépése és az ellenzéki sajtó helyeslése azonban a műfelháborodáson túl nem hozta ki a sodrából a kormányt, annál nagyobb izgalmat okozott számára a munkásság nemcsak elítélő szavakban, hanem tettekben is megnyilvánuló óriási méretű tiltakozása s kiváltképp a törvényes keretek betartására oly kínosan ügyelő szociáldemokrata vezetőség pozíciójának megrendülése.

Mint láttuk, a szociáldemokrata sajtó valóban súlyának megfelelően méltatta a rendszert alapjaiban megrázkódtató háromnapos sztrájkot. Igaz, a pártvezetők nem igyekeztek a kezdeményezés érdemét maguknak tulajdonítani. A *Népszava* beszámolója ismételten utalt arra, hogy „spontán munkabeszüntetésről" volt szó, amelyet „a főváros munkássága a maga elhatározásából" indított el, a vezetők csak ezután léptek akcióba, bocsátották közre kiáltványukat, amelyben nemcsak a sztrájkot kiváltó breszt-litovszki összetűzésről, hanem egy füst alatt a választójogi reformról, a közellátás javításáról is beszéltek. Így azután sikerült is „megfelelő keretek közé" szorítani a két országra, Ausztriára és Magyarországra kiterjedő mozgalmat. A választójogért és szociális engedményekért folytatott sztrájkok ugyanis a századvég óta megszokott kísérői a magyar köz-

életnek, amelyeket ígéretekkel vagy kisebb engedményekkel, vagy szükség esetén fegyveres beavatkozással mindig „megoldott" a hatalom.

A sztrájk legfőbb kiváltó oka, a breszti béke ügye, így már csak egyike lett a követeléseknek. Pedig éppen az okozta a legnagyobb aggodalmat az államvezetés körében, hogy olyasmi fordult elő, amire még nem volt példa: a munkások ezúttal az uralkodó osztályok kizárólagos politikai hatáskörébe tartozónak minősített külpolitikai kérdésekben kívánták akaratukat érvényesíteni. Békegyűlések, tüntetések már régebben is sűrűn zajlottak Budapesten, de rendszerint deklarációk benyújtásával végződtek, s azután minden ment tovább a kitaposott úton. Az egész hadigépezetet megakasztó munkabeszüntetésre 1918 januárjában került először sor.

A szociáldemokrata vezetőség bekapcsolódása a tömegsztrájkba, és hogy ennek nyomán a mozgalom célja többirányú lett, enyhítette a helyzetet a kormány számára.

A sztrájk harmadik napján, 1918. január 20-án maga Wekerle Sándor miniszterelnök bocsátkozott tárgyalásba a munkásság vezetőivel, és mindent megígért, a közellátás javítását éppen úgy mint a választójogi reformot, és persze azt is, hogy a monarchia megteszi a magáét a német hadvezetőség kedvező befolyásolására Bresztben. Mindez a legteljesebb mértékben kielégítette a szociáldemokrata vezetőket, akik órákon belül kiadták a jelszót az országos sztrájk befejezésére.

Nem rajtuk múlt, hogy különösen a nagyüzemekben, eleinte nem engedelmeskedtek a tiltó utasításnak. Csak a negyedik napon, január 21-én sikerült a munkások szidalmait, sőt egyes helyeken inzultusait is eltűrve véget vetni a mozgalomnak.

Ezt a befejezést annyira zokon vette a pártvezetőség, hogy másnap bejelentette lemondását. A végső döntést a február 10-ére kitűzött rendkívüli kongresszusra bízta.

A hátralevő három hetet nem hagyta kihasználatlanul a vezetőség. A *Népszava* újból és újból erősítgette: a nagy sztrájk maradéktalanul elérte célját. Január 24-én a szociáldemokrata újság idézte Arz báró vezérkari főnök szavait, aki szerint a munkásoknak nincs okuk az izgatottságra, „hiszen katonai körökben senki sem gondol hódításokra". Persze, ha a lengyelek és ukránok mindenáron a Habsburg korona alá akarják fejüket

hajtani, a monarchia ezt nem ellenezheti. Ilyen biztosítékokra hivatkozva korholta a *Népszava* mindazokat, akik a felelőtlen felbujtók befolyására „sükettetik és vakíttatják magukat" a fényes eredményekkel szemben.

A pártvezetőség a maga igazolására terjedelmes röpiratot is terjesztett a tömegek között, amely már címében is azt szuggerálta, hogy helyesen jártak el. *A győzelmes tömegsztrájk* című röpirat azt bizonygatta, hogy „a sztrájk teljes győzelemre, ismételjük teljes győzelemre vezetett", ezt csak a „kútmérgezők", a „konkolyhintők", a „kapitalisták szolgálatában álló álforradalmárok" próbálják kétségbe vonni.

Andréka Károly rendőrtanácsos már idézett 1918. január 25-i keltezésű bizalmas jelentése máskülönben megfelelően méltatta a pártvezetőség buzgalmát. Szó szerint hozta Weltner Jakabnak a sztrájk második napján, január 19-én a munkások előtt tett kijelentését, amely szerint „Nálunk nem az a helyzet, mint Oroszországban, mert nemzetiségileg tagolt ország vagyunk... A Munkástanács megalakítása egy komikus vázlata volna az oroszországi szovjetnek."

A pártvezetőség védelmében szállt még ekkor síkra Pogány József, a szociáldemokrata író és publicista is, aki „A tömegsztrájk és tanulságai" címen a *Szocializmus* februári számában igyekezett bebizonyítani, hogy a munkások forradalmi kísérlete az orosz forradalomnak csupán „komikus paródiáját" eredményezte. A sztrájk első szakasza jogos volt, védekező jellegű, de a hatalom átvételét célzó második része teljesen irreális olyan országban, amelyben a parasztság, a nemzetiségek tétlenek, a hadsereg a hatalom intését követi, a kispolgárság elhatárolta magát, és még arra sem volt hajlandó, hogy bezárja üzleteit. „Hiszen még a pacifizmussal annyira eljegyzett Károlyi-párt és a Jászi-féle radikális párt se siettek semminemű formában a proletárakció támogatására."

Pogány József abból a feltételezésből indult ki, hogy a mozgalom a hatalom azonnali megragadását célozta, ezért a sztrájkot elmarasztalta. Másfelől viszont ugyanő elvtársainál hívebben, már a későbbi proletárforradalmárt sejtetve rajzolta meg a mozgalom kirobbanásának lélektani hátterét.

Elismerte, hogy „a nagyszerű orosz forradalom megmutatta a tömegeknek, hogy van kivezető út a vérből és nyomorból.

Az orosz példa felgyújtotta a tömegek fantáziáját. Megmutatta, hogy a háború megszüntetésének módja a cártkergető, a békét teremtő forradalom. A latifundiumok hazájának megmutatta, hogy az élelmiszeruzsora kivégzője a földtulajdon elkobzása és a földnek a tömegek kezére juttatása, az üzemek munkásainak, hogy munkások veszik át a vezetést – a harc módszerét, a forradalmat mutatta meg az orosz proletariátus. Csoda-e, ha a magyar proletárság felgyújtott képzelettel és elragadtatástól megszállott szívvel vetette tekintetét a pétervári kommünre, amely feltárta előtte a proletárság diktatúráját?..." – kérdezte Pogány József, aki így a magyar proletárforradalom gondolatát ekkor még elutasító írásában adott hű képet az orosz forradalom hatásáról.

Hadjárat a „bolsevikizmus” ellen

■ A monarchia kül- és belpolitikai tekintélyére, katonai presztízsére kényesen vigyázó felsőbb osztályokat alaposan kizökkenthette lelki nyugalmukból a szervezett munkások százezreinek a termelés háromnapos megbénításával alátámasztott igénye, hogy a Szovjet-Oroszországgal folyó béketárgyalásokba aktívan beleszóljanak. A fennálló rendet védelmező sajtó egyes munkatársaiból ez a példátlan merészség valóságos dühkitöréseket váltott ki.

Bangha Béla jezsuita atya, az „ecclesia militans" szócsövében, a *Magyar Kultúrá*ban már a nagy sztrájkot megelőző január 1-én felidézte a veszélyt, amely abból fakad, hogy éppen a proletárforradalom hazája ajánlott békét: „A jövő szempontjából szomorú jel, hogy a békét is a háború ajánlotta fel, a forradalom... Meg ne tévesszen senkit ennek a békének erkölcsi értéke, mert bizony az nagyon csekély... Nincs nagyobb humbug, mint a béke mellett az általános demokrácia ködös jelszavával élni." A lelkek megmentése érdekében tehát inkább folyjon tovább a már addig is embermilliók életét követelő világégés?

A háromnapos politikai sztrájkot követően, 1918. február 5-én már a következő, nem egészen parlamentáris stílusú cikkben okította a hivőket a *Magyar Kultúra:* „A cári birodalom északnyugati részén a maga teljességében uralkodik az állatember ösztönös durvaságára szerkesztett becstelen zsarnoksága: részeg népbiztosok kordován csizmáinak vérbe gázolása... az erkölcsileg és értelmileg legalávalóbb oligarchia vasvesszője suhog minden ember feje felett..." – A hazai eseményeket pedig ilyen kulturáltan méltatta a szerző: „Megbomlott elméjű, megbőszült bivalycsordák uralmát utánzó ambíció rendezett nálunk általános sztrájkot."

Az ezeréves osztályviszonyok örökkévalóságának hívei véleményét fogalmazta meg a parlamenti többség, a Tisza-párt lapjának, a *Budapesti Hírlap*nak 1918. január 23-i vezércikke, amelyben ezt olvashatjuk: „Ki kormányoz voltaképpen bennünket? Úgy látszik, a szakszervezetek kormányoznak. Azok határozzák meg a kormánynak, hogy Breszt-Litovszkban milyen békét kössön. Istenem, ez az egész magyar munkásmozgalom talán csak négy évtizedre tekint vissza... A mi Magyarországunk ezer éves: olyan tündöklő múlttal, melytől káprázik az ember szeme. Mióta kell hallanunk, hogy itt minden beteg és korhadt. Pedig

ezek legalább 1000 évig a vállaikon tartották a magyar glóbuszt... A breszt-litovszki béke érdekében rendezték a sztrájkot. De ki veheti azt komolyan, hogy Bécs és Budapest munkásai legyenek hivatva arra, hogy a megvadult bikát szarván fogják és megjuhászítsák... A mi világunkban már nem parva sapientia [csekély bölcsesség], hanem maxima stultitia regitur [a legnagyobb ostobaság uralkodik]."

A jobboldali sajtó hangjának ilyen eldurvulása mintegy zenei aláfestést adott a kormány mind szélsőségesebb elnyomó intézkedéseihez, amelyeket a sztrájk napjaiban még a munkásoknak tett szép ígéretekkel takargattak. A veszély múltán elérkezettnek látták az időt, hogy brutális arculatukat teljes nyíltsággal megmutassák.

A „bolsevikizmus" – ahogyan még mindig emlegették – elleni nyílt hadjárat lobogóját a Wekerle-kormány igazságügyminisztere, Vázsonyi Vilmos bontotta ki a képviselőház 1918. február 7-i ülésén. A miniszternek, mint a sajtó legfőbb őrének álláspontja kifejtéséhez, Fényes László ellenzéki képviselő felszólalása teremtett alkalmat. Fényes szóvá tette, hogy a cenzúra a korábbiakat is felülmúló könyörtelenséggel dolgozik, megtiltotta a bécsi, a berlini munkások sztrájkjairól szóló tudósítások közlését, hallgatásra kötelezte a sajtót a Galilei-kör feloszlatása és számos tagjának bebörtönzése ügyében is. Az üldözés nagyobb méretű, mint a rettegett és gyűlölt Tisza-kormány alatt volt.

Vázsonyi osztályöntudatos választ adott: „Ma nagyobb a veszedelem a bolsevikizmus következtében, mint volt a Tisza-kormány idejében... Polgári kormány vagyunk és a polgári társadalmat megvédeni vagyunk kötelesek a végletekig... Meg kell akadályozni, hogy a bolsevikizmus csírái Magyarországon valaha is tenyészhessenek... Ok és előzmény nélkül, csupán szellemi kacérkodásból, minden cél nélkül, divathajszolásból vagy könnyelműségből ezekkel az eszmékkel flörtölni nem lehet és én ahol a sajtóban ezt az irányzatot észreveszem, igenis, teljes tudatában felelősségemnek, ezt az akár kriptogám [lappangó], akár nyílt bolsevikizmust nem engedem meg és eltaposom." A parlament e nevezetessé lett ülésén a zsidó Vázsonyi Vilmos olyan „igaz hazafiak" egyetértésére hivatkozhatott a képviselőházi napló szerint, mint gróf Festetich Sándor föld-

VILÁG

IX. évfolyam | 1918 Budapest. SZOMBAT január 19. | 17-ik szám

Olvasóinkhoz

[illegible]

Második cikkünket a demokrata kormány cenzurája nem engedélyezte

Harmadik cikkünket a demokrata kormány cenzurája nem engedélyezte

Negyedik cikkünket a demokrata kormány cenzurája nem engedélyezte

Magyar Clemenceauk

[illegible]

Kormány és parlament

Irta: Biró Lajos

[illegible]

birtokos és Meskó Zoltán, akik nem egészen másfél évtizeddel később a hitleri eszmék első apostolai, nyilas pártvezérek lettek Magyarországon. Az osztályszolidaritás erősebb köteléknek bizonyult a faji előítéleteknél.

Az igazságügy-miniszter szenvedélyes kirohanása látszólag meglepte a sajtó egyes becsületes munkatársait. Móra Ferenc a képviselőházi vita másnapján a *Szegedi Napló* vezércikkében csodálkozva konstatálta, hogy éppen Vázsonyi, a sajtószabadság egykori lángszavú előharcosa fogadkozott a bolsevikizmus eltaposására, majd a következőket írta: „Bizonyos, hogy a parlament pártkülönbség nélkül tapsolt a miniszternek. De az is bizonyos, hogy az ország megriadtan fogja kérdezni, hát ekkora veszedelem az a bolsevikizmus? És ámulva fogja hallani, hogy van magyar bolsevikizmus is, amiről neki eddig nem beszéltek. Lenni kell, mert Wekerle már több ízben célzott rá burkolt fenyegetésekkel, s íme, Vázsonyi, aki nem szokott verebekre ágyúval lövöldözni, valóságos kereszteshadjáratot hirdetett a bolsevikizmus ellen." A kormány erélyes fellépése nyomán erősen megcsappant 1918 február közepétől a magyar sajtóban az Oroszországot tárgyilagosan bemutató cikkek száma. Ilyenekkel részint a kevésbé szem előtt álló szakszervezeti lapokban, a *Világ* című radikális polgári újságban és elvétve a *Népszavá*ban találkozhatunk 1918 tavaszán.

A polgári sajtó nagy része, amely 1917 őszutóján még az egekig magasztalta a békét hozó orosz proletárforradalmat, ekkoriban az ellenkező végletbe csapott át. Az önmagát öntudatosan konzervatívnak nevező *Budapesti Hírlap*, továbbá a szélsőklerikális orgánumok mellett 1918 februárjától a legelterjedtebb kispolgári irányú újságok, az *Az Est*, a *Pesti Hírlap* és társai most már kötelességszerűen hoztak seregestül olykor a józan észnek is ellentmondó rémhistóriákat. A tényeknek megfelelő tudósítások néha fel-felbukkantak ugyan, de a szovjetellenes tendencia többnyire felülkerekedett. Mint érdekes kordokumentum is közlésre érdemes az egyik vidéki újság, a *Zalai Közlöny* alábbi cikke, ugyanakkor a lap magatartása a cikk közlése után jól szemlélteti a kialakult helyzetet. A vidéki újság szerkesztősége a véletlen folytán került birtokába a Szovjet-Oroszországban szervezkedő magyar kommunista hadifoglyok első kiadványa, a *Nemzetközi Szocialista* című lap egyik számának. A *Zalai Közlöny* szerkesztő-

sége bizonyára „valami színeset" akart nyújtani, ezért ismertette szerzeményét, de érezte, hogy nem egészen a kormány szellemében cselekszik. Így hát önmaga cenzúrázta az „ultraradikálisnak" érzett passzusokat, mint ezt a közleményben olvashatjuk.

A cikket azzal zárták, hogy a legközelebbi számban folytatják az ismertetést, azonban ígéretüket nem váltották be. Ehelyett február 24-én hajmeresztő leírás jelent meg a szovjet államról, ahol „példátlan önkény, éhség, ínség" lett úrrá, és még „a kozákokból toborzott vörös gárda is zúgolódik". Ugyanezen számban „Mi vár rájuk?" cím alatt egy másik szerző az Oroszországból hazatérő hadifoglyok sorsán sopánkodott: „Mit hoznak haza a bomlás országából? Métely szállta-e meg lelküket, a vörös Oroszország lázas őrülete?" – kérdezte az író.

E néhány huszonnégy órán belüli magatartásváltozás magyarázata az lehetett, hogy a szerkesztőség figyelmeztetést kapott korábbi közleménye miatt, és ezt akarta jóvátenni. De lássuk a feltehetően inkriminált cikket:

Magyar nyelvű forradalmi újság Oroszországban

Midőn a bolsevikiek Pétervárott uralomra jutottak, első tényük az volt, hogy maximalista eszméik propagálására két millió rubelt szavaztak meg, és ebből fedezték több millió számban nyomtatott szláv, magyar és német nyelvű röpirataik előállítási és terjesztési költségeit, valamint később egy hetenkint százezernyi példányban megjelenő magyar és egy német forradalmi újság ingyenes terjesztését.

A magyar újság első száma 1917. december 27-én jelent meg Pétervárott. – Ezen lapnak egy példánya véletlenül munkatársunk birtokába került, aki a lap rendkívül érdekes tartalmánál fogva a következő szemelvényeket jegyezte ki belőle:

A hollandi lapok mintájára formált négy oldalas tiszta szövegből álló újság feje orosz nyelven cirillbetűkből van szedve, alább pedig francia ékezetekkel szedett felirat olvasható: „Világ proletárjai, egyesüljetek!" Majd lejjebb, nagy blokkbetűkkel a lap címe:

Alatta pedig a lap iránya: Az orosz munkás- és földmíves kormány magyar lapja. Ingyen kiadás a magyar katonatestvérek számára.

Az újság egész tartalma, kommunisztikus irányzata és eszmemenete az emberi társadalom egy új erkölcsi világrendjének megalapozását célozza. Nem követi mindenütt Marx elveit, néhol Sturmerhez (nyilván: Max Stirnerhez. – *Szerk.*), néhol meg Bakunyinhoz csatlakozik. „A föld a földmíveseké" című cikke pedig teljesen új reformeszméket vet fel, melyeket méltán leninista elveknek nevezhetünk.

A nyolc pontba foglalt orosz földreform két első és leglényegesebb pontja a következő: „A föld magántulajdonjoga mindenkorra megszűnik, a földet nem lehet sem megvenni, sem eladni, sem bérért bérletbe adni, sem bármilyen más módon elidegeníteni.

Minden föld, birodalmi, uralkodói, hűbéri, zárdai, egyházi, engedményezett, majorátusi, magánbirtokosi, társasági és földmívesi stb. ellenérték nélkül (díjtalanul) elvétetik, és általános tulajdonul átmegy mindazok élvezetébe, akik rajta dolgoznak.

2. A föld belső kincsei: érc, nafta, szén, só stb., valamint az általános birodalmi jelentőséggel bíró erdők és vizek a birodalom kizárólagos élvezetébe mennek át, azzal a feltétellel, hogy azokat a helyi önkormányzati szervek kezelik." Fordításából és mondatszerkezetéből ítélve ez a cikk alighanem egy magyar nemzetgazdász tollából ered.

Érdekes még az orosz népkormánynak a német katonákhoz intézett magyarra fordított röpirata, melyet ultraradikális tartalma miatt csak egészen rövid kivonatban közölhetünk. „Katonák, Testvérek!" Így kezdi. „Október 25-én a petrográdi munkások és katonák az imperialista Kerenszkij-kormányt megbuktatták, és az egész államhatalmat a munkás-, katona- és parasztképviselők tanácsainak kezébe adták. Bennünket, alulírottakat a kormány a népmegbízottak tanácsának vezetésével és az állam külügyeinek az intézésével bízott meg.

Siessetek segítségünkre! A munkás- és parasztkormány nevében kezeskedünk, hogy ha elhatároztátok magatokat a béke zászlóját kezetekbe venni, katonáink egyetlen egy lépést sem

NEMZETKÖZI SZOCZIÁLISTA

Világ Proletárjai Egyesüljetek!
Пролетарiи всѣхъ странъ соединяйтесь!

Издается для безплатного распространенія среди Венгерскихъ братьевъ солдатъ

[illegible] munkás és katona[illegible] tanácsának [illegible] osztálya.

[illegible] kiadvány a magyar katona[illegible] számára

СОЦIАЛИСТЪ-ИНТЕРНАЦIОНАЛИСТЪ.

Венгерскiй органъ [illegible] Всерос. Ц. И. К. С. Р. С. и К. депутатовъ.

[illegible] | I. év. 8. sz. 1918. febr. 18. | [illegible]

RABLÓHADJÁRAT A PROLETÁROK ELLEN.

[illegible] 1918. február 1[illegible]

A világtörténelem legnagyobb ga[illegible] most van épen történőben.

[illegible] Hoffmann [illegible] munkás és paraszt [illegible] [illegible] és parasztok [illegible]

[illegible] ELLEN.

[illegible]

Oroszországban a munkások és parasztok Oroszországban [illegible] csak munkás van, csak paraszt van, akinek [illegible] már nem kényszerítik kezébe a fegyvert. Maguk [illegible] kezükbe, de csak ők maguk, mert az orosz [illegible] régi [illegible] pribékek [illegible] várják az orosz forradalom [illegible] Itt csak [illegible] felfegyverzett paraszt, felfegyverzett munkás van, akiké [illegible] gyárak [illegible] egyedüli kin[illegible] csunk [illegible] dolgozóké, [illegible] és kizsákmányoltaké az orosz munkás-paraszt forradalom

Aki ez ellen tör, az az ellenségünk!

Olvassátok a világtörténelem legnagyobb gazemberségének [illegible] amelyek azonban [illegible] a német és osztrák-magyar forradalomnak is.

[illegible]

A német és osztrák-magyar kapitalisták [illegible] Hoffmann német tábornok [illegible] Trockijnak, hogy [illegible] orosz [illegible] rabló hadakkal szemben [illegible] a rabló hadak előtt.

Háboru vagy forradalom.

[illegible] a hátulról [illegible] hogy [illegible]

[illegible] imperialista [illegible]

áldozatai ellen. [illegible] előre [illegible]

[illegible] hódításra, zsákmányra váró [illegible] messziről [illegible] hogy ez

a háboru nem a haza [illegible] lakóinak egy [illegible] nagytőkések rablói akarnak [illegible] megmondotta nyiltan. [illegible] harcolni a német és magyar munkás ellen, akik sajná[illegible] méltó áldozatai egy rabló-szövetkezetnek.

HADIFOGLYOK! MUNKÁSOK! PARASZTOK!

Szerdán február 20-án délután 4 órakor a Rabocsi i Kresztyanszki dombon a Liteinci prospekt és Kirecsnij utca sarkán a 20. számu házban ugyanott ahol a vasárnapi gyülés volt

NYILVÁNOS HADIFOGOLY GYÜLÉS

lesz. Aki csak egy [illegible] törődik a saját sorsával ott [illegible] a gyülésen.

Hadifoglyok szociáldemokrata forradalmi központja.

[illegible]

tesznek előre, még azon esetben sem, ha e célból a frontokról a haderő egy részét az országotok belkerületébe vonnátok." Majd így végzi: „Elég a vérontásból! Éljen a béke! Éljen az összes országok testvéries egyesítése! Éljen a nemzetközi szociális forradalom! Aláírva a népképviselő tanács elnöke Vlagyimir Uljanov (Lenin), népképviselő a külügyek részére Leo Trockij."

Rendkívül érdekesek még a lapban leközölt titkos szerződések és titkos diplomáciai iratok, amelyek eddig sem német, sem magyar lapban nem jelentek még meg. Ezeket a legközelebbi számunkban fogjuk leközölni.

Zalai Közlöny, 1918. február 19.

■ A *Zalai Közlöny* iménti ismertetésével Magyarországon talán az első, és sokáig egyetlen tárgyilagos híradást hozta a szovjet földön szervezkedő hadifoglyokról. A hatóságok nyilván mindent elkövettek, hogy a magyar közönség legalább a sajtóból ne értesülhessen a kinti szervezkedésről. Az országos lapok nagypolitikában járatosabb szerkesztőségei felsőbb intelmek nélkül is tudták, hogy mihez tartsák magukat. A *Pesti Hírlap* például 1918. március 3-i számában Bónyi Adorján interjúját közölte a hazaérkező foglyokkal, Máramarosszigetről. A népies szólásokkal teletűzdelt beszámoló szerint az elgyötört, kiéhezet, sápadt katonák közül (váratlan fordulattal) egy „piros-pozsgás, nagybajuszos" paraszt mondott véleményt az oroszországi „agitátorokról"; az újságíró szerint „megvetőleg beszélt" róluk, és azt mondta: „egy se volt magyar közülük".

A rend őrei azonban nem vették félvállról a dolgot. A volt hadifoglyok számára rögtönzött szűrőtáborokat állítottak fel, ahol megfigyelés alá helyezték őket, és csak alapos „agymosás" után bocsátották a hátországba, akit erre méltónak tartottak.

A hatalom magatartását jól jellemezte a felvidéki *Szepesi Lapok* 1918. április 23-i számának egy közleménye. „Az orosz hadifogságból hazatérő katonák lelki gondozása" vastagbetűs cím alatt dr. Pary Sándor szepesi megyéspüspök IV. számú körlevelét jelentették meg. Ebben többek között azt olvashatjuk: „Hogy az orosz fogságból hazatérő katonáink a távoli

keletről ragályos betegségeket be ne hurcoljanak az országba, a határról való továbbítás előtt táborokba összegyűjtve orvosi megfigyelés alá kerülnek. Katonáink közül számosan, akik éppen az oroszországi viszonyok miatt oly hosszú időn át lelkileg teljesen elhanyagolva voltak, az orosz felforgató eszméktől teljesen megmételyezve térnek vissza. A pozsonyi cs. és kir. tábori püspök úr Őnagyméltóságának intézkedése folytán a tábori lelkészség minden lehetőt megtesz, hogy ezen félrevezetett katonák közül minél többet nyerjen vissza a hazafias eszméknek és az egyháznak. Az említett megfigyelő állomásokon a legkiválóbb tábori lelkészek lettek beosztva, akik a visszatérő katonák számára folytonos missziókat tartanak."

1918 tavaszán-nyarán a csak újságokból tájékozódó közönségnek sejtelme sem lehetett róla, hogy Szovjet-Oroszországban a hadifogságba került több százezres magyar tömegek körében forradalmi mozgalom van kialakulóban: 1918. március 24-én Kun Béla elnökletével megalakult a magyar kommunisták csoportja, mint az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt szekciója, április 3-án megindult *Szociális Forradalom* címen a lapjuk, április 14-én 300 küldött részvételével megtartották a hadifoglyok első kongresszusát, agitátorképző iskolát létesítettek, és az ország különböző pontjain, Omszkban, Jekatyerinburgban, Penzában, Taskentben, Szamárában és másutt újabb magyar nyelvű forradalmi lapok indultak *Ébredés*, *Forradalom*, *Világforradalom*, *Világszabadság*, *Urali Forradalmár*, *Vörös Csillag* és hasonló címeken, *Forradalmi Iratok* címen népszerű agitációs röpiratsorozatot, és *Kommunista Könyvtár* címen elméleti írásokból álló sorozatot bocsátottak útjára. A hazai olvasóközönség arról sem szerezhetett tudomást, hogy a szovjet földön keletkezett sajtóban egy új, a proletárforradalom eszméitől ihletett költészet és publicisztika csírái jelentkeztek, amelyben folklorisztikus hajtások mellett, avatott tollú írók darabjait is megtaláljuk, mint Ligeti Károly vagy Bányai Kornél maradandó verseit. A sajtó természetesen arról sem informálta a hazai közönséget, hogy a magyar hadifoglyok közül sok tízezren léptek be a Vörös Hadseregbe, és harcoltak önfeláldozóan az első munkáshatalom védelmében. A hazai sajtó legfőbb gondja ekkor az volt, hogy minél sötétebb színben állítsa olvasói elé a szovjet államot.

Az igazság durva elferdítését tette szóvá a haladó értelmiség

szociológiai folyóiratában, a *Huszadik Század* 1918-as évfolyama 298. oldalán Turnowsky Sándor „Az orosz szfinksz" című „kortörténeti jegyzetében": „A breszti-litovszki béke óta úgyszólván semmit sem tudunk Oroszországról. Hírek nagyon gyéren érkeznek és értesüléseink hitelességéhez nagyon sok szó fér" – állapította meg, hozzátéve, hogy a békekötés óta ígért baráti viszony helyreállítása nem történt meg, s a hadifoglyok ügyéről „már jóformán senki sem beszél, s hivatalos köreink legfőbb gondja, hogy a hazatérőket erkölcsi vesztegzár alá helyezze".

A primitív hamisításokat közvetett módon a *Szocializmus* 1918. márciusi száma is elmarasztalta, amikor „Harc a bolsevikizmus ellen" cím alatt utalt a külföldi polgári, sőt a szociáldemokrata sajtó egy részében is jelentkező szovjetellenes kampányra: „A polgári sajtó, sőt a szociáldemokrata sajtó egy része is, emlékeztetünk a német többségi szociáldemokraták központi lapjának, a »Vorwärts«-nek, Otto Braun tollából megjelent cikkeire, világnézeti harcot folytat a bolsevikizmus ellen. A magyar olvasó bizonyára tudja, hogy e tekintetben a magyar sajtónak vezető és hangot adó orgánuma az »Az Est«, és ebben is Adorján Andornak Stockholmból küldött tudósításai, amelyek szerint a bolsevikiek egyszerű rablóbandák és fosztogató hordák, és a bolsevikizmus a rablás elmélete." A továbbiakban a szociáldemokraták elméleti lapja, annak illusztrálására, hogy külföldön nem mindenütt dívik a nálunk honos útszéli hang, az angol *The Nation* és a német *Berliner Tageblatt* jeles közgazdász munkatársainak valóban elfogulatlanságra törekvő kritikáit közölte teljes terjedelmükben. E külföldi szerzők elismerték, hogy az orosz nép többsége, mindenekelőtt a munkásság, a katonák és a parasztság jelentős hányada, akiknek akarata a szovjetekben nyilvánul meg, minden áldozatot vállalva, „napi negyed font megemészthetetlen kenyéradagon és lóhúson tengődve is rendíthetetlenül áll a bolsevikok mögött". Az angol lap szerzőjének alábbi végkövetkeztetése tette érthetővé, hogy cikkét a magyar szociáldemokrata lap lehozta: „A magunk részéről, amikor készek vagyunk, hogy bámulattal szemléljük a bolsevikiek akaraterejét és fensőbbséges vakmerőségét, kételkedünk abban, hogy bármi maradandót is tudjanak építeni." – Az angol szakíró persze szem elől tévesztette, hogy a szovjet állam fennállásának

– cikke 1918. februári megírásáig eltelt – három hónapja már önmagában is világhistóriai tény volt. Azóta persze kereken 60 esztendő tényei cáfolták meg állítását.

A magyar polgári sajtót azonban hidegen hagyta a mérsékeltebb nyugati laptársakra való hivatkozás. Az akkoriban eluralkodott alantas stílust jól jellemezte Nagy Endrének a *Pesti Hírlap* 1918. március 5-i számában megjelent „A bolsevikizmus szabályai" című otromba „humoreszkje". Ugyanaz a Nagy Endre, aki e kötetben fentebb közölt szatírájával 1917 végén még a tömeghangulat hatása alatt az orosz forradalom és a béke mellett tüntető munkásság iránti rokonszenvét juttatta kifejezésre, négy hónap múltán azzal figurázta ki a szovjet rendszert, hogy ott az egyenlőséget „a nem egyenlők felkoncolásával" teremtik meg, a háztulajdonos rendszert a házak felgyújtásával számolják fel, a béke védelmének jegyében létesített vörös gárda szüntelen háborúskodással védi a békét stb... Hozzá kell tenni, hogy cikkecskéje nem maradt válaszolatlan, a *Népszava* március 6-án „Nagy Endrével baj történt" címen reflektált rá: „Nagy Endre valaha, a magyar kabaré kezdő korában nem tehetségtelenül és nem is gyáván a politikai és szociális szatíra szolgálatában állott. Azóta múltak az évek, megszerezte az első félmilliót és úgy látszik a vagyonban elhagyta a tehetsége is, a bátorsága is. A sörkabaréig süllyedt és aztán még egy fokkal lejjebb. A »Pesti Hírlap« nyárspolgárainak bohóca lett. Ott elmeséked... mint meglágyult tehetségű és szellemű pojáca... Mi emlékszünk, hogy Nagy Endre úr a háború elején a háború lantosának csapott fel és akkor nem viccesen a bolsevikizmus, hanem a harctér számára toborzott Budapesten..."

A *Népszava* egyébként, amelynek munkatársi gárdájában bizonyára többen is fenntartások nélkül szimpatizáltak a szovjet rendszerrel, az azt nyíltan elismerő írásokat már kényes helyzete miatt se nagyon közölhetett. Példa erre, hogy a lapnak a negyvennyolcas forradalom évfordulójára írt, „Márciusok" című ünnepi emlékezésében a szerző felemlítette, hogy „az 1917-es márciusi orosz forradalom az 1848-as magyar március folytatása és kiteljesedése volt", majd utalva a párizsi kommünre, megjegyezte, hogy az „a mai orosz bolseviki forradalom kicsinyben jelentkező előfutára" – azonban a cikk rákövetkező sorait, amelyekben a szerző nyilván az orosz proletárforradalomra tért rá,

a cenzúra törölte, helyette a már megszokott „ablakot", fehér foltot találjuk.

Szerencsésebben járt a *Községi Munkás*, amelynek az orosz forradalmat is méltató ünnepi írását megkímélte a cenzúra.

Március

Március a forradalmak hónapja. A negyvennyolcas forradalom, amely lángba borította az akkori Európát, a korábbi hűbéri társadalmat megváltoztatva, a polgári társadalomnak nyitott utat. A forradalom akkori vezetői szintén a negyedik rendet, a munkásosztályt fogták a forradalom szekere elé, s húzatták ki az ő társadalmukat a hűbéri pocsolyából. Amikor a legalsóbb néposztály kiverekedte a hatalmon levő hűbéruraktól a polgári társadalmat, amelyben a negyedik rendnek mindent ígértek: szabadságot, egyenlőséget, testvériséget, de belőle csak az uralomra jutott polgárságnak s az uralmon volt hűbéreseknek jutott. A munkásságot, amely a forradalmat végigszenvedte, szomorú csalódás érte, mert a hatalmon levők és hatalomra jutottak teljesen kisemmizték. Semmi sem változott a munkásság szempontjából, csak az elnyomók lettek többen.

Március állandóan a forradalmak hónapja volt. A végnélkülinek látszó háborút is a forradalmi március állította meg egy pillanatra. A tavalyi március hozta magával az első orosz polgári forradalmat, mely továbbra is a proletárok hullahegyein keresztül akarta az ő osztályának a „tisztességes polgári hasznot", s a politikai uralmat megszerezni és megtartani. De az orosz negyedik rend, a munkásság nem akarta s nem is hagyta magát a polgárság szekerébe fogatni, hanem megcsinálta a maga forradalmát, és magát helyezte a polgárság fölé. Természetes, hogy most az egész polgári társadalom összefog az uralmon levő orosz munkásság ellen. A sajtóban nap-nap után hazug, ostoba közleményekkel akarja igazolni, hogy a munkásság forradalmi kormányzata nem egyéb anarchiánál, amely gyilkolásból, lopásból, tolvajlásokból áll.

Ismerjük a polgári társadalom eme kitűnő fegyvereit a feltörekvő és már uralmon levő munkásosztály ellen. Céljuk kompromittálni a munkásság kormányzatát. De természetesnek is

tartjuk, mert hiszen olyan kormányforma alatt, mint amilyen most az orosz munkáskormány, nem lehet munka nélkül, mások rovására minden szépet, jót elharácsolni, hanem mindenkinek hozza kell járulni tisztességes munkával a társadalom fenntartásához.

Az ez idei március a magyarországi szervezett munkásságnak is sokat jelent. Napjainkban dől el végleg az, vajon az uralmon levő polgári és földbirtokos osztályok engedik-e a magyar népet olyan sokszor megígért jogához jutni. A negyedik rendnek a negyvennyolcas forradalom utáni becsapása, de sokszor ismétlődött meg Magyarországon az úgynevezett „alkotmányos kormányforma" óta. Hány ígéretet nem váltottak már be a népnek a hatalmon levők, akik a magyar néptől jobban félnek, bármilyen külső ellenségnél. Most, amikor már minden kötél szakadt a hatalmon levők és a nép között ebben a kérdésben – készülnek újabb támadásra a népjogok ellen.

De most talán nem sikerül. Március van, a forradalmak hónapja, és többé nem hajlandó a nép mások érdekében magát a hatalmon levők szekere elé fogatni.

Községi Munkás, Budapest, 1918. március 15.

■ Mint említettük, a szovjet állam iránti változatlan szimpátiát kifejező cikkek időnként a haladó értelmiség és kispolgárság *Világ* című napilapjában is helyet kaptak. Közéjük tartozik az újság külföldi tudósítójának elfeledett, forrásértékű interjúja Fritz Plattennel. Platten, a svájci baloldali szocialista, aki Lenin és kísérete hazatérését megszervezte, mint láttuk, a Kerenszkij-rezsim idején nem léphette át az orosz határt. A Nagy Október győzelme után azonban eljuthatott Pétervárra, ahol tartósan együtt volt Leninnel is. Alábbi beszélgetése a magyar újságíróval már emiatt is figyelmet érdemel.

Lenin uralma

Fritz Platen, a svájci szociáldemokrata párt titkára nyilatkozik a Világnak oroszországi élményeiről

Fritz Platen, a svájci szociáldemokrata párt ügyvezető titkára már a háború előtt több évig Oroszországban tartózkodott volt, s mint a berni parlament képviselője, ő kísérte ama vonatokat, melyek az orosz emigránsokat vitték haza a forradalom kitörésekor. Platen jó barátja volt Leninnek, akit sikerült meglátogatnia röviddel a novemberi forradalom kitörése után. Ott is maradt Leninnel Pétervárott, végigcsinálta úgyszólván az egész forradalmat a Szmolny-palotában; a lapok külön megemlékeztek róla a Lenin ellen intézett emlékezetes merénylet alkalmakor, mikor Platen Leninnel egy kocsiban ült és akkoriban a sajtóban az a hír terjedt volt el, hogy a merénylő egyik golyója Platent jobbkezén megsebesítette. Fritz Platen február 16-án hagyta el Pétervárt, s Svéd- és Németországon át érkezett vissza Svájcba, miután oroszországi benyomásairól igen rövid és diffúzus kijelentéseket tett a svéd Dagens Nyheter-nek. A Világ munkatársa felkereste Fritz Platent azonnal Svájcba érkezte után; s így abban a helyzetben van, hogy a Világ hasábjain beszámolhat Fritz Platennel folytatott kimerítő beszélgetéseiről.

Hogy történt a merénylet Lenin ellen és ellenem?

Akkortájt egy vasúti kocsiban laktam ideiglenesen – mondotta Platen – nem lévén időm lakás után tekinteni. Ez még az első napokban volt. Akkor reggel mentem a Szmolnyba Leninhez, aki mindössze tíz percet tudott szentelni nekem, mert éppen menőben volt a vörös gárda szállására. Meghívására mellé ültem az automobilba. Mondottam neki, hogy rosszul teszi, ha ez izgatott napokban minden elővigyázat nélkül szabadon jár állandóan a tömeg között, ahol a reakciónak s a letört polgáruralomnak még sok rejtőző híve van, kik mindnyájan Lenin ellenségei. Oroszország egyébként is a merényletek hazája. Lenin azonban nem hallgatott szavamra. Emlékszem, akkornap egy nagy lovardát néztünk meg, hol ideiglenesen a vörös gárdának ütöttek táborhelyet. Zagyva, színes tömeg volt mindenütt; ordítozó

katonák, akik között az autó menetét lassítanunk kellett. A nap munkája végén, este fél 8 órakor váratlanul jött a merénylet; a tettest vagy tetteseket a hullámzó tömeg között lehetetlen volt megállapítani. Hét lövés történt sebes egymásutánban autónk ellen. Meggyőződésem, hogy a merénylő – valamely magányos ember – hirtelen lövöldözte ki ellenünk az egész revolverkamrát s ezért esett egymás után a sok lövés. Minthogy Lenin mindig nyitott autón hajtat a nép között, nagy volt a veszély. A hét lövés közül négy az automobilt találta. Már az első lövéskor azonnal Lenin fejére tettem a kezemet s lebuktattam őt a kocsifenékre, hogy ne érje golyó. Nem igaz, hogy bárminő emberéletben kár esett volna akkor. Egyik golyó sem talált. A Pravda másnap azt írta vezércikkében, hogy minden lehullt bolseviki fejéért száz polgári fejnek kell lehullania. E kifejezés, mely véletlenül maradt eszemben, mutatja, minő dühödt volt e merénylet után a hangulat.

Pétervári és moszkvai élet szocialista uralom alatt

Pétervárra érkeztemkor már első benyomásom tisztán mutatta, hogy minő óriási hazugságot kolportálnak a legkülönbözőbb nyugat- és középeurópai lapok, hogy állandóan azt bizonyítgatják, hogy Oroszországban fejtetőre van állítva minden rend és az egész élet kaotikus! Természetesen Oroszországban a nyugateurópai ember nem leli meg a neki megszokott rendet és fegyelmet, mint ahogy természetes az is, hogy egy roppant államgazdaságnak a kapitalista rendszerből a kollektivizmusba való hirtelen átmenetele minden rázkódás nélkül nem történhetik. Hanem káoszról szó sincsen!

Pétervárott roppant forgalmas minden utca. Éjfélutáni két órakor a Newski-Prospekten nők, férfiak tömege mintegy 30–40 000 ember hullámzik. A kormány megtiltotta a fegyverviselést; lefegyverezte az egész lakosságot; a város belsejében a közbiztonság sosem volt oly jó, mint most. A külvárosokban természetesen nem ily konszolidáltak a viszonyok, de alig roszszabbak, mint ezelőtt. A forradalom Pétervárott szemmel láthatólag nem sok kárt okozott. Felsorolhatom röviden amaz utcákat és épületeket, melyek félig vagy egészen romban hevernek; mondhatom, igen kevés ilyen van; a város összképe nem változott. A közúti villamos rendesen közlekedik. Moszkvában

a forradalomnak több nyoma van. Nagyon sok ház falán leskednek golyóütötte lyukak és az ágyúk működésének nyoma nagyon is felismerhető. A vasútközlekedés is meglehetősen rendszeres. Hogy nem olyan, mint békeidőben volt, annak nem a bolsevikiek fegyelmezetlensége az oka, hanem főleg az, hogy a háború alatt a vasúti anyag (kocsik, stb.) teljesen kimerült s leromlott, úgy, hogy nagyobb mértékű közlekedést nehéz fenntartani. Mindamellett minden vonalon van közlekedés, csak kevés vonat jár. Szintúgy a hírlapok (a polgáriak is) rendesen megjelennek. A cenzúra egyáltalán nincs. Van ellenben utólagos eljárás, ha valamely lap az állam érdekeivel ellenkező közleményt terjeszt. Ily esetben a legszigorúbb rendszabály az illető lap betiltása. Persze ezt sem nehéz kijátszani: az így betiltott lap új cím alatt ugyanazzal a redakcióval újra megjelenik s folytatja, ahol elhagyta, míg ismét be nem tiltják. Legzavarosabb talán a pénzgazdaság. Hihetetlen mennyiféle bankjegy van forgalomban. Nemcsak a cári rubelek s a jelen kormány által kibocsátott nagy összegű bankjegy, hanem forgalomban maradtak a Kerenszki-diktatúra bankjegykibocsátásai is. Mind e bankjegyeknek kényszerkurzusuk van; de természetesen senki el nem fogadja szívesen e papirosokat s mindennemű kifogások segélyével búvik ki a kényszer alól, aki csak teheti. Ily esetekben a közönség a „vörös gárda" segélyét veszi igénybe s a „vörös gárda" minden tagja jogosult a bankjegyek elfogadását kikényszeríteni. Hogy micsoda bankjegyek ezek, az elképzelhetetlen. Láttam például Kerenszki által kibocsátott százrubeleseket, melyek egyszerű, durva papíron egy sor nyomtatást tartalmaztak: „Száz rubel". Pont. És ennek is kényszerkurzusa van. A kormány ugyan elrendelte az összes bankjegyek lebélyegzését, ami egyúttal bizonyos kurzusleszállítással kapcsolatos, de ezt a rendszabályt csak fokozatosan s lassan lehet végrehajtani. Ez a bankjegynyomorúság okozta részben a rettentő drágaságot, melynek főoka a pénz értéktelenségén kívül az árucikkek nagy hiánya.

A vörös gárda és a hadsereg

Legtévesebb nézetek a vörös gárda tekintetében olvashatók a külföldi sajtóban. A vörös gárda egyáltalán nem hadsereg, hanem polgári rendőrség; olyasvalami, mint a francia forradalom

nemzetőrei. A vörös gárda tisztára önkéntesekből rekrutálódik és célja semmiféle háborús szervezet, hanem egyszerűen rendőri szolgálat a belbéke fenntartására. Így például az orosz kormány se Ukrániába, se Finnországba, soha vörös-gárdistákat nem küldött harcolni, hanem mindig reguláris csapatokat. Az viszont gyakorta megesett, hogy ezek az Oroszországból küldött reguláris csapatok együtt harcoltak a finn vagy ruthén vörös gárdával; t. i. Finnországban és Ukrániában szintén van bolseviki párt és azoknak is vörös gárdájuk, orosz mintára.

E vörös gárdán kívül a bolseviki kormánynak állandó hadserege is van. Nagyon téves t. i. azt hinni, hogy a bolsevikek teljesen demobilizálnak. Most Oroszországban négymillió ember van fegyverben; hanem ez nem rendes hadsereg; inkább demoralizált fegyelmetlen, egyenruhátlan, fegyvertelen tömeg, mely a közrendet zavarja. A bolsevikiek a hadsereg létszámát egymillió emberre szándékszanak leszállítani, de azt az egymilliót azután fegyelmezni s organizálni akarják. Ma egyelőre ugyanmég az a rendszer, hogy a vörös gárda tagjai lényegesen nagyobb zsoldot kapnak, mint a katonák; de a terv egyáltalán az, hogy a redukált rendes hadsereg kizárólag jólfizetett önkéntesekből toboroztassék minden kényszer kizárásával.
Világ, 1918. március 21.

■ A *Népszava* írógárdájának tehetséges, hűséges tagja, Farkas Antal költészetében 1918–1919-ben visszatérő motívum a forradalmi katona alakja. Alábbi versének hőse esztendővel utóbb, már a Magyar Tanácsköztársaság időszakában bukkan fel majd újból, mint a vörösre vált Oroszországból a forradalmi Magyarország segítségére hazatérő katona.

Megjött az öcsém / FARKAS ANTAL

Elment szomorún, fehéren
Eltűnt pirosan,
Mint Illés próféta: tüzes szekéren
A csatatéren.

. . . Az álmok sűrű erdejében
A lelkünk össze-összeér;
Akár nevet, akár sír az öcsém:
Mindig fehér;
A melle véres, ajka sóhajos,
Kérd, kérd, örökre kérd,
Hogy hát miért? Miért?!

Hívom: Maradj itt nappalokra is,
Egy-két koccintás meg nem árt,
Majd négy esztendő kínkeserve
Csurdultig tölti a pohárt.
Dalolj, nevessél,
Koccintsunk, testvér –
Jég veri a határt.

És vissza is jött: máma láttam,
Itt járt, pirosan, bátran.
Százezer feje, milljó karja volt,
Lépte alatt az út is meghajolt,
Dübörgött a föld, reszketett a házsor,
Lekussadt volna egy csapástól,
De a nagy ököl nem ütött,
Csak elsétált a paloták között,
Csak megmutatta mindenki előtt
A sebet és a rettentő erőt,
A haragot, a vádat,
Hogy itt van, megjött, itt sétálgat,
Nem tünt el föld gyomrába ásva,
Megjött, meg a leszámolásra! . . .

. . . Testvér, piros vagy,
Nem láttalak ily haragosnak.
Koccints, nevessél,
Hull a jég, testvér,
Ördög kezében az egész határ,
Csurdultig a pohár! . . .

Népszava, 1918. április 23.

■ Gondolkodó emberek előtt Lenin presztízse a szovjet rendszer ellen folytatott propaganda dacára sem csökkent. A személye iránti kíváncsiságot kívánta kielégíteni, és ezzel a róla alakuló képet egészítette ki Lovag Ádám, a Svájcba szakadt magyar költő és újságíró, aki azóta elkallódott források adalékait rögzítette következő cikkében:

Miket olvasott Lenin? / LOVAG ÁDÁM

Genf, április hó.

A közélet színpadára került személyiségek tettbeli és szóbeli mozdulatait figyelve, néha e mondatok valamelyikében foglaljuk össze véleményünket: „Szent ég! ez az ember csak könyvekből ismeri a világot!", vagy „Ennyire csak az tévedhet, aki soha semmit nem olvasott a múltbeli hasonló helyzetek tanulságairól", vagy „Ez az ember soha mást, mint gutgesinnt – vagy »forradalmár« – könyvet nem olvasott", vagy „Ez ideológus, a gyakorlati kérdésekről fogalma sincs", avagy „Látszik, hogy alaposan felkészült úgy elméletileg, mint gyakorlatilag arra a szerepre, melyet visz." Ilyen és hasonló megállapításokban keressük – többek között – feltűnő sikerek, vagy feltűnő kudarcok okát.

Ritka véletlen folytán módomban állt hitelesen megtudni, hogy Lenin – akkor Ulianoff Vladimir – miket olvasott, mikor 1905-ben és 1908-ban Genf város lakosa volt. Mint az itteni Société de Lecture tagja jelen voltam e zártkörű társaság évi közgyűlésén, melynek során Brocher elnök évi beszámolójába beleszőtte körülbelül ezt:

„Megemlítem, mint érdekes tényt, hogy az, akit ma Lenin néven oly sokat emlegetnek, Ulianoff Vladimir néven tagja volt egyesületünknek 1905-ben és 1908-ban... mai zaklatott életében lehetnek percei, amikor visszavágyik az akkori nyugalomba és csendbe..."

Átlapoztam az egyesület könyvtárában azt a naplót, melyben a tagok a kikölcsönzött könyvek vételét szokták elismerni. A következőket találtam benne:

1905. január 5. Margueritte: La Tourmente. Loti: Japoneries d'Automne. Sokoloff: A gazdasági kérdések és az időszaki

sajtó. (Oroszul.) Benoist: Ouvrières de l'aiguille. Vigoroux: L'Evolution sociale en Australasie. Február 11. Lissagaray: Histoire de la Commune. Február 22. Zola: La Terre. Aulard: Histoire politique de la Révolution française. Március 7. Edgar Quinet: La Révolution. Március 8. General Cluseret: Memoires (Le II-me siège de Paris.) Március 18. Testut: L'Internationale. Március 23. Sokoloff: (Megújítás január 5-ről.) Március 31. Maupassant: Bel Ami. Április 6. Margueritte: La Commune. Április 7. Maupassant: La Maine Gauche. Maupassant: Maison Tellier. Április 25. Sokoloff és Lissagaray: (Megújítás.) Május 6. Quinet: (Megújítás.) Június 15. Aulard: (Megújítás.) Margueritte: (Megújítás.) (Madame Oulianoff által.) Augusztus 18. Maupassant: La Horla. Erckmann–Chatrien: Contes de la montagne. Szeptember 2. Born: Erinnerungen einer 48-ers. Szeptember 8. Victor Hugo: Quatrevingt treize. (1793.)

1908-ban. Február 27. Exposition nationale suisse a Genève. 1896. Éducation et Instruction. Menger: Volkspolitik. Jena 1906. Maupassant: Clair de Lune. Március 2. Le Dantec: L'Athéisme. Március 7. Haeckel: Les Merveilles de la Vie. Március 10. Sachs: Dictionnaire français allemand et allemand français. Március 16. Victor Hugo: Les Misérables I. Aver: Grammaire comparée de la langue française. Március 27. Victor Hugo: Les Misérables II. Április 11. Victor Hugo: Les Misérables III. Április 21. Tissot: Les 7 plaises etc. de l'Italie. Április 30. Hegel's Werke. Május 9. A. Vinet: Chrestomathie française. Lausanne, 1901. Május 10. Camille Pelletan: Victor Hugo, homme politique. Paris 1907. Június 24. Hegel's Werke II. Július 2. Zola: L'Abbé Mouret. Hegel és Vinet: (Megújítás.) Július 9. Victor Hugo: Contemplation. Július 13. Plan: Choix de gallicismes. Tiersot: Fêtes et chants de la République. Július 18. Corneille: Oeuvres. Augusztus 8. Pellissier: Essais de litterature contemporaine. Binet: L'Année psychologique. 1894. Paris 1895. (Madame Oulianoff, férje megbízásából.) Augusztus 26. Bally: Stylistique. Albalat: L'Art d'écrire. Binet: (Megújítás.) Szeptember 12. Bourget: Roman. Szeptember 16. Victor Hugo: Les Travailleurs de le Mer. Október 12. Faguet: Propos littéraires. Loti: Mon frère Yves. (Madame Oulianoff, férje megbízásából.) November 7. Loti: Le livre de la pitié et de la mort. November 10. César: Guerre des Gaules. Wörterbuch.

November 12. Lévy: Philosophie de Feuerbach. November 17. Darmestetter: Grammaire Historique. Grammaire phonétique. November 23. Sully-Prudhomme: Poésies. November 30. Lucien Poincaré: L'électricité. Lucien Poincaré: Physique.

Az átvételt igazoló aláírás – ott, ahol nincs megjelölve, hogy neje vette át a könyveket megbízásból – mindenütt: Vl. Oulianoff.

Nem hagyhatom említetlenül, hogy ugyanazon könyv lapjain ott láthatók körülötte a genfi közélet – politika, irodalom – „nagy nevei", a legtöbbet utca is viseli az apák révén; a fiúk nem kevésbé szereplők: Claparède, Fazy, Odier, Mercier, Candolle, Dunant, Marc Peter, Robert de Traz, Gonzague de Reynold, Paul Seippel (ez a három magának e három itt nagynevű, ma is élő írónak aláírása), Micheli, Lachenal, Debrit, Perriére stb. családok különböző tagjai.

Legnagyobb részük, talán Debrit kivételével, köztudottan „francia szemmel" nézi a háborút. E kis összeállítás egyik következtetése, amely azt a felfogást igazolja, hogy a bolsevikiek igazi iskolája nem a német szocialista mozgalom volt, hanem legfőképpen az 1870–71-beli francia „Commune", Lissagaray könyve, melyet a megújításokból ítélve, hónapokig tartott magánál Ulianoff – különösen egy megkapó pontot tartalmaz: a communardok által megkísérelt államcsíny kudarcát főleg annak tulajdonítja, hogy nem merték rátenni a kezüket a Francia Bank aranykészletére, amint Lissagaray mondja, „együgyűen felültek" a bank igazgatója ama érvének, hogy ezáltal a forgalomban levő bankjegyek elvesztenék értéküket és beláthatatlan pénzügyi katasztrófa állna be.

Felkerestem azokat a tagokat, akik annak idején Ulianoff Vladimirt az egyesület szabályai szerint beajánlották. Az egyik, Paul Moriaud genfi egyetemi tanár egyáltalán nem ismerte; Edgar Milhaud egyetemi tanár, ismert francia szocialista pártvezér kérésére írta alá az ajánlási lapot másodiknak. Ez utóbbival véletlenül találkoztam az egyesületben. Csak igen futólagos köszönési viszonyban volt Ulianoff-val, egy orosz ismerős – nem is emlékszik már, hogy ki – mutatta be annak idején.

A könyvtáros élénken emlékszik rá:

 – Mindig nagyon sietett és feltűnt nekem, hogy mindig oly

nyugtalan volt, mint az olyan ember, aki egyre: „Megállj! ki vagy"-ban (sur le „qui vive") él.

Íme, ez is a kis fejezete annak a történelemnek, mely szemünk előtt, rajtunk és általunk folyik le; egy szál a rengeteg új gordiusi csomóból, melyet vajon elvág-e a kard egymagában?... *Világ*, 1918. április 25.

■ A genfi Société de lecture ma már több mint 300 000 kötetes állományából képtelenség lenne azonosítani a Lenin által maga és felesége, Krupszkaja asszony részére kölcsönzött könyveket. (A francia nyelvgyakorlatot segítő könyveket nyilván a nyelvkurzust végző Krupszkaja használta.) A gyűjtemény korabeli kölcsönzői nyilvántartásai az eltelt hat évtized alatt elkallódtak, valószínűleg kiselejtezték őket. A magyar író így a *Világ*ban életrajzi, egyszersmind tudománytörténeti érdekességű adatokat mentett át az utókornak. A címekből kiderül, hogy az első orosz forradalom évében, 1905-ben többek között a párizsi kommün katonai vonatkozásaival foglalkozó műveket tanulmányozott hosszasabban Lenin, majd második, 1908-as genfi emigrációjában olyan filozófiai kiadványokat, amelyeket részben idézett 1909-es kiadású „Empiriokriticizmus"-ában. Persze nyilvánvaló, hogy a felsorolt könyveken kívül még számtalan egyéb munka is megfordult Lenin kezén, aki a riport szerint naphosszat jegyzetelt a helyben használt példányokból. Krupszkaja asszony önéletrajzában azt is megemlíti, hogy Lenin nagy filozófiai műve befejezéséhez megfelelő számú források híján Angliába is átutazott, a British Museum könyvtárára támaszkodva fejezte be az „Empiriokriticizmus"-t, tehát ugyanott dolgozott, ahol kerek fél évszázaddal előbb Marx „A tőke" megírásához gyűjtötte forrásait.

A *Világ* közleménye nyilván sokak figyelmét felkeltette. A következő napon a *Szeged és Vidéke* Juhász Gyula, a nagy szegedi költő „Lenin, az olvasó" című eszmefuttatását hozta. Juhász Lenin olvasmányairól szólva jegyezte meg: „Határozottan, öntudatosan és célirányosan nevelt gondolkodásra vall" az ízlése, „A filozófia erősen érdekelte, Hegel műveit huzamosabban olvasta", de a szépirodalmat is kölcsönözte, ezek szerint tehát Lenin nem hasonlít „a háborúk és a forradalmak eddigi

véres hőseire. De azért a háború sem hiányzik lektürjeiből. Julius Caesar kommentárját a gall háborúról is ott leljük ezek között. De azért Caesar az író közelebb volt az érdeklődéséhez, mint a hadvezér."

Fennmaradhat-e egyetlen szocialista állam a burzsoá hatalmak tengerében? Ez a kérdés 1917 végétől 1945-ig nagyon sokakat foglalkoztathatott. Pozitív választ igyekezett adni a szociáldemokrata párt elméleti lapja, amikor a következő történelmi dokumentumot éppen 1918 tavaszán adta közre.

Az elszigetelt szocialista állam

Vollmar elvtárs 1879-ben, nemsokára a szocialista törvény életbeléptetése után, ezen a címen cikket írt egy szociálpolitikai folyóiratba. Alább közöljük ennek a cikknek egyes részeit, amelyeket a mai események rendkívül érdekessé és időszerűvé tettek:

Az elszigetelt szocialista állam már a puszta létezésével minden elnyomott és kizsákmányolt népet arra serkent, hogy a saját hazai viszonyainak a javítására törekedjék, mert élő példával mutatja meg, mit és hogyan érhetnek el, ha komolyan akarják. De az elszigetelt szocialista állam egyáltalán nem fog csak erre a szemléltető oktatásra szorítkozni; hiszen nem rideg önzőkből áll. Ellenkezően: polgárai szocialisták, akik nem egy osztályt, hanem az egész emberiséget akarják felszabadítani a régi rabszolgaságból, akik a saját szabadságukat és jólétüket nem látják biztosítottnak mindaddig, amíg bárhol is gazdasági és politikai zsarnokság uralkodik. Államunk tehát tevékenyen is hozzá fog járulni, hogy a szocializmus a többi országokban is a lehető leggyorsabban uralomra jusson.

És így el lehetünk rá készülve, hogy valamennyi állam kormányai és uralkodóosztályai éppoly halálosan gyűlölik államunkat, mint amilyen ujjongással üdvözlik a népek. Amilyen kevéssé fejlődhetett igazi barátság a Danton, Marat és Hebert köztársasága és a régi Európa reakciós kormányai között, éppoly kevéssé fog megnyilvánulni ez a barátság a szocialista állam és a többi nem-szocialista állam kormányai között. Ezzel azonban még nem mondjuk azt, hogy mindkét fél állandóan fegyverrel

a kezében küzd egymással, legalább a mi államunk nem fog ilyesmit kezdeményezni, mivel elvben ellensége a háborúnak és csak rákényszerített védekezésként engedi érvényesülni. Ez a küzdelem inkább – amennyiben a mi államunktól függ – teljesen vértelen, bár ezért nem kevésbé hatékony lesz.

De bármennyire természetes legyen is az uralkodó osztályok gyűlölete államunk iránt, éppoly tehetetlenek is lesznek vele szemben. Elsősorban is a saját országukban egyre hatalmasabban növekszik a szocialista mozgalom és annyira leköti ezeknek az osztályoknak az erejét odahaza, hogy nem fognak még önként külügyi nehézségeket támasztani és olyan ellenséggel kikezdeni, amellyel szemben minden okuk megvan a félelemre. Gazdasági rendszabályokkal, beviteli tilalommal, kivitelének megakadályozásával fogják károsítani? A külföldnek éppúgy szüksége van a mi áruinkra, mint ahogyan érdeke, hogy a saját termékei számára piacot találjon országunkban. Tehát csak a nyílt erőszak maradna.

És milyen kilátásuk lehetne a kormányoknak és az uralkodó osztályoknak? A leghatalmasabb fegyverképes közösség áll velük szemben, amilyen csak valaha létezett: mert államunk nem képzeletbeli „hazája" polgárainak, hanem szabad és boldog létezésüknek a megtestesülése. Ellenben hogyan állunk ellenségeink erejével? A nem-szocialista államok uralkodó osztályai tehát, habár kelletlenül is, bizonyára óvakodni fognak attól, hogy a gyűlölt szocialista államba kössenek. De ez a körülmény nemcsak, hogy teljesen megóvja államunk biztonságát és legyőzhetetlenségét és a külső befolyásoktól való függetlenségét, hanem biztosítja túlsúlyát is és úgy a nemzetközi ügyekre, mint a nem-szocialista államok belső életére gyakorolt csaknem korlátlan befolyását.

Ez a befolyás csak áldásos lehet az emberiségre: véget vet az általános bizalmatlanságnak és helyébe az állandóság és a természetes fejlődés lép. Ezentúl szabad lesz a társadalmi fejlődés útja: nem fogják többé erőszakosan hátráltatni, nem is kell útját erőszakosan egyengetni és így lehetővé válik, hogy megvalósítsuk mindannyiunk törekvését, hogy a régi kapitalista társadalmi rendet békés úton szocialista társadalommá alakítsuk át.

Szocializmus, 1918. április.

■ 1918. május 5-e, Marx születésének centenáriuma alkalom lett szinte az egész nemzetközi munkásmozgalomban az önvizsgálatra, számvetésre. Magyarországon is több helyen méltatták az évfordulót, a szociáldemokraták emlékünnepséget rendeztek, egyes polgári lapok is vezércikkekben idézték Marx alakját.

Szabó Ervin a *Huszadik Század*ban szentelt önálló tanulmányt Marx emlékének, ez volt utolsó terjedelmesebb elméleti írása. Talán ő volt az egyetlen Magyarországon, aki többször utalt a marxizmust a valóságba átültető szovjet államra is.

Marx / SZABÓ ERVIN
(Részletek)

Mily szerencsétlen időbe kellett esnie Marx születésnapja századik évfordulójának! Aki hetven évvel ezelőtt abba a merész, a lelkek és a tények akkori állapotához képest forradalmi szózatba csendítette ki manifesztumát: Világ proletárjai, egyesüljetek! – annak jubileumán azon tűnődnek és vitáznak egykori hívei, megünnepeljék-e vagy sem a nemzetközi szocializmus legnagyobb hatású elmélkedőjét és vezetőjét. Oroszországban amnesztiát hirdet Lenin kormánya Marx születésnapján; ahol veje, unokája, személyes tanítványai évtizedeken át vezérei voltak a szocializmusnak s ma is azok: Franciaországban szinte az utolsó percig úgy látszott, mintha meg akarnák tagadni, akit azelőtt megváltójuknak hittek és hirdettek.

De ahol ünnepi beszédes és vöröslobogós diadalban emlékeznek is róla május 5-én – hányan lesznek, akik számára Marx a megváltó? Filozófus, akinek szemével nézik és látják a világ titkait, ember, akinek élete a maguk életének példája, akinek szívével együtt ver szívük, cselekvésük tetteinek folytatása, beteljesítése!? Vagy hányan lesznek inkább, akik számára csak azért a hős, a nagyember, a megváltó, mert köznapi lelkük és eszük anthropomorph istenként magához hasonlította, a maga képére újrateremtette, a maga köznapi céljai számára alkalmas cégérül, programul, takaróul kisajátította, átformálta, deformálta!

Ami a Marxtól inspirált német és egyéb szociáldemokrata pártokat, kivált az osztrákot és a franciát illeti, ezeket a háború többé-kevésbé megszabadította a marxizmus ballasztjától, és meztelenül megmutatta annak, amik: parlamentáris politikai pártoknak sans phrase.* Ha mégis ünneplik is ma Marxot – nem öltik ezek a marxizmus oroszlánbőrét többé magukra. Ha csak a háborút nem folytatják addig, hogy nyugati Európában is úgy egyszerűsödnek és kiéleződnek a termelő osztályok végső ellentétei, mint Oroszországban.

Azt kellene tennünk, amit ez alkalommal semmiképpen sem tehetünk: rendszeresen szembeállítani a marxi elméleti rendszer sarktételeit a szociáldemokrata gyakorlattal és megmutatni, miben van az ellentmondás a marxista elmélet és a soi-disant** marxista pártpolitika közt. Ebből tűnnék ki, miért kiegyenlíthetetlen ez az ellentmondás s miért kell erőszakot elkövetni vagy a tudományon vagy a politikán, ha mindenáron ki akarják egyeztetni.

...

Hogy Marx ma lett volna százesztendős, hogy néhány hete harmincöt esztendeje volt, hogy meghalt: mit jelentenek ezek a naptári adatok élete munkájához, mit eddig gyakorolt tudományos és gyakorlati hatásához képest. Azt hisszük, ez a hatás ezután fog csak igazában érvényesülhetni. Addig várjunk s személyes ünnepén érjük be a legnagyobbal, amit nagy ember emléke adhat az utódoknak; érjük be heroikus élete példájával...

1918. május 5.

Huszadik Század, 1918. május.

■ 1918 tavaszán a fennálló rend hívei közül sokan abban az illúzióban ringatták már magukat, hogy a januári sztrájk után indított szovjetellenes kampány megtette a hatását. Ezt a nézetet fejezte ki Gróf Andrássy Gyula a *Politika* című hetilap május 26-i számában: „Rég elmúlt az az idő, mikor az orosz forradalmat a parlament egyhangúan üdvözölte, mint valami örvendetes

* szóvirágok nélkül.

** állítólagos.

eseményt a haladás útján. A bolsevikizmus véres anarchiához vezetett és ma nem vonzó, hanem ijesztő példa. Ami egy évvel ezelőtt az áradat ellen való küzdelem lett volna, ma megfelel a momentán hangulatnak és a nyárspolgárias felfogásnak."

Őszinte beszéd. A magyar úri politika vezéralakja már szükségtelennek tartja a színjátékot, nyíltan beismerte, hogy a képviselőház 1917. március végi egyhangú üdvözlete az orosz forradalomhoz képmutatás, az árral való úszás volt.

Az úri osztályok önbizalmát táplálták a breszti rablóbékében Szovjet-Oroszország rovására elért német–osztrák–magyar katonai sikerek. A német gazda a magyar imperialistáknak is odadobott koncokat a megszállt Ukrajnában. A magyar hadsereg részt vehetett az ukrán nép leigázásában és kifosztásában. Az *Érdekes Újság*, a *Vasárnapi Újság*, a *Tolnai Világlapja* és más népszerű képes lapok a megszálló magyar egységekről készített fotókkal igyekeztek lelkesíteni olvasóikat. Széles teret biztosított a keleti térhódítás híveinek az Andrássy politikáját képviselő *Politika* című lap is. Teljes díszben mutatta be fényképen „Skoropadszki Pál" (Pável) herceget, „Ukrajna hetmanját, a cár volt segédtisztjét, 1 200 000 hold tulajdonosát". Dobay István, a lap kijevi levelezője nem leplezte a megszállás nehézségeit. A központi hatalmak haderőinek benyomulása után – írta júliusban – „túl gyors volt a változás a forradalmi időkkel szemben". Magyarázatként hozzátette, igaz, hogy „a birtokos osztály hálás elismeréssel honorálta a magántulajdon védelmére kirendelt haderőinket, melyek a fölösleges élelmiszerkészletek átvétele mellett az erőszakos földosztás ellen is állást foglaltak és megakadályozták az általános földfoglalást". De nem hallgatta el, hogy mindezért súlyos árat kellett fizetni, Jekatyerinoszlavban például Heinrich Ferenc hadnagyot 72 magyar katonájával együtt mészárolta le a lakosság. A tudósító azonban bizakodva nézett a jövőbe: „Németország és a monarchia nem állnak meg félúton... messziről integet már előretörő gazdasági utunk legközelebbi állomása, az ezertornyú Moszkva."

A *Politika* kijevi levelezője utalt a további nehézségekre: persze még erkölcsileg is magunkhoz kell láncolni a fegyverrel meghódított országot, de a századok óta elnyomott „kultúrátlan ukrán nép"-nél ez nem megy egy csapásra. „A bolsevikieknek a békére és a földosztásra vonatkozó ígéretei, a nagybirto-

kok szétdarabolása, a nagytőke üldözése mindennél rokonszenvesebb újítás" – ezért az ukrán lakosság inkább húz a bolsevikokhoz, mint a megszálló magyar–német–osztrák hadseregh ez.

A harcos klerikalizmus lapjában, a *Magyar Kultúra* 1918. júliusi száma 66–70. oldalán közölt B. B. jelű, azaz Bangha Béla pátertől származó cikk nagyobb óvatosságról tett tanúságot. Megállapította, hogy „Az orosz példa elég erős és hangos intelem ahhoz, hogy ne tekintsük merő utópiának, rémlátomásnak. A bolseviki irányzat diadalra tudta vinni a forradalmat, meg tudta szüntetni az államrendet ott is, ahol kancsukával kormányoztak és nem engedtek annyi szabad teret a turbulens elemeknek, mint nálunk. Köztünk talán előbb voltak bolsevikiek, mint Oroszországban s ezek a felelőtlen elemek ma is szabadon járnak-kelnek, mi több szabadon szervezkednek."

A szemrehányás nem egészen volt jogos, a rendőrség, a katonai hatóságok ekkoriban már mindenkit lefüleltek, börtönbe vetettek, bírói eljárás alá helyeztek, akire a lázítás legcsekélyebb vádját rásüthették. Börtönben volt Mosolygó Antal, Hamburger Jenő, Sneff József, a Galilei-kör forradalmi csoportjának tagjai, Duczynska Ilona, Sugár Tivadar és még sokan mások. A sajtó sűrűn hozott jelentéseket elfogott és néhány órás tárgyalás után kivégzett katonaszökevényekről, de úgy látszik a *Magyar Kultúra* szerkesztőjének mindez kevés volt.

Nem véletlen, hogy éppen 1918 nyarutóján vált ismét különösen élessé a jobboldali sajtó hangja. Ennek előzménye az 1918. június 20-án kirobbant és az ország életét ekkor már nyolc napra megbénító általános sztrájk, amellyel a magyar munkásság a budapesti MÁVAG udvarán jogaikat követelő társaik ellen végrehajtott sortűz miatt tiltakoztak.

A kereken félmillió résztvevővel lezajlott nagy mozgalom ezúttal nem kapcsolódott közvetlenül az orosz forradalomhoz, mint januárban, de a keleti vihar hatása tagadhatatlan volt. A júniusi sztrájk idején már akadálytalanul választhattak munkástanácsokat. A kezdeményezés azonban most éppen a szociáldemokrata párt bürokrata vezetőségétől indult ki, a tanácsokba az ő bizalmi embereik kerültek, így ezek a szervek már csak nevükben emlékeztettek az orosz szovjetekre.

A jobboldali sajtó máskülönben nem volt egészen követke-

zetes a szovjetellenes hangulatkeltésben. Az úri osztályok kedvelt lapjából, a Herczeg Ferenc szerkesztette *Új Idők*ből s a Szovjet-Oroszország rágalmazásában élenjáró *Pesti Hírlap*ból emelhettük ki az alábbi pozitív írásokat. Az elsőben a szerző az orosz középosztálybeli nőknek a forradalom előkészítésében vállalt szerepéről szól, a másodikban a magyar próza nagymestere, Móricz Zsigmond a hazai sajtóban többnyire pálinkától bűzlő páriáknak feltüntetett orosz parasztok egyikét szólaltatja meg, annak illusztrálására, hogy a kulturálatlannak bélyegzett orosz nép eleven irodalmi érdeklődését érzékeltesse, és azt, hogy ott milyen nagy tisztelettel övezik az írástudókat.

Az orosz nő / IRINYI JENŐ

Az orosz forradalom, a világháborúnak s talán az egész évszázadnak legnagyobb jelentőségű eseménye, nem utolsósorban annak a nagyarányú, lelkes, önzetlen és önfeláldozó propaganda-munkának az eredménye, amit az orosz nő az utolsó évszázadban s leginkább a múlt század utolsó évtizedeiben kifejtett. Minden nemzet történetében előfordulnak nagy, dicsőségövezte női nevek, minden nagyjelentőségű történelmi eseménynek meg voltak a maga nőalakjai s minden nagy harc, amelyet az egyes népek megvívni kényszerültek, megteremtette női mártírjait is. A dolog természetében rejlik azonban, hogy egyetlen nép szent ügye érdekében sem áldozta föl önmagát és mindenét annyi ember, mint éppen az orosz nép érdekében. Ez természetes is. Míg Európa nyugati országaiban már egy félszázad óta diadalmaskodott az egyenlőség, testvériség és szabadság elve, addig Oroszországban még egy évvel ezelőtt is a legsötétebb abszolutizmus uralkodott s az 1905-iki forradalom leverése után az szinte örök időkre berendezkedni készült. Amikor azonban a legbiztosabban vélt ülni hatalmi pozíciójában, akkor következett be rettenetes bukása s ha az váratlanul jött is, de nem véletlenül: az érdekében kifejtett emberfölötti propaganda-munka és temérdek mártírhalál a természet törvényszerűségével érlelte meg a bekövetkezendő eseményeket.

A forradalmi tevékenységből a nő épp úgy kivette a maga részét, mint a férfi, a mártírsors tehát épp úgy kijutott neki,

mint a férfinak. Persze az intellektuális nőkről van itt szó elsősorban. Azokról a rendesen jó, sőt igen előkelő családból származó nőkről, akik könnyű szívvel megváltak a családi élet kényelmeitől s elvegyültek a nép közé, hogy tanítsák, fölvilágosítsák azt, miközben mezei munkát végeztek, együtt laktak, éltek a parasztokkal. Micsoda lélek és szív kellett ahhoz, mennyi szeretet és lelkesedés a nagy ügy iránt, hogy ilyen metamorfózisra titkos tanácsosok s magasrangú katonatisztek lányai képesek legyenek! Mily érthetetlen lehetett ez a tény azok előtt, akik az idők szavát megérteni nem tudták és nem akarták! Már a múlt század hatvanas éveiben kétségbeesetten állapítja meg Pahlen gróf a forradalmi mozgalomról a cárnak tett jelentésében, hogy a nők azok, akik a birodalom felét forradalmi szervezetekkel behálózták s már ebben az időben huszonhárom forradalmi szervezet közül öt közvetlenül női befolyás alatt állott.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy csupán az intelligens nők vették ki részüket a forradalmi mozgalmakból. Nadja Strassernek az orosz nőről írt munkájában (Die Russin, Berlin, Fischer-Verlag) rendkívül érdekes adatokat találunk az alsóbb néprétegek forradalmi szerepléséről. Ama hétezer jobbágy között, aki a parasztok felszabadítása idején nyílt lázadásba tört ki s ezért Szibériába deportáltatott, kétharmad rész nő volt. Az 1819-iki Csugujev-féle kozákforradalomban a nők vitték a főszerepet s a szebasztopoli fölkelés után (1830) háromszázhetvenöt nőt ítéltek halálra. Az I. Sándor cár idején Novgorodban kitört lázadást a nők készítették elő, ők irányították és szították. Egy neves orosz író mondotta az orosz nőről, hogy a szabadság eszméje mindig, bármelyik társadalmi osztályhoz tartozik is, élénk visszhangra talált szívében s ha egyszer a legázolt emberi jogok védelmére csatasorba állt, energiája és szent fanatizmusa állhatatosságában túltett a férfiakon.

Az orosz írók úgyszólván valamennyien az öntudatosság büszkeségével emlékeznek meg a forradalmi orosz nőről. A mi intelligens nőink – mondja Szonja Kovalevszkiről írt nekrológjában Lavrov – a szellemi élénkségnek, a komoly szellemi törekvésnek oly példáját adták, amely a természetes női alsóbbrendűségről más országokban elterjedt mesét szétrombolja. Minden okunk megvan, hogy büszkék legyünk a művelt aszszonyainkra... Egy másik írónak – Stepnjak – „A földalatti

Oroszország" című művében olvasható ez a pár sor: „A mi nőink voltak azok, akiknek az orosz szabadságmozgalom elpusztíthatatlan ellenállási erejét, idealizmusát, hitelét köszönheti."

– És valóban – mondja Nadja Strasser –, ha az első heroikus forradalmi időnek némely nőalakjáról közelebbi adatokat megtudunk, még ha csak olyanokról is, akik semmiképpen sem tűntek ki a többiek soraiból, mindannyiszor újra kell csodálkoznunk. Szinte azt a kérdést szeretnénk hozzájuk intézni, amit a gyermek a virághoz: „Ki formált benneteket oly széppé?" Akaratukat és törekvésüket, barátságukat, gyűlöletüket és hitüket oly elemi erő s egyszersmind oly tisztaság és szűziesség hatja át, hogy szinte más világban képzeljük magunkat...

Hogy milyen szerep jutott a nőknek az orosz forradalmi mozgalmakban, azt leginkább az a tény világítja meg, hogy annak terrorisztikus harci időszakát egy nő indította meg. Egy nő – Vera Szasszulics – volt az, aki az első merényletet a zsarnoki uralom egyik exponense ellen elkövette. Ő lőtte ki az első revolvergolyót, amely a cári rezsim legdurvább poroszlójának, Trepov tábornoknak oltotta ki életét.

Ekkor úgyszólván gyermekleány volt még Vera Szasszulics, aki a sok ártatlan ember szenvedését, kiömlött vérét akarta megbosszulni. Tette sikerült s azt teljesen egyedül hajtotta végre. Az egész országban megkönnyebbülést, föllélekzést idézett elő s általános volt a nézet, hogy az nagyfontosságú változást fog előidézni, mert be kellett látniok az illetékes tényezőknek, hogy úgy, mint addig, nem mehet tovább. Épp az általános hangulat nyomása alatt a kormány kénytelen volt az ügyet nyilvános bíróság elé vinni s az esküdtek a merénylő nőt nem bűnösnek mondták ki. A kormányt nem lepte meg túlságosan a bíróság fölmentő ítélete s idejekorán gondoskodott megfelelő ellenszerről: a közönség óriási lelkesedése közben az utcára kísért fiatal leányt, a nap ünnepelt hősnőjét, a törvényszék kapujában zsandárok várták, akik őt nyomban letartóztatták. A közönség nem nyugodott bele ebbe az önkényeskedésbe, megtámadta a csendőröket s a tumultus közben Verát egyik barátja megszöktette. Még ezen a napon elhagyta Oroszországot.

Vera Szasszulics nem az egyedüli női exponense az orosz forradalmi mozgalmaknak, ami természetes is, hiszen egy olyan

miliővel állunk itt szemben, amely szükségszerűen tömegesen gyártotta a hősöket, a mártírokat. S a mozgalom, bár látható eredményeket nemigen tudott fölmutatni, haladt előre a maga útján s nagy tömegekben hódította meg a lelkeket. A már előbb említett orosz igazságügyminiszter, gróf Pahlen a forradalmi propaganda sikerét leginkább abban a tényben látta, hogy a forradalmárok között annyi a nő. A nő még olyan családokban is forradalmár volt, amelyekben a férfi abszolút monarchikus mivolta és hűsége minden kétségen fölül állt s példaként borzalommal említi föl Pahlen gróf Golouchov csendőrezredes feleségét, aki nemcsak nem tartotta vissza fiát a forradalmi tevékenységtől, hanem még maga segítette őt tettel és tanáccsal. Egy igen gazdag úriasszony: Szubbotin kurszki földbirtokosné, maga fejtette ki a szomszédos parasztok között a legagilisabb forradalmi propagandát, míg mások, mint Szofia Perovszki, Natalia Armfeld, Barbara Batjuskov, valamennyien titkos tanácsosok leányai és Szofia Löschern, egy tábornok leánya, a nép közé vegyültek el s egy kenyeret ettek vele...

Ha ezeket az adatokat ismerjük, nem csodálkozunk többé azon a tényen, mely előtt tavaly ilyen tájban hihetetlenül állottunk: miként lehetséges az, hogy a cárizmus, mely évszázadok alatt vastag gyökereket eresztett az orosz televénybe, máról holnapra, kétszer huszonnégy óra alatt, szinte nyomtalanul elsöprődött. Az ezt előkészítő, vértől piros munka a természet törvényszerűségével érlelte meg Európa történelmének ezt a nagyon fontos és örvendetes eseményét.

Új Idők, 1918. május 26.

Piszmovedomec / MÓRICZ ZSIGMOND

Leányfalu, május 31.

Az úton hever a barna muszka s a füvet ásogatja a kavicsok közül. Idegen jelenség s idegen gond a magyar rögökön, ahogy egyenkint ássa a fű gyökereit.

Ha férfimunkást kerestem erre a dologra, az kapával állott neki a garaszolásnak, vagy nyesővel, de az elképzelhetetlen volt, hogy egy magyar férfiember a kavicsba leüljön s késsel piszkálja a gyomot. Gyermekmunka, asszonymunka. Félnap

alatt végzett vele. Ez szegény két hete csinálja, más munka közt, mire a végére ér, lent már újra zöldül.

Szegény orosz. Úgy ül, mint egy barna vakondok. Szótlanul, társtalanul az idegenben s úgy ás, vés, hallatlan és buta közönnyel, nem vesz tudomást róla, mi van előtte: egy kétszázméteres út, vagy egy határtalan volgamenti síkság.

Megállok fölötte: mit tud ez a világból.

– Iván!... Tudod-e, ki az a Tolsztoj?

Felnéz. Kihízott piros arca fölragyog, nevet és csillog a szeme.

– Áh, bizom tud. Igen: tud. Az Leo Nikolaj Nikolajevics. Az gróf... Ajaj. Sok könyv otthon.

Oroszul folytatja. A cselédeim tótok, rendesen beszélnek vele s tolmácsolják:

– Hogy azt mondja, hogy sokat olvasott attól könyvet. Mer hogy otthon, minden házban van sok könyve annak a grófnak.

Megilletődve nézek a kis barna muzsikra. Fantasztikus távolság: Tolsztoj, aki nekünk a legnagyobb írásművész, a huszadik század szellemi színvonalának legnagyobb reprezentánsa... s olvasója, a csöndes muzsik, akinek otthonától sok ezer verstnyire öröm csillog a szívében, ha a nevét hallja...

– Ajjaj... az mindenütt lakott... Szibiriába, Asztrakánba, Moszkva... mindenütt...

Nos, magyar írók!... Ezt mondjátok el, hogy a könyveiteket olvassák azok az elemek, akiknek nem kell a kultúra-étel, hanem ott tartanak, hogy öt literes fazékkal kell főzni egy emberre, babot, kását, krumplit, különben nincs kielégülve a gyomruk... És ezek Tolsztojt olvassák...

Az ősszel ugyanezen a helyen írtam egy öreg magyarról, aki Petőfiről annyit tudott, hogy vezér volt negyvennyócba Kossuth Lajos mellett, „azok mind vezérek vótak, Bőm, Petőfi, Tisza István..." Így kavargott csak a fejében az emlegetett nevek káosza. Hadvezér, költő s mai név, összevissza, tisztázatlanul... Arany Jánosról, „a népi sarjadékról" csak az tud, akinek üres memóriájába, tartalom nélkül beedzette az iskola, Jókairól semmit... s hát a többiek.

És ez a fiatal muszka (25 éves, otthon 47 deszjatina földje van, azt véli, száz hold nálunk), ez az egészen igénytelen lélek, aki a magyar paraszt mellett oly primitív, annyira naiv és jólelkű,

mint a jól nevelt s ijedt gyermek a felnőttek közt: Tolsztojt olvassa otthon.

Kell, hogy tisztázzuk, hogy visszaemlékezzünk rá, hogy mi a kultúra s kultúra közti különbség.

Nyilvánvaló, hogy a magyar paraszt hallatlanul magasabb kultúrfokot képvisel, mint ez a muszka. Még a felvidéki tótságunk is fölötte van. (Azt mondja a szakácsném: „nálunk nem eszik ennyit senki és jobbat eszik". Azt mondja a másik: „ez nem tud kapálni, csak túrja a földet, ezt meg kellett elébb tanítani".)

És ez Tolsztojt olvassa.

De a mieink, akiknek a legszemetje [!] is csodálatos magasságban él értelmesség, okszerűség, célkitűzés, ravaszság, becstelenség dolgában ez ártatlan nép fölött: semmiféle könyvet nem ismernek a naptáron s a kálvinisták a biblián kívül.

Van életkultúra s van könyvkultúra, amely amannak csak része.

Mi, akik oly sokat tanultunk könyvekből, végül azt hisszük, mindent a könyveknek köszönünk. Pedig az életünk legfontosabb tudásait: az élés, az érvényesülés összes képességét tisztán az életnívónktól kaptuk.

A paraszt, a könyv nélküli ember, mindent onnan kap, az egymás után következő nemzedékek átörökített élettapasztalataiból.

Mért olvas mégis ez a muszka Tolsztojt?

– Mi az a Tolsztoj – kérdem tőle –, mi a mestersége?

Megilletődött arccal néz föl; áhítat és komolyság van a tekintetében.

– Az piszmovedomec... – mondja ünnepélyesen.

Piszmovedomec: az írás tudósa; írástudó.

A szóban a biblia ódon illata: a biblikus kor életértelme.

Az írástudó: a nép tagja, de bölcse, aki tudja az írásokat s tud mindent, akihez fordulni lehet, aki tud ítélni, dönteni, aki a mi emberünk, de tud. A lélekben való dolgok mesterembere.

Tolsztoj, aki a népe számára szívja föl a nagy emberi könyvkultúrát, mint a méh a virágport, hogy mézzé szűrje a maga népének.

S ha ebből a szempontból nézzük a magunk, kurtaemlékű melegágyi irodalmunkat: arra a csodálatos meglepetésre bukka-

nunk, hogy a mi íróink közt senki sincs, aki a nép számára dolgozzon: mi mind, valami hamis látás és beállítás alapján, a nép nagy életét s bölcsességét akarjuk kiszívni, hogy mézzé kenjük a legfelső réteg, a nép kizsákmányolói számára.

Osztályérdekek szolgálatában áll a magyar kisirodalom.

Hogy legyen belőle nagy cél s nagy föladat nélkül nemzeti, vagy világszerte ható nagy kultúra?

Móricz Zsigmond

Pesti Hírlap, 1918. június 2.

„Virradóra új fény dereng…”

■ 1918 nyárutóján gyengült a hivatalos nyomás, amely a szovjet államról érkező elfogulatlan hírek közlését akadályozta. Szerepe volt ebben a központi hatalmak rohamosan súlyosbodó katonai helyzetének, s annak, hogy ugyanakkor az amerikai–angol–francia imperializmus korlátlan anyagi és fegyveres támogatását, ösztönzését élvező belső ellenforradalom és a külső intervenció egyidejű támadásai súlyos helyzetbe sodorták azt a fiatal munkásállamot is, amelynek léte egyedüli biztosíték volt arra, hogy a keleti fronton nem éled újjá a háború.

Ilyen feltételek között jelenhetett meg az egyik szakszervezeti lapban a következő tudósítás is. Szerzője nem mindenben volt pontosan tájékozott. Az a megállapítása például, hogy a minden oldalról szorongatott szocialista hatalom valamennyi üzemében beszüntették a hadi felszerelés gyártását, természetesen nem felelt meg a tényeknek. A néhány tárgyi tévedés ellenére a cikk túlnyomórészt hűségesen mutatta be a helyzetet.

Az új Oroszországról

Az orosz forradalom az orosz munkásságnak nemcsak politikai szabadságot hozott, hanem gazdasági jogokat is. Egész Oroszországban behozták a 8 órás munkanapot. Nagy és eredményes küzdelmek indultak meg a munkabéremelésért. A márciusi forradalom nem állt meg. 1917 október havában a polgári kormány megbukott. A bolseviki párt került uralomra. A népbiztosok nyomban megkezdték a polgári társadalom helyébe a szocializmus kiépítését.

A gyárüzem rendezésére kiadott rendelet lehetővé teszi a munkásoknak a gyári viszonyok újjászervezését. A munkaviszony ugyan maradhatott a régi, de munkásválasztmányokat kellett alakítani. Ezeknek hivatása az új munkaviszonyok szabályozása. Legtöbb helyen a gyári választmányok vették át az igazgatóság hatáskörét. Ezeknek a választmányoknak joga van munkásokat felvenni és elbocsátani, munkaidőt és munkabért megállapítani. Joga van a gyárak könyvvezetését megvizsgálni és a munkások kizsákmányolását akként szabályozni, hogy a munkabéreket emeli és a mérleg eredményéhez képest a munkásoknak megfelelő jutalékot ad.

Az átszervezés egyik formája a kisajátítás. A munkások átveszik egészben a gyárat és annak vezetését gyári választmányra bízzák.

A forradalom hullámai és a modern szellem a kisipart érintetlenül hagyták. A kisipari munkásságban nemigen élt a vágy, hogy a műhelyekben befolyását érvényesítse. A 8 órás munkaidőt követelték, megkapták, munkabéreik pedig a nagyipari munkabérekkel egyenlők.

A nagyüzemek munkásai egyrészt arra törekedtek, hogy a kapitalista egyeduralmát megszüntessék, másrészt gondosan ügyeltek arra, hogy az üzemet minden rázkódtatástól megóvják. A munkásválasztmányok feladata volt az üzem berendezését átvizsgálni, technikai javításokat eszközölni, a könyveket ellenőrizni és a haszonért való gazdálkodásnak véget vetni.

Az így szervezett gyárakban a tisztviselők, a gyárvezetőség és az igazgató csakhamar alkalmazkodtak az új viszonyokhoz. Némely helyen azonban a mérnökök, vegyészek és a kereskedelmi tisztviselők akadékoskodtak, amerikáztak, sőt gépeket rontottak el. Ennek a magyarázata részben az, hogy nem bíztak a munkásokban, részben az, hogy azt hitték, hogy a munkásság uralma csak rövid életű.

A munkásválasztmány hatalma korlátlan és épp ezért nagy önfegyelemre van szükség, hogy súlyos hibákat ne kövessenek el.

A nagy zűrzavarban eleinte mindenféle hebehurgya eszmék merültek fel. Így például, a szentpétervári villamos vasutat ahelyett, hogy községi üzemmé tették volna, a villamosvasúti alkalmazottak javaslatára úgy próbálták kezelni, hogy a napi bevételeket az alkalmazottak naponta felosztották maguk között. Az ilyen képtelen eszmék ellen az új kormányzat azonnal fellépett, hamarosan elnyomta azokat és a rendes üzemet újból életbeléptette.

A bolseviki kormányzat legádázabb ellenfelei is elismerik, hogy a bolsevikiek minden rendbontó törekvést a legerélyesebben igyekeznek megszüntetni, így például a kis- és középüzemek munkásainak azt az eljárását, hogy egyes üzemeket átvesznek és csak addig dolgoznak, amíg anyagjuk van, azután más munka után néznek.

A gyárüzemek újjászervezésénél három kérdést kell a mun-

kásságnak megoldani éspedig: 1.) a munkafolyamat szervezését, 2.) az üzem technikai berendezését és 3.) a kereskedelmi feladatokat.

Az önkormányzat felelősséggel jár. Rendezett munkaidő, megfelelő fizetés mellett csak nagy munkateljesítménnyel, lelkiismeretes kötelességteljesítéssel lehet az üzemet fenntartani. Minden kötelességmulasztás az összesség érdekeit sérti. A munkások a legtöbb üzemben kötelességeik teljes tudatában vannak. Ott, ahol a műszaki és kereskedelmi személyzet magatartása miatt üzemzavarok állottak elő, a munkások úgy segítettek magukon, hogy a java erőket ezen munkakörbe osztották be, de az üzem zavartalan menetét mégis megteremtették.

Egy rendelet az összes hadimunkákat eltiltotta és így a gyárak kizárólag szükségleti cikkeket készítenek.

A munkásokat az üzemek kisajátítására, az igazgatóságok korlátlan hatalmának eltörlésére az szorította, hogy a vállalatok megpróbálták a gyárak üzemét megszüntetni és a munkásokat kizárással letörni. A kormány ennek erős kézzel elejét vette. Elhatározta a bankok kisajátítását is és csak az esetre folyósított a gyáraknak pénzt, ha azok a munkabér egyezményeket betartották és ennek igazolására az utalványozásokat a munkásválasztmányok ellenjegyezték. És hogy egyes önző emberek kísértésbe ne essenek, hogy a bankoktól a pénzt felvegyék, viszont az árukért befolyt összegeket maguknak megtartsák, a bolseviki kormány elhatározta, hogy a forgalomban levő bankjegyeket rövid időközönként lebélyegzi és a lebélyegzéssel egyidejűleg a bankjegyek értékcsökkenése is beáll. Ezzel rászorította a vállalatokat, hogy a befolyt összeget lehetőleg gyorsan beszolgáltassák, mert különben az elértéktelenedik.

Fontos kérdés a rendelések és nyersanyag szerzése is. Az ipari termékek után most nagy a kereslet. Így a rendelések szerzése, az áruelhelyezés könnyű. Sokkal nehezebb azonban a nyersanyagok megszerzése. E célból haladéktalanul bizottságokat állítottak fel, amelyek feladata a nyersanyagok beszerzését és felosztását szervezni. Hiányos vasúthálózat, a nagy távolságok nehezítik a gyors megoldást.

Érdekes kísérlete a népbiztosoknak a következő: az összes bőrmunkások, tehát a tímároktól kezdve a legfinomabb cipőmunkásig, egy nagy szövetséget alkottak. Ugyanilyen szövet-

séget alkotnak a vállalkozók és kereskedők. Mind a két szövetség elhatározta a közös munkaidőóra szervezését. Ebben 14 munkás és 10 vállalkozó van benn. A munkaidőt az egész bőriparra egységesen szabályozták. A nyersanyag szétosztását a központi bizottság intézi, ugyanez állapítja meg az áruk árát is. A bőripar gyors felvirágzása érdekében a vállalkozóknak egyelőre 5% nyereséget is biztosítottak.

Ki tudja, hogy sikerül-e a feltoluló nehézségeket legyőzni. Mi szívből óhajtjuk, hogy úttörő munkájuk maradandó legyen. *Községi Munkás*, 1918. június 15.

■ 1918 július–augusztusában mintha a polgári sajtó egy részében is újjáéledt volna a szimpátia a nagy keleti szomszéd iránt: szaporodtak a tárgyilagosabb beszámolók Szovjet-Oroszország helyzetéről. Ebben a hangulatváltozásban a hadihelyzet alakulásának is része volt. A breszti béke után a keletről elvont haderők segítségével új offenzívát indítottak a németek Nyugaton, amely azonban a hatalmas véráldozatok ellenére teljes kudarccal végződött. Ami ennél is többet jelentett: a császári hadsereg, az első világháború történetében először, jelentős, stratégiailag fontos területeket volt kénytelen feladni. Mindez alaposan lehűtötte az átmenetileg fellángolt hódító kedvet.

Az is kiderült, hogy az antanthatalmaknak már arra is futja erejükből, hogy volt szövetségesük, a szovjet állam ellen északról hadműveleteket indítsanak. A Nagy Október győzelme után elmenekült Kerenszkij ismét felbukkant a színen, Londonban nyilatkozott, és már arról volt szó, hogy visszaültetik pártfogói az orosz nép nyakára.

Akiknek szavuk sem volt a központi hatalmak ukrajnai hódításai ellen, most az ellenséges angol–amerikai és japán csapatok oroszországi beavatkozása láttán, és kiváltképp annak hírére, hogy esetleg ismét Kerenszkij kerül a keleti birodalom élére, megszólaltak és egész szívvel Lenin mellé álltak.

Ha Lenin megbukik

Az angol munkások kongresszusán egy sápadt, izzószemű, borotvált arcú embert mutattak be a tömegnek. És az angol munkások ujjongva köszöntötték *Kerenszkit*, Oroszország volt miniszterelnökét. Az orosz forradalomnak ez a romantikus alakja akkor tűnt fel újra, amikor a szovjet köztársaság külügyi népbiztossága tiltakozik az ellen, hogy Anglia a Murman-vasút mentén katonaságot tartson Oroszország területén, amikor Wladiwosztokban és Szibériában újra felütötte fejét a japán beavatkozás, amikor a cseh-tót brigádok, amelyek túlnyomó részükben alkalmasint angol sorkatonaságból állnak, harcban állnak a vörös gárdákkal, amikor egyre sűrűbben kapjuk a híreket arról, hogy Alexandrovics Mihályt, aki a világért sem azonos Nikolajevics Nikolajjal, az egyházi fővezérrel, kikiáltották cárrá. Az entente-országokban pompásan értenek az államférfiak a rendezés művészetéhez és valamelyik politikai és diplomáciai Reinhardt fejében születhetett meg az az ötlet, hogy Kerenszki érdekes, legendás alakját akkor kell felmutatni, amikor Lenin kormánya nehéz válsággal küszködik.

Nem tudjuk, mi és mennyi igaz azokból a hírekből, amelyeket az orosz állapotokról olvasunk, hallunk. A sok hazugság, amit tervszerűleg terjesztettek, rászoktatott bennünket arra, hogy szkeptikusan fogadjunk minden jelentést. Nem tudjuk, mennyi reális hatalom van a szovjetek kezében, nem tudjuk, mennyire jutottak a földkérdés, az élelmezés és a termelés reorganizálásának terén. Az utóbbi hónapokban *Lenin* elfordult *Trockij* mereven doktriner politikájától és módszereitől és a szervezett proletariátus diktatúrája helyett némi közeledést mutatott a polgári osztályok felé. Úgylátszik, az ellenforradalmi elemek fel akarják használni az aratás előtt mindenütt, tehát Oroszországban is fellépő élelmezési nehézségeket és döntő csapásra készülnek a szovjet-kormány, a bolseviki rendszer ellen. Nehéz az orosz káoszban megállapítani, hogy az ellenforradalom tábora milyen elemekből áll. A cárizmus helyreállítását és ezzel a bürokrácia, nagybirtok és nagytőke erejére támaszkodó autokrácia visszatérését alkalmasint csak néhány generális kívánja a Zaledniek és Dutowok fajtájából. A cseh-tót brigádok mozgalmát valószínűleg az entente szítja és magában az orosz népben aligha

van gyökere ennek az ellenforradalmi tábornak. A kadetok, akik az alkotmányos monarchiát akarják a magántulajdon és a kapitalista társadalmi rend alapján, már igen jelentékeny erőt reprezentálhatnak. A bolseviki kormány legerősebb ellenfele azonban alkalmasint a szociálforradalmárok pártja, amely demokratikus köztársaságot, messzemenő földreformot, alkotmányozó nemzetgyűlést akar. Ha jön új rend Oroszországban, úgy az vagy a kadet vagy a szociálforradalmár program alapján jön vagy – és ez a legvalószínűbb – a kettő koalíciója alapján. Nem véletlen, hogy Kerenszki feltűnésével egyidejűleg jelentik azt is, hogy *Miljukov* is elmenekült Kínán keresztül. A bolseviki kormány tehát – sok jel mutatja – válságba jutott Oroszországban.

Mit jelent ez a központi hatalmak, a monarchia és Magyarország szempontjából?

Nálunk úgynevezett „államférfiak", újságok, újságírók mindent elkövettek, hogy kompromittálják a bolsevizmust nemcsak nálunk, ahol híre-pora sem volt, hanem Oroszországban is. Sok minden történt Breszt-litovszk óta, ami a Lenin kormányának gyengítését célozta. Hiszen a breszt-litovszki tárgyalás alatt, mikor a monarchia a békéről vitázott a szovjet-kormánnyal, egy magyar miniszter égbekiáltó tudatlanságra valló dolgokat beszélt össze arról a kormányról, amellyel a békéről tárgyaltunk. Badar rémhistóriákat mesélt a Néva jegéről és ijedt vénasszonyok szemszögletéből ítélt meg epizódokból történelmi folyamatokat. Most, amikor Lenin is arról beszél, hogy a bolseviki rend talán már meg is halt vagy csak azért nem halt meg, mert nincs sírásója, ijedten jelenti az a magyar újságíró, aki segített a dajkameséket terjeszteni, hogy a központi hatalmaknak nem is érdekük a bolseviki kormány bukása. Bizony nem érdekünk s hiába akartuk ezt hónapokon keresztül elmagyarázni. Semmi közünk ahhoz, hogy mi történik Oroszországban és az orosz nép milyen kormányforma alatt akar élni. Ellenben igenis érdekünk az, hogy békében éljünk Oroszországgal és sokszorosan érdekünk ez addig, amíg Nyugaton és a Piavenál harcban állunk. Lenin a békét jelenti és a keleti frontunk felszabadulását. Mihály cár, Miljukov, Kerenszki, mindenki más a háborút jelenti, mert a cárizmus imperialista, a kadetok a pánszláv eszmekörben élnek és az egységes Oroszországot akarják és Ke-

renszki francia meg angol segítséggel akarja megalapozni a kisparaszti és polgári demokráciát az egységes Oroszországban.

Lenin azt jelenti, hogy béke van Oroszországgal, hogy nincs keleti front. Kerenszki és a többiek azt jelentik, jogy az entente gyűrűje újra bezáródik Keleten. Nekünk most aggódva kell figyelnünk, hogy mi történik Leninékkel és a mi szempontunkból nem volna örvendetes, ha nem tudnának megbirkózni a mostani válsággal.

Világ, 1918. július 3.

■ Kerenszkijnek, a „torz Napóleonnak", az angol háborús imperialista politika bábjának újbóli felbukkanása késztette ekkor Juhász Gyulát is, hogy lapjában kegyetlen szatírával pellengérezze ki a volt orosz diktátort.

Kis Napóleonok / JUHÁSZ GYULA

A fiatal ügyvéd, aki egy dinasztia buktatásával kapcsolatosan hirtelenül föltűnt a világtörténelem horizontján, ki lángoló igékkel élére került egy forradalomnak és aki seregeinek tavalyi veresége után lángoló igékkel folyamodik Londonba az angolok, az amerikaiak, az egész művelt világ rokonszenvéhez: így külsőre, így prima vista hasonlatosnak látszik minden idők egyik legelragadóbb ügyvédjéhez és szónokához, a fiatal, a lángoló, a tüzelő Kossuth Lajoshoz. Mert Kerenszkijnek valójában ez a különössége és ez a tragikuma: uraságoktól levetett eszmékkel és eszközökkel próbálta ügyvédi okleveléhez a világhírt, a hatalmat, ha lehet, a köztársasági elnökséget, ha kell magát a császárságot is megszerezni. Minden oroszok kis Napóleonja óhajtott lenni, tűzzel, vassal boldogítani Dosztojevszkij népét, ha muszáj, e nép ellenére is. Felemás egyénisége a múlt század romantikus politikusainak gazdag és tarka kelléktárából kölcsönözte kopott kosztümjeit: a forradalmat a liberalizmussal, a radikalizmust a háborúval óhajtotta egyesíteni. Desinit in piscem: halban végződnék így a szép nő, százszorszent égi szabadság, a revolúció pedig egy kis koronában, természetesen a Kerenszkij fején. Mert az antant cordiale háborús

szállítóinak ez az orosz kedvence a végletekig menő háborút hirdette Németország ellen, természetesen főleg Vilmos császárra gondolva, mint Napóleon Ferenc császárra. Mert a kis Napóleonok az ilyesmiben csodálatos híven tudják másolni a nagyot. Marengo, Jéna, Austerlitz és a többi nemigen megy, a kortárs Goethében meglátni az embert, Egyiptom ősi gúlái alatt az újkor tudósainak teret adni, új törvény kódexet megcsinálni: ezek nehéz dolgok, ezeket nemigen lehet imitálni, de a hatalom gyönyöre, a frázisok öröme, ez az, ami oly könnyen, bár oly rosszul áll a parvenünek. Hogy most mi is van és mi is lesz tulajdonképpen az orosz földön és az orosz lelkekben: ezt az erdőt a szabadon idomítható és kormányozható hírek fájától ma már láthatjuk elég világosan és egész részletesen. De annyit ma már erre is látunk és tudunk jól, hogy Kerenszkij a háborút jelenti és Lenin és Trockij a békét. Hogy Oroszországban forradalom van, az sokaknak nagyon szomorú és sokaknak halálos valóság, de ami van, azzal számolni kell. Ezt a forradalmat a cárizmus csinálta, Széchenyi receptje szerint: Amelyik hatalom nem akar reformokat, az forradalmat csinál. Oroszországot egy vak rendszer, egy ostoba és gonosz uralom (minden gonoszság voltaképpen butaság) odáig vitte, hogy csak két dolog között lett választása: cárizmus vagy forradalom. Mert az orosz kolosszus így is, úgy is lekésett vagy egy fél világtörténeti korszakkal az európai fejlődés menetrendjéről. Lekésették pedig részeg vonatvezetői, a Nikolajevicsek.

Az ilyen késedelmet csak revolúcióval tudják behozni Oroszországban, amelynek hiányzik középkora, amelynek nem volt reneszansza és amely nem ment át a klasszikus műveltség európai iskoláján. Most persze, mint az újbor forr benne frissen felszabadult rengeteg erőinek tömérdeksége. De bármily bolondul forr a must, azért mégis bor lesz belőle és ez a hatalmas és ígéretes kaosz, amely ma Pétervártól Vladivosztokig alakul, reméljük, egy porából és véréből megéledett Európa új erőinek motorját fogja békére és munkára hajtani. Dosztojevszkij egy új humanitás, egy új evangélium, egy új hit hirdetésében és propagálásában látja Oroszország eljövendő hivatását. Annyi bizonyos, hogy se Wilson, se Lloyd George, se Clemenceau, se Kerenszkij, a kis Napóleonok, akiknek keze és lelke többékevésbé vérfoltos, nem látszik alkalmasnak arra, hogy új tör-

vénytáblákat állítsanak a saját maga ellen háborúzó világ elé. Ezek a gyilkos urak nem akarják kezdeni a népek békés boldogítását egyelőre. Pedig ha sokáig invitálja az egyik a másikat, hogy csak ön után uram, akkor nemcsak a gróf, de a nép is a vízbefúl...

Délmagyarország, 1918. július 7.

■ A *Népszava* népszerű munkásköltői közé tartozott Bodrogi Zsigmond. Egyszerű, keresetlen szavú, gyakran saját megzenésítésében elterjedt dalait sokan idézték, énekelték. Nem kétséges, hogy a munkások tömegeinek hangulatát fejezte ki alábbi versének következő sora: „Csalódtam a nyugati szélben." Választéke volt ez a másik ismert, agrárproletárból lett tehetséges munkásköltőnek, az akkoriban már erkölcsi züllésnek indult Csizmadia Sándornak, aki nem sokkal előbb még azt írta: „Nyugat felöl fúj a szellő." Bodrogi a szociáldemokrata költők közül elsőként foglalta versébe azt a gondolatot, hogy a Nagy Október győzelme fordulópontot jelent a munkásmozgalomban.

Virradóra / BODROGI ZSIGMOND

Virradóra új fény dereng – szebb nap sugára
Napkeletről szállong, derül az elborult világra.
Föl-fölcsillan, terjeng itt-ott
Mit bolygótűz szele szított
Hogy lemuljon rólunk az átok...
A vad, füstös ködön túl én
Derüs életsugarat látok!

Reménysugár árad felém... a szívem rezdül,
Örömre kél, hogy tűzpoklokon száll, tör keresztül.
Már látom, látom... volt, elmúlt
Mi rossz, gonosz, – a tiéd: Múlt!
De nyugatról hittem, reméltem...
„Nyugat felöl fúj a szellő"...
Csalódtam a nyugati szélben!

Bús lelkem pirkadás fénye után sóvárog...
A legszebb, a legtündöklőbb hajnalra várok!
S ha majd a nagy hajnal köszönt,
Elföldeli a vérözönt –
Fényét a szenvedőkre szórja,
Már özönlik fénysugara
Rád emberiség... Virradóra!

Népszava, 1918. július 14.

■ A szenzációhajhász magyar sajtó a külföldi polgári lapoknál is nagyobb buzgalommal és gyorsasággal kolportált a szovjet állam ellen szárnyrabocsátott minden rémhistóriát, így a nők kommunizálásáról elterjedt híreket. A budapesti lapokban bőven tárgyalt alaptalan rágalmat leplezte le a *Világ* közleménye:

Hogyan hamisítják a történelmet?

Stockholm, július hó.

A szaratovi *anarchista* helyi csoport február avagy március valamelyik éjszakáján falragaszokat helyezett el a szaratovi házakon, amelyeken egy furcsa dekrétum-javaslatot olvashattak a megrökönyödött szaratovi bolsevikik és mensevikik. A javaslat négy és nem tizennégy pontból állott. A javaslatban egyetlen obszcén szó nem volt, sőt egyetlen obszcén kifejezés sem. S éppen ezért volt nagy a megrökönyödés; a javaslat megfogalmazásából ugyanis következtetni kellett, hogy az anarchisták komolynak akarják vétetni a javaslatot.

A javasolt dekrétum eredeti orosz szövegéből szóról szóra fordítom le a tartalmát:

„1918 március elsejétől fogva megszűnik a 17–32 éves nők fölött eddig gyakorolt tulajdonjog.

Eme dekrétum hatálya nem terjed ki az olyan férjezett nőkre, akiknek ötnél több gyermekük van.

Minden nő, aki áldott állapotban van, 4 hónapra felmentetik közvetlen kötelezettségei alól. (Vagyis: nem köteles a rendes munkáját végezni.)

A csecsemők egyhónapos korukban a Nemzeti Gyermek-

nevelőintézetben helyezendők, ahol 17 éves korukig a Népfejlődés alapjának költségén nyernek neveltetést."

A harmadik pontnak csak az a hibája, hogy Oroszország a nemzetközi reakció koncentrikus nyomása folytán, sajnos, nem jut lélegzethez, s nem vihet keresztül ilyen humánus reformokat. Ezzel szemben az első s a negyedik pont – habár megfogalmazásukban távol vannak ama szennyes kifejezésektől, melyekkel a nemzetközi reakció kievi fiókjának valamelyik bulvárlapja rakta tele az ő perverz fantáziájával – méltán hívta ki az orosz szociáldemokrácia mindkét frakciójának rendkívül éles tiltakozását.

Ami a bolsevikieket illeti: ők röviden végeztek az üggyel, mint ahogy a moszkvai anarchista fészekkel is röviden végeztek. A bolsevikik, kijelentve, hogy nyilvánvalóan őrültekről lehetett csak szó, a szaratovi falragaszokkal kapcsolatban nem hajlandók további argumentációkba bocsátkozni s kinevetik azt is, aki a szaratoviakkal komoly vitába bocsátkoznék. A nőkkel szemben viszont a bolsevik-plattform eléggé ismert, ismernie kell ezt minden nem analfabéta politikusnak: 1. a női munka felszabadítása ugyanakkor, amikor a férfi munka felszabadult; 2. ugyanakkor önmagától oldódik meg a szerelmi élet minden problémája, eltűnik a kapitalizmus terméke, a prostitúció s a nő mostani szerelmi rabsága helyébe s a mostani erkölcstelen s megalázó „szabad szerelem" helyébe a szabad házasság lép. A második pont azonban teljesen magánügyük marad az illető feleknek, sokkal inkább magánügyük, mint eddig, mert eddig – ugyebár – legtöbbször gazdasági és társadalmi kényszernek nyomása alatt, tehát a köznek nyomása alatt kovácsolták a szerelmi kapcsok különféle façonjait. Ezt a legjobban éppen azokban a körökben tudják, ahol minden isteni s emberi törvény dacára a soknejűség legvisszataszítóbb formáival gyalázzák meg azt, ami minden szabad férfinak a legdrágább: a Nőt úgyis mint aszszonyt, s úgyis mint Anyát.

A bolseviki-kormány tehát nem hajlandó a férfi–női viszonyba belenyúlni, ellenben dekrétummal könnyítette meg a házasságkötést s a válást, minden tekintetben teljesen egyenjogúsítva a nőt a férfival vagy ha úgy tetszik, a férfit a nővel.

A mensevikiek kissé hosszasabban reflektáltak a szaratovi falragaszokra. A mensevikiek mindig előszeretettel űzték a fe-

csegés mesterségét s most is megragadnak minden alkalmat, amikor dialektikai tehetségüket ragyogtathatni vélik. Így az *ISZKRA* női mellékletében a felháborodásnak következő mondatait olvasom: „Lehet-e hinni az újságoknak? Nem rossz viccet olvastunk-e? Nem áprilisi tréfával van-e dolgunk? Az ilyen dekrétumok a szerzőiknek is szégyenükre válnak. Ám hathatunk-e ilyesmivel az anarchistákra?" S egy másik cikk szerint: „a dekrétum nem a nők felszabadítását, hanem rabságát jelentené... A szociáldemokrácia azonban a nők felszabadításáért harcol, Bebel »A nő és a szocializmus« című művének plattformja alapján... Sőt: az igazi anarchizmus is távol áll minden szaratovi agyrémtől: Szaratovban huligán-anarchistákkal van dolgunk."

Mindezekről pedig azért tartottuk szükségesnek beszámolni, mert a budapesti hírlapoknak állandóan jól értesült magántudósai mint minden alkalmat, ahol a bolsevizmust meg lehet rágalmazni, ezt is diadalordítással ragadták meg, hogy magánbölcseségeikkel körítve tálalják fel gyanútlan közönségüknek ezeket a badarságokat. Így aztán igazán nem csoda, ha Magyarországon százszor jobban félnek a bolsevizmustól, mint *Németországban.* Orvosi műnyelven ezt úgy hívják, hogy *autoszuggesztió* s különböző elmebajok kezdő stádiumának a kísérője.

Világ, 1918. július 27.

■ Elsősorban a felső tízezer ízlését, igényeit kívánta kielégíteni a háborúban is finom papíron nyomott, reprezentatív kiállítású *Társaság* című hetilap. Kortünet, hogy még ennek hasábjain is helyet kaphatott Tóth László katolikus költőnek az orosz és magyar paraszt sorsközösségét kissé szentimentálisan megjelenítő verse:

Ének Mihályról és Vaszilról / TÓTH LÁSZLÓ

...Az alkonyban, Kiev felé, a dülőn
Magyar fogoly jött a vetésen által,
Kemény lépéssel a kemény dologból –
S nehéz szívében – nehéz bánatával.

A városból vad sereg robogott ki:
„Mir!... Mir!" – zúgott az utca söpredéke...
Mihály sapkáját csöndesen levette
S halkan utánuk sóhajtotta: „Béke!"...

Az égre nézett, hol nagy felhők szálltak, –
E pillantás hosszú volt és beszédes:
Egy távol, fürtös kisfiúra gondolt
S egy asszonyra, kinek az ajka édes!

A nagy, a szabad ukrajnai pusztán
Mihály lehullt és két karját kitárta,
Rámosolygott az idegen vetésre
S indult. És jött – a magyar róna várta...

...A Tisza partján langyos tavaszestén,
Ki a kompból egy bússzemű orosz szállt...
Az úton messze zörgött egy szekér,
Fáradt lova a rév felé poroszkált.

Gyerek ült rajt s vígan intett Vaszilnak
„Béke!... Béke!... – már messziről kiáltott –
Vaszil csöndben utána súgta: „Mir!"...
...És könnyezett... És szótalanul állt ott.

Az égre nézett föl ő is remegve.
Nem tudta mért – de imádkozni kellett:
Távolból szőke, fehér lány kacag rá –
S egy fehér ház a szőke Dnyeper mellett.

Vaszil keresztet vetett s meghajolva
A földet érintette jobb kezével,
A zöld mezőkre még egy áldást mondott
S ment, – merre a nap tüzkorongja kél fel.

Ment, ment Vaszil... És jött és jött Mihály
S vándorútjuk találkozott egy este:
Két rongyos vitéz hetykén összenézett
S kezük már-már a bot végét kereste, –

De ím szivárvány gyúl ki fönn az égen
S rá titkos kéz nagy lángbetüket ír
És olvassa Mihály csodálva: „Béke!"
S olvassa Vaszil áhitatba: „Mir!"

Akkor szemükkel megölelték egymást
Két rab fecskék – kik végre hazaszállnak...
Mihály nevetett: „Mir!" – mondta Vaszilnak
„Béke!" – felelt az könnyesen Mihálynak...

Ahol Vaszil vetett – Mihály vág már ma rendet
S Mihály vetését – most Vaszil aratja...
...Magyar rónán és ukrán pusztaságon
Egy dalt fütyül a rétek pitypalattya...

A Társaság, 1918. augusztus 4.

■ Az egész kapitalista rendszer összeomlásának látomását vetítette olvasói elé „az orosz forradalom titáni tüzének" fényénél, a jövendő társadalmi alakulásokat kutató vezércikkében Juhász Gyula:

Jövendő / JUHÁSZ GYULA

A liberalizmus nem exportcikk: mondotta egy angol államférfiú, mikor kérdőre vonták, hogy a nagy és szabad Anglia miért olyan kemény és kegyetlen zsarnok, ha a zöld sziget, India vagy Fokföld szabadmozgalmainak eltiprásáról van szó, amely műveletet ő különben nyugateurópai választékossággal kolonizációnak és pacifikálásnak szokott elnevezni. A liberalizmus nem exportcikk az európai imperializmus erkölcse szerint, hívják bár ezt az imperializmust akár kapitalizmusnak, akár militarizmusnak. Hogy ez a nyugati morál, hogy ez a most alkonyodó morál mennyire egy húron pendíti Európa minden nagyhatalmi alapokon nyugvó államát, azt a közelmúlt világtörténelmében a búr háború, a kínai büntető expedíció, az ír forradalom leverése és az egész keleti kérdés kezelése napnál világosabban megmutatta.

De van ennek a modern nagyhatalmi machiavellizmusnak

egy másik sarkalatos tétele is, amely úgy szól, hogy viszont a forradalom nem importcikk! A forradalom nagyon szép, nagy és dicső dolog, ha a szomszédunk háza ég, de a mienk lokalizálva van, még szebb, ha a forradalom a világtörténelem lapjairól, az angol vagy francia históriából vagy éppen 1848-ból lobog és ragyog felénk, de a legszebb, ha ez a forradalom az ellenségeink portáját gyújtogatja, csűrét emészti, trónját ingatja és uralmának szilárdnak látszó fundamentumát rendíti meg. Ez a kettős morál, amely a maga számára mentül több jogot és kiváltságot követel, amely mások elnyomásából és letöréséből akarja a saját szabadságát és biztonságát megalapozni, ez az imperialista és kapitalista morál most mond szörnyű csődöt ebben az európai egyetemes débacleban, amely mintha Marx előre bejelentett összeomlás elméletének nem várt és nem sejtett nagyságú megvalósulása volna. Az orosz forradalom titáni tüzénél a maguk kicsinyes és komolytalan, máról holnapra tengődő világpolitikájának kotyvalékát akarják megfőzni a különböző ellenséges államok diplomatái és politikusai, akiknek háborús üzlete Normann Angell minden számításán alul sikerült, kiderülvén Európa-szerte, hogy nemcsak rossz üzlet, de a legroszszabb üzlet, sőt egyáltalában nem üzlet a háború.

Az európai külpolitika börzéin most a forradalomra spekulálnak. Az orosz forradalomra és a többire, amely lesz, de mindenesetre lehetséges.

Mintha az egész háborút erre építették volna. A legreakciósabb szerkezetű államokban hirdették a leglelkesebb hangok az ellenséges népek forradalmának dicséretét. Mindkét részről nyíltan azt hangoztatták, hogy szabadságharcot vívnak és mind a két részről titokban a másik fél forradalmától várták a maguk helyzetének megváltozását, a megváltást magát. A tűzzel játszottak és egyszerre csak, egy márciusi napon föllobogott keleten nyíltan a régi világot megemésztő tűz és kiárasztotta az ódon romokat pusztító, az új világot megtermékenyítő láváját a forradalmi vulkán és ettől a naptól fogva új fejezet kezdődött, nem csupán e gyalázatos háború, de az emberi haladás dicsőséges történetében is.

A régi, velejében romlott, gerincében rohadt világ félkézkalmárjai, martalócai és zsoldosai, a vér és vas lassan, de biztosan
 levitézlő emberei most ebben az új világvajúdásban is azon

mesterkednek, jobban mondva azon kontárkodnak, hogy a sok bába között valahogyan elvesszen a gyermek, de a kérlelhetetlen és ki nem kerülhető ananké, ahogy a görögök mondották, fátum, a törvény, ahogy a tudományos megismerés tanítja, be fog telni, mivel egy új kor, egy új morál, egy új világ számára az idők teljessége elérkezett.

A nagy idők, amelyekről zavaros mámorral a háború elején beszéltünk, igazi ábrázatukat majd csak most mutatják meg valójában és boldog leszen az, aki új Simeonja volt az Ember igazi győzelmének, nevezzék bár Liebknechtnek, Romain Rollandnak, Bernard Shawnak vagy Ady Endrének az illetőt és aki diadalmaskodni fog, bár régen virágok nyílnak is szívéből, mint Petőfinek, Tolsztojnak és Jaurèsnek!

Délmagyarország, 1918. auusztus 4.

■ Az orosz forradalommal nemcsak a „gyalázatos háború", de az emberi haladás történetében is új fejezet kezdődött, írta ekkoriban Juhász Gyula. Szeged nagy poétájának, s a hozzá hasonló polgári humanistáknak a proletárforradalomhoz való közeledésében szerepe volt az orosz szocialista irodalom kimagasló alakja, Gorkij magatartásváltozásának is. Gorkij a fehérterrorista cselekményekre válaszként kibontakozott vörösterror láttán, szeme elől tévesztette saját osztálya létérdekeit, és átmenetileg nyíltan szembefordult Leninnel. Az ellenforradalmi terror újabb, 1918 nyarán sokasodó kegyetlen akciói és az angol–amerikai–japán intervenció fokozatosan megértették vele a bolsevik politika helyességét. A magyar polgári sajtó persze széles teret adott Gorkij diktatúraellenes megnyilatkozásainak, ám 1918. július végén nem titkolhatta el, hogy a nagy író revideált, és ahogyan a *Világ* július 18-i száma jelentette: „megüzente Leninnek, hogy sajnálja az addigi bolsevikellenes hecceket, és ő, valamint csoportja szovjet plattformra helyezkedik és mindent meg fog tenni, hogy a szovjet intelligenciát kibékítse a bolsevikiekkel." – „A harmónia visszaállítása méltó műve lenne e nagy művésznek" – egészítette ki saját véleményével a nagy lap stockholmi tudósítója, Guttmann Henrik, a pétervári hírt.

1918 júliusától egymás után több magyar újság, *Az Est*, a *Magyar Hírlap*, a *Népszava*, augusztusban pedig a szociáldemok-

rata párt elméleti folyóirata, a *Szocializmus* is részben-egészben közölte „az 5. összoroszországi kongresszus elé terjesztett és változatlanul elfogadott" szovjet alkotmány szövegét. Augusztusban Hatvany Lajos irodalmi folyóirata, az *Esztendő*, „A nagy orosz átalakulás" címen riportsorozatot is indított, az *Izvesztyija* nyomán ismertette a szocializálások után kialakult szovjet helyzetet. Majd ugyancsak lehozta a szovjet alkotmány teljes szövegét.

Megkésve ugyan, 1918 októberében jelenhetett meg Lenin 1918. augusztus 20-i híres üzenete az amerikai munkásokhoz, magyar lapban. A nagy visszhangot kiváltó üzenetet első megjelenéséhez igazodva iktattuk a dokumentumok sorába. A valószínűleg másodforrásból készült egykori fordítás nem hiteles és teljes, úgy hisszük két okból mégis megérdemli az újraközlést: nemcsak a *Világ* szerkesztőségének érdekes kommentárja miatt, hanem azért is, mert tudomásunk szerint ez az első nagyobb terjedelmű Lenin-írás, amely a magyar sajtó hasábjain megjelent.

Lenin vallomásai

(Augusztus 8-án az amerikai munkássághoz intézett leveléből)*

Amikor az Unió elhatározta, hogy Japánnal együtt akciót kezd Szibériában, Lenin, az orosz forradalmi köztársaság vezére levelet intézett az amerikai munkássághoz. Ez a levél sokkal több annál, aminek nevezi magát! Hatalmas, izzó proklamáció ez az orosz forradalom céljairól, taktikájáról. Egy kiáltás nemcsak Amerika, hanem az egész világ munkásságához. A levelet egy bolseviki munkás vitte ki Amerikába, aki végigcsinálta az 1905. évi orosz forradalmat, majd hosszú időt töltött az amerikai munkásság körében. Lenin hatalmas megnyilatkozásai, melyekben a proletár világszemlélet szögletéből ítéli meg az Unió szibériai hadjáratát, most nem aktuálisak. De éppen most, amikor a közeledő béke már jelzi a világ hatalmas átalakulását, mikor államok és társadalmak évszázados szerkezete új formákba törik és szakad, történelem és tudomány az, amit Lenin az orosz átteremtődésről mond.

* Az akkor még használatos pravoszláv időszámítás szerint. A mi naptárunk szerint augusztus 20-án.

„A négy háborús esztendő a maga következményeiben megmutatta, hogyan festenek a kapitalizmus törvényei a háborúra alkalmazva, amelyben csak a zsákmányon való osztozkodásról van szó. Aki a leggazdagabb és a leghatalmasabb, a legtöbbet vágta zsebre. Aki gyenge volt, azt kifosztották, megtiporták, agyonnyomták. Az angol imperializmus rablói »gyarmatrabszolgáik« által erősebbek voltak, mint a többiek. Zsebrevágták az afrikai német gyarmatokat, megszállták Mezopotámiát, Palesztinát, megfojtották Görögországot és hozzáfogtak Oroszország kirablásához. A német imperializmus rablói elvesztették összes gyarmataikat, de ehelyett kirabolták fél Európát és a kis országok nagy számát megfojtották. Micsoda nagyszerű »felszabadító« háború itt is, ott is.

Mikor 1917 októberében Oroszország népei imperialista kormányukat megbuktatták, az orosz forradalmi munkásság és parasztság kormánya az igazságos, annexió és kárpótlás nélküli béke javaslatával fordult az összes hadviselő államokhoz. De éppen Anglia, Franciaország és Amerika burzsoáziája utasította határozottan vissza javaslatunkat és akart velünk legkevésbé az általános béke elveiről tárgyalni. És éppen ezzel adott szabad utat a német kapitalizmus rablóinak a breszt-litovszki kényszerbéke felerőszakolására.

Az egész világ munkássága köszönt bennünket, elismeréssel adózik nekünk, hogy szétzúztuk az imperialista szövetség vasgyűrűjét, a szennyes szerződések szövevényét; hogy szabaddá tettük magunkat; hogy semmi áldozatot sem sajnáltunk azért, hogy mint szocialista köztársaság – bár szétszaggatva, az imperialisták által kifosztva – kiálltunk az imperialista mészárlásból és az egész világ előtt fölemeltük a béke és a szocializmus zászlaját...

Nem szocialista az, aki nem érti meg, hogy a burzsoázia fölötti győzelem reményében, a hatalomnak a munkásságra való átszállítása érdekében, a meginduló proletárforradalom érdekében semmiféle áldozattól visszariadni nem szabad! Még országrészek elvesztésétől sem. Még az imperialistáktól elszenvedendő vereségtől sem!... A »maguk ügyének« győzelméért, a világ-

uralom megszerzéséért, nem riadtak Anglia és Németország imperialistái vissza, hogy országok egész sorát, Belgiumtól föl Palesztináig teljesen összeromboljanak. Nos és a szocialisták! A világ összes dolgozó embereinek a kapitalisták szolgasága alól való felszabadításával, talán addig várjanak, míg áldozatok nélkül alkalmat találnak?... Háromszorosan meg kell vetni az internacionális szocializmus eme szolgalelkeit, a polgári morál eme lakájait!

Mikor a német imperializmus rablólovagjai 1918 februárjában hadaikat a védtelen, demobilizált Oroszország ellen vetették, nem késlekedtem Sadoul francia századossal – aki így szólt nekem: »Én monarchista vagyok!« – bizonyos »egyezséget« kötni, hogy a vasúti vonalak szakavatott felrobbantása által a németek előnyomulását feltartóztassam. Ilyen »egyezséget« minden szocialista köthet.

Szeretik nekünk »a forradalom kaoszát«, »az ipar feldúlását«, a munka- és a kenyér-hiányt szemünkre vetni.

Nem az imperialista háború az oka mindennek? »Terror«-t, »az ipar szétrombolását« szemünkre vetni, buta szemforgatás és képtelenség annak megértésére, mik a legelemibb jelenségei a végső kiélezettségében tomboló osztályharcnak, melynek forradalom a jele. Az emberiség meg tudja érteni, hogy a szerecsen rabszolgaság megszüntetése, a rabszolgakereskedelem megbuktatása megérte az esztendőkön át tartó polgárháborút, a pusztulás, rombolás feneketlenségét. De most, hogy mérhetetlenül nagyobb dologról van szó, a kapitalista bér-rabszolgaságot dönteni meg, a burzsoázia nem tudja a polgárháború természetességét megérteni...

Rombolást vetnek a szemünkre! És kik? Uszályhordozói annak a burzsoáziának, mely négyévi háborúban úgyszólván az egész európai kultúrát elpusztította. Európát a barbárság állapotába süllyesztette vissza és az éhínség karjaiba vetette... Ó, milyen igazságos és emberséges ez a burzsoázia! Az »ő háborújuk«-ban nem sajnáltak tízmillió embert lemészárolni, húszmillióból nyomorékot csinálni!

Mélységesen meg vagyunk győződve, hogy a szovjet köztársaság, bármily csapások sújtsanak is le rá, legyőzhetetlen. Leverhetetlen, mert az imperializmusok örjöngésétől elszenvedett minden csapás a munkásság és a parasztság új és új rétegeit zúdítja a harcba, acéllá kovácsolja erejüket és új hősiességre neveli föl a tömegeket."

Levelét azzal fejezi be Lenin, hogy látja a világ munkásságát mind közelebb és közelebb simulni, megérni a kommunista taktikára, mely egyedül képes az emberiséget és a kultúrát a pusztulástól megmenteni.

Világ, 1918. október 13.

■ 1918. augusztus 30-án dördültek el az egyik oroszországi terrorista csoport női megbízottjának lövései, amelyek az éppen a moszkvai munkásnőkkel és gyermekeikkel szokásos beszélgetését folytató Lenin életét csaknem kioltották.

A merénylet híre világszerte megdöbbenést váltott ki. A magyar közvélemény Leninnel való mély együttérzését tükrözte az a tény, hogy a polgári újságok közül még olyanok is, amelyek előzőleg hónapokon át a szovjetellenes propaganda szócsövei voltak, ezúttal hangtompítót használtak, és csaknem osztatlanul elismerték Lenin világtörténelmi nagyságát, szándékainak feltétlen tisztaságát.

„Lenin a rendszernek nemcsak megteremtője, hanem fenntartója is Oroszországban. Az elméletben legnemesebb, legfenségesebb emberi törekvéseknek az áldozata" – írta a függetlenségi párti *Magyarország* 1918. szeptember 3-i számában Szatmári Mór, és így folytatta: „Lenin tragikuma nemcsak egy a világesemények forgatagában felszínre és hatalomra jutott nagyszerű ember végzete, hanem a most szenvedő és küszködő, vonagló, a háború borzalmaitól immár megundorodó, a béke megváltása után fohászkodva vágyakozó emberiség számára is nagy csapás. Jó és kedvező csak azoknak, akik még továbbra is háborús borzalmak és kínszenvedések keservei közt akarják fojtogatni a népek millióit... Jó a háborús uszítóknak, akik kizsákmányolják a háborús konjunktúrát..."

„Aggódva, szorongó érzéssel nézünk kelet felé. Lenin vére hullása talán újabb százezrek vérének hullását jelenti és nem

látni a megpróbáltatások végét" – méltatta őt a radikális polgárság lapja, a *Világ*, amely Bíró Lajos tollára emlékeztető névtelen vezércikkben próbálta felvázolni Lenin életpályáját: „Uljanov Lenin a testvére akasztófája alól indult el arra az útra, amely összetört trónon, lángoló világon át a cárok végzetéig vezetett." A szerző utalt Lenin Kerenszkijjel való szembeszállására, bujdosására, és arra, hogy akkor, 1917 nyarán már „neve és szelleme, tanítása ott zengett, zúgott az orosz katonák, munkások, parasztok millióinak lelkében". Feltételezve, hogy Lenin sebesülése halálos, jegyezte meg a cikkíró: „A proletárdiktatúra hitvallója véresen bukott el, de talán a tömegek, melyek hittek benne, megmentik alkotását, amely nem pusztulhat el egészen... Az események gyeplője, jaj, kihullt a kezünkből és sötétben tántorgunk. Leninnel olyan csillag esett le, amibe belerendül a föld és új csodák következhetnek."

Nemcsak „hivatali kötelességből", a kormány által kiadott lecke elvégzésének szándékától vezettetve, hanem önszántából is élesen szocialistaellenes újság volt a Légrády Testvérek *Pesti Hírlap*ja. A Lenin elleni merénylet hírére még ez a lap sem mert rágalmazó szót ejteni róla. „Nemes idealista volt, aki forradalmat csinált álforradalmárok ellen..." – igaz, a szerző sietve hozzátette, hogy szerinte „a műveletlen tömegek" nem bírták követni Lenint, ezért alkotása „félbemaradt épület".

A szociáldemokrata *Népszava* itt következő cikke, amely megközelítő pontossággal jelölte ki Lenin históriai szerepét, minden bizonnyal a munkások gondolatait is híven kifejezte.

Lenin

Egymásnak ellentmondó hírek érkeznek Moszkva felől. Az egyik távirat szerint „Lenin állapota egyáltalában nem veszélyes", a másik távirat meg egyenesen azt állítja, hogy Lenin meghalt. A szó szoros értelmében, szinte kézzelfoghatóan élet és halál között vívódik az orosz forradalom legelső sorban álló szellemi vezére, az orosz proletárság kormányzásának és ezzel a mai világ egész szocialista mozgalmának legkimagaslóbb alakja. A világháború évei és az Internacionálé helyreállításának kísérletei igazi nagy vezérek nélkül találták a világ proletárságát.

Bebel meghalt, Jaurèst leterítette a sovinizmus golyója, Keir Hardie eltávozott az angol proletárság küzdő soraiból. Bármennyire nem becsüljük is túl az egyes egyének, a vezérek hatását és befolyását a tömegmozgalmakra, annyi bizonyos, hogy a proletárnemzetköziség háborúütötte csorbáját erősen megnövelte, hogy éppen a szocializmus legragyogóbb és nemzetközileg legjobban, legtávolabbra csengő nevű vezéreit szólította el a halál a proletárpártok éléről. A háborús évek seholsem tudtak új nagy szocialista szellemi vezéreket teremteni. Mindenütt hiányzott az a nagy lelki egység, amely egyedül építhet messzirelátszó és eléggé széles fundamentumot a tömegvezér lába alá. Csak Oroszország lett kivétel. Csak az orosz proletárság tudott olyan gigászi erőfeszítéssel az események élére lendülni, hogy új vezéreket adhatott a szocialista mozgalomnak. A Lenin és a Trockij neve örök időkre eltörölhetetlenül íródott bele a szocializmus történelmének krónikájába. Lenin neve világjelszóvá lett, mindörökre elválhatatlanul *e névhez fűződik* a francia forradalom óta a világtörténelem legjelentősebb eseménye: *az orosz proletárság kormányhatalomra jutása.* Lenin neve egy új világ: a szocialista rend megvalósulásának homlokzatára íródott föl és ez fogja örök életűvé tenni mindaddig, amíg az emberek följegyzik a maguk történelmének viselt dolgait. Keveset tudunk a Lenin életéről, hiszen a szocialista tömegek vezérei nem primadonnák és nem élnek a politikai színpad előterében, hanem sokszor a döntő pillanatokig a névtelenség félhomályában rejtekeznek. Lényegében mindössze csak annyi fontos róla, hogy *tudós, az elmélet embere* és egy egész életet, egy soha meg nem tört hűséget, egy évtizedek gyilkos munkájában, agitációjában és nyomorgásában meg nem őrölt akaraterőt és szívósságot állított az orosz proletárság mozgalmának szolgálatába. De nem is fontosak az életének apróbb-nagyobb részletei. Csak annyi a fontos, hogy *megadatott neki a legnagyobb, amit a szocializmus világmegváltó eszméjének lovagja megérhet:* megadatott neki, hogy megvalósulását lássa Oroszországban a szocialista társadalomnak, megadatott neki, hogy éppen ő vezethesse a szocializmus ígéretföldjére az orosz munkásságot és megadatott neki, hogy most vérét onthassa és talán életét áldozhassa a szocializmusért.

Az orosz forradalom az első nagyarányú és országos méretű proletár forradalom az emberiség történelme során. Az orosz szovjet-köztár-

saság az első olyan társadalom, amely *országos arányokban*, egy százmilliós birodalom területén tesz kísérletet a *magántulajdon* kiküszöbölésére, a *kommunizmus* megteremtésére, az egymással szemben álló *társadalmi osztályok megszüntetésére*. Proletárfölkeléseket már számtalanszor látott a történelem. Munkászendülésekkel lépten-nyomon találkoztunk az európai osztályharcok során. Számtalan olyan elméletet is találunk, amely szocialista rendszereket állapít meg. Igen nagy az olyan utópisztikus kísérletek száma is, amelyek kicsiny eszközökkel, néhány ember áldozatkészségével próbálták a földnek valamely elhagyatott zugában, mintegy a társadalom megkerülésével, valósággá váltani a szocializmus álmait. Sőt az 1871-es párizsi kommün arra is mutat példát, hogy egy nagy *főváros* proletársága hogyan ragadhatja kezébe a politikai hatalmat és hogyan igazgathatja három hónapig százezrek sorsát. De arra az 1917-es orosz forradalom mutat először példát a világtörténelemben, hogy *egy egész országnak*, egy 174 milliós lakosú óriási birodalomnak a proletársága egységesen fölkel, országos méretű forradalmat áll és az *egész birodalom mérhetetlen területén kezébe ragadja a politikai hatalmat*. Négy nagy kísérletet tett az orosz proletárság 1917-ben a politikai hatalom megragadására. Először *március közepén*. De a proletárforradalom oroszlánjának első ugrása csak a burzsoázia számára hozott zsákmányt. A cárizmus ledőlt trónjáról és helyére a burzsoázia kormánya lendült. *Május 3-án és 4-én* új ugrással tör a politikai hatalom felé Oroszország munkássága. De eredménye most is csak annyi, hogy megbuktatja Miljukov és Gucskov imperializmusát. *Július 16-án és 17-én* már ismét fegyveres forrongással lép a történelem színpadára az orosz munkásság. Most már egészen nyíltan azzal a programmal, hogy letaszítsa uralmából a cárizmust követő burzsoáziát és fölállítsa a proletárság diktatúráját. E harcában jelennek meg vezérei gyanánt Lenin és Trocki. A júliusi fölkelést vérrel leverik, ám *november 6-án és 7-én* már ismét elég erősnek és el nem lankadóan áldozatkésznek érzi magát az orosz proletárság. És *negyedszerre sikerül a nagy ugrás*. Megdől a burzsoáziára, a parasztságra, a kispolgárságra és intellektuelekre támaszkodó Kerenszki kormány, hogy helyére lendüljön a szovjeturalom, a népbiztosok tanácsa, a Lenin–Trocki-kormány.

Mind e harcok folyamán állandóan ott feszül a forradalom

különböző pártjai között az ellentét, amely már az 1905-ös forradalmon is végighúzódik. Az egyik oldalon állottak Kerenszkiék és állott a menseviki szocialisták jobbszárnya. Ezek a pártok úgy látták, hogy az orosz forradalom az iparilag még annyira fejletlen Oroszországban csupán demokratikus *polgári forradalom* lehet. Velük szemben a bolsevikiek, akik a *szocialista forradalom* útjaira kívánták terelni Oroszországot és a *kommunizmus* közvetlen megvalósítását hirdették. A szociális forradalmárok és a mensevikiek a cárizmus visszatérésétől reszketve, *a burzsoával való politikai szövetséget* javalták, a bolsevikiek pedig *önálló proletárpolitikát* követeltek és végső soron a *proletárság diktatúráját* kívánták. Kerenszkiék *harctéri offenzívával* kísérleteztek, a bolsevikiek pedig a *rögtönös béke* hívei voltak. Kerenszkiék erősen hajlottak *Anglia és Franciaország* felé. A bolsevikiek pedig egyformán az orosz proletárság ellenségének látták a *német* imperializmust, meg az *angol és francia* kapitalizmust és a *világ valamennyi nemzetének* közös és kölcsönös proletárforradalmában látták a béke és az új világrend előföltételét.

Ma még meg nem ítélhetjük, melyik fölfogásnak fog igazat adni a történelmi események menete. Ma csak annyit láthatunk, hogy a bolsevikiek uralomra jutottak, sikerült megteremteniök a proletárság politikai hatalmát és hogy ez a példátlan jelentőségű tény radikális eltolódást teremtett az orosz pártviszonyokban. Az orosz ipari munkásság egyre inkább elfordult valamennyi más szocialista pártárnyalattól és egyre nagyobb tömegében csatlakozott a bolsevikiekhez. *Ma teljes objektivitással megállapíthatjuk, hogy Oroszország valamennyi szocialista pártárnyalata közül csupán a bolsevikiek mondhatják el magukról, hogy a proletárság tömegpártját alkotják.* A mensevikiek lassanként csakúgy harcosok nélküli vezérek maradtak, mint a szociális forradalmárok jobb szárnyán álló Szavinkov, a szociális forradalmárok centrumát vezető Csernov, sőt éppen a legutóbbi időkben még a szociális forradalmárok balszárnyának, a Szpiridonova-irányzatnak a hívei is jórészt Leninékhez pártoltak. Minél inkább elfordultak a proletártömegek a bolsevikiekkel szemben álló más szocialista pártoktól, természetszerűen annál inkább kerültek ezek a frakciók kispolgári, paraszti és intellektuel befolyás alá. *A bolsevikiekkel az orosz ipari munkásság jutott uralomra és a többi szocialista pártárnyalat, amikor mégis folytatta Leninék ellen a harcot,*

voltaképpen a proletárdiktatúra ellen, a szocializmus megvalósulásának kísérlete ellen vette föl a küzdelmet. Egyenesen bűnös merénylet volt az orosz szocialista szovjet-köztársaság fennállása ellen a *Mirbach* gróf moszkvai követ meggyilkolása (hiszen a munkás kormány ellen uszíthatta volna Németországot!) és gonosztette fokozza a pártviszályt a szocialista kormány élén álló Lenint megsebző vagy leterítő merénylet. Gonosztett a Lenin elleni merénylet, mert nem a Lenin személye ellen szegeződik. Hiszen Lenin személyéről, egyéni tulajdonságairól és jelleméről a legvadabb, a leggyűlölködőbb ellenségei is csak jót beszélhettek. Hiszen a merénylő golyók is éppen akkor találták, amikor az élelmi bajaikat panaszló munkásasszonyok gondját hallgatta meg és proletárgyermekek fejét simogatta szeretettel. Ez a merénylet, akármennyire jóhiszemű is egyénileg, a szociális forradalmárok hite és cselekedete még sem egyéb, mint az ellenforradalom szolgálása, még sem egyéb, mint az orosz proletárság és a proletárdiktatúra ellen elkövetett bűn.

Hisszük, hogy Lenin elvtársunk kiépül sebeiből és továbbra is a munkásság ügyének szentelheti életét. De ha ez az írás a Lenin halotti búcsúztatója volna, akkor is hisszük, hogy az orosz szocialista szovjet köztársaság dicsőséges épülete nem rendül bele ebbe a merényletbe. A világ valamennyi országának proletárjai lélegzetvisszafojtó izgalommal figyelik mindazt, ami Oroszországban történik. A bolsevikiellenes rágalmak özönén, a különféle cenzúrák kínai falain keresztül is látják és megértik, hogy Oroszországban, nemcsak az orosz munkásság sorsáról, hanem az ő ügyükről is van szó. Látják, hogy a szovjet-uralom valóban az *ipari munkások és a nincstelen földmunkások uralma.* Látják, hogy a *földet* csakugyan kivették a nagybirtokosok és az egyházi urak kezéből. Látják, hogy egész sereg más iparág ma már a *kommunizmus* uralma alatt áll, egész sereg más iparág munkáját pedig maguk a munkások ellenőrzik. Látják, hogy a *bankok* végzetes befolyását megtörték, az egész *külkereskedelmet* állami monopóliummá tették. Látják, hogy Oroszországban nemcsak a *demokrácia* szerveződik, hanem a *burzsoázia* teljes gazdasági kiküszöbölésére a *magántulajdon* döntő megsemmisítése és a világ szegénységét és nyomorúságát megváltó *szocializmus* megteremtése.

391 Mindezt látják a világ valamennyi országának proletárjai és

éppen ezért lesik egyre fokozódó izgalommal a Lenin elleni merénylet napjaiban az orosz proletárság és az orosz szocializmus sorsát.

Népszava, 1918. szeptember 3.

■ Az imperialista gazdaság bonyolult törvényei összjátékának mosolyogtató eredménye: Lenin egészségi állapota az árfolyamokon lemérhető hatással volt a pesti tőzsde életére. A haláláról terjesztett hírekre a részvények értéke csökkent, amikor bebizonyosodott, hogy él és fel fog épülni, áremelkedés következett. „Proletárvezér egészségi állapota a tőzsdei árfolyamok irányítója. Valóban akad még új a nap alatt" – gúnyolódott a *Népszava* szeptember 8-i számának kommentátora. A dolog hátterében a katonai-politikai helyzet alakulása húzódott meg. A proletárdiktatúra bukása esetén számolni kellett, hogy egy háborús kormány jut hatalomra Oroszországban, felújulnak a keleti harcok, ami sietteti a katonai összeomlást.

Az egy esztendővel korábban szinte ismeretlen Lenin tiszteletét és megbecsülését érzékeltette az egykor forradalmi eszmék iránt is fogékony, de hajlott korában már a konzervativizmusba süppedt jeles költő, Kiss József irodalmi lapja, *A Hét* eszmefuttatása:

A beteg Lenin

A beteg Lenin maga intézi az állam ügyeit. Egészséges szellemmel és energiával kezeli a kormányrudat most is, mikor a kórágyon fekszik. Reggeltől estig dolgozik és az éjszaka is ágyában találja – mely íróasztal, szónoki pódium és kormányzószék egyben – súlyos gondolatai között. Határoz, dönt, irányít és friss szelleme végigszáguld a mérhetetlen orosz mezőkön az Ural és a Kaukázus mentén a Fekete-tengerig és Fehér-Szibériáig, ahol egy nagy nép és birodalom lázas válságban küzd életéért és jövendőjéért. Sebektől átlyuggatott testén vérrózsák nyílnak, de az éjszaka komor csöndjében lelke is kivirágzik. A beteg Lenin nem a maga medicináját keresi, míg az ágyat őrzi, ott ül egyúttal egy ájuldozó és beteg ország ágya fejénél.

Páciens és orvos egyszemélyben. Kaplan Dorge terrorista leány revolvergolyója Lenin lelkét meg nem sebezte, testét átjárta ugyan, de nagyobb sebet ütött Oroszországon, amelynek megmentőjévé készült. Hivatottnak érezte magát e nagy feladatra. Noviczky csendőrőrmester, Lenin népvezér, a revolvergolyónak mindegy volt. A vér piros, a kaosz szürke. Az ember ember. A golyó eszköz, mint Kaplan Dorge, a terrorista lány. Anglia és az ántánt eszköze és revolvergolyója. Az orosz mentőangyal, akit láthatatlan, de kézzel és gondolattal kitapintható hatalmak játszottak ki. Nem azért, hogy az orosz üdvöt megkeresse, hanem hogy őket kihúzza a sárból. Kaplan Dorge is beteg volt. Mint az ántánt „nagy" ügye. Most Lenin beteg. Sebesült. A harcok hevében golyó érte. A betegsége Oroszország betegsége, a láza Oroszország láza. A gyógyulása Oroszország gyógyulása. És az ántánt betegsége.
A Hét, 1918. szeptember 8.

■ A magyarországi marxista tudományosság külföldi tekintélye szempontjából is volt bizonyos jelentősége a Moszkvában 1918 nyarán életre hívott Szocialista Társadalomtudományi Akadémiának, amelybe a marxizmus legjobb oroszországi és külföldi művelőit választották be.

Az Akadémia létesítését a Népbiztosok Tanácsa 1918. május 25-i ülésén határozta el, és szabályzattervezetét Lenin korrekcióval június 15-én hagyta jóvá. Július 9-én már a budapesti *Népszava* is hírt adott az alakuló intézményről. A beválasztott tagok névsorát július 12-én tették közzé. Szeptember elején a szovjet *Izvesztyija* nyomán jelent meg nálunk az első részletesebb beszámoló:

A Szociális Tudományok Akadémiája jövő hónapban nyílik meg Moszkvában

(A Világ tudósítójától.) A jövő hónapban megnyílik az első szocialista akadémia: A moszkvai Szociális Tudományok Akadémiája. Ezzel a szocializmus tanszéket kap s a gyakorlati és elméleti társadalomtudományt éppen úgy tanítani fogják, mint a

más tudományokat. Az akadémia tanári kara, amely az orosz tudományos világ javából került ki, a szervező munkálatokkal már nagyrészt elkészült s az e hónap 8-án tartott megbeszélésén megállapította az új főiskola teljes programját is.

Az „Isvestia" részletes tudósítást közöl a szocialista akadémia munkaprogramjáról. Az új főiskola, amely elsősorban a tudományos szocializmussal fog foglalkozni, a moszkvai kereskedelmi akadémia épületében lesz. Az épület földszintjét a hatalmas könyvtár foglalja el, amelyben az idevágó egész irodalom helyet foglal. A műveket az egykori duma, az állami és híres magánkönyvtárakból válogatták ki. A felső emeleten lesznek az előadótermek. Az előadók a legképzettebb szocialista tudósok soraiból kerülnek ki. Az akadémia ideiglenes elnöki tanácsa: Reiszner, Fritche, Pokrowsky és Goichbarg tanárok.

A Szociális Tudományok Akadémiáján a következő fakultások vannak: szociáltörténeti, pénzügyi és gazdaságügyi, politikai és jogi, végül művészeti és irodalmi. Az akadémia épületében helyezik el a statisztikai hivatalt és a felsőbb kereskedelmi tanfolyamot. A kereskedelmi ismereteket is szociális alapelveken kidolgozott tanterv szerint fogják tanítani.

Az akadémia rendes tagjai és előadói: Bogdanow, Bontsch-Bruewitch, Pawlowitsch-Weltmann, Pokrowsky, Radek, Rjasanow, Stecklow, Lewin, Lukin, Reiszner, Goichbarg, Stutska, Lunatsarsky, Brüssow, Benois, Kraskowska és mások.

De nem csupán orosz tagjai vannak az akadémiának, majdnem minden nemzet szocialistái közül kineveztek néhány rendes tagot az akadémiához. Így a szocialista akadémia rendes tagjai:

Finnlandból: Ursin, Kuusinen, Strola.

Lengyelországból: Rosa Luxemburg, Warsky, Juarsky.

Romániából: Rakowsky.

Lettlandból: Stutska, Rosin, Danisewsky.

Németországból: Liebknecht, Klara Zetkin, Mehring, Kautsky.

Ausztriából: Hilferding, Otto Bauer, Fritz Adler.

Magyarországból: Szabó. (A tudósítás pontosan így írja: Sabot. De minden valószínűség szerint Szabó-t akart írni a tudósító, mert csak Szabó Ervinről, az európai hírű magyar tudósról lehet szó.)

Hollandiából: Panekoek, Gorter, Roland-Holst.

Amerikából: Budin.

Angliából: Gleiser, Rotstein.

Franciaországból: Romain Rolland, Charles Rappoport, Longuet.

A szovjet-köztársaság szocialista Akadémiájába mindenki beiratkozhat, aki – tanulni akar.

S. L.

Világ, 1918. szeptember 4.

■ A következő napon svájci tudósítója, Bresztovszky Ernő tollából származó közleménnyel a *Népszava* is tájékoztatta olvasóit az akadémia megalakulásáról és Szabó Ervin beválasztásáról. Nem lehetett vitás, hogy nemcsak Szabó Ervinnek, hanem a magyar tudományosságnak is kitüntető elismerése volt ez a választás. Ennek ellenére egy ideig visszhangtalan maradt, ami történt. Éppen ezt tette szóvá a galileista ifjak időközben újjáéledő lapja a következő cikkben.

Szabó Ervin* / RUDAS ZOLTÁN

Az új renaissancenak induló Oroszországban nemrégiben megalakult a Szociális Tudományok Akadémiája, mely az orosz előadó professzorokon kívül tagjául választotta e tudományok legkitűnőbb művelőit. Kautsky, Friedrich Adler, Romain Rolland, Gorter és mások mellett *Szabó Ervint* is méltónak tartották arra, hogy az Akadémia tagja legyen. Amily magától értetődőnek tetszett e hír, oly meglepő volt sokak előtt az, hogy a magyar sajtónak egy szava sem akadt, mely Szabó Ervint köszöntötte volna.

A magyarországi szociáldemokrata párt hivatalos lapja sem érezte a parancsoló szükségét annak, hogy e megválasztás jelentőségét és erkölcsi értékét kiemelje a napi szenzációk jelen-

* Midőn e néhány ünneplő sort írtam, hittem, hogy azok a felgyógyult Szabó Ervin elé kerülnek. E szomorúsággal telt napokban kegyeletes kötelességet vélek teljesíteni, midőn e sorokat közlöm, hogy szeretetünk és tiszteletünk őszinteségéről tegyenek tanúságot. [A cikk szerzőjének jegyzete, amelyben utal Szabó Ervinnek a cikk megírása után, de megjelenése előtt bekövetkezett elhunytára.]

téktelen sokaságából. Nem azokat kárhoztatjuk ezért, kinek hangját nem lehetett hallani, hanem lapot, mely e hangokat elhallgattatta.

Így történt, hogy Szabó Ervint egyszerre két kitüntetés érte.

Az akadémiai tagság az új Akadémián nem a szorgalom elismerése, sem mint másutt, a fennálló rendszer igazolásáért kifejtett munkásság honorálása. Az új Akadémián a kiválasztásánál nem csak az a jelentőség volt irányadó, melyet a kandidátus tudományos kutatásaival kivívott magának. Az egyetlen Akadémia az, melynél a tagok morális értéke a döntő. Az egyetlen Akadémia ez, hol az erkölcs értéket jelent és az erkölcstelenség s erkölcsnélküliség eleve ki vannak zárva. Ez egyetlen Akadémia, mely arra az álláspontra helyezkedik, hogy a tudomány nem önmagáért és a tudós nem a tudományért van, hanem civilizáció és erkölcs elválaszthatatlan egészet kell hogy alkosson az emberrel. Ezért kitüntetés, ha valakit az Akadémia tagjául választanak, még akkor is, ha a megválasztottnak erre a mégis csak „hivatalos" elismerésre szüksége nincsen.

De a távolból érkező elismerést egy közeli még növelte. Az erkölcsi gyávaság és szellemi gyámoltalanság némasága tette ünnepélyesebbé a megtiszteltetést. E sokatmondó némaság beismerte, hogy nem hajolhat meg Szabó Ervin nagy tudása és magas erkölcsisége előtt, mert ezzel egyidőben saját tudatlanságát és erkölcsi minderwertigségét kellene beismerniök. Nem szólhattak, mert minden szó összehasonlításra adhatott volna alkalmat. Nem dicsérhették a modern aszkétát, ki lemond a világ örömeiről, hogy a világnak az örömet adhassa – mert ők csak a szenvedésről mondottak le. Nem tisztelhették a cél felé egyenes úton haladót – mert ők csak utat ismernek és nem célt. Nem mutathattak rá, hogy a tudóst nem lehet megkörnyékezni vagy megfélemlíteni – mert az ő mozgalmuk lényege a közeledés és leszerelés. Az önvédelem jogtalansága volt ez a hallgatás, mert minden szó saját elítélésük lett volna. Nem szólhattak, mert így kellett volna beszélniök:

„Szabó Ervin hite a tudása és hitéért minden áldozatra kész. Nagysága nem sikereiben található, hanem a vallott elvek igazságában. Tudományos megállapításai függetlenek a pillanatnyi viszonyoktól és elveit a külső körülmények nem befolyásolják. Erkölcsi elvei oly tisztultak, hogy még a legigazságosabb cél

érdekében sem él erkölcstelen eszközökkel és cselekedeteinek nem célja, henem indítéka az erkölcs. Szabó Ervin az Ember és a Tudós. A Holnap embere."
Szabadgondolat, 1918. október.

■ Szabó Ervinnek az orosz forradalomhoz fűződött szoros kapcsolataira emlékeztetett a *Községi Munkás* 1918. szeptember 15-i számának, a röviddel akadémiai beválasztása után elhunyt forradalmár alakját idéző nekrológja is:

„Amikor koporsója mellett állottunk és lehunyt, nyugodt arcától bánatosan utóljára búcsút vettünk, eszünkbe jutott, hogy az 1905. évi orosz forradalom előkészítő-munkájában mennyi része volt annak a Szabó Ervinnek, akinek hallgatag munkáját az orosz győzedelmes forradalom úgy jutalmazta, hogy tudományos akadémiájának egyedüli magyar tagjává őt választotta.

Az oroszok voltak az ő példaképei. A titokban dolgozók, az áldozatokat hozók, a semmitől vissza nem riadók, az életet könnyen odadobók. Még megérte az orosz proletárság diadalmas küzdelmeinek hírét, még hallotta a rombolás munkája közben az új társadalom kovácsainak pörölyütését, de fiatal, negyvenegyéves életének vége szakadt, mielőtt a mű, amelyen ő olyan nagy szeretettel dolgozott, megépült volna."

■ A cikk megjelenésekor Szabó Ervin már halott volt. September 30-án hunyt el, és az őt búcsúztató cikkek sokaságában már a napilapok hasábjain is szó esett külföldi akadémiai tagságáról. Az 1918. október 2-i temetésen Szabó Ervin életpályáját értékelve, a vele baráti kapcsolatban állott Jászi Oszkár gyászbeszédében hangsúlyosan emelte ki, hogy Szabó Ervin „az Árva-megyei kis házból kilépve nyílegyenesen haladt a moszkvai szovjetakadémiáig. És nem véletlenség, hogy a vérző Oroszország borzalmas, de fenséges lelke jobban megértette a mi barátunk értékét és szellemét, mint a dunai álmos alkuvások országa. Hisz Szabó Ervin lénye az orosz propagandisták és forradalmárok vérrokona volt minden marxizmusa dacára is..."

– Jászi nem fejtette ki, hogy milyen ellentmondást látott az orosz forradalmiság és a marxizmus között.

Az viszont igen gyorsan kiderült, hogy a magyar polgári radikalizmus vezető ideológusa, aki 1915–1916-ban még Magyarországnak a császári Németország hegemóniája alatti gyors fejlődését ígérő „közép-európai vámközösségért" hevült, 1918 őszén már az amerikai életforma fensőbbségének lett hazai apostola. Alig három nappal a Szabó Ervin temetésén tartott gyászbeszéde után adta közre a *Világ* október 5-i száma Jászi „Pán-Amerika" című vezércikkét, amelyben elragadtatott hangon magasztalta az észak- és dél-amerikai államoknak az Egyesült Államok vezetésével kiépült „testvéri közösségét". Keményen megrótta azokat, „akik Budapesten még mindig értetlenek maradtak" az Egyesült Államok elnöke, Woodrow Wilson magasztos célkitűzései iránt, nem látták be Wilsonnak a nemzetek szövetségére, a kötelező békebíróságok alakítására és az emberiség sorsát javító egyéb intézményekre tett javaslatai üdvözítő voltát, azt, hogy „Amerikát valóban mély idealista célkitűzés", a népek tapasztaltabb testvéreként „a gyöngébbekkel szembeni gyöngédség", a jog, a függetlenség, a kölcsönösség elveinek tiszteletben tartása vezeti. Ennek legszebb példája az egységes Pán-Amerika, ellentéte a gyűlölködéssel teli Európa.

Ugyanabban a *Világ*ban, kilenc nappal utóbb, október 16-án, Jászi elvbarátja, Ignotus a keletről fenyegető veszélyre hívta fel a figyelmet: „Egy bolsevik Oroszország igen rövid idő múlva ugyanazt jelenti majd, kifelé a világban, mint jelentette a cár." Ez alatt azt kellett érteni, hogy a szovjet állam ugyanúgy a pánszláv hódító eszme, a Dardanellák, Konstantinápoly megszerzése, minden forradalmi mozgalom megfojtása érdekében dolgozik, mint ahogyan azt a cári rendszer tette, elődjéhez hasonlóan megállás nélkül provokál háborúkat a szomszédaival.

Ugyanazok a lapok, amelyek a háború első szakaszában, amikor „a német császár világbíró kardja" még emelkedőben volt, az egekig magasztalták a nagy közép-európai szövetségest, 1918 őszén, amikor a vereség már küszöbön állt, a még ellenséges Egyesült Államok elnökének népszerűsítésébe kezdtek. A pálfordulást *A Hét* 1918-as évfolyama 558. oldalán „À la Wilson" címen pellengérezte ki. Ironikusan állapította meg: „A cipőket à la Wilson kaptafára húzzák, a kalapgyár à la Wilson alakot

ad a korzók díszének fejére, a rizspor à la Wilson fehéredik a párizsi beautéek arcán, a köhögés elleni cukor à la Wilson fojtja el a légcső lázadozásait. A tengerentúli köztársaság elnöke, a nap hőse, a jövő embere, előtte lengenek földig a kalapok. Amíg meg nem fordul, köpönyeget nem fordít mindenki." – Magyarországon újsütetű volt ez a Wilson-imádat, erre emlékeztetett ugyanezen lap 625–626. oldalán, az október 13-i számban a „Salamander" álnevű író:

„Emlékezzünk csak vissza néhány hangos utcai lap vezércikkére, amely a gúnynak, kicsinylésnek és megvetésnek minden üres és olcsó frázisával letanározta az Egyesült Államok elnökét... Ugyanezek a lapok ma már úgy dobják oda magukat Wilson férfias keblére, mint egy szerelmi mámorban örjögő asszony, aki az elérhető kéjek legnagyobbikának a megalázkodást, a megcsúfoltatást és a meggyaláztatást tartja. Ez a mazochista önsanyargatás éppen olyan visszataszító és szégyenletes tünet, mint amilyen volt a hetyke elkapatottság, amellyel évek során át bolondítottuk az emberek lelkét.

Pedig ez a most kitört nagy Wilson imádat, ez a minden boldogítónak nyugatról várása a legnagyobb világtörténeti szégyene Európának."

Az imperialista világ leghatalmasabb támasza iránti váratlan rajongás nem volt egészen osztatlan. A munkások változatlanul az első proletárhatalom sorsának alakulását figyelték. Erre vallottak a *Népszava* 1918. szeptember–októberi számaiban, a lap svájci tudósítójának, Bresztovszky Ernőnek tolláből származó tudósításai a szovjet-oroszországi viszonyokról. Szeptember 20-án Bresztovszky Jacques Sadoul kapitánynak, Franciaország pétervári missziója tagjának, Romain Rolland-hoz bizalmas úton eljuttatott leveleit és az orosz proletárforradalom győzelmét követő hónapokban vezetett naplóját ismertette. Ezekből kiderült, hogy az antant imperialista céljainak szolgálatára kiküldött francia tiszt saját élményeinek hatására a szovjet rendszer lelkes híve, sőt védelmezője lett. Sadoul „a világbékének egyetlen garanciáját" ismerte fel a munkáshatalomban. A „százféleképpen értelmezhető" wilsoni „nemzetek társadalma", a későbbi Népszövetség helyett az Internacionálé programjának megvalósítását ajánlotta.

 Bresztovszkynak a svájci Davosból küldött számos tudósí-

tása közül ki kell még emelni a szeptember 29-én megjelent „A béke és az Internacionálé" címűt. Annál is inkább, mert a magyar sajtóban (leszámítva a *Zalai Közlöny* fél évvel korábban véletlenül közreadott leírását) elsőként tájékoztatta a hazai munkásolvasókat a Szovjet-Oroszországban szervezkedő magyar kommunistákról. Bresztovszky kimerítően ismertette a Moszkvában indított sorozat, a *Kommunista Könyvtár* első, *Mit akarnak a kommunisták?* című füzetét, hozzátéve, hogy „a szerzőt érthető okokból nem nevezem meg". A röpirat íróját rövidesen országvilág megismerhette, mint az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság vezetőjét: Kun Bélát.

Bresztovszky Ernő, szociáldemokrata nézőpontját tekintve, messzemenő tárgyilagossággal, bizonyos szimpátiával elsőként írt kimerítőbben a lenini útra lépett szovjet-oroszországi magyar forradalmárokról, és kertelés nélkül idézte könyörtelen bírálatukat az imperialista háborús politika szolgálatával önmagukat beszennyező német–osztrák és magyar szociáldemokrata irányzatok felett. Idézte a *Szociális Forradalom* című moszkvai kommunista lap kritikáját is, mely szerint a magyar munkásvezetők álláspontjával szemben „Magyarországon nem lesz, hanem már megkezdődött a forradalom", s annak útjában mindenekelőtt a szociáldemokrácia, az általa előtérbe tolt választójogi reform programja áll.

Az 1918 elejétől kibontakozott országos mozgalmak, a januári, a júniusi általános sztrájk, a február első napjaiban lezajlott cattarói tengerész felkelés, Rimaszombatban a 80. gyalogezred 700 főnyi legénységének lázadása, majd a pécsi katonai zendülés, a frontszolgálat elől százezrével megszökött katonák „zöld káderjeinek" kialakulása, és számtalan hasonló mozgalom valóban a forradalom érlelődésének könnyen felismerhető előjele volt.

E fejlődés eredményeként a szociáldemokrata párt, a régi presztízse alapján feléje tóduló tömegek jóvoltából parlamenten kívüli hatalommá emelkedett. A munkásság és ekkor már az értelmiségiek, alkalmazottak új és új tömegeinek a szakszervezetekbe való beáramlása illusztrálta a tényeket. A 2–3 év előtti 50 000–60 000 taggal szemben 1918 őszén már 300 000 főnyi szervezett munkás várta, sürgette, hogy őket a párt a válságból kivezető útra vezesse.

Mint 1917 tavaszán, úgy 1918 őszén a párt ismét megnövekedett erővel szólhatott bele az országos politikába. Ennek megnyilatkozása lett az 1918. október 8-án kibocsátott szociáldemokrata kiáltvány *Magyarország népeihez!*, amely új kormány alakítását követelte, és hogy „Ez a kormány forduljon azzal az ajánlattal az ellenséges államokhoz, hogy hajlandó az orosz proletárforradalom és Wilson elvei alapján annexiók és hadikárpótlás nélkül, a nemzetek önrendelkezési jogán" békét kötni.

Ilyen kiáltványnak a közlését, a *Népszava* címoldalán kiemelt szedéssel, a különben változatlan könyörtelenséggel dühöngő cenzúra nem ellenezte. Elvégre, ha ugyanazon mondatban egyenlőségjel tétetett a békekötés lenini és wilsoni elvei között, ez nem zaklathatta föl különösebben a munkásokat. A kiáltványban arról is szó volt, hogy a demokratikus jogok kiterjesztése mellett biztosítani kell a nemzetiségek egyenjogúságát is Magyarország föderalizálásával. A cenzor annál kevésbé akadhatott fönn ezen, mert hiszen az utolsó Habsburg császár, látva az őseitől örökölt birodalom falain, sőt alapzatán keletkezett és rohamosan táguló repedéseket, maga is meghirdette birodalma föderatív rendszerű átalakítását. A kiáltvány a nemzetiségek lakta területek elszakításának megelőzésére javasolta a szövetséges államrendszer megteremtését. Ez ellen sem emelhetett kifogást a hatalom, hiszen így minden magyar egy akolba került, a háborút elindító úri osztályok, a kastélyok és paloták lakói együtt a nincstelenekkel, azokkal, akik vétlenek voltak a világöldöklésben. Az egymással szemben álló osztályok érdekazonosságát sugallta a kiáltvány.

A párt október 13-ára, rendkívüli kongresszust is egybehívott. Ennek vezérszónoka, Kunfi Zsigmond a munkásság rohamosan növekvő erejéről beszélt, majd hangsúlyozottan kiemelte, hogy a hatalom átvételéhez ez még nagyon kevés: „Ha én nem is becsülöm le azt az erőt, amely a munkásokban van... mégis számolni kell azzal, hogy mi nem vagyunk az országban az az erő, amely egyedül és saját erejéből politikai koncepcióját rá tudja kényszeríteni az országra... Ez a pillanat és ez a politika, amelyet ma élünk és amelyre elhatároztuk magunkat, nem alkalmas a szovjet politika gondolatának érvényesítésére."

Úgy látszik a cenzor ezúttal még a szovjet példa követésének elutasítását is valamilyen veszélyes agitációnak vélte, ugyanis a

Népszava 1918. október 15-i számában a fenti félmondat helyén csak fehér foltot találunk. A hiányzó szöveget közel 40 év után, 1956-ban pótolhatták csak, a kongresszus eredeti jegyzőkönyve alapján, a Párttörténeti Intézet nagy munkásmozgalmi dokumentumgyűjteménye 5. kötetében.

A párt vezérszónokának kishitűsége nem talált teljes egyetértésre a kongresszuson. Többek között Landler Jenő, a vasutasok küldötte emlékeztetett arra, hogy „300 000 szervezett munkás képvisel ma olyan forradalmi átalakító erőt, amely igenis vonzani fogja azokat a proletárforradalmi elemeket, amelyek támogatására becsületesen számíthatunk."

A forradalmi és reformista irányzat fokozatos elválásának tünete lett, hogy más baloldali hajlandóságú szociáldemokraták is mind sűrűbben vetették szemüket az első proletárállam felé. Ugyanaz a Pogány József, aki 1917 novemberében, az orosz proletárforradalmat követő napokban elsőként közölt nálunk egy osztrák szociáldemokrata írónak, Heinrich Webernek az orosz forradalomról szóló brosúrája (*„Az orosz forradalom és az európai proletariátus"*) előszavaként lelkes, nagylélegzetű méltatást a világtörténelmi fordulatról, ezúttal, egy év múltán, 1918 őszén a *Népszava Naptár* éppen szerkesztés alatti 1919-es kötete számára „Az orosz Szovjetköztársaság" címen, „1918 október" keltezéssel írt több mint tíz nyomtatott oldalas lelkesítő rajzot a munkáshatalom első évéről, harcairól. A pétervári munkás- és katonatanács üléséről, valamint a rosztovi munkások 1918. május 1-i ünnepéről készült fotók egészítették ki tanulmányát.

Pogány József, mint a szociáldemokrata párt más baloldali hajlandóságú szószólói, még ekkor is hűségesen kitartott a hivatalos irányvonal mellett, de a szovjethatalom kérdésében már messzi túlhaladta azt. Felfogását tükrözte a német munkásmozgalom egyik legnagyobb múlttal rendelkező ideológusa, Karl Kautsky a proletárdiktatúrát a polgári demokrácia szellemében elítélő könyvéről írt alábbi bírálata is.

Kautsky, Karl: Die Diktatur des Proletariats

Wien, 1918.
Wiener Volksbuchhandlung, Ignaz Brand.

A ma legaktuálisabb szocialista kérdéssel: az orosz szovjetköztársaság kialakulásával, külső és belső helyzetével és jövendő lehetőségeivel foglalkozik a Kautsky legújabb könyve. Kétségtelenül az a feladata a szocialista elméletnek, hogy minél hamarabb tisztázza az orosz szocialista köztársaság problémáit, de úgy hisszük semmi esetre sem feladata, hogy elhamarkodottan törjön pálcát orosz elvtársaink egész harca és munkássága felett. Az új Kautsky-könyv pedig ezt teszi. A legkülönfélébb elméleti szempontokkal természetesen nem is olyan nehéz egy olyan bonyolult és zavaros gyakorlattal küszködő mozgalom cselekedeteiben hibát lelni, mint a még mindig leginkább földmíves, még mindig háborúskodó, a maga szocializmusában pedig még mindig elszigetelten álló Oroszország szocialista uralma. Kautsky legelső sorban a demokrácia hiányát veti a bolseviki-uralom szemére. Meglepő módon (éppen a saját régebbi írásaival ellentétben) hangsúlyozza a szocializmusba való békés belefejlődés tanát és a leghatározottabban elveti az erőszak forradalmi módszerét, elítélendőnek tartja a proletárság diktatúráját. A könyvet mégis mindenképpen érdemes elolvasni, mert tévedéseiben is hozzájárul a ma legfontosabb probléma: a proletárdiktatúra tisztázásához.

A Tudás, 1918. október 6. P. J.

„Mit mondana Lenin?"

■ „A bolsevizmust csak úgy lehet elkerülni, ha a Korona a forradalom élére áll" – a *Világ* 1918. október 29-i száma szerint az előző napon Jászi Oszkár igyekezett kihallgatásakor a fenti érveléssel meggyőzni József főherceget, aki az uralkodó személyes képviselőjeként fogadta audiencián az ismert politikusok sorát. Az ősi Habsburg-birodalom ekkor már az utolsókat vonaglotta, segíteni már a politikai furfangok nagymestere, Wekerle miniszterelnök sem tudott, az ő október 23-i lemondása után hallgatta meg a király, majd a főherceg az új kormányfő kijelölése érdekében a régi rezsim embereit. Ezek úgy vonultak el a színen, mint egy lejátszott darab szereplői a függöny előtt: gróf Tisza István, gróf Apponyi, Windischgrätz herceg, Andrássy és a többiek, akik kétségkívül szintén a bolsevizmus elleni receptekkel traktálták az udvart, mint Jászi. Audiencián jelenhetett meg Garami Ernő és Kunfi Zsigmond is, ők a szociáldemokrata párt nevében a küszöbönálló katasztrófára hivatkozva, ugyancsak cselekvést sürgettek, mert „két hét múlva talán már késő lesz". – Becslésük felettébb pontatlannak bizonyult.

A döntést a habozó király helyett két nappal utóbb a felfegyverzett munkások és katonák erőszakolták ki: 1918. október 30-áról 31-ére virradóra birtokukba vették Budapest stratégiailag fontos pontjait, a főpostát, a telefonközpontot, a katonai térparancsnokságot, a kaszárnyákat, a rendőr-főkapitányságot, elözönlötték a királyi várat. József főherceg, a palotáját fenyegető áradattól megrettenve, telefonon hívta fel a Bécsben tartózkodó uralkodót, aki első szóra hozzájárult, hogy teljesítsék a tömegek követelését, gróf Károlyi Mihályt nevezzék ki miniszterelnökké. Károlyi szintén telefonon tette le a királynak hivatali esküjét...

Így tehát végül is a Jászi Oszkár által javasolt megoldást választották: a korona megpróbált a forradalom élére állni, hogy a bolsevizmus mumusát előzze. A tüntetők közül néhányan még meg is éljenezték József főherceget. A forradalmi kormány, amely amnesztiát hirdetett a tömegek által időközben amúgy is kiszabadított politikai foglyoknak, programjára tűzte a demokratikus földreformot, az általános választójogot, kimondta a gyülekezés, az egyesülés, a sajtó szabadságát, és ami a legfontosabb, a háború azonnali befejezését.

A tömegek többet vártak az életük kockáztatásával megvívott

forradalomtól. Egyetlen kérdésben még érvényesülhetett akaratuk. A győzelem másnapján fővárosszerte nagyarányú, heves tüntetések zajlottak, tíz- és tízezrek követelték a Habsburgigától való felszabadulást, az ország teljes függetlenségét, köztársaságot. Egyéb lehetőség híján a kormány kénytelen volt engedni. Az új miniszterelnök kikérte és elnyerte a királynak tett esküje alóli felmentését, és így némi késedelemmel, de a jogfolytonosság, a törvényesség szigorú betartásával 1918. november 16-án az Országház előtt egybegyűlt százezernyi tömeg ujjongása közepette megszületett a Magyar Népköztársaság.

A polgári demokratikus forradalom ezzel jutott el a csúcspontjáig. Egyéb döntő kérdésekben az új kormány, amelyben a függetlenségi párt vezérén, a pacifista, antantbarát Károlyi Mihályon és követőin kívül a radikális polgári párt vezetője, Jászi Oszkár és hívei, valamint a szociáldemokrata párti Garami Ernő és Kunfi Zsigmond is tárcákat kaptak, hajthatatlannak bizonyult, mert legfőbb feladatának azt tartotta, hogy a forradalom győzelmével kialakult állapotokat konzerválja.

Az 1918. november 1-i és az ezt követő napok sajtójában, a háborítatlanul tovább élő szélsőkonzervatív és klerikális újságoktól a polgári radikális és szociáldemokrata lapokig a vezércikkek és egyéb fontos közlemények szüntelenül visszatérő motívuma: „Rendet!" „Fegyelmet!"

Kik fenyegették a forradalom rendjét? A sajtó különféle változatok tálalásával igyekezett meggyőzni az olvasókat arról, hogy az elért vívmányok máris veszélybe kerültek. Úgyszólván a győzelmet követő első órákban futott szerte Budapesten az első rémhír: a kenyérmezei táborban őrzött orosz hadifoglyok tízezrei felfegyverkeztek, és a főváros ellen indultak. 24 órán belül kiderült ugyan, hogy puszta koholmányról volt szó, a *Világ* november 2-i számában olvashatjuk: „Vöröslő rémhírt kovácsoltak abból az egyszerű valóságból, hogy az orosz foglyok békésen kenyeret kérni jöttek a Nemzeti Tanácshoz." Az első zűrzavarban ugyanis megfeledkeztek élelmezésükről. A küldöttségjárásból lett a támadás rémképe.

Átmenetileg a tájékozatlan, egyszerű, de a négy és fél esztendős szenvedés tanulságai nyomán önmagukra találó embereket is sikerült megtéveszteni. Egy ilyen utcai jelenetről készített mély emberséget sugárzó riportot Móricz Zsigmond.

Forradalom / MÓRICZ ZSIGMOND

A forradalom egyik legemlékezetesebb pillanata volt nekem a plakátolvasó orosz fogoly nyilatkozata a Lehel téren. Sokszor ötlik fel előttem, kísér s magyaráz ez a kis jelenet.

November elsején érkeztem Budapestre hajóval. Itt már megvolt a forradalmi nap éjszakája, szürke, párás volt a reggel, a Margithídfőnél egy villamos ellenőr állott nevetve s arról beszélt, hogy az a rendőr, akivel most beszélt, a Tisza István őre volt...

– Csak annyit mondtak neki a katonák csendesen: Maguk vigyázzanak, mert maguknak is bajuk lehet!

Az ellenőr sapkáján aranyszegély volt, a rózsája le volt tépve, mint a katonatiszteké, szőke bajsza fel volt sütve, egészséges arcán boldog, ideges nevetéssel, vadidegeneknek újra meg újra elmondta: Csak azt mondták a katonák egészen csendesen: maguk vigyázzanak, mert maguknak is bajuk lehet.

Az ember látta a rendőrök megilletődését, az ember megérezte, hogy itt valami nem emberi, valami határtalan erőnek a suttogása volt ez a csöndes szó, ez a szerény figyelmeztetés...

A Lehel téri piacon orosz fogoly állott a többi szegény ember között.

Kopott volt, elnyűtt, rossz csizmájú, rossz elázott ruhájú, elnyomorodott, ruszki sapkájú, szőke orosz fogoly. Az arca fakó, betegesen éhes, olyan nyomorult pária volt, éppen olyan, mint azok a magyar munkások, akik mellette ácsorogtak a kenyérbódék körül.

Az árus asszony beszélt ideges hangosan a legelső bódéban, hogy: ezt nem felejtem el a Reginának, hogy én féltem a vagyonomat, azért csukom be a bódét... A gyűlöletnek, az emberi harcnak szele süvölt ki... Forradalom, vagyonok pusztulása, féltékenység, irigység, gyűlölet, a lelkek minden salakjának felszínre forrása... Hol van a szíves mosoly, a kedveskedő udvariasság, a biztos alapon álló ember nyugalma s türelme...

Az emberek higgadtan, kissé befelé néző szemmel néztek oda, éhes, dologtalan munkások voltak, akiknek sem pénzük, sem kenyérjegyük nincs, s a kenyeres bódé a friss reggeli kenyérrel ott állott sértetlenül és félelmetlenül a Rend, a haldokló Rend még itt lebegő szárnyainak oltalma alatt... Az orosz egy plakát

előtt állott s olvasta. Lassan olvasta a magyar szókat, tagolva, s értette-e, nem, olvasta:

„a magyar a népek békés szövetségét akarja..."

Megdöbbentő volt, mikor hangosan, lassan olvasta a szókat, hogy: „Nehéz küzdelmünk nem volt haszontalan, mert meghozta az emberiség legszebb diadalát. Véretekkel és kitartásotokkal váltottátok meg Magyarországot, fiaitokat és unokáitokat egy jövő háború véres borzalmaitól. Meghoztátok az áhítozó emberiség legszebb álmát, a világbékét. A jelen és a jövő emberiség hálája lesz kiérdemelt jutalmatok..."

A szegény emberek odagyűltek az orosz fogolyhoz és vele olvasták. Bele-belemondtak egy-egy szót, amit az orosz nem tudott elolvasni. Meg is magyarázták egy-egy odavetett másik szóval, amit a muszka nem értett.

A háború legmeghatóbb népgyűlése volt ez.

Nem volt itt ujjongás, láztól csillogó szemek. Nem volt lelkesedés, harsogás és testi mámor. Itt valami mély, mély és csöndes érzés volt csupán: mint mikor a súlyos beteg átment a válságon, s ezt maga is megérti. Az életbenmaradás mély, bágyadt és nyugalmas öröme.

– Az este mindenki azt mondta, harmincezer orosz fogoly jön Pest ellen – szólt hirtelen mellettünk egy asszony.

Nem néz oda, csak úgy mondja, de hirtelen zavar és idegesség támad.

A régi világ szörnyei ébrednek föl, mintha a letiport sárkánynak egy szőre megmozdul... talán a széltől, talán egy kis egér futkos már a hullán, de akik annyit reszkettek az élőtől, a döglött oroszlántól is félnek...

A muszka azonban csöndes marad és szomorú, és valami mérhetetlen bánat van a szemében:

– Százezer orosz van... éhes – mondja töredezetten. – Dolgozni szeret... orosz ember... Adni munkát, venni kenyeret, ruha... Orosz nem jött ide maga... Küldjen haza: addig ennie kell, ruha, cipő... Munka... keresni...

Töredezett szavaiban megvolt az értelem fényessége, az igazság bölcsessége, s az rávilágított a kopott többiekre, s egy pillanat alatt megszűnt, nem is az ellenségeskedés, de a gyenge ember félelme az ismeretlentől.

– Nem adnak ezek enni se a magyar embernek, se az orosz

embernek – mondta csendesen egy nagy fekete munkás, s a fejével a város felé intett.

Nem volt szó tovább semmi. El volt intézve.

Nem volt fenyegetés, nem volt nyugtalanság: a megtört emberek csöndje ült tovább.

De mint az árnyék tűnt el az orosz fogoly szó, minden értelmével együtt. Nincs tovább fogoly. Vége a háborús ideológiának. A magyar földön rekedt százezer orosz egyszerre megszűnt fogoly lenni, fogoly, hadizsákmány, kétlábú állat a győztes kocsija előtt, diadalmi jel... egy pillanat alatt átváltoztak emberré, szabad polgárrá, akiknek az élethez teljesen annyi joga van ezen a földgolyón, mint az évszázadok óta ezen a helyen élő dúsgazdag családi dinasztiák bármely tagjának.

Ott kinn a Lehel téren ezt mindenki megértette, s az orosz ember, magyar ember, német ember, tót ember olyan egyforma volt. Sovány, kopott szegény emberek: a jövő szabadság csíráival élő emberek.

A diadalmas forradalom könyve, 1918.

■ Az orosz hadifoglyoknak a forradalmi magyar néppel való azonosulását juttatta kifejezésre az egyik lapban közölt, rossz magyarsággal írt levelük is:

Az orosz és ukrán hadifoglyok is kérik a Nemzeti Tanács védelmét

Ma megjelent a Déli Hírlap szerkesztőségében a Budapesten levő orosz és ukrán hadifoglyok megbízottja, és keresetlen, egyszerű szavakkal, de egy igazi orosz forradalmár lángoló lelkesedésével kijelentette, hogy az orosz hadifoglyok mind örömmel látják az eddig szolgaságban tartott budapesti nép és katonaság megmozdulását, és készek csatlakozni a mozgalomhoz. Egyben kérik, hogy a katonai parancsnokságok helyett a Nemzeti Tanács vegye át a fölöttük való rendelkezés jogát. A hadifoglyok az alábbi felhívást intézték a Nemzeti Tanácshoz. Úgy közöljük le, rossz magyarsággal, ahogyan ők fogalmazták meg:

„Magyar Nemzeti Tanácshoz!
Testvérek! Magyarok!

Engedjetek részt venni a ti nemzeti szabadságharcotokban. Sajnálatunkra nekünk nem került a sors részt venni a mi hazánkba a fogság miatt. De az emberi érzés és szabadság nem enged nekünk hallgatni ilyen ünnepies percekben, mikor az emberiség védeni akarja az ő jogát. Sokat együtt pocsékoltuk a vérünket ebben az értelmetlen háborúban, sok közös testvérek elpusztultak: csatlakozzunk most egybe, ne legyen köztünk több ellenség, sokba érzünk közösen a mi lelkünkben, hiszen már majdnem egy esztendeje, hogy békében vagyunk, és mi itt még mindig mint foglyok vagyunk. Orosz Ukrajna földön pedig a magyarok mint szabad polgárok sétálnak.

Kérjük a Magyar Nemzeti Tanácsot, minket a katonai parancsnokságtól a tanács védelme alá venni, hogy mi is együtt küzdhessünk a maguk szabadságáért.

A budapesti orosz-ukrán hadifoglyok."

Déli Hírlap, 1918. november 1.

■ A magyar és az orosz nép célkitűzéseinek azonosságát fogalmazta meg versben Farkas Antal a forradalom győzelmének napján:

Iván hazamegy / FARKAS ANTAL

(Az első hír 1918. október 31-én.)

Hát mégysz, Iván?

Elmégysz mitőlünk áldva
Szabad igéktől hangos szép hazádba.
Mi itt maradjunk
Vért könnyező és szomoru raboknak,
Szolgáiul a hatalmas gazoknak,
Ketrecbe zárt sasoknak?

Nem úgy, Iván!

Egy pillanatra állj meg, ide nézz:
Történelmet csinálni nem nehéz
Azoknak, akik halni megtanultak,
Nekünk, eleven vértanuknak.
Csak egy kicsit feszül meg izmunk
S már századokat szétszakítunk,
Jelent a múltba letaszítunk.

Látod, Iván?

A kezünk-lelkünk is tiszta, hófehér:
Nem szennyezte be vér,
Mégis oly messze ér,
Hogy trónokat borít föl, sárbavághat
Penésztől dohos koronákat;
Korlátokat dönt, hagyományt söpör,
Életre kelt, de sohasem öldököl...

Nézd csak, Iván:

Nézd, ezt a vén magyar Szibériát
Friss szelek szárnya zúgva szeli át,
Megmozgat benne fűt-fát, bokrokat,
Hava közé új magot hullogat.
Buda alatt jár a vörös hajó,
Föltülköl a vén Várba: halihó!

Érzed, Iván:

Lesz még tavasz, lesz még itt ébredés,
Hatalmas szántás, kalászvetés,
S ha összecseng a kaszakalapácsunk:
Tudd meg, hogy mi is magunknak kaszálunk
S legyen a lisztünk barna vagy fehér:
Más ízű lesz, más, a magyar kenyér.

Eredj, Iván, eredj!...

Hová te mégy,
Utóbb-elébb
A mi utunk is, meglásd, arra megy.

Népszava, 1918. november 1.

■ A szociáldemokrata költő versének zárósora nem volt szinkronban pártja álláspontjával. A kormány, amelyben a szociáldemokrata miniszterek a forradalom fő erejére, a munkásságra támaszkodva a legnagyobb súllyal vettek részt, éppen azon ügyködött, hogy a magyar nép ne lépjen az Ivánok által kitaposott útra.

A szociáldemokrata Kunfi Zsigmond miniszter november 1-én jelentette be a budapesti városházán tartott ülésen, hogy pártja a munkásság osztályharcának hat hétre való felfüggesztését vette programba.

Az osztálybéke propagálójává lett, a kaméleont megszégyenítő gyorsasággal rózsaszínűvé vedlett konzervatív, klerikális sajtó, amellyel így a koalíciós kormány lapjai azonos platformra kerültek: a legfőbb feladat az osztálybéke megmentése, boruljon egymás keblére a katonai vészbíróság elnöke és áldozatainak családja, a hadimilliomos és az éhező, a háború felelősei és a roncsként hazatért rokkant katonák, a vagyonukat gyarapító nagybirtokosok és az embertelen körülmények közt vergődő zselléreik.

„Sokat szenvedett árva szülénk, szegény Magyarország sorsa e pillanatban már a népuralom kezében van. E fenségesen komor időkben ennek a népkormánynak a hivatása, hogy visszaállítsa azt a békés polgári rendet és megteremtse azt az új, szép, csendes világot, amelyért négy esztendő óta imádkozunk. Jöjjön el a te országod, békesség és nyugalom" – fohászkodott „Jöjjön a rend!" címen a *Déli Hírlap* 1918. november 2-i számának vezércikkírója. – A *Világ* hasábjain a forradalmat követő napokban fél tucat vezércikk visszhangozta már címében is: „Rendet!", „Fegyelmet!" A forradalom első lendületét követően kialakult állapotok rögzítése mellett szállt síkra Kunfi Zsigmondon kívül a kormány többi tagja is. November 3-án jelent meg Szende Pál radikális párti miniszter nyilatkozata:

„A fő cél a rend és fegyelem fenntartása", valamint Jászi Oszkár miniszteré, aki azt mondta: „Ma két veszedelem fenyeget bennünket, a mob [csőcselék] diktatúrája és az ellenforradalom intrikái." November 7-én megszólalt Lovászy Márton miniszter is: „A forradalom nem tarthat tovább. Most már a konszolidáció munkájára van szükség."

Sorompóba lépett a klérus is. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, aki nemrég a világméretű öldöklést az Isten által a bűnös emberiségre küldött tisztítótűznek minősítette, most, a polgári demokratikus forradalom idején, egyszeriben a béke és egyetértés apostola lett: „Elég pokol volt a harctér. Nem hazafi, nem katona, nem keresztény, hanem garázda békebontó, aki itt még egy poklot akar... Legyen mindenki őre a belső békének, apostola az egyetértésnek." Egy másik főembere az egyháznak, gróf Széchenyi Miklós nagyváradi püspök, nemcsak prédikált, de anyagi áldozatoktól sem riadt vissza: százezer koronás adománnyal sietett a nagyváradi polgárőrség megsegítésére.

A forradalmi kormány persze nagyvonalúbb volt. A november 2-i újságok jelentették, hogy a népőrség részére 1 millió koronát adtak. A *Népszava* november 5-én adta hírül, hogy a rendőrség irányítása alatt 6000 főnyi védőrséget létesítenek, e célra 30 000 000 koronát biztosítanak. Ugyanaznap közölte a *Világ*, hogy a Bécs melletti Wiener Neustadtból hazahívták az ott tanuló magyar ludovikásokat, hogy a rendfenntartó erőkhöz osszák be őket. A katonai rendőrséget gépfegyvereken és gépkocsikon kívül repülőgépekkel is ellátták.

Ugyanakkor a polgári sajtó naponta hozott bőbeszédűen tálalt beszámolókat rablásokról, fosztogatásokról, gyilkosságokkal párosult erőszakosságokról. A bűnösök a frontról hazaözönlő katonák, akik megtagadták fegyvereik beszolgáltatását, és a nincstelen parasztok, akik „félreértve" a forradalmat, a latifundiumok elfoglalásába, szövetkezetté alakításába vagy felosztásába kezdtek.

Az orosz hadifoglyokról terjesztett rémhírek gyorsan szertefoszlottak, a sajtó azonban fáradhatatlanul szállított újabb históriákat a pánikhangulat ébrentartásához.

Ugyanaz a Nagy Endre, a jó tollú humorista, aki, mint láttuk, 1918 tavaszán a szovjet-oroszországi anarchiáról írt össze süle-

lenségeket, és ezért megleckéztette őt a *Népszava*, ezúttal a szeme előtt zajló magyar forradalmat másként jellemezte. A *Pesti Hírlap* november 7-i számában „Polgártárs" címen többek között így gúnyolódott a forradalmi anarchiáról terjesztett rémtörténeteken: „Kedves polgártárs, légy szíves és ne üvölts az ijedtségtől dermedten és ne követelj a kormánytól egy század katonaságot, ha egy suhanc a spájzodból kilopott egy kosár almát. Tudd meg, hogy ez egy forradalom, és amikor egy nemzet egy 400 éves uralmat leoperál magáról, akkor megesik, hogy a zűrzavarban valakitől valaki ellop egy kosár almát... Nekünk magyaroknak ez van olyan forradalom, mint a franciáknak az övék, amikor ezrével nyakazták le az embereket és csákánnyal bontották le a házak falát, miután a tetőt leégették róla."

Persze nem kosárnyi almáról, többről volt szó, nem munkával szerzett értékek eltulajdonításáról, hanem a mások munkájából jogtalanul felhalmozott vagyonok, régi földrablások és hazaárulások útján szerzett, „ősi jogon" védelmezett nagybirtokok tulajdonrendjének megmentéséről a „bolsevizmus veszedelmével" szemben.

A magyar polgári újságírókkal ellentétben egyik külföldi kollégájuk, az angol közönség számára írt riportjában, nem az egyszerű bűnesetek elszaporodásában látta a kormány fő gondját. A londoni *Morning Post* budapesti levelezője volt ez, aki lapja 1918. december 10-i számában közölt „Life in Budapest" [Az élet Budapesten] főcímmel és „The Danger of Bolshevism" [A bolsevizmus veszedelme] alcímmel egy terjedelmes riportot, amelyben többek közt a következőket állapította meg: „A legfenyegetőbb veszély a munkásság magatartása. Jelenleg egész Magyarország a bolsevisták kezében van. Nem lehet más szóval jellemezni az emberek magatartását. Vértelen bolsevizmusról van szó, de bolsevizmusról. Az emberek folytatják munkájukat, ahol működnek az üzemek és megvédik azokat a rongálás ellen, de elkergetik a tulajdonosokat, ha úgy tetszik, és bért fizetnek nekik, ha ugyan fizetnek. Valószínűleg a földbirtokosokkal is ugyanígy fognak eljárni a földmunkások. A békés behatolás, a a békés kisajátítás politikáját alkalmazzák a belügyekben."

Ha a magyar polgári sajtó nem nevezte is meg pontosan miféle „rendetlenségtől" tart, a *Népszava* kénytelen volt nyíltabban beszélni. A lap 1918. november 7-i számának terjedelmes vezér-

cikkéből, amely „A bolseviki uralom első évfordulója" címen a Nagy Október győzelmére emlékezett, derült ki, hogy mitől tart az új hatalom. A szociáldemokrata lap elismerte: „az orosz proletariátus bebizonyította, hogy a szocializmus nem utópia és ezzel örök hálára kötelezte az Internacionálét". A lényegre térve azonban a szerző súlyos szóval intette „a számos lelkes, de kellő kritikai érzékkel nem bíró elvtársat", aki Magyarországon úgy látja, hogy a szovjet példát „mindenütt és minden körülmények között utánozni lehet". „Ami Oroszországban lehetséges, az Magyarországon lehetetlennek látszik" – erősítgette a cikkíró.

A *Népszava* csakhamar arra a kérdésre is válaszolt, hogy ha nem Moszkva felé, hát merre tájékozódjon a magyar munkásság. November 19-én „Wilson Európába jön" címen az Egyesült Államok elnökét állította követendő példának a munkások elé. Bevallotta a szociáldemokrata lap, hogy Wilson nem szocialista, de hozzátette, hogy „a polgári demokráciának ahhoz az árnyalatához tartozik, amely küzd az imperializmus és a finánctőke túlkapásai ellen. Wilson ellensége a militarizmusnak, gyengíteni igyekszik a trösztök hatalmát." – Három nappal utóbb ismét a bolsevizmusról hozott cikket a *Népszava* ilyen sokatmondó főcímmel: „A zűrzavar pártja. Max Adler a bolsevizmus ellen." Másnap, november 22-én pedig a gyengébb nemzetek jóságos patrónusaként jelenítette meg Wilson elnököt, azzal a hírrel örvendeztetve a magyar munkásokat, hogy az USA külügyeinek vezetője, Lansing jön Európába, és Magyarországot is meg akarja látogatni.

A szociáldemokrata újságnak ezt a kissé egyoldalú orientációját alaposan megzavarta egy incidens: a szovjet kormánynak a volt monarchia népeihez intézett 1918. november 10-i keltezésű 800 szavas távirata, amely figyelmeztető szóval fordult a szétbomlott birodalom nemzetiségeihez, ne hagyják magukat félrevezetni saját burzsoáziájuktól, újjáéleszteni a régi gyűlölködéseket, hogy szemük elől tévesszék igazi ellenségeiket.

Egy világhatalom kormányának hivatalos üzenetéről volt szó, amelyet a magyar minisztertanács ülésén, mint utóbb kiderült, meg is tárgyaltak, de a diplomáciatörténetben szinte példátlanul, állítólag „feledékenységből" nem közölték a sajtóval.

A kormányapparátus azonban nem működött hibátlanul, az üzenetről tudomást szereztek a Korvin Ottó vezetésével akcióba

lépett „forradalmi szocialisták", ugyanazok, akik a háború utolsó szakaszában bátor, kimagasló szerepet töltöttek be az illegális antimilitarista mozgalomban. És a köztársaság ünneplésére november 16-án az Országház körül egybesereglett százezernyi tömeg egy váratlanul megjelent repülőgépről ezrével szórt röpcédulák útján értesülhetett a kormány turpisságáról. A röplapok távirati rövidséggel leplezték le a machinációt, utaltak az üzenet tartalmára.

Az eredeti módon végrehajtott leleplezésnek a sajtóban is visszhangja lett. Franyó Zoltán, a kitűnő író és műfordító ekkoriban indított *Vörös Lobogó* című lapjának első száma „Vigyázat! Államtitok" címen leközölte a röplap szövegét azzal a megjegyzéssel, hogy az üzenetet „még mindig rejtegeti a nép előtt a titkos diplomácia eszközeit megtagadó népkormány".

Ezek után a kormánysajtó sem hallgathatott, és a *Népszava* november 20-i száma teljes egészében közölte a táviratot, de azzal a megjegyzéssel, hogy az orosz forradalmat ugyan „a magyar munkásság állandó rokonszenve és együttérzése kíséri, de a megfontolások, lehetőségek, semmiféle érdek nem követeli, hogy egyetlen osztály vegye kezébe" a hatalmat, amint ez Oroszországban történt. „A magyar munkásságot nem kell félteni attól, hogy elveszti ítélőképességét" – bizonygatta a szociáldemokrata lap, maradéktalanul kiérdemelve a polgárság elismerését.

Ez utóbbit illusztrálta *Az Újság* című konzervatív lap november 21-i száma, melynek első oldalán így magasztalta a kommentátor a szociáldemokráciát: „Bölcsen, a viszonyokkal számolva, minden elvet fenntartva és semmi doktrinerségnek fel nem ülve szabja meg a szocialista párt a maga álláspontját az Oroszországból jövő bolseviki meghívással szemben. Nem kér belőle... Nekünk itt a bolsevizmusnak még a látszata ellen is óvakodnunk kell. A szociáldemokrácia ebből a szempontból országmentő missziót teljesít."

Mégsem állíthatjuk, hogy a szovjet kormány üzenetét az egész polgári és szociáldemokrata sajtó ugyanilyen elutasítással fogadta. A szociáldemokrata párthoz közelálló hetilap, *Az Ember* névtelen cikkírója például az alábbiakban megfeledkezett ugyan a távirat lényegéről, cselekvésre mozgósító mondanivalójáról, de végső soron mégis szép szavakkal méltatta az üzenetet.

Munkások! Katonák! Polgárok! Elvtársaink!

1918. november 10-ikén az oroszországi munkás-, katona- és paraszttanácsok központi végrehajtó bizottsága megbízásából **Schverdloff elvtárs**, népbiztos Moszkvából a magyar forradalmi kormányhoz 1031/3/11/10. szám alatt egy nyolcszázszavas szikratáviratot küldött a **felszabadult népek részére.**

A táviratban üdvözli a magyar forradalmi kormányt és a

világköztársaság megalakitására

szólitja fel. Figyelmezteti egyuttal a felszabadult népeket, hogy a forradalminak mutatkozó burzsoázia által ne engedjék magukat félrevezetni, mert a forradalom csak akkor mondható eredményesnek, ha a **dolgozó népek uralmával végződik.**

Ezt a népnek küldött üzenetet a titkos diplomáciát eltörlő „népkormány" előttünk mindmáig elhallgatta. **Követeljük, hogy hozzák azt azonnal, szószerinti szövegében nyilvánosságra.**

Legyen vége a titokzatos mesterkedéseknek! Sorsunkat magunk akarjuk intézni! **Szocialista köztársaságot akarunk!**

A Forradalmi Szocialisták.

hosszú táviratot küldött a magyar forradalmi kormánynak. Ennél a táviratilag ideküldött írásnál megrendítőbbet, szebbet, emberibbet régen olvastunk. Az orosz szovjetköztársaság szívhez szóló hangon figyelmezteti a magyar köztársaságot arra, hogy melyik az az út, amelyen haladnunk kell. Valljuk csak be egész nyugodtan, hogy az összes okmányok közül, amelyek idáig befutottak a magyar népkormányhoz, ez a távirat a legbecsületesebb, a legtisztább és legigazibb írás. Ha összehasonlítjuk azokkal a rablási vágytól és büntetési és megtorlási érzésektől sugallt szónoklatokkal, jegyzékekkel és táviratokkal – amiket ellenséges katonai részről, de főleg tót, cseh, szerb és román részről idáig hallottunk és láttunk, akkor bizony nemigen lehet habozni abban a tekintetben, hogy ki mellé kell állani, hogy kikkel kell együtthaladnunk. Idáig csak az orosz forradalmi kormány szólott hozzánk testvéri hangon, egyedül ők azok, akik nem beszélnek itten hódításról, megtorlásról és büntetésről, hanem szólanak a népek testvériesüléséről, az áldott teremtő békességről. Az orosz szovjetköztársaság szeretetet, megbocsátást és testvériséget hirdet, ugyanekkor minden más oldalról rabolni akarnak tőlünk, szét akarnak szakítani bennünket és meg akarnak büntetni minket. Hát mi nemcsak a német imperializmust és autokráciát győlöltük és vetettük meg, de haraggal és gyűlölettel fordulunk el attól az imperializmustól is, amit az ántánt képvisel. Mi boldog, független, szabad, önálló Magyarországot követelünk és aki ebben segít, az a barátunk és aki ez ellen van, az ellenségünk. Idáig csak Oroszországból érkezett hozzánk baráti szó. Milyen igaz, hogy minden ország kapitalizmusa egyformán bűnös és véres és a népek szövetségének minden kapitalizmust le kell dönteniök. Idehaza, a szobámban, négy fal között, magamra hagyatva, szívdobogva olvasgatom az orosz testvérek gyönyörű, megható, szent és igaz írását.

Az Ember, 1918. november 26.

■ 1918 novemberében a munkásmozgalom azon szárnyának, amely nem tartotta saját érdekével ellentétesnek, hogy a proletariátus vegye át a hatalmat, nem volt még önálló lapja. A szociáldemokrata mozgalomhoz hű baloldali elemek között azonban már jó néhányan akadtak, akik nem egészen értettek egyet a kormányhatalomban is résztvevő pártjuk állásfoglalásával, kiváltképp, mert ez újabb ösztönzést adott a polgári sajtó szovjetellenes uszító hadjáratának. Ez utóbbi ellen emelt szót a szocialista földmunkásmozgalom baloldali gondolkodású vezetője, Nyisztor György a parasztság számára szerkesztett újságban:

A bolsevikiek / NYISZTOR GYÖRGY

Ez a szó: bolsevikizmus, félelmet és rettegést jelent a polgárok szemében. Sőt, még a munkások táborában is nagy számmal vannak, akik szintén nincsenek tisztában, mi a bolsevikizmus. Sokan még a munkások közül is azt hiszik, hogy a bolsevikizmus egyet jelent az anarchiával. Ez a felfogás pedig nagy tévedés. És ezt a téves felfogást nekünk el kell oszlatni. Meg kell semmisíteni a mi saját, jól felfogott érdekünkben.

Nagyon el van terjedve az a felfogás nálunk: gyújtogatók. Ezt a felfogást a polgári sajtó terjesztette a háború alatt nagy buzgalommal. És terjeszti még ma is. A polgári sajtó eljárását könnyű megérteni. Ők féltik a mai társadalmi rendet, azért kiabálnak kígyót-békát a bolsevikiekre. A bolsevikiek Oroszországban a közös termelés alapjára helyezkedtek az iparban. A magántermelést a mezőgazdaságban is megszüntetik. Szóval a közös termelés alapján állnak. Érthető hát, ha a polgári sajtó annyira ellensége a bolsevikieknek.

A polgári lapok nagyon lelkiismeretlenül járnak el ebben a kérdésben. A polgári lapokat nem izgatja a nép érdeke. Erről bő tapasztalatokat szerezhettünk magunknak a háború alatt. Kik írtak hasábos cikkeket a háború hasznosságáról? A polgári lapok! Kik agitáltak heteken át a háború mellett? A polgári lapok! És a nép akkor elhitte ezt a hazug mesét. Elhitte, hogy érdeke a háború. Elhitte, hogy neki kötelessége a harctérre menni és az életét és vérét ontani a hatalomért. Elhitte a nép, hogy az ő érdeke a háború.

Csak mi szocialisták tudtuk, hogy ez nem igaz, hogy a népnek sohasem érdeke a háború. Hogy a háború mindig a kiváltságos osztály érdeke volt. Azonban négy és fél évi háború kellett ahhoz, hogy a nép nagy zöme rájöjjön arra, hogy neki nemcsak hogy nem érdeke a háború, de egyenesen átok reá nézve.

Így vagyunk a bolsevikizmussal is. A polgári lapok hazudozásainak sikerült a bolsevikizmust rettenetes módon befeketíteni. Úgy, hogy ma az emberek zöme valósággal remeg, ha ezt a szót, hogy „bolseviki" csak hallja is.

Nekünk ezzel az ostoba, buta felfogással erélyesen szembe kell szállni. Nem szabad megengednünk és nem szabad tűrnünk, hogy a bolsevikieket, akiknek ez idő szerint legtöbbet köszönhet a világ népe, közönséges gonosztevőknek tartsa a közvélemény. Az az anarchia, ami Oroszországban minden rendet felforgatott, nem a bolsevikiek, hanem a kapitalisták műve. Igenis, a kapitalisták, az imperialisták csinálták mesterségesen Oroszországban a zavart, hogy a régi rendszert visszaállíthassák. A feneketlen felfordulást a kapitalisták igyekeztek csinálni, hogy bebizonyítsák a világnak, hogy a bolsevikiek nem tudnak rendet tartani, hogy a szocialista világrend fenntartása lehetetlen, hogy a szocializmus lehetetlen, hogy csak a magántulajdon alapján lehetséges a társadalom fenntartása. Igen, az anarchiát a kapitalisták és a feudális urak csinálták, hogy a bolsevikiekkel, a szocializmussal örökre leszámoljanak. És ebben a törekvésben a polgári sajtó nagy igyekezettel támogatja a kizsákmányolókat. Mi pedig eddig elég erélyesen nem álltunk szembe ezzel az aljas hazugsággal. A jövőben nem szabad tűrnünk, hogy hazug rágalmakkal illessék azokat, akik a legtöbbet tették eddig a dolgozó munkásokért.

Mert az, amit a bolsevikiek Oroszországban csináltak, a legnagyobb az emberiség történelmében. Amit a bolsevikiek csináltak Oroszországban, az egy darab eleven szocializmus. Az egy új világ, amiért harcol és sóvárog az egész világ proletársága, amely után vágyik minden szenvedő ember ezen a világon.

Legyünk azzal tisztában, hogy azok, akik a bolsevikieket ma gyalázzák, azok a szocializmust gyalázzák; hogy aki a bolsevikieknek ma ellensége, az a szocializmusnak ellensége; akik a bolsevikieket akarják kiirtani Oroszországban, azok a szocialista

társadalmi rendet akarják legázolni. Azért kell nekünk minden elszántságunkkal a bolsevikieket védelmeznünk.

A bolsevikiek tették meg az első bátor lépést az imperialisták kizsákmányolása ellen, ők mutatták meg az utat – amelyen az egész világ proletárságának – ha boldogulni akar – haladnia kell.

És valóban, ha azt akarjuk, hogy minden nyomor és jogtalanság megszűnjön ezen a világon, akkor a bolsevikieket követnünk kell.

Világszabadság, 1918. november 23.

■ A Magyar Tanácsköztársaság idején, 1919 júniusában jelent meg Komját Aladár „Az új Internationale" című versgyűjteménye, benne 1918-as dátummal a „Bolsevikiek" című szuggesztív erejű, végletekig leegyszerűsített jelképekkel dolgozó művészi alkotás. Minden valószínűség szerint 1918 végén vetette papírra.

Bolsevikiek / KOMJÁT ALADÁR

Bennünk fölreng a föld.
S mégis:
cöveklünk kimozdíthatatlan.
A szavunk törvény.
S minden jövendölésünk:
megtörtént bizonyos.
Kerülő nincs.
Az abszolut vagyunk.
A temérdek.
A meg nem mérhető.
S az akaratos végig-változás!
A rendnek csúfolt véres zürzavarból
uj rendet a világra!
Törjön szemerre a levő.
Mert semmi épje.
Átalig mérgezett.
S csak mindennek a visszája jó.
(1918)

■ A Szovjet-Oroszországgal való fenntartás nélküli együttérzés kifejezésének alkalmilag a *Népszava* is teret adott, amint ezt az alábbi dokumentum illusztrálja:

Az ántánt és a bolsevikiek

Egyre inkább szaporodnak azok a hírek, amelyek arról szólnak, hogy az ántánt-államok hadsereggel akarnak a bolseviki uralom ellen törni. Anglia és Franciaország, Olaszország és Japán, meg Csehország össze akar fogni és minden oldalról halálra akarja fojtani az orosz proletárság uralmát.

Bárkinek bármi is a véleménye a bolsevizmusról, az kétségtelen, hogy ez az egész ántánt-vállalkozás nem egyéb, mint a kapitalizmus kereszteshadjárata a szocializmus ellen. Bárkinek bármi is a véleménye a proletárság diktatúrájáról vagy az orosz nemzetgyűlés össze nem hívásáról, annyi bizonyos, hogy a kapitalista ántánt-államok pusztán csak azért akarják ledöfni a bolseviki uralmat, mert az kapitalistaellenes.

A bolseviki uralom ma egész Európában a politikai harcok és viták középpontjában áll. Mindenütt nem csupán az egész polgári közvélemény izzó gyűlölete veszi körül, hanem a szociáldemokrata pártokon belül is heves viták és viszályok kereszteződnek körülötte. Németországban a Spartacus-csoport, a Liebknecht, Mehring és Rosa Luxemburg köré kristályosodó mozgalom tűzte ki céljául a kommunizmus rögtönös megvalósítását és a proletárság diktatúráját. Ausztriában szintén van egy kicsi töredéke a proletárságnak, amely a nemzeti tanács ledöntését és a proletárok diktatúráját kívánja. De Angliában és Franciaországban, Olaszországban és Csehországban is mindenütt nagyon erős a burzsoázia félelme a bolsevizmustól és nagyon erős aknamunka folyik minden efajta proletárakció ellen.

A magyar munkásság természetesen soha egy pillanatig sem hitt azokban a hazug és aljas rágalmakban, amikkel a külföldi és a magyar polgári sajtó elárasztotta az orosz bolseviki uralmat. A magyar munkásságot a maga forradalmi érzéke mindig rávezette arra a helyes megítélésre, hogy az orosz proletárság forradalma, ha tévedhet is egyes eszközeiben, lényegében mindig

csak a szocializmus, mindig csak a szociáldemokrácia nagy eszményi végcélját szolgálja. A magyar munkásságot egy pillanatig sem vezették félre azok a siránkozások, amikkel az orosz burzsoázia és nyomában az egész világ burzsoáziája kísérte a bolseviki kormány minden cselekedetét. A magyar munkásság nagyon jól tudta és tudja, hogy forradalmi cselekedeteket és régi osztályuralmak ledöntését nem lehet véghezvinni anélkül, hogy az osztályuralom oszlopai össze ne törjenek, hogy az osztálykiváltságok élvezői nagy veszteségeket ne szenvedjenek.

Igen jól tudjuk, hogy a bolseviki taktika nem minden pillanatban és nem minden országban alkalmazható egyformán. A külső és belső politika számtalan tényezőjétől függ, mikor érettek valamely ország viszonyai a proletárság diktatúrájára és minő formákban kell e diktatúrának érvényesülnie. Az is egészen bizonyos, hogy éppen orosz elvtársaink példája sok mindenre megtanította a más országok munkásait, amit orosz elvtársaink is elkerülhettek volna, ha már előttük is utat tört volna valamely más proletárság példája.

A burzsoázia nem is azért átkozódik annyira a bolsevikiek ellen, mert az orosz proletárdiktatúra nem tartotta be a demokrácia minden szabályát, hanem legelsősorban azért, mert egyáltalán érvényre merte juttatni a proletárság uralmát. A burzsoáziának elvileg nem is szokott kifogása lenni az erőszak ellen, ha ezt az erőszakot ő maga alkalmazhatja, és ha az erőszak „eltiprom" és „legázolom" jelszavai nem a burzsoázia, hanem a proletárság ellen szegeződnek. A burzsoáziának nem azért nem tetszik a bolseviki uralom, amiért a szociáldemokrácia egy része kritikus szemmel nézi, nem a kommunizmusnak a demokrácia nélkül való megvalósításáért, hanem azért, mert egyáltalán meg merte valósítani a kommunizmust, azért, mert egyáltalán a történelem színpadára merte állítani főszereplő gyanánt a proletárságot.

Az ántánt hadseregei nem azért akarnak Pétervár és Moszkva ellen vonulni, mert elvi szempontból kívánják védeni a nemzetgyűlést szétkergető bolsevikiek ellen a demokrácia ügyét. Akármennyire demokraták volnának is a bolsevikiek, az ántánt kapitalizmusa mégis az életükre törne, mert bennük és velük akarja kivégezni a szocializmust. Az ántánt félti a saját országát a „rossz példától". Az ántánt burzsoái reszketnek attól, hogy

Anglia, Franciaország és Olaszország proletársága is követni találja az orosz proletárság példáját.

Éppen ezért Anglia, Franciaország és Olaszország proletárságának nem szabad tűrnie azt, hogy az ántánt kapitalizmusa keresztes hadjáratot vezessen az orosz szocializmus ellen. Nem szabad tűrnie pedig azért, mert az orosz proletárság leverése egyben az egész világ proletárságának leverése és az egész szocializmus nagy ügyének veresége volna. Az ántánt-országok szocialistáinak nem szabad elfeledkezniök arról, hogy az orosz forradalom nyitotta meg a világon azóta körbenjáró forradalmak sorát és hogy a bolseviki uralom mutatott és mutat immár szilárd erőben több mint egy esztendeje példát arra, hogy a munkásság uralomra tud jutni, hogy tudja kormányozni egy százmilliós birodalom minden ügyeit és hogy a szocializmus megvalósítása nem utópia, de valóban reális és kézzelfogható lehetőség.

Mi reméljük és hisszük, hogy az ántánt-országok proletárjainak sikerül megakadályozni ezt a bolsevikiellenes büntető expedíciót, de ha mégsem sikerülne, bizonyosra vesszük, hogy ez a szociális háború végre fölrázná egész Európa proletárságát és az ántánt expedíciója csakúgy elpusztulna az oroszországi hadjáratban és vele az egész kapitalizmus, mint egykor Napóleon annyi diadalhoz szokott hadserege szétmállott és elpusztult a végtelen orosz birodalomban.

Népszava, 1918. november 24.

■ 1918. november 24-én alakult meg a budai Városmajor utca 42. alatti házban Kelen József mérnök lakásán a Szovjet-Oroszországból hazatért volt hadifogoly forradalmárok, a néhány héttel előbb elhunyt Szabó Ervin nevelte illegális antimilitarista harcosok és a szociáldemokrata pártból kivált baloldali személyiségek részvételével a Kommunisták Magyarországi Pártja. Az alapítás, jól megfontolt okból, konspiratív körülmények között történt. Az új párt még ki sem építhette szervezetét, amikor a korábbiaknál is magasabb hullámokat vetett a szovjetellenes hangulatkeltés a polgári sajtóban. Ez a szociáldemokrata pártot követő egyes lapokat is tiltakozásra késztette:

Hagyják abba!

Tisztelt laptársaink igen jól tennék, ha felhagynának azokkal a hazudozásokkal, amelyekkel a bolsevizmus eszméjét igyekeznek kompromittálni. Értjük, hogy a lapkiadó urak fáznak a kapitalista érdekeiket némileg veszélyeztető kommunista gondolattól, de ez nem ok arra, hogy tisztességes újságírók ide-oda adják magukat ahhoz a mocskos aknamunkához, amely tervszerűen folyik a bolsevisták ellen a magyar sajtó legnagyobb részében. Tudatosan illetik piszkos rágalmakkal a bolsevizmust. Legutóbb egyik magát radikálisnak nevező, de köztudomásúan fenékig kapitalista napilap közölte azt a buta rágalmat az orosz bolseviki kormányról, hogy csak abban az esetben hajlandó hazaereszteni a német hadifoglyokat, ha előbb legyilkolják tisztjeiket. Érthetetlen, hogy nem szégyenlik magukat ilyen veszett marhaságot leírni! Ugyanez a lap még színházi rovatát is felhasználja arra, hogy a bolsevizmus ellen izgasson. A színházak bezárása kapcsán azt az alapos kijelentést kockáztatták meg egy cikkben, hogy „a spanyoljárványnál mégis csak veszélyesebb a bolsevizmus". Holott a spanyoljárványnál csak egy van veszélyesebb – nem a bolsevizmus – hanem a pesti lapok butasága és korruptsága.

Az Ember, 1918. december 3.

■ A forradalom szocialista irányban való továbbfejlesztése 1918 decemberében a haladó értelmiség számára is napirendi kérdéssé lett. Ezt a folyamatot tükrözte a *Szabadgondolat* című folyóirat, a galileista diákok lapjának 1918. decemberi száma is, amely „Különszám: a bolsevizmus" főcímen a polgári vagy szocialista átalakulás alternatíváját vizsgáló cikkeket, tanulmányokat közölt. Több mint fél tucat szerző szólalhatott meg a lapban, élükön Jászi Oszkár, a kormány tagja, aki vezércikkében teljes határozottsággal utasította el a proletárforradalom eszméjét. Azt hangoztatta, hogy ő mindenfajta diktatúra elvi és erkölcsi ellensége. A munkásosztályt képtelennek tartja az uralomra. Ami Oroszországban történt, csak az osztályuralom megfordítása. Az osztályharc előrehajtó szerepét elismerte, de a társadalom hivatott vezetőjének a radikális polgárságot látta. Hozzátet-

te, hogy ő nem a burzsoát, hanem a citoyent érti ez esetben polgár alatt.

A lényegre térve, Jászi miniszteri rangjának súlyával jelentette ki, hogy ő „úgy kül- mint belpolitikai szempontból a forradalom vívmányaira nézve egyenesen katasztrofálisnak" tartaná a szociális forradalom magyarországi győzelmét, hiszen az szabadjára engedné a földéhes parasztságot, és szembefordítaná a győztes imperialistákat az országgal.

Tagadóan vagy erős fenntartásokkal nyilatkozott a lap különszámának több más szerzője is a bolsevizmusról, közöttük olyanok, mint Lukács György és Varga Jenő, akik azonban röviddel utóbb, a fejlemények hatása alatt életre szóló híveivé lesznek a munkáshatalomnak.

Egyértelműen csak a különszám egy fiatal munkatársa, Boross F. László foglalt állást a szovjethatalom mellett. Cikke első részében kissé elvontan jellemezte saját vizsgálati módszerét: ő etikai és reálpolitikai szempontból mérlegelte a bolsevizmust. Etikai értékelésének mércéje, vajon az új áramlat a cselekvés maximumát teszi-e lehetővé a szocializmus elérése érdekében. Reálpolitikai szempontból viszont azt vizsgálta, hogy a proletárforradalom a legkevesebb áldozatot követelő megoldás-e az adott lehetőségek közül? A magyarországi feltételekre, helyzetre vonatkoztatva téziseit, állapította meg a következőket:

Bolsevizmus, etika és reálpolitika / BOROSS F. LÁSZLÓ *(Részlet)*

...Nézzük: hogyan áll meg az értékelési szempontok előtt a bolsevizmus és a polgári célokkal megalkuvó, a polgári ellenforradalommal lepaktáló (pl. a magyarországi) miniszterális szociáldemokrácia.

A bolsevisták világnézeti aktivitása megközelíti a még életképes maximumot, a magyar szociáldemokrata párt ebben a „forradalomban" nem áldozott és nem kockáztatott semmit; állandóan kész, sőt kiköpött helyzetek után cammogott.

Ezzel szemben mily reálpolitikai eredményeket hozott mindkettő?

Meg kell mindenekelőtt jegyeznünk, anélkül, hogy ezt bő-

SZABADGONDOLAT

VILÁGNÉZETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRAT

· TARTALOM ·

Jászi Oszkár: Proletárdiktatura.
Varga Jenő: A bolseviki uralom jövő kilátásai.
Lukács György: A bolsevizmus mint erkölcsi problema.
Lenin beszéde a moszkvai munkástanácshoz.
Maxim Gorkij: A forradalom „elmélyül“ . . .
Faludi Iván: Gorkij és Lenin.
Polányi Károly: A szocializmus próbája.
Boross F László: Bolsevizmus, etika és reálpolitika.
Sisa Miklós: Ami a bolsevizmusban maradandó.

POLITIKA. Rudas Zoltán: A magyar forradalom. — SZEMLE. Kik csinálták a forradalmat? (Kelen László.) — Revanche! (Rs.)

FŐSZERKESZTŐ: POLÁNYI KÁROLY

SZERKESZTŐK: RUDAS ZOLTÁN és SISA MIKLÓS

1918. DECEMBER HÓ Ára 2 K

vebben kellene megindokolnunk, hogy a materiális elzüllésnek oly fokán, melyen ma Európa áll, már csak akkor lehet segíteni, az akut bajokon is, ha az alapvető gazdasági intézmények egész rendszere fordíttatik át a termelésnek megfelelőbbé. A mai áru- és anyaghiány mellett a termelés decentralizáltságának fenntartásával egyetlen emberen sem lehet segíteni még a legerősebb szociálpolitikával sem. Ahhoz, hogy csak a legsürgősebb hiányokon is segítsünk, ma már az egész termelés kivétel nélküli szocializálása szükséges.

A termelés szükséges menetét a „rendszilárdító", kifelé hangos, befelé kényelmes magyar álszocializmus sem állította jobban helyre, mint az „anarchiára" vezető bolsevista orosz proletárdiktatúra. Hol van tehát akkor a szociáldemokrata párt által ránkparancsolt ideiglenes konzervativizmusnak szükségessége? Viszont míg a termelés anarchiájának elvén álló polgári demokrácia nem lehet képes még az aktuális szükségleti cikkek kitermelésére és megfelelő elosztására sem, nemhogy hiánypótlásra gondolhatna, addig a teljes fegyvertárral nekigyürkőző proletárdiktatúrának erre megvan a legalább logikailag elképzelhető lehetősége. Mert ne áltassuk magunkat azzal, hogy a „demokratikus fejlődés" útján el tudunk jutni szocialista céljainkhoz. Egy forradalom sohasem állhat pozícióharcokból, nem állhat részleteredmények megszilárdításából. Ne felejtsük el a francia forradalomból és 1848-ból azt a tanulságot, hogy minden forradalom eredménykulminációja az akutság pillanatában mutatkozik. Még egyetlen forradalom sem eredményezett akut kitörésének lecsillapodása után végcéljai irányában pozitív fejlődést, legfeljebb, de ezt is elhanyagolhatóan ritkán: a hirtelen elért eredmények fixírozását. Nézzük csak 1848 példáját! Mikor volt a magyar helyzet az utolsó 70 esztendő alatt a 48-as céloknak legmegfelelőbb. Éppen 1848 márciusában és áprilisában. Azóta a reakció erősödött folytonosan, míg ma 1918-ban újra 1848 forradalmát kellett megcsinálni.

*

A forradalom eredményeket csak akkor hozhat, ha minden akadálya egyszerre megdől, ha megszűnik a lehetősége annak, hogy a forradalmi csírákat ismét a reakció fehérvérsejtjei vegyék

körül. A forradalmi pozitív végcélokat nem lehet egycsapásra megvalósítani, ezt elismerjük, de lehet és kell egyszerre letörni a forradalmi céloknak útját álló negatívumokat.

Ezért egyetlen reális megoldási lehetősége a kapitalizmus-szocializmus problémájának: a proletárdiktatúra, mely a forradalmi célokat intézményesen és egytömegben valósítja meg – s ezzel egyszersmind a világnézeti tendencia cselekvésséváltásában a legteljesebb etikai egységet is adja.

Nem paradoxon tehát, ha azt mondjuk, hogy a mai helyzetben éppen ez az etikai egység, a részleteredményekért meg nem alkuvás teszi a bolsevista politikát reálpolitikává, mert a proletárdiktatúra gazdasági előfeltételeit igenis megteremtette a háború a rettentő anyag- és áruhiány révén.

Hogy a bolsevizmus fog-e még segíteni tudni rajtunk, hogy nem jön-e máris későn, nem láthatjuk előre, csak azt látjuk, hogy egyetlen reményünk már csakis a gyors és megalkuvás nélküli proletárdiktatúra lehet.

Ha pedig már a bolsevizmus sem tudja Európát megmenteni a gazdasági anarchiától, akkor megérett az új népvándorlásra. *Szabadgondolat*, 1918. december.

■ A polgári sajtó általában, és különösen az ország legelterjedtebb bulvárlapja, az *Az Est* ismét különösen kitüntette magát a szovjet-oroszországi viszonyokról közölt rémképeivel. A tollforgatók könnyen bizonyítható pálfordulásaira, szavuk kétes hitelére villantott rá az alábbiakkal a parasztság számára szerkesztett *Világszabadság*ban, az ismeretlen (?) szerző.

A védelem / CS[IZMADIA] K[ÁROLY?]

Mennyit olvasunk, milyen rémmeséket hallottunk mi már az oroszországi rémállapotokról olyan újságok és emberek révén, akik irtózva gondolnak arra az egy szóra: kommunizmus. Tagadhatatlan, igazi forradalmat, igazi felfordulást idézett elő, az autokrácia, a pénz gyalázatos és erőszakos uralma ezzel az egy szóval halálát lelte. Az osztályuralom kiváltságosai, akik a vért izzadó népek zsírján élősködtek: akik egyetlen szavukkal ezre-

ket, százezreket küldhettek pusztulásba, megnyomorodásba, ma nem urai többé ennek a tömegnek. Ma ők is olyan küzdő proletárok, éppen úgy megszolgálják a mindennapi kenyerüket, mint a piszkos és szurtos munkás, aki kérges markával vájta ki a földből, a gyárak testet sorvasztó kohójának tüzéből a fényes aranyakat, a tarkahasú bankókat. Generálisok, nagyhírű diplomaták falhoz vágták a tudományukat, újságárulásból és cipőfoltozásból élnek! És nagyszerűen megélnek! Ízlik nekik az egyszerű étel, a krumplileves, a káposztafőzelék, mert megdolgoztak érte. És nem is igen jut eszükbe, hogy még egyszer nagy urak legyenek a dolgozó nép nyakán; még egyszer sortüzet adassanak Pétervár és Moszkva utcáin a rettenetes nyomorúság miatt lázadó rongyos koldushadra!

De itthon nálunk, szép Magyarországon más világ van. A derék újságok, amelyek magukról azt híresztelik, hogy ők a „közvélemény szava", az „ország eszét", „lelkiismeretének őrét" képviselik, rettenetesen félnek. Félnek annyira, hogy a csehektől, románoktól, szerbektől sem ijedeznek, csak a bolsevizmustól. „Az Est" című [lap] nagy „lelkiismerete" a magyar közvéleménynek azt tartja, hogy a bolsevizmust a híveivel együtt ki kell irtani a világból. Nem szabad ezeknek a veszett tanoknak utat találniok más emberek szívéhez, lelkéhez és agyához.

„Vannak néhányan a felforralt fejű társadalomban, akik az orosz anarchia irányában szeretnék ráncigálni a mi felszabadult drága hazánkat. Azt az Oroszországot akarják követni, amelyre most rázúdulnak Európa, Amerika hadseregei, büntetni, irtani! Oroszországban elvágták volt a nyakát a rendnek. Ott a polgári munka tönkretevésével minden tönkrement. Ott a jövő a sötétség és a lehetetlenség, ha az európai rend helyre nem áll."

„Az Est" című újság ezt így írja. De ugyanebben a cikkben még a nyugati köztársaságokról is ír. Dicsőíti, isteníti. Hogy ott milyen nagyszerű rend van, milyen pompás a helyzete a gyárosnak, munkásnak, kereskedőnek stb.

Pedig „Az Est" 1914 augusztusában még így írt:

„A francia imperializmust le kell gázolni. Hisszük, hogy ezt a tűzfészkét Európának, mely az ifjú és gyorsan fejlődő Germániának gáncsot vetett, széthányják tölgykoszorús hadaink... Az angol alávalóságra csak teljes erejű rajtaütéssel felelhetünk.

Hadaink rövid időn belül szertemorzsolják az egész nyugati plutokráciát, az ellenünk szövetkezett aljas indulatú Angliát! Győzünk és győznünk kell e két ellenünk támadó, merénylő nép ellen, akik minden emberi jogot lábbal taposnak!"

Ma pedig azt írja ugyanez Az Est, hogy az oroszországi kommunisztikus államot kell legázolni. Lehet, ha a ma dicsőített „európai" és „amerikai" hadsereg bicsakja beletörik a merész vállalkozásba, közben az ántánt katonái is bemondják a vizet az őket leigázva tartó „köztársasági demokráciának", majd az orosz bolsevizmust dicsőítik, magasztalják. Mert „Az Est" a magyar nép lelkiismerete, a közvélemény maga, akiben hinni kell, különben elvesznénk, megsemmisülnénk. Amitől ő fél, attól illik nekünk is félni.

Csupán egyet súgunk meg ennek a derék újságírónak: hogy mi nem félünk már sem a bolsevizmustól, de az ántánt seregeitől még annyira sem!

Világszabadság, 1918. december 14.

■ 1918. december 7-én jelent meg az ekkor alig kéthetes múltra visszatekintő Kommunisták Magyarországi Pártjának lapja, a *Vörös Újság* első száma. „Osztályharcot!" – ez volt az első vezércikk címe, amely meghirdette, hogy itt az ideje a szocializmus megvalósításának. „És a proletariátus érzi az erőt és az akaratot is magában." – A munkásságnak azonban nincs vezetője. A szociáldemokrata párt a választójoggal, nemzetgyűléssel elintézettnek tekinti az osztályharcot, és támadja, rágalmazza a bolsevizmust. „Ezért állnak a kommunisták a magyar munkásság elé, hogy a proletárforradalmat előkészítsék, és a nemzetközi szolidaritás elhomályosított érzéseit a Szovjetköztársaság és más országok munkásmozgalma iránt felkeltsék."

Alig 24 óra pergett le a kommunista lap első számának megjelenése után, és december 8-án már hírül adta a *Világ*, hogy Kunfi Zsigmond szociáldemokrata miniszter nyilatkozott egy amerikai hírügynökségnek, kijelentette, hogy Magyarországon az orosz fogságból hazatért hadifoglyok, akik közül igen sokan voltak tagjai a vörös gárdának, itthon is „bizonyos bolseviki propagandát űznek". Ha az antant nem segíti Magyarországot szénszállításokkal, úgy „számolni kell azzal, hogy a bolseviz-

mus keletről nyugatra is átcsap, és a rend fenntartását az antantnak kell átengedni".

A kormány egyik tartóoszlopa, a *Népszava* a *Vörös Újság* megindítását követő negyedik napon, december 11-én „nevek nélkül" támadta meg a kommunisták lapját és vezetőiket, megállapítva, hogy a hazai „apostolok" nem érdemlik meg azt a tiszteletet, mint azok, akiket mestereiknek mondanak. Lenin és társai golyó és akasztófa fenyegetése dacára tartottak ki nézeteik mellett. A szociáldemokrata lap szerint az egész magyar kommunista mozgalom volt orosz hadifoglyokból áll. Hogy azok a Vörös Hadsereg tagjaiként már maguk is kockáztatták életüket, – erről, pártja miniszterével ellentétben, a *Népszava* megfeledkezett.

Kunfi miniszternek a külföldi sajtó számára adott interjújára s egyszersmind arra a vádra, hogy a bolsevizmus külföldi csinálmány, a *Vörös Újság* alábbi cikke reagált:

Az importált bolsevizmus

Egy miniszter, ki tagja a szociáldemokrata pártnak, nyilatkozatában, amelyet a külföldi sajtó részére tett, önmaga és az ántánt imperializmus vigasztalására megállapítja, hogy Oroszországból hazatért hadifoglyok, akik a vörös hadseregben harcoltak s újságot is adtak ki magyar nyelven, importálták a bolsevizmust, melynek szép Magyarországon azonban nincs talaja. Emlékezünk arra, mikor a szociáldemokrata mozgalom külföldről ideszakadt mesterlegények, „izgatók" által behozott valami volt. Tisza Kálmán is valami effélét mondott, hogy Bodenbachnál megáll a szocializmus, mert a magyar nép józan természete nem veszi be. S óh – ne felejtsük el – Kanaán volt Apponyinak, a tegnap politikai vezérének is Magyarország, mely nem adott talajt a társadalmi rend fölforgatására törekvők számára.

Vörös Újság, 1918. december 14.

■ A fiatal pártot a már tevékenysége kezdetén megindított rágalomhadjárat nem tartotta vissza attól, hogy propagandájában jelentős teret adjon a szovjet állam keletkezését és életét híven ismertető előadásoknak. Erről tájékoztat a *Vörös Újság* alábbi kis híre.

„*Előadásaink.* A Kommunisták Magyarországi Pártjának rendezésében előadássorozat kezdődik meg. Az első sorozat programja a következő: 1. Kun Béla: Kommunisták és a földkérdés. 2. Kun Béla: Lenin és Wilson. 3. Rudas László: Reform vagy forradalom. 4. Vántus Károly: Az Oroszországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság szervezete. Az első előadás 1918. évi december hó 21-én, szombaton este 6 órakor lesz Mehmed szultán út 4/a (a régi műegyetem udvarán a Gólyavárban). A következők határidejét külön közöljük. A terem korlátolt befogadóképességére tekintettel az előadásra jegyeket bocsátottunk ki, melyek a munkásszervezetekben és a párt titkárságában (Visegrádi utca 15. szám félemelet jobbra) kaphatók.

Az első előadás tézisei: Az agrár kérdés lényege a proletárosztály szempontjából. – A földkérdés a német és orosz marxista irodalomban. – Az 1905-ös forradalom tanulságai. – Csernov–Maslov–Lenin. – A falu és a város a márciusi forradalom után. – Kereszkyék a parasztság ellen. – A bolseviki álláspont az agrár kérdésben. – Az októberi proletárforradalom földtörvénye. – Mi okozta az éhséget. – A földosztástól a föld társadalmi megműveléséig. – Hogyan áll meg a földkérdés Oroszországban? – A magyarországi agrár programnak kritikája. – A proletariátus kiéheztetésének veszedelme. – Hogyan lehet ezt elkerülni?...” *Vörös Újság*, 1918. december 18.

■ A polgári demokratikus forradalom győzelme után kerültek felszínre a háború alatt hét pecséttel védett okiratok, bizalmasan terjesztett dokumentumok. A *Világ* 1918. november 18-i száma egy *Üzenet* című, a háború alatt fronton terjesztett uszító lapot mutatott be, amely a háborús politikusokat magasztalta, emellett rovatot indított „Az orosz terror” címen. Tanulságos példaként idézte belőle a lap az „Orosz forradalmárok a zsidók

ellen" című közleményt, amely arról igyekezett meggyőzni a magyar frontkatonákat, hogy a proletárforradalom előkészítésében tömegesen vettek részt orosz zsidók, de csak azért, hogy a győzelem után pozíciókba kerüljenek, és „a nép szörnyen haragszik rájuk. És több orosz városban rakásra gyilkolják a zsidókat." „Íme itt van a hivatalos pogromiskola, amelyet a hadvezetőség és a kormányzat rendezett a katonák számára – tette hozzá a *Világ* kommentátora. – A magot elvetették. Miután több százezer testet kioltottak, több százezer lelket kezdtek megmérgezni. Ilyen alattomos, ravasz és körmönfont módon tanította és nevelte az *Üzenet* a katonákat pogromra."

A szovjet-oroszországi zsidók sorsáról szőtt rémhistóriák azonban aligha találtak hitelre. Köztudomású volt, hogy az ellenforradalmi fehérterrorista bandák rendeztek mindenütt kegyetlen zsidópogromokat, ahova csak a vörösök visszaszorítása után be tudták tenni a lábukat. Azt sem felejtette el senki, hogy az oroszországi pogromok főrendezője a forradalom előtt a bukott cár végrehajtói, a fekete százak voltak. A fehérterror által végrehajtott zsidómészárlások adták az alapgondolatot Somlyó Zoltánnak, az „elátkozott költőnek" alábbi tragikus hangvételű versének megírásához is.

A lembergi golgota / SOMLYÓ ZOLTÁN

(Karácsonyi ballada 1918-ból)

Lembergbe ért úgy alkonyon a lengyel légió.
A gettó mélyin borzadoz a sok-sok vén zsidó:
– Mi lesz, jaj isten, vérpatak! Segits nagy istenünk!
A rémek szörnyű óráiban légy, ó, légy velünk!
Segits, nagy istenünk!

A lengyel légió előtt ott áll az ezredes.
Az ég sötét, a nap leszáll, a fénye vérveres.
– Ki volt a fő-főáruló, hozzátok énelém!
Legyen az bárki, még ma éjjel felköttetem én!
Hozzátok énelém!

És szétszaladt a légió a sötét városon;
Riadva ébred férfi, nő a tarka vánkoson.
Feltörnek kaput, ablakot: hol van az áruló?
Lembergnek vétkeért a bűn fejére háruló!
Hol van az áruló?

A gettó pállott küszöbén három sudáralak:
Kaftánban és szakállasan egyenest állanak;
Nagyapa, apa és fia, a hold fejükre süt,
A dómtoronyban zúg az érc és halkan éjjet üt;
A hold fejükre süt.

S elfogja őket zordonan a lengyel légió.
Hogy' engedhet meg ilyet isten, ő, az égi jó!...
Elhurcolják szegényeket az ezredes elé,
A gettóbul a biztos rém, a kínhalál felé,
Az ezredes elé.

Az ezredes röhög, vihog: ti vagytok hát azok?!
A fejetekre, gaz zsidók, ítéletet hozok!
Mind a kereszten függjetek – s mivel ez ifju ács,
Kezébe három keresztet verjen a kalapács!
Mivel ez ifju ács.

És gerendákat hoztak ők legottan nékie.
S szeget, kampósat a három keresztnek végire.
És ácsolt ott az éccakán s a verejtéke hullt,
Csak szegezett és kalapált és ácsolt és gyalult;
A verejtéke hullt.

S a három kereszt készen állt a sötét ég alatt,
Fölöttük reszketeg ezüst-fehér felleg szaladt.
Előhozták a nagyapát s fölhúzták rögtön őt;
A hangja furcsán reszketett s szakálla is, a rőt –
Fölhúzták rögtön őt...

Utána véréből való bús vérét, a fiát,
Ki végső rémes perceiben az ég felé kiált.
Következett az unoka... A téli szél dudált,
S a légió az ezredesnek kurtán szalutált –
A téli szél dudált...

– – – – – – – – – – – – – – – – – –

S harmadnapra furcsa fényben állt a három bús kereszt
Lembergnek népe összegyűlt: vajjon ki tette ezt?...
S megállt a nép csudálkozóan a fagyott golgotán
S a légió csak összenéz hitetlenül bután...
A fagyott golgotán.

A három akasztott zsidó a földön áll! és él!
Feltámadtak az égből szállt sugár fényeinél,
S egy másik függ helyettök ott szelíden a bitón,
És bús szeme végigtekint a három bús zsidón –
Szelíden a bitón...

Szakálla szőke s meztelen melléből vér csorog,
Riadtan égre jajdulnak a légiósorok...
És a kereszten odafönt az istennek fia
Szól suttogón: a lélek szent, fel kell támadnia!...
Az istennek fia...

Borsszem Jankó, 1918. december 22.

■ Mi lett a sorsa az orosz uralkodó osztályok levitézlett tagjainak? A kérdés bizonyára sokakat érdekelhetett. Nagy Lajos, a kiváló prózaíró anekdotikus hangvételű írásával igyekezett kielégíteni az egyszerű emberek kíváncsiságát, de aligha keltett derültséget az úri osztályok tagjaiban.

Hát az, kedves Szerkesztő Úr, Oroszországban történt, hogy mikor a második forradalom után a bolsevikiek jöttek, a régi nagy urak egyszerre megszűntek olyan borzasztó nagy urak lenni, a gazdag emberek vagyonát kissé megnyirbálták, a tábornokok pedig nem űzhették tovább kedves mulatságukat: szegény orosz katonák halálbakergetését és agyonlövetését, hanem rendes foglalkozáshoz kellett nekik látni, ki cipőt suvickolt, ki utcát sepert.

Az a tábornok, aki most éppen eszembe jutott, egy bizonyos Kovács nevű orosz tábornok, nem volt annyira gonosz és buta, mint a többi tábornokok, de azért, köztünk mondva, elég nagy szamár volt ő is.

Ebből a tábornokból, aki afféle vén trotli volt a hadseregben is, akit ott is holmi öltözködési ellenőrzésre használtak Szentpéterváron, a bolseviki világban hullaőr lett. Azelőtt, amíg katona volt, arra ügyelt fel, hogy a szabályszerű öltözködést az orosz hadsereg, de leginkább Szent-Pétervár helyőrsége betartsa. Mindig a katonák adjusztírungja járt a fejében, az utcán azt nézte, hogy az önkéntesek gombja fényesre van-e pucolva, hogy a népfölkelő kabátja nincs-e kigombolva, vagy a gallérja felhajtva, hogy a tiszt, aki nem a frontról ment haza pár napi szabadságra, nem hord-e kard helyett bajonettet, ami nincs megengedve.

Ha valami hibát látott, morgott, csóválta a fejét, megszólította a „bűnös" katonát és megszidta, de ő maga nem büntetett, mert, mondom, nem volt gonosz ember. Sőt szeretettel elpiszmogott a rendetlen katonával, megigazította a ruháját, egyenesre állította az oliváját, megmagyarázta neki, hogy hogyan kell szépen szalutálni, megtanította szabályosan haptákba állni, igazgatta a lábait, hogy a lábujjak pontos távolságra legyenek egymástól.

Ilyen piszmogó vén generális volt ez a Kovács generális, afféle cinzelmarsch-generális.

Erről a generálisról hallottam aztán, még ott Oroszországban, hogy amikor hullaőr volt a moszkvai törvényszéki orvostani intézetben, a hullákra is olyan szelíden, gondosan ügyelt, mint a katonákra, egész nap járkált köztük, megigazgatta a lábukat, hogy szépen „előírásszerűen" haptákban feküdjenek, a lábu-

kon, a zsinórnak megfelelő helyre illesztette a kezüket, a hajukat elsimította, sőt, mivel hogy a bolsevikizmustól mind szelídebb és szelídebb lett az amúgy sem gonosz öreg, olyik hullának, amelyiknek éppen a túlságos kuszáltság miatt kellett, még a bajuszát is sajátkezűleg kipödörte.
Április, 1918. december 18.

■ Mit hoz az új esztendő? – 1919. január 1-én a sablonos újévi cikkek szerzői éppenséggel nem szokványos válaszokat adtak a sajtó első oldalán.

Juhász Gyula például sorsfordító jelentőséget tulajdonított az új esztendőben először papírra vetett négy számjegynek: „1919" című, a *Délmagyarország* január 1-i számában megjelent vezércikkében többek között így írt: „Egy éve, két éve, három éve azzal köszöntöttük a gergelyi kalendárium első napját: az idén talán vége lesz. És akkor béke lesz... Ma a kezdetét érezzük valaminek, ami még nem volt, mióta Platón politikus állatja életre és uralkodásra berendezkedett e különös fényű csillagon... Igen, új vallás kezdődik itt, amelyet a lövészárkok mélyéből hozott föl a napfényre a szenvedő ember... Prófétái már erősen jelentkeznek. Az egyiket ugyebár Wilsonnak hívják, a másikat Leninnek." Az október 31-i magyar demokratikus forradalom győzelmétől eltelt két hónap alatt nagy utat tett meg Szeged költőóriása. Néhány héttel előbb még legszebb vágyai beteljesedését remélte az új rezsimtől, amelynek szűkebb pátriájában maga is élharcosa volt. Az új év küszöbén odáig jutott, hogy ismét változást várt és előrelépést, de az általa támogatott kormány bálványán kívül, az új világ esetleges vezérét már Leninben is felismerni vélte.

Szemlélete gyors változásában szerepet játszott egyéni csalódottsága a szegedi polgárság „forradalmi" tülekedése láttán, de az országon belül és Európa-szerte megindult új szocialista forradalmi mozgalmak is. A francia imperialistáknak a legyőzöttek iránti megértésébe vetett naiv hite időközben teljesen szertefoszlott. A magyar forradalom sem hozta meg, amit vártak tőle: a nagybirtokok, a nagyvagyonok, a hadigazdagok felhalmozott millióinak megvámolása, az éhező tömegek javára történt felhasználása. A földosztás nem következett be, ígéret

maradt. A demokratikus kormány, amelyben még bízott a költő, változatlanul magasztalta Wilsont, de tapasztalhatta, hogy a dolgozó tömegek már a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulása előtt s még inkább azután Szovjet-Oroszország felé tekintettek. Juhász Gyula ekkor csupán abban látta a két világáramlat közötti különbséget, hogy az egyik „szelíd igával", fokozatosan, a másik rövid idő alatt, a proletariátus diktatúrájával akarja kikényszeríteni az emberiség számára kedvező fordulatot.

Hasonló gondolatokat vetett fel a Juhász Gyulával azonos politikai nézeteket valló Bíró Lajos a *Világ* újévi számában „Spartacus" című vezércikkében. A cím az önmagukat spartakistáknak nevező, és éppen az újesztendő előestéjén kommunista pártba szerveződő német proletárforradalmárokra, azok páratlan iramú térhódítására utalt, annak lehetőségére, hogy a győztes antanthatalmak által megalázott és kirabolt országokba csakhamar mindenütt a bolsevikok felé fordul a tömegek rokonszenve. Bíró leegyszerűsítette a forradalmi folyamatot, azt szinte kizárólagosan a legyőzött államok népeinek nemzeti sértettségéből eredeztette. Részigazságot, de mindenesetre nagyon fontos mozzanatot emelt ki. Utalt a Budapesten éppen az előző napokban lezajlott kommunista katonatüntetésekre is, mint a Magyarországon megindult újabb balratolódás biztos jeleire: „Lenin és a leninisták széles e világon nem kívánhatnak szebbet és jobbat a maguk számára annál, hogy az entente csapatok jobbágy módra bánjanak a legyőzött országok ártatlan népeivel... – jegyezte meg, majd így folytatta: – Az a nyugtalanság, amely ma a budapesti kaszárnyákon végighullámzott, tulajdonképpen válasz arra a módra, ahogyan a győzők Magyarországgal bánnak. Nem mintha a német vagy a magyar kommunisták a nemzeti érzékenykedést ismernék. De a helyzet mégis az, hogy minél inkább gyengül a nemzeti életnek az a reménysége, hogy valamely félig-meddig normális úton eljut a gyógyuláshoz, annál erősebbé válik az a tendencia, amely gyökeres és vakmerő operációval akar ennek a boldogtalan emberiségnek minden baján segíteni... A magyar bolsevikiek ma még nem jelentenek országfordító nagy erőt, a ránk szürkülő szomorú 1919. évben azonban erőhöz és hatalomhoz jut-

 hatnak, ha az entente tovább is úgy támogathatja őket."

Ugyancsak 1919. január 1-i dátummal látott napvilágot az eredetileg a proletárforradalmi írók által művészeti lapnak tervezett, de a fiatal kommunista párt megalakulása után annak elméleti fórumává alakított *Internationale* című folyóirat első száma, benne Komját Aladárnak a különböző országok forradalmi munkáspártjaiból szerveződő új, Kommunista Internacionálét üdvözlő verse. Nyoma sincs benne a jószándékú polgári íróknál tapasztalt bizonytalankodásnak, találgatásoknak. A forradalmi költő soraiból kisugárzó magabiztosságnak az adott időpontban történelmi fedezete volt, hiszen Európa csaknem valamennyi országában hatalmas lépésekkel tört előre a munkásmozgalom.

Új Internationale / KOMJÁT ALADÁR

Van!
Az első: kiötlő eggyek összéje: széthomoklott.
A második: ámolygó sokak tápászkodása:
ledobbant vérbe és piszokba!
S magával-tépte bitang prédikátorait!
De a harmadik: az új: tartó, mint a föld
s a könyörtelen minden-proletároké!
Halljátok?
Billió torkon bőg az indulat!
Halálig-osztályharc!
Forradalom!
Kommunizmus!
Három legjobb szavunk.
S a leggyűlöltebb:
Burzsoá!!
Halljátok?!
Tetésre telt a mérték!
Most mindent akarunk!
Most bérét vesszük minden holtnak-voltnak!
Ki áll elénkbe!?
Egy tömbbe moccan a szerteszét-erő!
S mindent befog a mérhetetlen sodor.

Internationale, 1919. január 1.

■ A fejlemények passzív kivárása, a győztes hatalmak vezéreihez intézett bókolás helyett azonnali és egyértelmű cselekvésre szólított újév napján a *Vörös Újság* is. „A forradalom – az élet" címen voltaképpen ugyanazt az eszmét fejezte ki, amelyet korábban Ady Endre fogalmazott meg költői szavakkal 1917 őszén az orosz forradalom hatására. Akkor, 1917. szeptember 15-én a *Nyugat*ban közölt „Nóták piros ősszel" című verse három sorában így ébresztette nemzetét: „Piros volt a mi nagy törekvésünk: / Siessünk nagyon a magyarral, / Megkéstünk kissé, el ne késsünk." A *Vörös Újság* most, 1919. január 1-én, az új helyzetben így propagálta ugyanazt a gondolatot a publicisztika nyelvén: „Oroszország diadalmas proletariátusának nyomában halad immár Németország munkásosztálya... Olaszország imperialistáinak már csak kevés időre biztosíthat lélegzetet a [háborús] győzelem... Nekünk versenyre kell kelnünk a német proletariátussal, az olasz munkásokkal. Versenyeznünk kell, hogy mi rúgjuk le először a kizsákmányolók béklyóit, mi forrasszuk oda magunkat először az oroszországi proletariátus diktatúrájához."

A kommunista lap azonban csepp volt a magyar sajtó tengerében, a többi újságok egységes kórusba tömörülve utasították el a szovjet példát, dicsőítették az Egyesült Államok elnökét. Ebben az erőre kapó szélsőklerikális és egyéb konzervatív orgánumoktól a szociáldemokrata *Népszavá*ig nem volt nézetkülönbség. „A józan magyar paraszt Wilsonért lelkesedik" – olvashatjuk az egyház lapja, az *Alkotmány* január 12-i számában is...

A szociáldemokrata párt mindenesetre kényesebb helyzetben volt. Vezetői nem űzhettek nyílt szovjetellenes propagandát, de amikor színvallásra kényszerítették őket, kibújt a szög a zsákból. Ez történt a Budapesti Munkástanács 1919. január 3-i ülésén is, amelyről a kommunista párt egy röplapja adott számot. Az ülésen Vágó Béla a kommunista párt nevében javasolta, hogy a Munkástanács járjon el a kormánynál a Szovjet-Oroszországgal, Magyarország természetes szövetségesével való kapcsolat felvétele érdekében. A Munkástanács többségére támaszkodó szociáldemokrata szónokok kereken elutasították az indítványt, sőt fellépésükre a gyűlés egyes résztvevői tettleg is inzultálták a kommunista tagokat. A szociáldemokrata pártvezetők a kormány legerősebb oszlopai voltak, de hallgatólagosan azt a január

elején végrehajtott akciót is támogatták, amely egyenesen Szovjet-Oroszország provokálását célozta: 1919. január 7-én a belügyminiszter utasítására a rendőrség megszállta a budapesti Royal-szállót, és a szovjet Vöröskereszt ott tartózkodó valamennyi tagját, magyar alkalmazottaikkal együtt letartóztatta. A jogcím: a magyarországi orosz hadifoglyok között politikai propagandát folytattak. Ehhez persze joga volt a misszió tagjainak, akiknek nemcsak a diplomatáknál szokásos területenkívüliséget, de különleges megbízásuk folytán a legmesszebbmenő szabad mozgást kellett volna biztosítani, ugyanúgy, ahogyan ezt a szovjet kormány az ottani magyar vöröskeresztes missziónak megtette. A nemzetközi jogot megcsúfoló akciót azzal tetőzte be a demokratikus magyar kormány, hogy a szovjet misszió tagjait letartóztatásuk után nyomban kiszolgáltatta a Budapesten tartózkodó francia katonai misszió kirendelt egységeinek. Azok a szovjet állampolgárokat magyar alkalmazottaikkal együtt elhurcolták.

A kormánysajtó, a polgári lapok, mintha csak valami jelentéktelen incidens történt volna, a hír egyszerű közlésével napirendre tértek a szégyenletes akció felett. A *Vörös Újság*on kívül csupán a kommunistákkal rokonszenvező *Vörös Lobogó* állította pellengérre február 14-i számában az eljárást.

Szó esett erről a kommunisták 1919. január 10-én a pesti Vigadóban lezajlott első nagyszabású tömeggyűlésén, amelyre meghívták a szociáldemokrata párt egyik vezetőjét, Garbai Sándort is, aki azonban nem volt hajlandó nyilatkozni a vöröskeresztes misszió sorsáról. Ugyanő nagy hévvel próbálta meggyőzni hallgatóságát arról, hogy „ha Lenin itt volna", elítélné a kommunisták türelmetlenségét, az azonnali munkáshatalom követelését. „Ő okosabb ember, mint maga" kiáltották sokan feléje – ahogyan ezt gyűlési tudósításában a polgári radikális *Világ* január 11-i száma megörökítette. Azt is hozzátette, hogy amikor Kun Béla említette Lenin nevét, „percekig megakadt a gyűlés. Az emberek felálltak a helyükről, kalapjaikat lengették és úgy éltették Lenint."

Mintha csak Garbai Sándor kritikájára akart volna válaszolni, érkezett meg Magyarországra a szovjet kormánynak Lenin, Sztálin és Szverdlov aláírásával küldött rövid üzenete, amelyet a magyar, az osztrák és a német kommunistáknak címeztek.

Tettekre buzdították elvtársaikat, és arra, hogy döntsék meg a burzsoá tulajdonrendet elszántan védelmező polgári demokráciákat. A *Vörös Újság* január 15-i számában közölt levél az orosz munkásosztály addig szerzett tapasztalataira hivatkozva szólított harcra a burzsoázia szolgálatába szegődött reformista vezetők ellen is.

1919 januárjában a kommunista pártot követő *Ifjú Proletár*ral bővült a proletár forradalmi sajtó. Nem meglepő, hogy a fiatal munkásokat nagyon érdekelte a szovjet fiatalok helyzete. Az ezzel kapcsolatos kérdésekre igyekezett válaszolni az R. J. monogramú szerző, minden bizonnyal a Szovjet-Oroszországból hazatért Rabinovits József alábbi cikkében:

Az ifjúmunkások helyzete Oroszországban a proletárforradalom után / R[ABINOVITS] J[ÓZSEF]

Az orosz szovjetkormány 1918. szeptember hó közepén seregszemlét tartott Oroszország egész területének forradalmi munkássága, a felfegyverzett ipari proletariátus felett.

E sorok írója Moszkvában volt ezidőben és részt vett a fegyveres felvonulásban. Százezernél több férfi és nőmunkás vonult fel fegyveresen s a menetben több ezer ifjúmunkás is részt vett, akik ugyancsak fegyveresen vonultak fel a forradalmi vörös lobogó alatt.

Felejthetetlen látvány volt ez. A cári uralom legelnyomottabb páriái, a kancsuka alatt nyögő proletárok sápadt, véznaarcú gyermekei felszabadultak, jogot, szabadságot élvező emberré lettek. A proletárok uralma tudta egyedül emberré tenni az ifjúmunkásokat, az új munkásnemzedéket.

Lehetett-e szabad, gondolkozásra képes, osztályhelyzetét felismerő, öntudatos proletár az ifjúmunkás ott – abban az Oroszországban, ahol szervezkedni, szocialista lapot olvasni, gyűlést tartani, előadásra eljárni még a felnőtt munkásnak sem volt szabad? Milyen lehetett az ifjúmunkások helyzete abban az Oroszországban, ahol ezrével hurcolták a szibériai ólombányákba azokat a munkásokat, akik szocializmusról mertek beszélni?

Koravén, sápadt arcú gyerekek voltak a tanoncok, akik napi 12–14 órát dolgoztak éhbérért, ütlegekért és 4–5 évi tanoncko-

dásuk alatt a legképtelenebb munkák végzésére voltak kötelezve. Ki gondolhatott arra, hogy ezeket a szerencsétlen páriákat is szervezni kell, foglalkozni kell velük, tanítani kell őket, meg kell védeni érdekeiket?

De jött az októberi forradalom, a proletárok diktatúrája és szabad lett a bérrabszolga, szabad az ifjúmunkás. A munkaideje 8 óra lett, a tanonckodás leghosszabb idejét a legtöbb szakmában 2 évben állapították meg. A tanonc nincs többé cselédmunkára kötelezve, csak szakmunkával foglalkoztatható. Esti tanonciskola nincsen, ellenben minden gyermek 15 (1920-tól 16) éves koráig iskolába járni köteles, azonkívül tanonckodása ideje alatt is végezhet bármilyen tanfolyamot, járhat agitátor iskolába, szocialista egyetemre. A munkásszervezetekbe szabad bejárása van, gyűléseken, értekezleteken, előadásokon részt vehet, oktatása, nevelése, osztályöntudatra ébresztése nem magánügy többé, hanem a proletariátus összességének nagy közügye.

Ilyenformán önálló ifjúmunkás mozgalom nincs is Oroszországban, nem is kell, mert ez belekapcsolódik az egységes munkásmozgalomba. És mint ahogy Oroszországban úgynevezett „nővédelem" sincs, úgy tanoncvédelem sincsen. Munkásvédelem van, de ez azután becsületes és minden munkásra kiterjedő. A tanonc jogai alig eltérőek a felnőtt munkások jogaitól, hasonlóképpen kötelességeik is hasonlóak: megvédeni a munkások és parasztok tanácsainak hatalmát, öntudatosan, lelkesen harcolni a proletariátus minden ellenségével szemben.

*

A küszöbönálló proletárforradalom az ifjúmunkásokra nálunk is nagy feladatot ró. Legelsősorban osztályhelyzetük megismerésének feladatát. Tanulni, olvasni, megismerni Marx tanait, eggyéolvadni a forradalmi, megalkuvást nem ismerő proletariátussal. Le nem térni az osztályharc útjáról egy talpalatnyit sem, harcolni nemcsak a tudás fegyverével, hanem ha kell, igazi fegyverekkel is a tőkés termelési rend megdöntéséért, a termelési eszközök köztulajdonba vételéért, a szocializmusért. Ebben a harcban eggyé kell lenni minden dolgozónak, korra való tekintet nélkül.

Ifjú Proletár, 1919. január 20.

[illegible] osztályellenfelek termékét, az osztálykülönbségek megszüntetésével együtt, [illegible] kell kényszeríteni.

Ez a III. Internacionálé programmjának alapja, mely nem [illegible] kongresszustól, hanem a *nemzetközi forradalmitól* függ, mely megteremti a [illegible] és nemzetközi [illegible] a proletariátus végső győzelmét az elnyomó burzsoázia felett.

Innen az Internacionálénak már nem a demokrácia a célja, hanem a proletariátus nemzetközi uralma, mely kizárja a jogokból a társadalom kizsákmányoló rétegeit, hogy kivegye kezeikből a kizsákmányolás eszközeit: a tőkét.

Alapja: a szociális forradalom, programmja: egységes forradalmi cselekvés a *Kommunista Kiáltvány* szellemében. Ez a tettek és nem a szavak Internacionáléja lesz!

(Vége).

Az ifjumunkások helyzete Oroszországban a proletárforradalom után.

Az orosz szovjetkormány* 1918. szeptember hó közepén seregszemlét tartott Oroszország egész területének forradalmi munkássága, a felfegyverzett ipari proletariátus felett.

E sorok írója Moszkvában volt ezidőben és részt vett a fegyveres felvonulásban. Százezernél több férfi és nőmunkás vonult fel fegyveresen s a menetben több ezer ifjumunkás is részt vett, akik ugyancsak fegyveresen vonultak fel a forradalmi vörös lobogó alatt.

Felejthetetlen látvány volt ez. A cári uralom legelnyomottabb páriái, a kancsuka** alatt nyögő proletárok sápadt, véznaarcu gyermekei felszabadultak, jogot, szabadságot élvező emberré lettek. A proletárok uralma tudta egyedül emberré tenni az ifjumunkásokat, az uj munkásnemzedéket.

Lehetett-e szabad, gondolkozásra képes, osztályhelyzetet felismerő, öntudatos proletár az ifjumunkás ott, — abban az Oroszországban, ahol szervezkedni, szocialista lapot olvasni, gyülést tartani, előadásra eljárni még a felnőtt munkásnak sem volt szabad? Milyen lehetett az ifjumunkások helyzete abban az Oroszországban, ahol ezrével hurcolták a szibériai óriásbányákba azokat a munkásokat, akik szocializmusról merték beszélni?

Korávén, sápadtarcu gyerekek voltak a tanoncok, akik napi 12-14 órát dolgoztak éhbérért, ütlegekért és 4-5 évi tanonckodásuk alatt a legképtelenebb munkák végzésére voltak kötelezve. Ki gondolhatott arra, hogy ezeket a szerencsétlen páriákat is szervezni kell, foglalkozni kell velük, tanítani kell őket, meg kell védeni érdekeiket?

De jött az október forradalom, a proletárok diktatúrája és szabad lett a bérrabszolga, szabad az ifjumunkás. A munkaidejé 8 óra lett, a tanoncokodás leghosszabb idejét a legtöbb szakmában 2 évben állapították meg. A tanonc nincs többé cselédmunkára kötelezve, csak szakmunkával foglalkoztatható. Esti tanonciskola nincsen, ellenben minden gyermek 15 (1920-tól 16) éves korától iskolába járni köteles, azonkivül tanoncokodása ideje alatt is végezhet hánnyilen tanfolyamot, járhat agitátor iskolába, szocialista egyetemre. A munkásszervezetekbe szabad belépése van, gyülésekre, előadásokra, előadásokon részt vehet, oktatása, nevelése, osztályöntudatra ébresztése nem magánügy többé, hanem a proletariátus összességének nagy közügye.

Ilyenformán önálló ifjumunkás mozgalom nincs is Oroszországban, nem is kell, mert gyermekcsoportjaik az egységes munkásmozgalomba, és mint ahogy Oroszországban ugynevezett „nővédelem" sincs, ugy tanoncvédelem sincsen. Munkásvédelem van, de ez azután becsületes és minden munkásra kiterjedő. A tanonc jogai alig eltérők a felnőtt munkások jogaitól, hasonlóképpen kötelességeik is hasonlóak: megvédeni a munkások és parasztok tanácsainak hatalmát, öntudatosan, lelkesen harcolni a proletariátus érdekeiért, a proletariátus minden ellenségével szemben.

*

A küszöbön álló proletárforradalom az ifjumunkásokra nálunk is nagy feladatot ró. Legelsősorban osztálytudatuk megszilárdításának feladatát. Tanulni, olvasni, megismerni Marx tanait, eggyéolvadni a forradalmi, megalkuvást nem ismerő proletariátussal. Le nem térni az osztályharc útjáról egy talpalatnyit sem, harcolni nemcsak a tudás fegyverével, hanem ha kell, igazi fegyverekkel is a tőkés termelési rend megdöntéséért, a termelési eszközök köztulajdonba vételéért, a szocializmusért. Ebben a harcban eggyé kell lenni minden dolgozónak, korra való tekintet nélkül.

R. J.

* Szovjet azt jelenti oroszul, hogy tanács. Oroszországban tudniillik minden államhatalom a munkások-, katonák- és parasztok tanácsainak kezében van.

** Kancsuka cly korbács, melyhe drótszálakat fontak be, hogy rohasni fájjon.

Szerkesztői üzenetek.

Minden kérdésre válaszolunk, mindent, amit csak lehet, elintézünk.

Felhivjuk mindazokat, akik a hétfői tüntetésből kifolyólag munkáltatóik részéről bárminő sérelemben részesültek, azonnal jelentsék be panaszaikat a központi titkárságban (VI., Eötvös-u. 8.)

Réti Irén. Nagyszerű novelláját hálásan köszönjük. Kérünk mielőbb többet hasonlót.

Miskolci Ifjumunkások. Vasárnapi gyülésre küldunk előadót.

Tihanyi Ernő. Versét köszönjük, alkalomadtán közlünk belőlük egyet-mást.

Többeknek. Panaszaik közlése helyszuke miatt a következő számra maradt.

Vidéki csoportjaink vezetőségeit nyomatékosan kérjük, hogy a szervezkedés munkájáról, a csoportok állapotáról sürgősen értesítsenek bennünket. Küldjenek tudósításokat. Az egyes városok és községek ifjumunkásságának tudnia kell, hogy más városokban és községekben milyen helyzetben van a mozgalom.

A szerkesztésért felelős:
A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG.
Kiadja: Az Ifjumunkások Országos Szövetsége

■ Szovjet-Oroszország 1918 januárjában kialakult válságos helyzetét szembesítette az alábbi írás, egy esztendő lepergése után, az 1919 elejéig kialakult kedvezőbb feltételekkel:

„Perediska"

Orosz szó ez, azt jelenti: Fellélegzés. Leninnek a szava, abból az időből, amikor a Szovjet-Oroszország proletárkormánya a *német és osztrák–magyar hivatalos szociáldemokrata pártok* árulása folytán kénytelen volt aláírni a Hoffmann tábornok diktálta békét. Azokkal a kommunistákkal szemben, akik ellenezték a breszti béke aláírását, azt mondotta Lenin:

– Akármilyen gyalázatos is a béke, mégis biztosítja számunkra a lélegzetvétel lehetőségét. Ami most következik, az a fellélegzés korszaka.

A történelem Lenint igazolta. A breszti béke után az oroszországi proletariátus lélegzethez jutott, s a kapitalista társadalmat romboló szükségszerű munkája közben alkalma nyílott lerakni az új termelési rend alapköveit. Időt nyert a forradalmi orosz proletariátus, kissé nyugodtabban várhatta a nemzetközi proletárforradalom szükségszerű bekövetkezését.

Ugyanilyen „perediska" várható most az orosz proletárforradalomban az antant imperialista rablóival való tárgyalásoktól. De nemcsak a fellélegzés, hanem a nyugat-európai proletariátus forradalmi energiáinak újabb kitörése is.

Most, amikor a burzsoázia sajtója vacogó fogakkal hazudja már százezredszer a bolsevizmus csődjének bekövetkeztét, a bolseviki propaganda feladását, csak most fog bekövetkezni igazán a kommunista agitáció fellendülése. Most, amikor a kormányszocialista újságok szeretnék elaltatni a proletariátus emelkedő forradalmi öntudatát, s farizeus ábrázattal „sajnálkoznak" az orosz proletariátus sorsán, csak most következnek be a szocializmus elárulóinak szomorú órái.

Emlékezzünk vissza, minő hatása volt Trockij breszti küzdelmének a német és osztrák–magyar rablóállamok proletariátusára. A német és osztrák–magyar árulószocialisták minden erőlködése sem tudta lefojtani a proletariátus forradalmi kitöréseit. Emlékezzünk a budapesti januári tömegsztrájkra, melyet

a hivatalos szociáldemokrata párt minden aknamunkája ellenére is megvívott a budapesti munkásság.

Emlékezzünk az ausztriai, a német proletariátus sztrájkjaira, melyeket csak úgy tudtak elnyomni, hogy katonai fegyházakká változtatták a két ország mögöttes országrészeit a proletariátus számára.

A párizsi béketárgyalások, ahol imperialista rablók a zsákmány felosztásán tanakodnak, Bresztlitovszkká alakulnak majd át, ahonnan, mint annak idején Trocki, súlyos ökölcsapásokat mérnek majd a nemzetközi proletárforradalom oroszországi vezérei minden ország imperialistái és kormányszocialistái fejére. A forradalomnak új szakasza indul ki ezekből a tárgyalásokból.

Maga a tárgyalás megkezdése veresége az imperialista Wilsonnak. Mert nem a jóindulat viszi rá Wilsont a szovjetköztársasággal való tárgyalásra, mint azt a wilsonimádattól csöpögő s a forradalmi marxizmustól mérföldekre eltávolodott Népszava írja, hanem az önvédelem kényszerűsége.

Wilson úrnak nem sikerül megteremteni Oroszországban az osztályközi békét és együttműködést, amint azt saját lelkiismeretének megnyugtatására és a proletariátus elaltatása végett szeretné a Népszava. Az oroszországi proletariátus, de az ellenforradalmi burzsoázia is, sokkal öntudatosabb annál, mintsem elárulná saját osztályérdekeit. Burzsoádiktatúra, vagy proletárdiktatúra: e között lehet csupán választani, s hiába remélik a magyarországi kormányszocialisták, hogy a kommunisták oda fognak süllyedni, ahová ők, hogy szocialista lepelbe fogják öltöztetni a vagyonos osztály diktatúráját.

A nemzetközi forradalom halad. Németországban nyíltan le kell vetni álarcát a scheidemannisták pártjának, oda kell állania az ellenforradalmi katonák mögé, kikkel a magántulajdont és a kizsákmányolást védelmezik. Olaszországban fegyveres összeütközések vannak a nem pacifista, de a forradalmi proletariátus és az imperialista burzsoácsőcselék között. Írországban forradalom, Angliában 800 000 munkás áll sztrájk előtt, a katonatanácsok alakulnak. Az egymásnak amnesztiát osztogatni akaró kormányszocialisták Internacionáléjával szemben, a Gompersek, a Hendersonok, a Renaudelek, a Rennerek és Garamik nemzetközi szövetségével szemben a forradalom tüzében edződik a III. Internacionálé.

Ez a forradalmi proletár internacionálé biztosítja az állandó lélegzetet a Szovjet-Oroszországnak. A proletariátus győzni fog, keresztülgázol a burzsoá osztályon, kormányszocialista támaszaikon, a wilsoni imperializmuson s ennek minden támogatóján.

Új harcok előtt áll a nemzetközi proletariátus, s ezek az új harcok új lélegzetvételt jelentenek az első proletárország: a Szovjet-Oroszország számára.

Vörös Újság, 1919. január 28.

■ „Ha Lenin Pesten lenne" – a *Világ* január 1-i számában jelent meg e címen eszmefuttatás, amely szerint a szovjet állam vezetője elítélné a nyombani szocialista forradalmat követelő magyar kommunisták türelmetlenségét. Magyar Lajos ugyan, aki a cikket írta, nem sokkal utóbb maga is életreszólóan a kommunisták soraihoz csatlakozott, de az általa kifejtett nézet minduntalan visszatért a szociáldemokrata sajtóban, gyűléseken. Lenin persze nem jöhetett Pestre, hogy saját véleményét elmondja, de néhány dokumentum, amelynek aláírói között ő is ott volt, elég világosan jelezte, hogy egyetért a magyar kommunistákkal. Így például az a fentebb idézett üdvözlő és harcra ösztönző levél, amelyet a német és az osztrák kommunisták mellett a magyaroknak is megküldtek. Vagy az 1919. január 15-én kelt meghívó a szervezés alatt álló Kommunista Internacionálé alapító kongresszusára, szövegét a *Vörös Újság* január 30-án közölte, az öt aláíró között Leniné mellett a magyar Kun Béla neve is ott állt.

Ezek a tények nem akadályozták meg a magyar szociáldemokráciának a hatalomban részt vevő vezetőit, hogy továbbra is különbséget tegyenek a szovjet és a magyar kommunista párt között. Alapos okuk volt rá, különösen, amikor mind erőszakosabb eszközöket vetettek be a kommunisták ellen. Azt erősítgették, hogy a munkások körében páratlan tekintélynek örvendő Lenint mély nézetkülönbségek választják el Kun Bélától. A kommunisták elleni hadjáratuk egyik döntő csapásának szánták azok kizáratását a Munkástanácsból, amelynek január 28-i ülésén Weltner Jakab terjesztette elő az indítványt. Arról igyekeztek meggyőzni a Munkástanács szociáldemokrata többségét, hogy a magyar kommunisták Lenin elrugaszkodott tanítványai. Erre a kísérletre reagált az alábbi cikk:

„A magyar párt megállotta helyét a háború előtt és a háború alatt is és biztosak vagyunk abban, hogy Leninnek nem az a véleménye rólunk, mint Kun Bélának." (Garbai Sándornak a Munkástanács január 28-i ülésén tartott beszédéből a Népszava január 29-i száma szerint.)

„Jobb ügyért, nagyobb történelmi eszméért nem folyt nemes és drága vér, mint amilyenért most ömlik a lengyel és galíciai harcmezőkön." (Népszava, 1914. aug. 31.)

Ez volt az álláspontja a magyarországi szociáldemokrata pártnak az imperialista világháború kitörésekor. Elismerjük, nem az egész pártnak, de a párt amaz árnyalatának, melynek Garbai volt egyik vezére akkoriban is. Az akkori kisebbség tűrte ezt az álláspontot.

Ez a háború támogatása volt. De támogatása volt a háborúnak minden olyan állásfoglalás egy munkáspárt részéről, mely nem egyenesen a saját uralkodó osztály vereségének előidézését szolgálta. Ezt Lenin hirdette elsőnek, utána Liebknecht, szemben a szociálpacifizmussal.

Arról, hogy miként állta tehát meg a helyét a magyarországi szociáldemokrata párt, íme itt a Lenin ítélete: „... ez egy eszmeszegény kibékítése a szociálsovinizmus alapgondolatának, elismerése a haza védelmének a jelen háborúban... A munkásosztály nem valósíthatja meg világforradalmi céljait, ha nem folytat kíméletlen háborút ezzel a renegátsággal, jellemtelenséggel, szolgai opportunizmussal és a marxizmus elméletének megbocsáthatatlan elárulásával szemben." (G. Zinovjev és N. Lenin: Szocializmus és a háború, Genève, 1915., az orosz nyelvű kiadás 13., 14. o.)

Ez az ítélet arról, hogyan állta meg helyét a háborúban a magyarországi szociáldemokrata párt. Ki kell jelentenünk, hogy csatlakozunk Lenin véleményéhez.

„Mi nem akarunk diktatúrát, hanem a demokrácia útján akarjuk elérni a célunkat." (Garbai Sándor beszéde ugyancsak a Népszava január 29-i száma szerint.)

A szociáldemokrata párt tehát nem akarja a proletariátus diktatúráját, ragaszkodik a demokratikus egyenlőséghez.

Az egyenlőség hazugság mindaddig, míg vagyon- és osztálykülönbségek vannak, amíg kizsákmányolás létezik.

Íme erről Lenin véleménye:

„...»demokrácia«, amelyről beszél Kautsky, csak más kifejezése annak a bizonyos »szabad népállamnak«, mely tiszta-képtelenség... A kizsákmányoló nem lehet egyenlő a kizsákmányolttal. Ez természetes dolog, bármennyire nem is tetszik Kautskynak, mégis a leglényegesebb tartalmát alkotja a szocializmusnak. A diktatúrára vonatkozóan Marx és Engels megállapítják, hogy azért szükséges:

Mert meg kell törni a burzsoázia ellenállását, hogy félelemmel töltsék el a reakciósokat vele. Hogy a felfegyverzett nép tekintélyét fenntartsák a burzsoáziával szemben. Hogy a proletariátus erőszakosan leverhesse ellenségeit." (Lenin, Proletárforradalom és a renegát Kautsky, Moszkva–Petrográd, 1918. 37. o.)

És Garbai Sándor és a szociáldemokrata párt is a demokráciát akarja. Nem beszél arról, hogy ez a demokrácia: burzsoá-demokrácia.

Íme Lenin mit ír az előbb idézett könyvében az ilyen nyilatkozatokról:

„Oh tudományosság, oh tudományos lakájság a burzsoázia előtt. Oh civilizált szokás: hasra vágódni a kapitalisták előtt és nyalni a csizmájuk talpát." (Ugyanott 29. o.)

Ez a véleménye Leninnek az olyan pártokról, amelyek azt hirdetik, hogy „mi nem akarunk diktatúrát, hanem a demokrácia útján akarjuk elérni célunkat". Szóról szóra ez a mi véleményünk is.

Végül pedig, hogy mi lehet a véleménye Leninnek arról a szociáldemokrata pártról, melynek tagjai benn ülnek abban a kormányban, mely kiszolgáltatta az oroszországi proletárállam képviselőit a francia imperialistáknak, azt el lehet képzelni. Le fogjuk közölni a véleményét, ha addig nem szolgáltatnak ki minket is nekik. Biztosan az lesz a véleménye, mint a mienk. *Vörös Újság*, 1919. február 1.

■ A szociáldemokratáknak, ha nem is mindenütt, de a Budapesti Munkástanácsban sikerült az egyik csatát megnyerniük: meg tudták szavaztatni a kommunisták kizárását, azt azonban nem, hogy továbbra is a lenini úton haladjanak. A kommunisták ennek jegyében törekedtek közkinccsé tenni Lenin legfonto-

sabb, leginkább aktuális írásait is. Már röviddel a párt 1918. november 24-i megalakulása után, 1918 végén adták közre Lenin két beszédét „A harc útja" címen, Kun Bélának írt és általa is értékelt életrajzi bevezetésével (amelyek először, röviddel előbb, Moszkvában jelentek meg). A *Kommunista Könyvtár* címen indított sorozat keretében adták ki 1919 februárjában Lenin *Állam és forradalom* című munkáját is Rudas László fordításában és bevezetésével. Ez utóbbi többek között így vont párhuzamot az 1917-es orosz és az 1918-as magyar polgári demokratikus forradalom győzelmét követő hónapok osztályharca között:

„A magyar forradalom, éppúgy mint 1917-ben az orosz, koalícióba tömörítette a polgári pártokat és a hivatalos szociáldemokráciát. Miként a film, mely elhasznált állapotban, szemrontóan jut el a külvárosok mozijaiba a proletár szeméhez, kinek nincs pénze ahhoz, hogy az előkelő mozik drága belépődíjait megfizetve a képet még tisztán láthassa meg: úgy pereg le a magyar forradalom rossz filmje, amely karikatúrává fajult, míg Oroszországból idekerült. Ugyanazok a helyzetek ugyanazokkal a forradalomellenes megoldásokkal, mint annak idején Oroszországban, ugyanazok a szabotázsok, a proletariátust kiéheztető kísérletek a burzsoázia és a burzsoá bürokrácia részéről, de ugyanaz az opportunizmus, ferdítés és rágalmazás is a magyar mensevikek részéről a kommunisták és a magyar proletariátus forradalmi mozgalma ellen, mint Oroszországban, de ezerszer parlagibb felszínen, mint ott. Valóra válik Marx mondása, hogy a történelemben kétszer ismétlődik meg egy esemény, egyszer mint tragédia, de másodszor mint bohózat."

Vajon milyen példányszámban jelent meg és fogyott el Lenin műve, az *Állam és forradalom* első magyarországi fordítása – erről nem maradtak pontos adatok. De tudjuk, hogy az önmagát minden pártpolitikától, tehát a kommunistákétól is élesen elhatároló Kassák Lajos művészeti folyóiratának, a *Ma*nak 1918–1919 fordulóján indított „világnézeti különszámai" közül azt a kiadványt, melynek címlapját Bortnyik Sándornak Leninről készített művészi linómetszete díszítette, és amely az *Állam és forradalom*ból csupán szemelvényeket közölt, Kassák *Egy ember élete* című önéletrajzi emlékezése szerint 5000 példányban rövid idő alatt szétkapkodták az olvasók.

A szovjet állam vezetőjét nálunk is övező nagy tisztelet késztette a szociáldemokrata párt jobboldali politikusait, hogy az 1919. február 11-én megnyitott rendkívüli pártkongresszusukon újból magukat próbálják feltüntetni Lenin igazi tanítványainak, megbélyegezve a kommunistákat, noha a lenini gondolatot Magyarországon ezek propagálták. A pártvezetőség referátumát előadó Weltner Jakab például a *Népszava* következő napi tudósítása szerint ezeket mondotta: „Proletárok azok, akik Oroszországban a szovjetet megalkották és közelebb állnak hozzánk, mint a világ akármelyik burzsoáziája... Ellenben magának a mozgalomnak végső céljának csak rokonszenvvel való nézése még nem azt jelenti, hogy azokat az embereket és azokat az eszközöket, amelyek Magyarországon a kommunizmust akarják létrehozni, rokonszenvvel nézzük és ezekkel az emberekkel se vegyük fel a küzdelmet." E küzdelem jegyében indítványozta mindjárt Weltner Jakab, hogy a Munkástanácsból már korábban kizárt kommunistákat zárják ki a szakszervezetekből is.

Ám 1919 februárjában már a leggondosabb előkészítéssel sem sikerült olyan összetételű szociáldemokrata kongresszust létrehozni, amely ezt a proletárforradalom ellen irányuló javaslatot szó nélkül vette volna tudomásul. A *Népszava* február 12-i száma híven közölte Nagy Sándornak, a vasutasok küldöttjének a kommunista „rendbontókat" elítélő, de a kizárásukat ellenző szavait is: „Kérdés, amikor erről döntünk... nem fogja-e megkérdezni a jövő generáció, hogy mit is hoztatok ti határozatba?... Amikor erről a kérdésről beszélünk, ugyancsak az egység nevében nem szabad szélsőségbe esnünk. Vannak szocialista elvtársaink, akik Oroszországból jöttek haza, akik nem krakélereskedni akarnak a kommunista eszmékkel, ezek az elvtársak fájó szívvel látják azt, hogy a viszonyok, amelyek Oroszországban olyanok voltak, hogy ők győzedelmeskedtek, Magyarországon még nem értek meg. Tehát nem lehet ezeket az elvtársakat olyanoknak deklarálni, hogy ezeket kizárjuk..."

Mit jelentettek a gyakorlatban a szociáldemokrata vezetőknek a proletárhatalom iránti rokonszenvüket ismételgető jelszavai –, ezt leplezte le beszédes dokumentum közlésével a *Vörös Újság*. Szigorúan bizalmas hivatali iratokról volt szó, de a kommunistáknak a hatalom elszigetelési kísérletei ellenére már a legtöbb

MA

FOLYÓIRAT VILÁGSZEMLÉLETI NEGYEDIK KÜLÖNSZÁMA
SZERKESZTIK KASSÁK LAJOS ÉS UITZ BÉLA BUDAPESTEN

LENIN

ÁLLAM ÉS FORRADALOM

Irta: N. LENIN

A parlamentarizmus megszüntetése

hivatalon belül ott ültek a szimpatizánsai, akik megszerezték a közvélemény előtt eltitkolt egyezségek okmányainak másolatát. Íme a polgári szociáldemokrata koalíciós kormány „szovjetbarát" politikájának igazi arculatát feltáró dokumentumok:

Fegyverek a proletárforradalom ellen

„Az oroszországi kommunisták közelebb állanak hozzánk, mint a világ burzsoáziája" – mondotta jezsuita szemforgatással Weltner Jakab a szociáldemokrata párt tegnapi kongresszusán, de ugyanakkor Garami Ernő szociáldemokrata kereskedelemügyi miniszter fegyvereket szállíttat az orosz proletariátus szovjet hatalma ellen harcoló lengyel ellenforradalmi bandának.

Nem bántunk, nem vádolunk senkit, e tekintetben sem követjük a magyarországi szociáldemokrata párt vezéreit. Hivatalos okmányokat terjesztünk elő most is, amelyeknek még az elbírálásába sem bocsátkozunk, mert a magyar nyelv túlságosan szegény e páratlan hitványság és aljas elvtelenség jellemzésére és megbélyegzésére.

Íme az okiratok:

„Miniszteri fegyverszüneti bizottság.
Szám: 159/919.
ÁLLAMVASUTAK IGAZGATÓSÁGÁNAK
Budapest, 1919. I/22. Budapesten.

Vernier francia százados értesítése alapján a magyar kormány minden vaggon német fegyverzetért, amely az országból a lengyeleknek kimegy, nyolc vaggon szenet kap. Lengyelországba kimenő német fegyverzetet tartalmazó vaggonok ily értelemben francia szövegű feliratokkal fognak elláttatni.
Kérjük az értesítés szíves tudomásul vételét.

Szully s. k."

A miniszteri fegyverszüneti bizottságnak ezt az átiratát nyomon követte az államvasutak igazgatóságának

Ig. 25.040. II. 3. számú sürgős utasítása:

„A miniszteri fegyverszüneti bizottság közlése szerint a magyar kormány minden kocsirakomány német fegyverzetért, mely az országból a lengyeleknek kimegy, nyolc (8) kocsirakomány szenet kap. Lengyelországba kimenő német fegyverzetet tartalmazó kocsik ily értelemben francia szövegű feliratokkal fognak elláttatni. – Intézkedjék a szóban levő szállítmányok akadálytalan továbbítása iránt.
A Kereskedelmi szakosztály főnöke:
(olvashatatlan aláírás.)"

Hogy a magyar demokrata népkormány szociáldemokrata minisztereinek mennyire szívén fekszik a forradalmi orosz proletariátus sorsa, ez a két rendelet bizonyítja a legjobban. Ugyanaz a kormány, mely a budapesti orosz hadifogoly bizottságot az antant fenevadjai kezére játszotta, most fölfegyverzi a lengyel ellenforradalmárokat, hogy mennél sikeresebben küzdhessenek a világ minden proletárjainak felszabadulásáért harcoló orosz proletártestvéreink ellen.

Éljenek az ellenforradalommal cimborázó szociáldemokrata miniszterek!
Vörös Újság, 1919. február 11.

■ Először 1917-ben, az orosz forradalom győzelme évében tette meg számos magyar író cikke, verse címéül, vagy vezérmotívumává választotta az „Ex oriente lux" jeligét. 1919 február–márciusában a keletről kiinduló fény már Magyarország egét is bevilágította – ezt illusztrálja tucatnyi különböző szerzőnek a korabeli sajtóban rögzített írói, költői, publicisztikai megnyilatkozása.

Idézzük első helyen egy elfeledett alkalmi költő kis példányszámú helyi lapban megjelent, a kor hangulatát jól tükröző versét:

Meg ne állj proletár / SIMONKA GYÖRGY

Selyemvitorlás boldog büszke gálya:
aranyhajó úszott a tengeren.
S a jámbor, árva, rongyos partlakók
bágyadt szemekkel nézték a hajót,
s a vértől szennyes barna tengeren
csak sóhajuk szakadt, repült utána.

S a partok alján, vidám-kék öbölben
ezernyi ékes gálya mulatott.
Ölébe' kéj födélzetén öröm forrt...
de fönn az égen égett az örök folt,
égett a hold és igért új napot, –
s könnytől dagadt az ár a mély öbölben.

És partra szálltak fénnyel és arannyal
királyok, bárók, részeg martalócok.
Én láttam őket Róma kövein,
Párisban, Pesten folytak könnyeim,
mert nem találtam vesztésükre módot.
S ők megsebeztek karddal és arannyal.

Kard és arany volt hintójukba fogva,
vörös bakó ült fönn a bakon.
Népek ledöntött, megvert, árva teste
Új Nérók útján feküdt feketedve, –
én is feküdtem, némán és vakon,
mert a halál volt hintójukba fogva.

De fölsikoltott egyszer a világ,
haragra szépült megvert arculatja.
Zúgva megindult a föld és a tenger,
keleten fölkelt sírjából az ember,
kezében szíve, szívében haragja,
haragjában a nyomorult világ.

S megindultak a vérbegázolt szívek,
s a fegyverekből kipusztult az átok.
Fölkent fejét a kardnak és aranynak
letaglózták bús proletár-hatalmak,
virágtalan és dicstelen titánok...
s járnak a földön szabad-hitű szívek.

...Jön a hű, jön a szent, jön az új forradalom,
Marx és Lenin jön túl a rőt határon.
Püspökök, bárók, hízott gazdagok,
rablóvezérek, vérverő gazok
futnak a Múltba vérvörös határon...
Mert a hű, mert a szent, mert az új forradalom

megszületett! – és Ember lesz belőle!
Meg ne állj, proletár! – Előre! előre! ...

Proletár (Csepel), 1919. február 15.

■ A magyar demokratikus kormány tagjainak nem volt szükségük különösebb politikai éleslátásra ahhoz, hogy felismerjék: a győztes antanthatalmak Achilles-sarka lett a Szovjetunió elleni intervenciójuk kudarca. Ezért a magyar államvezetőket már imperialista partnereik jóindulatának elnyerése miatt is, a „magyarországi bolsevizmussal való leszámolás" szándéka hajtotta. Ennek a programnak a jegyében folytatták le 1918 decemberétől terrorakcióikat a Kommunisták Magyarországi Pártja Visegrádi utcai központja ellen, tartóztatták le a kezük ügyébe került kommunistákat, tagadták meg tőlük a lapindításhoz szükséges papír biztosítását, dúlták fel a *Vörös Újság* szerkesztőségét, kobozták el a párt elméleti lapját, az *Internationalét*, zárták ki bírálóikat a Munkástanácsból, a szakszervezetekből.

Mindez haszontalannak bizonyult, a párt tovább erősödött. A kormány ezért a korábbiaknál is erélyesebb akcióra készült – és ehhez rövidesen, máig kideríthetetlen körülmények között, minden bizonnyal ellenforradalmi kezdeményezésre, megszületett az ürügy: a *Népszava* szerkesztőségének tőszomszédságában, a Népszínház utca legelején, 1919. február 20-án az ott tüntető tömegek körében lövöldözés keletkezett, amelynek több rendőr

és polgári áldozata lett. A rendőrség a vizsgálat bevárása nélkül a kormány hozzájárulását elnyerve nyomban cselekedett, és Kun Bélával az élükön valamennyi elérhető kommunistát őrizetbe vette, Kun Bélát pedig puskatussal agyba-főbe verte – amint ezt a legelterjedtebb bulvárlap, az *Az Est* véletlenül jelen volt tudósítójának beszámolójából másnap az egész ország megtudhatta.

Egyetlen napig úgy látszott, hogy Dietz Károly budapesti rendőrfőkapitány szavaival élve: „a fejet levágták, a test elhal".

Az egész magyar sajtó a kommunistákat okolta a szociáldemokratákká vedlett „rendőrelvtársak" haláláért. A rágalmat az illegalitásba kergetett párt sebtiben kiadott röplapja nem tudta eloszlatni az első zűrzavarban. Másnap hatalmas tömeg részvéte mellett temették a rendőröket, mint a „forradalom", a szociáldemokrata párt harc közben elesett mártírjait.

Újabb huszonnégy óra leforgása után azonban város- és országszerte tették fel a kérdést: milyen bizonyítékai voltak a vezetőségnek a kommunisták ellen. Mivel ilyenek nem voltak, az ország rokonszenve és részvéte egyszeriben a kegyetlenül megkínzott Kun Béla felé fordult. ···

Az első órák diadalittassága gyorsan szertefoszlott. A kormányt nemcsak az általa képviselt osztályok, a tulajdon rendjének féltése vezette bumeránggá változott kísérlete végrehajtásánál. Nem kevésbé ösztönözte őt az a reménység, hogy a küszöbön álló párizsi békekonferencián a győztes antanthatalmak addigi magatartásukat módosítva elnézőbbek lesznek egy a szovjetellenességét nyílt diktatórikus intézkedésekkel is bizonyító magyar kormány iránt.

A *Miskolci Napló* 1919. február 27-i száma ezzel a jelentőségteljes címmel látta el a dolog lényegét feltáró kommentárját: „A békekonferencia Magyarországban látja a bolsevizmus feltartóztatóját", és egy svájci hírügynökséget idézve jegyezte meg a vidéki újság: az erélyes leszámolás a magyar bolsevistákkal kedvezően befolyásolta a békekonferenciát, amelyen most már úgy látják, hogy „Magyarország erősnek fog bizonyulni a keletről nyugatra igyekvő bolsevizmus feltartóztatására. Sok jel mutat ennek folytán arra, hogy Magyarországot előbb hívják meg a békekonferenciára, mint ahogy azt gondolták."

Mindez naiv spekulációnak, újságírói fecsegésnek bizonyult,

de valóságnak az, hogy a mindenfelől ostromolt fiatal szovjethatalom éppen ez idő tájt fordította meg a hadiszerencsét, és sikeresen kezdett előrenyomulni az antant támogatással ellenforradalmi kezekre jutott, Magyarországgal szomszédos Ukrajnában is. A kormány csődjét tetézte, hogy, amint ezt utóbb az ellenforradalmi bíróságok által rendezett tárgyalásokon a Károlyi-rezsim vezető emberei vallották, a szovjet kormány szikratáviratban figyelmeztette a magyar kormányt: a közönséges bűnözőkként börtönbe vetett, megkínzott kommunisták számára a politikai foglyoknak kijáró bánásmódot kell biztosítani ügyük tisztázásáig is. Ellenkező esetben a szovjet kormány hasonló módon jár el a magyar úri osztályok olyan tagjaival, akik hadifoglyokként kerültek szovjet földre.

A magyar demokratikus kormánynak inába szállt a bátorsága. A gyűjtőfogházba hurcolt kommunisták egy részét szabadon bocsátották, a fogva tartottaknak, köztük Kun Bélának emberi bánásmódot biztosítottak.

A Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulásának hírére írta ekkoriban Komját Aladár alábbi versét:

Orosz testvérek elé / KOMJÁT ALADÁR

Felétek kiáltunk!
Kik jöttök téren s véren át
Megtartózhatlan,
S váltig tetőbbre: mint a hógulya!
A voltakról lepállott a hazugság!
S itt még bitangok fognák az időt!
Itt még halálba fojtanának: barátok s nem-barátok!
De mi nevetünk!
De minden hiába!
Mert mi vagyunk
(Paráznák! Rablók! Gyilkosok!)
Az örök rendtevők.
És mi vagyunk
(Százszor és ezerszer!)
A minden-erkölcs s a minden-erő!

Testvérek!
Öklös kezetektől
Hozzánkig dúl a többítő delej.
Bennünk árad: az Elpusztíthatatlan.

Internationale, 1919. február 22.

■ A magyar valóság tudományos eszközökkel való feltárásának jegyében működött két évtizeden át a Társadalomtudományi Társaság és az ennek fórumává lett 1900-tól kiadott *Huszadik Század* című folyóirat. A Jászi Oszkár elnöklete alatt tevékenykedő társaság és az ő főszerkesztésében megjelenő *Huszadik Század* táborának derékhadát a radikális polgárság alkotta, amely a szociológia, e fiatal tudomány eredményeivel felvértezetten vette vizsgálat alá a felszínen oly kiegyensúlyozottnak látszó, valójában a gazdasági fejlődést súlyosan hátráltató feudális maradványokkal terhelt, a politikai, kulturális, nemzetiségi elnyomás folytán a forradalmi válság felé tartó „békebeli" magyar társadalmat, és ezzel nem kis mértékben siettette a demokratikus forradalmat, melynek 1918. október 31-i győzelme után a társaság számos tagja került országos fontosságú funkciókba. Jászi Oszkár és Szende Pál miniszteri székekbe, Rácz Gyula, Madzsar József, Diner Dénes József és mások államtitkári, vagy hasonló fontos tisztségekbe. A polgári demokratikus forradalom győzelme lehetőséget adott, hogy reformelképzeléseiket most már nem hatáskör nélküli, üldözött ellenzékiekként, hanem hatékonyan próbálják valóra váltani. S a szemük előtt zajló forradalmi átalakulás szemléltető példák tömegét, szinte kísérleti anyagot kínált társadalomtudományi vizsgálódásaiknak a korábbinál értékesebb eredményeket ígérő folytatásához.

Mindennek ellenkezője történt. A gondosan kidolgozott reformelméletek gyakorlati alkalmazása nem sikerült, de a nemrég pezsgő életű, szenvedélyes és színvonalas vitáktól oly hangos Társadalomtudományi Társaság is elnéptelenedett. A *Huszadik Század* cikkei elszürkültek. Ez a burzsoá szociológia legfrissebb eredményeire mindig oly érzékenyen reagáló folyóirat mintha észre sem vette volna, hogy egy szomszédos világhatalomban az egész régi társadalmi rendszer ízzé-porrá omlott, és helyette valami addig ismeretlen típusú társadalom született, amely már

INTERNATIONALE

TUDOMÁNYOS ÉS IRODALMI FOLYÓIRAT

I. ÉVF. SZERKESZTIK: HEVESI GYULA ÉS KOMJÁT ALADÁR 3-4. SZÁM.

TARTALOM: Hevesi Gyula: A Kommunista Internationale I. A tudomány szempontjai. II. A kommunista politika tárgyi alapjai. III. Pártszakadás és proletáregység. A szociáldemokrata pártpolitika az orosz forradalomtól máig. A kommunista pártprogramm a proletáriátus egységbe foglalója. **Komját Aladár:** Orosz testvérek elé. **Hevesi Gyula:** A termelés azonnali kommunizálásának műszaki lehetősége, gazdasági és jogi kiviteli feltételei. **Sinkó Ervin:** Rajtunk a sor! **Sinkó Ervin:** Tömegkultura és kommunizmus. **N. Lenin:** „A proletáriátus diktatúrája" (Bírálat Kautsky könyvéről.) **Sinkó Ervin:** Burzsoázia és kommunizmus.

A KOMMUNISTA „INTERNATIONALE"

Az „Internationale" mai számától kezdve, mint a kommunisták magyarországi pártjának tudományos organuma jelenik meg. Meg kell magyaráznunk, hogy miért csatlakoztunk formálisan is a kommunista párthoz, s hogy miért csatlakozhattunk ide anélkül, hogy bármit is feladtunk volna ezzel eredeti tudományos függetlenségünkből.

I.

A TUDOMÁNY SZEMPONTJAI

A tudománynak nincs pártállása és nem lehetnek pártszempontjai. Tárgyi igazságok megállapítására törekszik, amelyek függetlenek attól, hogy mi róluk egyeseknek, vagy egész pártoknak a véleménye s hogy mennyire használhatók fel egyes pártok programmjainak igazolására, vagy megdöntésére. Egyes pártok felhasználhatják ugyan a tudományt a maguk céljaira, de maga a tudomány sohasem állhat pártok szolgálatába, mert abban a pillanatban, mihelyt letér a független igazságkeresés útjáról, nem is juthat el ilyen tárgyi igazságokhoz s ezzel meg is szünt már tudomány lenni.

A szoros értelemben vett természettudományoknál ilyen szempontok egyáltalában nem is merülhetnek fel. Itt ugyanis meg vannak azok a tárgyilagos módszerek, a matematika abszolut logikája, a fizikai, chemiai stb. mértékegységek és *mérőeszközök*, amelyekkel minden állítás valóságát – „tudományos" voltát – teljes tárgyilagossággal ellenőrizni, a szó szoros értelmében (bizonyos megközelitési határig) lemerni lehet. Pártszempontok érvényesítéséről itt szó sem lehet, mert a mérőeszköz – amelynek semmiféle pártállása nincs – azonnal kimutat minden hamisságot ott, ahol ilyen hamisságot célzatosan érvényesiteni akarnának.

Sokkal nehezebb azonban a helyzet a társadalom életét vizsgáló tudományoknál, amelyeknek nemcsak az a feladatuk, hogy jelenségeket leirjanak és megállapitsanak, hanem az is, hogy segitségére legyenek az emberiségnek a társadalmi fejlődés útján s ezt a fejlődést könnyebbé és biztosabbá tegyék. Az idevágó állításokat és elméleteket nem lehet olyan könnyen az igazság mérlegére helyezni, mint a chemia, vagy a fizika állitásait. A társadalmi vizsgálatok eredményeinek is *mérhetőknek* kell lenniök, mert különben nincs meg az az ellenőrzési lehetőség, ami a tudomány elemi meghatározó feltétele. Tudnunk kell azt, hogy *mihez és mivel* mérjük ezeknek az értéket. Itt is tehát méresi alapot kell mindenekelőtt teremtenunk, de éppen ennek a mérési alapnak a meghatarozásában, a társadalmi igazság mérlegének megszerkesztésében a legnehezebben érvényesülhetnek egyéni szempontok, egyéni-, part-, és osztályérdekek, amelyek a szorosabb értelemben vett természettudományokból ki vannak zárva.

újszerűségénél fogva is bőven megérdemelné az elméleteken rágódó szociológusok érdeklődését.

A furcsa magatartást tette szóvá, bírálta meg élesen a tudományos elfogulatlanság szellemében az önmagát minden pártszemponttól elhatároló szerző alábbi cikke, amelyre a Társadalomtudományi Társaság elnöke a *Huszadik Század* főszerkesztője válaszolt. A két terjedelmes vitairatból e helyen csak a témánk szempontjából legfontosabb passzusokat hozzuk:

Szociológia és politika

(Részlet Iván András cikkéből)

A szellemi munkából élő osztály, az intellektuellek, akiknek egységes irányítása voltaképpen a társadalomtudománynak egyik eminens feladata lenne, nem találja a helyét, zavaros összevisszaságot mutat. Az intellektuellek – köztük a Társadalomtudományi Társaságnak szereplő tagjai is – megdöbbentő kapkodásnak, „adatok", „jelenségek" könnyelmű felhasználásának adják napról napra bizonyítékait a napi sajtóban, folyóiratokban, előadásaikban. Míg egyrészt tüntetőleg kacérkodnak a tömegek legszélsőbb szociális vágyaival, másrészt valósággal szítják úgyis erős gyűlöletüket az értelmiségi osztály ellen az eseményeknek nemegyszer tendenciózus beállításával. Kacérkodnak a tömeg szociális vágyaival, amíg a saját felszabadulásukról van szó, de megtagadják azokat, vagy legalábbis ingadozóak velük szemben, ha az új erők uralomra jutását kellene elősegíteniök. Így pl.: Az oroszországi „adat"-okkal, „jelenség"-ekkel folyton operálnak, belőlük következtetéseket vonnak le – hol jobbra, hol balra, de többnyire jobbra –, amikor minden felelősséggel bíró, szellemileg és erkölcsileg fegyelmezett kutató kétségbeesve kell hogy az „adatok", „jelenségek" hitelességének hiányát állapítsa meg napról napra. Képesek tollukra, ajkukra venni a pártsajtónak ezt az útszéli frázisát, hogy „máról holnapra" nem lehet új társadalmat berendezni. S ezt a bölcsességet vetik ellenök Leninnek és társainak – pedig az orosz bolsevikiek nálunk is megjelent műveikben a gyengébbek kedvéért újra és újra hangsúlyozzák, hogy a társadalmasítás technikai keresztülvitele legalábbis egész emberöltőt igényel. Ezek az intellektuelek kellő-

képp értékelhetnék tehát a pártsajtónak azt a másik útszéli frázisát, hogy a szociáldemokrácia és a bolsevizmus között a „tempóban" van a különbség. És így tovább. Nem lehet feladatom, hogy e cikk keretében hosszú bűnlajstromát olvassam a fejükre e könnyelmű, vagy éppen cinikus intellektueleknek. De a szellemi és erkölcsi zűrzavarban igenis feladatommá kell tennem – ha nálamnál hivatottabbak erre nem vállalkoztak –, hangot adni annak, hogy a szociológiára hivatás vár.

A társadalomtudomány, amely a politikát alkalmazott tudománnyá akarja tenni, nem maradhat passzív, amikor maga az emberi társadalom véres, halálos vajúdásban vonaglik. Meg kell találni a módját annak, hogy – joggal vagy nem joggal – ambicionált hatásköréből és felelősségvállalásából legalább a könnyebb és őt kétségtelenebbül megillető fentebb körvonalazott résznek feleljen meg – a társadalmi jelenségek, adatok pontos, hű feljegyzésének, rendezésének, elméleti ellenőrzésének.

A Társadalomtudományi Társaságnak, mint a szociológia hivatott képviselőjének cselekednie kell. Nem lenne talán helyes, ha itt részletes technikai propozíciókkal állanék elő. Ez egy társadalomtudományi ankétra tartoznék. De az irányelvek megjelölését megkísérlem. Erkölcsileg feltétlenül megbízható, szellemileg minden tekintetben rátermett, pártokon kívül és felülálló közgazdászok, műszaki emberek, jogászok, szociológusok stb., menjenek ki Oroszországba – oda, ahol a társadalom vajúdása a leglázasabb és a legelőrehaladottabb stádiumában van, ahol tehát a legtöbb „tudományos" megfigyelési anyag áll rendelkezésére s ott tudományos szervezettségben gyűjtsék, jegyezzék fel a társadalmi jelenségeket. Itthon pedig ugyancsak egy megfelelő fajsúlyban összeállított szervezet álljon rendelkezésére, amely az Oroszországból időről időre hazaküldött jelenségeket szortírozza, közzétegye és tudományosan feldolgozza. (A költség kérdése nem szabad és nem lehet, hogy aktív akadálya legyen – ma, amikor „népkormány" van és amikor ebben a Társadalomtudományi Társaság jelentős tagjai is helyet foglalnak.)

A világforradalom legközelebbi fázisát talán nem befolyásolhatja lényegesen az intellektuelek állásfoglalása. A nagy szakadék, amely az eddig az uralkodó rend szolgálatában állott intellektuel rétegek és a proletártömegek között tátong, máról

holnapra át nem hidalható. A nagy erőmérkőzés legközelebbi fázisai éppen ezért az intellektuelek állásfoglalásától függetlenül, régi bűnök, s ezek szörnyű betetőzése: a világháború rémségének véres büntetéseképp fogják megrázkódtatni az egész világot. De hogy a legközelebbi vészterhes jövő végső eredményként mit hoz – képzeletet meghaladó véres reakciót-e, vagy minden reményeket éltető csírázását az igen, főképp, nem!, kizárólag – attól függ, tud-e felszabadulni a szellemi munka évszázadok vagy inkább évezredek szellemi és erkölcsi bilincseiből, fel tudja-e ismerni a rá váró pörölycsapások szörnyű szenvedéseiben a maga természet adta szabad hivatását a társadalomban?

Ha igen! – akkor a világforradalom a szellemi munka felszabadulásával együtt a proletariátus, az egész emberiség felszabadulását hozza, sorsának intézését nem egy uralkodó kisebbség és eszköze, az általa e célra tudatos, mesterséges kiválasztás útján megteremtett értelmiségi osztály, hanem az egész emberiségből való természetes kiválasztás útján kiemelkedő intellektusok vezetése alá helyezi.

Ha nem! – akkor egy átkos civilizáció szörnyű és megérdemelt pusztulásán át elkerülhetetlenül és szükségszerűen fog jönni a barbár reakció!

A szellemi munkát vezérszerep illeti meg! Igen! De nem a korlátok közé szorított, szolgai bilincsekben sínylődő, eddig nagyrészt parancsszóra irányított szellemi munkát, hanem a szabad, független szellemi munkát!

De hogyan szabaduljon fel a szellemi munka?! A sajtó hírszolgálatának megbízhatatlansága hol jó, hol rosszhiszemű összevisszasága, balra éppen úgy mint jobbra pártérdekeket és nem forradalmi érdekeket szolgál – elzárja a valóságot kutató szem elől a látást. A látás útját kell szabaddá tenni, a tények, a jelenségek hírszolgálatát kell függetlenné tenni – legalább a művelt rétegek számára, ha már általában a mai „demokrácia"-ban az egyelőre keresztül nem vihető. Erre csak pártokon kívül és felül álló, tudományos szerv képes. Megteszi-e a külföldi szociológia kötelességét, teljesíti-e hivatását, vagy mulasztásával halálosan kompromittálja-e magát az emberiség s a tudomány történetének ítélőszéke előtt, nem tudom. (A mai időkben nem könnyű a tájékozódás, a külföld dolgait illetően.) Hanem – ragadja meg a magyar tudomány a kezdeményezést, mutassa

meg, hogy nemcsak hű követője tud lenni a külföld szellemi mozgalmainak, hanem tud bátor lendülettel előttük is járni, ha azok tétováznak. A tiszta látás útját szabaddá kell tenni! Legyen már vége annak – az utolsó óra int –, hogy egy hatalmas nagy tömegmozgalom, amely már másfél éve állami szervezetté szilárdulva dacol az egész ellenséges világgal, mindig csak véres, szörnyű mumusként szerepeljen a hatalom polcáról leszorított és oda fellendült pártok jó és nem jóhiszemű céljaira. Legyen már vége annak, hogy minden borzalom, amely a négy és fél éves világrengés szörnyű eredményeként tépi, marcangolja a testileg, lelkileg agyonnyomorított népeket, annak a hatalmas megszervezett tömegmozgalomnak terhére írassék, amely a szervezés munkájában maga is rettenetes küzdelmet vív a szörnyű anarchia szervezetlen – s a szervezett régi hatalmak szervezett rémségeivel. Legyen már vége annak, hogy nagy magasságból nézzenek le felelőtlen pártemberek, akik még nem is oly régen maguk is hasonló fogadtatásban részesültek az akkori hatalmi pártok részéről, egy kétségtelenül nagyarányú, megszervezett tömegmozgalomra, amelynek programja és vezérlete utóvégre is az újkor leghatalmasabb társadalomelméleti rendszerének alapján áll, sőt vallott hite szerint harci taktikájában is annak utasításait követi.

Lélegzetvisszafojtva kell a szociális előhaladás minden – párt és egyéni szempontokon felülemelkedni tudó – kutató hívének figyelni az orosz és a német eseményeket. Meg kell kísérelni kibogozni a jelenségek, az adatok tömkelegéből azokat, amelyek talán alkalmasak arra, hogy valamiféle megsejtéssel keressük a való igaz utat. Mik a szörnyűségekből a tömeggyilkos háború tömeggyilkos utóhullámai, a történelem minden nagy viaskodásának és vajúdásának velejárói s mik a teremtő, új korszellemnek pörölycsapásai?

A tiszta látás útját szabaddá kell tenni! Ma nem lehet és nem szabad egyetlen becsületes lelkiismeretnek sem látatlanban végleges álláspontot elfoglalni a nagyarányú tömegmozgalom mellett: nem lehet és nem szabad ezt megtenni vele szemben sem. És vigyázzanak az „intellektuel"-ek, nehogy megismétlődjék újra a történelmivé vált szellemi és erkölcsi képtelenség! Hogy valóban kicsiny és szolgai intellektuelek legyenek azok, akik a forradalom likvidálásában tönkretenni segítsék.

Az emberiség fejlődésének békés és forradalmi fázisaiban egyaránt nagy, dicső érdemek mellett, nagy szomorú bűnök terhelik az intellektueleket. A mindenkori uralkodó osztályok ellenállhatatlan nyomása mentségükre szolgálhat, de nem változtathat magán a tényen...

(Részlet Jászi Oszkár válaszából)

...Komolyabbnak látszik ezzel szemben a fenti cikk írójának az a vádja, hogy a Társadalomtudományi Társaság szorosan vett tudományos kötelességét mulasztotta el, amikor a nagy orosz tömegmozgalom elméleteit, tényeit és adatait nem tanulmányozta és nem vitatta meg a szükséges alapossággal és pártatlansággal. Valóban, e téren alig történt valami és szerző vádja az első pillanatra helytállónak látszik, mellyel szemben csak az a személyi kifogás emelhető, hogy a Társadalomtudományi Társaság vezető emberanyagát a forradalmi átalakulás munkája annyira igénybevette, hogy egy rendszeres egybegyűjtő, kritikai és konstruktív munkára gondolni alig lehetett. Ámde nemcsak személyi, de tárgyi kifogás is érvényesíthető e vád ellen: A helyzet nem volt alkalmas a bolsevizmus tényeinek felülbírálására. Nemcsak azért, mivel egy vulkanikusan kitörő társadalmi áramlatot alig lehet az átélőknek objektíve tanulmányozni, hanem főleg azért, mivel a nagy orosz átalakulás adatai és eseményei többnyire csak zavaros és ellentmondó hírekben jutottak el hozzánk, melyeknek verifikálása a legtöbb esetben lehetetlen volt. A kutatásnak azt az úgyszólván organikus lehetetlenségét különben maga a vádló úr is elismeri, amikor azt az egyedül helyes javaslatot teszi, hogy egy pártatlan s megfelelő szakértőkkel fölszerelt bizottságot kellene kiküldeni az orosz tapasztalatok fölvételére, ellenőrzésére és kritikai mérlegelésére. Egy ilyen bizottság – megfelelően összetéve s a szükséges kutatási szabadság birtokában – valóban megbecsülhetetlen szolgálatot tehetne a tudományos vizsgálódásnak, sőt a jövő gyakorlati előkészítésének is. Hisz a mai helyzet döntő pontja nem az elméletben, hanem a gyakorlatban van. A bolsevizmus lényege nem új elméletek produkálása – az egész mozgalom szellemi fegyvertára nem mai keletű – hanem a proletariátus diktatúrájának, mint oly operatív beavatkozásnak, mely a kapitalista

társadalmat a kommunizmusba akarja belekényszeríteni, gyakorlati kipróbálása és keresztülvitele.

Térben és időben, faji és tömeglélektani készségekben, nyelvben és szokásokban az orosz dráma színterétől és szereplőitől szinte hermetikusan elzárva, a magyar szociológiai kutatásnak még sokkal kevésbé állott eddig módjában mikroszkópja alá venni az orosz eseményeket, mint a nyugati vagy a német társadalomtudományi elemzésnek...

Huszadik Század, 1919. március.

■ Iván András nemcsak magánvéleményét nyilvánította kritikájában. A *Huszadik Század* ugyanazon számában jelent meg egy K. L. jelű recenzens ismertetése Buharin egyik tanulmányáról. A magyar kritikus így vezette be cikkét: „Megismerésre szomjasan, sóvár lélekkel nézünk az orosz szfinksz felé, mi történik Kelet-Európa misztikus földjein, ahol először sikerült a proletariátusnak a hatalmat megszereznie, s kísérletet tenni az utópia megvalósítására. Hogyan tette ezt? Hogyan szervezte meg a szocializmus államát? Feleletül erre az izgató kérdésre csak az európai lapok nyilvánvaló rémhistóriáit kapjuk. Az orosz szfinksz hallgat, vagy szava nem ér el hozzánk. Az orosz berendezkedésről még halvány képet sem kaphatunk."

A proletárforradalom problémája – ekkor, 1919. március elején, már a legsajátabb magyar probléma is a polgári humanista írók szemében. Véletlennek látszik, mégsem egészen az, hogy 1919. március 9-én egyszerre három különböző lapban jelenik meg három neves szerző, Juhász Gyula, Schöpflin Aladár és Bíró Lajos nemcsak kordokumentum értékű, de gondolatilag, irodalmilag egyaránt ma is figyelmet érdemlő, nemegy vonásában rokonítható eszmefuttatása.

Juhász Gyula világosan beszél a keletről érkezett „új hitről", arról, hogy ha annak híveiből mártírt csinálnak – félreérthetetlen utalás Kun Bélára és elvtársaira –, „a legsikeresebb propagandát csinálják" a kommunistáknak.

Új hit / JUHÁSZ GYULA

A Nemzeti Színházban egy drámát játszanak mostanában, az okos és elfogulatlan dramaturgnak, Hevesi Sándornak okos és elfogulatlan történeti színjátékát, a Császár és komédiást. Ez a darab az okos, elfogulatlan Diocletianus császárról szól, aki érzi, hogy a pogányság végét járja és hogy a galileai zsidó tanítása szelíd igájába kezdi fogni az egész római világot. Őt balsorsa trónra emelte, neki, hogy úgy mondjam, hivatalos kötelessége megvédeni a hanyatló pogányságot és gátat vetni a terjeszkedő kereszténységnek. Ám ez a Diocletianus bölcs és tanult férfiú, széles látókörű és még egyszer mondom, elfogulatlan imperialista, egy – mit kerülgessük a hasonlatosságot – egy Wilson, aki menteni akarja, ami menthető. Világgá hirdeti tehát a maga – tizennégy pontját, agitál és szónokol és ülésezik a pogányság érdekében és ezalatt az új hit, a szegények vallása, az elnyomottak evangéliuma egyre jobban, egyre hódítóbban terjed, már a felesége is keresztény lett, titokban már a leánya is, már nem használ semmit a szép szó, az ígéret, a paktum, a megalkuvás, itt nem lesz megegyezés, itt két világ csap össze, itt két világnézet ütközik, itt az egyiknek pusztulnia kell és a másiknak diadalmaskodnia és már az sem kétséges, hogy melyiknek. Vagy lemond az a bölcs férfiú az uralomról, vagy – lemond a bölcsességről, az elfogulatlanságról és jöjjön az erőszak, jöjjön az üldözés, máglyára, oroszlánok elé az új tan híveivel! Vértanúkat csinálni a rajongókból, igen, de ez még jobban a rajongók malmára hajtja a vizet. Egy vértanú nyomába ezer lép, halálra szántan, boldogan és üdvözülni kész isteni gladiátor! Mint ahogy Tertullianus mondotta: Úgy vonzza őket és ragadja magával a vértanúhalál, mint a legyeket a méz!

Talán fölösleges különösebben magyaráznom az analógiát a múlt történet és a jelen események között. A kritika azt írja az okos és elfogulatlan Hevesi Sándor darabjának előadásáról, hogy a közönség megérezte ezt a hasonlatosságot és szokatlan lelkesedéssel tapsolt, tüntetve valami mellett, amit egyelőre inkább érez a tömeg homályos, de biztos ösztönével, mint tud.

Az új tan terjed és csak a vakok nem látják világtörténelmi jelentőségét és csak a vakondok próbálnak föld alá bújni hatalma, káprázata és igazságai elől. Az Anatole France-i mélysége-

sen ironikus gondolatra kell gondolnom akarva, nem akarva, arra a gondolatra, amely neki, a jövőbe, mint a múltba egyenlő kísérteties erővel belelátónak, kedvenc komoly játéka, bölcsen fölényes írásaiban többször is kedvtelve eljátszik vele. Pálra gondolok, az apostolra, akit a finoman romlott görögök ronda zsidónak tekintenek. És a názáreti Jézusra gondolok, a szegény galileai eretnekre, akire Pontius Pilatus, az okos és elfogulatlan judeai helytartó, mikor már penzióban van, nem emlékezik.

Hát igen, megint ex oriente lux, megint jön egy új hit, fiatal, barbár és a régi világok korhadt oszlopait rombolva termékenyítő és a jövendő fehéreit üdvözítő. A régi világ imperátorai, republikánusai, rétorai és augurjai hol megegyezéssel, hol erőszakkal megpróbálják a megegyezést és kiegyezést. Az új hit hívei nem alkusznak. Aki vértanút csinál belőlük, az csinálja nekik a legsikeresebb propagandát.

Versailles felett oly vérvörös az alkony – keletről egy világégés tüze tűz reá –, a világtörténelem egy új fejezete kezdődik, de az iniciálé nem latin betű, se gót, hanem cirill! Dosztojevszkij harcos hite felel Anatole France kétkedő kérdéseire!

Délmagyarország, 1919. március 9.

■ Bíró Lajos sem bizonytalankodik már ekkor: két héttel a magyar munkáshatalom győzelme előtt mondja ki, hogy a nyugati nagyhatalmak még akkora fegyveres túlereje sem képes tartósan megfékezni a tömegek forradalmi akaratát, hogy „a szovjet uralom erősebb mint valaha", és hogy „a munkástömegek szíve mindig gyengéd szeretettel fordult a nagy orosz átalakulás felé, amikor kénytelenek belátni, hogy csak a proletárpolitika tudja komolyan venni a nemzetek szolidaritását és a népek testvériségét".

Foch vagy Lenin / BÍRÓ LAJOS

A világhistóriai nagy kérdést így fogalmazták meg: Wilson vagy Lenin. A valóságban azonban a kérdés így hangzott: Clemenceau vagy Lenin. Sőt még inkább így: Foch vagy Lenin? Ha valóban Wilson állt volna Leninnel szemben, akkor talán

kétséges lett volna a küzdelem kimenetele és mindenesetre sok jószándékú és becsületes ember számára kétséges lett volna, hogy szimpátiáival és szerény erejével melyik részre kell állnia. De a Wilson emberszeretete és önzetlensége csak néha-néha tudott Párizsban szóhoz jutni, egyébként pedig a Fochok és a Clemenceauk otromba elvakultsága és nekidühödött gonoszsága kovácsolt ott össze valamit, amit Cachin a Humanité-ben abominable Sainte-Alliance-nak [gyalázatos szent szövetségnek] nevez. Ennek az undorító, új szent szövetségnek milyen reménységei vannak rá, hogy a terveit megvalósíthatja?

A volt osztrák–magyar monarchia területére nézve ez az új szent szövetség ma felfüggesztette a blokádot. Németországgal szemben a blokádot egyelőre fenntartják, mert a francia politikusok még mindig azon törik a fejüket, hogyan lehetne úgy agyonverni Németországot, hogy az agyonvert Németország egy pár évtizedig rabszolgamunkát végezzen nem Franciaország, hanem a francia kapitalizmus számára. A problémát Fochnak éppen olyan kevéssé sikerül majd megoldania, mint ahogy Ludendorffnak nem sikerült iga alatt tartani Lengyelországot és Ukrajnát és ugyanakkor legyőzni Franciaországot, Angliát és Amerikát. Az entente most iga alatt akarja tartani Németországot és Magyarországot, le akarja győzni Oroszországot, és ugyanakkor kemény harcot folytat saját országaiban a tömegek ellen, amelyeket a rabló imperializmus legnagyobb diadalai sem nyugtathatnak meg és elégíthetnek ki. Ebben a küzdelemben el fog bukni. A párizsi határozatok sorsa ugyanaz lesz, mint a breszt-litovszkiaké. Hogy a blokádot – Magyarország ellen is – felfüggesztették, nagyon örvendetes. Hogy fel fogják függeszteni Németország ellen is és hogy általában a párizsi konferencia egy üdvös ijedelem hatása alatt egy kissé leszelidíti őrjöngő terveit, nagyon helyes. De mindez most már keveset javít azon, amit négy hónap alatt olyan alaposan elrontottak. A párizsi konferencia elkésett. Elkésett a blokád felfüggesztésével, elkésett a munka meggyorsításával, elkésett az észretéréssel.

A nemcsak legyőzött, hanem a kard politikájából is alaposan kiábrándult Németország egy gyorsan megkötött, tűrhető békét nemcsak boldogan fogadott volna, hanem teljes őszinteséggel és egész erővel meg is tartott volna. A Párizsban még mindig

VILÁG

X. évfolyam | 1919 Budapest, SZERDA január 1. | 1-ső szám

Spartacus felel

A francia kabinet … nem tartja elég alapnak a német felfordulást … a francia miniszterelnök pedig elegendőnek tartja a béke biztosítására a mostani szövetségi … [illegible]

… [illegible] … francia-porosz háboru. Akármennyire kedvezőbb helyzetben voltak is a nyugati hatalmak az egész háboru alatt a központi hatalmakkal … különbség van győző és legyőzött között, a negyéves háboru … gazdasági rend alapjait. Odaát egyelőre a haladó … tartanak. A demobilizáción azonban még távolról sincsenek tul és amíg nincsenek tul rajta, addig a győzelem gyümölcseit nincsenek végleg betakarítva. És ha már be vannak is takarítva, hát hiszik azt a győzők, hogy nyugodtan lehet egy olyan Európában élni, amelynek az egyik fele az állandó forradalom … [illegible] … hogy a … rend … [illegible]

… diadalnak látható jele legyen, de azért … legyen … [illegible] … megvalósíthatatlan. A régi rend … Akik ma Magyarországon kormányoznak, azok mind az entente … hívei voltak. Ha az entente most őket és általuk az ártatlan magyar népet akarja … [illegible] … De Spartacus felel.

A magyar … [illegible] … szomoru … nagy … kormány számára … veszedelme: A ránk … szomoru 1919-ik évben … és hatalomhoz juthatnak, ha az entente továbbra is igy támogatja őket.

Bíró Lajos.

Ha Lenin Pesten lenne

Budapesten ma kommunista tüntetést rendezett néhány száz katona. … [illegible] … teknek, amelyekben a *béke, kenyér, föld jelszavával megszerezte magának a többséget*. Magyarországon más a helyzet. *A Munkástanácsban nincs többsége a kommunistáknak. A Katonatanácsban szintén kisebbségben van*nak. … [illegible]

VILÁG

X. évfolyam | 1919 Budapest, VASÁRNAP március 9. | 59-ik szám

Foch vagy Lenin

A világhistoriai nagy kérdést igy fogalmazták meg: *Wilson vagy Lenin*. A valóságban azonban a kérdés igy hangzott: *Clemenceau vagy Lenin*. Sőt még inkább igy: *Foch vagy Lenin*. Ha valóban Wilson állt volna Leninnel szemben, akkor talán … lett volna a küzdelem … és mindenesetre sok józan … és becsületes ember számára … [illegible]

… [illegible] … a *Humanité*-ben … *abominable Sainte-Alliance*-nak nevez. Ennek az undorító, uj szent szövetségnek milyen … vannak … hogy a tervet megvalósíthatja.

A volt osztrák-magyar monarchia területére … [illegible] … blokádot Németországgal szemben a blokádot egyelőre fentartják, mert a francia politikusok még mindig azon törik a fejüket, hogyan lehetne ugy agyonverni Németországot, hogy az agyonvert Németország egy pár évtizedig rabszolgamunkát végezzen nem Franciaország, hanem a francia kapitalizmus … uralom e támadásának egy konszolidálódni kezdő Scheidemann-uralom talán … talán — ellent tudott volna állni, *az a Németország azonban, amelyet a Clemenceauk ostoba, vak dühe az éhség kínpadjára huzott, nem fog tudni ellentállni*. Hogy … is tudna, amikor a munkástömegek … [illegible] … a proletárpolitika tudja komolyan venni a nemzetek szolidaritását és a népek testvériségét. *A párizsi vakok és ostobák Oroszországnak és Németországnak a szövetségét készítették elő.* Ez más szóval, *bőrös Kelet-Európát jelent* … [illegible]

Európa nem tud majd sokáig ellentállni … *uj … Európai Egyesült Államok megalakulását*. De ez az uj Egyesült Államok a proletariátus alkotása lesz és tábornokait és imperialista politikusait régen elkergette a pokolba.

Sok szenvedés vár még erre az öreg Európára … [illegible] … amit akarnak … rabszolgaság nem vár itt egyetlen népre sem. Itt van az idők teljessége és nemsokára valóban kinyujtják már Európa megkinzott népei a kezüket egymás felé … [illegible]

Bíró Lajos.

Angol-amerikai vizsgáló bizottság jön Magyarországba

Megvizsgálják a csehek és románok igényeit

A csehek és románok ügye korántsem áll még olyan jól, mint ők elhitetni szeretnék. Régen érezzük ezt a … mert hiszen, akinek oldalán a jog, annak nem kell erőszakoskodnia. Mennél gyakrabban és hangosabban hirdették a csehek, hogy az ő ügyük Párisban már rendben van, annál inkább megerősödött bennünk az a hit, hogy ennek az ellenkezője igaz. Ma is … [illegible]

A csehek kihirdették a hadiállapotot … [illegible] … az egész Felvidék … Az intézkedés oka az az ország nyugtalansága … a lakosságot … Ez a nyugtalanság a felvidéki … egyre tart és most … a … jegyek lebélyegzése … bevonás pedig … a nép … [illegible]

készülő, gyalázatos rabszolgabékét a legyőzött országok talán kénytelenek lesznek elfogadni, de ezer és egy okból nem fognak lelkileg hozzájárulni és nem törekszenek megtartani. Ellenkezőleg: törekszenek felrobbantani és szétzúzni. Hogyan lesz ez lehetséges, amikor a hajóikat és az ágyúikat elvették és a határaikra százezer meg százezer szuronyt telepít Clemenceau? Úgy lehetséges, hogy a Clemenceauk a Tirpitzeket le tudták verni, de nem tudták leverni azt a sokkal félelmesebb ellenfelüket, akinek vörös zászlaja egyre diadalmasabban emelkedik fel Európa keletén: Lenint. Az Oroszországból érkező igaz hírek mind egyetértenek benne, hogy a szovjet-uralom erősebb, mint valaha. Valamennyi szocialista párt csatlakozott a Lenin-kormányhoz és az orosz proletariátus ebben a percben nemcsak egységesnek tekinthető, hanem elég erős arra is, hogy offenzívába menjen át. A konszolidált szovjet-uralom e támadásának egy konszolidálódni kezdő Scheidemann-uralom talán – talán – ellent tudott volna állni; az a Németország azonban, amelyet a Clemenceauk ostoba, vak dühe az éhség kínpadjára húzott, nem fog tudni ellentállni. Hogy is tudna, amikor a munkástömegek szíve mindig gyöngéd szeretettel fordult a nagy orosz átalakulás felé és amikor kénytelenek belátni, hogy csak a proletárpolitika tudja komolyan venni a nemzetek szolidaritását és a népek testvériségét. A párizsi vakok és ostobák Oroszországnak és Németországnak a szövetségét készítették elő. Ez más szóval: vörös Kelet-Európát jelent. Ennek a vörös Kelet-Európának Nyugat-Európa nem tud majd sokáig ellentállni; és a mai nemzedék, így, bizony, meg fogja érni az Európai Egyesült Államok megalakulását. De ez az új Egyesült Államok a proletariátus alkotása lesz és tábornokait és imperialista politikusait régen elkergette a pokolba.

Sok szenvedés vár még erre az öreg Európára. Nagy válságok, kínos nélkülözések, súlyos megrázkódtatások. De határozzanak Párizsban, amit akarnak: rabszolgaság nem vár itt egyetlenegy népre sem. Itt van az idők teljessége és nemsokára valóban kinyújtják már Európa megkínzott népei a kezüket egymás felé testvéri kézszorításra.

Világ, 1919. március 9.

■ Juhász Gyulától és Bíró Lajostól teljesen függetlenül jutott a *Nyugat* írónemzedékének kiválósága, a politikai témát csak legkivételesebben érintő Schöpflin Aladár is ugyanazon a napon közölt cikkében ugyanolyan következtetésekre.

A járvány / S[CHÖPFLIN] A[LADÁR]

Nem tudják, miről van szó. A földre tepert német óriás gyötrelmes vonaglását kárörömmel nézik, de kárörömük mögött ott reszket a páni félelem, hogy hátha valamikor még föl talál tápászkodni és bosszúért lihegve ront rájuk. A franciák értelmét fascinálja az a gondolat, hogy akármit csinálnak, a németek száma mindig felül fogja múlni a franciák számának kétszeresét s ez a roppant embertömeg művelt, eszes, szorgalmas, derék emberekből áll. Mindenképpen arra törekszenek tehát, hogy lehetetlenné tegyék, hogy ez a német tenger még valaha elinduljon a Rajnán át, őellenük. Elvégre nem lesz nekik örökké szövetségesük Angolország, Amerika és majd az egész többi világ. Angolország a világ kereskedelme fölötti uralmát akarja megszilárdítani, Olaszország adriai egyeduralmát a jugoszlávokkal szemben, csehek, románok, szerbek Magyarország testéből lakmároznak. Mindez úgy történik, mintha bizonyos volna, hogy a világ mai rendje még beláthatatlan időkig, rendíthetetlenül épségben marad s amit Párisban elintéznek, az érvényben marad évszázadokig.

Közben pedig reng a föld és félelmetes természeti erők készülnek ostromra az egész mai rend ellen. Az emberek milliói gyülekeztek össze majd öt éven át a harctereken, meglátták saját roppant tömegüket, meglátták, a sokmillió szegény emberen milyen kevés jobbsorsú uralkodik és meglátták, milyen rettenetes hatalom a szegényeknek roppant tömege. Csak gondolni kellett egyet és rájöhettek, hogy ha ez a sok szegény összefog, egy fuvallattal el tudja söpörni a rajta uralkodó keveseket és akkor vége a régi világnak, a kevesek uralmának a sokak fölött. És az embertömegek véreztek, küzdöttek, irtózatosat szenvedtek az állam gondolatáért, amely nekik csak fantom, amely nekik nem adott semmit s most tőlük ilyen rettentő áldozatokat kívánt. Nem természetes-e, hogy ha egy-

szer föleszmélnek, akkor az állam mai gondolata ellen fordulnak és erre összeomlik mindaz az óriás építmény, melyet évszázadok a szegény nép tömegeire mint alapra építettek, az egész modern civilizáció?

A földrengés mindenütt érzik. Oroszországban már romba döntött mindent, ami a régi világé volt, Németországban most reng, nálunk is recsegnek az állam épületének eresztékei, de nem kell hozzá érzékeny szeizmográf, hogy megmutatkozzék a rengés a győztes országokban sem. Hiába bizakodnak abban, hogy ők győztek, ezzel legfeljebb azt érik el, hogy náluk valamivel később fog bekövetkezni a nagy földomlás. Csak hozzák Németországot olyan helyzetbe, hogy a német szegény emberek millióinak az élete miattuk folytonos ínség és nélkülözés lesz, csak bánjanak el Magyarországgal úgy, hogy a magyarok tömegeinek lehetetlenné válik a világ mai rendjében az élet, akkor majd beáll a nagy felfordulás, amely Kelet-Európát már másfél év óta rázza, Közép-Európában is és ha Kelet- és Közép-Európa összefog, akkor a nagy mozgalom nem fog megállni a Rajnánál, de még a La-Manche csatorna partján sem s a párisi békekonferencia határozatait a nagy világégés lángjánál fogják elégetni.

Nem látják vajjon, hogy a kommunizmus nem politikai párt és nem is egyszerű osztálymozgalom, hogy egészen más valami; olyan, amilyennel még sohasem állt szemben a modern államművészet, egy új vallás, amely a nagy embertömegek évszázados szenvedéseiből fakadt s a mostani háborús lelkiállapotban kész talajra talál? Terjedése a vallások terjedésének törvényei szerint halad, öntudatlan vágyak testesülnek meg benne és elfojtott tömegindulatok sűrűsödnek a robbanás feszültségéig. Akiknek nincs remélnivalójuk a jelenben, azok tudnak ily fanatikusan bízni a jövőben, akiknek nincs vesztenivalójuk, azok tudnak kockáztatni mindent, amijük még megmaradt. S ha a németnek és a magyarnak nem marad többé veszteni valója? Hiába állítanak a járvány ellen őrségeket a falu végére, mégis behatol. A francia proletárok milliói is rá fognak jönni arra, hogy ők csak szenvedtek a háborúban s nem nyertek semmit a győzelemben s akkor hiábavaló lesz Clemenceau energiája és Foch hadvezéri művészete. A kétségbeesett népek lesznek az emberiség bacillushordozói, a járvány úgy fog terjedni belőlük, mint a temetetlen hullából és akkor jaj a mai rend állapotának!

Ki hiszi azt, hogy fegyverrel lehet valamit tenni a járvány ellen? Ha lehetne, már megtették volna. Ki hiszi azt, hogy az entente-nak van ereje arra, hogy megszállva tartsa Oroszországot, Németországot? Franchet d'Espéray tábornok megmondta Párisban, hogy nem megy Oroszországba, mert nem akarja, hogy szovjetek alakuljanak a hadseregében. Ők maguk is tudják, hogy a járvány inficiálja az ő embereiket is, amint fertőzött földre lépnek. A római birodalom egész kultúrája és egész óriási katonai ereje nem volt elegendő arra, hogy megállítsa a kereszténységet hódító útjában s mikor az önfenntartás ösztöne arra vitte a császárokat, hogy megpróbálják krisztianizálni birodalmukat, már késő volt. Nem lesz-e majd késő, ha a nyugati hatalmak egyszer megpróbálnak leszámolni az új vallással, amelynek számára ők trágyázzák meg ma kétségbeesésbe hajtott népek véres verejtékével a talajt?
Vasárnapi Újság, 1919. március 9.

■ A lenini eszme magyarországi térhódításának elkerülhetetlenségét vetítette olvasói elé 1919. március eleje táján az a Szabó Dezső is, akinek nevét kevesebb mint egy esztendő múltán, a fehérterror tombolása idején az ellenforradalom írta zászlajára. A *Nyugat* 1919. márciusi számában „Scholtz Mihályné ítélete" címen megjelent elbeszélésének egyik hőse, Oroszországból hazatért volt hadifogoly mondja ki: „Forradalom kell... de nem a hadimilliomosok forradalma, akik új szók alatt rabolnak tovább. Bolsevista forradalom kell..." Igaz, Szabó Dezső novellájában a túlvilági megbékélés csakhamar feloldja az osztályharcos nekibuzdulást, a gyilkosok és áldozataik, „bolsevisták és kapitalisták" egyek lesznek, megengesztelődnek egymás iránt. 1919. március eleje táján jelent meg Szabó Dezső „A forradalmas Ady" című tanulmánya is, melynek 31. oldalán így írt: „A szabadverseny-demokrácia... ez a perverz, gyilkos frenezis önmagát emészti meg és a láztól gyötört emberiség kétségbeesett vágyakozásban kiált az új egység felé... a magyar jelentheti a legszélesebb embert, a legtermékenyebb forradalmat... az életmentés egyetlen menekülésével vesse bele magát a szocializmusba, hogy előkészítse a minden emberit szabad természe védő kommunista világrendet." Az idők parancsának

engedelmeskedve ragadtatta magát a soviniszta gondolat apostola ilyen kijelentésekre, amelyeket utólag, már az ellenforradalom idején, 1920. június 24-i „Levél a fiatalokhoz" című írásában így mentegetett, magyarázott: „Élesen láttam, hogy van egy út, melyen mindent megmenthetünk. Ha a közelgő kommunizmus kikerülhetetlen, és az volt! – csináljuk meg mi, magyarok, mi álljunk a rohanó idők élére, legyen összes faji energiáink kirobbanása." Ez persze sajátos értelmezése volt a szocialista forradalomnak – az internacionalizmus, az osztályharc kiiktatásával, melynek szellemében már a tanulmányban elemzett Ady életmű is új értelmezést kapott. Szabó Dezső úgy látta, hogy Adynál „végső soron nincs proletár és nincs kapitalista, gróf és paraszt, forradalmi és konzervatív". A szemléletét torzító látásmód ellenére Szabó Dezső írásai a kor jellemző dokumentumai lettek.

A Szovjet-Oroszország iránt megújuló érdeklődés késztette egyes haladó lapok szerkesztőségét, hogy az akkor már közel másfél esztendős fejlődésre visszatekintő szocialista társadalom életéről szemtanúk tollából származó beszámolókat közöljenek. A fiatal munkásállam kulturális viszonyainak alakulásával foglalkozik a példaként kiragadott két alábbi írás:

Szellemi élet a szovjet világban / LUKÁCS HUGÓ

Mostanában jöttem haza Oroszországból.
Nagyon érdekes megfigyelni, hogyan viselkednek a munka forradalmával szemben a szellemi munkások és mint értékeli a bolseviki Oroszország a szellemi munkásokat?

A kommunista termelés szigorú szervezetébe a szellemi munkásnak is be kell illeszkednie. De ez természetesen nem jelenti azt, hogy a proletariátus nem értékeli a szellemi munkát. A szovjet is megkülönbözteti az egyik munkát a másiktól és eszerint osztályozza. Aki nem dolgozik, az éhenhal Oroszországban. A szovjet csak a dolgozókat látja el. Ezeket azonban különbözőképpen, a végzett munka értéke szerint. Így jobban látja el a mechanikust, mint a napszámost. De a legnehezebb testi munkát végzők ellátása is kitűnő. A művészek, írók, tudósok, mérnökök mind az első munkaosztályba tartoznak. Nem

szabad azonban úgy képzelni, hogy ezen osztályok között olyan nagy különbségek vannak, mint a mi gazdasági rendszerünkben pl. egy orvos és egy munkás közt.

Az orosz Szovjet még messze van attól, hogy a kommunista közösséget, államot kiépíthette volna. De már megalkotta a Munka közös iskoláját. Ebben az iskolában 8–18 éves koráig egységes tanterv szerint tanul minden gyermek. Főleg megtanul dolgozni. Csak ezután tizennyolcéves korában indul kiki a maga választott pályáján. De az egységes iskola már megtanította a munka megbecsülésére, igazán emberi értékelésére, az emberi közösség érzésére.

Ma még az egyetem szinte változatlanul fennáll Oroszországban. De természetesen teljes tanszabadsággal. Orvosi pályára az egyetem képesít. A jogi szakon van a legnagyobb zavar. A magántulajdon megszűnésével megszűnik a magánjog, a büntetőjog összezsugorodik és a bűnesetek esküdtszék elé kerülnek: a nemzetközi jog felfordult és az újnak még körvonalai is alig mutatkoznak.

Az orvosok egyelőre még szabadon gyakorolhatják tevékenységüket. Minthogy a pénz még forgalomban van, tiszteletdíj ellenében gyógyítanak. De közel van már az idő, amikor a gyógyítás is közszolgálat lesz. Ugyancsak kitűnően fizetett és ellátott emberek a mérnökök is.

A művészetek virulnak a szovjet-köztársaságban. Számtalan szobra készül a francia és orosz forradalom nagyjainak. Marx kisebb-nagyobb szobra minden falut, várost díszíti máris. Általában a művészet a monumentális irányban fejlődik és a tömegekre akar hatni. Moszkvában minden nagy felületet, ha csak ideiglenes is, mint pl. egy épülő ház deszkafala, befestenek, többnyire szimbolikus, erősen futurista jellegű freskókkal. A színházakban játszanak. Színházba pénzért jegyet nem lehet kapni. Minden színház a szovjet tulajdona. A jegyeket váltakozva a szakszervezetek osztják ki. A szellemi munkások szakszervezetei kapják a legjobb jegyeket!

A műsor csaknem kizáróan klasszikusokból áll. Az oroszokon kívül legtöbbször Goethe szerepel. Sokszor játsszák Schiller „Räuber"-jét. A bevezető előadásokat a legkiválóbb írók és tudósok tartják, igen sűrűn maga a közoktatási komiszár [miniszter] Lunacsarsky. Az operában főleg orosz zeneszerzők

operáit adják. Saljapint, a nagy orosz énekest állandóan ünneplik. A balettet nagyon szeretik. Ismeretes, hogy mily tökéletes és szép az orosz balett. A táncot teljesen modernizálták, gazdaggá és kifejezővé tették. A színpad és a kosztümök csodásan szépek, művésziesek. Van egy-két operette színház is: ezekben úgyszólván csak magyar operetteket énekelnek. Itt jegyezzük fel, hogy szerte Oroszországban éneklik Várnai Zseni „Katonafiamhoz" című versét, Ferenczy Gyula dallamával. Orfeum nincsen.

Különösen alakul az irodalom sorsa. Csak egy kiadó van: a szovjet. A klasszikus írók művei a szovjet tulajdonát képezik. Ezeket állandóan sok millió példányban terjesztik az országban. A parasztoknak külön nagy betűkkel nyomtatott példányokat adnak. Új műveket csak a szovjet adhat ki. Az írókat a szovjet fizeti. Gorkij a szépművészeti komiszár.

Oroszországban forr és alakul a kommunista állam. Külső és belső ellenségekkel küzd. Nem tudhatjuk, megáll-e, kialakulhat-e? Mai formájában csak átmenet, csak kísérlet. De egyet megállapíthatunk ma is. Tudósok és művészek építik, a szellem az, amely formálta ezt az új világot. A proletariátus az az anyag, amelyből formálódik és belőle származik az erő is, amelyet a szép és a jó, az emberséges és az üdvös határai közé csakis a művész és a tudós tud szorítani.

Új Világ, 1919. 2. szám.

A bolseviki színház / VAJDA ERNŐ

Hogy milyen a színházi élet a bolseviki Oroszországban, arról rendkívül érdekes két kis históriát olvashatunk egy német színházi folyóiratban, amely szigorúan és komolyan művészi újság, amit ír, mindig alapos információval és hitelesen írja, üres fecsegés vagy hazugság soha benne meg nem jelenik. Berlinbe egy orosz újságíró érkezett és az ő információi után jegyzi föl a német folyóirat, Jacobsohn híres és pártatlan lapja, a „Weltbühne" a két jellemző orosz színházi esetet.

A nagy orosz énekesről, vagy amint az orosz nevezi, a „szent énekesről" szól az első történet. Egyszer már bejárta a középeurópai újságokat is az a hír, hogy Saljapin nem pénzért énekel,

hanem élelmiszerért. De ennek a különös honoráriumnak a története csak most világosodik ki. Amikor a nagy orosz forradalom kitört, Saljapin jobbnak és biztosabbnak látta, ha elvonul vidéki birtoka magányába. Csakhamar kifogyott azonban az élelmiszerekből. A népkormányhoz fordult és élelmiszereket kért. Nagyon szívesen és bőségesen – hangzott az orosz népkormány válasza –, csak tessék érte dolgozni, vagyis ez esetben énekelni. Saljapin énekelt egy óriási hangversenyen és ezért annyi élelmiszert kapott, hogy hosszú időre ellátva vonult vissza megint csendes magányába. Azaz csak vonult volna. A nép ugyanis, amely eddig nem ismerte Saljapin művészetét, mert soha nem tudta volna megfizetni a Saljapin-koncertek és előadások nagy belépti díjait, most megismerte a világ egyik legcsodálatosabb hangját és nem volt hajlandó lemondani annak élvezetéről. Saljapint felszólították, hogy énekeljen rendszeresen. Saljapin el volt látva élelmiszerrel, tehát vonakodott. Erre szelíden tudtára adták, hogy a nép annyira őrjöng az énekéért, hogy amennyiben az éneklést megtagadja, ne csodálkozzék, ha csupa rajongásból agyonütik. És miután a basszisták szeretik az életüket, Saljapin énekelt – és énekel azóta is, az orosz pedig áhítattal úgy hívja: A szent énekes.

A másik történet főhőse a moszkvai Művész Színház, amelynek vezetője a világhírű nagy színházművész, Staniszlavszki. Köztudomású, hogy ezen a földön körülbelül a legtökéletesebb színházi előadásokat Moszkvában lehet látni, a Staniszlavszki színházban. Ez az a színház, ahová soha jegyet kapni nem lehetett. Mi történt vajon ezzel a művésztemplommal a háború és a forradalom alatt? Az orosz újságíró megmondja. Az 1914. esztendőtől mind a mai napig zavartalanul és szünet nélkül játszik Moszkvában a Művész Színház. Sem a háború alatt, sem a forradalom alatt, sem a szovjet-uralom alatt soha le nem kellett vennie műsoráról a német Hauptmann Gerhardt és a nem kevésbé német, sőt osztrák Schnitzler darabjait. De egyébként Staniszlavszki három év óta nagyon el van foglalva. Egy új darabra készül. Rendszerint száz próbát tartanak a moszkvai színházban bármilyen darabból. Az új darabból három éve próbál Staniszlavszki! Már az ezredik próbánál tart. Előadja ugyanis Goethe Faust-ját, mégpedig együtt az első és második részt. Mialatt Moszkva utcáin embereket végeztek ki, mialatt

– ugyancsak az újságíró kissé gúnyos szavaival – az európai újságok hírei szerint gépfegyverek kattogtak a moszkvai utcán és a Művész Színház körül lerombolták a házakat: Staniszlavszki Faustot próbálta... Három éven át! Ezer próbán túl!

Íme két jellemző kép a bolseviki színházról, két kis adat, amelyhez nincs mit hozzátenni.

Magyar Hírlap, 1919. március 13.

■ 1919. március közepe táján a keletről indult és egész Európára átterjedő forradalmi mozgalom képe bontakozik ki a távolabb tekintő írók szeme előtt. Látásmódjukat jól tükrözi Juhász Gyula itt következő állásfoglalása:

Vajúdás / JUHÁSZ GYULA

Nem lehet elég sokszor és elég nyomatékosan hangoztatnunk, hogy ami ma történik e világon, az a legnagyobb válságok egyike az ember történetében, amelyhez hozzá kellene nőnie mindenkinek, amelyet nem lehet az eddigi szempontokkal, mértékkel, előítéletekkel, és elfogultságokkal mérni. A római birodalom összeomlása hasonlítható csak hozzá, de a mi tegnapi világunk összeomlása még ennél is nagyobb méretű, egyetemesebb és jelentőségteljesebb. Itt és ma nem frázis többé, hogy Klio új érctáblát vehet kezébe és új, nem is arany, de vörös betűket. Sajnos, a kortársak tetemes része törpének bizonyul a nagy időkhöz, amelyek a burzsoá világ omladékán a proletariátus világpalotáját emelik. Tágra meredő szemekkel ha körülnézünk, egyelőre a kaoszt látjuk, amelyből – a régi költő szerint – csillagok születnek. De éreznünk és látnunk kell már, ha igazán nyitott szemekkel nézünk szerte, a kristallizációs magját, a szilárduló belsejét ennek a kaosznak. Oroszországban az új társadalmi rend úgy, ahogy, már föl is épült. Hogy megszilárdult, még nem mondhatjuk biztosan, hogy állandó marad, nem tudhatjuk határozottan. De megtörtént az első valóságos kísérlet, amely a Fouriertől Jaurèsig álmodók utópiáit realizálni kezdte olyan területen, amely nagyobb és heterogénebb, mint az egykori való Imperium Románum egész kolosszális területe.

Oroszország után Németország következett ebben a gigászi erőfeszítésben: új világot a régi helyén teremteni. A legkevésbé szocializált és organizált állami rendszer után a legerősebben szocializált és organizált próbálkozik meg a feladattal, amely a legnehezebb erőpróba minden eddigi politikai és társadalmi erőpróbák között. A kis és szegény Magyarország most birkózik a nagy és világraszóló föladattal: vesztett háború után, önkénytelen forradalom közben belehelyezkedni ebbe a ma még oly labilis európai egyensúlyba, amely minden órában felborulhat. Prágából, Brüsszelből, már Amerikából is vörös fényjelek érkeztek, mint ahogy egykor, ama híres trójai háború után, a visszatérők ilyen jeleket küldöttek az éjbe, partoktól partokig. Az egységes világforradalmi front, amelyről annyi hittel beszéltek a jövőbe látók egy idő óta és amelyet annyi kétkedő mosollyal fogadtak a maguk orrán túl nem látók, lassan, de biztosan kezd próféciából realitássá szilárdulni és erősödni. Minden államban kezd egy belső front alakulni s felfejlődni, előnyomulni és diadalmaskodni az igazi ellenség, a belső ellenség ellen. A nagy fölismerés világánál, amelyet a vesztett háború és a győztes forradalmak gyújtottak, egyszerre csak magára fog eszmélni és ismerni és főleg magára fog találni egész kontinensünk. Ma még győzőkről és legyőzöttekről beszélnek, szövetségesekről és ellenségekről azok, akik már előre is remegnek és jelszavak mögé bújnak a saját diadalmasnak vélt imperialista politikájuk előre látható és könyörtelenül elérkező következményei elől. Népek szövetsége, népek önrendelkezési joga: szavalják egyelőre Versaillesben, miközben olaszok és jugoszlávok viszályát kénytelenek csitítgatni és rendelkező csehek és románok mohóságát kénytelen-kelletlen csillapítani. Ünnepi lampionokat aggatnak és tűzijátékokat eregetnek, miközben az elemi erő hatalmával és fönségével fölkelt már keleten a vörös nap. Tegnap már azt hozta hírül a fürge távirat, hogy Brüsszelbe készül – biztosabb helyre – a versailles-i béketanács. Talán abban az órában jött a másik hír, amely a brüsszeli forradalomról hozott jelentést. A világ urai remegni kezdenek a világ rabszolgáitól. Így lesznek az utolsók elsőkké és győztesekké a legyőzöttek. Mi pedig, kis és szegény nép fiai, nagy és gazdag jövő ígéretét érezzük a kaoszban, amelyből mégis csillagok születnek...

483 *Délmagyarország*, 1919. március 14.

■ A polgári sajtót a forradalmi válság természetesen nem térítette el attól, hogy továbbra is minden alkalmat megragadjon az első szocialista állam befeketítésére. Egyszer már megcáfolt, de 1919 elején felfrissített rágalommal szállt szembe a magyar nőmunkás-mozgalom egyik úttörő alakja következő cikkében:

„Oroszországban a nőket is kommunizálják" / MÜLLER ERNŐNÉ

Ez alatt a hangzatos cím alatt írt a „Pesti Napló" február 22-i száma képtelen ostobaságot, amelyben azt tálalja föl olvasóinak, hogy Oroszországban, Saratov városában a tanács „arravaló tekintettel, hogy eddig a legszebb lányokat a társadalmi berendezés igazságtalansága folytán csakis a burzsoá osztályhoz tartozók vehették el, megszüntette a házasságot és az összes 17–32 év között levő nőket *közös tulajdonnak* (?!) jelentette ki." Ennél képtelenebb sületlenséget vajmi ritkán volt alkalmunk olvasni. Nem is szállnánk vitába vele, ha nem látnók, hogy a reakciósok mennyire kapnak ezen az alaptalan koholmányon és mennyire igyekeznek ezzel a hazugsággal a vidéki nők között agitálni és a nőket a szociáldemokráciától az erkölcs jelszavával eltéríteni és távoltartani.

Szocialista ember elképedve kérdi: hogy írhat le komoly ember ilyen szamárságot?

Nem kell ahhoz képzett szocialistának lenni, hogy rájöjjön az ember arra, hogy a szocialisták eszméivel milyen homlokegyenesen ellenkezik ez az állítás.

A „Kommunista Kiáltvány"-ra hivatkozunk, amely talán a legilletékesebb forrás, hogy bebizonyítsuk, milyen alávaló hazugság mindaz, amit a szociáldemokrata párt állítólagos nőközösségre vonatkozó programjáról írnak. A „Kommunista Kiáltvány" a következőket írja: „A burzsoá nejét puszta termelő eszköznek tekinti. Hallja, hogy a termelő eszközök kiaknázásáról *lesz* szó és természetesen *nem tud* egyebet gondolni, mint hogy ez a közösség majd a nőkre is kiterjed.

Nem sejti, hogy voltaképpen arról van szó, hogy a nőnek azt a helyzetét, hogy puszta termelési eszköz gyanánt szolgál, megszüntessük." Továbbá: „Egyébként *magától értetődik*, hogy

a mai termelési viszonyok megszűnésével, a belőle fakadó nőközösség, értsed a hivatalos és nem hivatalos prostitúció is megszűnik."

A mai polgári társadalomban, a szép és legszebb nők valóban a burzsoá férfiak *tulajdonában* vannak.

A vagyonos osztályú nőknek egyedüli foglalkozásuk a szépségápolás. Saját személyük kultusza. A gond, a robot, a nélkülözés nem hervasztja el ifjú korában arcának üde rózsáit. A hiányos táplálkozás, a vérszegénység nem teszi sápadttá, beesetté, fonnyadttá arcukat, görnyedtté hátukat, véznává, fejletlenné termetüket.

A szép ifjú proletárleányok, akik szépségük tudatában hiú reményeket táplálnak, akikre úton-útfélen kínálkozik a könnyebb élet lehetőségének csalóka délibábja, akiket ezer oldalról környékez a városi nők által űzött pompa ragyogása, bizony gyakran engednek a kísértésnek, *prédájává* és nem tulajdonává lesznek a vagyonos osztály léhűtő ficsurainak. Vagy – az is előfordul – férjhez megy minden ellenszenve ellenére valakihez, csak azért mert gazdag és jólétet biztosít. Természetesen az előbbi esetek sokkal sűrűbbek és a prostitúció – ez a mai társadalomban már önnálló nőközösség – ezek közül a szerencsétlenek közül kapja a fő anyagát.

A prostitúciót a polgári társadalom nemcsak megtűri, hanem még támogatja. Ez ellen a *meglevő nőközösség ellen egyáltalában nem háborodik föl sem a polgári társadalom, sem pedig az erkölcsökre olyan nagyon vigyázó papok.* Ami természetes, mert hiszen ők is rá vannak szorulva erre az intézményre. Ellenben az a nőközösség, amelyet Oroszországban állítólag meghonosítottak és amelyet a papok szerint mindenütt, ahol a szocialisták uralomra jutnak, meg fognak valósítani, ez fáj a klerikálisoknak és ezzel házalják ma be a vidéket: „Asszonyok, vigyázzatok, veszedelemben a házasság, veszedelemben az erkölcs."

Hát igen! Veszedelemben a házasság, az a házasság, amelynek az alapja a pénz. A hozomány, az ingyenélők élethossziglan való eltartása, amely tulajdonképpen nem egyéb, mint üzlet, vagy burkolt prostitúció. Amely – mivel alapja nem a kölcsönös harmónia, a szerelem, rendesen azt a *nőközösséget* is maga után vonja, hogy a férfiak egymás feleségeit és az asszonyok egymás férjeit csábítják el.

Elismerjük, hogy az ilyenfajta házasságot épp úgy, mint a nyílt prostitúciót meg akarjuk szüntetni. *Azt akarjuk, hogy a házasság ne legyen eltartó intézmény. Hanem két szabad embernek, akik egyetértenek, akik szeretik egymást, harmonikus egyesülése.* Azt akarjuk, hogy olyan gazdasági viszonyok között éljünk, amely mellett nincs ezer akadálya az ilyen házasságnak.

Azon pedig, hogy a szép leányok ne legyenek a burzsoá férfiak kizárólagos tulajdona, nem úgy akarunk segíteni, hogy a legképtelenebb rabszolgaságba süllyesszük a nők nagy tömegeit, hanem a munkaföltételeiket olyanná igyekszünk tenni, amely a proletárnők szépségét nem teszi tönkre. Általános jólétet akarunk biztosítani minden ember számára. Azt pedig, hogy a nő tulajdon legyen, meg akarjuk szüntetni. A nő ember legyen, a saját tulajdona legyen. Személye fölött saját maga rendelkezzék és a házasságra ne kényszerítse sem anyagi érdek, sem szülői presszió és természetesen sem állami sem városi tanács, hanem szerelméből fakadó elhatározása. Így képzelik a szocialisták mindenütt a nők helyzetét a jövőben.

Ha a polgári újságok és a papok a „nőközösség"-ről beszélnek, úgy azt vagy ostobaságból teszik, vagy megtévesztés céljából szemtelenül hazudják. És az ilyen hazugságoknak célja az, hogy a papi befolyás alól mindinkább szabadulni igyekvő aszszonytömegeket ismét hatalmukba kerítsék. Mi hisszük, hogy ez nem fog sikerülni.

Nőmunkás, 1919. március 15.

■ Ezekben a hetekben már pattanásig feszült a helyzet. A sztrájkok, tüntetések, gyár- és földfoglaló mozgalmak egymást követik. A kormányban résztvevő szociáldemokrata párt Lenin szavaira hivatkozva kísérli meg, hogy gátat vessen a népindulásnak. A tőkés rend megmentését célzó próbálkozásra így reagált a kommunisták lapja:

Választási agitációra forditjuk az idei nők napját, hogy a szociáldemokrácia számára hóditsuk meg a nők szavazatát!

Minden proletárnő érdeke, hogy a nők napja ez évben szebb, méreteiben hatalmasabb legyen, mint volt harmely eddigi. Minden munkásnő, akinek vidéken, más városban rokona, barátja, ismerőse van, irjon annak, hogy ott is tartsanak és évben nők napját. Minden munkásnő keresse föl szomszédját és nyerje meg szavazatát a szociáldemokrata jelölt számára; *menjünk ki a falvakba*, oda, ahol a papok végzik vétkes munkájukat, mondjuk meg, az igaz uton csak akkor haladnak, ha a proletársággal mennek egy uton, ha a szocialistákra adják szavazatukat.

Nincs helye most a pihenésnek! Agitálni kell ma minden öntudatos nőnek, hogy vágyunk megszülethessen.

Diadalmas nők napja lesz március 30-án, mert jogok birtokosai immár a nők, diadalmas, mert megyünk a minden bajt megszüntető szocialista társadalom felé!

Szegénységnek, gazdagságnak meg kell szünni! Egyenlő jólétet akarunk minden emberi halandó számára!

Elvtársnők! Minden dolgunkat tegyük félre, most csak a választások érdekében agitáljunk! Minden nőnek szavazni kell! De nem a feketékre, hanem a vörösekre!

„Oroszországban a nőket is kommunizálják."

Ez alatt a hangzatos cim alatt irt a „Pesti Napló" február 22-iki száma képtelen ostobaságot, amelyben azt találja fol olvasóinak, hogy Oroszországban, Saratov városában a tanács „arravaló tekintettel, hogy eddig a legszebb leányokat a társadalmi berendezés igazságtalansága folytán csakis a burzsoá osztályhoz tartozók vehették el, megszüntette a házasságot és az összes 17—32 év között levő nőket *közös tulajdonnak (!!)* jelentette ki." Ennél képtelenebb ürelmességet vajmi ritkán volt alkalmunk olvasni. Nem is szállunk vitába vele, ha nem látnók, hogy a reakciósok mennyire kapnak ezen az alaptalan koholmányon és mennyire igyekeznek ezzel a hazugsággal a vidéki nők között agitálni és a nőket a szociáldemokráciától az erkölcs jelszavával eltéríteni és távoltartani.

Szocialista ember elképedve kérdi: hogy irhat le komoly ember ilyen szamárságot?

Nem kell ahhoz képzett szocialistának lenni, hogy rájöjjön az ember arra, hogy a szocialisták eszméivel milyen homlokegyenesen ellenkezik ez az állitás.

A „Kommunista Kiáltvány"-ra hivatkozunk, amely talán a legilletékesebb forrás, hogy bebizonyitsuk, milyen alávaló hazugság minden, amit a szociáldemokrata párt állitólagos nőközösségre vonatkozó programjáról irnak. A „Kommunista Kiáltvány" [illegible] bet gondolni, minthogy ez a közösség majd a nőkre is kiterjed.

Nem sejti, hogy voltaképen arról van szó, hogy a nőnek azt a helyzetet, hogy puszta termelési eszköz gyanánt szolgál, megszüntessük." Továbbá: „Egyebként *magától értetődik*, hogy a mai termelési viszonyok megszüntével, a belőle fakadó nőközösség, értsed a hivatalos és nem hivatalos prostitució is megszünik."

A mai polgári társadalomban, a szép és legszebb nők valóban a burzsoá férfiak *tulajdonában* vannak.

A vagyonos osztályu nőknek egyedüli foglalkozásuk a szépségápolás. A saját személyük kultusza. A gond, a robot, a nélkülözés sem hervasztja el ifju korában arcának üde rózsáit. A hiányos táplálkozás, a vérszegénység sem teszi sápadttá, beesetté, fonyadttá arcukat, görnyedtté hátukat, véznává, fejletlenné termetüket.

A szép ifju proletárleányok, akik szépségük tudatában biu reményeket táplálnak, akikre uton-utfélen kinálkozik a könnyebb élet lehetőségének csalóka delibábja, akiket ezer oldalról környékez a városi nők által üzött pompa ragyogása, bizony gyakran engednek a kisértésnek, *prédájává* és nem tulajdonává lesz a vagyonos osztály lehütő fiuraimak. Vagy — az is előfordul — férjhez megy minden ellenszenve ellenére valakihez, csak azért mert gazdag és jólétet biztosit. Természetesen az előbbi esetek sokkal stirittebek és a prostitució — ez a mai társadalomban már fönnálló nőközösség — ezek közul a szerencsétlenek közül kapja a fő anyagát.

A prostituciót a polgári társadalom semecsak megtüri, hanem még támogatja. Ez ellen a *meglevő nőközösség ellen egyáltalában nem háborodnak föl sem a polgári társadalom, sem pedig az erkölcsökre olyan nagyon ügyelő papok*. Ami természetes, mert hiszen ők is rá vannak szorulva erre az intézményre. Ellenben az a nőközösség, amelyet Oroszországban állitólag meghonositottak és amelyet a papok szerint mindenütt, ahol a szocialisták uralomra jutnak, meg fognak valósitani, ez fáj a klerikálisoknak és ezzel házalják ma be a vidéket: „Asszonyok, vigyázatok, veszedelemben a házasság, veszedelemben az erkölcs".

Hát igen! Veszedelemben a házasság, az a *házasság*, amelynek az alapja a pénz. A hozomány, az ingyenélők élethossziglan való eltartása, amely tulajdonképen nem egyéb, mint üzlet vagy burkolt prostitució. Amely — ritkán az alapja nem a kölcsönös harmónia, a szerelem, rendesen azt a *nőközösséget* is maga után vonja, hogy a férfiak egymás feleségeit és az asszonyok egymás férjeit csábitják el.

Elismerjük, hogy az ilyenfajta házasságot épp ugy, mint a nyilt prostituciót meg akarjuk szüntetni. *Azt akarjuk, hogy a házasság ne legyen eltartó intézmény. Hanem két szabad embernek, akik egyértésnek, akik szeretik egymást*, harmónikus egyesülése. Azt akarjuk, hogy olyan gazdasági viszonyok között éljünk, amely mellett nincs ezer akadálya az ilyen házasságnak.

Azt pedig, hogy a szép leányok ne legyenek a burzsoá férfiak kizárolagos tulajdona, arról nem ugy akarnak segiteni, hogy a legképtele-

elvtárs nevét merészeli felhasználni a Népszava a maga hitvány kortescéljaira. Lenin elvtárs szavaival akarják igazolni a maguk egész gazdasági politikáját, gyáva meghunyászkodásukat és kiegyezésüket a tőkések elleni osztályharcban. Tudják ők nagyon jól, hogy egyetlen, még annyira félrevezetett Népszava olvasó sem fog akadni, aki szánalmasan átlátszó szócsavarásukból azt következteti majd, hogy Leninnek valami köze lehetne a mi Scheidemannistáink politikájához, amelyről nemegyszer nyilatkozott már a legélesebb elítélés és megvetés hangján. Egészen világos ennek a szánalmasan buta fogásnak egyetlen célja, hogy most, a választások előtt, Lenin elvtársainak nevezhetnék magukat csak úgy a sorok közt elsikkasztva, valami olyan formában, hogy az urna elé terelendő proletár valahogy észre ne vegye ennek a kortesfogásnak határtalan aljasságát.

Milyen vonatkozásban is vannak azonban Lenin elvtárs szavai a mi kormányszocialistáinkkal?

Lenin elvtárs azon beszédére hivatkozik a Népszava, amelyben kifejti a munkafegyelem szükségességét a gyárakban s megmagyarázza, hogy az új világrendért folytatott harcban is be kell tartani a stratégia elemi szabályait, meg kell erősíteni és kiépíteni az elfoglalt pozíciókat, mielőtt tovább nyomulnának előbbre.

Erre a beszédre hivatkoznak, annak a magyarázatául, hogy miért állították meg a magyar proletariátus forradalmi megmozdulását, még mielőtt megtörte volna a kizsákmányolók hatalmát és erre hivatkozva, nevezik Potyorek-politikának a mi harcunkat, „úgynevezett kommunistákét", akik „Lenin elvtárssal (már mint az ő elvtársukkal) ellentétben" azt követeljük, hogy a tőkés osztály ebből a forradalomból megsemmisülve és nem megerősödve kerüljön ki.

Tudni kell azonban, hogy Lenin elvtárs ezt a beszédet a harmadik szovjet-kongresszuson mondotta, midőn Oroszországban már az összes tőkéseket kikergették a termelésből. Minden magánkereskedelmet megszüntettek, minden bank állami tulajdonban volt. Szét volt kergetve a nemzetgyűlés és minden hatalom a munkás-, katona- és paraszttanácsok kezében. Az egész kapitalizmus megsemmisülve a porban hevert. Ekkor mon-

dotta Lenin elvtárs, a forradalmárok és nem a Scheidemannisták elvtársa, hogy most meg kell erősíteni a pozíciókat.

Mindenki tudja, hogy a mi Leninre hivatkozó demokratáink egy lépést se tettek előre ebben az irányban. Ellenkezőleg! Az üzemi választmányokkal megfosztották a munkásságot attól a kevés hatalomtól is, amit, nem hallgatva a vezetőire, az első rohamban kierőszakolt a tőkésektől. A munkaügyi tanáccsal ismét a tőkésre bízták a termelés egész vezetését. Helyreállították a „szabad kereskedelmet" és így a termelés minden eredményét szabad prédául dobták a kapitalista rablóknak. A gyárak, a termelő eszközök még mindig a kizsákmányolók tulajdonában vannak s ha elvesznek tőlük valamit, olyan busásan megfizetik az árát, hogy ma ez a „kisajátítás" a tőkés legjobb üzlete.

Minden intézkedésük csak erősíti és fokozza a tőkésosztály életerejét.

Elismerjük, hogy ez nem Potyorek-politika. Potyorek csak egy meggondolatlan hadvezér volt, de nem volt áruló. Segíteni az ellenségnek és azt megerősíteni: ez az árulás politikája.

De a szocializmus árulói ne merészeljenek Lenin elvtársunkra hivatkozni és az ő minden proletár által tisztelt nevét saját kortescéljaikra lealjasítani!

Vörös Újság, 1919. március 18.

■ Az orosz földre sodródott, illetve az imperialista országok táboraiban sínylődő hadifoglyok sorsának szembesítésével vont mérleget a két szembenálló társadalmi rendszer között Magyar Lajos:

A hadifogolyproletárok sorsa / MAGYAR LAJOS

A moszkvai szovjet-kormány szikratáviratban figyelmeztette a magyar kormányt, hogy a Tanácsköztársaság területéről hazasiető magyar hadifoglyokat Lengyelországban a kormány csapatai rendszeresen lemészárolják. Lengyelországra a francia kormány ráerőszakolta a Denowszky–Paderevszky vezetése alatt álló kormányt. Ez a kormány a lengyel arisztokráciát, a gyároso-

kat, a középbirtokos nemességet, a gyalázatosan korrupt slachtát képviseli. A munkásság, a kiuzsorázott földmunkások, a lengyel proletariátus képviselői nem részesednek a politikai hatalomból. A párizsi reakciósok eltűrik, hogy ez a slachtakormány pogromokat rendezhessen, eltűrik, hogy sokmillió ruténtt elnyomjon csak azért, mert konokul reakciós és dühös ellensége a szocializmusnak. A lengyel reakciósok kormánya a hazasietö magyar hadifoglyokat azért mészároltatja le, mert ezek az orosz forradalom hatása alatt megteltek forradalmi szellemmel, szocialisták lettek és attól tartanak, hogy ezt a szellemet szétviszik Lengyelországban és a szocializmus katonái lesznek nálunk is.

Ebben a tekintetben a reakció mindig megértette egymást. 1871-ben a francia és német imperializmus dühös, véres háborúban marcangolta egymást. Bismarck képviselte a német militarista feudalizmust, Thiers a levert francia burzsoáziát. Bismarck két tartományt, öt milliárdot akart elrabolni Franciaországtól. Thiers igyekezett lealkudni, amennyit lehetett. Gyűlölte egymást a két burzsoázia, a német és a francia. De egyszerre kitűnő egyetértésre jutottak, amikor március 18-án a proletariátus meghódította a politikai hatalmat Párizsban és kikiáltotta a kommün uralmát. Thiers bizonyára nem restellte megkérni Bismarckot, hogy a francia hadifoglyokat bocsássa haza és a csatavezető generálisok vezetése alatt ezeket a félrevezetett tömegeket vezényelte a párizsi proletariátus ellen. Bismarck teljesítette is Thiers kérését. Amikor a proletárforradalom leveréséről volt szó, akkor a győzelmes burzsoázia támogatta a legyőzöttet és a hadifoglyokat, akiket a forradalom ellen akartak vezényelni, szabadon bocsátotta. A szocialista hadifoglyokat, akik Oroszországból igyekeznek haza, lemészároltatja a lengyel burzsoázia, a reakciós varsói kormány.

Sok százezer proletártestvérünk sínylődik Szibériában is. Szibériában az antant segítségével a reakció szellemével telített csehszlovák soviniszta brigádok és a hírhedt kegyetlenségű Kolcsak admirális kormányoznak. A szovjet-köztársaság területén egyenjogú, szabad polgár a magyar hadifogolyproletár. Szibériában rettentő nyomort, nélkülözést kell elviselniök és szó sincs róla, hogy hazabocsátanák őket. Olaszországban egy soviniszta burzsoá-imperialista kormány van. A magyar hadifoglyok százezreit még mindig nem bocsátották haza Olaszor-

ságból, holott most már nincs háborúnk az olaszokkal, nincsen közös határunk sem és semmi ok nincs arra, hogy a fogolytáborok nyomorúságában szenvedtessék őket. Franciaországban pedig kényszermunkára parancsoltak ki kétszázezer német fogoly proletárt és a párizsi reakció rabszolgamunkát végeztet velük, ugyanakkor, amikor a francia munkanélküliek éheznek. Kétszázezer francia munkanélkülit is lehetne foglalkoztatni, de a francia munkás rendes bért, tisztességes munkaföltételeket akar. A francia burzsoázia tehát inkább modern rabszolgákat alkalmaz: német hadifoglyokat.

Ezen a példán is látni, hogy a hadifogoly sorsa, helyzete, hazatérése, fölszabadulása is attól függ, hogy győzedelmeskedik-e világszerte a szocializmus, hogy burzsoá vagy szocialista kormányok vannak-e uralmon. Bernben még a francia szocialisták is követelték a német foglyok hazaszállítását és a francia Renaudel, aki pedig nem éppen forradalmár, hanem kispolgári szociálpatrióta, a német Kautskyval együtt nyújtotta be az erre vonatkozó határozati javaslatot, amelyet el is fogadtak. Bernben a szocialisták rögtön a szenvedő proletárokra gondoltak és egyek voltak a segítségre való törekvésben. Párizsban pedig a győzelmes burzsoáziák kormányai mindenről fecsegnek, csak a hadifoglyok hazaszállításáról nem.

Bármilyen kérdést vizsgáljunk meg, mindig odajutunk, hogy a tömegek baján, szenvedésén csak a szocializmus segít. Hadifogolytestvéreink, akik a távolban sínylődnek, szintén csak a szocializmus győzelmétől várhatják sorsuk jobbrafordulását.
A Nép Katonája, 1919. március 18.

■ A német szoldateszka ajánlkozása, a nem sokkal előbb még gyilkos ellenségként feltüntetett francia hadvezetőségnek, egy szovjetellenes intervencióban való részvételre szemléltető például szolgált a tőkésosztályok nemzetköziségére. Két nappal a magyar proletárforradalom győzelme előtt időtálló következtetéseket vont le belőle Bíró Lajos:

Hoffmann tábornok azt óhajtja, hogy német csapatok francia és angol csapatokkal együtt küzdjenek a szovjet csapatok ellen. Derék és elszánt egy kívánság, és a mai francia és angol politika urai nyilván el lesznek tőle ragadtatva. Nekünk azonban nagyon is ismerős ennek a lendületes Hoffmannak a neve, és aligha csalódunk, ha Hindenburg harcvágytól égő vezérkari főnökében a régi, jó bresztlitovszki Hoffmannra ismerünk. Az ijedt komédiás Czernin mellett és a puhagerincű Kühlmann mellett ez volt akkor a kemény legény, aki a hadvezetőség kardját rádörrentette az asztalra és aki előbb Oroszországot akarta leteperni, hogy utána természetesen Franciaországot és Angolországot teperje le. Ez akar most francia és angol csapatokat a német csapatok mellé. Mit fognak ehhez szólni Németországban és mit szólnak hozzá Párisban?

Ami Párist illeti: semmiképpen se lenne csodálatos, ha a Hoffmann-féle ajánlatot az ott tanácskozó egész szentszövetség a legnagyobb szerelemmel fogadná. Angol csapatok északi Oroszországban úgyis együtt küzdöttek már német csapatokkal a Lenin-hadsereg ellen, Ukrajnában pedig a francia kormány egyenesen kitart holmi ottragadt német csapatokat a szovjetcsapatok ellen való harcra. A négy és féléves becstelen és gyötrelmes színjátéknak már magasztosan groteszk befejezése lenne, ha az entente-csapatok a német csapatokkal egyesülnének az Oroszország ellen való harcra. Akik a háborút előkészítették és akik négy és féléves poklán végighurcolták a vérző népeket: kapitalisták, imperialisták, Clemenceauk és Hindenburgok végre együtt lennének. Nyíltan felhangozhatnék az a kiáltás: világ imperialistái, egyesüljetek. És miközben a népek testvériségének gondolatát mély sírba helyezik, a francia és az angol katona együtt onthatná vérét a némettel megint olyan célokért, amelyekhez semmi köze vagy legfeljebb annyi, hogy ezek a célok éppen ellentétesek az ő érdekeivel. Megindul-e tehát az új szentszövetségnek ez a hadjárata, amelyről a bresztlitovszki Hoffmann álmodik? Ha Párison múlnék talán megindulna. De Berlinen is múlik és Berlin ebbe a hadjáratba aligha fog beleegyezni. Innen, a messzeségből megfoghatatlan, hogy a német forradalom után egy ilyen Hoffmann még kinyithatja a

száját. Hogy ez vezérkari főnök lehet a német hadseregben és hogy katona létére új és a réginél is sokkal bőszítőbb ludendorffi szerepben mutatkozhatik be. Nincs ennek más magyarázata, csak az, hogy a Scheidemannok és a Noskek a szavalataikban csakugyan szociáldemokraták, ellenben minden cselekedetükkel elárulják a szociáldemokrácia ügyét. Az ő rendszerükhöz illik ez a politizáló vezérkari főnök, ez a szentszövetségi hadjáratról álmodozó, nyíltszívű, bresztlitovszki Hoffmann. A német munkásság lelkéhez azonban aligha illik. És előbbutóbb eljön az az idő, amikor a német szociáldemokrácia a Scheidemannokat és a Noskekat a Hoffmannjaikkal együtt kilódítja a helyükből és hozzáfog egy olyan új politikának a megalapozásához, amely a világ imperialistái helyett a világ proletárjait akarja egyesíteni. Abban a politikában szerepe lesz Magyarországnak is.

A Párisban tanácskozó éhesektől és telhetetlenektől, szívtelenektől és tehetetlenektől Magyarország semmi jót se várhat. Mi jöhet még azután, hogy a magyar Dunát egyszerűen kiszolgáltatják a féktelen arcátlanságú cseh kapitalizmusnak? Ezek rabszolga-népeket és rabszolga-munkásokat akarnak. Ezeknek Hoffmann tábornok az embere, a bresztlitovszki kardzörrentő; ellenben ellenségük az orosz nép, de a német nép is, és a francia nép is. A magyar nép is. Magyarország egy ideig bízott a párisi konferencia úgynevezett igazságérzetében. Ma már meglehetősen kiábrándult belőle. Az iránytű nyugtalanul forog, de Páristól elfordul már és ingadozva, reszketve keresi az irányt Moszkva felé. A rút emlékezetű Hoffmann éppen jókor adta ki azt a jelszót, hogy a világ imperialistái egyesüljenek. Csak egyesüljenek: valamennyi Hoffmannja, Fochja, Clemenceauja és Kramarza a világnak. Így van jól. Így lesz jól. Így válik népek sorsát irányító, új világot megteremtő valósággá végre az a második jelszó: világ proletárjai, egyesüljetek.

Világ, 1919. március 19.

■ Kommentár nélkül érdemes idézni Bíró Lajos következő napi, tehát a Magyar Tanácsköztársaság előestéjén, a *Világ* 1919. március 20-i számában „Az új korszak" címen közölt írásának alábbi sorait: „Békésen olvasod az esti lapot és egyszerre úgy

tetszik, mintha a füled távoli hangok kongását hallaná... A történelem a lélekharangot csendítette meg; és az élet, amely most éli utolsó óráit: a kapitalizmusé... A cseh szocialisták Kramarzt Miljukovhoz és Klofácot Kerenskihez hasonlítják... de ne kételkedjünk abban sem, hogy Németországnak is megvan a Miljukovja és Kerenskije, és hogy itt is, ott is Lenin következik Kerenskij után. Párizsban a nyugati kapitalizmus képviselői falánk boldogsággal tanácskoztak egy ideig arról, meddig éheztessék a német gyerekeket és hogyan osszák föl maguk között a világot. De ha minden jel nem csal, az osztozkodás öröme és a politikai zabálás nyugalma most már alaposan elröppent körükből... Az angol munkástömegek mélységeiből egy óriási rengés földalatti robaja dübörög, de még ennél is félelmetesebb számukra az a vörös zászló, amely magasra emelten lobog a tavaszi szélben keleten, de egyre jobban közeledik nyugat felé..."

Olyan villámgyorsasággal, amint ez Budapesten történt, politikai jövendölés talán a történelemben sohasem valósult meg. Bíró Lajos ugyan Magyarországon csupán egy, a polgárság támogatását élvező szociáldemokrata kormány megalakulását kontemplálta idézett cikkében, de helyette az írása első felében kifejtett jóslata vált valóra kevesebb mint 24 órán belül: a Szovjet-Oroszországgal szövetségre lépő Magyar Tanácsköztársaság megszületése.

„Világtörténelmi hivatás”

[redacted]

■ A magyar burzsoáziának a hatalomról való lemondása, a két munkáspárt egyesülése kommunista platform alapján, a szovjet állammal nyomban szövetségre lépő Magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21-i megteremtése nyomán új megvilágításba került a most már idősebb, nagyobb testvérré lett keleti szomszédról alakuló kép.

A kormányrudat a munkásosztály ragadta kezébe, amely mint láttuk, a Nagy Október győzelmes napjától számtalanszor kifejezésre juttatta tettekben is megnyilvánuló szolidaritását a földkerekség első proletárhatalmával. Ennek megfelelően március 21-től a polgári nagysajtónak a papírhiány miatt történt május 14-i beszüntetéséig zavartalanul megjelenő azon részében is, amely szinte rutinra tett szert a szovjet viszonyok rágalmazásában, a tényeket is manipuláns módon eltorzító addigi tudósításokat tárgyilagos ismertetések váltották fel.

A haladó polgári írók 1919. január–márciusi állásfoglalásainak az előző lapokon történt bemutatása után nem jelent váratlan fordulatot, hogy a toll olyan mesterei, mint Juhász Gyula, Tóth Árpád, Babits és mások rokonszenvvel nyilatkoztak a proletárforradalom szülőhazájáról. Talán mégis meglepőnek látszik alábbi verseik, cikkeik lelkesedésének magas hőfoka, hiszen a munkásmozgalomtól távoli emberekről van szó. Semmi okunk sincs arra, hogy őszinteségüket kétségbe vonjuk. Az előző időkben közölt írásaik beszédesen illusztrálták, hogyan foszlottak szerte a nyugati demokráciákhoz fűződött illúzióik, zsugorodott semmivé reménységük, hogy a győztes imperialisták akár a legcsekélyebb kíméletet fogják tanúsítani legyőzött riválisuk csatlósával, hogy hajlandók lennének különbséget tenni a háború felelősei és a világégés következményeit szenvedő vétlen népek között. Ugyanakkor mély hatást gyakorolt, hogy akadt egy hatalmas állam, Szovjet-Oroszország, amely az imperialista túlerővel mert, és sikeresen tudott is szembeszállni.

A Tanácsköztársaság győzelme után még további tények radikalizálták a haladó polgári írók szemléletét. Március 21. előtt bebizonyosodott, hogy Magyarország teljesen elszigetelődött, a győztesek védtelen prédának tekintik, amelyet porig alázhatnak. A proletárforradalom győzelmével egy csapásra véget ért az elszigeteltség, és a Vörös Hadseregnek a megelőző hetekben elért katonai sikerei alapján nem látszott alaptalannak a re-

ménység, hogy közvetlen összeköttetést sikerül majd teremteni a nagy, új szövetségessel.

Egy másik kiemelkedően fontos mozzanat, amely a kinyilatkoztatás erejével hatott a szocialista átalakulásról évtizedeken át terjesztett rágalmak szuggesztiójában élő kispolgárságra, értelmiségre: a magyar proletárforradalom győzelme még annyi áldozatot sem követelt, mint az 1918. október 31-i polgári demokratikus forradalomé. A távolabb tekintő humanista írástudókat már az a körülmény is jogos nemzeti büszkeséggel töltötte el, hogy Magyarország Európa seregnyi más államát megelőzve másodikként lépett a Nagy Október által tört útra, és ezt az önérzetet erősítette, hogy az átalakulás egyetlen csepp vér kiontása nélkül ment végbe. „Világtörténelmi hivatás" – e címen írt vezércikkében Bíró Lajos hangsúlyosan emelte ki, hogy az oroszországinál kedvezőbb társadalmi feltételek között a magyar munkásság szolgáltathatott világraszóló példát a szocialista forradalom békés győzelmére.

A békés átmenet persze sokakban azt a hamis illúziót keltette, hogy az első ájultságából magához térő magyar burzsoázia mindörökre beletörődik vagyona, a politikai hatalom elvesztésébe, és a nyugati imperialisták is tétlenül veszik majd tudomásul, hogy Közép-Európában tért vesztettek. E naiv ábrándozásokat heteken belül megcáfolták a tények, és a csalódottságot növelte, hogy a nyugati hatalmak katonai intervenciója és a belső ellenforradalom megújuló nyomása miatt Szovjet-Oroszország nem tudta a várt katonai segítséget megadni. A magyar munkáshatalom helyzetének romlása magyarázza, hogy a hozzá tiszta szándékkal csatlakozott haladó polgári írók egy része fokozatosan elhallgatott.

A dolgozó tömegek vonzódása a szovjethatalomhoz azonban a Magyar Tanácsköztársaság legsúlyosabb megpróbáltatásai, sőt az első munkáshatalom megdöntése óráiban sem szűnt meg. Az újság- és versírásban kevéssé gyakorlott szerzők a fővárosi, vidéki lapokban megjelent írásai, népdalok, a munkásfolklór termékei tanúsítják ezt az érzelmi hűséget.

Az itt következő lapokon e históriai hónapoknak témánk szempontjából fontos, igen gazdag terméséből kommentár nélkül közlünk kis csokorra valót az önmagukban is beszédes darabokból.

Lenin üzent...

A nemzetközi forradalmi proletariátus vezére Lenin elvtárs üzent. Magyarország proletariátusa fönséges győzelmének a híre rövid percek alatt már eljutott a messze Keletre, ahol nem csüggedő hittel, törhetetlen forradalmi elszántsággal és öntudattal harcolva és győzedelmeskedve ezernyi ellenségei fölött, másfél év óta várják már a hírt. Nyugat proletariátusa fölszabadításának hírét.

És most végre megtört a jég. A tavasz első lehelete nyomán kivirultak a magyarországi proletariátus hősies küzdelmének legszebb virágai.

Ezeket a virágokat szedtük össze és küldöttük el nagy tanítómesterünknek és vezérünknek, Lenin elvtársnak és az egész orosz forradalmi proletariátusnak.

Ma este az orosz főváros az örömujjongástól hangos. Hosszú, nehéz és küzdelmes volt az út, amely ehhez az első nyugati győzelemhez vezetett, de annál nagyobb a remény, hogy az első diadalt gyors egymásutánban még újabb győzelmek fogják követni.

Lenin szavaiból a bátorítás és a proletártestvéri szeretet nemes hangja szól.

– Veletek a sikerben, a győzelemben, de veletek a küzdelemben is! Előre! Törhetetlenül csak előre!

Ezt üzente Lenin a magyarországi forradalmi proletariátusnak, az ifjú Szovjet-Magyarországnak.

*

Ma délután 5 órakor a Magyar Tanácsköztársaság a csepeli szikratávíró-állomás útján érintkezésbe lépett az orosz tanácsköztársasággal, melynek moszkvai szikratávíró állomása fogta föl a csepeli üzenetet. A csepeli szikratávíró-állomás először a következő figyelmeztetést adta le Moszkvának:

„A Magyar Tanácsköztársaság kéri Lenin elvtársat a távírókészülékhez."

20 perc múlva Moszkva jelentkezett a következő szavakkal:

„Lenin a készüléknél. Kérem Kun Béla elvtársat a távíró készülékhez."

Csepel erre leadta a következő üzenetet:

„A tanácskozáson lévő Kun Béla helyett Poór Ernő van a készüléknél. Lenin elvtárs! Itt Poór Ernő, a Magyarországi Kommunista Párt központi bizottságának tagja. A magyar proletariátus, amely tegnap éjszaka az egész államhatalmat meghódította, bevezette a proletariátus diktatúráját és üdvözli Önt, mint a nemzetközi proletariátus vezetőjét. Adja át Ön forradalmi szolidaritásunk kifejezését és üdvözletünket az egész forradalmi orosz proletariátusnak. A szociáldemokraták pártja a kommunisták álláspontjára helyezkedett. A két párt együttműködik és mindaddig, míg a III. internacionálé moszkvai kongresszusa nem állapít meg egységes címet, „Magyarországi Szocialistapártnak" nevezzük magunkat. Kérünk e tekintetben utasításokat. A népbiztosok tanácsa éppen ülésezik. Kun Béla elvtárs a külügyek népbiztosa. *A Magyar Tanácsköztársaság kéri az orosz szovjetkormány véd- és dacszövetségét. Fegyverrel kezünkben fordulunk szembe a proletariátus valamennyi ellenségével* és kérünk azonnali értesítést a katonai helyzetről."

Este 8 órakor a moszkvai szikratávíró-állomás jelezte, hogy erős légköri zavarok miatt a csepeli szikratáviratot csak fogyatékosan sikerült felvenniök, mire Csepel a hiányzó részeket pótolta.

Este 9 órakor Csepel felfogta Moszkva válaszát, amely szerint az orosz szikratávíró minden leadásunkat – a délben leadott „Mindenkihez" kezdetű körözvényt és Poór üzenetét is hiánytalanul felvette.

Este 9 óra 10 perckor Moszkva újból jelentkezett. Üzenete így szólt:

„Itt Lenin. Őszinte üdvözletem a Magyar Tanácsköztársaság proletár-kormányának és főleg Kun Béla elvtársnak. Üzenetüket éppen most közöltem Oroszország kommunista (bolseviki) pártkongresszusával. Mérhetetlen a lelkesedés. A III. kommunista Internacionálé moszkvai kongresszusának határozatait, amily gyorsan csak lehetséges, közölni fogjuk, úgyszintén a katonai helyzetről szóló jelentéseket. Okvetlenül szükséges az állandó drótnélküli távíró összeköttetés Budapest és Moszkva közt. Kommunista üdvözlettel és kézszorítással Lenin."

Vörös Újság, 1919. március 23.

Forradalmi kis káté / JUHÁSZ GYULA
(Részlet)

...6. Mi az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége?
Az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége abban áll, hogy Európában elsőnek kísérelte meg a kommunista termelési rend megteremtését egy olyan háború után, amely a kapitalista rend majdnem valamennyi erőforrását kiapasztotta és egy olyan államban, amely legtávolabb állott ettől az állapottól, amelyet Marx a kommunizmus bevezetésére alkalmasnak mondott.

7. Sikerült-e az orosz forradalom kísérlete?
Eddig sikerült és hisszük, hogy ezután még inkább sikerülni fog. Ne feledjük, hogy vesztett háború után, egy világ imperializmusának ellenére volt kénytelen az orosz nép e gigászi erőpróbát kiállani, külső és belső ellenségek kétségbeesett ellenállása ellenére.

8. Kik voltak a belső ellenségek?
Az orosz forradalom belső ellenségei a burzsoázia és az intellektuálisok egy jelentékeny része voltak. A burzsoázia hanyatló osztályöntudata nem tudta vagy nem akarta a proletariátus sorsdöntő órájában az idők szavát megérteni és szabotázsokkal próbált a forradalom győzelmesen robogó vörös szekerének útjába állni, amely őt természetesen eltiporta. Az intellektuálisok jó ideig nem jutottak proletár voltuk osztálytudatára és ellenkezésbe jutottak az új renddel. De ma már, Gorkijjal élükön, a szellemi munka emberei is mind az új világ építésének nagy művében segítenek.

9. Mik az orosz forradalom magyar tanulságai?
Az orosz forradalom történetéből a magyar burzsoázia és intellektuálisok csak azt az egy tanulságot vonhatják le, hogy minden magyarnak, aki e földön a munka egyetlen becsületes és igazságos emberi jogán élni akar: teljes lelkével és minden erejével azon kell dolgoznia, hogy a magyarországi proletárdiktatúra révén minél békésebben és minél hamarabb elérhessünk a minden szolgaságot és nyomorúságot megszüntetni hivatott új társadalmi, gazdasági és erkölcsi rend világába!

10. Kik ennek a most támadt – új világnak megteremtői? Mindenekelőtt és mindenekfölött az évezredek óta elnyomott és kizsákmányolt, de egy szebb jövő hitéről le nem mondó és érte tenger vért és verejtéket áldozó munkás milliók. Az ő forradalmi elszántságuk és öntudatra ébredt szellemük tündököl Marx Károly és társai művében, amelyek a proletariátus evangéliumát alkotják és ez nyilatkozott meg Liebknecht, Lenin és Trockij tetteiben, amelyek az evangéliumok valóra váltását megkezdették.
Délmagyarország, 1919. március 25.

Világtörténelmi hivatás / BÍRÓ LAJOS

A belpolitika legelső és legnagyobb feladata most: a proletariátusnak azt az egységét, amely három nappal ezelőtt olyan örvendetes gyorsasággal állt helyre, meg is tartani. A vezetők semmiféle áldozatot ne sokalljanak, ha ezt a célt lehet vele elérni: se engedékenységet, ha engedékenységre van szükség, se energiát, ha energia kell. Rettenetes lenne, ha az ellenséges tenger közepette, kis magyar szigetünkön testvérharc törne ki. A proletárdiktatúra kifelé, a kapitalista társadalommal szemben: diktatúra; befelé azonban – a proletariátuson belül – demokrácia. Ez a demokrácia módot ad rá, hogy a proletariátus akarata személyi és tárgyi kérdésekben egyforma korlátlansággal érvényesüljön; ez a fórum kell tehát, hogy minden kérdést elintézzen és ennek a fórumnak az akarata kell, hogy valóban diktátori erővel érvényesüljön. Soha a Lassalle szép szava nem volt annyira igaz, mint ma: a proletariátus az a szikla, amelyre a jövő temploma épül. Aki ezt a sziklát repesztgeti vagy robbantgatja, az bűnt követ el a jövővel és a jelennel szemben, bűnt követ el a gyermekei ellen és munkástestvérei ellen. Budapesten eddig, szerencsére, egyetlen csepp vér nem ontatott. A vérontást elkerülni azért lehetett, mert a proletariátus egysége helyreállt. Csak ez az egység teszi lehetővé, hogy a vérontás ezentúl is elkerülhető legyen. Aki az egységet kockára teszi, az proletárvért akar ontatni és a proletariátusnak ellensége. Aki az egységet kockára teszi: az az új társadalom felépítésének nehéz munkáját szabotálja. Csak az egységes proletariátussal szemben

nincs ellentállás; csak az egységes proletariátus lehet a felsőbbséges erejéhez mérten felsőbbségesen nyugodt és következetes; csak az egységes proletariátus tarthat rendet és fegyelmet befelé és csinálhat eredményes politikát kifelé.

Az, hogy Budapesten egyetlen csepp vér eddig ki nem folyt, bizonyos értelemben hatékonyabb propaganda a proletárdiktatúra számára, mint minden, amit Európa eddig a proletárdiktatúráról hallott. Íme, nem igaz, hogy a proletárdiktatúra pusztít és öldököl; a vörösterror valóban csak válasz volt a fehérterrorra; itt rend van, itt nyugalom van, itt munka folyik. – És ez nem azért érték, mintha a kapitalista társadalmakat kellene vagy lehetne ezzel kapacitálni (nem lehet és nem is kell), hanem érték azért, mert a prágai, a bécsi, a berlini, londoni proletariátust lehet vele megnyerni. A német munkásságnak egy nagy része még a Scheidemann vezetése alatt van. Miért? Nem utolsó sorban azért, mert egy kiterjedt propaganda szinte ellenállhatatlanul szuggerálta neki, hogy a proletárdiktatúra csak rombolás, csak kegyetlenkedés, csak vérontás. Budapest kell hogy megmutassa nekik azt, amit Pétervár más körülmények közt nem mutathatott meg: a proletárdiktatúra igenis tud kíméletlen lenni, ha kell, de felesleges módon egyetlen csepp vért ki nem ont. A vörös uralomnak ez a természetes, helyes és munkásgondolkozásban olyan mélyen gyökeredző humanitása új és nagy erőt ad a keletről nyugat felé nyomuló históriai áramlatnak. Moszkva messze volt Európától, Budapest közel van hozzá. A magyar népbiztosok tanácsának eddigi külpolitikai cselekedetei egyébként is olyan helyesek és olyan okosak, hogy nem lehet elég hangos dicsérettel beszélni róluk. Illesszék bele külpolitikájuk eszközei közé Magyarország rendjének és nyugalmának világgá hirdetését is és a magyar tanácsköztársaság csodálatos eredményességgel tölti be azt a világtörténelmi szerepet, amelyet nagy orosz testvére mellett Európában és a világon elsőként vállalt.

Világ, 1919. március 25.

Jön az öcsém / FARKAS ANTAL

Valami csoda készül, nagy csoda:
Az ajtóm néha magától kitárul,
Csörög a szarka a házunk előtt...
Tán megjön az öcsém Szibériából.
Ahol négy éve hallgat hófehéren,
Onnan hazatér hangos-pirosan,
Vöröst lobogtat s az útja
Mérföldet lépő csizmákkal rohan...
Siess, öcsém, siess!

Ma még ott van, estére már a Kárpát
Ormáról kürtöl ide riadója,
Hajnalra talpra állanak a völgyek,
Délben fölugrik a nyugalmas róna
S a délibáb vöröset játszik egyre,
Hogy a vén pásztor nézve nézi, ámul:
Mióta él, nem látott ily csudát –
Megjött az öcsém Szibériából...
Siess, öcsém, siess!

Mikor odament – mert odáig verte
A hatalomnak ólmos kancsukája –,
Szomorkodott, fehér volt, vérfolyását
Elnézegette, tán meg is csudálta;
Szava alig volt, szeme lecsukódott,
Friss hó hullott rá síri takaróul...
Ki hitte volna, hogy még talpra ugrik,
Ki hitte volna, hogy még így kigyógyul?...
Siess, öcsém, siess!

Hallod a hangját? Mint a menny dörgése!
Nézd szemének mérges villanását!
Nézd csak: a karja sziklákat gurít el –
És ezt az erőt tiporták, gyalázták?
Csak rajta hát, mutasd meg, hogy ki vagy?
Jártál elégszer gyáván, óvakodva –

A lépésedtől dobbanjon a föld,
Sáros csizmával lépj az aranyokra!...
Siess, öcsém, siess!

Csókolja le mérföldes csizmáidról
Észak havát a forró déli nap,
Nyugatnak kincsét add az asszonyodnak,
Kelet gyöngyével játsszék a fiad.
Legyen tiéd mind, ami sohse volt még,
Te rongyos óriás, te koldus-árva!
Siess vörösre vált Szibériádból,
Siess vörösre vált Szibériádba!
Siess, öcsém, siess!

Népszava, 1919. március 26.

Oroszország / KÁRPÁTI AURÉL

Keletről jött a világosság s az éjszaka széthasadt függönye mögött vörös tűzben lángol a hajnali orosz róna. Turgenyev felkelt napja süt a vértivornyából ébredő Európa arcába.

Ámuló szemmel és ámuló szívvel kell nézni és köszönteni ezt a titokzatos országot, amelynek földjében a jövendő erői századokon át szunnyadtak. Szibériai ólombányák mélyén, a Péter–Pál-erőd kazamatáinak homályán, Bakunyin, Kropotkin és Gorkij híveinek rejtett pince-szállásain oly sokáig hiába ébresztgették névtelen Oroszország elaludt lelkét, amelyet százmillió muzsik bánatos szeme, álmodozó pillantása tükrözött. Két esztendő előtt végre felserkent ez a hosszan pihenő lélek s elmondta álmait a kétkedő világnak. Most pedig megvalósítja azokat, minden népekre szétsugárzó, mindenható erejével. S a hitetlen Európa már csudákba hivő lélekkel vigyázva várja, óhajtja és segíti ezt a megvalósulást.

A kommunista Kelet nagy párbaja a kapitalista Nyugattal elérkezett a döntő pillanathoz. Anglia rablójogon épült világhatalma inog már a hókucsmás Herkules öklének csapásai alatt s reszketve sejdíti, hogy a szolgaságot most örökre megfojtja a végtelen rónán dobbanó, óriás léptekkel közelgő szabadság.

 Oroszország, amelyről egy keserű fia vallotta, hogy csak a

kancsukát adta a világnak, már kezében tartja a szabadság, egyenlőség, testvériség aranyalmáját s megkínálja vele az éhező, elepedt nemzeteket. Ámuló szemmel és ámuló szívvel kell nézni és köszönteni.

Amiről Gogol félszáz esztendeje prófétaéneket mondott elérkezett és megérett a beteljesülésre. Oroszország, mint sebes, elérhetetlen trojka rohan, porzik, füstöl nyomában az út, recsegnek a hidak s minden elmarad utána. Hah, micsoda lovak, micsoda paripák! Talán vihar fészkel sörényeikben?... Egyszerre és tüzesen nekidűlnek ércszügyeik a hámnak s alig érintve patáikkal a földet, repülnek a levegőben, mintha istentől volnának megihletve... Oroszország felelt a kérdésre, mit sokáig süket fülekkel hallgatott. Gyönyörűen szól a csengő: reszket és széllé változik a darabokra szaggatott lég; oldalt marad minden, ami csak van a világon s az előre rohanó Oroszországnak útjából félve és csodálattal térnek ki a többi népek...

Oroszország felelt a világ minden feltett kérdésére.

Déli Hírlap, 1919. március 28.

Orosz hangok / KRÚDY GYULA

A tavaszéji szél messzire kergette a holdat, deréknyi gallyakat tördel, észak hidegét fújja. Hűvös a tavasz, mint Oroszországban.

A holddal együtt száműzi a szél azokat a többé már soha nem látható alakokat, amelyek kis árnyak, hosszúszakállú manók, megráncosodott vén emberkék, kuporgó szellemkék ruházatában gunnyasztottak a könyvtárban, ahová álomtalan, szeles, nyugtalankodó éjszakán megnyugvást megy keresni a virrasztó. Minden könyv (nyomtatták bár a váci süketnémák betűivel a múlt század derekán, vagy akár tegnap) olyan messzi világról beszél, amilyen messze a hold van a földtől, a hajótörésből megmenekült ember mesélgetése az unokáknak – messze, mint a falomb, amely ősszel lehullott, messzebb, mint a füst, amely a kéményből elszállott.

A dermedt, jégvilággá vált mammutcsontvázú tegnapi világról holtan szólnak a könyvek.

Ifjúkorom után (amikor még a nőket nem szerettem úgy, mint az orosz írókat) ismét a muszka költők vonzanak. Milyen kár, hogy a modern, a mai orosz irodalom alig ismerős nálunk! Még névszerint is alig tudjuk Sevcsenkót, Frankettit, akik a Lunacsarszkij vonattal elmennek az Uralig, a Kaukázusig, hol „tevék pihennek szirt tövében, – repül a cserkesz könnyű ménen, – utána vándor-kalmuk néz, körüle, juhnyáj legelész..." A legújabbak közül Gorkijról tudunk a legtöbbet, de milyen messzire van tőlünk ő is, holott úgy kellene ismernünk, mint a testvérünket. Milyen szomorúság nem tudni oroszul, most, amely nyelvről Gogol mondá: hogy könnyű és testnélküli, mint egy lélekjelenés. Bérczy Károly (régi magyar író) megtanult oroszul, midőn Puskinnak egyetlen strófáját olvasta. Az ő aligha elfogadható fordításában ismerjük a költőt, aki bár a cár barátja volt: mégis verset írt a Szabadsághoz már 1820-ban, amiért öt esztendeig távol kellett lennie Moszkvától. Ambrozóvics Dezső, aki az isteni Csehov ködszomorú világába vezette a magyar olvasót: néhány hét előtt ejtette ki a fordítópennát kezéből. Szabó Endre, akit a Szanin miatt bezárni akartak a régi Pesten (mikor még az ifjakat kolostorban nevelték és a lányok a gyertyabélben keresték ideáljaik arcát), hetven esztendős. Szovjet-Magyarországon valóban nem lehet kívánni a hetven esztendősektől, hogy dolgozzanak. Almásy László, minden orosz próza apjának (Gogolnak) fordítója, már régen letűnt a horizontról. Elmentek a fordítók együtt az írókkal, és a regények alakjaival. Fekete gyászkelmével van bevonva a könyvtár a régi Oroszország felett. Írók – akik egy századig lúdtollal és „szláv-szomorúsággal" írták meg az orosz ember és föld regényeit: egykor úgy menekültek a gyönyörű és rajongott hazájukból, mint manapság azok bujkálnak a setétségben rengő országutakon, vámsorompók környékén, akiket egykor tábornoknak, nagyhercegnek neveztek. Száz esztendeig tartott Oroszországban a mai forradalom előkészítése. Minden könyv, amit az elmúlt században orosz kéz írt: titkos propagandája egy közelgő új világnak. Minden szomorúság és mélabú, ami az írók szaván átreszket: szerencsétlen hazájuk megváltásáért volt. Száz évig nem nevettek, kacajra sem fakasztottak az orosz nők. (Vizin D. volt a humorista, de az még a 18. században élt.)

 Amint elmúlt a sánta lova bűbájossága, Kalózát (nagyanyánk

szerelmetes Konrádját) és Childe Haroldját felejteni kezdik Oroszországban, az E. O. párbajban elesett írója felett elmondják a forradalmi gyászbeszédet: egyidőben kezdetét veszi az írói munka, amely száz év múlva a mai Szovjet-köztársaságot hozza létre. Hazáját korholva védi és féli minden orosz sor, amely napvilágot lát. Baden-Badenben (száműzöttségben vagy mulatva az „oroszok fájánál") Oroszország gyászáért, igazságtalanságaiért, léhaságáért, tudatlanságáért, rabszolgaságáért szomorúak az orosz írók. A boldogtalan Turgenyev, akit a burzsoá műitészet szívesen soroz a könnyen olvasható romantikusok közé, holott már akkor útilaput kötöttek a talpára hazájában, amikor még nem írta meg A füstöt, az Apák és fiúkat: szinte hontalanul hal meg, miután csendes, naiv öregségében esténként trick-et játszik az énekesnő férjével. Minden regénye, még a legértelmesebb is, szomorú vádirat a régi Oroszország ellen. Gogol, a legrosszabb: Bulyba Tárászában magasztalja ugyan a kozák-világot, dicséri faját, ámde a történelmi regényből is búsan konganak a harangok a halálraítélt régi világ felett. „Úgy szeretni, mint az orosz képes: aki nem számít, hanem egész szenvedéllyel szeret... nem, úgy szeretni senki sem képes." „Várjatok csak, eljő az idő, midőn megtudjátok, mi az az orosz hit. Már most is érzik a közel s távol népek..." így hal meg Bulyba Tárász, a kozákvezér. A dnyeperi hableány és a Zadéka Márton (az álmoskönyv) dívik még az orosz síkságokon: az írók azonban fáradhatatlanul költik gyönyörű regényeiket, amelyeknek végcélja az emberi szabadság. Mint a bomba, robbant: Dosztojevszkij. Tolsztoj Leó, az emberiség megváltója: mindig csak arról ír, milyen szerencsétlenek az oroszok.

*

Vajon mit írnak most az orosz írók?
Milyen kár, hogy a testvérnemzet irodalmát nem ismerjük napjainkban!
Magyarország, 1919. március 30.

[Verstöredék] / BABITS MIHÁLY

Az antikrisztust kelni láttuk őt
és vizek fölött a parázna nőt,
a királyokkal szajhálkodni, míg
lent fulladoztak hajszolt népeik.

Szívünkben most egy vádló hang süvölt:
Mi fontuk a korbácsot mely gyötört,
mi öntöttük az ágyút mely megölt –
Silány rabszolgák! Mért tűrt meg a föld?

Két nép vagyunk ma, muszka és magyar,
ki több szégyenben élni nem akar
és inkább szenved, inkább belehal,
de ember lesz és újra fiatal!

Magyarok! A kor nagy dologra hí,
mi vagyunk az idők postásai,
mi küldjük szét a vörös levelet,
melynek pecsétjei vérző szívek.

S sokan remegnek, ha a posta jön,
de még többeknek lesz ez szent öröm,
hogy nem volt annyi vér és annyi könny
hiába, mert már a nagy óra jön.

Kézirat. 1919. március vége–április eleje körül keletkezett.

Az új isten / TÓTH ÁRPÁD

Új isten szól hozzátok emberek!

Nem templomok setét hajóin úszó
Tömjén között ragyog fel tűz-szeme
Barnult szentképek arany keretéből,
Nem oltárok gyertyái közt fehérlik
Alabástrom közönnyel hallgatag,
Hívők csókjától koptatott szobor,

Nem méla, hosszú, vont litániák
Cukros hullámát úntan szürcsölő
Egek lakója!
Nem!
Új isten ez!

Új isten szól hozzátok emberek!

Nem ég szülötte Ő! Nem mennyben él,
Nagymessze tőlünk, titkos ismeretlen,
Ki arca elé vonta az eget,
Mint egy hűvös, nagy, kékselyem palástot,
Nem!

Óh, de nem is föld bálványa Ő,
Mint ama Mammon, aki ült hizott
Gőggel rajtunk s szájától milliom
Élősdi csáp kigyózott szerteszét
S a szürcsölő, szívó karok befonták
A szüzek testét s feltörték finom
Velőért a költő zengő agyát
S a gyárak vak, mély kéményén benyúlva
Átkúsztak a robotos termek odván
S felitták mind a könnyet és az átkot
S a lomha Rémben mind aranyra vált ez
És új éhséggé, bár a telt belek
Már a nehéz aranytól eldugultak
S a rothadó nagy testre már kiültek
Félelmes és aranyló hullafoltok...

Most új isten szól néktek, emberek!

A véres földnek vére szülte Őt,
A sok kiomlott, sűrű, keserű
Vér összeállt a fájó földeken,
Testté tapadt, alakká tornyosult,
Vérszinű, nagy mezítelen alakká,

Ki országlépő-tágra tárja lábát
S Földet rengésre tépő hangja zeng
Piros Keletről a sápadt Nyugatnak:
„Im eljöttem!
Eljött a Vörös Isten!"

És megy s dörgő léptére messze reszket
A sárga Szajna s medréből kicsap,
Jerichós visszhangot ver vén Westminster
S az Óceán zöld üvegén vörösen
Előrerezg ezermérföldes árnya
S átfogja a Fehér Ház vak falát...

Hozsánna néked, új isten, hozsánna!

Ismerj meg minket, tieid vagyunk!
A szíved hajtó, élő, drága nedv,
A diadalmas vörös lüktetés
A mi bús vérünktől is gazdagúlt
S világra ömlő harsonád sodrába
Gyötört torkunk reszkető hangverése
Szerényen s mégis segítve simul:
A kicsiny, árva magyar jaj-patak
A messzezengő nagy moszkvai árba,
Mely most tisztára mossa a világot:

Hozsánna néked, új isten, hozsánna!

Legyen szavad teremtés új igéje,
Formáld át sáros, bűnös, ócska bolygónk,
Mit elrontott sok régi, úri isten,
Te istenek közt új és proletár
Formáld boldoggá pörölyös kezeddel, –
Emelj minket roppant tenyereidre
És a magad képére gyúrj át minket!

Nyugat, 1919. április 1.

A Pravda Budapest utcáin

A nap három szakában három, hirtelen nagyon népszerűvé lett szó csendül fel a pesti utcán. Korán reggel az újságárusok harsogó szavára ébredünk, amint a reggeli légen élesen süvít át a kiáltásuk:

– Népszava! Népszava!

Délben az utca zsibongó forgatagából, a villamosok csilingeléséből és a kocsikerekek zörejéből kiválik egy szintén új, de máris megszokott kiáltás:

– A Vörös Katona! Déli kiadás! Déli Vörös!

És estefelé a szélrózsa minden irányában rohanó rikkancsok verik fel a pesti kövezet porát, és dübörögve zúg végig a városon szózatuk:

– Vörös Újság! Vörös Újság!

Tegnap csendesen, de annál nagyobb feltűnést keltve új szó röppent ki itt-amott egy-egy rikkancs ajkáról:

– Pravda!

A magyar újságok tömkelegében megjelent az orosz nyelvű Pravda, a szövetséges orosz szovjetköztársaság népszerű újsága, Lenin lapja. Kuncsaft éppen elég akad, a Budapesten lakó oroszok vásárolják a Pravdát, de veszik magyarok is, akik hadifogságuk alatt megtanultak oroszul.

Ki hitte volna akkor, amikor az első és második forradalom hírei érkeztek hozzánk és a kadett-uralom idején szétrombolták a Pravda nyomdáját és szerkesztőségét, hogy ez a sokat szenvedett és sokat üldözött orosz újság egyszer majd olyan hatalmas, olyan népszerű lesz, hogy még Magyarországon is olvasni fogják...

A Vörös Katona, 1919. április 9.

Vörös hajnal / WISZT KONRÁD

A mártír proletár kérges tenyere
Ökölbe szorulva végre lecsapott!
Ütése nyomán szikra pattan szerte
S a szikra száll gyújtón, perzselve
Mindent, mi korhadt – a múltat, tegnapot.

13. SZÁM. BUDAPEST
1919 ÁPRILIS HÓ 20

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

AZ IFJU PROLETÁR

AZ IFJU MUNKÁSOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK ÉS A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG IFJUMUNKÁS PROPAGANDA ÜGYOSZTÁLYÁNAK HIVATALOS LAPJA

Megjelenik minden héten
Tagok díjtalanul kapják

Szerkesztőség: Böck Szilárd-u. 4. Telefon József 63.
Kiadóhivatal: Teréz-körut 7. Telefon 25—10.

Előfizetési ára:
Egész évre . . . 8 korona
Egyes szám . . . 20 fillér

Valósággá váló nemzetköziség.

Reszketnek az uralkodó osztályok a kommunista forradalomtól. A távirók vörös üdvözléseket hoznak és visznek a világba. Orosz földön, Magyarországon már a dolgozóké a föld, a gyár, a bánya és minden hatalom. Ők áraszt ják, hintik a tudást, mely a dolgozók testvériségéről, minden elnyomottak végső küzdelméről szól minden elnyomó ellen. Oroszországban magyar nyelvű nemzetközi katonák viszik a vörös zászlót, itt nálunk szerbek, románok, oroszok és olaszok. A proletárok vérrel pecsételik meg az igazi nemzetköziséget, mely nem ismer nemzetet és fajt, csak kizsákmányolót és kizsákmányoltat, dolgozót és herét. És ők most vérük ontása árán is meg akarják szilárdítani a dolgozók uralmát.

Nálunk már proletárdiktatura van! Ez nagyszerű és gyönyörű dolog. De gondoljunk ifjumunkás testvéreinkre, a mi édes testvéreinkre ott tul a magyar szovjetköztársaság határain. Ők még a piszkos odukban burzsoák szolgáiként dolgoznak. És nekünk nemzetközi, forradalmi proletár ifjumunkásoknak velük is kell törődni, értük is kell dolgozni. Addig nincs pihenés, addig nem lehet felfüggeszteni az osztályharcot, amíg csak egy tenyérnyi helye is van a világnak, ahol kizsákmányolhatják a munkást.

Az osztályharcnak folyni kell tovább, az osztályharcot most a magyarországi proletárok tanácsköztársaságának kell vívni a világkapitalizmus ellen. Még nem állunk pihenés előtt. A győzelmet még harcok fogják megelőzni. Mert a valódi nemzetköziség, melynek ragyogó példáit mutatták a magyar vörös gárdisták Moszkvában, ahol forró piros vérükkel festették forradalmira a *nyugodt és megelégedett, míg mindenütt a világon nincs proletárdiktatura, mely megfojtja a kizsákmányolást és elnyomást, mely megszünteti az osztályokat, hogy végre a dolgozók osztálykülömbség nélküli társadalma megszülessen.*

Az osztályharc folyik, nemzetközi méretekben, nemzetközi szolidaritással, összetartással, proletárforradalom hire jö mindenfelől, a kapitalizmus roskadozik, nincs erő, mely a kizsákmányolás hatalmát tovább tartsa, ha a világ proletárjai egyesülnek.

A Közoktatásügyi Népbiztosság ifjumunkás propaganda ügyosztályának hivatalos közleményei.

Beszámoló.

Amikor az alábbiakban összefoglaljuk annak a munkának az eredményét, amelyet a Közoktatásügyi Népbiztosság reánk, az Ifjumunkás Propaganda Ügyosztályra bizott, előljáróban örömünkre kell kifejeznünk azon a lelkességen és munkaszeretetten, amelyet a nálunk szervezésre és oktatásra jelentkezők körében tapasztaltunk. Az Ifjumunkás Propaganda Ügyosztály szabadoktatás és adminisztráció tekintetében tulajdonképpen még csak szerveződik, de a szervezéssel már folyik a tényleges munka a fiatal, az uj világ megteremtésén lelkesedéssel dolgozó gárda segítségével, amelynek minden egyes tagját képességéhez és tehetségéhez mérten megfelelő helyre állítva, szembetünő eredményt tudunk felmutatni.

Az Ifjumunkások Országos Szövetségével karöltve megszervezzük az ifjumunkások kerületi és környékbeli csoportjait, d. ezzel a munkával párhuzamosan nagy élénkséggel megindult már a vidéken is az ifjumunkások megszervezése és a szabadoktatás előkészítése. Munkatársaink, akik ebben részt vesznek, mind gyakorlott, megbizható elvtársak és minden reménynk megvan arra, hogy a legrövidebb

A mártír proletár sok verejtéke
– Homlokról eredő keserű tenger –
Mély, sötét medréből mintha kilépne
Tajtékzón a burján-erdős rétre...
Most tépi a gazt az Új ember.

Messze kelet felől pirkad a hajnal...
Mártír proletár, ez a te hajnalod,
Ne téveszd össze csillogó arannyal
Mit feléd nyújt az úr, az ördög-angyal,
A te hajnalod vörös színben ragyog.

Vörös Zászló, (Gyula) 1919. április 20.

Keleti emlék / KOPÁCSY LAJOS

Még nagy munkában volt, még a vasat verte,
– Mely apró szikráit izzón szórta szerte –
S a forró izzadtság vizcseppekké válva
Csurgott le arcáról barázdákat szántva, –
Amikor egyszerre,
Mintha tűzkráterből láva törne elő,
Megrázta a földet egy szokatlan erő
S megmozdul a falu, város és az ország,
Hegyeken-völgyeken végig ordították:
„Fegyverre! Fegyverre!"

És abbahagyta az izzó vas verését,
Letörülte arca forró verejtékét,
Otthagyta kis fészkét s mind, kiket szeretett:
A zokogó hitvest, a síró gyermeket...
S ment mint egy gépezet.
Ment parancsszóra, melyre már százezrek
Szolga-megadással, némán gyülekeztek;
Melyre úgy érezték: ennek így kell lenni,
A „felséges" szóra szótlan el kell menni...
Ment hát s nem kérdezett.

Aztán megkezdődött: fegyver-, ágyúdörgés,
Ezrek jajgatása, kínos halálhörgés;
Patakokban ömlött a vér szerte-széjjel,
Perc-megállás nélkül tartott nappal-éjjel...
S itta a föld a vért.
S e vérzivatarban ezer veszély között
Némán elfásulva Ő is ott küzködött;
Mély sebéből a vér gyöngycseppekké válva,
Csurgott le arcára barázdákat szántva,
Míg csak el nem alélt.

Azután feleszmélt s másnap, hogy pirkadott,
Egy bús karaván közt Ő is ott ballagott,
Uttalan-utakon Őt is tovább vitték,
Idegen tájakon messzire kísérték:
Nagy Szibériába.
Ráerőszakolták a legkínzóbb munkát,
Kancsukával verték, százszor is megrúgták...
S amíg így szenvedett, otthon a kis család
A kenyérkeresőt, a szerető apát
Várhatta hiába.

...Múltak napok, hetek, hónapok és évek,
De a nehéz fogság csak nem ért még véget.
Hazulról hírt neki és oda őróla
Nem vitt egy pár sort sem s nem hozott a posta,

Mintha nem is élne.
Elfásult érzése, elszállott a kedve,
Mint egy tébolyodott járt-kelt ténferegve;
Szeméből kialudt az életnek lángja,
Testében megrokkant és már nem is várta,
Mikor lesz hát vége.

Egyszer, hogy az álom korábban meglepte,
Hosszú vándorúton hazaszállt a lelke:
Látta a hű hitvest s kicsiny fiacskáját,
Amint Őt még mindig reménykedve várják
S imát rebeg ajkuk.

Látta hitvesének, látta kis fiának
Szomorú arcukon, mennyi kínt kiállnak;
Míg Ő verejtékét távol elhullatja,
Nincsen, aki nékik egy falatot adna...
S nem segíthet rajtuk.

Álmában feljajdult vérbosszút lihegve:
„Ah! hogyha csak egyszer az ő napja lenne...!"
És pirkad a hajnal, a kakas megszólal,
A foglyok ajkáról elrebben egy sóhaj
S Őt is felébresztik.
De ez az ébredés más most mint a régi,
Egyik a másikát csak ámulva nézi;
Nem tudják, mi történt, csak érzik magukban,
Hogy most egy rettentő leszámolásuk van
S talpra állt mindegyik.

Távolról felcsapnak magasba a lángok,
Vérvörösre festik ott a vad világot;
Előhirnökéül egy végső csatának
Mennydörgésszerűen zúgó moraj támad,
Mely mozdít a népen.
...És mire ragyogó fényben felszállt a nap,
Magasztos eszmékkel – vörös zászlók alatt
Az elnyomottaknak bátor milliója
A „felsőtízezer" gyáva elnyomóra
Lesujtott keményen.

S e végső csatában ezer veszély között
Mint egy bősz oroszlán Ő is ott küzködött;
Haláltosztogató golyózápor alatt
Foszlányokra tépett vörös zászlót ragadt
S ott járt mindig elül.
Vértől elborított sebét nem érezte,
Lépésről-lépésre egy szent cél vezette:
„A munkás kezekről el a kínzó lánccal,
Rabszolgaság helyett világszabadsággal
Győzni feltétlenül!"

Leszállt az alkonyat s a lenyugvó nap
Vérvörösre festé mindenütt a tájat...
Ott feküdt vérében halálos sebével,
Kezében a zászló megmaradt részével
S úgy találták meg őt.
A kis vörös foszlányt átadta reszketve,
Hogy kicsiny fiának vigyék el emlékbe;
Aztán őrizze meg – s az a kívánsága:
Ha majd felnől ő is csak e „szín"-ben lássa
A szabad, boldog jövőt!

Nógrádi Népszava, 1919. május 4.

Lenin üzenete a magyar munkásságnak

„Ne tűrjetek semmi ingadozást"

Pétervár, június 6. Lenin a Pravdában közzétette a magyar munkássághoz intézett *levelét, amely a magyar szocialista forradalom nagy jelentőségét fejtegeti, mint az első forradalomét, amely Nyugat-Európában kitört és amely ennélfogva az első példa Nyugat-Európában.* Lenin kifejti, hogy a végleges szocializmushoz vezető fáradságos átmeneti idő alatt csupán egy teljesen forradalmi néposztály, a szervezett forradalmi proletárság hajthatatlan acélos diktatúrája nyomhatja el más elemek ingadozásait, megalkuvásait, hogy a forradalmat céljaihoz juttathassa.

Mindezt vaskézzel kell végrehajtani és minden ellentállást meg kell törni.

Nem csupán a kapitalizmus és a befolyása alatt lévő elemek ellenzik a társadalmi forradalmat, hanem *a kispolgári gondolkozású elemek, sőt munkások ama nagy tömegei is, amelyek nem tudnak megszabadulni a kispolgári hagyományoktól.* A paraszt, a dolgozó elem, a szocializmus és munkásság diktatúrájára törekszik, *de a paraszt, mint terményei eladója, a polgári rendet és a polgári diktatúrát kívánja.* Ezt a felemás gondolkodást csak a proletárság diktatúrája és ilyen politika győzheti le. Ezeket az elemeket úgy kell nevelni, hogy *megmutatják nekik az új rend minden áldását.*

Lenin azt üzeni a magyar munkásoknak: Legyetek erősek. Ha ingadozás mutatkozik azok között a szocialisták között, akik csak tegnap

csatlakoztak a proletárdiktatúrához, vagy a kispolgári elemek között, nyomjátok el ezt az ingadozást.

A proletárság diktatúrája, amely osztályhatalma, a proletárság szervezett erejére és hatalmára, a tudomány, a technika és tőke valamennyi vívmányaira támaszkodik; valamennyi munkanem lélektanában való proletár tájékozottsága, végül a kevésbé szervezett és következetes falusi munkássággal és kistermelőkkel szemben való fölényesség mind elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy lehetővé tegye a parasztokat és kispolgári munkást megnyerni a szocializmusnak.

Olyan időben, amidőn csak kétféle diktatúra lehetséges, a történelmi helyzet szerint: *a kapitalista ellenforradalmi, vagy proletár forradalmi diktatúra, minden az utóbbit gyengítheti, vagy egyenesen eltávolíthat tőle.* Az ellenforradalmi diktatúrának eszköze, amely a *proletárság hatalmának megbuktatására törekszik*, hogy azután maga foglalja el a helyét, az a felemás gondolkodás, amely útját állja a proletárdiktatúra forradalmi következményeinek; a valóságban *az ellenforradalom leghitványabb fegyvere a forradalom erejének letörésére.*

Vörös Újság, 1919. június 7.

Népdal

(ad notam: Sárba taposom a fényképedet.)

Lenget, lenget a déli szél lengő vörös zászlót,
Felejtsd édes öcsém el a múltat, az fekete gyászos volt,
Hitet vessél a jövőbe, kelj a napsugárral,
Rámosolyog az a vörös katonára, indulj el az árral.

Nem az Isten, nem a császár, nem a generális,
Diadalkoszorút fon fejedre a munkásnép máris,
Ha hős voltál, a kebleden vitézségi érem,
Helyén az igazi vörös katonának szíve égjen.

Messze innen népek élnek szörnyű szolgaságba,
akik szabadulni szeretnének hős karodra várva,
Ragadj fegyvert, szabadulás vörös katonája,
Lépjél be a vörös hadseregbe, gyújts fényt a világra.

Hogyha a szél Párizs felett vörös zászlót lenget,
Néked akkor a szabadulás nagy pihenőt enged,
Szabad munkás, szabad világ – Lenin is megírta –
Büszkén tekint le a vörös katonára, aki azt kivívta.

Az orosz és a magyar forradalom

Egy közös vonás kapcsolja különösen szorossá az orosz és magyar proletárforradalom közti összefüggést: mindkét forradalom egy csapásra nemcsak a kapitalizmust – amely ellen ma már az egész világ munkássága egységesen küzd, *hanem a nagybirtokon alapuló feudális kizsákmányoló rendszert is elsöpörte.* Csak Kelet-Európa államaiban, Oroszországban, Magyarországon és még néhány balkáni államban maradt meg a középkori kizsákmányolási rendszernek ez a formája is, amely a nagybirtokon alapult. Oroszországban és Magyarországon békésen élt egymás mellett a kizsákmányolás két óriási hálózata: a nagybirtokos oligarchia és a kapitalista nagytőke. Az egyik a földmívesparasztot, a másik a városi proletárt nyúzta, az egyik a földet túró nincstelen proletár izzadtságával trágyáztatta kövérre mérföldes búzatábláit, a másik a gyári munkás verejtékét sajtolta arannyá. Egyformán igazságtalan, egyformán borzalmas volt mind a kettő. A földesúr, aki veleszületett nagyúri jólétébe úri gőggel hajttatta járomba a jobbágyait, használta asszonyait és lányaikat, dőzsölt a jólétben, típusa volt a baromi élet színvonalára süllyedt zsarnoknak. A gyáros, bankár, nagykereskedő már finomabb élvezetekre használta fel jólétét, igazságtalanul, mások munkájával szerzett vagyonát.

Ez a két kizsákmányoló osztály Kelet-Európában még egymás mellett élt fegyverbarátságban, szent szövetségben az elnyomottak két nagy csoportja, a földműves paraszt és a városi munkás ellen. Ennek a két szövetséges hatalomnak a szerveiből állott a „nemzeti állam" nálunk éppúgy, mint Oroszországban.

Nyugat-Európa nagy kapitalista államaiban másképpen alakult a helyzet. Ott a régi hűbéres rendszer már eltűnt, ott a régi földesúri osztály már beleolvadt a banktőke lovag-hadába. Ott a földműves parasztot nem közvetlenül földesura, hanem *bankja* uzsorázta ki. A különbség ugyan nem nagy, de mégis

pillanatnyilag a nyugateurópai parasztság előtt a szabadság némi *látszatát* keltette. A nyugati államok feudalizmusa a 19. század forradalmaiban bukott meg véglegesen, akkor amikor a feltörekvő kapitalista burzsoázia a szabadság jelszavával maga előtt tolva a proletártömegeket, megharcoltatta a maga forradalmait, a maga döntő harcait. Nyugatról indult a hullám és felszabadította az addig elnyomott burzsoáziát, elnyomta az addig virágzó feudális nagybirtokot. Ekkor keletkeztek a kapitalista ideológia védővárai: a nemzeti államok. A hullám keleten legyengült. Itt még megmaradt a hűbéresek lovaghada is. De jött az új forradalom, amely keletről indult. A proletárok két nagy tábora, a földettúró paraszt és a görnyedő műhelyi munkás összefogtak, hogy együttesen egyszerre rázzák le magukról a kettős láncot. Az orosz és magyar proletárok egy csapással döntötték le a feudális nagybirtok és a tőke bálványait. Ez a tény fogja acélos egységbe forrasztani a proletárok két táborát, amely egymás nélkül gyenge, de egymásrautaltságában egymásra talált és most vállvetve küzd. – A falu dolgozója tudja már, hogy a bálványok ledöntésében városi testvére járt elöl, ő a tapasztaltabb, képzettebb. A falu dolgozója azt is tudja már, hogy félmunka lett volna a két bálvány egyikét meghagyni. Ez a tudat, ez az egymásrautaltság, ez az együttműködés az orosz és magyar forradalom, Kelet-Európa tüzének főélesztője. Ez a biztos alapja annak, hogy ez a tűz nem aludhat ki és feltartóztathatatlanul halad nyugat felé, perzselve mindent, ami korhadt, régi.
Miskolci Munkás, 1919. július 6.

Legenda / MAHRER JENŐ

Egyezerkilencszáztizennégyes évben ment el katonának,
Császár parancsára...
Ott kezdődött Sabácznál – majd Galíciában,
Két seb volt az ára...
Mikor hazakerült, kizavarták rögtön –
Ősz anyját, hogy lássa, egy este megszökött,
Kapott súlyos börtönt.

Hej, de megátkozta anyját is, – ki szülte
Császár hős fiának –
Kínzó sötét helyen büntetését tűrte,
Mint kötözött állat.
Ősz anyját sem látta, – gyermekét sem nézte
S ment Wolhyniába – új harc mezejére.
Négy hétig erősen támadott az ellen,
Dörgő ágyúk száza halált szórt szüntelen.
Míg egy hűs hajnalon vége lett a harcnak –
Kifogta az orosz s vitte Atyuskának.
Sok keserves hétig kényszermunkát végzett
Szegény rongyos baka
Murmann vasúthoz, Ural erdeihez
Erejét od'adta.
Talpig lerongyolva oly bús vala – oly bús –
Mindenki kerülte, mindenki lenézte, mint egy rongyos koldust.

Keserű panaszra vonaglik bús szája,
Fogoly katonának.
„Hát azért esküdtem, hát ezért küzdöttem
Felséges császárnak?!
Érte ontám vérem – életem nem féltve
Nagy csaták tüzében –
S most itten fetrengek, mint egy undok féreg
Önmagam bűzében!!?"

Nem tartott sokáig!! A nagy birodalom
Lázongó – vörös lett – jött a „forradalom".
A dicső – a fényes – népek megváltója
Minden dolgozónak várt „Eldorádója".
Atyuskát – a hóhért a trónról ledobták
Gaz tanácsadóit sárba letaposták.
Úrrá lett a „Tömeg" – úrrá a „Parasztság"
Nagy Oroszországban meglett a „Szabadság!"
Burzsuj hadak ellen kezdődtek nagy harcok,
Hej de felderültek a bús fogoly arcok.
Küzdeni-harcolni – s elnyomott feleszmélt,
„Utolsó csepp vérig megvédjük az Eszmét!"

Ott harcolt Ufánál – később Orenburgban
Vad kozák had ellen.
A szent szabadságért – népek uralmáért
Küzdött mint félisten.
Vad kezek dárdája egy nap esthajnalon
Hős szívét átdöfte –
Földre rogyva vérzőn – hörögve szól ajka
„A célért előre!"
Orenburgi fronton Taskeny irányában
Van egy kis sírhalom.
Ott nyugszik alatta hős vörös gárdista,
Elesett pajtásom.
Megbosszultunk Testvér, nem haltál hiába
S a többi sok ezer ott fenn Russiában.
Elhoztuk az „Eszmét" – fennen lobogtatjuk,
Ott fönn Russiában – a megkezdett munkát
Most itthon folytatjuk.
Míg egy kérges tenyér súlyos pörölyt foghat
Addig a földtekén csak a Nép parancsolhat.

Dombóvári Proletár, 1919. július 27.

A győzelmes orosz proletariátus

Újra az orosz proletariátus felé fordul a világ tekintete. Az a rettenetes harc, amely már két esztendeje minden megállás nélkül folyik, egy újabb, talán a végső teljes győzelmét érlelte meg. Az orosz munkásság csodálatos fizikai és szellemi ereje most vergődik át az utolsó akadályon, ezután jön a békés, becsületes munka amely a szocialista állam teljes kiépítése lesz.

Az a hatalmas összefogás, amit a világ egész burzsoáziája tett a világforradalom zászlóját kibontott orosz munkássággal szemben, összetört, széjjelhullott abban a pillanatban, amikor teljes erejével támadott a proletariátus.

Most Kolcsak, Denikin és a többi fehér bérencek internacionális bandái fejvesztetten, züllött csoportokban hagyják el az orosz tanácsköztársaság területét. Bámulatraméltó hősiességgel, emberfeletti erővel állta az orosz proletariátus azt a harcot, amit ráerőszakoltak. Annak a hosszú múltú forradalmi mozgalom-

nak, amelyik végeredményben a dolgozók hatalomra jutását eredményezte Oroszországban, olyan fázisai és stációi vannak, amelyek vér, nélkülözés és rettenetes szenvedések egész láncolatát alkotják. Az orosz proletariátus egy pillanatra sem ingott meg, jövőt alkotó hivatottságának éppen ezáltal adott bizonyítékot.

A bolseviki forradalom után az orosz munkásság tönkretett gyárak, üres raktárak és a legnagyobb élelmiszerhiány közepette vette át a hatalmat. – A belső viszonyok teljes züllöttségéhez még hozzájárult a legszigorúbb blokád az imperialista államok részéről. A folytonos ellenforradalmi mozgalmak, amit az orosz burzsoázia a külföldi burzsoázia támogatásával csinált, még inkább súlyosbították a helyzetet. Mindezek dacára az orosz proletariátus győzelembe vetett hitét semmi sem tudta megingatni.

Most teljességében áll előttünk a kálvária, amit az orosz munkásság megjárt, amíg a teljes győzelemhez jutott. Most a messze perspektívákba vesző célok mint érett gyümölcs hullottak a munkásság ölébe. A Volga dúsan termő partvidéke, gazdag ipari centrumai, az Ural soha ki nem aknázható szén, arany és platina-bányái. Szibéria őshumusa, amelyben acélos búza terem. Ezek mind a dolgozóké lettek. Az orosz munkásság szenvedésének és munkásságának bőséges jutalma van. De nemcsak az orosz munkásság szempontjából fontosak ezek az újonnan adatott körülmények. Fontosak a mi szempontunkból is. Bennünket szigorú blokáddal zár körül a nyugati imperialisták rabló szövetsége. Az orosz bánya és ipari üzemek felszabadulásával eddig elzárt forrásra akadtunk, mert az orosz proletariátus, mihelyt teheti, kész örömmel siet testvérei segítségére.

Az a győzelem, amit most az orosz proletariátus aratott, a világforradalom sorsát döntötte el. Az uralmenti csatákban, Szibériában és mindenütt, ahol a dolgozók uralmáért harcolnak, a világforradalmat viszik előbbre.

A keleten kigyulladt vörös tüzet nem tudja semmi sem megállítani, amelyik gyors futamban már Ázsia pusztáiból Európa fényes városaiba csap át.

Magyar Alföld, 1919. augusztus 2.

Mutatók

A kötetben idézett időszaki sajtó

Az Est
Alkotmány
Április
Aradi Közlöny
Aradi Újság
Borsszem Jankó
Budapesti Hírlap
Déli Hírlap
Délmagyarország
Dombovári Proletár
Az Ember
Friss Újság
Független Hajdúság
A Hét
Húsipari Munkások Lapja
Huszadik Század
Az Ifjú Proletár
Igaz Szó
Internationale
Kolozsvári Hírlap
Községi Munkás
Ma
Magyar Alföld
Magyar Hírlap
Magyar Kultúra
Magyar Vasutas
Magyarország
Miskolci Munkás
Nagyváradi Napló
A Nép Katonája
Népszava
Neues Politisches Volksblatt
Nógrádi Népszava
Nőmunkás
Nyugat
Pápai Lapok
Pécsi Napló
Pesti Hírlap
Pesti Napló
Proletár (Csepel)
Szabadgondolat
Szeged és Vidéke
Szegedi Napló
Szepesi Lapok
A Társaság
A Tudás
Új Idők
Új Világ
Újság
Vasárnapi Újság
Világ
Világszabadság
A Vörös Katona
Vörös Lobogó
Vörös Újság
Vörös Zászló
Zalai Közlöny

Névmutató

Adler, Friedrich 395
Adler, Max 100, 106, 150, 417
Adorján Andor 338
Ady Endre 7, 68, 108, 109, 382, 443, 477, 478
Akszelrod, Pável 89, 246, 248
Almásy László 507
Alpári Gyula 7, 139, 181, 183
Ambrozovics Dezső 507
Andrássy Gyula 8, 214, 301, 354
Andréka Károly 307, 324
Apponyi Albert 57, 407, 434
Arany János 68, 69, 361
Armfeld, Natalia 360
Arz von Straussenburg, Arthur 323

Babits Mihály 7, 9, 497, 509
Bakunyin, Mihail Alekszandrovics 54, 334, 505
Balabanova, Angelika 246, 248
Bangha Béla 84, 85, 329
Bányai Kornél 337
Báthory Erzsébet 259
Batjuskov, Barbara 360
Batthyány Ervin 151
Batthyány Tivadar 57
Bauer, Otto 394
Bebel, August 155, 378, 388
Benedek Károly 80, 81
Benois 394
Bérczy Károly 507
Beregi Oszkár 267
Beresford, Charles W. 244
Bethlen István 128
Bethmann-Hollweg, Theobald 22, 58, 77, 87
Bicenko, A. A. 300, 301
Biró Lajos 9, 123, 124, 126, 175, 177, 242, 243, 253, 387, 441, 469, 471, 475, 491, 492, 493, 494, 498, 502
Bismarck, Otto 113, 490
Bodrogi Zsigmond 375
Bogdanov, A. A. 394
Bokányi Dezső 197, 305
Boleyn Anna 259
Bontsch-Bruewitch, Vladimir D. 394
Bónyi Adorján 336
Boross F. László 428
Bors László 258, 259

Bortnyik Sándor 453
Bőhm Vilmos 361
Brand, Ignaz 403
Brandes György 276
Braun, Otto 338
Bresztovszky Ernő 7, 276, 277, 278, 395, 399, 400
Brissot, Jacques Pierre 134
Brocher 347
Bródy Sándor 115
Bronstein l. Trockij
Brüssow 394
Buchanan, George William 14
Buchinger Manó 174
Budin 395
Buharin, Nyikolaj Ivanovics 469
Burján Károly 210
Bussolati 84
Bydeskuty Sándor 214

Cachin, Marcel 472
Caillaux, Joseph 299
Cancha Győző 61
Clemenceau, Georges 259, 374, 471, 472, 474, 476, 493
Cobor Péter 80, 84, 245
Conrad, Franz von Hötzendorf 130
Czabán Samu 89
Czernin, Ottokár 299, 320, 492

Csehov, Anton 274, 275, 507
Csernov, Viktor Mihajlovics 241, 390, 435
Csheidze, Nyikolaj Szemjonovics 82, 84, 89, 90
Csizmadia Károly 431
Csizmadia Sándor 375
Csjumina, Olga 276

Danisewsky (Daniszevszkij), Sz. L. 394
D'Annunzio, Gabriele 42
Danton, Georges Jacques 351
Décsi István 199
Dénes Zsófia 278
Denikin, Anton 522
Denowszky 489
Dettre János 175, 176
Dietz Károly 460
Diner Dénes József 462
Diocletianus 470
Dobay István 355
Dosztojevszkij, Fedor 260, 373, 374, 471, 508

Dömötör Béla 261, 262
Duczynska Ilona 356
Duhonyin, Nyikolaj 187, 189, 190, 216, 218, 220

Engels, Friedrich 155, 452
Eötvös József 276
Esterházy Móric 75
Esztergályos János 319

Farkas Antal 345, 412, 504
Fedák Sári 115
Fehér Dezső 25
Fényes László 330
Ferenc császár 374
Ferenczy Gyula 480
Ferenczy Károly 170
Festetich Sándor 330
Filipovits Katalin 198
Foch, Ferdinand 471, 472, 476, 493
Fourier, Jean Baptiste Joseph 482
France, Anatole 108, 471
Franchet d'Espéray, Louis 477
Franketti 507
Franyó Zoltán 418
Fritche, V. M. 394

Gábor Andor 40, 102
Garami Ernő 94, 407, 408, 456
Garbai Sándor 444, 451
Gerő Ödön 16
Gleiser 395
Goethe, Johann Wolfgang von 295, 374, 479, 481
Gogol, J. Nyikolaj V. 274, 506, 507, 508
Goichbarg 394
Goldenberg 100
Golouchov 360
Gorelick, Sch. 278
Gorkij, Maxim 134, 228, 382, 480, 501, 505, 507
Gorter, Hermann 394, 395
Gottl Dezső 199
Groszmann Zsigmond 318
Guadet, Marguerite Elie 134
Gucskov, Alekszandr Ivanovics 48, 82, 112, 134, 218, 389
Guttman Henrik 166, 295
Gyóni Géza 39, 65
György Mátyás 152
Gyulai Pál 275, 276

Hahlweg, Werner 81
Hajdu Tibor 10
Hamburger Jenő, dr. 199, 356
Hannibál hadvezér 218
Hardie, James Keir 388
Hatvany Lajos 273, 382
Hauptmann, Gerhardt 481
Hebert, Jacques 351
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 350
Heinrich Ferenc 355
Helfferich, Karl 167
Herczeg Ferenc 357
Herczeg István 143
Herzen, Alekszandr Ivanovics 54, 280
Hevesi Sándor 470
Hilferding, Rudolf 394
Hindenburg, Paul 214, 299, 492
H. Kohut Mária (Hajduné) 307
Hoffmann, Max 299, 303, 309, 318, 319, 320, 321, 448, 492, 493
Holló Lajos 319, 320, 321, 322
Huszár Károly 169

Ignotus, Veigelsberg Hugó 45, 147, 148, 398
Illés próféta 345
Irinyi Jenő 357
Iván András 464, 469

Jacobsohn, Siegfried 480
Janson, Wilhelm 87
Jászay-Horváth Elemér 65
Jászi Oszkár 7, 45, 48, 53, 56, 57, 151, 252, 257, 397, 398, 407, 408, 415, 427, 428, 462, 468
Jaurès, Jean 155, 382, 388, 482
József Farkas 10
József főherceg 407
Juarsky 394
Juhász Gyula 7, 9, 350, 373, 380, 382, 440, 441, 469, 470, 475, 482, 497, 501

Kalegyin, Alekszej Makszim 183
Kant, Immanuel 56
Kaplan, Dorge 393
Karinthy Frigyes 7, 23, 25, 40, 79, 115, 255, 273
Károly, IV. 74, 320
Károlyi Mihály 48, 80, 407, 408
Kárpáti Aurél 505
Kassák Lajos 31, 152, 453
Katona Béla 261

Katona József 115, 117
Kautsky, Karl 394, 395, 402, 403, 452, 491
Kázmér Ernő 226
Kelen József 426
Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics 13, 41, 48, 103, 104, 106, 108, 120, 123, 131, 133, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 148, 165, 166, 183, 263, 394, 370, 371, 372, 373, 374, 387, 389, 494
Kiskin 123
Kiss József 149, 392
Kitchener, Herbert Horatio 218
Klofác, Vaclav J. 494
Kolcsak, Alekszandr Vasziljevics 490, 522
Kollontaj, Alekszandr Mihajlovna 166
Komját Aladár 152, 423, 442, 461
Konovalov, Alekszandr Ivanovics 123
Kopácsy Lajos 514
Kornyilov, L. Georgijevics 118, 130, 132, 138, 183
Korvin Ottó 417
Kossuth Lajos 361, 373
Kosztolányi Dezső 7, 25, 26, 65, 113, 220, 222, 269, 273
Kovalevski, Szonja (Szofia Kovalevszkaja) 358
Kramarž, Karol 493, 494
Kraskowska 394
Krecsányi Kálmán 196
Krilenko, Prafor 187, 189, 190, 191
Kropotkin, Pjotr Alekszejevics 505
Krúdy Gyula 7, 75, 141, 222, 506
Krupszkaja, Nagyezsda Konstantinova 350
Kun Béla 337, 400, 435, 444, 450, 451, 453, 460, 461, 469, 499, 500
Kunfi Zsigmond 7, 94, 95, 276, 305, 401, 407, 408, 414, 433, 434
Kuropatkin, Alekszej Nyikolajevics 51, 54
Kuusinen, Hertta 394
Kühlmann, Richard 299, 301, 492

Landler Jenő 402
Lansdowne, Henry, lord 299
Lansing, Robert 417
Lassalle, Ferdinand 53, 155, 502
Lékai János 31
Lengyel Ernő 149
Lengyel István 10
Lengyel József 152
Lenin V. I. 9, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 89, 94, 104, 106, 111, 134, 135, 138, 140, 141, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 189, 190, 191, 245, 246, 248, 249, 250, 252, 258, 261, 262, 263, 278, 279, 280, 281, 282, 286, 287, 297, 298, 299, 300, 336, 341, 342, 347, 350, 353, 371, 374, 382, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 434, 435, 440, 441, 444, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 459, 474, 486, 488, 489, 494, 499, 500, 502, 512, 517, 519
Liebknecht, Karl 155, 382, 394, 424, 502

Ligeti Károly 337
Lipót, bajor herceg, tábornok 212
Lloyd George 14, 145, 220, 244, 259, 374
Longuet, Charles 395
Lovag Ádám 347
Lovászy Márton 48, 49, 257, 415
Löschern, Szofia 360
Ludendorff, Erich 212, 472
Lukács György 428
Lukács Hugó 478
Lukin 394
Lunatsarsky (Lunacsarszkij), Anatolij Vasziljevics 394, 479, 507
Luxemburg, Rosa 394, 424

Mackensen, August, von 299
Madzsar József 462
Magyar Lajos 450, 489
Mahrer Jenő 520
Malantovics (Maliantovics), Pavel N. 123
Manikovszkij 136
Marat, Jean-Paul 134, 351
Martov, L. 89, 246, 248
Maslov (Maszlov), Szemen L. 435
Marx, Karl 155, 288, 334, 350, 353, 354, 381, 446, 452, 453, 459, 502
Mehring, Franz 394, 424
Meskó Zoltán 332
Mezőssy Béla 169
Miljukov, Pavel Nyikolajevics 13, 18, 48, 51, 82, 112, 134, 140, 218, 372, 389, 494
Mirbach-Harff, Wilhelm 391
Motke, Helmuth J. L. 113
Móra Ferenc 7, 10, 50, 51, 65, 98, 103, 187, 216, 218, 253, 260, 264, 320, 332
Móricz Zsigmond 7, 157, 357, 360, 363, 408, 409
Mosolygó Antal 356
Mucsi Ferenc 10
Müller Ernőné 484

Nagy Endre 207, 339, 415
Nagy Lajos 438, 439
Nagy Sándor 454
Napóleon 62, 266, 374
Nevelő Irén 10
Nietzsche, Friedrich 178
Nikolajevics Nikolaj 371
Normann, Angell 381
Noske 493
Nyikityin, Alekszej M. 123
Nyisztor György 421

Oláh Gábor 64
Orlovszkij (Vorvoszkij), V. V. 246

Paderewszky, Ignaz 489
Pahlen 360
Panekoek, Anton 394
Pap János 151
Pary Sándor 336
Pásztor Árpád 258
Pawlowitsch (Pavlovics)-Weltmann, Mihail L. 394
Perovszki (Perovszkaja), Szofia 360
Péter László 10
Petőfi Sándor 265, 276, 361, 382
Petrák Katalin 10
Pikler Gyula 151
Pilisi Lajos 84, 85, 266, 267
Platón 290, 440
Platten, Fritz 85, 86, 341, 342
Plehanov, Georgij Valentyinovics 84, 148, 246, 279
Pogány József 7, 342, 325, 402
Pokrowsky (Pokrovszkij), Mihail Nyikolajevics 394
Pontius Pilatus 471
Poór Ernő 500
Potiorek (Potyorek), Oscar 489
Potreszov, Alekszandr D. 246
Prohászka Ottokár 260, 415
Protopopov, Alekszandr Dmitrovics 218
Puskin, Szergejevics Alekszandr 114, 507
Putyilov, Alekszejev Ivanovics 287

Rabinovits József 445
Rácz Gyula 462
Radek, Karl 394
Rákosi Jenő 75
Rakowskij (Rakovszkij), Krisztián Georgijevics 394
Rappoport, Charles 395
Reinhard, Max 371
Reisinger József 270
Reiszner, M. A. 394
Renaudel, Pierre 491
Reuter, Julius 51
Révai József 152
Reviczky Gyula 275
Rjazanov, David Boriszovics 134, 394
Rodzjanko, Mihail Vlagyimirovics 13, 14
Roland Holst, Henriette van der Schalk 394
Rolland, Romain 382, 395, 399
Rosin 394

Rostand, Emile 42
Rotstein (Rotstejn), Fedor Aronovics 395
Rudas László 435, 453
Rudas Zoltán 395

Sadoul, Jacques 385, 399
Saljapin, Fedor Ivanovics 480, 481
Savonarola, Girolamo 279
Scheidemann, Philipp 87, 493, 503
Schiller, Friedrich 479
Schnitzler, Artur 481
Schöpflin Aladár 9, 469, 475
Schreider, Eugène 288
Sevcsenko, Grigorjevics Tárász 507
Shaw, Bernard 382
Skoropadszki Pál 355
Simonka György 458
Sneff József 356
Somlyó Zoltán 67, 436
Staniszlavszki (Sztaniszlavszkij), Konsztantin 481, 482
Stecklow (Steklov), Jurij Mihajlovics 394
Stepnjak (Kravcsinszkij), Szergej M. 358
Stirner (Sturmer), Max 334
Strasser (Strasszer), Nadja 358, 359
Strola 394
Sturm Albert 100
Stutska 394
Sugár Tivadar 356
Sven Hedin 51

Szabó Dezső 9, 231, 477, 478
Szabó Endre 273, 274, 507
Szabó Ervin 7, 31, 59, 78, 283, 353, 394, 395, 396, 397, 398, 426
Szasszulics (Zaszulics), Vera 246, 359
Szász Károly 58, 320
Szatmári Mór 386
Szavinkov, Borisz 390
Széchenyi István 374
Széchenyi Miklós 415
Szende Pál 414
Szergiusz, Konstantin 92, 93
Szilágyi Dezső 275
Színi Gyula 265, 266
Szmirnov, Emanuel Lvovics 100
Szomszéd Zsuzsanna 198
Sztálin, Joszip Visszarionovics 189, 190, 444
Szubbotin 360

Szully 456
Szverdlov, Jakov Mihajlovics 444

Teleszky János 57
Tertullianus 470
Thiers, Louis Adolphe 113, 490
Thomas, James Henry 84
Tirpitz, Alfred 244, 474
Tisza István 8, 57, 58, 73, 74, 75, 78, 131, 214, 259, 295, 301, 320, 361, 407, 409
Tisza Kálmán 434
Tolsztoj, Lev Nyikolajevics 114, 274, 361, 362, 382, 508
Tóth Árpád 7, 9, 68, 69, 226, 497, 509
Tóth László 378
Tömörkény István 42, 43
Törzs Jenő 115
Trepov, Alekszander Teodorovics 359
Trockij, Lev Davidovics 87, 106, 134, 148, 263, 282, 300, 336, 371, 374, 388, 389, 448, 449, 502
Tuba Károly 257
Turgenyev, Ivan Szergejevics 274, 505, 508
Turi Béla 130, 189, 210
Turnowsky Sándor 338
Tyerescsenko, Mihail Ivanovics 123, 142

Ugron Gábor 115
Ursin, N. R. 394

Vadász Lipót 118
Vágó Béla 443
Vajda Ernő 480
Vajda László 10
Vandervelde, Emile 84
Vántus Károly 435
Varga Jenő 428
Vári Károly, dr. 151
Várnai Zseni 64, 480
Varsa Imre 36
Vázsonyi Vilmos 330, 332
Vernier 456
Vilmos, II. 63, 81, 374
Vollmar, Georg Heinrich, von 351

Wajdits Béla 199
Warsky 394
Weber, Heinrich 402
Wekerle Sándor 104, 301, 323, 332, 407
Weltner Jakab 94, 100, 324, 450, 454, 456

Wilson, Wodroow 183, 226, 280, 374, 398, 399, 400, 417, 435, 440, 441, 443, 449, 470, 471, 472
Windischgrätz Lajos 407
Wiszt Konrád 512

Zetkin, Klara 394
Zichy Aladár 57
Zinovjev, Grigorij Jevszejevics 451

Tartalom

Bevezetés / *Remete László* 6

„FUT, FUT A CÁR" 11

Az orosz világfelfordulás / *Gerő Ödön* 16
Két forradalom ... 20
Az új forradalom / *Karinthy Frigyes* 23
Orosz köztársaság / *Kosztolányi Dezső* 25
Az orosz forradalom és a béke 28
Szentpétervár, 1917. február 22 / *Lékai János* 31
Megdicsőülés / *Varsa Imre* 36
Békeuszítók, háborús apostolok 1917-ben / *Karinthy Frigyes* 40
A ribillióról / *Tömörkény István* 43
Ex oriente lux! / *Jászi Oszkár* 45
Az orosz forradalom / *Lovászy Márton* 49
Szegény tatár / *Móra Ferenc* 51
Teremtő fejlődés / *Jászi Oszkár* 53
Az orosz forradalom és a béke / *Szabó Ervin* 59
Carszkoje Szélóban / *Jászay-Horváth Elemér* 65
Hol van a cár? / *Somlyó Zoltán* 67

„MEGKÉSTÜNK KISSÉ, EL NE KÉSSÜNK" 71

A béke útja ... 76
Az orosz forradalmárok hazatérése 85
Egy orosz tanítóvezér sorsa / *Czabán Samu* 89
Az orosz forradalomtól Stockholmig / *Kunfi Zsigmond* 95
A Jakabok / *Móra Ferenc* 98
Az ember / *Gábor Andor* 102
A moszkvai operában 106
Nóták piros ősszel / *Ady Endre* 109
Inkább a németek, mint a szocialisták 110
Orosz írók / *Kosztolányi Dezső* 113
Ivanovics Bánkovics Bán / *Karinthy Frigyes* 115

Történelem / *Biró Lajos* 124
Új orosz forradalom 131
Hadifoglyaink is részt vettek a bolsevikiek forradalmában 135
Hogy ment végbe a forradalom? 136
Új fordulat Oroszországban / *Alpári Gyula* 139
Oroszországban újra dübörög a föld... 141
Kerenszkij futása 142
Villámsugár / *Herczeg István* 143
Az orosz tenger 144
Északi fény 146
Segítséget a háború ellen 147
Ne zavarjuk őket / *Ignotus* 148
Leninek 150
Lenin Budapesten 151
Kilencszáztizenhét 152
A matróz, a szabómester meg a bádogos 154
Kis Samu Jóska / *Móricz Zsigmond* 157
Az orosz események hatása a frontra 162
Oroszország jövője / *Guttmann Henrik* 166
A békehír Budapesten 169
Elvtársak! Elvtársnők! Budapest Népe! 170
Legyen béke!... 174
Szívek üzennek / *Dettre János* 176
Háború és béke / *Biró Lajos* 177
Az orosz forradalom 181
Keletről jön a fény! / *Alpári Gyula* 183
Békeremények 185
A tábornok és a zászlós 187
„Katonák! A béke a ti kezetekben van!" 189
A munkások napja 191
A békéért 197
A munkásság nagy napja 199
Béketüntetés és pártgyűlés 200
Béke – jöjjön el a te világod! 205
A hangszerelés / *Nagy Endre* 207
Békéért zúgott 208
A bolseviki példakép / *dr. Bydeskuty Sándor* 214
Duhonyin / *Móra Ferenc* 218
Ecet / *Kosztolányi Dezső* 220
Tíz napig vakáció / *Krúdy Gyula* 222
Őszi szántás / *Tóth Árpád* 226

Egy modern mese / *Gorkij Maxim* 228
A fül / *Szabó Dezső* 231
Az orosz szociális forradalom 240
A fehér kapuk / *Biró Lajos* 243
Lenin Zürichben / *dr. Cobor Péter* 245
Lenin a hivatalában ebédel ... 250
Csöndesedik a háború gépháza 253
Álom / *Karinthy Frigyes* 255
Karácsony / *Bors László* 259
Lenin szabadította ki orosz fogságból Dömötör nagyváradi honvédszázadost / *Katona Béla* 261
Várjuk a csodát / *Móra Ferenc* 264
Új demokrácia / *Szini Gyula* 265
1917–1918 / *Pilisi Lajos* 267
Ábránd egy szóról / *Kosztolányi Dezső* 270
Az első békebarátkozás a fronton / *Reisinger József* 271
Látogatás az orosz írók első igazi tolmácsolójánál 273
Lenin / *Sch. Gorelick* 278
Katonatestvéreink! 283
Lenin napja 287
A jövő világ 290
Leninizmus 291
Az orosz sajtó / *Guttmann Henrik* 295
Lenin 297
Bizankó asszony 301

HOFFMANN TÁBORNOK MEGZÖRRENTI KARDJÁT 303

Három nap története 310
Békét, jogot, kenyeret 317
Rendreutasítás / *Móra Ferenc* 320

HADJÁRAT A „BOLSEVIKIZMUS" ELLEN 327

Magyar nyelvű forradalmi újság Oroszországban 333
Március 340
Lenin uralma 342
Megjött az öcsém / *Farkas Antal* 345
Miket olvasott Lenin / *Lovag Ádám* 347

Az elszigetelt szocialista állam 351
Marx / *Szabó Ervin* 353
Az orosz nő / *Irinyi Jenő* 357
Piszmovedomec / *Móricz Zsigmond* 360

„VIRRADÓRA ÚJ FÉNY DERENG..." 365

Az új Oroszországról 367
Ha Lenin megbukik 371
Kis Napóleonok / *Juhász Gyula* 373
Virradóra / *Bodrogi Zsigmond* 375
Hogyan hamisítják a történelmet? 376
Ének Mihályról és Vaszilról / *Tóth László* 378
Jövendő / *Gábor Andor* 380
Lenin vallomásai 383
Lenin 387
A beteg Lenin 392
A Szociális Tudományok Akadémiája jövő hónapban nyílik meg Moszkvában 393
Szabó Ervin / *Rudas Zoltán* 395
Kautsky Karl: Die Diktatur des Proletariats / *Pogány József* 403

„MIT MONDANA LENIN?" 405

Forradalom / *Móricz Zsigmond* 409
Az orosz és ukrán hadifoglyok is kérik a Nemzeti Tanács védelmét 411
István hazamegy / *Farkas Antal* 412
Az orosz forradalmi kormány 420
A bolsevikiek / *Nyisztor György* 421
Bolsevikiek / *Komját Aladár* 423
Az ántánt és a bolsevikiek 424
Hagyják abba! 427
Bolsevizmus, etika, reálpolitika / *Boross F. László* 428
A védelem / *Cs. K.* 431
Az importált bolsevizmus 434
A lembergi golgota / *Somlyó Zoltán* 436
Az orosz tábornok / *Nagy Lajos* 439
Új Internacionále / *Komját Aladár* 442
Az ifjúmunkások helyzete Oroszországban / *Rabinovits József* 445
„Peredíska" 448
Mit mondana Lenin? 451
Fegyverek a proletárforradalom ellen 456

Meg ne állj proletár / *Simonka György* 458
Orosz testvérek elé / *Komját Aladár* 461
Szociológia és politika / *Iván András–Jászi Oszkár* 464
Új hit / *Juhász Gyula* 470
Foch vagy Lenin / *Bíró Lajos* 471
A járvány / *Schöpflin Aladár* 475
Szellemi élet a szovjet világban / *Lukács Hugó* 478
A bolseviki színház / *Vajda Ernő* 480
Vajúdás / *Juhász Gyula* 482
„Oroszországban a nőket is kommunizálják" / *Müller Ernőné* 484
Lenin ... 488
A hadifogolyproletárok sorsa / *Magyar Lajos* 489
Hoffmann / *Bíró Lajos* 492

„VILÁGTÖRTÉNELMI HIVATÁS" 495

Lenin üzent ... 499
Forradalmi kis káté / *Juhász Gyula* 501
Világtörténelmi hivatás / *Bíró Lajos* 502
Jön az öcsém / *Farkas Antal* 504
Oroszország / *Kárpáti Aurél* 505
Orosz hangok / *Krúdy Gyula* 506
Verstöredék / *Babits Mihály* 509
Az új isten / *Tóth Árpád* 509
A Pravda Budapest utcáin 512
Vörös hajnal / *Wiszt Konrád* 512
Keleti emlék / *Kopácsy Lajos* 514
Lenin üzenete a magyar munkásságnak 517
Népdal 518
Az orosz és a magyar forradalom 519
Legenda / *Mahrer Jenő* 520
A győzelmes orosz proletariátus 522

MUTATÓK 527

A kötetben idézett időszaki sajtó 525
Névmutató 528
Tartalom 539

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Hargitai György
A borító, a kötésterv és a tipográfia Erdélyi János munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
Műszaki szerkesztő Erdélyi Judit · Képszerkesztő Fábri Magda
A szedést 1976. XII. 14-én kezdték meg
Megjelent 1977. V. 20-án, 12 000 példányban
Terjedelme 34 (A/5) ív + 2,5 ív képmelléklet
76.1249 — Kossuth Nyomda, Budapest
Felelős vezető Monori István vezérigazgató